

తుర్యాశ్రమే స్థిత్యా 25 మాతృచరమకర్తాచరణాదినా లోకాననుకూల్యం
చార్యత్వ మవాప. అత్ర మానం,

“అచినోతి హి శాస్త్రాణి హ్యచారే స్థాపయన్తిపి.

స్వయమాచరతే యస్తాత్తస్తాదాచార్య ఇష్యతే” ఇతి.

౨. ఆచార్యదత్తేన కర్తృభ్రంశాదిరూపశీలక దేశస్థశాపేగావల్యేణే వినియోగ
త్తిభిస్సహాయస్పర్వధా కర్తవ్య ఇతి విధ్యుక్తాననుష్ఠానే గుర్జనసిగ్రహణా మ్నాచార్య
రేవ కార్య ఇతి చానుశిషీతమ్.

౩. స్వస్య సాక్షాచ్ఛివాపారత్వ్యుద్విగతసర్వవత్త్వగహస్యా అపి శ్రీకృష్ణ
రార్యాగురూపదేశం వినా 22 శ్లో విచారో న కార్య ఇహార్థం శ్రీకృష్ణం నామోగ్యే
సందర్శనవందనాదిభిః ప్రకాశితవంతః.

౪. లోకే సాంసారికసఖమకించిత్కరమిశ్యంశం బ్రహ్మచర్యాశ్రమ విఃగుణ
శ్రమం స్వీకృత్య ప్రకటికృతవంశః.

౫. “యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠస్తత్యైదేవేణ గజనాః” ఇత్యం గీతా
చార్యవాక్యం హృది నిధాయ దేశాంశరం స్వీకృత్య శాశ్వతం కరణమ్యం క్షాంత
సరస్వతీజయోది కృతవంత ఇత్యనేన యత్యాశ్రమస్త్రీప్రశంసాం పుణ్యస్థిమహిమ
మనుభూతస్త్రివ తత్వజ్ఞశ్చం చ సూచితవంశః.

౬. గురుకుశ్రూషయైవ విద్యావాప్తినిశ్చయం స్వకనిచర్యాశ్చర్యం లోక
చార్యం మనసా 22 గృహ్య చతుర్థశవిద్యాపారీణం చకారేన్యనేన ముచీగ్యంశంశః.

౭. స్వయం బ్రహ్మచర్యే స్వీకృతగుర్యాశ్రమో 25 గృహస్థాశ్రమమంద
నార్యానుగృహీతసన్నాహాశ్రమేణ తత్త్వతీర్థశృంగారాపితాధిపత్యేన చ సర్వజ్ఞ బ్రాహ్మ
గుణవిశిష్టక్రమసన్నాహసినామపి పీతాధిపత్యం ప్రపంచితం.

౮. ప్రాభాకరాదిశిష్యాణాం జగద్గురుకృతత్వోపదేశేన సాధనచతుష్టయసం
న్నానాం గృహస్థానామపి బ్రహ్మవిద్యాధికారో పరీవర్త్య ఇతి విశదీకృతః.

౯. శ్రీభగవత్సాదభూత్యాచరితతీర్థయాత్రా తత్రగృహేపాదర్యనాదిసాత్వి
యాత్రాదికం క్షానిభిరప్యచరణీయమితి ముక్తికృతం.

౧౦. లోకాచార్యకృతా 22 సేతుహిమాచలనకలదేశసంచారక త్తదేవిష్టమిత
దూరీకరణ స్వమతస్థాపనాదినా జగద్గురుపీతాధిపై రవవరతమేవ దుర్తకఖండసమూర్వ
కస్వమతస్థాపనాదికమైదంపర్యేణ కర్తవ్యమితి బహుశీకృతం.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీ గణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, నవ్యాఖ్యానే

ప్రథమసర్గ ప్రారంభః.

మూ. ప్రణమ్య పరమాత్మానం శ్రీవిద్యాతీర్థరూపిణమ్, ప్రాచీన

శ్రీమద్విష్ణుమహాభిషిష్యచరణం గోపాదికారాధితం వందే పూర్ణసితాస్త్ర
 గామ్యవదనం సంసారతాపాపహమ్, సత్యం జ్ఞానమనంతమాద్యవిధురం గోభారసంహా
 రకం సర్వాత్మానమపాస్తనర్వమచులం విశ్వేశ్వరం శంకరమ్. ౧. న(ను)మస్త్రిబాలగో
 పాలతీర్థాన్ చ్యవముఖాన్సునీన్, విఘ్నహర్తృనాన్లశేకాదీన్సుండితాన్శచ్చ విమత్స
 గాన్. ౨. చ్యవఖ్యానరహితస్యాస్య వ్యాఖ్యానం డిండిమాభిధమ్, క్రియతే స్వీయ
 బోధాయ ప్రమాదః క్షమ్యతాం బుధైః. ౩. నిఖిలానర్థసివృత్తిపూర్వకపరమానందావి
 గ్నాపలక్షణపరమపురుషార్థానస్యసాధనానైవతజ్ఞానపిజయపర్యవసన్నం శ్రీమచ్ఛంకరా
 చార్యవిజయమావిష్కర్తుం గ్రంథ మారభమాణః శ్రీమా న్నాథవాచార్య స్తస్య
 'గిరిస్థు పరిసమాప్త్యాదిసిద్ధయే చవిశేషశిష్టాచారానుమితశ్రుతి ప్రమితకర్తవ్యతాకం విషయ
 ప్రయోజనసూచకం మంగళమాచరణ చికిత్సితం ప్రతిజానీతే. ప్రణమ్యేతి. పరమా
 త్మానం పరమేశ్వరం ప్రణమ్య ప్రాచీనశంకరజయే సారః మయా మాధవేన సంగృహ్య
 1 - సంగ్రహత్వేనాస్ఫుటత్వమాశంక్యాహ-స్ఫుటం యథా స్యాత్తథేతి. పరమా
 త్మానం విశిషిష్ట శ్రీవిద్యాతీర్థరూపిణం - అనేన స్వగురోః శ్రీవిద్యాతీర్థ స్వేశ్వరావతా
 ర్యైవ తత ఏవ సర్వజ్ఞత్వం చ సూచితమ్ - అస్మేషామపి పరమాత్మని స్వగురా చ
 తుల్యభక్త్యైవ నిశ్చేయసప్రాప్తిర్యపి ధ్వనితం - తథా చ శ్రుతిః. 'యస్య జేవే పరా
 భక్తిర్భూతా జేవే తథా గురా, తస్యైతే కథితా వ్యర్థాః ప్రకాశంలే మహాత్మనః' ఇతి.
 యద్యా పరం పరమేశ్వరం సర్వాత్మానం శివం ప్రణమ్యేత్సర్వైః. తం విశిషిష్ట - శ్రీవి
 ద్యాతీర్థరూపిణం తార్కికాదికల్పితైః కుతర్కైర్న లింగకాయా విద్యాయాః సరస్వ
 త్యా స్తన్నలాపకరణేన శోధకత్వాత్ విద్యాతీర్థః-క్రియా ప్రహ్లాదిద్యాత్మికాయా

శంకరజయే సారస్సంగృహ్యతే స్ఫుటమ్. ౧. *యద్వద్ధటానాం పటలో విశాలో విలోక్యతేఽల్పే కిలదర్పణేపి, తద్వన్తదీయే లఘుసంగ్రహే

క్షః శ్రీవిద్యాతీర్థో భగవాన్ భావ్యకారః తద్రూపిణమ్. తథాచోక్తం సంక్షేపశా రీరకాచాచైః. “వక్తారమాసాద్య యమేవ నిత్యా సరస్వతీ స్వార్థసమన్వితా ౭౭ సీత్, నిరస్తదుస్తర్కలంకపంకా నమామి తం శంకరమర్చితాంఘ్రి” మితి శివావ తారత్వం చ భగవతో భావ్యకారస్య శివపురాణాదీరవగంతవ్యం. తథాచోక్తం శివ పురాణే. ‘వ్యాకుర్వత్ వ్యాససూత్రార్థం శ్రుతేర్థం యథోచితాన్, శ్రుతేర్నాన్యస్య స్సవివార్థశ్శంకరస్సవితా న నః’ యద్వా౭౭త్తానం ప్రత్యగభిన్నం పరం పరమేశ్వరం శ్రీ ర్నాయా విద్యాశబ్దేన పరాపరవిద్యే తత్సాప్రత్యే మోక్షదేవలకా చ గృహ్యేతే తీర్థశబ్దేన - ‘తీర్థం శాస్త్రాధ్వరక్షేత్రపాత్రోపాధ్యాయమంత్రినః, ఆపతారన్నిజా హ్తాంభఃస్త్రీరజస్సు చ విశ్రుత’ మితి-విశిష్టాని శాస్త్రాదీని గృహ్యంతే తద్రూపిణం సర్వా త్తకమిత్యర్థః. ‘సర్వం భర్తృదం బ్రహ్మ ఏకమేవాద్వితీయ’మిత్యాచిత్తులేశభావ శ్రీమ చ్ఛంకరజయనిరూపణేన తదుక్తస్య బ్రహ్మభావస్యైవ జయ ఇతి స వివాక్షాతస్స నిష్పయో జ్ఞాతస్సన్ప్రయోజనం - ఆచార్యవిజయజ్ఞానం త్వవాంతరప్రయోజనమితి పరమేత్యాదినా నూచితమ్, అత్రానేకార్థశబ్దాసాత్ శ్లేషాలంకార స్తదుక్తమ్. ‘నానా ర్థసంశ్రయః శ్లేష’ ఇతి - ‘దేవతావాచకాశ్శబ్దా యే చ భద్రాదివాచకాః, తే సర్వే చ స నింద్యాః స్యుః ర్లిపితో గణితో ౭౭చేత్సుక్తత్వా జ్ఞానాదిప్రయోగో న దోషా వహ ఇతి మంతవ్యమ్. ౧. నను ప్రాచీనశంకరజయ ఉదాహృతానాం శంకరవాక్యనాం సారస్త్వదీయే సంగ్రహే కథమవలోకనీయ స్తవ సంగ్రహస్యాల్పత్వాదితి చో త్తతాహ. యద్వదితి, యద్వద్ధటానాం కుంభానామిభిరసాం వా అద్రిశృంగాణాం వాపటలః సముదాయో విశాలో విస్తృతోఽల్పేఽపి దర్పణే విలోక్యతే కిలేతి ప్రసి ధ్ధమ్. తద్వద్వత్త్వే బుద్ధిశ్చే మదీయే లఘుసంగ్రహే శంకరవాక్యనాం సార ఉద్ద్య త్వతాం సమ్యగవలోక్యతాం ఉపమాలంకారః - ‘సాధర్మ్యముపమాభేదః’ ఇత్యు క్తేః - ఇన్ద్రోపేంద్రవరామిత్రణాదుపజాతివృత్తం. * ‘అనంతరోదితితలక్షణజ్ఞా

* వ్యాసాచలప్రముఖ పార్వీకపండితత్వా భృత్యుంభృతోచ్ఛకరకావ్యతరో స్సుగూఢాత్, విద్వన్మధువ్రతసుఖో సురసాని సర్వాణ్యాదాతుమర్థకుసుమాన్యహమక్ష మోఽస్మి. యత్నాదనల్పధిషణో సృజినా గృహీతుం శక్యం తదత్ర సరసం సక లం గృహీత్వా, కించిత్తహేశ్వరగురుస్తృతభావనోహం సంక్షేపశంకరజయప్రజనం కరోమి.

స్నిన్నద్వీక్ష్యతాం శాంకరవాక్యసారః. ౨. యథాఽతిరుచ్చ్యే మధురే
 ౭పి రుచ్యత్వాదాయ రుచ్యంతరయోజనాఽర్హా, తథేష్యతాం
 ప్రాక్కవిహృద్యపద్యేష్యేషాఽపి మత్పద్యనివేశభంగీ. 3. స్తుతోఽపి
 సమ్యక్కవిభిః పురాణైః కృత్యాఽపి న స్తుష్యతు భాష్యకారః,
 ఊరాభివాసీ సరసీరుహాక్షః ఊరం పునః కిం చకమే న గోష్ఠే. ౪.
 పయోద్భివివరీసు నిస్సృతసుధారురీమాధురీధురీణ భణితాధరీకృతఫణా

పాదౌ యదీయాపుపశాతయ స్తాః' ఇతి లక్షణాత్. ౨. ఆ. ప్రాచీనశంకరజయస్య
 వైయర్థ్య మాశంక్యాహః— యథేతి. యథాఽతిరుచ్చ్యే ౭త్యంత మభిలాషవిషయే
 మధురే రుచ్యత్వాదాయ చచ్చాంతరస్య సలవణస్య యోజనాఽర్హా యోగ్యా తథా
 ఏష మత్పద్యనివేశభంగీ మదీయానాం పద్యానాం నివేశస్య విన్యాసస్య భంగీ రీతిరపి
 ప్రాచ్య కవేః హృద్యేషు మనోజ్ఞేషు పద్యేషు రుచ్యత్వాదాయ ఇష్యతామిష్యర్థః.
 3. యద్యపి పురాణైః ప్రాచీనైః కవిభిః - సమ్యక్ స్తుతస్తథా ౭పి నోఽస్మాకం
 కృత్యా భాష్యకార స్తుష్యతు, అభ్యర్థనాయాం లోక్ - బహువచనం వాఙ్మనఃకా
 యాభిప్రాయేణ - నను స్వల్పయా తవ కృత్యా కథం శస్య తుష్టిగిత్వాశక్యస్య
 అప్రకామస్య పరమేశ్వరస్య భక్త్యా కృతేన స్వల్పేనా పృథికా దధికతరా తుష్టిగిత్వాహ
 ఊరాభివాసీతి - ఊరాగ్ధా ఊరసముద్రే వస్తుం శిలమస్మాస్తీతి తథా - కమలనదృశే
 ౭క్షిణీ నేత్రే యస్య స సరసీరుహాక్షో భగవాన్ విష్ణు ర్గోష్ఠే వ్రజే ప్రేమభరాకాం
 తాభి ర్గోపీభి ర్ద్వీయమాన మల్పం దుగ్ధం కిం పున ర్న చకమే ౭పితు కామితవానేవే
 త్యర్థః. ని. 'వ్రజస్నాన్య ద్గోమలం గోష్ఠ' మితి వైజయంతీ-అత్ర స్తుతిక్షీరయో ర్పింబ
 ప్రతిబింబభావా దృష్టాంతాలంకారః. * 'దృష్టాంతః పునరేతేషాం సర్వేషాం ప్రతి
 బింబన' మిత్యుక్తే. ౪. తస్మాచ్ఛివం సుఖం కరోతీతి శివంకరః అతఏవ సుశబ్దర
 ఇత్యభిధా సంజ్ఞా యస్య శివంకర శ్చాసౌ సుశంకరాభిధశ్చ స చాసౌ జగతాం గురు
 శ్చ తస్య శివంకర సుశంకరస్య జగద్గురో ర్భగవతో భాష్యకారస్య ప్రాయశో యశో
 హృదయశోధకం కలయితు మనుసంధాతుం కథయితుం వా సమీహామహే సంపూర్ణ
 కస్య చేష్టార్థకస్య ఈహ ధాతో ర్లఙ్క రూపం. సమ్యక్చేష్టాం ప్రయత్నం కర్తవ్యం
 దన్యయశసో ౭పి కథనాత్ప్రాయశ ఇత్యుక్తం తం విశిష్య - పయోద్భేః ఊరసము
 ద్రస్య వివరీభ్యః సూక్ష్మచిద్రేభ్యః సునిస్సృతాయాః సుధాయా అమృతస్య ఝరీణాం
 సూక్ష్మప్రవాహాణాం మాధురీ మధురతా తస్యాః సకాశాద్ధరీణాం శ్రేష్ఠ మతిమధురం
 యత్, భణితం భాషితం లేనాధరీకృతః ఫణాధరాణాం సర్వాణామధీతా నియంతా

ధరాధీశితుః, శివంకరసుశంకరాభిధజగద్గురోః ప్రాయశో యశో హృద
యశోధకం కలయితుం సమీహామహే. ౫. క్షేమే శంకరసద్గురో
ర్గుణగణా దిద్బాలకూలంకమాః కాలోన్తి లితమాలతీపరిమళానష్టంభము
ష్టింధయాః, క్వాహం హంత తథాఽపి సద్గురుకృపా పీయూషపారం
పరిమగ్నోన్తగ్నకటాక్షవీక్షణబలాద స్తి ప్రశస్త్యాఽర్హతా. ౬. ధన్యం
మన్యవివేకశూన్యసుజనంమన్యాభిక్తన్యానటీ నృతోన్యత్తవ రాధమాధమ

శేషో యేన తస్య ఆత్మ కేఫస్యాసకృదావృత్త్యా వృత్త్యనుప్రాస శృణ్వాంకారః - 'ఏక
స్యావ్యసకృత్పరః' ఇత్యుక్తేః - పృథ్వీవృత్తం. * 'జ సా జ న య లా వ మ గ్ర హ
యతి శ్చ పృథ్వీ గురు' రితి లక్షణాత్. ౫. ఆ. శబ్దగ్రహణానువర్తనే స్వస్యానర్హతా
మాశంక్య పరిహరతి. క్షేతి. 'స దేవ సోమ్యేద మగ్ర ఆసీ దేక మేవా ద్వితీయ' మిత్యాది
శ్రుత్యుక్తసదద్వితీయస్య బోధకత్వాత్సద్గురుస్సతాం వా గురు శృంగార క్వాసా
సద్గురుశ్చ తస్య గుణానా జ్ఞానా స్పృహాహః దిద్బాలస్య కూలం రోధం కషన్తి ఘృన్తితి
దిద్బాలకూలంకమాః-సర్వకాలేత్యాదినా ఖన్ 'అరు ర్ద్విష దజన్తస్యే'తి ముమ్ - దిద్బాల
ముల్లజ్ఞుః గతా ఇత్యర్థః కాలేన వసన్తాదికాలేనోన్తి లితానాం ప్రభుర్లితానాం మాల
తీత్యుపలక్షణం-మాలత్యాదిపుష్పాణాం పరిమళో విమర్దోత్థో జనమనోహరోగన్ధ స్తస్యా
వృష్టమృస్య స్తమృస్య ముష్టిన్ధయా ముష్టిం నిషీడ్య ధయన్తి పిబన్తితి తే కాలాన్తి లిత
మాలతీపరిమళఘనాదవృధికతరసుఖకరా ఇత్యర్థః-నాడిముష్ట్యాశ్చేతి ఖన్ - ఇమే ప్రసి
ద్ధాః క్వాహం జంతురత్వంతాయోగ్యః క్వ యద్యపీత్యధ్యాహర్యం హంతేతి హస్తే
తథాఽపి సద్గురోర్విద్యాతీర్థస్య శంకరస్య వా కృపారూపస్య పీయూషస్యామృతస్య
పారంపర్యాం పరంపరాయాం మగ్నోన్తగ్నన చ కటాక్షణ నిమిలనే మగ్నత్వ
సోన్తిన్తి లన ఉన్తగ్నత్వస్య చాఽఽరోపః వీక్షణమేవ బలం తస్మా త్వ)కస్తా యోగ్యతా
మమా స్తీత్యర్థః - అననురూపయోర్ఘటనావర్తనేన - 'విషమం వర్త్యతే యత్ర ఘట
నాఽననురూపయో' రిత్యుక్తేన విషమేణ ప్రాప్తాయా అనర్హతాయా విచార్య రూప
కేణ ప్రతిషేధాదాక్షేపాలంకారస్య * ఆక్షేపస్వయముక్తస్య ప్రతిషేధో విచా
రణాదిత్యుక్తస్య తాభ్యాం సంకరః - 'అవిక్రాంతిజుహమాత్మన్యంగాంగిత్యం తు సంక
రః' ఇత్యుక్తేః-సూర్యాన్వి ర్నసజస్తతాస్సగురవ క్వాదూలవిక్రీడితం. ౬. అధన్య
మకృతార్థమాత్మానం ధన్యం మన్యంత ఇతి ధన్యంమన్యా - అసజ్జనం దుర్జన మాత్మానం
శుజనం మన్యంత ఇతి శుజనం మన్యాః ఉక్తసూత్రేణ ముమ్ - అర్థే స్పృముద్రస్య

కథాసంమర్దదుష్కర్తమైః, దిగ్ధాం మే గిరమద్య శంకరగురుక్రీడాస
ముద్యద్యశః పారావారసముచ్చలజ్జలర్పురై స్సంక్షాళయామి స్ఫు
టమ్. ౧. వంధ్యాసూనుఖరివిషాణసదృశక్షుద్రక్షితింద్రక్షమా శౌ
ర్యోదార్యదయాదివర్ణనకలా దుర్వాసనావాసితాం, మద్వాణీ మధి
వాసయామి యమిన స్త్రైలోక్యరంగస్థలీనృత్యతీర్థైర్జినటిపటిరపటలీ
చూరైర్వికీర్ణైః ఊతౌ. ౨. వీయూషద్యుతిఖండమండనకృపారూపాంత
రశ్రీగురుప్రేమస్థేమసమర్థాణాం మధురవ్యాహరసూనోత్కరః, ప్రాఢో

కన్యా లక్ష్మీః నైవ నటి చంచలత్వాన్నర్తకీ తస్యా నృత్యేన నర్తనోన్మత్తా ధన్యం
మన్యాశ్చ తే వివేకశూన్యాశ్చ సుజనంమన్యాశ్చాభిక్యానటిన్మత్యేనోన్మత్తాశ్చితి
ద్వంద్వో వా ద్వయో ద్వయోః కర్తృధారయే ద్వంద్వో వా తే చ తే సరాధ
మేభ్యో ఒవ్యధమాశ్చ తేషాం కథా - యద్వా తేషాం సరాధమానామధమాశ్చ
తాః కథాశ్చ తాసాం సంమర్దాః సంఘర్షా ఏవ దుష్కర్తమా దుష్టపంకాస్తైర్దిగ్ధాం
లిప్తాం మే గిరం వాచం అద్య శంకరగురోః క్రీడయా సముద్యద్యశ ఏవ పారావార
స్ఫుముద్రః. ని. 'పారావారస్ఫురిత్పతి' రిత్సమరః-తస్య సముచ్చలజ్జి ర్జలర్పురైర్వారి
ప్రవాహైః - సంక్షాళయామి స్ఫుటం యథా స్యా త్తథా సమ్యక్ప్రీత్యాళయామి
త్యర్థః - తథాచోక్తం భగవతా వేదవ్యాసేన. * 'అసత్కీర్తనకాంతారపరివర్తన
పాంసులాం-వాచం శౌరికథాలాపై ర్గంగయేవ పునీమహే' ఇతి-ఆత్ర రూపకవృత్త్యను
ప్రాసయో రన్యోన్యనిరపేక్షయోరేకత్ర సమావేశా త్రిలతండులవత్సంస్పృష్టిః. *
'నైషా సంస్పృష్టిరేతేషాంభవేదైక్యా దిహ స్థితి' రిత్యుక్తేః. ౨. వధ్వాసుతేన గర్భభీ
శృక్లేణ చ తుచ్ఛేన తుల్యాయే త్కుద్రాణాం క్షితింద్రాణాం రాజ్ఞాం క్షమా శౌర్యా
దార్యదయాదయై స్తేషాం వర్ణనస్య యా కలా తల్లక్షణయా దుర్వాసనయా దుర్గంధినా
వాసితాం దుర్గంధివ్యాప్తాం స్వవాచం-యమినో యతేః-శ్రీశంకరస్య త్రైలోక్యలక్ష
ణాయాం రంగస్థల్యాం నృత్యభూమిప్రదేశే నృత్యంతీ చాసౌ కీర్తిలక్షణా నటి తస్యాః
పటిరస్య చందనస్య పటలీ సమూహః తస్యాశ్చూర్ణైః ఊతౌ పృథివ్యాం వికీర్ణైః ప్రసృతై
రధివాసయామి సుగంధయామి. ౩. అయం ప్రాఢో నవకాలిదాసస్య మాధవస్య
కవితాసంతానరూపః సంతానకః కల్పవృక్షో ఒద్య సముద్యోఃస్ఫుమనసాం చండి
తానాం హర్షలక్షణామోదపరంపరాం దద్యాత్ - యథా కల్పవృక్షస్ఫుమనసాం
దేవానాం ఆమోదస్యాతినమాకర్షిణో గంధస్య సంతతిం దదాతి తద్వదిత్యర్థః. కం

౭.యం నవకాళిదాసకవితాసంతానసంతానతో దద్వాదద్య సముద్యత
స్సుమనసా మామోదపారంఘరీమ్. ౯. సామోదై రనుమోదితా మృగ
మదై రానందితా చందనై ర్నందారై రభినందితా ప్రియగిరా కాశ్చీ
రజైః స్తేరితా, వాగేషా నవకాళిదాసవిదుషో దోషోఽష్టితా దుష్కవి
వ్రాతై ర్నిష్కరుణైః క్రియైత వికృతా ధేను స్తుమ్మైరివ. ౧౦.
యద్వా దీనదయాళవ స్సహృదయాస్సౌజన్యకల్లోలినీదోలాందోలన
ఖేలనైకరసికస్వాంతా స్సుమంతా దమీ, సంత స్సంతి పరోక్షిమాక్షిక

విశిషి - పీయూషద్విజేరమృతాంశో శృంగ్రస్య ఖండ శృకలః మండనమలంకారో
యస్య తస్య శివస్య కృపారూపాంతరస్య శ్రియా యుక్తస్య గురోర్యతేప్రిష్ఠః
‘థేమ్నా స్తైర్యేణ సమర్పణం సమ్యక్సృజనం తస్మిన్నర్హా గౌర్యా మధురా వ్యాహారా
క్షక్తయ ఏవ సూనాని పుష్పాణి తేషామన్యరో నిచయో యస్మిన్ సః - ఆత్ర
కవితాసంతానస్య కల్పవృక్షేణాభేదేన రూపేణ రంజనా ద్రుపకాలంకారః తదుక్తం-
‘విషయ్యుధేదతాద్రుప్యరంజనం విషయస్య యత్, రూపకం త’దితి. ౯. ఆ. సుమనసాం
సుఖకరమపి వస్తు మననోభిర్వికృతం క్రియత ఇత్యాలోచ్య స్వవాచి వికారప్రాప్తిం
సంభావ్యాహ. సామోదైరితి. ఆమోదేన హర్షేణ వా సహతై ర్నృగాణాం మదైః
కస్తూరికాసంజ్ఞతై రనుమోదితా క్లాఘితా సామోదైరిత్యస్తోత్రరత్రాపి సమృద్ధః -
సామోదై శృందనైరానందితా ౭భినందితా తథా సామోదై ర్నందారైః ప్రియగి
రాభినందితా తథా సామోదైః కాశ్చీరజైః ప్రియగిరా స్తేరితా వికాశితా క్లాఘితా
దోషై ర్వివర్జితా ౭పి ధేనుర్యద్వా దోషా రాత్రిస్తస్యాముష్ణితా స్వస్థానా
ద్విముక్తా నిష్కరుణై స్తురుష్కైః క్షేచైశ్చ ర్యథా వికృతా క్రియతే. ని. ‘తురుష్క-
స్థిల్వాకే క్షేచ్ఛణాతో’ వితి మేనినీ-తత్రైవ భూతా సర్వదోషవినిర్ముక్తా సవీనకాళిదా
సస్య విదుషో మాధవస్యైషా వ్యర్థస్థానాం కవీనాం సమదాయైరతఏవ నిష్కరుణై
ర్వికృతా వికారమన్యథాభావం ప్రాప్తా క్రియేతేత్యర్థః. ౧౦. ఆ. ఏవం ప్రాప్తా
మనంతాం చింతాం కావ్యకరణే ప్రతిబంధకాం వారయతి. యద్యేతి. యద్వా దీనేషు
దయాళవస్సహృదయాః పరకీయశ్రమాద్యభిజ్ఞాః సౌజన్యాత్రికాయాం కల్లో
లిన్యాం నద్యాం దోలాం దోలనం ఇతస్తతో భ్రమణం తదాత్మకం య త్థేలనం
తస్మిన్నేవైకం ముఖ్యం రసికం స్వాంతం మనో యేషాం తేచరోక్షిం మాక్షిక
వజ్జుషంతీతి తథాభూతా అమీ సంతః సమంతాత్సంతి-అతో-౭నంతయా చింతయా కిం

జుషః కిం చింతయా ౭నంతయా యద్వా తుష్యతి శంకరః పరగురుః
కారుణ్యరత్నాకరః. ౧౧. ఉపక్రమ్య స్తోత్రం కతిచన గుణాన్ శంకర
గురోః ప్రభగ్నోక్తాధే కతిచన తదధార్ధరచనే, అహం తుష్టాషు
స్తా నహమా కలయే శీతకరణం కరాభ్యామాహర్తుం వ్యవసితమతే
స్సాహసికతామ్ ౧౨. తథా౭పుజ్జృంభంతే మయి విపులదుగ్ధాబ్ధిలహ
రీలసత్కల్లోలాళీలసితపరిహాసై కరసికాః, అమీ మూకాన్వాచాల
యితమసి శక్తా యతీపతేః కటాక్షాః కిం చిత్రం భృశమఘటితాభీష్ట
ఘటనే. ౧౩. అస్తజ్జిహ్వగ్రసింహాసనముపనయతు స'వ్యక్తీధాంనుదాం

న కిమసి సా న కర్తవ్యేత్కర్థః - తేషాం దార్దభ్యమాశంభూహ యద్వా - కారుణ్యస్య
రత్నాకరస్సముద్రః - పరగురుక్ష్మీశంకరస్తుమ్యతి తథా చ తత్సంతుష్ట్యర్థమపశ్యం
యతితవ్యమితి భావః - అత్ర పూర్వోక్తాత్ప్రచింతాయా యద్వేత్యుదినా ప్రతి
షేధాదాక్షేపాలంకారః. ౧౧. ఆ. నను యత్ర శ్రీశంకరగుణవర్ణనే బహుః ౭సి
ప్రభగ్నస్తత్ర ప్రవృత్తస్య తవ సాహసమాత్రిమేపతి చేత్సంభ్రం తథా౭సి గురు
కటాక్షా అఘటికమసి మదభీష్టం ఘటయితుం శక్తా ఇత్యంహ ఉపక్రమ్యతి ద్వాభ్యాం.
శ్రీశంకరగురోద్గుణాన్ స్తోత్రముపక్రమ్య కతిచన కేచిత్ క్లృతార్థే ప్రభగ్నః
కేచిత్తు క్లృకపాదరచనే ప్రభగ్నః కతిచన ప్రభగ్నః అపితు సర్వ విప ప్రభగ్నః
ఇతి వా - అహం తాన్ తథాభూతాన్ గుణాన్ తుష్టాషు స్తోత్రమిచ్ఛురహమా
అత్యంతమన్యాయ్యం - శీతకరణం చంద్రం కరాభ్యాం హస్తాభ్యామాహర్తుం వ్యవ
సితమతేః వ్యవసితా నిశ్చితా మతిర్యస్య తస్య బాలస్య సాహసికతాం కలయే సంపాద
యామి - అత్ర సప్తస్థిం ప్రదత్తనాహసికతా పదార్థారోపా నిబిడస్యంబంధం. *
'పదార్థవృత్తి మప్యేదే పదంత్యన్యాం నిదర్శనా' మిత్యుదేశ-శిఖరిణి. * 'రస్తి రుద్ధి
భీన్నా యమననభీలాగ శ్శిఖరిణీతి లక్షణాత్. ౧౨. యద్వ్యప్యేవం తథా౭సి
విపులానాం దుగ్ధాభేః తీరసముద్రస్య లహరీణాం ప్రవాహాణాం అసంతశ్చకాసంతా
యే కల్లోలా బృహత్తరంగా నైహమళిః పక్షిస్తస్తస్యాః లసిత పరిహాస వికరసికా
ముఖ్యురసికా స్తతో౭మ్యతిస్వచ్ఛా యతిపత్వద్యుత్తీర్ణస్య శంకరస్య ఎ౭మీ కటాక్షా
మూకానసి వాచాలయితుం శక్తాస్సమర్థా మయి ఉల్లసంతి - అతిః అఘటికం యద
భీష్టం తస్య మమఘటితాభీష్టస్య ఘటనే భృశమఘటితయన శక్తా ఇత్యత్ర కిం చిత్రం
కిమప్యాశ్చర్యం న విపతీత్కర్థః - భృశమఘటితాభీష్టస్య ఘటనే కిం చిత్రమితి వా
౧౩. ఆ. విపమసి చిత్తస్థైర్యమలభిమానో జగజ్జననీం సరస్వతీం సార్థయతే. అస్తదితి.

మద్వైతాచార్యపాదస్తుతికృతసుకృతోదారతా శారదాంబా, నృత్య
స్తృత్యంజయోచ్చైర్దుకుటతటకుటీనిస్రస్రవత్స్వస్రస్రవంతీకల్లోలోద్వే
లకోలాహలమదలహరిఖండిపాండిత్యహృద్యామ్. ౧౪. క్వేదం శంకర
సద్గురోస్సుచరితం క్వాహం వరాకీ కథం నిర్బధాసి చిరార్జితం మమ
యశః కిం మజ్జయస్యంబుధౌ, ఇత్యుక్త్వా చపలాం పలాయితవతీం
వాచం నియుక్ష్టే బలాత్ప్రత్యాహృత్య గుణస్తుతౌ కవిగణశ్చిత్రం
గురోర్గౌరవమ్ ౧౫. యాత్రైకాక్షరవాజ్మీఘంటుశరణైరౌణాదికప్ర
త్యయప్రాయైర్హంత యజంతదంతురతలైర్దుర్బోధదూరాన్వయైః, క్రూ

అద్వైతాచార్యపాదస్తుత్యా శ్రీశంకరాచార్యపాదస్తుత్యా కృతం సంపాదితం యత్సు
కృతం పుణ్యం తేనోదారతా యస్యాః - కృతం సుకృతం యేన తస్మిన్మయి ఉదారతా
యస్యా ఇతి వా సా శారదాంబా - నృత్యతో మృత్యుంజయస్య శివస్మోచ్చైర్దుకుట
తటకుట్యా నిస్రస్రవంతీ యా స్వస్థరిద్ధంగా తస్యాః కల్లోలానాముద్వేలో ౭నతి
వేలో ౭త్యర్థో యః కోలాహల స్తస్య యో మదో గర్వోఽహంకారస్తస్య లహరీణాం
ఖండి ఖండనకర్తృ యత్పాండిత్యం తేన హృద్యాం మనోజ్ఞాం - ఉదారాం విశా
లాం స్వీయాం వ్యాహరధారాం - అస్తజ్జిహ్వగ్రమేవ సింహాసనముచనయతు జిహ్వ
గ్రలక్షణసింహాసనసమీపం ప్రావయతు - అభ్యర్థనాయాం లోట - స్రగ్ధరా. *
'మృతైర్నిర్యానాం త్రయేణ త్రిమునియతియుతా స్రగ్ధరా కీర్తితేయ' మితి లక్ష
ణాత్. ౧౪. నను దుర్భటే ౭ర్థే తవ వాచః పలాయనమేవ యుక్తం మధ్యే ౭సా
మధ్యవశాన్నివృత్తై చిరార్జిత యశోనాశసంభవాదితి చేదిదమేవ విచార్య పలా
యితవతీం మద్వాచం గురోర్గౌరవద్బలాత్ప్రత్యాహృత్య కవిగణో నియుక్ష్టృ
ఇత్యాహ. క్వేతి. ఇదం శంకరసద్గురోః సుచరితం క్వ? అహం వరాకీ ఊద్రా క్వ?
అతశ్చిరార్జితం మమ యశః కథం కుతో నిర్బధాసి నాశయసి - అంబుధౌ సముద్రే
మాం మమ యశో వా కిమర్థం మజ్జయసి ఇత్యుక్త్వా పలాయితవతీం చపలాం వాచం
బలాత్ప్రత్యాహృత్య శంకరసద్గురోర్గుణస్తుతౌ కవిసమూహో నియుక్ష్టృ ప్రేరయ
తీతి చిత్రం గురోర్గౌరవమ్. పృ.శా. ౧౫. అ. కావ్యరచనాయాం ప్రవృత్తా మద్వాజ్మీ-
క్రూరాణాం కవితావతాం శైలిమనుసరిష్యతీతి సాశ్రోశమాహ. యాత్రై. యాత్రా
చాసౌ ఏకాక్షరా చాసౌ వాక్ప సా చ నిఘంటవః కోశాశ్చ శరణం యేమాం తైః
ఔణాదికాః ప్రత్యయాః ప్రాయేణ యేషు తైః - యజంతాని చ తాని దంతురతరాణి
విమతతరాణి చ. ని. 'దంతురం వాచ్యవ ద్విద్యాద్విషమోన్ముతదంతయో' రితి విశ్వప్ర

రాణాం కవితావతాం కటిపయైః కష్టేన కృష్టైః పదైర్వాహా స్యాద్వశగా
కిరాతవితలేరేణీవ వాణీ మమ. ౧౬. నేతా యత్రోల్లసతి భగవత్పా

కాశః - యజంతాని చ దంతురతరాణి చ తైరితి వా - దుర్బోధాని చ తాని
దూరాన్వయాని చ దుర్బోధాని చ దూరాన్వయాని చేతి వా తైః కష్టేన కృష్టైః
క్రూరాణాం కవితావతాం కటిపయైః కైశ్చిత్పదైర్వాహా మమ వాణీ వశగా స్యాత్ -
యథా వీణీ మృగీ కిరాతానాం వితలేః పక్షేన్ద్రద్వదిశ్చిర్ధః. ౧౬. అ. ఏపం
తర్హి కిమర్థం కావ్యరచనాయాం ప్రవృత్తస్తస్మితి చేత్ శ్రీశంకరాచార్యస్య
గుణానువర్ణనేన స్వస్య కృతకృత్యతానంపాదనార్థ మిత్యశయేనాహ. నేతా యత్రేతి.
యత్ర యస్మిన్ కావ్యే భగవత్పాదేతి సంజ్ఞా యస్య స మహేశో నేతా ముఖ్యః
స్వామీ వర్ణ్య ఇతి యావత్ - ఉల్లసతి ప్రకాశతే తస్య కావ్యస్య 'తదబోధా
శబ్దార్థా నగుణావనలంకృతీ పునః కావశీ' త్యుక్తస్వరూపస్య ప్రభుసంమితశబ్దప్రధాన
వేదాదికాస్త్రీభ్యః సుహృత్సమ్మితార్థతాత్పర్యవదితిహాసపురాణాదిభ్యశ్చ శబ్దార్థయో
ర్గుణభావేన రసాంగభూతవ్యాపారప్రవృత్తయో విలక్షణస్య కాంలేప సరసతాపా
దనేనాభిముఖకృత్యోపదేశకద్వంద్వోక్తౌత్తరవర్ణనాని పుణస్య కవేః కర్తవ్యః కర్తా
వ్యాస ఇవాచలః స్థిరశ్చాసా కవిశ్రేష్ఠ శ్చేతి వ్యాసాచలకవిమహో * మాధవో ధన్యః
కృతకృత్యః. నన్వదిద్యాత్మతి పూర్వకబ్రహ్మసందప్రాప్త్యా కృతకృత్యతాయా వేదాంత
సిద్ధాంతత్వాత్ కథం తద్వ్యతిరిక్త రసయుక్తకావ్యకరణేన కృతకృత్యతేష్యత ఆహ -
యత్ర యస్మిన్ కావ్యే కాంతిః కాంతి సంజ్ఞో రసః ప్రకాశతి ప్రకాశతే - రసం
విశిష్యే - ఉజ్జ్వలదైర్యః శేషైరుపసర్జనభూతైః శేషవాక్ శేష ప్రధానభూత ఇతి
యావత్ - ఉజ్జ్వలశృంగారః. ని. 'శృంగారఃకృచిరుజ్జ్వలః' ఇత్యమరః - అజ్వలదేన
వీర కరుణాదుభేద హాస్య భయానక బీభత్స రాద్రాఖ్యా రసా గృహ్యంతే - యత్ర

* అత్ర వ్యాఖ్యాతా వాస్తవమతానన్ ప్రాంతః. తథాహి:-వ్యాసాచల
ఇతి కశ్చన మాధవాత్ప్రాసీనః కవిః. అనేన హి శంకరవిజయ ఇతి కశ్చన ప్రబంధః
వ్యరచి. తమవలంబ్యైవ మాధవః ప్రాయః తత్ర త్యానేవ ఖ్లోకాన్ గృహీత్వా క్వచిత్
స్వీయాంశ్చ విరచయ్య వితత్కావ్యం గ్రథితవాక్. ఆస్తాభిస్తు స ప్రబంధః వ్యాసా
చలకవికృతః అవలూకితః. స చ ద్వాదశసర్గాత్మకః. చతుర్థసర్గాదర్హ్యైవ లిఖితః
ప్రబంధః మయావలూకిత ఇతి వ్యాసాచలేన తు కం వా ప్రబంధమవలూకిత విషయః
స్వీకృతఇతి వత్తుం న శక్యతే.

దసంఖ్యో మహేశశ్శాంతిర్యత్రప్రకచత రస శ్శేషవా నుజ్జ్వలద్యైః,
యత్రావిద్యాత్మతీ రపి ఫలం తస్య కావ్యస్య కర్తా ధన్వో వ్యాసాచల
కవివరస్తత్కృతిజ్ఞాశ్చ ధన్యాః ౧౭. తత్రాదిమ ఉపాద్ధాతో ద్వితియే తు
తదుద్భవః, తృతీయే త త్తదమృతాంధోఽవతారనిరూపణమ్. ౧౮. చతు
ర్థసర్గే తచ్ఛుద్ధాప్తమప్రాకృతితం స్థితమ్, పంచమే తద్యోగ్య సుఖాశ్రమ
ప్రాప్తినిరూపణమ్ ౧౯. మహతా ౭ నేహసా యైషా సంప్రదాయాగ
తాగతా, తస్యాశుద్ధాత్మవిద్యాయా షష్ఠే సర్గే ప్రతిష్ఠితః ౨౦. త
ద్వాసాచార్యసందర్శవిచిత్రం సప్తమే స్థితమ్, స్థితో ౭ప్తమే మండ
నార్యసంవాదో సపమే మునేః. ౨౧. వాణీసాక్షకసాంస్వజ్ఞ నిర్వాహా

యస్మిన్మాత్రే ఆవిద్యాత్మతిరపి ఫలం - త్తతస్యత్ర ఫలత్వాభావాత్. అపిశబ్ద
స్తథా చైవంవిధికావ్యకర్తా ధన్యవిపతి భావః. తస్య మాధవస్య రృతిం యత్నం
జానంతీతి తత్కృతిజ్ఞాస్తేఽపి ధన్యాః - మందాక్రాంతా. * 'మందాక్రాంతా జలధి
షడ్వైర్భ్రాన్ తా తాద్భుతాః' చిత్రి లక్షణాత్. ౧౭. ఆ. అథ శాంకరీం
కథాం విస్తరేణ నిరూపయితుం ప్రథమం తాపచోప్యీతుః సుఖప్రతిపత్తయే పాదశ
సర్గే ర్నిరూప్యాం తాం సంక్షిప్త దర్శయతి:—తత్రేత్యాదినా. తత్ర పాదశసర్గాత్తకే
కావ్యే ఆదిమే ఆద్యే సర్గే ఉపాద్ధాతః. * 'చింతాం ప్రకృతిసిద్ధ్యర్థాముపాద్ధాతం ప్రచ
క్షతే' ఇత్యుక్తః శివదేవతాసంవాదాదిరూపా నిరూపితః - ద్వితియే సర్గే తు తస్య భగ
వతో మహేశసోద్యవ ఆవిర్భావః - తృతీయసర్గే ౭మృతమంధో ౭న్నం అదనీయం
యేషాం 'అదీ ర్నువధాచ' అదీ ర్భక్తే వాచ్యే ౭సుజ్ఞప్రత్యయో సుమాగ మో దస్య
ధాదేశశ్చ - తేషాం తేషామమృతాంధసాం దేవానాం అవతారస్య నిరూపణం తస్య
తస్యామృతాంధసో ౭వతారస్థితి వా. ౧౮. చతుర్థే సర్గే అప్తమవర్ణాత్పాప్రాకృతితం
అప్తమప్రాకృతితం శుద్ధం చ తదప్తమప్రాకృతితంచతస్య మహేశస్య శుద్ధాప్తమ
ప్రాకృతితం స్థితం శుద్ధత్వం చ ప్రాకృతచరితవిలక్షణత్వం - పంచమే సర్గే తస్య
యోగ్యస్య జీవన్ముక్తిసుఖసాధనస్య చతుర్థాశ్రమస్య ప్రాప్తేర్నిరూపణం యోగ్యస్య
సుఖాశ్రమస్థితి వా. ౧౯. యా ఏషా శుద్ధాత్మవిద్యా సంప్రదాయాదాగతా
మహతా కాలేన సంప్రదాయస్య విచ్ఛిన్నత్వాత్ గతా తస్యాః శుద్ధాత్మ
విద్యాయాః ప్రతిష్ఠితః - సమ్యక్స్థాపనం షష్ఠే సర్గే స్థితం. ౨౦. సప్తమే సర్గే
తస్య శంకరాచార్యస్య వ్యాసాచార్యస్య చ వరస్పదసందర్శనాత్మకం బచిత్ర మాశ్చర్యం
స్థితమ్ - అప్తమే సర్గే మండనార్యయార్చనాభివ్యక్తయోః సంవాదః స్థితః. ౨౧.

పాయచింతనమ్, దశమే యోగశక్త్యా భూపతికాయప్రవేశనమ్. ౨౨. బుద్ధ్యా మినధ్వజకలాస్తత్ప్రసూగ ప్రసంచనమ్, సర్గ ఏకాదశే తూర్వభైరవాభిధ నిర్ణయః ౨౩. ద్వాదశే హస్తధాన్యాగ్ర్యతోటకోభయ సంశ్రయః, వార్తీకాంతబ్రహ్మవిద్యా చాలసా తు త్రయోదశే ౨౪. చతుర్దశే పద్మపాద తీర్థయాత్రానిరూపణమ్, సర్గే ఐంచదశే తూర్వంతదాశాజయకౌతుకమ్ ౨౫. షోడశే శారదాపీఠవాసస్తస్య మహాత్మనః, ఇతి షోడశభిస్సర్గై ర్వ్యవహర్యా శాంకరీ కథా. ౨౬. సైమా కలిమలచ్ఛేత్రి సకృచ్ఛ్చిత్వా ౭పి కామదా, నానాప్రశోత్తరై రమ్యా విదా మారభ్యతే ముదే. ౨౭. ఏకదా దేవతా రూప్యాచలస్థ ముపతస్థితే, దేవదేవం తుషారాంశు మివ పూర్వాచలస్థితమ్.

సవమే సర్గే సరస్వతీసాక్షికం మునేర్యతానిర్వజ్ఞం తస్య యో నిర్వాహస్తమపాయస్య చింతనం స్థితం దశమే సర్గే యోగశక్త్యా భూపతీరమరకాభిధస్య రాజ్ఞః కాయే శరీరే ప్రవేశనం స్థితం. ౨౨. మినధ్వజస్య కామస్య కలా బుద్ధ్యా తాసాం కళానాం ప్రసంగస్య ప్రసంచనం ప్రకటికరణమితి పూర్వేణాన్వయః. ఏకాదశే సర్గే తూర్వభైరవాభిధస్య కాపాలికస్య నిర్ణయః స్థితః. ౨౩. ద్వాదశే సర్గే హస్తామలకార్యతోటకోభయ సంశ్రయః ద్వయోః శిష్యత్వేనాశ్రయణం స్థితం - త్రయోదశే సర్గే తు వార్తీకాంతాయాః బ్రహ్మవిద్యాయాశ్చాలనం ప్రచారః స్థితః. ౨౪. చతుర్దశే సర్గే పద్మపాదస్య తీర్థయాత్రాయా నిరూపణం-పంచదశే సర్గే తు తస్య శంకరస్వాశాబ్దసూత్రకర కౌతుక ముక్తం దిగ్విజయస్య కౌతుకమితి చా. ౨౫. షోడశే సర్గే సస్య మహాత్మనః శారదా పీఠవాసః స్థితః - ఇత్యేవం ప్రకారేణ షోడశభిః సర్గైః శాంకరీ కథా ప్రతిపాదనీయా.

౨౬. సైమా శాంకరీ కథా కలిమలనాశకర్త్రీ సకృచ్ఛ్చివణీనాపి కష్టమనపురుషార్థ చతుష్టయప్రదా నానాప్రశోత్తరైర్నోజ్ఞా విమమం ప్రమోదార్థ మంగభ్యతే. ౨౭. ఇత్థం సంగ్రహేణ శాంకరీం కథాం నిరూప్య తస్యా విస్తరేణ నిరూపణం ప్రతిజ్ఞాయ తమపాద్ధానత్వేన కథాం ప్రస్తాతి. ఏకదేతి. ఏకదా ఏకస్మిన్ కాలే రూప్యాచలే కైలాసే స్థితం దేవానామింద్రాదీనాం దేవం మహాదేవం పూర్వాచలస్థం చంద్రమివ దేవతా ఉపతస్థితే ఉపాసాం చక్రైః-దేవతా బ్రహ్మద్యు అత్ర గ్రాహ్యః - సిగమా చారవర్తిభిష్ట నాగమాచారరతాన్ విప్రదివర్ణానవలోక్య సత్యలోకగతేన నారదేన ప్రేరితో బ్రహ్మ స్వభక్తాదిసహితశ్శివలోకమాగత్య ప్రణిపత్య పంచవక్త్రం శివమూచే

౨౮. ప్రసాదానుమితస్వార్థసిద్ధయః. ప్రణివత్య తమ్, ముకుళీకృతహస్తాబ్జా వినయేన వ్యజిజ్ఞపత్. ౨౯. విజ్ఞాతమేవ భగవత్ విద్యతే యద్ధితాయ నః, వంచయత్ సుగతా బుద్ధవపుర్ధారీ జనార్దనః. ౩౦. తత్ప్రణితాగమాలంబైర్పాదైర్దర్శనదూషకైః, వ్యాప్తేదానీం ప్రభోధాత్రి రాత్రిస్సంతమనైరివ. ౩౧. వర్ణాశ్రమసమాచారాన్ ద్విషంతి బ్రహ్మవిద్విషః, బ్రుచంత్యామ్నాయవచసాం జీవికామాత్రతాం ప్రభో. ౩౨. న సంధ్యాదీని కర్తాణి న్యాసం వా న కదాచన, కరోతి మనుజః కశ్చిత్సర్వే పాపంధతాం గతాః. ౩౩. శ్రుతే పిదధతి శ్రోతే క్రతురిత్యక్షరద్వయే, క్రియాః కథం ప్రవర్తేత్ కథం క్రతుభుజో వయమ్. ౩౪. శివవిష్ణ్వగమపరైర్లింగచక్రాదిచిన్మితైః, పాపంధైః

ఇతి ప్రాచీనవిజయోక్తేః. ౨౮. ఆ. ఉపాస్య యత్ప్రతవత్యస్తదాహః—ఉపాసనయా ప్రసాదితస్య శివస్య ప్రసన్నతారూపిణి లింగేనానుమితా స్వార్థస్య సిద్ధిర్యాభిస్తాః అముకుళాని ముకుళీకృతాని హస్తకమలాని యాభిస్తా బద్ధాంజలయో దేవదేవం ప్రణివత్య ప్రకర్షేణ నమ్రాభూయ వినయేన వ్యజిజ్ఞపత్ విజ్ఞాపనం కృతవత్సః. ౨౯. తదేవోదాహరణి—హే భగవత్ నోఽస్తాకం హితాయ బుద్ధవపుర్ధారీ జనార్దనః సుగతాన్వంచయత్ యద్విద్యతేస్త తత్త్వయా విజ్ఞాతమేవ. ౩౦. యద్వపి జనార్దనోఽస్తద్ధితాయచైత్యాన్ పూర్వం పంచితవాన్ తథాపీదానీం లేన బుద్ధేన ప్రణితా రచితాయే ఆగమాస్తదాలంబైర్పాదైః దృశ్యతే కర్తోపాసనా జ్ఞానం చయేన యస్మిన్నితి వా తద్దర్శనం కర్తాదిప్రతిపాదకం వేదాదికాస్తం తద్దూషకైర్పాదైర్ధాత్రి పృథివీ బృహ్మాయథా సంతమనైర్గాఢాంధకారైరాత్రిస్తద్వత్రేషాం నిరాకరణే త్వమేవ ప్రభురితి సూచయతుం ప్రభో ఇతి సంబోధనం - త్వయి ప్రభౌ సతీదమత్యంతానుచితమితి వా సంబోధనాశయః. ౩౧. ఆ. అనర్థరూపం తేషాం కృత్యమాహుః వర్ణాశ్రమాణాం యే నమ్యుగాచారాస్తాన్ ద్విషంతి యతో బ్రహ్మణం బ్రహ్మణం వేదం తపో బ్రహ్మ చ విద్విషంతీతి బ్రహ్మవిద్విషః - అతపివ వేదవచనానాం జీవికామాత్రతాం బ్రువంతి - వేదా జీవికార్థం నిర్మితా ఇతి కథయంతి హే ప్రభో. ౩౨. న్యాసం సంన్యాసం గతాః ప్రాప్తాః. ౩౩. క్రతురిత్యక్షరద్వయే శ్రుతేఽపి సతి శ్రోతే పిదధతి కర్ణపిఢానం కుర్వంతి. ౩౪. శివేతి స్పష్టోఽర్థః. ౩౫.

కర్త సంస్కృతం కారుణ్యమివ దుర్జనైః. ౩౫. అనన్యేనైవ భావేన
గచ్ఛంత్యుత్తమపూరుషమ్, శ్రుతిస్సాక్షీ మదక్షిభైః కా వా శాస్త్రై
ర్న దూషితా. ౩౬. సద్యః కృత్తద్విజశిరః పంకజార్చితభైరవైః, న ధ్వస్తా
లోకమర్యాదా కా వా కాపాలికాధమైః. ౩౭. అన్యేఽపి బహవో
మార్గాస్సన్తి భూమౌ సకంటకాః, జనైర్యేషు పదం దత్త్వా దురం
తం దుఃఖమాప్యతే. ౩౮. తద్భవాంట్లోకరక్షాథముత్సాద్య నిఖ
లాన్ ఖలాన్, వర్జ్యస్థాపయతు క్రౌతం జగద్వేన సుఖం వ్రజేత్.
౩౯. ఇత్యుక్తోపరతాన్ దేవానువాచ గిరిజాప్రియః, మనోరథం
పూరయిష్యే మానుష్యమవలంబ్య వః. ౪౦. దుష్టాచారవినాశాయ
ధర్మసంస్థాపనాయ చ, భాష్యం కుర్వన్ బ్రహ్మసూత్రతాత్పర్యాధ్వని
ర్ణయమ్. ౪౧. మోహనప్రకృతిద్వైతధ్యాంతమధ్యాహ్నభానుభిః,
చతుర్బిసృహితశ్చివైశ్చతురైర్హరివదన్ముజైః. ౪౨. యతీంద్ర శృంకరో

యథా సాక్షి పరివ్రతాఽనన్యేనైవ భావేన స్వప్రతిమసుసరంతీ మదోన్వతైర్దృష్టైః
 రూప్యతే తథోత్తమపురుషం శూరాశూరాతీతం పరమాత్మనమనన్యేనైవ భావేన
 గచ్ఛంతీ శ్రుతిసాక్షి మదక్ష్యైక్యాక్ష్యైర్పాక్షైః కా వా న దూషితా ఽపితు
 సరైవ దూషితా - తథా చోత్తమపురుషేణ త్వయా స్వప్రతిపాదితా శ్రుతి
 రవశ్యం రక్షణీయేతి భావః. ౩౬. సద్యః కృతాని చ్ఛిన్నాని ద్విజానాం శిరాన్యేన
 వంకజాని తై రర్చితో భైరవో యైస్యైః కాపాలికాధమైః లోకమర్యాదా కా వా న
 ధ్వస్తా కింతు సరైవ నాశితేత్యర్థః. ౩౭. వదం దత్త్వా గత్వా. ౩౮. తత్తస్మా
 దుత్పాద్య వివాశ్య - క్రాంతం వర్త్య వైదికం మార్గం. ౩౯. మానుష్యమవలంబ్య
 మనుష్యభావమౌక్రత్య ఏ యుష్మాకం మనోరథం వాంఛాం పూరయిష్యే. ౪౦. ఆ.
 కిం కుర్వన్మిత్యపేక్షయామాహ. దుష్టాచారవివాశాయేతి. బ్రహ్మప్రతిపాదికానాం
 సూత్రాణాం తాత్పర్యార్థస్య విశేషేణ నిర్ణయో యేన తత్. 'అల్పాక్షరమనం
 దిగ్ధం సారవద్విశ్వతోముఖమ్, అస్తోభమనవద్యం చ సూత్రం సూత్రవిదో విదుః,
 సూత్రార్థో వర్ణ్యతే యత్ర వాక్యైస్సూత్రానుకారభిః, స్వప్రదాని చ వర్ణ్యంతే
 భాష్యం భాష్యవిదో విదు' రితి సూత్రభాష్యలక్షణాల్లోకా ద్రప్తవ్యా. ౪౧. మోహన
 మజ్జానం ప్రకృతిరుపాదానం యస్య తచ్చ తత్ దైవతమేవ ధ్యాంతం గాఢం
 తమస్తస్య నిరసనే మధ్యాహ్నసూర్యశ్చతుర్భుజచక్రైః కుశలైశ్చిద్రైస్సహితశ్చతుర్భు
 ద్భుజైర్వరసత్. ౪౨. యతీంద్రో నామ్నా శంకరో మహితలే భవిష్యమి తథా

నామ్నా భవిష్యామి మహీతలే, మద్వత్తథా భవంతో ౭పి
మానుషీం తనుమాశ్రితాః. ౪౩. తం మామనుసరిష్యంతి సర్వే
త్రిదివవాసినః, తదా మనోరథః పూర్ణో భవతాం స్యాన్న సంశయః.
౪౪. బ్రువన్నేవం దివిషదః కటాక్షానన్యదుర్లభాః, కుమారే నిదధే
భానుః కిరణానివ పంకజే. ౪౫. క్షీరసీరనిధే ర్వీచినచివాన్వాప్సి
తాన్ గుహః, కటాక్షాన్తుముదే రశ్మీనుదన్వానైందవానివ. ౪౬.
అవదన్నుందనం స్కుంద మమందం చంద్రశేఖరః, దంతచంద్రాతపానం
దిబ్బందారకచకోరకః. ౪౭. శృణు సౌమ్య వచః శ్రేయో జగదుద్ధా
రగోచరమ్, కాండత్రయాత్త కే వేదే ప్రోద్ధృతే స్యాద్విజోద్ధృతిః.
౪౮. తద్రక్షణే రక్షితం స్యాత్సకలం జగతీతలమ్, తదధీనత్వతో వర్ణా
శ్రమధర్మతతేస్తతః. ౪౯. త(ఇ)దానీమిదముద్ధార్యమితి వృత్తిమతః

భవంతో ౭పి మానుషీం తనుమాశ్రితాస్సర్వే స్వర్గవాసికో దేవాస్తం యతీంద్రం
శంకరం మా మనుసరిష్యంతి - తదా భవతాం మనోరథః పూర్ణస్సాన్యధ్యవిష్యతి - న
సంశయః అస్మిన్నుద్ధే సంశయో న కర్తవ్య ఇత్యర్థః. ౪౩. ౪౪. అ. తతో యద్వృత్తం
తదాహః—బ్రువన్నీతి. ఏవమనేన ప్రకారేణ దివిషదః దేవాన్ ప్రతి బ్రువన్
సో ౭న్యదుర్లభాన్కటాక్షాన్ కుమారే స్యామికార్తికే నిదధే యథా సూర్యః పంకజే
కిరణాన్ స్థావరయతి తద్వదిత్యర్థః. ౪౫. క్షీరసీరనిధేః క్షీరసముద్రస్య వీచిభి స్తుల్యాన్
కటాక్షాన్ ప్రాప్యగుహః కుమారో ముముదేయథా క్షీరాబ్ధివీచినహకృతాన్ తత్తుల్యా
న్వా చంద్రనంబంధినో రశ్మీన్వాప్సి జలధిర్దోదమాప్నోతి తద్వత్. ౪౬. చంద్రశేఖర
శ్శివః స్వసుతమమందం బుద్ధిమంతం స్కుందమవదత్ ఉక్తవాన్. చంద్రశేఖరం విశిష్య.
దంతాత్మకైశ్చంద్రాతపైశ్చంద్రబోధితాన్నిభి రానందినో బృందారకా దేవా ఏవ
చకోరకా యస్య దంతలక్షణానాం చంద్రాణా మాతమై రితివా. పాతాంశరే తు క్రియా
విశేషణమ్. ౪౭. యదువాచ తదుదాహరతి. జగదుద్ధారవిషయం శ్రేయస్సాధనం
ఏచనం హే సౌమ్య శృణు శ్రోతుం సావధానో భవ కాండత్రయాత్త కే కర్షోపాసనా
జ్ఞానభేదేన బృందత్రయాత్త కే వేదే ప్రకర్షేజోద్ధృతే సతి ద్విజానాముద్ధృతిస్సాస్యిత్.
౪౮. తేహిం ద్విజానాం రక్షణేనతి సమస్తం జగతీతలం రక్షితం స్యాత్. వర్ణాశ్రమ
ధర్మానాం తతే స్సంతతే న్నదధీనత్వతః ద్విజాధీనత్వతః. తత ఇత్యుక్తరాన్వయి. ౪౯.
తతస్తస్మాదిదానీం ఇదముద్ధార్యమిత్యభిప్రాయవతో మమైతద్వృత్తాంతాత్సార్వం గూఢా

పురా, మమ గూఢాశయవిదా విష్ణుశేషా సమీపగౌ. ౧౦. మధ్యమం కాండముద్ధర్తుమనుజ్ఞాతౌ మయైవ తౌ, అవతీర్యాంశతో భూమా సంకర్షణవతంజలీ. ౧౧. మునీ భూత్వా ముదోపాస్తియోగకాండ కృతౌ స్థితౌ, అగ్రిమం జ్ఞానకాండం తూర్ధరిష్యామితి దేవతాః. ౧౨. సంప్రతి ప్రతిజానే స్త జానాత్యేవ భవానసి, జైమినీయనయాంభోధే శృరత్పర్వశశీ భవ. ౧౩. విశిష్టం కర్త కాండం త్వముద్ధర బ్రహ్మణః కృతే, సుబ్రహ్మణ్య ఇతి ఖ్యాతిం గమిష్యసి తతో ఽధునా. ౧౪. నైగమిం కురు మర్యాదామవతీర్య మహితలే, నిర్జిత్య సౌగతాస్సర్వానా మ్నా యార్థవిరోధినః. ౧౫. బ్రహ్మపి తే సహాయార్థం మండనోనామ భూసురః, భవిష్యతి మహేంద్రో ఽపి సుధన్వానామ భూమిపః. ౧౬. తథేతి ప్రతిజగ్రాహ విధేరపి విధాయినీమ్, బుధానీకపతిర్వాణీం సుధాధారా మివ ప్రభోః. ౧౭. అథేంద్రో నృపతిర్భూత్వా ప్రజా ధర్తేణ పాలయన్, దివం చకార పృథివీం స్వపురీమమరావతీమ్. ౧౮. సర్వజ్ఞో ఽస్యసతాం శాస్త్రే కృత్రిమశ్రద్ధయాఽన్వితః, ప్రతిక్షమాణః క్రౌంచారిం మేళయామాస సౌగతాన్. ౧౯. తతస్స తారకారాతిరజ

శయాభిక్షౌ విష్ణుశేషా మమ సమీపగౌ మధ్యమం కాండం దేవతాకాండ ముద్ధర్తుం తౌ మయైవానుజ్ఞాతౌ భూమావంశతో ఽవతీర్య సంకర్షణవతంజలీ మునీ భూత్వా ముదోపాస్తియోగకాండస్య కృతౌ కర్తారా స్థితౌ కరణార్థ మితి చ అగ్రిమం జ్ఞాన కాండం త్వహముద్ధరిష్యామితి దేవతాః ప్రతి సంప్రతిజానే స్త ప్రతిజ్ఞాం కృతవా నస్తీ భవానసి జానాత్యేవ త్వం తు జైమినీయన్యాయసముద్రస్య శరత్పర్వమాసీచంద్రో భవ భూత్వా చ బ్రహ్మణః కృతే బ్రహ్మణస్య వేదస్య హిరణ్యగర్భస్య తపసః పర బ్రహ్మణశ్చార్థే విశిష్టకర్త కాండసోల్లిద్ధరణాదధునా సుబ్రహ్మణ్య ఇతి ఖ్యాతిం గమిష్య సితి పంచానాం యోజనా. ౧౦. ౧౧. ౧౨. ౧౩. ౧౪. నైగమిం జైదిశీం-అమ్న యార్థస్య వేదార్థస్య విరోధినః. ౧౫. భూసురః బ్రహ్మణః. ౧౬. ప్రభోశ్శివస్య వాణీం వాచం విధేర్నిరణ్యగర్భస్యాపి విధాయినీం ప్రవృత్తికరిం బుధానీకపతిర్దేవసేనాపతి ర్దవః. తథాఽస్త్వితి సుధాధారామివ ప్రతిజగ్రాహ. ౧౭. దివం స్వర్గం. ౧౮. కృత్రి మయా రచితయా శ్రద్ధయా యుక్తః క్రౌంచారిం క్రౌంచాఖ్యపర్వతస్య శత్రుం గుహం. ౧౯. తారకస్య దైత్యవిశేషస్యారాతిశ్చతుస్సృండః మహితలే అజనిప్త స్రాడురభూత్

నిష్ట మహీతలే, భట్టపాదోఽభిధా యస్య భూషా దిక్కుదృశా మభూత్. ౬౦. స్ఫుటయన్ వేదతాత్పర్యమభాజ్ఞేమినిసూత్రితమ్, సహస్రాంశురివానూరువ్యంజితం భాసయన్ జగత్. ౬౧. రాజ్ఞస్సుధ న్వనః ప్రాప నగరీం స జయన్ దిశః, ప్రత్యుద్గమ్య ఊతీంద్రోఽపి విధి వత్త మపూజయత్. ౬౨. సోభినంద్యాశిషా భూపమాసీనః కాంచనా సనే, తాం సభాం శోభయామాస సురభిద్వ్యవసీమివ. ౬౩. సభా సమీపవిటపి శ్రిత కోకిలకూజితమ్, శ్రుత్వా జగాద తద్వ్యాజా ద్రాజానం పండితాగ్రణీః. ౬౪. మలినైశ్చేన్న సంగస్తే నీచైః కాక కులైః పిక, శ్రుతిదూషకనిర్ద్వాగ్దై శ్లాఘనీయస్తదా భవే. ౬౫. షడ భిజ్ఞా నిశమ్యేమాం వాచం తాత్పర్యగర్భితామ్, నితరాం చరణస్పృష్టా భుజంగా ఇవ చుక్రుధుః. ౬౬. చిత్వా యుక్తికుతారేణ బుద్ధసిద్ధాంత

యస్య భట్టపాద ఇత్యభిధా సంజ్ఞా దిక్కుదృశాం దిగంగనానాం భూషా ఆలంక్రియా అభూత్. ౬౦. ఆ. అవతారకృత్యం దర్శయతి. స్ఫుటయన్నితి. జ్ఞేమినినా సూత్రై స్సూచితం వేదస్య తాత్పర్యం స్ఫుటయన్నభాత్ అరాజత్ యథాఽహురుణా యజేన వ్యంజితం కించిత్ప్రకాశితం జగత్ సమ్యక్ భాసయ న్నహస్రాంశుస్సూర్యోరాజతే తద్వదిత్యర్థః. ౬౧. స భట్టపాదః ప్రత్యుద్గమ్య ప్రత్యుత్థానాభిగమనే విధాయ * 'ఉద్ధర్షం ప్రాణా మ్యుత్క్రామంతి యూనస్థవిర ఆగతే, ప్రత్యుత్థానాభివా దాభ్యాం పునస్తా న్సృతివద్యతే' ఇతి శాస్త్రమనునరన్నితి భావః. ౬౨. సురభి స్సుగంధః పసంతో వా ద్యువసీం స్వర్గవసీమ్. ౬౩. సభాయాస్సమీపే విటపినం పృథం శ్రితస్య కోకిలస్య కూజితం మధురభాషితం శ్రుత్వా తద్వ్యాజాత్తన్నిషేణ రాజానం ప్రతి పండితాగ్రణీర్భట్టపాదో జగాద బభాషే. ౬౪. ఆ. యదుక్త వాక్ తదుదాహరతి:—హే పిక హే కోకిల మలినై ర్నీచైశ్చ కర్ణస్య దూషకః పీడాకరో నిర్ద్వాగ శ్లాఘో యేషాం తైః కాకకులై స్తే తవ సంగో న స్యాచ్ఛేత్తదా శ్లాఘనీయః స్తుత్యో భవే - ఏతద్వ్యాజేన మలినైర్నీచైః కాకకులందనదృశై ర్నాస్తితైర్వేదదూషకనిర్ద్వాగై స్తే సంగో న స్యాచ్ఛేత్తదా త్వం శ్లాఘనీయో భవే రితి రాజానం ప్రత్యుక్తవానిత్యర్థః. గూఢోక్తిరలంకారః. 'గూఢోక్తి రన్యోజ్యేశ్యంవే ద్యదన్యం ప్రతికథ్యతే' ఇత్యుక్తే. ౬౫. షడభిజ్ఞాః జ్ఞాథాః నిశమ్య శ్రుత్వా. ౬౬. బుద్ధ సిద్ధాంతవివ కాభి పృథస్తం స భట్టపాదః యుక్తికుతారేణ చ్చిత్వా తేషాం బుద్ధా

శాఖనమ్, స తద్గ్రంథేంధనైశ్చీర్ణైః శ్రోధజ్వాలామవర్ధయత్. ౬౭. సా సభా వదనైస్తేషాం రోషపాటలకాంతిభిః, బభౌ బాలాతపా తామ్రై స్సరసీవ సరోరుహైః. ౬౮. ఉపన్యస్యత్సు సాక్షేపం ఖండ యత్సు పరస్పరమ్, తేషాదతిష్ఠన్నిర్ఘోషో భిందన్నివ రసాతలమ్. ౬౯. అధః పేతు ర్భుధేంద్రేణ ఊతాః పక్షేషు తత్త్వణమ్, పూర్వధక్కశత ర్క్రేణ తథాగతధ రాధరాః. ౭౦. స సర్వజ్ఞ పదం విజ్ఞో ౭సమామాన ఇవ ద్విషామ్, చకార చిత్రవిన్యస్తానేతాన్తానవిభూషితాన్. ౭౧. తతః ప్రక్షీణదర్పేషు బౌద్ధేషు వసుధాధిపమ్, బోధయన్ బహుధా వేదవచాంసి ప్రశశంస సః. ౭౨. బభౌషే ౭థ ధరాధీశో విద్యా యత్నై జయాజయా, యగి పతిత్వా గిరేశ్వ్రంగాదవ్యయస్త న్నతం ధ్రువమ్. ౭౩. తదాకర్ణ్య ముఖాన్యన్యే పరస్పరమలోకయన్.

నాం గ్రంథైరేవేంధనైశ్చీర్ణై రుపచితైః శ్రోధజ్వాలామవర్ధయత్. ౬౭. సా సభా తేషాం బుద్ధానాం వదనై ర్దుష్టై రోషేణ కౌపేన పాటలా శ్వేతరక్తా కాంతిర్యేషాం తైర్బభౌ చకాశే. బాలాతపేనాతామ్రై రీషద్రక్షైః సరోరుహైః కమలైః సరసీవ. ౬౮. తేషు భట్టపాదాదిషు సాక్షేపం యథా స్యాత్తథా ప్రతిపాదనం కుర్వత్సు. తథా పరస్పరం ఖండనం కుర్వత్సు సత్సు రసాతలం విదారయన్నివ నిర్ఘోషో నాద ఉద తిష్ఠత్. ౬౯. యథా దేవానా మింద్రేణ పక్షేషు పృథులేన కర్మణేన నక్షేణ ఊతాః ధరాధరాః పర్వతాః అధః నిపేతుః. తథా దేవేంద్రస్థానీయేన బుద్ధానాం పండితానా మింద్రేణ భట్టపాదేన తథాగతాః సుగతాః. ని. 'ధర్మరాజ స్తథాగత' ఇత్యమర్కః. తవీవ ధరాధరాః తత్త్వణం తస్మిన్నేవ ఊతే పూర్వో విన్యస్తః పృథులో వా, స చాసౌ కర్మణో దృఢశ్చ స చాసౌ తర్కశ్చ లేన పక్షేషు ఊతాః. ఖండితా అధః పేతుః నికృష్టతాం ప్రాప్తా ఇత్యర్థః. ౭౦. సవిశేషేణ సర్వం జానాతీతి విజ్ఞః సర్వజ్ఞః భట్ట పాదః ద్విషాం శత్రుణాం సుగతానాం సర్వజ్ఞ పదమసమామాన ఇవేత్యన్వయః. ౭౧. స భట్టపాదః. ౭౨. అథ బుద్ధానాం పరాజయానంతరం బభౌషే ఉవాచ. విద్యా యత్నై విద్యాధీనౌ జయపరాజయా. తస్మి, కస్య మతం ధ్రువం, కస్యోధ్రువమితి నిర్ణయః కథం స్యాదితి చేత్తత్రాహ. యః పర్వతస్య శృంగాత్పతిత్వా వినాశరహితః స్యాత్తస్య మతం ధ్రువ మన్యస్యాధ్రువమిత్యర్థః. ౭౩. తదాకర్ణ్య రాజ్ఞోక్తం శ్రుత్వా ౭న్యే సౌగతాః పరస్పరం ముఖాన్యన్యలోకయన్ ఇత్యన్వయః. ద్విజాగోష్ఠీ ద్విజోత్తమః

ద్విజాగ్యస్త్ర స్థరన్వేదానాదురోహ గిరేశ్వరః. ౭౪. యది వేదాః
ప్రమాణం స్యుర్భూయాత్కాచిన్న మే క్షతిః, ఇతి ఘోషయతా
తస్మా న్న్యూపాతి సుమహాత్మనా. ౭౫. కిము దాహిత్రద త్తే ౭పి పుణ్యే
విలయమాస్థితే, యయాతిశ్చవతే స్వర్గాత్పున రిత్యూచిరే జనాః.
౭౬. ఆపి లోకగురుశ్చైలా త్తూలపిండ ఇవాపతత్, శ్రుతిరాత్మ
శరణ్యానాం వ్యసనం నోచ్ఛినత్తి కిమ్. ౭౭. శ్రుత్వా తద
ద్భుతం కర్త ద్విజా దిగ్భ్యస్సమాయయుః, ఘనఘోషమివా
కర్ణ్య నికుంజేభ్యశ్శిఖావళాః. ౭౮. దృష్ట్వాతమక్షతం రాజా
శ్రద్ధాం శ్రుతిషు సందధే, నినింద బహుధా ౭౭త్తానం ఖలసంసర్గ
దూషితమ్. ౭౯. సాగతా స్త్వబ్రువన్నేదం ప్రమాణం మతనిర్ణ
యే, మణిమంత్రాష్ఠైరేవం దేహరత్నా భవేదితి. ౮౦. దుర్విదైర
న్యథా నీతే ప్రత్యక్షే ౭ర్థే ౭పి పార్థివః, భ్రుకుటిభీకరముఖ స్సంధా
ముగ్రతరాం వ్యధాత్. ౮౧. పృచ్ఛామి భవతగ కించిద్వక్తుం * తత్ర
భవంతి యే, యంత్రోపలేషు సర్వాం స్తాన్ ఘాతయిష్యామ్యసంశ
యమ్. ౮౨. ఇతి సంశ్రుత్య గోత్రేశో ఘటమాశీవిషాన్వితమ్, అసి

భట్టపాదస్తు స్వరత్కార్థం వేదాన్ స్వరక్ వర్వతస్య శృంగం ఆదురోహ. ౭౪. ఇత్యే
వం ఘోషయతా శబ్దం కుర్వతా న్యూపాతి గిరేశ్వృంగాన్నివతితమ్. ౭౫. కిము వితర్కే.
జాహిత్రై రష్టకాదిభిః దత్తే యయాతిధర్మస్య చ్యవనస్య సంబంధనిమిత్తేన తత్తాదాత్మ్య
సంభావనస్య సత్త్వా దుత్పేక్షా. 'సంభావనా స్యాదుత్పేక్షా వస్తుహేతు ఫలాత్మ
నేత్యుక్తేః. ౭౬. శ్రుతిరాత్మా స్వయమేవ శరణ్యం యేషాం లేషాం. వ్యసనం దుఃఖం
కిం నోచ్ఛినత్తి ఆసితు ఉచ్ఛినత్యేవ. ౭౭. ఘనఘోషం మేఘగర్జితం నికుంజేభ్యో
లతాదిహితోదరేభ్య శ్శిఖావళాః మయూరాః. ౭౮. ఖలానాం దుర్జనానాం సాగ
తానాం సంసర్గేణ సంబంధేన దూషితం. ౭౯. ౮౦. దుర్విదైః ఖలైర్పాదైః
ప్రత్యక్షే ౭ర్థే ౭పి అన్యథా నీతే సతి రాజా భ్రుకుట్యా భీకరం భయంకరం ముఖం
యస్య సః ప్రతిజ్ఞా ముగ్రతరాం వ్యధాత్ విహితవాక్. ౮౧. అ. తామేవాహ-
పృచ్ఛామితి ద్వాభ్యాం. యంత్రోపలేషు యంత్రాకారేషు పాషాణేషు. ౮౨. ఇత్యే
వం సంశ్రుత్య ప్రతిజ్ఞాం విధాయ గోత్రా పృథ్వీ. ని. గోత్రా కుః పృథివీత్యమరః -

* న ప్రభవస్తీతి పాఠాంతరమ్.

యాత్ర కిమస్తీతి పప్రచ్ఛ ద్విజసౌగతాః. ౮౩. వత్సామహే వయం
భూపశ్వగి ప్రభాతే ౭స్య నిర్ణయమ్, ఇతి ప్రసాద్య రాజానం జగ్తు
ర్భూసురసౌగతాః. ౮౪. పద్మా ఇవ తపస్తేపుగి కంఠద్వయసపాథసి,
ద్యుమణిం ప్రతి భూదేవాసోఽపి ప్రాదురభూత్తతః. ౮౫. సందిశ్య
వచనీయాంశ మాదిత్యే ౭ంతర్హితే ద్విజాః, ఆజగ్తురపి నిశ్చిత్వ
సౌగతాగి కలశస్థితమ్. ౮౬. తతస్తే సౌగతాస్సర్వే భుజంగో ౭స్తీత్య
వాదిషుః, భోగీశ భోగశయనో భగవానితి భూసురాః. ౮౭. శ్రుత
భూసురవాక్యస్య వదనం పృథివీపతేః, కాసారశోషణమూనసారసశ్చ
యమాదదే. ౮౮. అథ ప్రోవాచ దివ్యా వాక్ సమ్రాజమశరీరిణీ,
తుదంతీ సంశయం తస్య సర్వేషామపి శృణ్వతామ్. ౮౯. సత్యమేవ
మహారాజ బ్రాహ్మణా యద్భూషితరే, మాకృథా స్సంశయం తత్ర భవ
సత్యప్రతిశ్రవః. ౯౦. శ్రుత్వా ౭శరీరిణీం వాణీం దదర్శ వసుధాధిపః,
మూర్తిం మధుద్విషగి కుంభే సుధామివ సురాధిపః. ౯౧. నిరస్తాఖిల
సందేహో విన్యస్తేతరదర్శనాత్, వ్యధాదాజ్ఞాం తతో రాజా వధాయ

తస్యాః ఈశో రాజా ఆశీవిషః సర్పః - ద్విజాశ్చ సౌగతాశ్చ తాః. ౮౩. ౮౪.
ని. 'వా పుంసి వద్దం నశిన్'మిత్యనురాత్ పద్మా ఇతి పుల్లింగప్రయోగః. కంఠప్రమాణే
పాథసి జలే 'ప్రమాణే ద్వయస'జితి ద్వయసచ్చిత్తయః. ద్యుమణిం సూర్యం ప్రతి
భూదేవా బ్రాహ్మణాః, సః భానుః. ౮౫. ఘటే శేషశాయీ విష్ణురస్తీతి కథనీయాం,
శం సందిశ్యోపదిశ్య, సౌగతా అపి ఘటస్థితం వస్తు నిశ్చిత్యాజగ్తుః. ౮౬. భుజంగ
స్పర్శః అవాదిషుః కథితవంతః. భోగీశస్య శేషస్య భోగే శరీరే శయనం యస్య సః
విష్ణురీత్యర్థః. ౮౭. శ్రుతం భూసురాణాం వాక్యం సేవిన ఘటే నిహితాదన్యసార్థస్య
ప్రతిపాదకం యేన తస్య భూపతే ర్దుఖం కాసారస్తటాకః. ని. పద్మాకరస్తటాకో ౭స్తీ
కాసారస్సరసీ సర ఇత్యుచరః. తస్య శోషణేన మూనస్య సారసస్య కమలస్య శ్రయ
మాదదే. ౮౮. అథానంతరమశరీరిణీ దివ్యా వాణీ తస్య రాజ్ఞః శృణ్వతాం చ సర్వే
షాం సంశయం నాశయంతీ రాజానం ప్రోవాచ. ౮౯. హే మహారాజ బ్రాహ్మణా
యదుక్తవంతస్తత్సత్య మేవ. తత్ర తదుక్తే సంశయం మాకురు. సత్యప్రతిశ్రవః
సత్యప్రతిజ్ఞో భవ. ౯౦. మధుద్విషో విష్ణోః సురాధిపః ఇంద్రః. ౯౧. విన్యస్తాత్
ఘటే స్థానితాధాశీవిషాదితరస్య మధుద్విషో దర్శనం తస్మాడ్జేతోద్విరస్తా అవగత్తా

శ్రుతివిద్విషామ్. ౯౨. ఆసేతో రాతుషారాద్రే రౌబ్ధా నావృద్ధ బాల
కమ్, న హంతి య స్స హంతవ్యో భృత్యానిత్యవృశాన్నప్రః. ౯౩.
ఇష్టోఽపి దృష్టదోషశ్చేద్యధ్య ఏవ మహాత్మనామ్, జననీమపి కిం
సామౌన్నావధీదృగ్భుగునందనః. ౯౪. స్కందానుసారిరాజేన జైనా
ధర్మద్విషో హతాః, యోగేంద్రేణేవ యోగఘ్నా విఘ్నాస్తత్త్వావలం
బినా. ౯౫. హలేషు తేషు దుష్టేషు పరితస్తార కోవిదః, శ్రౌతవర్త తమి
స్రేషు నష్టేష్వివ రవిర్తహః. ౯౬. కుమారిలమృగేంద్రేణ హలేషు
జినహస్తిషు, నిష్ప్రీత్యూహమవర్ధంత శ్రుతిశాఖాస్సమంతతః. ౯౭.
ప్రాగిత్థం జ్వలనభువా ప్రవర్తితేఽస్త్రిక కర్తాధ్వన్యఖిలవిదా కుమారి

అఖిలః సందేహః యస్య సః. ౯౨. ఆ సేతోః రామసేతువర్వంతం. తథా హిమాలయ
వర్వంతం. పృథం బాలకం చాభివ్యాప్య యో మధ్యత్యస్సాగతాన్నహంతి స మయా
హంతవ్య ఇతి భృత్యానన్యకాదాక్షత్తవాన్. ౯౩. ఆ. నను స్వగురుత్వేన స్వీకృ
తత్వాదిష్టానాం వధాయ కిమిత్వేవ మాజ్ఞాం కృతవానిత్యత ఆహః—ఇష్టోఽపితి.
పిత్రా నియుక్తో భృగునందనః పరశురామ స్సాక్షా జ్ఞననీ మపి కిం నావధీత్? అపితు
హతవానేవ. అత్ర పూర్వోక్తశాద్ధవధాజ్ఞారూపస్య విశేషస్య సమర్థనాయ సామాన్య
ముపన్యస్య విశేషాంతరోపన్యాసా ద్వికస్వరాలంకారః. యస్మి న్విశేషసామాన్యవిశేష
స్స వికస్వర ఇత్యుక్తేః. ౯౪. భట్టపాదానుసారిరాజేన సుధన్వనా ధర్మద్విషో శౌద్ధా
వినాశితాః తత్త్వావలంబినా యోగేంద్రేణ యోగనాశకా విఘ్నా వ్యాధిస్థాపనం
శయప్రమాదాలస్యావరతిభ్రాంతిదర్శనాలబ్ధభూమికాఽనవస్థితత్వాదయోఽంతరాయా
యోగకాస్త్రోక్తా ఇవేత్యర్థః. ౯౫. తేషు దుష్టేషు శౌద్ధేషు హలేషు కోవిదః పండితో
భట్టపాదః - శ్రౌతమార్గం పరితస్తార సర్వతః ప్రసారితవాన్ - యథా తమిస్రేషు
అంధకారేషు నష్టేషు సూర్యో మహా నేజో విస్తరయతి తద్వత్. ౯౬. కుమారిలో
భట్టపాద ఏవ మృగేంద్రస్సింహస్తేన నిష్ప్రీత్యూహం నిర్విఘ్నం. ౯౭. ఆ. ఉపాధ్భాత
రూపాం స్కందావతారకథాముపసంహరన్ శివావతారకథాం గ్రంథప్రతిపాద్యా
ముపక్షిపతి. ప్రాగిత్థమితి. జ్వలనాదనలాద్యవతీతి జ్వలనభూస్తేన సర్వజ్ఞేన భట్టపాదేన
పూర్వమనేన ప్రకారేణాస్త్రిక కర్తృమూర్తే ప్రవర్తితే సతి తత స్సంసారసాగరే నిమ
గ్నం భువనం అద్వైతకాస్త్రప్రవేశనోద్ధర్తం కారుణ్యజలధిశ్చంద్రశేఖరో మహాదేవ

లేన, ఉద్ధర్తం భవనమిదం భవద్భిమగ్నం కారుణ్యాంబునిధియేష
చంద్రచూడః. ౯౮.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తదుపోద్ఘాత(కథాపరః)పరశ్శుభః,
సంతేపశంకరజయే సర్గోఽయం ప్రథమోఽభవత్.

ఇయేష ఇచ్ఛతిస్త్వ ప్రహ్నిణీవృత్తం. 'హ్నా జ్ఞా గస్త్రీదశయతిః ప్రహ్నిణీయ'
మితి లక్షణాత్. ౯౮.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య బాలగోపాలతీర్థశ్రీపాదశిష్యదత్త
పంకావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే
శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే
ప్రథమస్పర్శః.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

ద్వితీయసర్గ ప్రారంభః.

తతో మహేశః కిల కేరళేషు శ్రీమద్వృషాద్రౌ కరుణాసము
ద్రః, పూర్ణానదీపుణ్యతటే స్వయంభూలింగాత్తనానంగధగావిరా
సీత్. ౧. తచ్చోదితః కశ్చన రాజశేఖరస్వప్నే ముహుర్దృష్టతదీయ
వైభవః, ప్రాసాదమేకం పరికల్ప్య సుప్రభం ప్రావర్తయత్తస్య సమర్ప
ణం విభోః. ౨. తస్యైశ్వరస్య ప్రణతార్తిహర్తుః ప్రసాదతః ప్రాప్త ని
రీతిభావః, కశ్చిత్తదభ్యాశగతో ౨గ్రహారః కాలట్యభిభ్యో ౨స్తి మహా
స్తనోజ్ఞః. ౩. కశ్చిద్విపశ్చిదిహ ని * శ్చితధీర్విరేజే విద్యాధిరాజ ఇతి

శ్రీశంకరావతారం విస్తరేణ వర్ణయతుం పిఠకాం రచయతి - తత ఇతి. అసః
కర్తమగ్నప్రవృత్త్యనంతరం కరుణాసముద్రః అనంగం కామం దహతీతి అనంగధజ్ఞ
హేశః కేరళేషు దేశవిశేషేషు శ్రీమద్వృషసంజ్ఞరే గిరా పూర్ణానదీపుణ్యతటే జ్యోతి
ర్లింగాత్తనా ఆవిరాసీత్పాదురభూత్. ఉపజాతిశ్చందః. ౧. తేన లింగాత్తనానంగవి
రూపేన మహేశేన ప్రేరితః కశ్చన రాజశేఖరాభ్యో మహిషః పునఃపునః స్వప్నే
దృష్టతదీయా వైభవో యేన సః. ఏకం ప్రాసాదం దేవాలయం పరికల్ప్య తస్య
విభోః సంపూజనం ప్రవర్తితవాత్. * స్వాదింద్రవంశా తతశ్చైరసంయుతైః. ౨. తస్య
ప్రణతార్తిహర్తు రీతస్య ప్రసాదాత్ ప్రాప్త నిరీతిభావో ౨యం. ఈతయస్తు 'అతిపృష్టి
రనాపృష్టి ర్ముషికాశ్వలభాశ్మకాః, అత్యాసన్నాశ్చ రాజాన మ్నడేతా ఈతయః
స్తృతాః' ఇత్యుక్తాః షడ్భాషా జ్ఞేయాః. ఏవంవిధస్తస్య ప్రాసాదస్య సమీపగతః
కశ్చిత్ కాలతినంజ్ఞో ౨తిరమ్యో ౨గ్రహారో బ్రాహ్మణప్రధానో గ్రామో ౨స్తి. ౩.
ఇహస్మిన్నగ్రహారే విద్యాధిరాజ ఇతి విశ్రుతనామధేయో నిశ్చలమతిః కశ్చిత్సం
దితో విరేజే స పృషాద్రినిలయో ౨వతరీతుకామో ౨వతరణేచ్ఛ ర్భస్య పుత్ర మాత్త

* నిశ్చల ఇతి పాఠాంతరమ్.

విశ్రుతనామధేయః, గుద్రో వృషాద్రినిలయో ౭నతరీతుకామో
యత్పుత్రమాత్మపితరం సమరోచయత్సః ౪. పుత్రో ౭భవత్తస్య పురా
త్తపుణ్యైస్సుబ్రహ్మతేజాశ్శివగుర్వభిఖ్యః, జ్ఞానే శివో యో వచనే
గురుస్తస్యాన్వర్థనామా కృతలబ్ధవర్ణః. ౫. స బ్రహ్మచారి గురుగేహవాసీ
తత్కార్యకారీ విహితాన్నభోజీ, సాయం ప్రభాతం చ హుతాశనసీ
వ్రతేన వేదం నిజమధ్యగీష్ట ౬. క్రియాద్యనుష్ఠానఫలో ౭ర్థబోధస్స నోప
జాయేత వినా విచారమ్, అధీత్య వేదానథ తద్విచారం చకార దురో
ధతరో హి వేదః. ౭. వేదేష్వధీతేషు విచారితే ౭ర్థే శిష్యానురాగీ గురు
రాహ తంస్త్వ, అపారి మత్తస్త్వ షడంగవేదో వ్యచారి కాలో బహుర
త్యగాత్తే ౮. భక్తో ౭పి గేహం వ్రజ సంప్రతి త్వం జనో ౭పి తే దర్శన

పితరం సమరోచయత్ స విరేజే ఇతి వాన్వయః. ఉక్తం వసంతతిలకం త భ జా జగౌ
గః. ౪. తస్య విద్యాధిరాజస్య పురా పూర్వమనేకజన్తస్సాత్తైరాజ్ఞితైః పుణ్యైః సుష్ఠు
బ్రహ్మతేజో యస్య స శివగురునంజ్ఞః పుత్రో ౭భవత్. యో జ్ఞానే శివో వచనే గురు
ర్బృహస్పతిస్తస్య పుత్రస్య లబ్ధవర్ణో విచక్షణో విద్యాధిరాజో ౭న్వర్థనామార్థాను
రూపం నామాకృత సంజ్ఞాం ప్రవచాన్. ని. 'ధీమాన్సూరిః కృతీ కృష్టిర్లబ్ధవర్ణో విచ
క్షణః' ఇత్యమరుః. * స్వాదింద్రవజ్రాయది తౌ జగౌ గః. ౫. ఆ. ఏవం శివగురో
ర్జన్తోక్తావ తచ్ఛరితమాహ—స శివగురుః బ్రహ్మచారి గురుగేహవాసశీలస్తస్య గురోః
కార్యకారీ విహితం భిక్షయా లబ్ధం గురువ నివేదిత మన్నం భోక్తుం శీలమస్మాస్తీతి
తథా హుతాశం హుతభుజం వహ్నిం సేవितుం శీలమస్మాస్తీతి. తథా వ్రతేన బ్రహ్మచ
ర్యనియమేన స్వీయం వేద మధ్యగీష్ట అధీతవాన్. ౬. యతః క్రియా అనుష్ఠానం
ఫలం యస్య స అర్థబోధో విచారం వినా నైవ జాయతే అతో వేదానధీత్య తద
సంతరం తద్విచారం చకార వేదార్థవిచారాత్తకం పూర్వమీమాంసాశాస్త్రమధీతవాన్.
నన్వధీఃస్వాంగస్వాధ్యాయస్తదర్థం స్వయమేవ కుతో నావబుద్ధవానితి చేత్తత్రాహ—
హి యస్తాద్వేదో దురోధతరో విచారం వినా ౭తిశయేన దుర్లభో యథార్థబోధో
యస్య సః. "ఉపేంద్రవజ్రా జ త జా స్తతో గా." ౭. వేదేష్వధీతేషు సకు
తదర్థే చ విచారితే సతి శిష్యానురాగీ అచార్య స్తం శివగురు మాహస్త ప్రవచాన్.
షడ్భిః శిక్షాకల్పవ్యాకరణచ్ఛాస్త్రోబ్యోగ్నిరుక్తసంక్షే రంగైః సుహిత భుక్తో వేదో
మత్త స్వయా వశతో విచారితశ్చ కాలస్తే తవ బహురతిక్రాంతః. ఉచబాతిచ్ఛందః.
౮. యద్యపి త్వం భక్తస్తథా ౭పి సంప్రదాసీం గేహం వ్రజ సంబంధిజనో ౭పి తే

లాలస స్వాత్, గత్వా కదాచిత్స్వజనప్రమోదం విధేహి మా తాత
 విలంబయన్. ౯. విధాతుమిష్టం యదిహాపరాష్టే విజానతా తత్పు
 రుషేణ పూర్వమ్, విధేయ * మేతద్వదిహ శ్వ ఇష్టం కర్తుం తదద్యేతి
 వినిశ్చితోఽర్థః. ౧౦. కాలో వైబీజాదిహ యాదృశం స్యాత్సస్యం న
 తాదృగ్విపరీతకాలాత్, తథా వివాహాది కృతం స్వకాలే ఫలాయ
 కల్పేత న చే ద్వైథా స్యాత్. ౧౧. ఆ జన్మనో గణయతో నను తా
 న్నతాబ్దా మాతా పితా పరిణయం తవ కర్తుకామా, పిత్రోరియం
 ప్రకృతిరేవ పురోపనీతిం యధ్యాయత స్తనుభవస్య తతో వివాహమ్.
 ౧౨. తత్తత్కులీనపితరస్సృహయంతి కామం తత్తత్కులీనపుంసవస్య
 వివాహకర్త, పిండప్రదాతృపురుషస్య ససంతతిత్వే పిండావిలోప ముపరి

తవ దర్శనలాలసః స్యాత్తస్మాత్కదాచిద్గత్వాస్వజనప్రమోదం విధేహి. శిష్యస్య పుత్ర
 తుల్యత్వాత్ సంబోధనం. మో తాత మా విలంబయన్వ విలంబం నుకురు *ఆఖ్యాన
 కీ తో జగురూ గమోజే జతావనోజే జగురూ గురుశ్చేత్. ౯. విలంబో న రర్తవ్య
 ఇత్యుక్తం. తత్ర హేతుమాహ. యత ఇహోస్తి లోకే యదిపరాష్టే విధాతుమిష్టం
 తదాయురాదేః క్షణభంగురతాం విజానతా పురుషేణ పూర్వాష్టే ఏవ విధేయం
 ఏవమిహ యత్ శ్వః ఆనాగతేఽహ్ని కర్తుమిష్టం తదవ్య విధేయమితి వినిశ్చితో
 ఽర్థ స్తస్మాద్విలంబయన్వేత్యర్థః. ౧౦. కించ యథాకాల ఉచ్ఛవకాల ఉప్తాత్ శ్చేత్రే
 రోపితాద్బీజాదిహ యాదృశంసస్యం జాయతే తాదృశం విపరీతకాలాన్నైవ జాయతే.
 తథా వివాహాది. స్వస్య వివాహాదేః కాలే యావనాద్యవస్థాయాం కృతం ఫలాయ
 పుత్రోత్పత్త్యాదిఫలయాపాయ కల్పేత శక్తం భవేత్. అన్యథా తత్ వివాహాది కృతం
 వ్యర్థం స్యాత్. ౧౧. కించ ఆ జన్మనో జన్మప్రభృతి నను నిశ్చయేన తవ పరిణయం
 వివాహం కర్తుకామా మాతా పితా చ తాన్ గతాన్ సంవత్సరాన్ గణయతో గణ
 నం కురుతః. యస్మాత్ కారణాబ్ధిత్రో రియం ప్రకృతిః స్వభావ ఏవ పురా పూర్వం
 తనుభవస్సాత్మజస్యోపనీతిముపవయనం తత స్తదనంతరం వివాహం యత్ ధ్యాయతః
 కదా భవిష్యతీతి యచ్ఛింతనం కురుతః స ఇత్యర్థః. అత్ర సామాన్యవిశేషయోరుక్తత్వా
 దర్థాంతరన్యాసాలంకారః. 'ఉక్తి ర్థాంతరన్యాసః స్యాత్సామాన్యవిశేషయోరుక్తత్వా
 క్తేః. ౧౨. ఆపిచ తత్తత్కులీనపితరః తత్తత్కులీనపురుషస్య వివాహకర్త కామం
 సృహయంతి పరిణయకర్తగోచరాం స్పృహామత్సృంతం కుర్వంతి, యత తత్కులీనపితరః

* 'మేవంయదిహ' ఇతి సాతా న్తరమ్,

స్ఫుట మిక్షమాణాః. ౧౩. అర్థావబోధనఫలం హి విచారవషత్తచ్చ
పి చిత్రబహుకర్త విధానహేతోః, తత్రాధికారమధిగచ్ఛతి సద్వితీయః
కృత్వా వివాహమితి వేదవిదాం ప్రవాదః. ౧౪. సత్యం గురో న
నియమో ఒస్తి గురో రధీతవేదో గృహీ భవతి నాన్యపదం ప్రయాతి,
వైరాగ్యవా న్యజతి భిక్షుపదం వివేకి నో చేద్గృహీ భవతి రాజ

పిండప్రదాతృపురుషస్య ససంతతిత్వే సతి ఉపరి అగ్రే పిండావిలాసం స్ఫుటం సమిక్ష
మాణాః. ౧౩. అ. న కేవలమేతావదేవాపితు 'సహాభౌ' చరతాం ధర్మమిత్యాది
శ్రుత్వా సద్వితీయస్య కర్తవిధానే ఒధికారశ్రవణాత్తదర్థమపి వివాహ ఆవశ్యక
ఇత్యాహ-అధీతి. ఏష విచారో ఒర్థావబోధనఫలం ఒర్థస్యావబోధనం పరిజ్ఞానం ఫలం
యస్య స ఏతస్య విచారస్యార్థపరిజ్ఞానం ఫలం తచ్చార్థావబోధనం విచిత్రాణాం యజ్ఞా
నాం విధానార్థం. అత్ర విచిత్రయజ్ఞవిధానే వివాహం కృత్వా సద్వితీయః ద్వితీ
యయా వత్సానినా వర్తమానో ఒధికారం గచ్ఛతి ప్రాప్నోతీతి వేదవిదాం ప్రవాదః.
౧౪. ఏవముక్తః శివగురురువాచ సత్యమిత్యాదినా. సత్యమిత్యర్థాంగీకారః. హేగురో
గురోః సకాకాల్ అధీతో వేదో యేన స గృహీ ఏవ భవతి అన్యపద మన్యాశ్రమం
న ప్రయాతీతి నియమో నాస్తి. నను బ్రహ్మచర్యం సమాప్య గృహీభవే ద్వహాద్వసీ
భూత్వా ప్రవ్రజేత్. 'తమేతం వేదానువచనేన బ్రహ్మణా వివిదిషంతి యజ్ఞేన
దానేన తపనా ఒనాశకేన స మా వా ఆత్మయాజీ యో వేద ఇదం మే ఒనేనాంగం
సంస్క్రియంత ఇదం మే ఒనేనాంగ ముపధీయతే. విశుద్ధసత్వస్తు తం వశ్యతి నిష్కళం
ధ్యాయమానః. జాయమానో వై బ్రహ్మణ స్త్రిభిర్ ఋణవానిత్యాద్యాః శ్రుతయః.
'మహాయజ్ఞై శ్చ యజ్ఞై శ్చ బ్రహ్మీయం క్రియతే తనుః' యన్యైలేఒజ్ఞాచత్వా
రింశత్సంస్కారాః. 'ఋణాని త్రీణ్యపాకృత్య మనో మోక్షే నివేశయేత్. జ్ఞాన
ముత్పద్యతే పుంసాం క్షయాత్పాపస్య కర్తవ్యః' ఇత్యాద్యాః స్మృతయశ్చాశ్రమా
దాశ్రమాంతరప్రవేశస్య యజ్ఞాద్యనుష్ఠానా చ్చిత్తశుద్ధౌ జ్ఞానప్రాప్తే శ్చ క్రమనియమం
ప్రబోధయంతీతి చే తత్రాహ-వైరాగ్యవానిహముత్తార్థభోగేషు విరజ్జో వివేకి నిత్యా
నిత్యవస్తువివేకవాక్. ఉపలక్షణమేతత్పాధనచతుష్టయసంపన్న ఇత్యర్థః. చతుర్థాశ్రమం
గచ్ఛతి అయమర్థః 'యది చేతరథా బ్రహ్మచర్యాదేవ ప్రవ్రజే ద్వహా ద్వా పనా
ద్వాష్టవా హేయతే హ్యదృఢా యజ్ఞరూపాః' 'స కర్తవా న ప్రజయా ధనేన
త్యాగేనై వే ఒన్యతత్వమానశ్చురిత్యాదిశ్రుత్యమరోధేన మధ్యమాధికారిణ ఏవ క్రమ
నియమో న తు శుద్ధసత్వస్యాత్మకవైరాగ్యవతో ముఖ్యాధికారిణో జాయమాన
ఇత్యస్యాపి గృహస్థః సంపద్యమాన ఇత్యర్థః. గృహస్థస్యాపి సత్వశుద్ధిర్ధమేవ

పదం తదేతత్. ౧౫. శ్రీనైష్ఠికాశ్రమమహం పరిగృహ్య యావజ్జీవం
వసామి తవ పార్శ్వగత శ్చిరాయః, దండాజినీ సవినయో బుధ జుహ్వా
దగ్నో వేదం పఠన్ పఠితవిస్తృతిహానిమిచ్ఛన్. ౧౬. దారగ్రహో
భవతి తావదయం సుఖాయ యావత్కృతోను భవగోచరతాం గత
స్యాత్, పశ్చాచ్ఛనైర్విరసతాముపయాతి సోఽయం కిం నిహ్ను
షే త్వమనుభూతిపదం మహాత్మన్. ౧౭. యాగోఽపి నాకఫలదో
విధినా కృతశ్చేత్ప్రియ సుమగ్రకరణం భువి దుర్లభం తత్, పృష్ఠ్యా
దివన్న హి ఫలం యది కర్తృణి స్యాద్దిప్త్యా యథోక్తవిరహే హి ఫలదుర్వి
ధత్వమ్. ౧౮. నిఃస్వో భవేద్యది గృహీ నిరయీ స నూనం భోక్తుం

ఋణాపాకరణం తదిదముక్తం నోచేదితి వివేకాదిమాన్మ భవతి చేత్తర్హి గృహీ
భవతి తదేతత్ రాజపదం రాజమార్గః. ౧౫. త్వయా తర్హి కిం కర్తవ్యమిష్టాపే
క్షాయామాహ - శ్రీనైష్ఠికాశ్రమం మరణాంతలప్తాచర్యం పరిగృహ్య చిరాయు
రహం తవ పార్శ్వగతః సమీపే స్థితో దండాజినేఽన్యస్త ఇతి దండాజినీ విన
యేన సహవర్తత ఇతి సవినయో హే బుధ సర్వజ్ఞ అగ్నో జాహ్నవ్యోమం కుర్వన్
వేదం పఠన్ పఠితస్య విస్తృతేర్దానిమభావమిచ్ఛన్ పసామి వాసం కరిష్యామి -
'వర్తమానసామీప్యే వర్తమానవ'దేవీతి లట్. ౧౬. అ. నన్వతి సుఖకరం దారగ్రహం
విషాయ కథమతిదుఃఖదం నైష్ఠికాశ్రమమంగీకరుష ఇతి చేత్తత్రాహ - దారగ్రహ
ఇతి. ఆయం దారగ్రహ స్తావత్సుఖాయ భవతి. యావత్కృతస్సన్ అనుభవగోచర
తాం గతః ప్రాప్తస్యాత్ అనుభవవిషయతాప్రాప్తివర్యంతమిష్టార్థః. పశ్చాదనుభవగోచ
రతాప్రాప్త్యనంతరం సోఽయం దారగ్రహో విరసతాం వైరస్యముపయాతిప్రాప్నోతి.
హే మహాత్మన్ అక్షుద్రస్వభావ-అనుభూతిపదమనుభవగమ్యం కిం నిహ్నుషే అపల
పసి అపలపితుమశక్యమిత్యర్థః. ౧౭. అ. నన్వైహికసుఖాభాషేఽపి వివాహే శృతే
యాగాద్యనుష్ఠానేన పారలౌకికం తత్సేత్సత్వీతి చేత్తత్రాహః—యాగోఽపితి. యాగో
విధినా యథావిధి కృతశ్చేత్సర్వఫలదః స చ తథా కర్తుం శక్యత ఇత్యాహ - ప్రాయ
స్తత్సుమగ్రకరణం భువి దుర్లభం తదిదా తు ఫలం నైవ లభ్యతే హి యస్తాదాదివచేన
చిత్రాదియాగఫలం పశ్చాదికం గృహ్యతే. సృష్ట్యాదివత్కర్తృణి ఫలం యది న స్యాత్త
ర్హి చైవకాద్యథోక్తవిరహే ఫలదుర్లభత్వం భవతి తత్కూడిర్యాదియాగఫలభూత
పృష్ఠిః తథాచ న పారలౌకికసుఖప్రాప్త్యాశాసీత్యర్థః. ౧౮. న కేవలం సుఖాభావ విచా
నిత్యలిదుఃఖమసీత్యాశయవా నాహ-యది గృహీ నిస్స్వి నిర్ధనో భవేత్తర్హి నూనం

న దాతుమపి యగి తుమతే లఘుమాత్రమ్, పూర్ణో లపి పూర్తిమభి
మంతుమశక్నువన్యో మోహేన శం న మనుతే ఖలు తత్రతత్ర.
౧౯. యావత్సు సత్సు పరిపూర్తి రథో ఆమీషాం సాధో గృహాంప
కరణేషు సదా విచారః, ఏకత్ర సంహతవతః స్థితపూర్వనాశ స్తచ్చాప
యాతి పునరప్యపరేణ యోగః. ౨౦. ఏవం గురౌ వదతి తజ్జనణో
నినీషురాగచ్ఛదత్ర తనయం స్వగృహం గృహే-శః, తేనానునీయ
బహుళం గురవే ప్రదాప్య యత్నాన్ని కేతనమనాయ గృహీతవిద్యః.
౨౧. గత్వా నికేతనమసౌ జననీం వవందే సా లలింగ్య తద్విరహా

నిశ్చయేన స నిరయా సరకవాక్. నిరయిత్వ మేవ స్ఫుటయతి యో లఘుమపి భోక్తుం
దాతుం చ న తుమతే సమర్థో న భవతి స నూనం నిరయాతి సంబంధః. నను క్రిమత్కు
లాత్పన్నస్య తవ నాస్తి దుఃఖమితి చేత్తత్రాహ-పూర్ణోపీతి. పూర్ణోలపి పూర్తిం పూర్ణ
తావభిమంతు మశక్నువన్ యో మోహేనావివేకేన అస్మిన్ తస్మిన్ విషయే శం
సుఖం న మనుతే సో లపి నూనం నిరయాత్యర్థః. విషయసంపత్తేస్తృష్టానివ ర్తకత్వాత్స
ర్వానర్థబీజభూతత్పృష్టానువిధచేతనః సుఖాప్రాప్తిదుఃఖావాప్తిసత్త్వా నిరయిత్వమేవేతి
భావః. తథాచోక్తం. 'న జాతు కామః కామానాముపభోగేన కామ్యతి. హవిషా కృష్ణ
వర్జేష భూయ ఏవాభివర్ధతే' ఇతి. 'యాన్యేతాని దురంతాని దుష్టరాజ్యున్నతాని చ,
తృష్టావల్యాః ఫలానీహ తాని దుఃఖాని రాఘవ. యావతీ యావతీ జంతో రిచ్ఛోజేతి
యథాయథా, తావతీ తావతీ దుఃఖబీజముష్టిః ప్రరోహతీ'లి చ. ౧౯. అథో అతః
కారణాత్ హే సాధో గృహాంపకరణేషు సదా విచారో భవతి యావత్సు సత్సు
ఆమీషాం సంబంధిజనానాం పరిపూర్తిః పరిపూర్ణతా స్యాదమీషాం గృహస్థానామితి
వా. తథా చైవం విచార్యమాణస్య ప్రయత్నేనైకత్రైకస్మిన్ స్థానే సంహతవతః సం
చయం కృతవతః స్థితపూర్వనాశ ఏతత్సంచయాత్పూర్వం స్థితస్య సంచితస్య నాశో
భవతి చ పునర్నదీయం పశ్చాత్సంచితమప్యవయతి నశ్యతి. పునరప్యపరేణ యోగస్సం
యోగో భవతి. తథాచ గృహస్థాశ్రమే సర్వదా దుఃఖమేవేతి భావః. ౨౦. ఏవముక్త
ప్రకారేణ శివగురౌ వదతి సతి తస్య శివగురో ర్జనకః పితా గృహే-శః సుతం గృహం
ప్రతి నినీషుర్వేతుమిచ్ఛురాగచ్ఛత్ ఆగతవాక్. ఆగత్య యదకరోత్తదాహ —
బహుళం బహుధానునయం విషయం కృత్వా తేన శివగురుణా గురవే బహుళం దక్షి
ణాద్రవ్యం ప్రదాప్యగృహీతా విద్యాయేన స శివగురుర్యత్నాన్ని కేతన మనాయ అనీత
ఇత్యర్థః. ౨౧. గత్యేతి. అసౌ శివగురుర్ని కేతనం గత్వా మాతరం వవందే. సా జననీ

జం పరితాప మాఙ్గుత్, ప్రాయేణ చందనరసాతలశీతలం తద్య
త్పుత్రగాత్ర పరిరంభణనామధేయమ్. ౨౨. శ్రుత్వా గురోస్సద
నతశ్చిరమాగతం తం తద్బంధురాగమదథ త్వరితే క్షణాయ,
ప్రత్యుద్గమాదిభిరసావపి బంధుతాయాస్సంభావనాం వ్యధిత విత్త
కులానురూపామ్. ౨౩. వేదే పదక్రమజటాదిషు తస్య బుద్ధిం సం
వీక్ష్య తజ్జనయితా బహుశో ఒవ్యవృచ్ఛత్, యస్యాభవత్ప్రీతిః
నామ వసుంధరాయాం విద్యాధిరాజ ఇతి సంగతపాచ్యమస్య.
౨౪. భాట్టే నయే గురుమతే కణభుక్తాదా ప్రశ్నం చ కార తస
యస్య మతిం బుభుత్సుః, శిష్యో ఒప్యవచ సతపూర్వగురుస్సమా
ధిం పిత్రోదితస్త్రితముఖో హసితాంబుజాస్యః. ౨౫. పేదే చ శాస్త్రే

పుత్ర మాశ్లిష్య తస్య పుత్రస్య విరహాజ్ఞాతం పరితాపమాఙ్గుత్ శ్శక్తవతీ. శత్రు సో
తుమాహ. — యత్ పుత్రగాత్రాలింగననామధేయం తచ్ఛందనరసాదపి ప్రాయేణ శీతల
మత ఇత్సర్థః. అత్రాథాంతరన్యాసః. యద్వా పరితాపత్యాగస్య ప్రాయేణ తస్మాదీనా
సమర్థనాత్కావ్య లింగాలంకారః. 'సమర్థనీయస్సార్థస్య కావ్యలింగం సమర్థసమీ
త్యుక్తః. ౨౨. అథానంతరం గురోర్దృవోద్భిరాదాగతం శివగురుం శ్రుత్వా శబ్దబంధు
స్తత్సంబంధివర్గః శిష్య మవలూకనాయ అగమత్. అసౌ శివగురురపి బంధుతాయాః
బంధుసమాహస్య ప్రత్యుద్గమప్రకామాదీనా విత్తకులానురూపాం సంభవనాం సవ
ర్యాం వ్యధిత విహితవాక్. ధాఢో లుప్త తజ్. స్థాఘోరీచ్ఛేతి కారః. సిచః శిత్వా
ద్గుణాభావః. ప్రస్వా దజ్ఞాదితి సకారలూపః. ౨౩. శత్రో యద్వృత్తం శదాహ. —
వేదే వేదాదిషు అదిపదేన శిఖాఘనాదిషు తస్య బుద్ధిం వీక్ష్య తస్య జనకః బహుశః
ప్రశ్నా నక్రతవాక్ సంగతం విద్యాధిరాజస్వరూపం పాచ్యం యస్య శద్విద్యాధి
రాజ ఇతి ప్రధితం నామ యస్యాస్య వసుంధరాయామభవత్స బహుశో ఒవ్యవృచ్ఛ
దిత్సర్థః. ౨౪. అ. బహుశో ఒవ్యవృచ్ఛదితి విప్రుజాతి—భాట్టే నయే భిట్టపాద
సిద్ధాంతే గురుః ప్రభాకరః. కణభుక్తాదాదః. అదినా గౌతమాసాంఖ్యమతాదీనం
గ్రహః. తనయస్య మతిం బోధ్యమిచ్ఛుః ప్రశ్నం కృతవాక్. ఏవం పిత్రోదితః
పృష్ట శిష్య స్తస్య పుత్రశివగురురపి సమాధానమువాచ— తం విశిష్య. పూర్వం
సతో నమస్కృతో గురుర్యేనేతి స్థితేన మందహాసితేన యుక్తం ముఖం యస్యా
తవీవ హాసితమిషద్వికసితం యదంబుజం తథాభూతమాస్యం పదనం యస్య సః.
౨౫. ప్రశ్నోత్తరే స్వమతస్సాపనే పరమతఖండనే చ తాం తథాభూతాం నిపుణాం
కుశలతాం దృష్ట్వా ఒస్య పితాఒత్సృంతం తోషం ప్రాప. యా పుత్రస్య వాక్ వాచీ

చ నిరీక్ష్య బుద్ధిం ప్రశోత్తరాదావపి నైపుణీం తామ్, దృష్ట్వా తు
తోమాతితరాం పితాఽన్య స్వతస్సుఖా యా కిము శాస్త్రతో వాక్.
౨౬. కన్యాం ప్రదాతుమనసో బహవోఽపి విప్రాస్తన్మందిరం ప్రతి
యయు ర్గుణపాశకృష్టాః, పూర్వం వివాహసమయాదపి తస్య గేహం
సంబంధవత్కిల బభూవ పరీతుకామైః. ౨౭. బహ్వర్థదాయిషు బహు
వ్యపి సత్సు దేశే కన్యాప్రదాతృషు పరీక్ష్య విశిష్టజన్త, కన్యామయా
చత సుతాయ స విప్రవర్యో విప్రం విశిష్టకులజం ప్రథితానుభావః.
౨౮. కన్యాపితుర్వరపితుశ్చ వివాద ఆసీదిత్యం తయోః కులజాహః
ప్రథితోరుభూతోఽః, కార్యస్త్యయా పరిణయో గృహమేత్య పుత్రీ
మాసీయ సద్వ తనయాయ సుతా ప్రదేయా. ౨౯. సంకల్పితాద్విగుణ
మర్థమహం ప్రదాస్యే మద్దేహమేత్య పరిణీతియం కృతాచేత్, అర్థం
వినా పరిణయం ద్విజ కారయిష్యే పుత్రేణ మే గృహగతా యది
కన్యకా స్యాత్. ౩౦. కశ్చిత్తు తస్యాః పితరం బభాణ మిథస్సమా

న్యతః శాస్త్రతో విహీనా ఽపి సుఖరూపా సా శాస్త్రతస్సుఖరూపేతి కిము వక్తవ్యం.
'కైముత్యేనార్థ సంసిద్ధిః కావ్యాథాపత్తిరిష్యతే'. ౨౬. ఆ. తతః కిం వృత్తమిత్యా
కాంతాయామాహ - కన్యామితి. గుణలక్షణపాశేనాకృష్టాః కన్యాం ప్రదాతుమనసో
బహవోఽపి విప్రాస్తన్య మందిరం ప్రతి యయు ర్జ్వరతో వివాహకాలాత్సూర్వపి
తస్య విద్యాధిరాజస్య శివగురో ర్వా గృహం పరీతుకామైః కుమారవరణార్థిభిః విప్రై
స్సంబంధవద్బభూవ. వసంతిలకావృత్తమ్. ౨౭. కస్మిన్ దేశే బహ్వర్థదాయిషు
కన్యాప్రదాతృషు బహువ్యపి సత్సు విశిష్టం శ్రేష్ఠజన్త పరీక్ష్య ప్రఖ్యాతానుభావః స
విప్రవర్యో విద్యాధిరాజో విప్రం విశిష్టకులజత్పన్నం మఘపండితాభిధం కన్యామయా
చత. 'అకథితం' చేతి కర్తృసంక్షా. ఉక్తనామకాద్విప్రాదిశ్శృంగః. ౨౮. ప్రఖ్యాతా జస్త్వి
విభూతిర్యయోస్తయోః కులవతోః కన్యాపితుర్వరపితుశ్చేత్థం వివాద ఆసీత్తత్ర కన్యా
పితుర్వచనముదాహరణి—అన్యద్దృష్టే అగత్య పుత్రస్య వివాహస్త్యయా కార్యః.
వరపితు ర్వచన మాహ—అన్యదీయం గృహం పుత్రీ మాసీయ మత్సుత్రాయ సుతా
ప్రదేయా. ౨౯ ఏవముక్తో మఘపండిత ఆహౌతావద్ధనం దాస్యామితి సంకల్పితా
ద్విగుణమర్థం ధనం ప్రదాస్యే. యది మద్దేహమాగత్యయం వివాహః కృతశ్చేత్.
విద్యాధిరాజ ఆహ—హే ద్విజ యది కన్యకా మే గృహం ప్రాప్తా, తర్హ్యిర్థం
వినైవ పుత్రేణ పరిణయం కారయిష్యే. ౩౦. ఏవం వివదమానయోస్తయోర్చాభ్య

హూయ విశేషవాదీ, అస్తాసు గేహం గతవత్స్వమువై విగృహ్య
కన్యామపరః ప్రదద్యాత్. 30. తేనానునీతో వరతాతభాషితం ద్విజో
ఽనుమేనే వరరూపమోహితః, దృష్టో గుణస్సంవరణాయ కల్పితే
మంత్రో ఽభిజాపాచ్చిరకాలభావితః. 31. విద్యాధిరాజమఘపండిత
నామధేయకా సంప్రత్యయం వ్యతనుతామభివ్రాజ్య దైవమ్, సమ్య
జ్జుహూర్తమవలంబ్య విచారణీయా మాహూర్తికా ఇతి పరస్పర
మూచివాంసౌ. 32. ఉద్యాహ్య శాస్త్రవిధినా విహితే ముహూర్తే
తౌ సంముదం బహుమహాపతురాప్తకామా, తత్రాగతో భృశమమో
దత బంధువర్గః కిం భాషితేన బహునా ముదమాప వర్గః. 33. తౌ
దంపతీ సువసనౌ శుభదంతపక్ష్యే సంభూషితౌ వికసితాంబుజరమ్య

తస్యాః కన్యాయాః విశరం సమాహూయ కల్పిత్తు విశేషవాదీ జగాద - అస్తాసు
గేహం గతవత్సు అవరో మిథః పరస్పరం విగృహ్య విగ్రహం భేదం విధాయాముష్టై
కన్యాం ప్రదద్యాత్ సంభావనాయాం నిజ్ఞే. మిథో రహసి సమాహూయన్తి వా.
ఆఖ్యానకీవృత్తమ్. 30. తేన విశేషవాదినా నేనచిదనునీతో ఽనునయం ప్రాప్తితో
మఘపండితః పుత్రీమానీయ సద్వ కసయాయ సుతా ప్రదేయేత్సేవంరూపం పర
పితుర్భాషిత మనుమేనే స్వీకృతవాత్. యతో పరస్య రూపేణ మోహితః యస్తాచ్చ
దృష్టో గుణః సంవరణాయ కల్పితే యోగ్యో భవతి యథాభిజాపాచ్చిరకాలభావితో
బహుకాలమభ్యస్తో మంత్రః సంవరణాయ కల్పితే తద్వత్. నాచకలుప్తోపమాలం
కారః. వంశస్థేంద్రవంశామిశ్రితత్వానుపజాతిస్తదుక్తం. 'ఇత్థం కిలాన్యాస్వపిమిశ్రి
తాసు స్మరంతి జాతిష్విదమేవ నాసీ'తి. 31. విద్యాధిరాజమఘపండితసంజ్ఞా
సమ్యక్ ముహూర్తమవలంబ్య దైవం గణపత్యాదికులదైవతం చ సమ్యగభివ్రాజ్య
వాద్దానరూపం సంప్రత్యయం వ్యతనుతాం విస్తారిశవంతౌ. తతశ్చ వివాహార్థం మా
హూర్తికా జ్యోతిర్విదో విచారణీయా ఇతి పరస్పరముక్తవంతౌ. వసంతతిలకా. 32.
తతశ్చ విహితే ముహూర్తే శాస్త్ర విధినాతో విద్యాధిరాజమఘపండితో ఉద్యాహ్యవివా
హం కృత్వా బహుం విపులాం సమ్ముదం ప్రమోద మవాపతుః. యతః స్తాస్తాభిలాషా.
తత్రాగతో బంధువర్గకృత్యంతం మోదం ప్రాప్తవాత్ కిం బహునా కథితేన సర్వో
ఽపి బంధుబంధుసముదాయో ముదం ప్రాప్తేత్యర్థః. 33. తౌ దంపతీ సువసనావతి.
తౌ సతీశివగురుసంజ్ఞా దంపతీ సువస్తౌ శుభా దంతపంక్తి ర్యయోస్తౌ సువ్యలంకృతో
వికసితకమలవద్రమ్యం. ముఖం యయోస్తౌ వ్రీడయా లజ్జయా సహ వర్తమానేన

వక్త్రా, సప్రీడహాసముఖవీక్షణసంప్రహృష్టా దేవావివాహతురనుత్తమ శర్తనీత్యమ్. 3౧. అగ్నినథాఽఽధిత మహాత్తమయాగజాతం కర్తుం నిశేషమశలైస్సహితో ద్విజేశః, తత్తత్ఫలం హి యదనాహితహవ్య వాహస్యోదుత్తరేషు విహితేష్వపి నాధికారి. ౩౨. యాగైరనేకై ర్భవచువిత్తసాధ్యై ర్విజేతుకామో భువనాన్యయష్ట, వ్యస్తారి దేవైర మృతం తదాశ్చైర్దినేదినే నేవితయజ్ఞభాగైః. 3౩ సంతర్పయంతం పితృ దేవమానుషాంస్తత్తత్పదార్థై రభివాంఛితైస్సహ, విశేష్టవిత్తై స్సుమ నోభిరంచితం తం మేనిరే జంగమకల్పపాదపమ్. 3౪. పరోహకారవ్రతి నో దినేదినే వ్రతేన వేదం యతో మహత్తనః, శ్రుతిస్మృతిప్రౌడితకర్మ నుర్వతస్సమా వ్యతీయు ర్దినమాససంమితాః. 3౫. యావేషు మారగ

హసేన మందహసితేన యుక్తయో ర్దుఖయోర్వీక్షణేన సమ్యక్ ప్రకర్షణ హృష్టా దేవా పార్వతీమహాదేవావివాహుత్తమం సుఖమవాపతుః. 3౧. అథ వివాహానంతరం తత్తద్ద్యౌగకర్తవ్యతావిశేషేషు కుశలైః ఋత్విశ్విః సహితో ద్విజేశః శివగురుస్తత్త త్ఫలం మహతాముత్తరేషామవసథ్యాధానాదూర్ధ్వానామత్యుత్తమానాం వా యాగా నాం సమూహం కర్తుమగ్నీం గార్హపత్యాహవనీయదక్షిణాభ్యానధిత అగ్ని ర్ధానం కృతవాక్. హి ప్రసిద్ధం. యద్యస్తాదనాహితాగ్నిః పుమాన్ విహితేష్వపున్త త్రకేషు యాగేషు అధికారి న స్వాత్తస్పాదిత్యర్థః. 3౨. భువనాని స్వర్గాదీని జేతు కామో బహువిత్తసాధ్యైరనేకైర్భాగైరయష్ట యజనం కృతవాక్. తేషాం యాగా నామాశా యేషాం తై ర్యతో దినేదినే-నేవితా యజ్ఞభాగా యైస్సైర్దేవై రమృతం వ్యస్తారి విస్మృతమ్. అత్రామృతసంబంధిస్త రణసంబంధేఽపి తదసంబంధసర్వనాత్సంబం ధాతిశయోక్తిరలంకారః. 'యోగేఽప్యయోగస్సంబధాతిశయోక్తిరితీర్యతే' ఇత్యుక్తే. 3౩. పితృదేవమానుషాభివాంఛితై స్సహ తత్తత్పదార్థైః సంతర్పయంతం విశేష్టం విద్యాదిలక్షణం విత్తం యేషాం తైర్దేవతాస్థానీయైః సుమనోభిర్విద్యద్భిరంచితం పూజితం. యద్వా, విశేష్టాని చ తాని విత్తాని తై రేవ సుమనోభిః పుష్కైరంచితం వ్యాప్తం శివగురుం జంగమకల్పవృక్షం జనా మేనిరే. స్వర్గభ్యః కల్పపాదపః స్థావర ఇతి తతోఽన్య వ్యతిరేకాభిధానాత్ వ్యతిరేకాలంకృతిః. 'వ్యతిరేకో విశేషశ్చే దుప మానోపమేయయోరిత్యుక్తత్వాత్. 3౪. దినమాసపరిమితాః సమాః సంవత్సరా వ్యతీయు ర్వ్యతిక్రాంతాః. 'జ తౌ తు వంశస్థ ముదీరితంజరా'. 3౫. మారః కామః. జనుంధరా భూమిః విద్యాను పృథ్విః సర్వోత్తమః ధనినాం పురస్కరో ఽగ్రగణ్య ఏవం

క్షమయా వసుంధరా విద్యాసు వృద్ధో ధనినాం పురస్సరః, గర్వాన
భిజ్ఞో వినయీ సదానతస్స నోపలేభే తనయాననం జరక్. ౪౦. గావో
హిరణ్యం బహుసస్యమాలినీ వసుంధరా చిత్రపదం నికేతనమ్, సంభా
వనా బంధుజనైశ్చ సంగమో న పుత్రహీనం బహవోఽప్యమూము
హ్. ౪౧. అస్యామృజాతా మమ సంతతిశ్చేచ్ఛచ్ఛరద్యవశ్యం భవితోప
రిష్టాత్, తత్రాప్యజాతా తత ఉత్తరస్యామేవం స కాలం మనసానినాయ.
౪౨. ఖండన్తనా శ్శివగురుగి కృతకార్యశేషో జాయామచప్త సుభగే
కిమతగి పరం నా, సాంగం వయోఽర్థమగమత్కులజే న దృష్టం పుత్రా
ననం యదిహలోక్యముదాహరంతి. ౪౩. ఏవం ప్రియే గతవతోస్సుత
దర్శనం చే త్పంచత్వమైష్యదథ నా శుభమాపతిష్యేత్, అస్యాభ్యు
పాయ మనిశం భువి వీక్షమాణో నేక్షే తతః పితృజనిర్విఫలా మమా
భూత్. ౪౪. భద్రే సుతేన రహితా భువి కే వదంతి నా పుత్ర

భూతోఽపి గర్వానభిజ్ఞో గర్వరహితః యతో వినయీ వినయవాక్ యతః సదా
నతో నమ్రః ఏవంవిధః శివగురుర్జరక్ జరాం గచ్ఛక్ పుత్రస్య ముఖం నోపలేభే న
ప్రాప. ఆత్ర విషయభేదేన బహుధోల్లేఖనాదుల్లేఖాలంకారః 'ఏకేన బహుధోల్లేఖే
ఽప్యసా విషయభేదతః' ఇత్యుక్తే. ౪౦. చిత్రపద మాశ్చర్యాస్వదం నికేతనం గృహం
బహుగుణైరయం సంపన్న ఇతి సంభావనా. ఏతే బహవోఽపి మోహహేతవః పుత్ర
హీనం శివగురుం నామూముహాక్ స్వస్తి స్వశక్త్యాపాదనేన మోహితం న కృతవంశః.
౪౧. అస్యామృతో మమ సంతతిరజాతా చేదుపరిష్టదగ్గే శరది ఆవశ్యం భవిష్యతి
తస్యామృజాతా చే త్రత ఉత్తరస్యాం హేమంతబుతో భవిష్యతీత్యేవం మనోరథః
వ్యాప్రాంతఃకరణః కాలం నినాయ సీతవాక్. ౪౨. ఖండల్ భేదయుక్తం మనో
యస్య కృతః కార్యస్య శేషో యేన స శివగురుర్భార్యామచప్తవాక్. హే సుభగే
ఆతః పరం కిం కర్తవ్యం నా ఆవయో రంగేనేంద్రియసామర్థ్యేన సహిం వయోఽర్థ
మగమత్ హేకులజే పుత్రాననం న దృష్టం యత్పుత్రసుఖం ఇహ లోక్యం ఇహలోకే
తముదాహరంతి 'పుత్రేణాయం లోక' ఇతి శ్రుతే. వసంతతిలకా. ౪౩. హే ప్రియే
ఏవం సుతదర్శనం గతవతోః ప్రాప్తవతోరావయోః పంచత్వం మరణమైష్యచ్ఛేదథ నా
ఆవయోః శుభ మాపతిష్యే దాగమిష్యే దస్య పుత్రదర్శనస్యాభ్యుపాయమనిశం భువి
వీక్షమాణోఽన్విష్యమాణో నేక్షే న పశ్యామి తత స్తస్మాత్తమ పితృతో జని ర్జన్త
నిష్ఫలాఽభూత్. ౪౪. కించ హేభద్రే సుతేన రహితా నావావాం భువి కే వదంతి?

పాత్రసరణిక్రమతః ప్రసిద్ధిః, లోకే న పుష్పఫలశూన్యముదాహరంతి వృక్షం ప్రవాళసమయే ఫలితం విహాయ. ౪౫. ఇతీరితే ప్రాహ తదీయభార్యా శివాఖ్యకల్పద్రుమమాశ్రయావః, తత్సేవనాన్నో భవితా సునాథ ఫలం స్థిరం జంగమరూపమైశమ్. ౪౬. భక్తేష్పితార్థ పరికల్పనకల్పవృక్షం దేవం భజావ కమితస్సకలార్థసిద్ధ్యై, తత్రోప మన్యుమహిమా పరమం ప్రమాణం నో దేవతాసు జడిమా జడిమా మనుష్యే. ౪౭. ఇథం కళత్రోక్తిమనుత్తమాం స శ్రుత్వా సుతార్థి ప్రణలైకవశ్యమ్, ఇయేష సంతోషయితుం తపోభి సోన్మూర్ధమూర్ధాన

కే ౭౫ న వదిష్యంతీత్యర్థః. వర్తమానసామిష్యే వర్తమానవద్వేతి లబ్ధి-యతః పుత్ర పాత్రసరణిక్రమతః లోకే ప్రసిద్ధిర్భవతి-యథా ప్రవాళానాం పల్లవానాం సమయే ఫలితం వృక్షం విహాయ పుష్పఫలశూన్యం వృక్షం కే ౭౫ నోదాహరంతి తద్వదిత్యర్థః. ౪౫. ఇత్యేవం భర్తా ఈరితే కథితే సతి తదీయా భార్యా సతీ ప్రాహ—జంగమరూపం శివాభిధకల్పవృక్షం ఆశ్రయావః-తస్య సేవనాత్ సునాథైశ్చమిశ్వరసంబంధి స్థిరం ఫలం నౌ ఆపయోర్భవితా భవిష్యతి. ఉపేష్టావైశ్చావృత్తం. ౪౬. ఇతో ౭స్తాత్కారణాన్భక్తేష్పితార్థపరికల్పనే కల్పవృక్షం దేవం కం సుఖం శివమితి యావత్. సకలార్థ సిద్ధ్యై భజావః. యద్వా ఇతో ౭స్తాద్దేవాదన్యం కమేవంభూతం దేవం భజావః? ఏవం భూతాదన్యస్యాభివాత్. శివోపాస్తితః సకలార్థసిద్ధిర్భవతీత్యుక్త ప్రమాణా కాంక్షాయామాహ—తత్రోపమన్యో ర్మహిమా మాహాత్మ్యం పరమం ప్రమాణం. ఏవం హి మహాభారతే శ్రూయతే. 'ఉపమన్యుః కిల పయః పిబతో మునిబాలకానవలూక్య ఆత్మాగ్రహేణ మాతరం దుగ్ధం యాచితవాత్. తన్నాతా చ దారిద్ర్యవశేన దుగ్ధా భివాత్పిష్టేన తద్విధాయాయచ్ఛత్. స చ తదేవ పీత్వా దుగ్ధం మయా పీత మితి మన్యమానో ననర్త. తదేతత్ సర్వం జ్ఞాత్వా కుమారా జహన్సుస్తతో హాన్యకారణం పృచ్ఛతే ౭న్వై మాతా దారిద్ర్య మావేదయత్. తత్ జ్ఞాత్వా మహేశ్వరమారాధ్య ఊర్భ్యధిపతిత్వం ప్రాపేతి. నను పాపానాద్యాత్మతయా జడాభ్యో దేవతాభ్యః కథం నిఖిలార్థసిద్ధిరిత్యాశంక్యాహ—న హి దేవతాసు జడిమా జాడ్యం కింతు క్రద్ధాభక్తి హీనే దేవతాన్వరూపానభిక్షే మనుష్యే స ఇత్యర్థః. వసంతలిలకా. ౪౭. ఏవంప్రకారా మనుత్తమాం భార్యోక్తిం శ్రుత్వా సః పుత్రార్థి సోమన్య చంద్రస్యార్థేనోపలక్షితో మూర్ధాయన్య తం ప్రణలైకవశ్యం ఉమార్థం ఉమాసహాయం ఈశం తపోభిః సంతోష

ముమార్థమీశమ్. ౪౮. తస్యోపధామ కిల సన్నిహితాఽపగైకా
 స్నాత్వా సదాశివముపాస్త జలే స తస్యాః, కందాశనః కతిచిదేవ
 దినాని పూర్వం పశ్చాత్తదా స శివపాదయుగాబ్జభృంగః. ౪౯.
 జాయాఽపి తస్య విమలా నియమోపతాపై శ్చిక్షేత్ కాయమనిశం శివ
 మర్చయన్తి, క్షేత్రే వృషస్య నివసంతమజం స భర్తుః కాలోఽత్యగా
 దితి తయోస్తుతోరనేకః ౫౦. దేవః కృపాపరవశో ద్విజవేషధారం
 ప్రత్యక్షతాం శివగురుం గత ఆత్మనిద్రమ్, ప్రోవాచ భోః కిమభివాం
 ఛసి కిం తపస్తే పుత్రార్థితేతి వచనం స జగాద విప్రః. ౫౧. దేవో
 ఽప్యపృచ్ఛదథ తం ద్విజ విద్ధి సత్యం సర్వజ్ఞమేకమపి సర్వగుణోప
 పన్నమ్, పుత్రం దదామ్యథ బహూక్ విపరీతకాంత్యై భూర్యాయుష
 స్తనుగుణానవదద్విజేశః. ౫౨. పుత్రోఽస్తు మే బహుగుణః ప్రథి

యతుం ఇయేష ఇచ్ఛతి స్త. ఉపకా. ౪౮. తస్యోపధామధాముః ప్రాసాదస్య సమీపే
 స్థితాఽపగా జలవహా వికా నదీ తస్యా జలే స్నాత్వా స శివగురుః పూర్వం కతిచి
 ద్దినాన్యేవ కందాశనస్సక్ సదాశివ ముపాస్త. పశ్చాత్స శివచరణద్వంద్వకమల
 భృంగస్సక్ శివపదాబ్జ మవరందాతిరిక్తకందాద్భాస్వాదనవర్జితస్సన్నుపాస్తేష్వర్ణః. వసం
 తతిలకం వృత్తం. ౪౯. తస్య భర్తు ర్జాయాఽపి విమలా వృషస్య క్షేత్రే వసంశ
 మజం స్వయమేవావిర్భూతం న తు కేనచిత్సాపితం శివమర్చయంతీ నియమశృతై
 రుపతాపై ర్నియమాత్మకైరుపతాపైరితి వా నియమైశ్చోపతాపైశ్చితి వా కాయం
 దేహం చిక్షేత్ ఇత్యేవం ప్రకారేణ తపతోస్తపః కుర్వతో స్తయో ర్దంబతోః స
 ప్రసిద్ధః కాలోఽనేశోఽత్యగాత్. ౫౦. కృపాపరవశో దేవో మహాదేవో ద్విజవే
 షధారి ప్రత్యక్షతాం ప్రాప్తః. ప్రాప్తనిద్రం శివగురుం ప్రోవాచ—భోశ్శివగురో
 కి మభివాంఛసి? కిమపిసేత్యాశంక్యాహ—కిం తపస్తే నిష్కామస్య తవ తపః కిం? న
 కిమపి. తథాచ తపసి ప్రవృత్తస్య లే కామనా ఽస్తీత్యనుమీయతే. ఏవముక్తః స
 విప్రః శివగురుః పుత్రార్థితా సుతస్య ప్రార్థనేతి జగాద. ౫౧. అథ దేవో ఽపి తం శివ
 గురుమపృచ్ఛత్. హే ద్విజ మదుక్తం సత్యం విద్ధి జానీహి. పారాంతరే తన్నదుక్తం
 సర్వజ్ఞం సర్వగుణోపపన్నమల్పాయుషం ఏకమేవ సుతం తదామి. కింవా విపరీత
 కాక్ విపరీతాక్ అసర్వజ్ఞాక్ అల్పగుణాక్ భూర్యాయుషో బహూక్ పుత్రాక్
 లే తుభ్యం దదామి ఏవముక్తో ద్విజేశశ్శివగురురవదత్. ౫౨. యదుపాచ, తదుదా
 హరతి—బహుగుణః ప్రథితానుభావః సర్వజ్ఞతాయా ఆశ్రయః పుత్రో మే ఽస్తు

తానుభావస్సర్వజ్ఞతాపదమితిరిత ఆబభాషే, దద్యాముదీరితపదం తనయం
తపో మా పూర్ణో భవిష్యసి గృహం ద్విజగచ్ఛ దారైః. ౧౩. ఆకర్ణ
యన్నితి బుబోధ స విప్రవర్యస్తం చాబ్రవీ న్నిజకళత్రమనిద్దితాత్తా,
స్వప్నం శశంస వనితామణిరస్య భార్యా సత్యం భవిష్యతి తు నౌ తన
యో మహాత్మా. ౧౪. తా దంవతీ శివపరా నియతౌ స్తరస్తౌ స్వప్నే
క్షీతం గృహగతౌ బహుదక్షిణాన్వైః, సంతర్ప్య విప్రనికరం తదుదీరి
తాభిరాశీర్భిరాపతురనల్పముదం విశుద్ధా. ౧౫. తస్మి ద్దినే శివగురోరుప
భోక్ష్యమాణే భ క్తే ప్రవిష్టమభవత్కిలశైవతేజః, భుక్తాన్నవిప్రవచ
నాదుపభుక్తశేషం సో లభుఃక్తు సా లపి నిజభర్తృపదాబ్జభృంగీ. ౧౬.
గర్భం దధార శివగర్భమసౌ మృగాక్షీ గరోభిలవ్యవర్ధత శనైరభవచ్ఛ
రీరమ్, తేజోలతిరేకవినివారితదృష్టిపాతవిశ్వం రవేర్దివసమధ్య ఇవో
గ్రతేజః. ౧౭. గర్భాలసా భగవతీ గతిమాంద్యమిషదాపేతి నాద్భుత

ఇత్యుక్తో నేవ ఉవాచ—ఉదీరితానా ముక్తానాం గుణానాం పద మాశ్రయం పుత్రం
దద్యాం దాస్యామి. తస్మా త్తపో మా కురు పుత్రోత్పత్త్యా పూర్ణో భవిష్యసీత్యుతో
దారైర్భార్యయా సహ హే ద్విజ గృహం గచ్ఛ. ౧౩. ఇత్యేవం ప్రకారేణ
శృణ్వన్ స విప్రవర్యః శివగురు బుబోధ. ప్రబుద్ధశ్చానిందితాత్తా స స్వభార్యాంతం
స్వప్నమబ్రవీత్—ప్రత్యుక్తం శ్రుత్వా చాస్య విప్రవర్యస్య భార్యా యోషిన్సజి
శృశంస ఉక్తవతీ. సత్యమావయో ర్షహాత్మా పుత్రో భవిష్యత్యేవ సంశయో నాస్తీ
త్యర్థః. ౧౪. విప్రనికరం బ్రాహ్మణసమూహం. ౧౫. భక్తే లన్నే. భుక్త మన్నం యై
స్తేషాం విప్రాణాం వచనాత్తమపభుక్తశేషం శివతేజోయుక్తమన్నం సః శివగురు రభు
క్తు భర్తృపరణారవిందభ్రమరీ సా సత్యసి అభుక్తు. ౧౬. తతో యద్వ్యుత్తం
తదాహ—గర్భమితి. అసౌ మృగాక్షీ శివః గరోభే మధ్యే యస్య. తథాభూతం గర్భం
దధార గరోభి లపి శనైరవర్ధత. వర్ధమాణే చ శనై శ్శరీరం అభవత్తద్విశిష్టి—తేజ
సోలతిరేకేణాతిశయేన వినివారితో విశ్వేషాం దృష్టిపాతో యేన తత్. రాజదస్తా
దిషు పరమితి విశ్వశబ్దస్య పరనిపాతః. మధ్యాహ్నా సూర్యస్యోగ్రతేజ ఇవ. ౧౭.
యా శివంధరతే సా గర్భాలసా భగవతి కిందిదతిమాంద్యం ప్రాపేతీదమద్భుతం న
భవతి. కథంభూతం శివం యః పాతాళమహాతలతపాలరసాతలమతలవితలభూతల
భూర్భువఃస్వర్గహర్షనస్తవస్సత్యాఖ్యాని చతుర్దశాసి భువనాని బిభ్రతే పునశ్చ యస్య

మిదం ధరతే శివం యా, యో విష్ణుపాని బిభృతే హి చతుర్దశాపి య
స్యాపి మూర్తయ ఇమా వసుధాజలాద్యాః. ౧౮. సంవ్యాప్తవానపి
శరీర మశేషమేవ నోపాన్తి యా విరసతామకృతాత్ర కాంచిత, య
త్పూర్వమేవ మహానా దురతిక్రమేణ వ్యాప్తం శరీర మదసీయమముష్య
హేతోః. ౧౯. రమ్యాణి గంధకుసుమాన్యపి గర్భిమన్వైనాథాతు మైశత
భ రాత్రిము భూషణాని, యద్యద్గురుత్వపద మస్తి పదార్థజాతం తత్త
ద్విధారణవిభావలసా బభూవ. ౨౦. తాం దౌహృదం భృశమబాధత
దుశ్శరారిగి ప్రాయగి పరం కిల న ముంచతి ముంచతేఽపి, ఆనీతదుర్లభ
మహాహతి యాచతేఽన్యత్రచాప్యపోహ్య పునరన్వతి సా ఽన్యవస్తు. ౨౧. తాం బంధుతాఽగమదుష్కృతదోహదార్ధిరాదాయ దుర్లభమన
ర్ఘ్య మపూర్వవస్తు, ఆస్వాద్య బంధుజనదత్త మసౌ జహర్ష హా హన్త

శివస్యేహ వసుధాజలాద్యా మూర్తయస్తదుక్తం.— 'క్షితిహతవహక్షేత్రజ్ఞాంభః
ప్రభంజనచంద్రమస్తవనియదిత్యస్తా మూర్తీ ర్నమో భవ బిభృతే' ఇతి. ౧౮. అసౌ
శివస్పూర్వమేవ శరీరం సంవ్యాప్తవానప్యత్ర శరీరే కాంచిదుపాన్తిం కించిదుపక్షేపం
అధికప్రక్షేపం నావిరకృత నైవ ప్రకటితవాత్. యద్యత్సాద్దురతిక్రమేణ లేజనా
ఽముష్యాః సత్యా ఇదం శరీరం పూర్వమేవ వ్యాప్తమముష్య హేతో రస్తాత్కారణా
దిత్యర్థః. నిమిత్తపర్యాయప్రయోగే సర్వాసాం ప్రాయదర్శనమితి వక్తవీ. ౧౯. మనో
జ్ఞానీ గంధపుష్పాణ్యప్యన్వై సత్యై కామనామాధాతుం సమర్థాని నాభూవత్ భూష
ణాని కిమ? కిం బహునా యద్యత్పదార్థజాతం గురుత్వాస్పదం తస్య తస్య విధారణ
విధా సా ఽలసా కర్తవ్యేషు మందోద్యమా బభూవ. ౨౦. యద్యచ్ఛేవం తథాఽపి
తాం సతీం. ని. 'దోహదం దౌహృదం శ్రద్ధాలాలసం చ సమం స్పృత'మితి హలా
యుధాద్దౌహృదం గర్భిణీమనోరథో భృశమత్యంతం అబాధత శరం హింసాం ఋచ్ఛతి
గచ్ఛతీతి శరారిః పక్షివిశేషః 'అచ ఇ' రిటీప్రత్యయః. ని. 'శరారిరాటిరాడి'
శ్చేత్కమరః. తథాచ యథా దుష్ట శరారిః ప్రాయః పరం న ముంచతి, ముంచతే
ఽనీతి ప్రసిద్ధం తద్వదిత్యర్థః. బాధప్రకార మాహ - ఆనీతం యద్దుర్లభం తదహా
హతి త్యజతి అన్యద్యాచలే తచాప్యపోహ్య పరిత్యజ్య పునరన్య ద్వస్తు సా వాంఛ
తీత్యర్థః. ౨౧. తాం ప్రతి దుర్లభమనర్ఘ్య మమూల్య మపూర్వం వస్తు సమా
దాయ బంధుసమూహ ఆగమత్ - బంధుతాం విశిష్య—ఉపక్రూతా దోహదస్య
దౌహృదస్యాన్తి ర్యయా సా బంధుజనదత్త మసౌ సతీ ఆస్వాద్య జహర్ష. హా హంభ

త గర్భధరణం ఖలు దుఃఖహేతుః. ౬౨. మానుష్యధర్మమనుసృత్య మయేదముక్తం కా ౭పి వ్యథా శివ మహా భరణే న వధ్వాః, సర్వ వ్యథావ్యతికరం పరిహర్తుకామా దేవం భజంత ఇతి తత్త్వవిదాం ప్ర వాదః. ౬౩. ఉక్త్వా నిస్సర్గవశేన మహీయసా సా స్వాత్మాన మైశ్వర సమాధముపాత్తనిద్రా, సంగీయమానమపి గీతవిశారదాఽన్యైర్విద్యాధర ప్రభృతిభిర్విసయోపయాతైః. ౬౪. ఆకర్ణయ జయజయేతి వరస్థధానా రక్షేతి శబ్ద మవలోకయ మాం దృశేతి, ఆకర్ణ్య నోత్థితవతీ పునరుక్త శబ్దం సా విస్మితాకిల శృణోతి నిరీక్ష్యక్ష్యమాణా. ౬౫. సర్వోక్తికృత్యా మపి ఖద్యమానా కించాపి చంచత్తరమంచరోహే, జత్వా ముదా న్యానతిహృద్యవిద్యాసింహాసనే సా స్థితిమీక్షతే స్త. ౬౬. సమా నతా సాత్వికవృత్తిభాజాం విరాగతా వైషయికప్రవృత్తౌ, తస్యాః స్త్రియో గర్భగపుత్రచిత్రచరిత్రశంసిన్యజనిష్ట చేష్టా. ౬౭. తద్రోమవల్లీ

గర్భధరణం ఖలు దుఃఖహేతురితి జగాద చేతి శేషః. ౬౨. హాంలేతీదం మయా మానుష్యధర్మమనుసృత్యోక్తం. యత శ్శివస్య మహన స్తేజసో భరణే ధారణే వధ్వా మమ కాపి వ్యథా వీడా నాస్తి. ఏతదపి కుత ఇతి చేత్తత్రాహః—సర్వవీడానంవర్కం పరిహర్తుకామా దేవం భజంత ఇతి తత్త్వవిదాం ప్రవాద ఇత్యుత ఇత్యర్థః. ౬౩. నిస్సర్గవ శేన స్వభావతః శ్వేతేనాతిశయేన మహతోక్త్యా వృషభేణ సమ్యగూఢం పునశ్చ గీత విశారదై ర్గంధర్వాదిభి రాఽన్యై ర్యుక్తై స్తత్సామిభిర్వా విద్యాధరప్రభృతిభిర్విసయే నోప సమీపే యాతైః ప్రాప్తై స్సంగీయమానమాత్మానం ప్రాప్తనిద్రా సా సతీ వికీత. ౬౪. పునశ్చ జయ జయేతి రక్షేతి మా మాం దృశా కృపాదృష్ట్యాఽవలోకయేతి శబ్దం వరం దధానా ప్రయచ్ఛతీ సతీ ఆకర్ణయత్. శ్రుత్వా విస్మయం ప్రాప్తోత్థితవతీత స్తతో నిరీక్షమాణా సా పునరుక్తశబ్దం న శృణోతి స్త. ఆకర్ణ్య నోత్థితవతీతి వా సంబంధః. ౬౫. కించ చంచత్తరస్య స్ఫురత్తరస్య మంచస్య శయ్యాయా రోహే ఆరోహణేఽపి సర్వోక్తి కృత్యాం పరిహాసోక్తే ర్యుక్తేఽపి ఖద్యమానా ౭న్యాన్ జిత్వా ౭తిహృద్య విద్యాయాస్సరస్వత్యా సింహాసనే స్వస్య స్థితిమీక్షతే స్త. అతిహృద్యే విద్యా సింహాసనే ఇతి వా. ఇంద్ర. ౬౬. సాత్వికవృత్తిభాజాం సతాం సమానతా కుల్యతా వైషయికప్రవృత్తౌ విషయగోచరప్రవృత్తౌ విరాగతా వైరాగ్యం తస్యాః స్త్రియః సత్యా వీతాదృశీ చేష్టా గర్భగతస్య పుత్రస్య చిత్రమాశ్చర్యరూపం యచ్ఛరిత్రం తచ్ఛంసివీ తజ్జానికా ఆజనిష్ట. ఉపేంద్రవజ్రా. ౬౭. తద్రో

రురుచే కుచాద్యాన్వణ్యత్ప్రభాధున్యరుశ్చైవలాళిః, యత్నాచ్చిశో
రస్య కృతే ప్రశస్తో న్యస్తో విధాత్రేన నవీనవేణః ౬౮. పయోధరద్వం
ద్వమిషాదముష్యాః పయఃపబత్సర్థవిధానయోగ్యో, కుంభో నవీనా
మృతపూరితో ద్వావంభోజయోనిః కలయాంబభూవ. ౬౯. ద్వైత
ప్రవాదం కుచకుంభమధ్యే మధ్యే పునర్తాధ్యమికం మతం చ, సుబ్రూమ
ణేర్దర్శగ ఏవ సోఽర్థో ద్రాగ్దర్శయామాస మహాత్మగర్వమ్. ౭౦.
లగ్నే శుభే శుభయుతే సుషువే కుమారం శ్రీపార్వతీవ సుఖినీ శుభ

— శ్రీశంకరభగవత్పాదపూజ్యానతారఘట్టః. —

వీక్షితే చ, జాయా సతీ శివగురోర్నిజతుంగసంధే సూర్యే కుజే రవి

మవల్లి కుచలక్షణావద్రీ పర్వతా వాపుణ్యతీ యా ప్రభా నైవ ధునీ నదీ పస్యా
ఉరుశ్చైవలాళిః మహతీ శైవాలపజ్జిక్తిః రురుచే రేజే. అస్య శిశోః కృతే యత్నా
ద్విధాత్రా స్థాపితః ప్రశస్తో వేణునివేత్సుత్ప్రేక్ష. ఇంద్రః. ౬౮. అస్యాః సత్యాః
పయోధరద్వంద్వమిషాత్కుచయుగ్మవ్యాజేన దుగ్ధపిబత్సర్థస్య పానస్య విధానే
యోగ్యో నవీనామృతపూరితో ద్వా కుంభో పద్మయోనిర్భిప్తః కలయాంబభూవ
రచయామాస. 'కైతవాపహ్నుతిర్వ్యక్తో వ్యాతాద్వైర్నిహ్నుతేః పదైః' ఉపహతిః.
౬౯. కుచకుంభమధ్యే ద్వైతప్రవాదం తయో ర్మధ్యే పునర్తాధ్యమికం మతం
శూన్యమతం చ సుభూమణేర్దర్శగ ఏవ సోఽర్థో బాలాన్ ద్రాగ్ దృఢితి గర్వ
యామాస యతో మహాత్మభి ర్దర్శ్యం నింద్యం భేదపదశూన్యమతయోః ప్రతిషే
ధాయ గర్భగణార్థేణ ప్రసయారభేదస్య తన్మధ్యగతావకాశాభావస్య చ సంపాదనమితి
ఫలాత్ప్రేక్ష. ఇంద్ర. ౭౦. లగ్నే శుభే శుభేన గ్రహేణ యుతే యుక్తే శుభేన
తేన దృష్టే చ పునశ్చ సూర్యాదౌ న్వతుజ్జన్తే నిజతుంగా ఉచ్చస్థానాని సూర్యాదీనా
జుగ్రామేణోక్తాని. 'అజ పృథగ్ మృగాక్షనా కుశీరా ఝష, పణిజా చ దివాకరాది
తుంగా' ఇతి. అజో మేషః మృగో మకరః అంగసా కన్యా కుశీరః కర్కశ్చ ఝషో
మీనః పణిక్ తులా తథా చ సూర్యే మేషస్థే కుజే భూమి మకరస్థే రవిసుతే
మండే తులాస్థే గురౌ చ కేంద్రే చతుర్థాద్యన్యతమరాశిస్థే చకారాపుక్తా
నుక్తసముచ్చయార్థా. శివగురోర్భార్యా సతీ సుఖినీ సుభవతీ, నత్వన్యస్త్రీవత్పీడితా
కుమారం శిశుం సుషువే యథా శ్రీపార్వతీ కుమారం స్కందం సుషువే, తద్వత్.
అనేన గర్భప్రవేశాదికం మాయయా ప్రదర్శ్య నదాశివః శంకరాచార్యరూపేణ.

సుతే చ గురౌ చ కేంద్రే. ౨౧. దృష్ట్వా సుతం శివగురు శ్శివవారిరాశౌ
మగ్నోఽపి శక్తి మనుసృత్య జలే న్యమాంక్షీత్, వ్యక్రాణాం దృఢమ
ధనం వసుధాశ్చ గాశ్చ జన్తోక్తకర్తృవిధయే ద్విజపుంగవేభ్యః. ౨౨.
తస్మిన్ దినే మృగకరింద్రతరతుసింహసర్పాః సుఖ్యబహుజంతుగణా
ద్విపంతః, వైరం విహాయ సహచేరురతీవ హృష్టాః కంఢామపా
కృషత సాధుతయా నిఘృష్టాః. ౨౩. వృక్షౌ లతాగ కుసుమరాశిఫలాన్య
ముంచన్మద్యగి ప్రసన్నసలిలా నిఖిలాస్తదైవ, జాతా ముహుర్జలధరో
౨పి నిజం వికారం భూభృద్గణాదపి జలం సహసోత్పపాత. ౨౪.
అద్వైతవాదివిపరీతమతావలంబి హస్తాగ్రవర్తివరపుస్తకమప్యకస్తాత్,
ఉచ్చైః పపాత జహసుః శ్రుతిమస్తకాని శ్రీవ్యాసచిత్తకమలం వికచీబ
భూవ. ౨౫. సర్వాభి రాశాభి రలం ప్రసేదే వాతైరభావ్యద్భుత
దివ్యగంధైః, ప్రజజ్వలే ౨పి జ్వలనైస్తదానీం ప్రదక్షిణీభూతవిచిత్ర

ప్రాదుర్భూదితి దర్శితం. వసంతతిలకాచ్ఛందః. ౨౧. సుతం దృష్ట్వా శివగురుః శివవారి
రాశౌ సుఖసముద్రే మగ్నోఽపి శక్తిం సామర్థ్యసనుసృత్య జలే న్యమాంక్షీత్ నిమ
జ్జితవాక్. తదనంతరం బహుధనం వసుధాశ్చ గాశ్చ పుత్రజన్మన్యక్తస్య కర్తృణో
విధయే విధానాయ ద్విజపుంగవేభ్యో బ్రాహ్మణవరేభ్యః కాస్త్రజ్ఞేభ్యః పాత్రేభ్యః వృక్షా
ణ్యుత్ దత్తవాక్. ౨౨. తరతుస్సర్పాః మృగాదయో బహుజంతుగణాః పరస్పరం
ద్విపంతోఽపి తస్మిన్దినే వైరం విహాయతీవ హృష్టాః సహ చేరుః పునశ్చ సాధుతయా
నిఘృష్టాః సమ్యక్తయా అన్యోన్యం సంఘర్షణం ఖర్జనం కుర్వంతః కంఢామపాకృషత
కండ్వపాకరణం కృతవంతః. ౨౩. తస్మిన్ దినే వృక్షౌ లతాశ్చ పుష్పరాశీ
ఫలాని చాముంచన్ తదైవ సకలా నద్యః ప్రసన్నజలాః జాతాః. జలధరో ౨పి
నిజం వికారం జలం ముహురముంచదితి వచనవివరిణా మేన సంబంధసీయం. భూభృ
ద్గణాత్పర్వతసమూహాదపి జలం సహసోత్పపాత. ౨౪. కించాద్వైతవాదిభ్యో విపరీతం
మత మవలంబితుం శీలం యేషాం లేషాం హస్తాగ్రవర్తివరపుస్తక మపి ఆకస్తాదుచ్చైః
పపాత శ్రుతిమస్తకాని వేదాంతాః జహసుః. శ్రీవ్యాసస్య చిత్తకమలం వికచీబభూవ
వికాసం ప్రాప్. ౨౫. కించ సర్వాభి రాశాభి ర్ద్విగ్ని రలం ప్రసేదే భావే ప్రత్యయః—
సర్వా దిశో ౨తిశయేన ప్రసన్నా బభూవు రిత్యర్థః. అద్యుతో దివ్యో గంధో యేషాం
లే తై ర్వాతై రభావి. వాయవో ౨ద్యుతదివ్యగంధాశ్చాభూవక్. ప్రదక్షిణీభూతాః
విచిత్రాః కీలా జ్వాలా యేషాం తైః జ్వలనై ర్గుహోత్రాగ్నిభిరితి తదానీం ప్రజ

కీలైః. ౭౬. సుమనోహరగంధినీ సతాం సుమనోవద్విమలా శివంకరీ,
 సుమనోనికరప్రచోడితా సుమనోవృష్టిరభూత్తదాఽద్భుతమ్. ౭౭.
 లోకత్రయీ లోకదృశేవ భాస్వతా మహీధరేణేవ మహీ సుమే
 రుణా, విద్యావినీత్యేవ సతీ సుతేన సా రరాజ తత్తాదృశరాజతేజసా.
 ౭౮. సత్కారపూర్వమభియుక్తముహూర్త వేదివిప్రా శ్శశంసు రభి
 వీక్ష్య సుతస్య జన్త, సర్వజ్ఞ ఏవ భవితా రచయిష్యతే చ శాస్త్రం
 స్వతంత్రమథ వాగధిపాంశ్చ జేతా. ౭౯. కీర్తిం స్వకాం భువి విధా
 స్యతి యావదేవా కింబోధితేన బహునా శిశురేషు పూర్ణః, నాపుచ్ఛి
 జీవితమనేన చ తైర్నుచోక్తం ప్రాయో విదన్నపి న నక్త్యశుభం
 శుభజ్ఞః. ౮౦. తిజ్జాతిబంధుసుహృద్విష్టజనాంగనా స్తా స్తం సూతికా

జ్వలే తథాభూతా అగ్నయో ఽసి ప్రజ్వలితా బభూవుః. అత్రాపి భావే ప్రత్యయః.
 ఉపజా. పు. ౭౬. కించ తదా తస్మిన్ కాలే సుమనోహరో గంధో ఽస్యాస్తీతి తథా
 సతాం సుష్టు శుద్ధం యన్త నస్తద్వద్విమలా శివ సుఖం కరోతీతి తథా సుమనసాం దేవా
 నాం నికరైః సమూహైః ప్రచోడితా ప్రేగితా సుమనసాం పుష్పాణాం వృష్టిరద్భుతం
 యథా స్యాత్తథా ఽభూత్ యమకాలంకారః. 'అక్లే సత్కర్మభిన్నానాం షడ్జానాం
 సా పునశ్శృతిః. యమక' మిత్యుక్తే 'విషమే స స జా గురు స్స మీ స భ రా లోఽధి
 గురు ర్వియోగినీ'. ౭౭. లోకత్రయీ లోకదృశా లోకనేత్రేణ భాస్వతా సూర్యేణ
 మహీ సుమేరుణా వర్వలేనేవ విద్యావినయనేవ సా సతీ తు తేన సుతేన రరాజ. సుతం
 విశినప్తి—తాదృశానామతిప్రసిద్ధానాం రామచంద్రప్రభృతిరాజ్ఞాం తేజో యస్మిం
 స్తేన, యద్వా తేజసాం రాజేతి రాజలేప స్తాదృశం సూర్యాదితుల్యం రాజలేజో యస్మిం
 స్తేనేత్యర్థః. అత్రాభిన్నే దీప్తిలక్షణే సాధారణే భక్తే వికస్యేవ బహూపమానో
 పాదానాన్తాలోపమా. ఇంద్రవజ్రా. ౭౮. సత్కారపూర్వమభియుక్తావినియుక్తా
 ముహూర్తవేదినో విప్రాః సుతస్య జన్తవీక్ష్యలోచ్య శశంసు రేష తవ పుత్రః సర్వజ్ఞో
 భివిష్యతి పునశ్చ స్వతంత్రం శాస్త్రం రచయిష్యతే. అథ వాగధిపాంశ్చ జేతా భవి
 ష్యతి. వసుంత. ౭౯. కించ యావదేవా భూ స్తావ త్వక్వకాం కీర్తిం భువి విధాస్యతి
 కిం బహునా బోధితే నైష తవ శిశుః పూర్ణో ఽస్తి. జీవితం చ తేన శివగురుణా న చ
 పృష్టం. న చ తైర్నుచోక్తం. యతః ప్రాయో జానన్మృత్యుశుభం శుభజ్ఞః నైవ వక్తీ.
 ౮౦. అథో ఽనంతరం తజ్జాతిబంధు సుహృద్విష్టజనానా మంగనా ఉపాయనేనో

గృహనివిష్ట మథో నిదధ్యుః, సోపాయనా స్త మభివీక్ష్య యథాని
దాఘే చంద్రం ముదం యయురతీవ సరోజవక్త్రమ్. ౮౧. తత్సూతి
కాగృహ మవైక్షత న ప్రదీపం తత్తేజసా యదవభాత మభూత్త పా
యామ్, ఆశ్చర్యమేత దజనిష్ట సమస్తజంతో స్త స్తందిరం వితిమిరం
యదభూ దదీపమ్. ౮౨. యత్పశ్యతాం శిశురసౌ కురుతే శమగ్ర్యం
తేనాకృతాస్య జనకః కిల శంకరాఖ్యామ్, యద్వా చిరాయ కిల శం
కరసంప్రసాదా జ్ఞాత స్తతో వ్యధిత శంకరనామధేయమ్. ౮౩.
సర్వం విద న్నకలశక్తియుతో ౭పి బాలో మానుష్యజాతి మనుస్మత్య
చచార తద్వత్, బాలశ్శనైర్వసితుమారభత క్రమేణ సప్తం
శతాక గమనాయ పదాంబుజాభ్యామ్. ౮౪. బాలే ౭థ మంచే కిల
శాయితే ౭స్తింత్వతాం ప్రసన్నం హృదయం బభూవ, సంవీక్షమాణే
మణిగుచ్ఛవర్యం విద్యన్తుఖ హత వినీలమాసీత్. ౮౫. సంతాడయన్
హంత శనైః పదాభ్యాం మృంకనర్కం కిమనీయశయ్యమ్, విభేద

పహారేణ సహ వక్ష్యానాస్తాస్తం సూతికాగృహనివిష్టం దదృశుస్తం సరోజముఖం అభి
సమంతాద్విక్ష్యాత్మంతం ముదం చ యయుః ప్రాప్తుః. యథా నిదాఘే గ్రీష్మర్తా సూర్యా
తపేనతప్తా శ్చంద్రం వీక్ష్యాత్మంతం ముదం ప్రాప్తువంతితద్వత్. ౮౧. ని విద్యతే ప్రదీపో
యస్మిన్ నైకధేత్యాదివ న్నశబ్దేన సమాసః. సప్రదీపం స త్త్వపాయాం రాత్రే తస్య
శిశో స్తేజసా యదవభాత మభూత్తత్సూతికాగృహం సర్వో జనో ౭వైక్షత ఏతత్సర్వ
జంతోరాశ్చర్య మజనిష్ట యదదీపం స త్తస్య మందిరమతిమిరమభూదిత్యర్థః. ౮౨.
అథ శంకరనామధేయే ప్రవృత్తినిమిత్తద్వయ మాహ—యద్వేన కారణేనాసౌ బాలకః
పశ్యతాం జనానాముత్కృష్టం శం సుఖం కురుతే, తేనాస్య జనకః ప్రసిద్ధాం శంక
రాఖ్యాం అకృత కృతవాన్, యద్వా చిరకాలాచ్ఛంకరప్రసాదా జ్ఞాతస్తత్ప్రసాదాచ్ఛంకర
నామధేయం వృధితాకృత. ౮౩. తద్వత్ బాలవత్పాదకమలాభ్యాం గమనాయాదౌ
సప్తముదరేణ సర్పణం కర్తుం సమర్థో బభూవ. ౮౪. అస్మిన్ బాలే మంచే
శాయితే సతి సతాం హృదయం ప్రసన్నం బభూవ మణిగుచ్ఛవర్యం వీక్షమాణే
సతి విదుషాం ముఖం విగతనీలమభూత్. యద్వా వాదిపండితానాం ముఖం విశే
షేణ నీలమభూత్. ఉపబాలివృత్తమ్. ౮౫. కమనీయా సుందరీ శయ్యా శమ
నీయం యస్మిన్స్తత్పర్యంకశ్రేష్ఠం శనైః పదాభ్యాం సంతాడయన్ సన్నిశేషేణ
విభేదవాదినాం యే ఇంద్రా స్తేషాం. సమాహా న్నద్యశ్శతధా విభేదవిదదార. అత్ర

సద్యశ్శతథా సమూహాన్ బిభేద వాదీంద్రమనోరథానామ్. ౮౬. ద్విత్రాణి వర్ణాని పదత్యముష్టిన్ ద్వైవతిప్రవీరా దధురేవ మానమ్, ముదా చలత్యంఘ్రిసరోరుహాభ్యాం దిశః పలాయంత దశాపి సద్యః. ౮౭. ఉదచారయదర్భకో గిరః పదచారానతనోదనంతరమ్, వికలో ౭భవదాదిమాత్తయోః వికలోఃశ్చరమా న్న రాంకః. ౮౮. నవవిద్రుమపల్లవాస్త్రుతామివ కాశ్చీరపరాగపాటలామ్, రచయన్నచలాం పదత్విషా స చచారేందునిభశ్శనైశ్శనైః. ౮౯. మూర్ధని హిమకరచిహ్నం నిటలే నయనాంకమంసయోశ్శూలమ్, వపుషి స్ఫుటికసవర్ణం ప్రాజ్ఞాస్తం మేనిరే శంభుమ్. ౯౦. రాజ్యశ్రీ రివ సయకోవిదస్య రాజ్ఞో విద్యేవ వ్యసనదవీయసో బుధస్య, శుభ్రాంశోశ్చవిరివ శార

తాడనవిభేదనయో ర్హేతుకార్యయో నివృద్ధభిన్నదేశత్వాదనంగతిరలంకారః. 'విరుద్ధభిన్నదేశత్వకార్యహేతుస్వరసంగతి' రిక్తుతే. ౮౬. ద్విత్రాణి వర్ణాని అముష్టిన్ బాలే పదతి సతి 'ద్వైవతిప్రవీరా మానమేవ దధుః' చరణకమలాభ్యాం ముదాచలతి సతి తే సద్యః దశాపి దిశః పలాయంత పలాయనం కృతవంతః. 'చపలాతిశయోక్తిస్తు కార్యే హేతుప్రసక్తితే'. ౮౭. అర్భకో గిర ఉదచారయత్ప్రవిర్తితవాన్ అనంతరం పదచారానతనోత్ విస్తరితవాన్ తయోర్వాణీప్రవర్తనపాదచారగిస్తారయోర్నభ్యో గిరః ప్రవర్తనాత్పికలాః సర్వోఽపి కోకిలో వికలో ౭భవత్ చరమాదంత్యాత్పాదచారవిస్తారాన్నరాశ్చకో హంసో వికలో ౭భవత్ వియోగిని. ౮౮. అచలాం భూమిం పాదత్విషా చరణకాంత్యా నవీనై ర్విద్రుమస్య రత్నపృథ్వస్య పల్లవై రాస్త్రుతామివ. ని. 'విద్రుమో రత్నపృథ్వీ ఽపి ప్రవాళే ఽపి పుమానయమితి మేదిసి. కాశ్చీరపరాగైః పాటలాం శ్వేతరక్తామి వరచయన్ చంద్రతుల్యశ్శిఖుః శనైశ్శనైశ్చచార. ౮౯. మూర్ధని హిమకరస్య శీతకిరణస్య చంద్రస్య చిహ్నం నిటలే లలాటే నయనస్య నేత్రస్యాంకం చిహ్నపంసయోస్సృంధయోశ్శూలం వపుషి స్ఫుటికేన సమానవర్ణం ప్రాజ్ఞా వీక్ష్య శంభుం మేనిరే. అనుమానాలంకారః. పృత్తం గీతిః. 'ఆర్యాప్రథమదశోక్తం యది కథమపి లక్షణం భవే దుభయోః, దశయోః కృతయతిశోభాంతాం గీతిం గీతవాన్ భుజంగేశ' ఇతి లక్షణాల్. 'లక్ష్యతస్య ప్రగాణా గోపేతా భవతి నేహ విషమే జః, షష్ఠోఽయం నలఘూవా ప్రథమే ౭ర్థే నియతమార్యాయాః' ఇత్యార్యావూర్వార్థలక్షణమ్. ౯౦. రాజనీతికుశలస్య రాజ్యశ్రీరివ ని. 'వ్యసనం త్వశుభే సక్తా పానస్త్రీమృగయాదిషు, దైవానివృఫలే పాపే విదత్తే విఫలాద్యమః' ఇతి మేదిసికోశా ద్వ్యసనాదశుభాదే ర్ద్వనీయసః. ని. 'దవీయాంశ్చ దక్షిణశ్చ సుమారే'.

దస్య పిత్రోః సంతోషైస్సహ వచృథే తపీయమూర్తిః. ౯౦. నాగేనో
రసి చామరేణ చరణే బాలేందునా ఫాలకే పాణ్యో శ్చక్రగదా ధను
ర్దమదుకై ర్హృద్భిత్రిశూలేన చ, తత్తస్యాద్భుతమాకలయ్య లలితం
లేఖాకృతే లాంఛితం చిత్రం గాత్రమమంస్త తత్ర జనతా నేత్రై
ర్నిమేషోఽస్తితైః. ౯౧. సగ్ధే ప్రాథమికే ప్రయాతి విరతిం మార్గే స్థితే
దౌర్గతే స్వగ్ధే దుర్గమతాముపేగృషి భృశం దుర్గే అపవర్గే సతి, వర్గే
దేహభృతాం నిసర్గమలినే జాతోపసగ్ధే లఖితే సగ్ధే విశ్వసృజస్తదియవ
పుషా భగ్గోఽవతీర్ణో భువి. ౯౩.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తదవతారకథాపరః,
సంక్షేపశంకరజయే సగ్ధః పూర్ణో ద్వితీయః.

మూలగ్రంథసంఖ్యా. ౧౮౮.

ఇత్యురాదతిహారస్య బుధస్య విద్యేవ శరత్కాలీనస్య చంద్రస్య ఛువిరివ పిత్రోః సంతో
షైస్సహ తదీయా మూర్తి ర్వపుథే. ప్రహర్షణీ. ౯౦. ఉరసి నాగేన చరణే
చామరేణ మస్తకే బాలచంద్రేణ హస్తయోశ్చక్రదిభి ర్హృద్భి త్రిశూలేన చాద్భుతం
తస్య లలితం గాత్రం సుకుమారాంగవిన్యాసం శరీరం నేత్రై ర్నిమేషరహితై రాకలయ్య
సమ్యగవలొక్య రేఖార్థం లాంఛితం చిత్రం తత్రత్య జననముదాయోఽమంస్త. శార్దూ.
౯౧. ప్రాథమికే సనకాదిసగ్ధే విరతిం ప్రయాతి సతి మార్గే దౌర్గతే దుర్గతినంపా
దకేస్థితే సతి స్వగ్ధే దుర్గమతాం దుష్ప్రిప్యతాం ఉపేయుషి ప్రాప్తవతి సతి అపవర్గే
మోక్షే భృశమత్యంతం దుర్గే దుష్ప్రిపే సతి దేహభృతాం జీవానాం వర్గే
సముదాయే నిసర్గాత్స్వభావాదేవ మలినే సతి తథా చ విశ్వకర్తురఖితే లపి సగ్ధే
జాతా ఉపసర్గా నాశకరాణి విఘ్నాని యస్య తథాభూతే సతి తదీయవపుషా శంకరా
చార్యవిగ్రహత్య నా భగ్గః సదాశివః భూమావవతీర్ణః. ౯౩.....*

ఇతి శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య బాలగోపాలతీర్థశ్రీ పాదశిష్యదత్త
వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యనిజయడిండి వే

ద్వితీయస్కంధః.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీ గణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్చంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్చంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

తృతీయసర్గ ప్రారంభః.

ఇతి బాలమృగాంకశేఖరే సతి బాలత్వముపాగతే తతః, దివిప
త్ప్రవరాః ప్రజజ్ఞిరే భువి షట్పాస్త్రవిదాం సతాం కులే. ౧. కమలాన
లయః కలానిధేర్విమలాఖ్యాదజనిష్ట భూసురాల్, భువి పద్మపద
పదంతి యం సవిపద్యేన వివాదితాం యశః. ౨. పననో ఒజ్యజని ప్రభి
కరాత్సననోస్త్రిలితకీర్తిమండలాత్, గళహస్తితభేదవాద్యసౌకిల హస్త
మలకాభిధామధాత్. ౩. పనమానదశాంశతో ఒజని స్థవమానానా
చతి యద్యశోంబుధౌ, ధరణీ మథితా వివాదివాక్షరణీ యేన స తోల

విపం శివావతారముపవర్ణ్య తత్తద్దేవవతారముపవర్ణయితుముపక్రమతే—
ఇతీతి. విపం బాలచంద్రశేఖరే శివే బాలత్వం ప్రాప్తే సతి జడనంతరం సురోత్తమ
భువి షట్పాస్త్రవిదాం సతాం కులే ప్రజజ్ఞిరే ప్రాదుర్భూతుః. ప్రతాపియః. ౧
తత్రాదౌ విష్ణోరవతారమాహ. కమలాయాః లక్ష్మ్య నిలయః శ్రీవిష్ణుః సర్వసా
కలానాం నిధేర్విమలాభిధాత్ భూసురాల్ బ్రాహ్మణాల్ భువి అజనిష్ట ప్రాసు
భూత్. భువీత్యుత్తరాన్వయి. యం భువి పద్మపదం పదంతి యేన వివాదినాం యశ
సవిపత్ విపదా సహ వర్తమానమిత్యర్థః. ౨. పననో ఒజి ప్రాశస్త్యవనాదిసోస్త్రిలిత
ప్రసౌఘితం కీర్తిలక్షణం మండలం యస్య తస్మా తస్మాత్సకాలాస్త్రిలితమండలః సూర
స్తత్ప్రత్యాత్మభికరాభిధామ్యుసురాదజని ప్రాదుర్భూత్. గళే హస్తితాః కం
హస్తేన గృహీతా ఇవ రుద్ధకంతాః కృతా భేదవాదినో యనానాపవర్తిష్టో వాయుః కి
ప్రసిద్ధం హస్తామలకేతి సంజ్ఞామధాత్. ౩. వాయోరేవ దశాంశావతార మాహ—ప
మానస్య పవనస్య దశాంశతః స తోటకాఖ్యాం ఒజని, యస్య యశోలక్షణే జలధ

వ్యయః. ౪. ఉదభావి శిలాదసూనునా మదవద్వాదికదంబనిగ్రహైః,
 సంచితకీర్తిశాలినం యముదంకం బ్రువతే మహీతలే. ౫. విధి
 సురేశ్వరో గిరాం నిధిరానందగిరిర్వ్యజాయత, అరుణస్సమ
 స్సనందనో వరుణో ఒజాయత చిత్సుఖాహ్వయః. ౬ అపరేఒప్య
 వౌకసస్సప్వరేర్వాపరవిద్విషః ప్రభోః, చరణం పరిసేవితుంజగచ్ఛ
 భూసురపుంగవాత్మజాః. ౭. చార్వాకదర్శనవిధాన(సరోష)పరోక్ష
 ప్రకాశేన గీష్పతిరభూద్భువి మండనాఖ్యః, నందీశ్వరః కరుణయే
 చోదితస్సన్నానందగిర్యభిధయా వ్యజనీతి కేచిత్. ౮. అథావతీ
 విధేః పురంధ్రీ సా ఒభూద్యదాభ్యోభయభారతీతి, సరస్వతీ సా

నా ఉత్తరంతీ ధరణీ అంచతి యేన వివాదివాక్ తరణీ మధితా ఇత్యర్థః. ౪.
 స్య సూనునా పుత్రేణ నందిసంజ్ఞకేనోదభావి శిలాదసూనుః ప్రాదురభూత్ యం
 ద్వాదికదంబానాం మదయుక్తవాదినముదాయానాం నిగ్రహౌస్సముల్లసంత్యా
 శోభతఇతి తథా తం మహీతలే ఉదంకం వదంతీత్యర్థః. ౫. విధిర్భిన్నా సురే
 మండనావరసంజ్ఞ ఆస బభూవ గిరాం నిధిర్వాచస్పతిరానందగిరిజాయత.
 ౬ గరుడబ్రాతా సూర్యో వా సనందనసంజ్ఞః సమభవత్ యద్యపి విష్ణుః పద్మ
 సంజ్ఞో బభూవేత్యుక్తం స ఏవ చ వక్ష్యమాణీత్యా సనందన స్తథా ఒపి వక్షాం
 శ్చిత్రైశ్చ త్రవోభయాంశావతరణమాశ్రిత్యావిరోధస్సంపాదనీయః వరుణోజలా
 త్సుఖసంజ్ఞో ఒజాయత. ౬. అపరే ఒపి స్వీయైః పరైశ్చ సహ యా ఈర్ష్యా
 రస్తత్పరాక్ దేవాక్(దైత్యాక్)స్వపరేషు యా ఈర్ష్యా తత్పరాన్వా విద్విషం
 తీ దివివదః స్వపరేర్వ్యాపరాక్ విద్యేష్టీతి వా తస్య ప్రభోః శ్రీశంకరస్య చరణం
 ం శరణం సేవతుం బ్రాహ్మణోత్తమానాం పుత్రా అభవత్. ౭. 'విధిరాన సురే
 ' గిరాం నిధిరానందగిరిర్వ్యజాయతే'త్యుక్తమితి. ఇదానీం మతాంతర మహా—
 వ్యకానాం దేవాత్మవాదినాస్తీకానాం దర్శనస్య శాస్త్రస్య విధానేన సరోషస్య
 , ర్భిన్నాప్రకాశేన గీష్పతిర్దేవగురుర్భువి మండనసంజ్ఞోఒభూత్. నందీశ్వరః
 యా ఈశ్వరేణ మహాదేవేన ప్రేరితస్సక్ అనందగిరిసంజ్ఞయా వ్యజనీతి కేచిత్.
 తతిలకమ్. ౮. అథ తథా అవతీర్ణస్య విధేః పురంధ్రీ కుటుంబినీ సా ప్రసిద్ధా సర
 ప్రాదురభూత్. కాకాక్షిగోళకన్యాయేనాభూత్పదముభయత్ర సంబధ్యతే.
 వ్యసంజ్ఞా ఉభయభారతీత్యభూత్. ఖలు ప్రసిద్ధం. పశ్యవృత్త్యాఒపి సా సర

ఖలు వస్తుచ్యత్వా లోకో ౭సి తాం వక్తి సరస్వతీతి. ౯. పురా కిలా
 ద్యైషత ధాతురంతికే సర్వజ్ఞకల్పా మునయో నిజంనిజమ్, వేదం తదా
 దుర్వసనో ౭తికోపనో వేదానధీయన్ క్వచి దస్థల త్స్వరే. ౧౦. తదా
 జహాసేందుముఖి సరస్వతీ యదంగమర్ణోద్భవశబ్దసంతతిః, చుకోప త
 వైద్రీ దహనాను కారిణా నిరైక్షతాక్షా ముని రుగ్రశాసనః. ౧౧. శశా
 ప తాం దుర్వినయే ౭నసీతలే జాయస్వ మర్త్యేష్వభి(భే)భత్సరస్వతీ,
 ప్రసాదయామాస నిర్లకోపనం తత్పాదమూలే పతితా విషా
 దినీ. ౧౨. దృష్ట్వా విషణ్ణాం మునశుస్సస్వతీం ప్రసాదయాం
 చక్రురిమం తమాదరాత్, కృతాపరాధాం భగవన్ ఓమస్వ
 తాం పితేవ పుత్రం విహితాగసం మునే. ౧౩. ప్రసాదితో ౭భూ

స్వతీ; లోకో ౭సి తాం సరస్వతీత్యేవ వదతి. 'జ తో జ గా గో విషమే సమే
 స్యా తై క్షౌ గ విషా విపరీతపూర్వా'. ౯. సరస్వత్యవతరణే నిమిత్తమాహః—
 పురా పూర్వం కిల ధాతురంతికే బ్రహ్మణ సుమీపే సర్వజ్ఞకల్పా ఈషదూనసర్వజ్ఞా
 మునయ స్త్వీయం స్వీయం వేద మధ్యైషత పరిశవంత తదా ౭తికోపనో దుర్వసనో
 దుర్వాసాముని ర్వేదాన్ పఠన్ క్వచి క్స్వరే ౭స్థలత్ స్థలసం ప్రాప. ఉప. ౧౦.
 తదా తస్మిన్ కాలే చంద్రవన్ముఖం యస్యా స్యా సరస్వతీ జహాస హసితవతీ. యతో
 యదంగ మర్ణోద్భవశబ్దసంతతిః అర్ణేభ్యః వర్ణేభ్య ఉద్భవ ఉత్పత్తి ర్యస్యా స్యా చాసా
 శబ్దసంతతి ర్యస్యా అంగం తస్మై హాస్యం కృతవత్స్యై సరస్వత్యై చుకోప కోపం
 కృతవాన్. తన్మద్రామేవ దర్శయతి దహనం వహ్నిమనుకరోతీతి దహనానుకారి తే
 నాక్షా నేత్రేణోగ్రశాసనో ముని ర్నిరైక్షత దృష్టవాన్ సంశయం వృత్తం. ౧౧. తతః
 కిం కృతవానిత్యాకాంక్షాయామాహః— తాం శశాపేతి. శాపమేవ దర్శయతి.
 హే దుర్వినయే భూతలే మర్త్యేషు మనుష్యేషు జాయస్వ జన్మ లభస్వ. ఏవం శస్తా
 సరిస్వతీ అభి(భే)భత్ భయం ప్రాపభితా చ సతీ విషాదినీ తత్ప్రసాదోపాయాభావచింత
 నేన చేతో భయవతీ తస్య దుర్వాససః పాదస్య మూలే సమీపే పతితా నిసర్గా త్వ
 భావాదేవ కోపనం మునిం ప్రసాదయామాస తత్ప్రసన్నతార్థం యశ్చం కృతవతీ
 త్యర్థః. ఉప. ౧౨. అథ మునయః ఖన్నాం సరస్వతీం దృష్ట్వా తమిమం దుర్వాససం
 ఆదరా త్ప్రసాదయామాసుః. హేమునే విహితాపరాధం పుత్రం పితా యథా ఓమతే,
 ధాత హేభగవన్ కృతాపరాధాం తాం సరస్వతీం ఓమస్వ. ౧౩. అథ సర
 స్వత్యా మునీంద్రైశ్చ ప్రసాదితః సంప్రసన్నో దుర్వాసాః శాపస్య మోక్షం దదా

దథ సంప్రసన్నో వాణ్యా మునీంద్రై రపి శాపమోక్షమ్, దదౌ యదా
 నుషమాశంకరస్య సందర్శనం స్యాద్భవితాస్యమర్త్యా. ౧౪. సా శోణ
 తీరే ౭జని విప్రకన్యా సర్వార్థవిత్సర్వగుణోపపన్నా, యస్యా బభూవు
 స్సహజాశ్చ విద్యాశ్శిరోగతం కే పరిహర్తుమిశాః. ౧౫. సర్వాణి
 శాస్త్రాణి షడంగవేదాన్ కావ్యాదికాన్ వేత్తి పరం చ స్వమ్, త
 న్నాస్తి నో వేత్తి యదత్ర బాలా తస్మాదభూచ్ఛిత్రపదం జనానామ్.
 ౧౬. సా విశ్వరూపం గుణినం గుణజ్ఞా మనోభిరామం ద్విజపుంగవేభ్యః,
 శుశ్రావ తాం చాపి స విశ్వరూప స్తస్మాత్తయో ర్దర్శనలాలసా ౭భూత్.
 ౧౭. అన్యోన్యసందర్శనలాలసౌ తా చింతాప్రకర్షాదధిగమ్య నిద్రామ్,
 అవాప్య సందర్శనభాషణాని పునః ప్రబుద్ధా విరహోగ్నితప్తా ౧౮. దిద్దు

కిం తదితి తత్రాహః—యదా మానుషశంకరస్య శంకరాచార్యరూపేణావతీర్ణస్య సమ్యక్
 సాక్ష్యపూర్వకం దర్శనం స్యాత్తదా ౭మర్త్యా భవిష్యసీత్సర్వః. విపరీతపూర్వావృత్తమ్.
 ౧౪. సా సరస్వతీ శోణాఖ్యనదస్యతీరే విప్రస్య విష్ణుమిత్రసంజ్ఞకస్య కన్యా ౭జని.
 తాం విశిష్యి—సర్వాసర్థాన్వేత్తీతి సర్వార్థవిత్సాచాసౌ సర్వై ర్దుణై రుపపన్నా
 యుక్తా చ. భిన్నం వా పదం. యస్యాః పునర్విద్యా ఋగ్యజుస్సామాధర్వసంజ్ఞా
 శ్చత్వారో వేదాః, శిక్షా కలాపీ వ్యాకరణం ఛందో జ్యోతిషం నిరుక్తి రితి షడంగాని,
 మీమాంసా ధర్మశాస్త్రం న్యాయః పురాణమితి చతుర్దశ. సహజా సుహోత్పన్నా
 బభూవుః. యస్మాచ్ఛిరోగతం శిరసి స్థితం పరిహర్తుం కే సమర్థాః? న కే ౭పి దుర్వా
 స ఆదయ ఇత్యర్థః. ఉపజాతివృత్తమ్. ౧౫. సర్వాణి సాంఖ్య పాతంజలవైశేషిక న్యాయ
 మీమాంసా వేదాంతాఖ్యాని శాస్త్రాణి వ్యాకరణాదీని షడంగాని ఋగాదీన్వేదాన్
 కావ్యనాటకాదీన్ పరమస్యచ్చ సర్వం వేత్తి. కిం బహునా? ఆత్ర జగతి తన్నాస్తి
 యద్బాలా సరస్వతీ న జానాతి. యస్మాదేవం, తస్మాత్సా బాలా ౭త్ర లోకో జనానా
 మాశ్చర్యాశ్రయభూతా ఆభూత్. ఇంద్రవజ్ర. ౧౬. ఏవం సరస్వత్యాః ప్రాదు
 ర్భావముపవర్ణ్య, తస్యా వివాహం వక్తు ముపక్రమతేః—సా గుణజ్ఞా సరస్వతీ విశ్వ
 రూపం మండనాపరనామధేయం గుణినం మనోభిరామం ద్విజశ్రేష్ఠేభ్య శ్శృతవతీ స
 గుణజ్ఞో విశ్వరూపస్తామపి గుణవతిం సరస్వతీం మనోభిరామం ద్విజపుంగవేభ్య శ్శృత
 వాన్. తస్మా త్తయో ర్మండనసరస్వతో ర్దర్శనలాలసా జాతా. ఉపేంద్రవజ్రావృత్తం.
 ౧౭. ఏవంభూతయో నైయోశ్చింతనప్రకర్షాల్లభ్యస్వాప్నీకసందర్శనాదికయోః ప్రబోధ
 కాలే విరహోగ్నిసంతాపా జాత ఇత్యాహః—అన్యోన్యేతి. ౧౮. ద్రష్టు మిచ్ఛమానా

క్షమాణాపి నేక్షమాణాపిన్యోన్యవార్తాహృతమానసౌ తౌ, యథో
చితాహరవిహరిహీనౌ తనౌ తనుత్వం స్తరణాదుపేతౌ. ౧౯.
దృష్ట్వా తదీయా పితరౌ కదాచిదపృచ్ఛతాం తౌ పరికర్మితాంగౌ,
వపుః కృశం తే మనసోఽప్యగర్వో న వ్యాధిమితే న చ హేతు
మన్యమ్. ౨౦. ఇష్టస్య హనేరనభీష్టయోగాద్భవంతి దుఃఖాని శరీర
భాజామ్, వీక్షే స తౌ ద్వాపపి వీక్షమాణో వినా నిదానం న హి
కార్యజన్త. ౨౧. న తేఽత్యగాదుద్వహనస్య కాలః పరావమానో న
చ నిఃస్వతా వా, కుటుంబభారో మయి దుస్సహోఽయం కుమార
వృత్తే ప్రవ కాఽత్ర వీడా. ౨౨. న మూఢభావః పరితాపహేతుః పరా
జితిర్వా తవ తన్నిదానమ్, విద్యత్సు విస్పష్టతయా ఽగ్రపాతాత్సుదుర్గ
మార్గాదపి తర్కవిద్భిః. ౨౩. ఆ జన్తనో విహితకర్త నిషేవణం తే

పపి నేక్షమాణో స్వాప్నికయా అన్యోన్యవార్తయా హృతమానసౌ యథోచితాహర
విహరిహీనౌ తనౌ తనుత్వం స్తరణాదుపేతౌ నూత్నతామవావతతి. ౧౯. కదాచిత్తదీయా
పితరౌ పరికర్మితశరీరౌ తౌ దృష్ట్వా పృష్టవంతౌ కిం తదితి తత్రాహః—శరీరం తే కృశం
మనసక్పాగర్వస్తదేతద్భిః నిమిత్తమ్? అహం తు రోగం చా అన్యదైవోఽనిమిత్తం
నేక్షే. ౨౦. న చ హేతుమన్యమిత్యుక్తం వివృణోతి. ఇష్టవియోగాదనిష్టసంయో
గాద్వా దేహవతాం దుఃఖాని భవంతి తౌ ద్వాపపి వీక్షమాణో విచార్యమాణో ఽహం
న వీక్షే, తద్వినిదానం వివైతత్సాన్నిధితి చే తత్రాహః—నిదానం కారణం వినా
హి ప్రసిద్ధం. కార్యస్య జన్త న భవతి తస్మాన్నదృశ్యమేతన్నిదానం పక్షవ్యమిత్కర్మ.
ఆఖ్యానకీవుక్తం. ౨౧. నిదానాంతరాణ్యపి న సంతీత్యాహ—తవ వివాహస్య కాలో
ఽపి నైవాతిక్రాంతః. పరేభ్యో ఽవమానోఽపి తవ నాస్తి. నిర్ధనతాఽపి తే న భవతి.
కించ దుస్సహోఽయం కుటుంబభారోఽపి మయి వర్తతేఽతస్తవత్ర లోకే కా వీడా
న కాపీత్కర్మః. ఉపేంద్రవక్త్రావుక్తం. ౨౨. కించ సంతాప హేతుర్నూఢభావోఽపి తవ
నాస్తి. తథా సంతాపస్య కారణం పరాజయోఽపి తవ నాస్తి. తత్ర హేతుః విద్యత్సు
తర్కవిద్భిరపి సుదర్శయో ఽర్థో యస్య తస్మాత్. సుదర్శయార్థాదితి క్వచిత్పాతః. తథా
భూతాద్విస్పష్టతయా ఽగ్రపాతాద్భేత్కృష్ణపాతాదితి చా. ప్రపాతాదితి క్వచి
త్పాతః. ౨౩. కించ, జన్తప్రభృతి తవ వేదవిహితస్య కర్మణః సమ్యక్సేవనమస్తి విహి
తాదన్యస్య కర్మణః సేవా తు స్వప్నేఽపి తవ నాస్తి తస్మాన్సారకయాతనాభ్యో ఽపి
న త్వయా భేతవ్యం. తథా చ లోకద్వితయదుఃఖవినిర్దుక్తస్య తే ముఖం శోభారహితం

స్వప్నే ౭పి నాస్తి విహితేతరకర్తనేవా, తస్మాన్న భేయమపి నారక
యాతనాభ్యః కిం తే ముఖం ప్రతిదినం గతశోభమాస్తే. ౨౪. నిర్భం
ధతో బహుదినం ప్రతిపాద్యమానౌ వత్తుం కృపాభరయుతావిద
మూచతు స్త్వి, నిర్బంధతస్తవ వదామి మనోగతం మే వాచ్యం న
వాచ్యమితి యద్వితనోతి లజ్జామ్. ౨౫. శోణాఖ్యపున్నదతతే వసతో
ద్విజస్య కన్యా శ్రుతిజ్ఞతవతీ ద్విజపుంగవేభ్యః, సర్వజ్ఞతాపదమను
త్తమరూపవేషాం తాముద్వివక్షతి మనో భగవన్వదీయమ్. ౨౬.
పుత్రేణ సో ౭తివినయం గదితో ౭న్వశా ద్ద్వా విప్రా వధూవరణ
కర్తణి సంప్రవీణౌ, తావాపతుర్ద్విజగృహం ద్విజసందిదృక్షూ దేశాన
తీత్య బహుశాన్నిజకార్యసిద్ధ్యై. ౨౭. భూభున్ని కేతనగతశ్శ్రుతివిశ్వ
శాస్త్రశీర్షివిశ్వరూప ఇతి యః ప్రథితః పృథివ్యామ్, తత్త్వాదవద్వ
రజనే స్పృహయామి నిత్యం సాహాయ్యమత్ర యది తాత భవాన్ని
దధ్యాత్. ౨౮. పుత్ర్యై వచః పిబతి కర్ణపుటేన తాతే శ్రీవిశ్వరూప

కిమాస్తే ౭త్ర కినిమిత్త మిత్యర్థః. వసంతతిలకం వృత్తమ్. ౨౪. ఏమనత్కాగ్రహ
ద్బహుదిననిమిత్తం వత్తుం కథ్యమానౌ స్నేహజన్యకృపాతిశయయుక్తౌ పితరౌ కర్త
మండనసరస్వత్యావిదం వక్ష్యమాణ మూచతుస్త. కిమిత్యపేక్షాయామాదౌ మండనవచన
ముదాహరతి యద్వాచ్యం న వాచ్యమితి మే లజ్జాం విస్తారయతి తత్స్వమనసి స్థితం
తవాత్కాగ్రహద్వదామి. ౨౫. తద్దర్శయతి-శోణాఖ్యపున్నదస్య తటే వాసం కుర్వతో
విష్ణుమిత్రాఖ్యస్య విప్రస్య కన్యా సర్వజ్ఞతాశ్రయభూతా అనుత్తమరూపవేషవతీ విప్ర
వరేభ్యః శ్రవణం ప్రాప్తవతీ అతో హే భగవన్వదీయం మనస్తా ముద్వోఘ మిచ్ఛతి.
౨౬. ఏవమతివినయం యథాభివేత్తథా పుత్రేణ కథితః-న హిమమిత్రో వధూవరణ కర్త
ణ్యతికుశలా ద్వా విప్రా ఆన్వశాత్ప్రేషితవాః వధూవరణకర్తాన్విజ్ఞప్తవానితి వా. తౌ
నిజకార్యసిద్ధ్యర్థం విష్ణుమిత్రదర్శనేహ్య బహుశా దేశానుల్లంఘ్య విష్ణుమిత్రగేహ
మవాపతుః. ౨౭. అభోభయభారతీవాక్యముదాహరతి, రాజస్థాననివాసీ శ్రుతాఖిలశాస్త్ర
యో విశ్వరూప ఇతి భూమా ప్రఖ్యాతస్తస్య చరణరజనే స్పృహం కరోమి స్పృహ
రీష్పితమితి సంప్రదానం. హే తాత యద్యత్ర తత్త్వాదవద్వరజస్తాస్తా భవాన్
సాహాయ్యం విదధ్యాత్తర్హి స్పృహ సఫలా స్యాదిత్యర్థః. ౨౮. ఏవం పుత్ర్యై వచనం
తాతే కర్ణపుటేన పిబతి సతి ద్విజానాం గురుణా విశ్వరూపపిత్రా హిమమిత్రేణ సుతస్యై

గురుణా గురుణా ద్విజానామ్, ఆజగ్గుతుస్సువసనౌ విశదాభయస్త్వి
సంప్రేషితౌ సుతవరోద్వహనక్రియామై. ౨౯. తావర్చ్య స ద్విజ
వరౌ విహితోపచారై రాయాసకారణమథో శనకైరపృచ్ఛతే, శ్రీవిశ్వ
రూపగురువాక్యత ఆగతౌ స్వ ఇత్యూచతుర్వరణకర్తణి కస్యకాయాః.
౩౦. సంప్రేషితౌ శ్రుతవయఃకులవృత్తధర్మైస్సాధారణీం శ్రుతవతా
స్వసుతస్య తేన, యాచావహే తవ సుతాం ద్విజ తస్య హేతోర
న్యోన్యసంఘటనమేతు మణిద్వయం తత్. ౩౧. మహ్యం తదుక్త
మభిరోచత ఏవ విప్రౌ పృష్ట్యా పథూం మమ పునః కరవాణి
నిత్యమ్, కన్యాప్రదానమిదమాయతీతే పథూషు నోచేదమూ ర్వ్యసన
సక్తిషు వీడయేయుః. ౩౨. భార్యామపృచ్ఛదధ కిం కరవావ భద్రే
విప్రౌ వరీతుమనసౌ ఖలు రాజగేహాత్, ఏతాం సుతాం సుతనిభా తవ
యా ౭స్త్రీ కన్యా బ్రూహి త్వమేకమనుమాయ పునర్న వాచ్యమ్.

తృప్త వివాహ క్రియార్థం సంప్రేషితౌ విశదాభాయుక్తయప్తిద్వయయ్యై సుచస్త్ర
ద్వై బ్రహ్మణావాజగ్గుతుః. ౨౯. స విష్ణుమిత్ర స్తో విప్రవరౌ విహితోపచారైస్సంపూ
జ్యానంతరం శనై రాగమనకారణం పృష్టవాక్ శ్రీవిశ్వరూపస్య పితృర్వాక్ శ్రీతృన్యా
యావరణకర్తార్థ ముగమనం కృతవంతావిత్యూచతుః. ౩౦. శ్రుతేన శాస్త్రప్రవేశేన కులేన
వృత్తైర్వృత్తిభిశ్చురైర్వా ధర్మైశ్చ స్వసుతస్య సాధారణీం సమాసం తవ సుతాం
శ్రుతవతా లేన శ్రీవిశ్వరూపగురుణా తస్య శ్రీవిశ్వరూపస్య హేతోస్తన సుతాం
యాచావహే హేద్విజ హిమమిత్రముఖేనైవ యాచ్ఛాం కరవావ సప్తాస్త్రజిద్వయ
మన్యోన్యసంఘటనం పరస్పరబంధమేతు ప్రాప్నోతు తస్య హేతోగిత్యస్య తస్మాత్కార
ణాదితి వా ౭ర్థః 'నిమిత్తవర్యాయప్రయోగే సర్వాసాం ప్రాయబర్హన'మితి పంచ
నాత్ షష్ఠీ. ౩౧. ఏవముక్తో విష్ణుమిత్ర ఉవాచ - హేవిప్రౌ యద్యపి లేన
హిమమిత్రేణోక్తం మహ్యం రోచత ఏవ తథాపి నిజపథూం పృష్ట్యా సదుక్తం కర
వాణి యస్తా దిదం కన్యాప్రదానం వద్వధీనమేవ నిత్యం భవతి నోచే త్తవసుమత్య
భావే వ్యసనప్రాప్తిషు కన్యాయాం దుఃఖప్రాప్తిషు అమూర్షధ్వః వీడయేనురిత్యర్థః.
౩౨. ఆధానంతరం భార్యాం పృష్టవాక్ హేభద్రే తవ పుత్రశుల్యా రన్యా ౭స్త్రీ
తాంవరీతుకామా ఖలు రాజగేహాచేతావాగతో వితయోరాగమనం భద్రంకరమితి
సంబోధనాశయః తత్ర కిం కరవావ కిం చేయా నదేయావా శస్త్రాత్త్వం పక్షుద్వయ
ఏకమనుమాయ సమ్యక్ జ్ఞాత్వా బ్రూహి యతో చేయేత్సుత్వా న చేయేతి

33. దూరే స్థితిశ్చుతవయః కుల(వృ)విత్తజాతం న జ్ఞాయతే తదపి కిం ప్రవదామి తుభ్యమ్, విత్తాన్వితాయ కులవృత్తసమన్వితాయ దేయా సుతేతి విదితం శ్రుతిలోకయోశ్చ 3౪. వైవం నియంతుమనఘే తవ శక్యమేతత్తాం రుక్మిణీం యదుకులాయ కుశస్థలీశే. ప్రాదాత్స భీష్మకసుతగ ఖలు కుండినేశ స్తీర్థాపదేశమటతే త్వపరిక్షితాయ. 3౫. కిం కేన సంగతమిదం సతి మావిచారోయో యో వైదికిం సరణిమప్ర హతాం ప్రయత్నాత్, ప్రాతిష్ఠిత్యుగతదుర్జయనిర్జయేన శిష్యం యమేనమశిషత్స చ భట్టపాదః. 3౬. కిం వర్ణ్యతే సుదతి యో భవితా వరో నో విద్యాధనం ద్విజవరస్య న బాహ్యవిత్తమ్, యా ౭ న్వేతి

పునర్నవక్తవ్యం 'సకృత్కన్యా త్రదీయత' ఇత్యాదిస్త్రుతే. 33. వివం పృష్టా విష్ణుమిత్రభార్యోవాచ-ప్రథమం స్థితిర్దూరే తథా యచ్చ జ్ఞాతవ్యం శ్రుతవయఃకులవృత్త జాతం తదపి న జ్ఞాయతే అత స్తుభ్యమహం కింప్రవదామి విత్తయుక్తాయ కులేన వృత్తే నాధీలేన శీలేన వృత్త్యా చ సమన్వితాయ కన్యా ప్రదేయా ఇతి తు. 'కులం చ శీలం చ వయస్చ రూపం విద్యా చ విత్తం చ సనాథతా చ, ఏతాన్ గుణాన్ సప్త పరీక్ష్య దేయా కన్యా బుధైశ్శేష మచింతసియ'మిత్యాది స్తుతిమాలభూతమృతా లోకే చ విదితమేవేత్యర్థః. 3౪. ఏవముక్తో విష్ణుమిత్ర ఆహః—హే ౭నఘే తవైత వైవం నియంతుం శక్యం యతో యదుగోత్రాయ కుశస్థలీం ద్వాదశా మ్నిష్ట ఇతి కుశస్థలీట్ తస్మై తీర్థవ్యాజం యథాన్యాత్తథా అటతే అపరిక్షితాయ చ శ్రీకృష్ణాయ తాం ప్రసిద్ధాం రుక్మిణీం కుండినాఖ్యనగరేశో భీష్మకాభిధో నృపః ప్రాదాత్ ఖలు ప్రసిద్ధం. తథా చ లోకప్రసిద్ధాయాఘృపరిక్షితాయ సుతా న దేయేత్యేతన్నియస్తుం న శక్యమిత్యర్థః. 3౫. నను శ్రీకృష్ణస్య పరమేశ్వరత్వేన ప్రఖ్యాతత్వాదస్య తు మనుష్య త్వేన ఏకత్వా త్కిం కేన సంగతమిత్యాశంక్యాహః—హే సతి కింకేన సంగతమితి విచారం మాకురు యతో ౭యమవ్యతి ప్రసిద్ధభట్టపాదముఖ్యశిష్యత్వేన ప్రసిద్ధ ఇత్యాహ - యస్సంగతానాం మధ్యే యే దుర్జయ నైహం నిర్జయేన వైదికిం సరణిం సమగ్రాం ప్రయత్నా త్ప్రకర్షేణ స్థాపితవాన్ స అతిప్రఖ్యాతో భట్టపాదో యమేనం విశ్వరూపం శిక్షితుం యోగ్యం శిక్షితవాన్. 3౬. యో విశ్వరూపో నో ౭స్తాకంపరః కన్యార్థం వరణీయో భవితా భవిష్యతి న హే సుదతి కిం వర్ణ్యతే వర్ణయితు మశక్య ఇత్యర్థః. విద్యావతో విశ్వరూపస్యోక్తృప్రత్వబోధనార్థం విద్యోత్కర్షం నిరూపయతి యతో ద్విజశ్రేష్ఠస్య విద్యైవ ధనం న తు బాహ్యవిత్తం యా ౭౭విద్యానన్త దిగం

సంతతమనంతదిగంతభాజం యాం రాజచోరపనితా న చ హర్తు
మిశాః. 32. వధ్వర్జనావనపరివ్యయగాని తాని విత్తాని చిత్త మని
శం పరిభేదయంతి, చౌరాన్నపాత్స్వజనతశ్చ భయం జనానాం
శర్వేతి జాతు న గుణః ఖలు బాలిశస్య. 3౩. కేచిద్ధనం నిదధతే భువి
నోపభోగం కుర్వంతి లోభవశగాన విదంతి కేచిత్, అన్యేన గోపిత మ
థాన్యజనా హరంతి తచ్చేన్నదీపరిసరే జలమేవ హర్తు. 3౪. సర్వా
త్తనా దుహితరో న గృహే విధేయా స్తాశ్చేత్పురా పరిణయా ద్రజ
ఉద్గతం స్యాత్, పశ్యేయురాత్మపితరా బత పాతయంతి దుఃఖేషు
ఘోరసరకేష్వితి ధర్మశాస్త్రమ్. ౪౦. మాభూదయం మమ సుతాక
లహరి కుమారీం పృచ్ఛాన సా వదతి యం భవితా వరో ౭స్యాః,
ఏవం విధాయ సమయం పితరా కుమార్యా అభ్యాశమియతు
రితో గదితేష్టకార్యా. ౪౧. శ్రీవిశ్వరూపగురుణా ప్రసితా ద్విజాతౌ

తం భజతీతి దిగంతభాకో తం సంతతం నిరంతరం అన్వేతి యాం చ రాజచోరపనితా
హర్తుం న సమర్థాః. 32. హేపథు అర్జున పాలనపరివ్యయగోచరీభూతాని లోకప్రసి
ద్ధాని విత్తాని చిత్తం పరిభేదయంతి ఖలు ప్రసిద్ధం యతో లాకికవిత్తానాం చౌరా
దిభ్యా భయమతో బాలిశస్య విద్యాపీనస్య మూర్ఖస్య సుఖసంజ్ఞాకో గుణః కదాపి
నాస్తి. 3౩. కించ కేచిల్లోభవశవర్తినో ధనం భూమా స్థాపయంతి న తూపభోగం
కుర్వంతి కేచిత్తు భూమా స్థాపితం ధనం భోగేచ్ఛాకలేనైవ లభంతే కించ అన్యేన
గోపితం అన్యజనా హరంతి తద్ధనం నద్యాః పరిసరే తీరే గోపితం చేర్చి జలమేవ
హర్తు తథా చానేకదుఃఖసంమిత్ర బాహ్యవిత్తం తతో ౭పేక్షయా విద్యాధనవత్సమేవ
శ్రేష్ఠమితి భావః. 3౪. కించ సర్వాత్తనా సర్వప్రకారేణ దుహితరో గృహే నైవ
స్థాపనీయాః. వివక్షే దోషమహాః—తా దుహితరో వినాహేత్సార్వం స్వస్తాదుద్గతం
రజః పశ్యేయుశ్చేత్తదా దుఃఖేషు ఘోరసరకేషు స్వపితరా పాతయంతీతి ధర్మశాస్త్రం
తథా చోక్తమ్. 'పితర్గృహే తు యా కన్యా రజః పశ్యేదసంస్కృతా, భ్రూణహా తత్ప్రి
తాక్షేయో వృషలీ సా చ కన్యకేతి. ౪౦. మాభూదయం మయాసహ కలహః కుమారీం
పృచ్ఛావశ సా మమ సుతా యం వదతి న తస్యా వరో భవిష్యతి ఏవం సంకేతం విధాయ
పితరా వస్తాత్ స్థానాత్కుమార్యాః సమీపమియతుః జగ్మతుః గదితం కథితమిష్టకార్యం
యాభ్యాం తౌ. ౪౧. గత్వా యదుక్తవంతౌ తద్ధర్మయతి శ్రీవిశ్వరూపగురుణా హిను

కన్యార్థినా సుతమ కిం కరవావ వాచ్యమ్, తస్యాగి ప్రమోదనిచ
యో న మమా శరీరే రోమాంచపూరమితో బహిరుజ్జగామ ౪౨.
తేనైవ సా ప్రతివచగ ప్రదదౌ పితృభ్యాం తేనైవ తావజ్జితయోర్యుగ
ళాయ సత్యమ్, ఆదాయ విప్రమవరం పితృగేహతోఽస్యాస్తా జగ్తు
ద్విజవరా స్వనికేతనాయ. ౪౩ అస్తాచ్చతుర్దశదినే భవితా దశమ్యాం
జామిత్ర భాదిశుభ యోగయుతో ముహూర్తః, ఏవం విలిఖ్య గణితా
దిషు కౌశలాస్యా వ్యాఖ్యాపరాయ దిశతి స్త సరస్వతీ సా. ౪౪. తా
హృష్టపృష్టమనసా విహితేష్టకార్యా శ్రీవిశ్వరూపగురుము త్తమమైషీ
మాతామ్, సిద్ధం సమీహితమితి ప్రథితానుభావో దృష్టైవ తన్ముఖమసా
వథ నిశ్చికాయ. ౪౫. అన్యస్వహస్తగతపత్రమదాత్సవత్రం దృష్ట్వా
జహాస సుఖవారినిధౌ మమజ్జ, విప్రాన్యథోచితమపూపుజదాగతాంస్తా
న్న త్వాం శుకాదిభిరయం బహువి త్తలభ్యైః ౪౬. పిత్రానుశిష్టవసుథా

మిత్రేణ కన్యార్థినా ద్వౌ విప్రా ప్రేషితౌ హే సుతమ సుదేహే కిం కరవావ వాచ్యం
యదావాభ్యాం కర్తవ్యం తత్త్వయైవ వక్తవ్యమిత్యర్థః. ఏవం స్వేష్టం శ్రుతవత్ప్ర
స్తస్యాశ్శరీరే ప్రమోదనముదాయో న మమా కింతు రోమాంచవ్యాజేన బహిరుజ్జ
గామ. ౪౨. తేనైవ రోమాంచమిషేణ బహిరుద్గతేన ప్రమోదనిచయేన సా ఉభయ
భారతీ పిత్రే మాలే చ ప్రత్యుత్తరం ప్రదదౌ పితరావపి తేనైవ రోమాంచమిషే
ణోద్గతేన ప్రమోదనిచయేన తమోర్విప్రయోర్యుగళాయ సత్యం ప్రత్యుత్తరం దదతు
రితి వివరిణామేన సంబంధస్తదనంతరమస్యాః పితృగేహదన్యం విప్రమదాయ తౌ ద్విజ
వరా స్వగృహాయ జగ్తుః. ౪౩. గణితాదిషు కుశలమేవ కౌశలమాన్యం ముఖం
యస్యాః సా సరస్వతీ అస్తాద్వర్తమానదినాచ్చతుర్దశదినే దశమ్యాం తిథౌ జామిత్ర
నక్షత్రం లగ్ననక్షత్రాచ్చతుర్దశమాదిపదాచ్చంద్రాగ్నతో వా సప్తమం స్థానం
గృహ్యతే శస్తిక్ శుభానాం చంద్రాదీనాం యోగస్తేన యుక్తో ముహూర్తో భవిష్య
తీత్యేవం విలిఖ్య వ్యాఖ్యాపరాయ లగ్నపత్రవ్యాఖ్యానకర్త్రే స్వబ్రాహ్మణాయ దిశతి
స్త ఉపదిదేశ. ౪౪. విహితేష్టకార్యా హృష్టపృష్టమనసా తౌ విప్రావృత్తమం విశ్వరూప
గురుం దృష్టపంతౌ అథానంతరం ప్రథితః ప్రఖ్యాతోఽనుభావః ప్రభావో యస్య స
విశ్వరూపగురుస్తయోర్ముఖం దృష్టైవ సమీహితమభిలషితం సిద్ధమితి నిశ్చయం
కృతవాక్. ౪౫. అన్యో ద్వాభ్యాం ఇతరో విష్ణుమిత్రప్రేషితౌ బ్రాహ్మణః స్వహస్తే
స్థితం వత్రం దత్తవాక్ హిమమిత్రః వత్రం-దృష్ట్వా జహాస సుఖసముద్రే మమజ్జ

సురసంహితేన విజ్ఞాపితస్సుఖమవాప స విశ్వరూపః, కార్యాణ్యథాహ
 పృథగాత్తజనాన్ సమేతాన్ బంధుప్రియగి పరిణయోచితసాధనాయ.
 ౪౭. మాహూర్తికైర్బహుభిరేత్య ముహూర్తకాలే సందర్శితే ద్విజ
 వరైర్బహువిద్భిరిష్టైః, మాంగల్యవస్తుసహితోఖలభూషణాఢ్యస్సప్రాప
 దక్షతతనుః ప్రభుశోణతీరమ్. ౪౮. శోణస్య తీరముపయాతముపాశ్చణో
 త్స జామాతరం బహువిధం కిల విష్ణుమిత్రః, ప్రత్యుజ్జగామ ముముదే
 ప్రియదర్శనేన ప్రావీవిశద్ధృహమముం బహువాద్యఘోషైః. ౪౯.
 దత్వా ఽసనం మృదువచస్సముదీర్య తస్తే పాద్యం దదౌ సమధువర్క
 మనర్ఘ్యపాత్రే, అర్ఘ్యం దదావహమియం తనయా గృహంస్తే గావో
 హిరణ్యమఖిలం భవదీయమూచే. ౫౦. అస్తాకమద్య పవిత్రం కులమా
 దృతాస్తస్సందర్శనం పరిణయవ్యపదేశతో ఽభూత్, నో చేద్భవా
 న్బహువిదగ్రసరగి క్వ చాహం భద్రేణ భద్రముపయాతి పుమాన్విపా

ఆగతాంస్తాన్ విప్రాన్ సత్వా ఽయం హిమమిత్రో బహువిత్తలభైః రక్షవస్తాదిభిర్య
 థాయోగ్యం పూజితవాన్. ౪౭. అనుశీత బ్రాహ్మణకథితేన పిత్రా హిమమిత్రేణ ప్రబో
 ధితో విశ్వరూపస్సుఖమవాపాథానంతరం వివాహే యదుచితం తస్య సాధనాయ
 సమేతాన్ సమాగతాన్బంధుప్రియో విశ్వరూపః కార్యాణ్యవశ్యకర్తవ్యాని పృథక్
 పృథక్ యథాయోగ్యం ప్రాహ. ౪౭. ముహూర్తకాస్త్రవిద్భిర్బహుజ్ఞైర్బహుభిరిష్టైర్ద్విజ
 వరైర్రాగత్య సందర్శితే మూహూర్తకాలే మాంగల్యవస్తుయతస్సకలభూషణసంపన్నో
 ఽవికలదేహో విశ్వరూపో వికాలం శోణతీరం ప్రాప్తవాన్. ౪౮. శోణతీరముపా
 గతం బహుప్రకారయుక్తం జామాతరం సవిష్ణుమిత్ర ఉపాశ్చణోత్ ప్రత్యా చ
 ప్రత్యుజ్జగామ ప్రియదర్శనేన మోదం చ ప్రావతతోఽముం జామాతరం బహు
 వాద్యఘోషైర్ద్రృహం ప్రవేశితవాన్. ౪౯. ఆసనం దత్వా శోమలం వచనముదీర్య
 తస్తే విశ్వరూపాయ పాద్యం దదౌ మధువర్కసహిత మర్ఘ్యం చామూల్యపాత్రే
 దదౌ అహమియం తనయా తే గృహం గావో హిరణ్యమఖిలం భవదీయమిత్యుక్త
 వాన్. ౫౦. అద్యాస్తాకం కులం పవిత్రతం పయం చాదృతాః స్త వివాహవ్యాజా
 త్సందర్శనం జాతం నో చేద్భవచ్ఛాగ్రణీర్భవాన్ కాహం చ క్వ తథా ఽపి పుణ్య.

కాత్. ౧౧. యద్యద్యహే ౭త్ర భగవన్నిహ రోచతే తే తత్తన్ని వే
ద్యమఖిలం భవదీయమేతత్, వత్సామి సర్వమభిలాషపదం త్వదీయం
యుక్తం హి సంతతముపాసితవృద్ధపూగే. ౧౨ ఏవం మిథగ పరినిగద్య
విశేషమృద్వ్యా వాచా యుతో ముదమవాపతురుత్తమాన్తా, అన్యే
చ సంముముదిరే ప్రియసత్కథాభిస్సేచ్ఛావిహారహసనైరుభయే
విధేయాః. ౧౩. కన్యావరా ప్రకృతినీధ్యసూరూపవేషా దృష్టోభయే ౭పి
పరికర్త విలంబమానాః, చక్రర్విధేయమితి కర్తమనీశ్వరాస్తే శోభా
విశేషమపి మంగళవాసరే ౭స్తి. ౧౪. ఏతత్ప్రభాప్రతిహతాత్మ
విభూతిభావాదాకల్పజాతమపి నాతిశయం వితేనే, లోకప్రసిద్ధిమను
సృత్య విధేయబుధ్యా భూషాం వ్యధుస్తదుభయే న విశేషబుధ్యా. ౧౫.
మాహూర్తికా బహువిదో ౭పి ముహూర్త కాలమస్తాతురక్షతధియం
కిల తాం సఖిభిః, వశ్చాత్తదుక్తశుభ యోగ యుతం శుభాంశే మాహూ

కర్తవా కల్యాణం విపాకాత్ పుమానుపయోతి. ౧౧. కిం బహునా యద్యత్ర
గృహే హే భగవత్ తవాభిరోచతే తత్తదేతత్ అఖిలం భవదీయం నిత్యం నైవేద్య
మేవముక్తవంతం విష్ణుమిత్రం హిమమిత్ర ఉవాచ సర్వం త్వదీయమేవ మమాపి యదభి
లాషాస్పదం భవిష్యతి తద్వత్సామి భవతా త్వహమిత్యాదినా యదుక్తం తత్
నిరంతరముపాసితా వృద్ధసమూహో యేన తస్మిన్ త్వయి యుక్తమేవేత్యర్థః. ౧౨. విశే
షేణ శోమలయా వాచా యుక్తా తా విష్ణుమిత్రహిమమిత్రా ఏవం పరస్పరముక్త్యా
త్తమామ్నదం అవాపతుః అన్యే చోభయే నియోజ్యాః ప్రియసత్కథాభిః స్నేచ్ఛా
విహారహసనైస్సమ్యక్ మోదం ప్రాప్తుః. ౧౩. స్వభావసీద్ధస్వరూపవేషా కన్యావరా
దృష్ట్యా తద్గర్భనానక్రచిత్రత్వాత్కర్తమప్యనమర్థా అప్యవశ్యం విధేయమితి కృత్వా
పరికర్త అంగసంస్కారం తథా ౭స్తిన్నంగళవాసరే శోభావిశేషం చ విలంబమానాః
కృతవంత ఇత్యర్థః. ౧౪. అకల్పజాతమపి భూషణనిచయో ౭ప్యతిశయం న కృతవాక్-
తత్ర హేతురేతయోః కన్యావరయోః ప్రభయా కాంత్యా ప్రతిహత ఆత్మవిభూతి
భావో యస్య తస్మాత్. నన్వేవం తస్మిన్ కిమర్థం తావదలంకృతవంత ఇతి చేత్త
త్రాహ!—లోకప్రసిద్ధిమనుస్మత్యేదమవశ్యం విధేయమితి ముద్ధోభయే తయోర్యాహం
వ్యధురలంకారం చక్రర్న తు భూషణైరేతయోః కల్పిద్విశేషో భవిష్యతీతి మధ్యా. ౧౫.
బహుజ్ఞా అపి జ్యోతిర్విదో ముహూర్తకాలమక్షతధియం సఖిభిః క్రిడతీముభయభారతీం

ర్తికాస్వమతితో జగృహుర్దుహూర్తమ్ ౧౬. జగ్రాహ పాణికమలం
హిమమిత్రసూనుశ్రీవిష్ణుమిత్రదుహతుగ కరపల్లవేన, భేరిమృదంగపట
హాధ్యయనాబ్జఘోషై ర్దిజ్జండలే సుపరిమూర్ఛతి దివ్యకాలే. ౧౭. యం
యం పదార్థమభికామయతే పుమాన్యస్తం తం ప్రదాయ సమతుంతు
షతాం తదీదౌ, దేవద్రుమావిస మహాసుమనస్త్వయంకౌ సంభూషితౌ
సదసి చేరతురాత్తలాభౌ. ౧౮. ఆధాయ వహ్నిమథ తత్ర జుహోన
సమ్యగ్రహోక్తమార్గమనుసృత్య స విశ్వరూపః, లాజాన్ జుహోన చ
వధూగ పరిజిఘ్రితి స్త ధూమం ప్రదక్షిణమథాకృత సోఽపి చాగ్నిమ్.
౧౯. హోమావసానపరితోషితవిప్రవర్యః ప్రస్థాపితాఖిలమంగతబంధు
వేర్గః, సంరక్ష్య విహ్నిమనయా సమమగ్నిగేహే దీక్షాధరోఽదనచతు
ష్కమువాస హృష్టః. ౨౦. ప్రతిష్ఠమాస దయితే వరస్మిన్నుపేత్య
మాతాపితరౌ వరాయాః, ఆభాషితాం శృణు నావధాసో బాలేషు

పుష్పవంతః పశ్చాత్తయోక్తే శుభయోగయంతే శుభగృహస్య నాంశే నూహూర్తిః
స్వబుద్ధితో ముహూర్తం జగృహుః. ౧౬. భేరిమృదంగపటహాపదాధ్యయనాబ్జఘోషై
ర్దిజ్జంజలే సుపరిమూర్ఛతి సుప్తవ్యాప్తే సలి హిమమిత్రసూనుర్విశ్వరూపః హస్తానల
యేన శ్రీవిష్ణుమిత్రకన్యాయాః సరస్వత్యా హస్తకమలము కలక్షణే దివ్యకాలే జగ్రాహ.
౧౭. యాయః పుమాన్ యం యం పదార్థం ప్రార్థయతే శస్త్రతస్య సం తం పదార్థం ప్రదా
యతదీదౌ తైః పురుషైస్తుత్యై తయోః కన్యానరయోరీదౌ పూజ్యైః పితరౌపిత
వా పరితోషమవాపతుః కల్పపుష్పావివ బృహదుదారతాయుర్జుపలంకృతే ప్రాప్తం మా
సభాయాం చేరతుః. ౧౮. ఆధానంతరం స్వగృహ్యసూత్రోక్తమార్గమనుసృత్య విశ్వ
రూపో వహ్నిమాధాయ తత్ర సమ్యక్ హోమం కృతవాన్ చ పునర్వధూర్ణాజాన్భర్తి
తథాన్యాని జుహోన తద్ధూమం జిఘ్రితి స్తాథ విశ్వరూపః ఽపి పశ్చాదగ్నిం ప్రదక్షిణం
కృతవాన్ - అపి శబ్దాదగ్రేఽగ్నిం ప్రదక్షిణం కుర్వన్త్యా తయా సహ సోఽపి తథా
కృతవానిత్యర్థః. ౧౯. హోమాంలే పరితోషితా విప్రశ్రేష్ఠా యేన ప్రస్థాపితాన్నరేష సమా
గతాః బంధువర్గా యేన స విశ్వరూపః ఽనయా సరస్వత్యా సహ దీక్షాధరోఽగ్నిం సంర
క్ష్య హృష్టస్సన్నగ్నిగృహే దినచతుష్టయమువాస. ౨౦. అస్మిక్ విశ్వరూపే క్రియే పరే
ప్రస్థానం కుర్వతి సలి వరాయాః కన్యాయా మాతా పితా చాగత్య ప్రాచతుస్సాప

బాలా న తు వేత్తి కించిత్. ౬౧. బాలైరియం క్రీడతి కందుకాద్యై
 జ్ఞాతక్షుధా గేహముపైతి దుగ్ధాత్, ఏకేతి బాలా గృహకర్తనోక్తా
 సంరక్షణీయా నిజపుత్రితుల్యా. ౬౨. బాలేయమంగ వచనైర్మృదుభి
 ర్విధేయా కార్యా న రూక్షవచనైర్ను కరోతి రుష్టా, కేచిన్మృదూక్తి
 వశగా విపరీతభావాగి కేచిద్విహాతుమసలం ప్రకృతిం జనో. హి. ౬౩.
 కశ్చిద్దిజాతిరధిగమ్య కదాచిదేనా ముద్వీక్ష్య లక్షణమవోచద నింది
 తాత్తా, మానుష్యమాత్రజననం నిజదేవభావేత్యస్తాచ్చ వో వచన
 ముగ్రమయోజ్యమస్యామ్. ౬౪. సర్వజ్ఞతా లక్షణమస్తి పూర్ణ
 మేషా కదాచిద్వదతోః కథాయామ్. తత్సాక్షిభావం ప్రజితాన

ధానో భూత్వా శృణు బాలా న్ననంధయా యథా కించిన్న జానాతి తథేయం బాలా
 నుకుమారాంగీ అన్నత్పత్రీ న తు కించిజ్ఞానాతి - ఉపజాతిపుత్రమ్. ౬౧. ఇయం
 కందుకాద్యైః క్రీడోపస్కరైర్బాలైస్సహ క్రీడతి జాతక్షుధా దుగ్ధాద్గేహమాయాతి.
 - నను భవద్భాగ్యం గృహకర్తణి ఖతో నానుశిష్టేతి చేత్తత్రాహతు రేకేతి కృత్యేయం
 బాలా గృహకర్త నోక్తా తస్మాన్నిజపుత్రితుల్యా సమ్యక్ రక్షణీయా - ఇంద్రవజ్రా
 వృత్తం. ౬౨. కిం జర్హి సర్వదైవ గృహకర్తణి న నియోక్తవ్యా చేత్తత్రాహతురంగేతి
 సంబోధనం ఇయం బాలా మృదుభిర్వచనైర్నియోజ్యా కర్తవ్యా న తు రూక్షవచనై
 ర్మృతనైః కుశితా న కరోతి. నను రూక్షవచనైర్ను కరోతి చేత్కథం మృదువచనైః
 కరిష్యతీతి చేత్ప్రీకృతివై చిత్ప్రీదిత్యాహతుః. కేచి న్మృదూక్తివశవర్తినః కేచిద్విపరీత
 స్వభావారూక్షీ క్రివశగా హి యస్తాత్స్వభావం త్యక్తుం కోఽపి జనస్సమర్థో న భవతి.
 వసంతతిలకంపుత్రం. ౬౩. నన్వేకాఽపి కన్యా బాలైస్సహ క్రీడనస్వభావా రూక్ష
 వచనైరపి యశోధనైశ్శిక్షణీయా తత్కుతో భవద్భాగ్యం న శిక్షితేతి చేత్తత్రాహతుః
 కదాచిత్కశ్చిదనిందితాత్తా బ్రాహ్మణాగత్యాస్యాలక్షణముద్వీక్ష్య ఉక్తవాక్ మానుష్య
 మాత్రజననం వస్తుతో నిజదేవభావా నిజం నిత్యం దేవభావో దేవత్వం నిత్యో దేవ
 స్వభావో వా యస్యాః. ని. 'నిజం స్వీయే చ నిత్యే చ; భావస్సత్తాస్వభావాభిప్రాయ
 చేష్టాత్తజన్మ' స్వీతి మేదిసీ-ఇశ్యస్తాత్కారణాత్ అస్యాం వో యుష్మకం ఉగ్రం వచన
 మయోజ్యం యోజనీయం న భవతి. ౬౪. కిం చాస్యాం సర్వజ్ఞతాయాం లక్షణం పూర్ణ
 మస్తి కించ కదాచిదేషా వాదం కుర్వతోర్వాదినిః కథాయాం తయోః సాక్షిత్వం
 ప్రాప్యతీత్యేపమావాముపదిశ్యాసౌ విప్ర జగామ-ఇంద్రవజ్రాపుత్రం. ౬౫. పరాయాః

వద్యా సందిశ్య నావేవమసౌ జగము. ౬౧. శ్వశ్రూర్వరాయా వచ
నేన వాచ్యా స్నుషాభిరక్షా ౬౨ యతలే హి తస్యామ్, నిక్షేపభూతా
తవ సుందరీయం కార్యా గృహే కర్మ శనైశ్శనైస్తే. ౬౩ బాల్యేషు
బాల్యాత్సులభో ౬౪రాధస్య నేక్షణీయో గృహిణీజనేన, వయం
సుధీభూయ హి సర్వ ఏవ పశ్చాద్ధరుత్వం శనకైః ప్రయాతాః. ౬౫.
దృష్ట్వా ౬భిధాతుమనలం చ మనో ౬స్సదీయం గేహాభిరక్షణవిధౌ
న హి దృశ్యతే న్యః, దృష్ట్వా ౬భిధానఫలమేవ యథా భవేన్నా
బ్రూయాత్తథేష్టజనతా జననీం వరస్య. ౬౬. వత్సే త్వమద్య గమితా
౬సి దశామపూర్వం తద్రక్షణే నిపుణధీర్భవ సుభ్రు నిత్యమ్,
కుర్యాన్న బాలవిహృతిం జనతోపహాస్యాం సా నావివాపమయం
పరితోషయే త్తే. ౬౭. పాణిగ్రహత్యాన్విధిపతి సమీతిౌ పురా
కుమార్యాః పితరా తతగపరమ్, పతిస్తమేకం శరణం వ్రజానిశం లోక

దోషవిముక్తకన్యాయాః శ్వశ్రూర్వద్వచనేన వాచ్యా యతః స్నుషాయా అభిరక్షా ౬౨
యతలే తదధీనా ౬స్తి తద్వచనం దర్శయతి ఇయం సుందరీ తవ న్యాసభూతా తస్మా
త్తవేయం గృహే కర్మ శనైః శనైః కర్తవ్యా శనైశ్శనైరసయా కర్మకారయితవ్య
మిత్యర్థః-ఉపజాతివృత్తం. ౬౩. వయం సర్వే ౬పి సుబుద్ధిమంతో భూత్వా పశ్చా
చ్ఛనైరుత్క్రష్టతాం ప్రాప్తాః. ౬౪. నను వరస్య జననీం దృష్ట్వా భవద్భృం వక్ష్య
మితి చేత్రతాహతుః వరస్య జననీం దృష్ట్వాభిధాతుం అస్సదీయం మనశ్శక్తం న భవతి
హి యస్మాద్దేహాభిరక్షణవిధావనో న దృశ్యతే యద్యపేవం తథా ౬పి దృష్ట్వా కథనస్య
ఫలమేవ యథా ౬౨వయోర్భవేత్రథేష్టజనసముదాయో వరస్య మావరం బ్రూయాత్-
వసంతతిలకం వృత్తం. ౬౫. అథేదానీం స్వపుత్రీం శిష్యయతః వత్సే ఇత్యాదినా. హే
వత్సే ౬ద్య త్వమపూర్వం దశాం ప్రాప్తాసి హే సుభ్రు తద్రక్షణే తస్యా అపూర్వ
దశాయాః రక్షణే నిత్యం నిపుణధీర్భవ జనసమూహోపహాసయోగ్యం బాలానాం
వ్యవహారం న కుర్యా యతస్నేయం తే బాలవిహృతిరావయోరివావరం న పరితోషయే
దితి నకారస్యానువం గేణ యోజ్యం కాక్వా వా. ౬౭. కించ పాణిగ్రహణాద్వివాహో
త్సూర్వం కుమార్యాః పితరా స్వాధిపతీ సమీతిౌ తస్మాత్పాణిగ్రహణార్థ్యం చతిః
స్వాధిపతి స్సమీతిః యస్మాదేవం ౬స్మాత్తం పతిమేకం శరణం వ్రజయేన శరణగమ

ద్వయం జేష్యసి యేన దుర్జయమ్. 20. పత్యావభుక్తవతి సుందరి
మాస్త భుంక్ష్వ యాతే ప్రయాతమపి మాస్త భవేద్విభూషా,
పూర్వాపరాదినియమో 2 స్తి నిమజ్జనాదౌ వృద్ధాంగనా చరితమేవ
పరం ప్రమాణమ్. 21. రుష్టే ధవే సతి రుషేహ న వాచ్యమేకం
క్షంతవ్యమేవ సకలం సతు శామ్యతీతమ్, తస్మిన్ప్రసన్నవదనే చకితేవ
వత్సే సిద్ధ్యత్యభీష్టమనఘే క్షమయైవ సర్వమ్. 22. భర్తుస్సమక్ష
మపి తద్వదనం సమీక్ష్య వాచ్యో న జాతు సుభగే పరపురుష స్తే,
కిం వాచ్య ఏష రహసీతి తవోపదేశశ్చంకా వధూపురుషయోగి క్షప
యేద్ధి హర్దమ్ 23. ఆయాతి భర్తరి తు పుత్రి విహాయ కార్యము
త్థాయ శీఘ్రముదకేన పదావసేకః, కార్యో యథాభిరుచి హే సతి జీ
వనం వా నోపేక్షణీయమణుమాత్రమపీహ కం తే. 24. ధవే పరో
క్షే 2 పి కదాచిదేయుర్దృహం తదీయా అపి వా మహంతః, తే పూజ
నీయా బహుమానపూర్వం నో చేన్నిరాశాగి కులదాహకా స్సుయః.

నేన పత్యా వా లోకద్వయం జేష్యసి - ఉపకాలివృత్తం. 20. కించ హేసుందరి
పత్యావభుక్తవతి మాభుంక్ష్వ బోజనం త్వయా న కర్తవ్యం ప్రయాతం దీర్ఘమధ్వా
నం పత్యా గతే సతి తవ విశేషేకాలంక్రియా మా భవతు నిమజ్జనాదౌ పూర్వా
పరాదినియమో 2 స్తి ఆదిపదేన భోజనాదికం గ్రాహ్యం తత్ర నిమజ్జనాదికం పత్యుః
పూర్వం భోజనాదికం తు పశ్చాత్కర్తవ్యమత్ర వృద్ధాంగనానామరుంధలీలాపాముద్రా
దీనాం చరితమేవ పరం ప్రమాణం ఏతదేవ తవ సౌందర్యమితి సంబోధనాశయః -
వసంతలిలకావృత్తమ్. 21. కించ పత్యా కోపావిష్టే సతి త్వయా రోషేజైకమపి
న వాచ్యం ఏకమితి క్షంతవ్యమిత్యనేన వా సంబంధనియం కేవలం క్షంతవ్యమేవ స
త్విత్థమనేన ప్రకారేణ స్వయమేవ శామ్యతి ప్రసన్నే చ తస్మిన్ హేవత్సే చకి
తేవ స్యాః కింబహునా హేఅనఘే సర్వమభీష్టం క్షమయైవ సిద్ధ్యతి - నచేతరథా.
22. తద్వదనం పురుషాంతరముఖం సమీక్ష్య దృష్ట్వా ఏషః పరపురుషో రహస్యే
కాంతే యతః పరపురుషస్నేహభావపత్యామపి స్త్రీయామియం పరపురుషస్నేహవ
తీతి శంకా హర్దం ఆంకరం స్నేహం నాశయేత్. 23. యథాభిరుచి అభిరుచిమన
తిక్రమ్య పాదావసేకః పాదప్రక్షాళనం హేసతి జీవనమణుమాత్రమపీహ లోకే
కం సుఖం వా తే తవ నోపేక్షణీయం. 24. ధవే పత్యా పరోక్షే బహిర్గతే సతి

౭౫. పిత్రోరివ శ్వశురయోరచురత్తితస్యం తద్వ స్తృగాఙ్గీ సహజే
 వ్యపి దేవరేఘ, తే న్నేహినో హి కుపితా ఇతరేతరస్య యోగం
 విభిద్యురితి మే మనసి ప్రతర్కః. ౭౬. హితోపదేశే వినివిష్టమానసౌ
 వధూవరౌ రాజగృహం సమీయతుః, లభ్యానుమానౌ గురుబంధు
 వర్గతో బభూవ సంజ్ఞోభయభారతీతి. ౭౭. సా భారతీ దుష్ప్రసనేన దత్తం
 పునః ప్రసన్నేన పురా త్తహ్నా, శాపావధిం సంసది నర్తన్యతే య
 స్సర్వజ్ఞతానిర్వహణాయ సాక్ష్యమ్. ౭౮. సభారతీసాక్షికసర్వవిత్త్వో
 ప్యాత్తియశక్త్యా శిశువద్విభాతః, స్వశైశవసోద్యదితమస్వకాంత్యశ్శకే
 శవో యద్వదుదారవృత్తః. ౭౯. శైశవే స్థితవతా చపలాశే శార్దూణేవ
 నటవృక్షపలాశే, ఆత్తనీదమఖిలం విలులోకే భూవిభూతమపి యథ్థలు

ఉపజాతివృత్తం. ౭౫. పిత్రోరివ శ్వశురయోరచురత్తితస్యం తద్వ స్తృగాఙ్గీ సహజే
 సహజాతేఘ సహోదరేఘ దేవరేఘపి హేమ్యగాఙ్గీ శిశువద్వివృత్తం యతః
 కుపితాస్తే న్నేహవతోవ్యసోన్యస్య సంయోగం విభిద్యుః నాశయేయురితి మే
 మనసి ప్రతర్కస్యహజేష్వపీత్యత్ర సహజేష్విపేతి చా పాతః-సంశ్కం పృత్తం. ౭౬.
 హితోపదేశే వినివిష్టం మానసం యయోస్తౌ వధూవరౌ భారతీ మందనా గురుబంధు
 వర్గతో లభ్యానుమానౌ ప్రాప్తసత్కారౌ రాజగృహం సమీయతుస్సమాగతో బభూ
 వేత్యాదేరుత్తరేణ సంబంధః, ఉపజాతివృత్తం. ౭౭. యా ఉభయభారతీని సంజ్ఞా
 బభూవ సా భారతీ సరస్వతీ పురా పూర్వం పునః ప్రసన్నేన దుర్వాససా దత్తం శాపా
 వధిం సభాయాం సాక్ష్యం యస్య శంకరస్య సర్వజ్ఞతాః-నూ నిర్వాహాయ నర్తన్యతే
 కరిష్యతి. ౭౮. సభారతీసాక్షికం సర్వవిత్త్వం యస్య తథాభూతో ౭౫ శ్రీశంకరః
 స్వీయశక్త్యా సాక్షిసహాయాయా శిశువద్విభాతస్స- స్వశైశవస్య బాలభావ
 సోచితం శ్రీదోషస్కరణాదికమాకాంతివ- తత్ర దృష్టాంతో యథాదార
 చరితః సః ప్రసిద్ధకేవశ్శ్రీకృష్ణః స్వమాయయా శిశువద్విభాతస్స- స్వశైశవసోచిత
 మన్యకాంతీత్తథేత్యర్థః. ౭౯. చపలా ఆశా యస్మిన్నేవంభూలే ౭౫ శైశవే
 బాల్యే స్థితవతా భావి భూతం చ యదిదం ఖలు లోకే ౭౫ తదఖిలమాత్మని విలు
 లోకే సమ్యగవలూకితం కర్తవీ లిట్ - తత్ర దృష్టాంతో యథా నటవృక్షస్య పలాశే
 వలే స్థితవతా శార్దూణా శ్రీవిష్ణునా యదిదం తదఖిలం ఆత్మని ఆవలూకితం తద్వ

లోకే. ౮౦. తం దదర్శ జనతా ఽదృష్టబాలం లీలయాధిగతనూత
నదోలమ్, వాసుదేవమివ వామనలీలం లోచనైరనిమిషైరనువేలమ్.
౮౧. కోమలేన నవనీరద రాజిశ్యామలేన నితరాం సమరాజ, కేశ (వేశ)
పాశతమసా ఽధికమస్య కేశ వేశచతురాస్యసమస్య ౮౨. శాశ్వైగి పాశు
పతైరపి ఊహితైః కాపాలితైర్వైష్ణవైరపృవైరఖిలైః ఖిలైః ఖలు
ఖలం దుర్వాదిభిర్వైదికమ్. సంధానం పరిరక్షితుం క్షీతితలం ప్రాప్త్య
పరిక్రీడతే ఘోరే సంస్మృతికాననే విచరతాం భద్రంకరశృంగరః. ౮౩.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తత్తద్దేవావతారార్థకః,
సంక్షేపశంకరజయే తృతీయస్సర్గ ఆభవత్.

దిత్యర్థః - స్వాగతావృత్తం. * స్వాగతేతిరసభాద్గురుయగ్గమితి లక్షణాత్. ౮౦.
లీలయా ఽధిగతః ప్రాప్తో దోలా యేన వామనా కమనీయా లీలా యస్య తమదృష్ట
బాలం శ్రీశంకరం నిమిషాఙ్గితైర్నేత్రైరనువేలమనిశం జనసమూహో దదర్శ లీల
యాధిగతదోలం వామనలీలమదృష్టబాలం శ్రీకృష్ణ మివ. ౮౧. కేశవశ్చ ఈశశ్చ
చతురాస్యశ్చ తైర్విష్ణుశివదిధిభిః సమస్య తుల్యస్యాస్య శ్రీశంకరస్య కేశపాశతమసా
అధికం యథా స్యాత్తథా సమరాజి సమ్యక్ శోభితం తద్విశిష్యై, కోమలేన పునశ్చ
నవనీరదానాం నవీనజలదానాం యా రాజిః పక్షిస్తదవృత్ శ్యామలేనాతిశ్యామేనే
త్యర్థః. ౮౨. కాశ్యా 'శాద్ధాః ఊహితా దిగంబరా స్సర్వైశ్శ్యాశ్యాదిదుర్వాదిభిః
ఖలు ప్రసిద్ధం ఖలముచ్చిన్నం వైదికం మార్గం పరిరక్షితుం భూశలం ప్రాప్త్య ఘోరే
సంసారారణ్యే విచరతాం భద్రం సర్వానర్థనివృత్తిపురస్కరమనందప్రాప్తిలక్షణ
మోక్షాఖ్యం కల్యాణం కరోతీతి భద్రంకరః అన్వర్థసంజ్ఞః శ్రీశంకరః క్రీడతే స్వ-
కార్థాలవిక్రీడితమ్. ౮౩.

ఇతి శ్రీమత్పురమహాన పరివ్రాజకాచార్య బాలగోపాలతీర్థశ్రీపాదశిష్యదత్తః

వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే

తృతీయస్సర్గః.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీ గణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, నవ్యాఖ్యానే

చతుర్థసర్గ ప్రారంభః.

అథ శివో మనుజో నిజమాయయా ద్విజగృహే ద్విజమోద
ముపావహాన్, ప్రథమహాయన ఏవ సమగ్రహీత్సకలవర్ణమసౌ నిజ
భాషికామ్. ౧. ద్విసమ ఏవ శిశుర్ద్లిఖితాక్షరం గదితుమక్షమణాక్షర
విత్సుధీః, అథ స కావ్యపురాణముపాశృణోత్స్వయమవైత్తి మపి
శ్రవణం వినా. ౨. అజని దుఃఖకరో స గురోరసౌ శ్రవణతస్సకృ
దేన పరిగ్రహీ, సహ నిపాతజనస్య గురుస్స్వయం స చ పపాత తతో
గురుణా వినా. ౩. రజసా తమసాప్యనాశ్రితో రజసా ఖేలనకాల
ఏవ హి, స కలాధరసత్తమాత్మజస్సకలాశ్వాపి లిపీరవిందత. ౪. సుధి
యోఽస్య విదిద్యుతేఽధికం విధినచ్చౌలవిధానసంస్కృతమ్, లలితం

ప్రాకృతశిశువిలక్షణం తస్య చరితం దర్శయితుముపక్రమతే. అథేతి. శివో
నిజమాయయా మనుష్యస్సౌ విగ్రహే ద్విజగృహే శివగురోః ప్రీతిం సంపాదయన్
ప్రథమవర్ణ ఏవ సర్వమక్షరం నిజభాషాం చ సమ్యగ్గ్రహీతవాన్. ద్రుతవిలంబితవృత్తం
'ద్రుతవిలంబితమాహ నభౌ భ రా' పసుయుగవిరతిః. ౧. తతో ద్వితీయవర్ణ ఏవ
సబాలకస్సుబుద్ధిత్యాదక్షరజ్ఞో లిఖితాక్షరముచ్చారియుతుం సమర్థోఽభూత్. అథానం
తరం తృతీయవర్ణే స శిశుః కావ్యాని పురాణాని చ శ్రుతవాన్ కిమపి శ్రవణం వినా
స్వయమేవ జ్ఞాతవాన్. ౨. అసౌ శిశుర్దురోద్దుఃఖకరో నాభూత్ యతః సకృదేవ
శ్రవణాత్ పరిగ్రహణశీలః సహాధ్యాయజనస్య స్వయం గురుః స చ శ్రవణాదనంతరం
గురుణా వినా పపాత. ౩. రజోగుణేన తమోగుణేన చానాశ్రితో ధూళ్యా ఖేలన
కాల ఏవ హి ప్రసిద్ధం స శిశుః కలాధరేభ్యః శ్రేష్ఠస్య సుతః సర్వా అపి లిపీరాశ
వాన్. వియోగినీ వృత్త. ౪. అస్య సుధియః శ్రీశంకరస్య విధివచ్చాడాకర్తృణో విధా

కరణం ఘృతాహుతి జ్వలితం తేజ ఇవాఽఽశుశుక్షణేః. ౫. ఉపపాదన నిర్వ్యవేక్షాధీస్సపపాతాహృతిపూర్వకాగమాన్, అధికావ్యమరంస్త కర్మణే ఽప్యధికాంస్తర్కనయేఽత్యనర్తత. ౬. హరతస్త్రిదశేజ్యచాతురీం పురతస్తస్య న వక్తుమిశ్వరాః, ప్రభవో ఽపి కథాసునైజవాగ్విభవోత్సారితవాదినో బుధాః. ౭. అముకక్రమికోక్తిధోరణీమురగాధీశకథావధీరిణీమ్, ముముహుర్నిశమయ్య వాదినగప్రతివాక్యోపహృతౌ ప్రమాదినః. ౮. కుమతాని చ తేన కాని నోన్మధితాని ప్రధితేన ధీమతా, స్వమతాన్యపి తేన ఖండితాన్యతియత్యైరపి సాధితాని కైః?. ౯. అమునా తనయేన భూషితం యమునాతాత సమానవర్చసా, తులయా రహితం నిజం కులం కలయామాస స పుత్రిణాం వరః. ౧౦. శివగురుస్సజరంస్త్రిసమే శిశావమృత కర్తవశః

నేన సంస్కృతం సుందరం కరణం గాత్రం శరీరమ్. ని. 'కరణం సాధకతమక్షేత్ర గాత్రేంద్రియేష్వపీ'త్యమరః. విదిష్యతే విశేషేణ శుశుభే ఘృతస్య ఆహుతిభిర్జ్వలిత మగ్నేస్తేజ ఇవ. ౫. ఉపపాదనే నిర్వ్యవేక్షాపేక్షారహితా ధీర్యస్య స శ్రీశంకరః భూప్రభృతివ్యాహృతిపూర్వకాన్వేదాన్ పపాత - కించాఽధికావ్యమరంస్త కామ్యేతు శ్రీడాం కృతవాన్ ఆపి చ కర్మణే ఽలికిరనే ఽపి తర్కనయే యే ఽధికాస్తానతిక్రాంతవాన్. ౬. నైజాయాస్సృక్తియాయా వాచో వైభవోత్సారితా దూరీకృతా వాదినో యైస్తే బుధాః పండితా వాదజల్పవితండాఖ్యాసు కథాసు ప్రభవః సమర్థా ఆపి దేవానాం పూజ్యస్య గురోర్వాచస్సతేశ్చాతురీం హరతస్తస్య శివగురోః కుమారస్య సమ్ముఖే వక్తుం ప్రభవో న బభూవురిత్యర్థః. ౭. కించ సర్వాధీశస్య శేషస్య కథాయా అవ్యవధీరిణీం తిరస్కరిణీం మనుష్యక్రమేణోచ్ఛారణస్య పరిపాటిం శ్రుత్వా వాదినో ముముహుః మోహం ప్రాప్తుః యతః ప్రతిపచనస్య వ్యాహృతౌ ప్రమాదవంతః. ౮. కించ ప్రఖ్యాతేన బుద్ధిమతా తేన శ్రీశంకరేణ కాని కుమతాని నోన్మధితాన్యపితు సర్వాణ్యేవోన్మధితాని తేన ఖండితాని స్వమతాన్యతిప్రయత్యైరపి కైస్సాధితాని న కైరపీత్యర్థః. ౯. స పుత్రవతాం మధ్యే శ్రేష్ఠశ్శివగురుః స్వీయం కులం యమునాతాతేన సూర్యేణ సమానం వర్చస్తేజో యస్య తేనామునా పుత్రేణాలంకృతం తులయోపమయా రహితం కలయామాస చకార దదర్శేతి వా. ౧౦. స శివగురుస్సుతేన మోదం ప్రాశితస్సయముపనిసీషిత ఉపనయం కర్తుమిష్టసూనుర్యేన తథా భూతోఽపి జరాం గచ్ఛన్ శిశౌ త్రిహయనే సతి కర్తాధీనః అమృతమృతః-హి యస్తా

సుతమోదితః, ఉపనిసీషితసూనురపి స్వయం న హి యమోఽస్య కృతాకృతమీక్షతే. ౧౧. ఇహ భవేత్సులభం న సుతేక్షణం న సుతరాం సులభం విభవేక్షణమ్, సుతమవాప కథంచిదయం ద్విజో న ఖలు వీక్షీతుమైష్ట సుతోదయమ్. ౧౨. మృతమదీదహదాత్మసనాభిభిః పితరమస్య శిశోర్జననీ తతః, సమసునీతవతీ ధవఖండితాం స్వజనతా మృతిశోకహరైః పదైః. ౧౩ కృతవతీ మృతచోదితమక్షమానిజజనైరపి కారితవత్ససా, ఉపనిసీషరభూత్సుతమాత్మసః పరిసమాప్య చ వత్సరదీక్షణమ్. ౧౪. ఉపనయం కిల పంచమవత్సరే ప్రవరయోగయుతే సుముహూర్తకే, ద్విజవధూర్నియతా జననీ శిశోర్వ్యధిత తుష్టమనాస్సహ బంధుభిః ౧౫. అధిజగే నిగమాంశ్చతురోఽపి స క్రమత ఏవ గురోస్సపడంగకాక్, అజని విస్మితమత్ర మహామతో ద్విజసుతేఽల్పతనౌ జనతామనః ౧౬. సహ నిపాతయుతావటవ స్సనుం పఠితుమైశత న ద్విజసూసునా, అపి గురుర్విశయం

దస్య జంతోః కృతాకృతమిద మనేన కృతమిదమనేనాకృతమితి యమా న వశ్యతి. ద్రుతవిలంబితం వృత్తమ్. ౧౧. అస్తిక్ సంసారే సుతస్యేక్షణం సులభం న భవతి సుతవిభవస్యేక్షణస్త సుతరాం సులభం న భవతి ఇశ్యన్తిన్నధే శివగురురేవ నిదర్శనం ఇత్యాశయేనాహః—ఇహేతి. ఆయం ద్విజస్సుతం కథించిదవాప వరం య సుతస్య వైభవం ద్రష్టుం సమర్థో నైవాభూత్. ౧౨. తదనంతరమస్య శంకరస్య పితరం శిశోర్జననీ స్వసపిండైరదీదహత్ తతో ధవేన పత్యా ఖండితాం రహితాం సతీం స్వజనతా మృతిశోకహరైః పదైః నాయమత్యంతసంవాసః కస్యచిత్కైనచిత్కైచి దపి స్వేన శరీరేణ న కిమతానైః పృథగ్జనైరత్యాదిభిః సమాశ్వాసితవతీ. ౧౩. మృతస్య యద్విహిశం స్వేన కర్తుం శక్యం తత్స్వయం కృతవతీ యత్రాసమర్థా తత్స్వజనైరప్యసౌ సతీ కారితవతీ కించ సంవత్సరదీక్షాం పరిసమాప్య స్వస్య సుతముపనిసీషరభూత్. ౧౪. ప్రవరయోగయుతే శ్రేష్ఠ. యోగయుతే నియతా నియమయుక్తా ఉపనయం వ్యధిత కృతవతీ. ౧౫. శిక్షాదిభిః వడ్ధిరంగైః సహితాక్ చతురోఽపి షేదాక్ క్రమేణ స గురోస్సకాశాదధిజగేఽధ్యయనేన ఆవాః. అత్రాస్తిక్ ద్విజసుతేఽల్పశరీరే మహామతో సతి విషయే వా జనతాయా హృదయం విస్మితమజాయత అత్రాస్తిక్ లోక ఇతి వా. ౧౬. సహనిపాతః సహాధ్యయనం లేన యుక్తా షటవో ద్విజపుత్రేణ సహ

ప్రతివేదివాక్ క ఇవ పాఠయితం సహసా తుమః. ౧౭. అత్ర కిం స
యదశితత సర్వాంశ్చిత్రమాగమగణా ననువృత్తః, ద్విత్తమాస
పఠనాదభవ ద్యస్తత్ర తత్ర గురుణా సమవిద్యః. ౧౮. వేదే బ్రహ్మ
సమస్తదంగనిచయే గార్హోపమస్తత్కథాతాత్పర్యార్థవివేచనే గురు
సమస్తత్కర్తృసంవర్ణనే, ఆసీ జ్ఞేమినిరేవ తద్వచనజప్రోద్బోధకందే
సమో వ్యాసేనైవ స మూర్తిమానివ నవో వాణీవిలాసైర్వృతః.
౧౯. అన్విక్షీక్యేక్షీ తంత్రే పరిచితిరతులా కాపిలే కాఽపి లేభే పీతం
పాతంజలాంభగి పరమసి విదితం భాట్టఘట్టార్థతత్త్వమ్, యత్తై
స్సాఖ్యం తదస్యాంతరభవదమలాద్వైతవిద్యాసుఖే ఽస్మిక్ కూపే
యో ఽర్థస్సతీర్థే సుపయసి వితతే హంత నాంతర్భవేత్కిమ్. ౨౦.
స హి జాతు గురోగి కులే వసత్ సవయోభిన్నహ ధైక్షులిప్సయా,

పఠితం సమర్థా నాభూవక్ కించ సహసా పాఠయితం కస్యమర్థ ఇతి సంశయం
గురురసి ప్రాప్తవానివ. ౧౭. యో ద్విత్తమాసపఠనాత్ తత్ర తత్ర శాస్త్రే గురుణా
తుల్యవిద్యోఽభవత్స గురుమనుస్మతో యత్సర్వానాగమగణాన్ శిక్షితవానత్ర కిం
చిత్రం న కిమపీత్యర్థః. స్వాగతా. ౧౮. వేదే బ్రహ్మసమస్తతుర్ముఖతుల్య ఆసీత్
వేదాంగసముదాయే శిక్షాదా గార్హస్పదృశ ఆసీత్ వేదతదంగకథాతాత్పర్యవివేచనే
వాచస్పతితుల్య ఆసీత్ వేదోక్తకర్తృసంవర్ణనే జ్ఞేమినిరేవ ఆసీత్ వేదవచనజప్రత్య
క్షానస్య మూలే వ్యాసేనైవ తుల్యః. కించ స మూర్తిమాన్ నవీనో వ్యాస ఇవ చాణీ
విలాసైర్వృతస్సంయుత ఆసీత్. శార్దూలవిక్రీడితం. ౧౯. అన్విక్షీక్తి తర్కవిద్యా తే
నైక్షీ సమ్యగీక్షితా కాపిలేసి తంత్రే కపిలప్రణీతే సాంఖ్యశాస్త్రే అనుపమా కాఽపి
పరిచితిః పరిచయో లేభే కర్తృణి లిఖ్ తేన లభ్యేత్యర్థః. పఠంజలిప్రణీతశాస్త్రాత్మకం జలం
తేన పీతం భాట్టస్య భట్టపాదప్రణీతస్య వార్తికస్య ఘట్టానాం ప్రఘట్టకానాం
అర్థస్య తత్త్వం పరమసి తేన విదితం పరమపీత్యస్య పూర్వేణ వా సంబంధః కించ
యత్తైః తర్కశాస్త్రాదిభిస్సుఖం తదస్య శ్రీశంకరస్యామలం చ తదద్వైతం చ తస్య
యా విద్యా అమలా చాసావద్వైతవిద్యేతి వా తస్యాస్సుభేన్నుపరోక్షేంతరభవత్
కూపే యో జలపానాదిరూపోఽర్థః స శోభనజలే విప్రతే గంగాదా తీర్థే కిమంతర్ము
ఖవేదసి తు భవేదేవ తథా చ స్మృతిః. 'యావానర్థ ఉదపానే నర్వతస్సంప్లుతోదకే,
తావాన్సర్వేషు వేదేషు బ్రాహ్మణస్య విజానతః' ఇతి. స్రగ్ధరావృత్తం. ౨౦. ఏవం
భూతస్స భగవాన్ శంకరః గురోః కులే వసన్మదాచిచ్ఛుక్షప్రాప్తీచ్ఛయా

భగవాన్ భవనం ద్విజన్తనో ధనహీనస్య వివేశ కస్యచిత్. ౨౧. తమ
 వోచత తత్ర చాదరం వటువర్యం గృహిణగ కుటుంబినీ, కృతిసో
 హి భవాదృశేష యే వరివస్యాం ప్రతిపాదయంతి తే. ౨౨. విధి
 ఖలు వంచితా వయం వితరీతుం వటవే న శక్నుమః, అపి భైక్ష్యమకిం
 చనత్వతో ధిగిదం జన్త నిరర్థకం గతమ్. ౨౩. ఇతి దీనముదీరయం
 త్యసౌ ప్రదదావామలకం వ్రతీందవే, కరుణం వచనం నిశమ్య సో
 ఒప్యభవత్ జ్ఞాననిధిర్దయార్ద్రాక్షిః. ౨౪. స మునిర్దురజిత్కుటుంబినీం
 పదచిత్రైర్నవనీతకోమలైః, మధురైరుపతస్థివాంస్తవై ద్విజదారిద్ర్య
 దశానివృత్తయే. ౨౫. అథ కైటభజిత్కుటుంబినీ తటిదుద్దామనిజాంగ
 కాంతిభిః, సకలాశ్చ దిశః ప్రకాశయంత్యచిరాదావరభూత్తద
 గ్రతః. ౨౬. అభివంద్య సురేంద్రవందితం పదయుగ్మం పురతః కృతాం
 జలిమ్, లలితస్తుతిభిః ప్రహర్షితా తమువాచ స్థితపూర్వకం వచః ౨౭.
 విదితం తవ వత్స హృద్గతం కృతమేభిర్న పురాభవే శుభమ్, అధునా
 మదపాంగపాత్రతాం కథమేతే మహితామనాపున్యుః. ౨౮. ఇతి తద్వ

వయస్యైస్సహ ధనహీనస్య కస్యచిద్విప్రస్య గృహం ప్రవిష్టవాన్ - వియోగినీవృత్తం.
 ౨౧. యే భవాదృశేష వరివస్యాం వరిచర్యాం ప్రతిపాదయంతి తే కృతిసహ కృతార్థాః
 యే పుణ్యవంతః తే భవాదృశేష వరివస్యాం ప్రతిపాదయంతి వా. ౨౨. వయం తు
 దైవేన వంచితా యతో ఒకించనత్వాత్ భైక్ష్యమపి వటవే దాతుం న శక్నుమః. ౨౩.
 ఇత్యేవం దీనం కథయంత్యసౌ గృహస్థస్య కుటుంబినీ వ్రతచన్ద్రాయ శ్రీశంకరాయా
 మలకం ప్రకర్షేణ భక్తిపూర్వకం దదౌ తదీయం కరుణం వచనం శ్రుత్వా జ్ఞాననిధిః
 సోఒపి దయార్ద్రాబుద్ధిరభవత్. ౨౪. స మునిశ్శ్రీశంకరః పదచిత్రైర్నవనీతకోమలై
 ర్మధురైః స్తవైర్దురాభ్యాసురవిదారకస్య విష్ణోః కుటుంబినీం లక్ష్మీం ద్విజదారిద్ర్యదశాని
 వృత్తయే ఉపాసితవాన్. ౨౫. అథానన్తరం కైటభాభ్యాసురజితో విష్ణోః కుటుంబినీ
 విద్యుద్వరుద్దామభిః స్వతంత్రాభిస్సాన్వితాగానాం కాంతిభిర్వా సకలా అపి దిశః ప్రకాశ
 యంతీ సద్యశ్శ్రీశంకరాగ్రే ప్రాదురభూత్. ౨౬. దేవేంద్ర! వందితం పదద్వంద్యం అభి
 వంద్య కృతాంజలిం పురతః స్థితం శ్రీశంకరం లలితస్తుతిభిః ప్రహర్షం ప్రాప్తా స్థిత
 పూర్వకం వచనమువాచ. ౨౭. పురాభవే పూర్వజన్తని మదపాంగస్య మదీయకృపా
 కటాక్షస్య పాత్రతా లక్షణాం పూజ్యతాం. ౨౮. ఇతి తద్వచనం శ్రుత్వా స ఉవాచ

చనం స శుశ్రువాన్ నిజగాదాంబ మయీదమర్పితమ్, ఫలమద్యదదస్య తత్ఫలం దయనీయో యది తే ౭హమిందిరే. ౨౯. అమునా వచనేన తోషితా కమలా తద్భవనం సమంతతః, కనకామలకైరపూరయజ్జన తాయా హృదయం చ విస్తయైః. ౩౦. అథ చక్రభృతో వధూమయే సుకృతే ౭ంతర్ధిః సుపాగతే సతి, ప్రశశంసురతీన శంకరం మహిమానం తమవేక్ష్య విస్తీతాః. ౩౧. దివి కల్పతరుర్యథా తథా భువి కల్యాణ గుణో హి శంకరః, సురభూసురయోరపి ప్రియస్సమభూదిష్టవిశిష్ట వస్తుదః. ౩౨. అమరస్సృహణీయసంపదం ద్విజవర్యస్య నివేశమాత్మవాక్, స విధాయ యథాపురం గురోస్సవిధే శాస్త్రవరాణ్యశిక్షత. ౩౩. వరమేన మవాప్య భేజిరేవర భాగం సకలాః కలా అపి, సమవాప్య నిజోచితం పతిం కమనీయా ఇవ వామలోచనాః. ౩౪. సరహస్యసమగ్రశిక్షితాఖిల విద్యస్య యశస్వినో వపుః, ఉపమానకథాప్రసంగమప్యసహిష్ణు శ్రియ మన్వపద్యత ౩౫. జయతి స్త సరోరుహప్రభామదకుంఠీకరణక్రియాచ

హే అంబ యద్యప్యేవం తథా ౭వ్యద్యేదమామలకాఖ్యం ఫలం మయ్యర్పితం కస్య ఫలం దదస్య హే ఇందిరే యద్యహం తవానుకంప్యః. ౨౯. అమునా తథాభూతేన శ్రీశంకరేణ వా తోషితా లక్ష్మీః సువర్ణామలకైః సమంతాత్ ద్విజగృహమపూరయత్ జనసముదాయస్య హృదయంచ విస్తయైరపూరయత్. ౩౦. అథ చక్రభృతః చక్ర ధరస్య విష్ణోర్వధూమయే పుణ్యే అంతర్ధానం గతే సతి తథాభూతం మహిమానమవేక్ష్య విస్తయం ప్రాప్తాః జనా శ్రీశంకరమత్యంతం ప్రశశంసుః. ౩౧. స్వగ్రే కల్పవృక్షో యథాతథా భూమా కల్యాణగుణః శంకరః ఇష్టాని యాని శ్రేష్టాని వస్తూని తాని దదా తీతి తథాభూతః సమభూత్ కించ సతు దేవప్రియో ౭యం తు దేవస్య విప్రస్య చ ప్రియః. ౩౨. ఏవమప్రాకృతం తచ్ఛరీతముపవర్ణ్యోపసంహరతి అమరైర్దేవైః ప్రార్థనీయా సంపద్యప్తి న్నేతాదృశం ద్విజశ్రేష్ఠస్య గృహం విధాయ స ఆత్మవాక్ యథాపూర్వం గురోః సవిధే సమీపే శాస్త్రవరాణ్యశిక్షత. ౩౩. వామలోచనాః కపటవృష్టయః ప్రియః కమనీయాః సుందర్యః స్వోచితం పతిం ప్రాప్య యథా వరం భాగం భాగ్యం ప్రాపునంతి తథా సర్వాః కలా అపి ఏవం శ్రీశంకరం వరం ప్రాప్య భాగ్యం ప్రాపురి త్యర్థః. ౩౪. సరహస్యం సమగ్రం యథా స్యాత్తథా శిక్షితా అఖిలా విద్యా యేన తథా భూతస్య యశస్వినః శ్రీశంకరస్య వపుశ్శరీరం ఉపమానకథాయాః ప్రసంగమప్యసహిష్ణు అపూర్వాం శోభాం ప్రాప్తవత్. ౩౫. అథ శ్రీశంకరస్య పాదాద్యవయవం వర్ణయన్

ణమ్, ద్విజరాజకరోపలాలితం పదయుగ్మం పరగర్వహారిణః. 31. జలమిందుమణిం స్రవేద్యది యదిపద్మం దృషదస్తతస్సరః, యది తత్ర భేత్తుశ్శేషయం తదముష్మాంఘ్రితులామవాప్నుయాత్. 32. పాదౌ పద్మసమా వదంతి కతిచిచ్ఛ్రిశంకరస్యానఘా వక్త్రం చ ద్విజరాజమండలనిభం నైతద్ద్యయం సాంప్రతమ్, ప్రేష్యగి పద్మపదగి కిల త్రిజగతి ఖ్యాతపదం దత్తవానంభోజే ద్విజరాజమండలశలైః ప్రేప్యైరుపాస్యం ముఖమ్. 33. ముహుససంతో నైజం హృదయకమలం నిర్మలతరం విధాతుః యోగింద్రాః పదకమలమస్మిన్ని దధతి, దురాపాం శక్తాద్యైర్వమతి వదనయన్నవసుధాం తతో మన్యే పద్మాత్పదమధికమిందోశ్చ వదనమ్. ౯3

న్నాదౌ తదీయపదయుగ్మం పద్మయతి-జయతి స్తే త్యాది నా సరోరుహస్య కమలసయః ప్రభామదస్తస్య యా కుణ్ఠీకరణక్రియా తయా విత్తం ప్రతీతం 'లేన విత్తశ్చుచుశ్చణపా'వతి, సూత్రేణ చణఘ్రిత్యయః యతో ద్విజరాజస్య చంద్రస్య కలైః కిరణై ద్విజరాజానాం విప్రాణాం హస్తైశ్చిపలాళికం వరేషాం వాదినాం గర్వం హర్తం శీమస్యాస్తీతి తథా తస్య చరణయుగ్మం జయతి స్త. 31. యది జలం ఇన్ద్రమణిచంద్రకాంతం మణిం స్రవేద్యది చ దృషదః కమలం భవేత్ యది చ తస్మాత్కమలాత్పరస్తటాశో భవేద్యది చ తస్మిన్ సరసి కుశేషయం భవేత్ తదా తత్కమల ఆముష్మ పాదసాదృశ్యం ప్రాప్నుయాత్. 'సంభావనం యదీతం స్యాదిత్యూహోన్యః సిద్ధయే'. 32. కేచిచ్ఛ్రిశంకరస్యానఘా పాదౌ పద్మసమా వదంతి ముఖం చ చంద్రమండలసమం వదంతి నైతద్ద్యయం న్యాయం యతః ప్రేప్యైరుపాస్యం త్రిజగతి ఖ్యాతపదం దత్తపదం దత్తవాన్ తథా ముఖం బ్రాహ్మణలక్షణ చంద్రమండలశలైః ప్రేప్యైరుపాస్యం అత్ర నైతదిత్యాదినోపమిత్యనిష్పత్తేరుద్ధాటనాన్ప్రతీపాలం కార 'వర్జ్యనాన్యస్యోపమానూ అనిష్పత్తివచశ్చ త'దిత్యుక్తేః. శార్దూ. 33. శ్రీశంకపాదపదనయోః పద్మేందుభ్యాముత్కృష్టతాం ప్రకారాంతరేణ దర్శయతి. ముహురితి. సంతో యోగింద్రాః స్వీయం హృదయకమలం నిర్మలతరం విధాతుం శక్తిః హృదయకమలే శ్రీశంకరస్య పదకమలం నిదధతి స్థాపయంతి యద్యస్తాచ్ఛేర్నైర్బుధురాపాం దుష్ప్రీపాం బ్రహ్మలక్షణాం నవ్యాం సుధాం ముఖముద్గిరతి ఊమతి యత్ యస్మేతి వా తతస్తస్మాత్పద్మాత్పదం చంద్రాచ్చ ముఖముత్కృషం మ

౩౯. తత్త్వజ్ఞానఫలేగ్రహీర్షనతరవ్యామోహముష్టింధయో నిశ్చేష
వ్యసనోదరంభరి రఘుప్రాగ్భారకూలంకషః, లుంటాకో మదమత్సరాది
వితతేస్తాపత్రయూరుంతుదః పాదస్యాదమితంపచగి కరుణయా భద్రం
కరశ్శాంకరః. ౪౦. పదాఘాతస్ఫీటప్రణకిణితకారాంతికభుజం ప్ర
ఘాణవ్యాఘాతప్రణతవిమతద్రోహాబిరుదమ్, పరంబ్రహ్మైవావాసౌ భవతి
తత ఏవాస్య సుపదం గతాప స్తారార్థిక జగతి మహతో ఽద్యాసి
తనుతే. ౪౧. ప్రాప్తస్యాభ్యుదయం నవం కలయతస్సారస్వతోజ్జృమ్భ

శిఖ. ౩౯. తత్త్వజ్ఞానలక్షణం ఫలం గృహ్ణాతీతి తత్త్వజ్ఞానఫలేగ్రహిః, 'ఫలేగ్రహీరాత్తం
భరిశ్చే'త్యుపపదన్వైదంతత్వం గ్రహేణస్పృశ్యయశ్చ నిపాత్యతే పునశ్చ ఘనతరో
యో వ్యామోహో ఽకర్తృత్వా స్ఫురణరూపస్తం ముష్ట్యా సిప్పీద్య ధయతి పిబతీతి తథా
పునశ్చ నిశ్చేషైర్వ్యసనైర్భక్తానాం సమస్తదుఃఖైరుదరం బిభర్తీతి తథా సర్వవ్యసన
భక్షకః పునశ్చ తేహిమఘస్య పాపస్య యః ప్రాగ్భారోఽతిశయస్తస్య కూలం
తటంకపతి నాశయతీతి తథాఘాతేనదీవల్ మూలోన్ములకః పునశ్చ మదమత్సరదంభాది
పక్షేర్గుల్లుంటాకః అపహరకః తాపానామాధ్యాత్మికాధిభౌతికానాం త్రయం కస్యా
రుంతుదో మర్తస్పృక్ పినాశకః తథా మితంపచతీతి మితంపచః కదర్యః. ని. 'కదర్యే
కృపణక్షుద్రకింపచానమితంపచా' ఇత్యమరః. తద్విలక్షణోఽమితంపచోఽత్యుదారః
ఏవంవిధశ్శాంకరః పాదః కల్యాణకరః స్యాత్. కా. ౪౦. యమకింకరేభ్యో మార్కం
డేయస్య రక్షణసమయే పదాఘాతేన వామచరణప్రసారేణ యః స్ఫీటస్తస్యప్రణేన
కిణితో చిహ్నితో కారాంతికా కృతాంతస్య యమస్య సంబంధినో భుజో యేన
తత్ప్రేమాణో ద్వారబాహ్యప్రకీర్త్యః. 'అగారైకదేశే ప్రఘుణః ప్రాఘాణ'శ్చేతి
ప్రఘాణశబ్దనిపాతనాత్ పుష్పత్తిస్తు ప్రవిశద్భిః జనైః పాదైః ప్రకర్షేణ హస్తత
ఇతి బోధ్యతే. తేన యో వ్యాఘాతః పాదప్రహరః తేన ప్రణతస్య దీర్ఘనమస్కార
వత్ప్రకర్షేణ సతస్య నమోఘాతస్య యే బాహ్యభృంతరా విమతాశ్చత్రవక్షేపాం
ద్రోహ ఇతి బిరుదః ప్రఖ్యాతికరం నామధేయం యస్య. బిరుదశబ్దో దేశీయశబ్ద
తత్సరం బ్రహ్మైవావాసౌ శ్రీశంకరో భవతి తతస్తస్తాదేవాస్య సుపదం శోభనం చరణం
జగత్పద్యాసి మహతోఽక్షుద్రస్వభావాక్ గతా అజ్ఞాన లక్షణాప స్తారాఖ్యా
స్తరసంబంధినీ యా ఆర్తిః యేభ్యస్తథాఘాతా తనుతే కురుతే. శి. ౪౧. నవ్య
మభ్యుదయం ప్రాప్తస్య సారస్వతం సాముద్రముజ్జృంభణ ముల్లాసం కుర్వతస్సీవయ

ణం స్వాలోకేన విధూతవిశ్వతిమిరస్యాసన్నతారస్య చ, తాపం న స్త్వరితం క్షీపంతి ఘనతాపన్నం ప్రసన్నా మునేరాహ్లాదం చ కలాధరస్య మధురాః కుర్వంతి పాదక్రమాః. ౪౨. నత్తిత్తే ముక్తిం నత ముతపదం వేతి భగవత్పదస్య ప్రాగల్భ్యాజ్జగతి విపదంతే శ్రుతివిదః, వయం తు బ్రూమ స్తద్భజనరత పాదాంబుజ రజః పరీరంభారంభ స్సపది హృది నిర్వాణశరణమ్. ౪౩. ధనశాంతుకపల్లవావృతం విలలా సోరుయుగం వివశ్చితః, అమృతార్ణవఘేనమంజరీ ఘరితైరావతహస్త శస్తిభృత్. ౪౪. యది హాటకవల్లరీత్రయీ ఘటితా స్ఫాటికకూట భృత్తటి, స్ఫుటమస్య తయా కటితటి తులితా స్వాత్మలితత్రమే ఖలా. ౪౫. ఆదాయ పుస్తకవపుశ్శృతిసారమేకహస్తేన వాదికృతతద్ద

ప్రకాశేన విధూతం విశ్వస్య తిమిరం యేన తస్యాసన్నాః సన్నిధిం ప్రాప్తాస్తారా యస్య తస్య కలాధరస్య పాదశకశస్య చక్షుస్య పాదక్రమాః కిరణప్రచారాః ప్రసన్నాః స్వచ్ఛా యథా ఘనతాం ప్రాప్తం తాపం శీఘ్రం క్షీపంతి నాశయంతి ఆహ్లాదం చ కుర్వంతి తథా నవమఘ్నదయం ప్రాప్తస్య సరస్వతీప్రతిపాద్యం సారస్వతం బ్రహ్మతత్త్వం తస్య ఉద్దీపనం కుర్వతః స్వస్య ప్రత్యక్షైతన్యస్యాలోకేన ప్రకాశేన విధూతం విశ్వస్యాజ్ఞానలక్షణం తిమిరం యేన తస్య సదైవోంకారజపాద్యభ్యాసశీలస్య నమస్తకలాధరస్య మునేశ్వీశంకరస్య ప్రసన్నాశ్చరణస్యాసా నోఽస్తాకం ఘనీభూతం సంస్కృతిలక్షణం తాపం నాశయంతి ఆహ్లాదం బ్రహ్మానందలక్షణం చ ప్రకటయన్తి త్యర్థః. శార్దూ. ౪౨. కిన్నిరమస్కారో ముక్తిం దదాతి అభివా నమస్కృతం భగవత్పాదస్య పదమితి శ్రుతివిదః ప్రాగల్భ్యాజ్జగతి విపదం కుర్వంతి తత్రవయం త్వేనంబ్రూమస్తస్య శ్రీశంకరచరణస్య భజనే సేవాయాం యో రతస్తస్య పాదకమలస్య రజసః హృదయఅలిక్లనస్యారంభః తత్క్షణమేవ మోక్షాశ్రయభూతో ముక్తిప్రద ఇత్యర్థః. శి. ౪౩. అథ తదీయమూరుయుగం వర్ణయతి శ్వేతపస్త్రలక్షణేన పల్లవేనా వృతం వివశ్చిత ఊరుద్వయం విలలాస శుశుభే. తద్విశిష్య - అమృతార్ణవస్య క్షీర సముద్రస్య ఘేనమంజర్యా ఘృతితస్య వ్యాప్తస్య విరావతస్య హస్తస్య శుండాయాశ్చ స్తిం ప్రాశస్తిం విధర్తితి తథా - వియో. ౪౪. సువర్ణవల్లిత్రయాయుతా స్ఫటికమ యస్య పర్వతస్య తటి యది భవేత్తదా తయా తాదృశయా కలితా సంపాదితా త్రిమేఖలా యస్యాం సా అస్య శ్రీశంకరస్య కటితటి తులితా స్వాత్. ౪౫. అథ తదీయకరా వర్ణయతి ఆదాయేతి ద్వాభ్యాం - పుస్తకమేవ పుటః శరీరం యస్య తద్భృ

తకంటకానామ్, ఉద్ధారమారచయతీవ విబోధము ద్రాముద్భిభ్రతో
నిజకరేణ పరేణ యోగీ. ౪౬. సుధీరాజః కల్పద్రుమకీసలయాభౌ కర
వరా కరోత్యేతా చేతస్యమలకమలం యత్సహచరమ్, రుచేశ్చీరా
వేతావహాని కిము రాత్రావితి భియా నిశాదేరాస్తాతర్ని జదశకవాటం
ఘటయతి. ౪౭. రుచిరా తదురస్థస్థి బభావరరస్థాలవిశాలమాంస
లా, ధరణీభ్రమణోదితశ్రమాత్పృథుశయ్యేవ జయశ్రియా శ్రితా.
౪౮. పరిఘప్రథిమాపహరిణౌ శుశుభాతే శుభలక్షణౌ భుజౌ, బహి
రంతరశత్రునిగ్రహే విజయస్తంభయుగీధురంధరా. ౪౯. ఉపవీతమము
ప్య దిద్యుతే బిసతంతుక్రియమాణసౌహృదమ్, శరదిందుమయాఖ
పాండిమాతిశయోల్లంఘనజాంఘికప్రభమ్ ౫౦. సమరాజత కంఠకం

తీనాం సారం ఏకవాస్తేన వామకరేణ యోగీ ఆదాయ జ్ఞానముద్రాం తర్జన్యంగుప్తసం
యోజనరూపాముద్భిభ్రతా ౬వరేణ దక్షిణేన నిజవాస్తేన వాదికృతానాం తస్మిన్
శ్రుతిసారే స్థితానాం కంటకానాం ఉద్ధారమారచయతీవేత్యుచ్చేత్త - వసంతతిలకం
వృత్తం. ౪౬. సుధీనాం మధ్యే రాజత ఇతి సుధీరాట్యస్య శ్రీశంకరస్మిత్ కరవరా
కల్పద్రుమపల్లవతుల్యవితి యదా యత్సహచరం యత్తుల్యమమలకమలం చేతసి
కరోతి తదా రుచే కాంతేశ్చీరావేతా తత్రాపి దినే కింవా రాత్రావితి భయేన రాత్రా
చోరాణామవకాశ ఇతి కృత్వా నిశాదేస్సూర్యాస్తమారభ్య సూర్యోదయవర్యస్తం
స్వదశాత్తకం కవాటం ఘటయతి యోజయతి. ౪౭. అథ తస్మ్యిరస్థస్థిలం వర్ణయతి
అరరస్థాలవత్కవాటఫలకవద్వికాలా చాసౌ మాంసలా మాంసవ్యాప్తా చాతిమనోహరా
తస్మ్యిరస్థస్థి బభౌ శుభభే ధరణ్యాం భూమా భ్రణేనోదితా చ్ఛ్రీమాత్ జయలక్ష్మ్య
ఆశ్రితా శయ్యేవేత్యర్థః. ౪౮. అథ తదీయభుజౌ వర్ణయతి బహిరంతరశత్రునిగ్రహే
పరిఘప్రఖ్యాతతాపహరిణీలా పరిఘాదధికతరప్రఖ్యాతిమస్తా విజయస్తంభయుగశస్య
ధురంధరత ఇతి తౌ తత్తుల్యా శుభలక్షణయుక్తౌ శ్రీశంకరస్య తథా భుజౌ శుశు
భాతే. ౪౯. అథ తదీయం యజ్ఞోపవీతం వర్ణయతి - బిసతంతుభిర్వృణాశతంతుభిః
క్రియమాణం సౌహృదం యేన తత్ శరచ్చంద్రస్య కిరణానాం పాండిముశ్యేత
తాయాః అతిశయస్సోల్లంఘనే జాంఘికాఽలిపేగవతీ ప్రభా యస్య. ౫౦. 'జం
ఘాలా' ౭లిజవస్తుల్యా జంఘాకరికాంఘికా' విత్యమరః తదమువ్య శ్రీశక్తిరస్య
యజ్ఞోపవీతం దిద్యుతే రేజే. ౫౦. అథ తస్య కంఠం వర్ణయతి భగవత్పాదముఖే

బురాడ్భగవత్పదము నేర్పదుద్భవః, నినదగి ప్రతిపక్షనిగ్రహే జయ
శంఖధ్వనితామవిందత. ౧౧. అయినాధరసంగతాధికం శుశుభే తస్య
హి దంతచంద్రికా, నవవిద్రుమచల్లరి గతా తుహినాంశోరివ శారదీ
చ్ఛవిః. ౧౨. సుకపోలతలే యశస్వినశ్శుశుభాతే సితభాసువర్చసః,
వదనాశ్రితభారతీకృతే విధిసంకల్పితదర్పణావివ. ౧౩. సమాసీత్తస్యా
స్యం సుకృతజలధేస్సర్వజగతాం పయగిసారావారాదజని రజనీశో
బహుమతాత్, సుధాధారోద్ధారస్సుసదృగనయోగి కింతు శశభృ
త్సతాం తేజగి పుంజం హరతి వదనం తస్య దిశతి. ౧౪. పురా ఊరాం
భోధేరహహ తనయా యద్విషయతాజుషో దీనస్యాగ్రే ఘనకనక

కంతాత్మకశంఖరాజ స్సమరాజవ. తం విశిష్యే య ఉద్భవః కారణమస్మేతి యదు
ద్భవో యత్కారణః యస్తాదుద్భవ ఉత్పత్తిర్యస్మేతి తథా యదుత్పన్న ఇతి చ
నినదో ఘోషః ప్రతిపక్షాణాం వాదిరూపాణాం శత్రుణాం వాదిరూపాణాం
నిగ్రహే జయశంఖస్య ధ్వనితాం ప్రాప్తవాత్. ౧౧. అథ తస్య దంతచంక్రిం పర్ణయతి-
హి ప్రసిద్ధమరుణాధరసంగతా తస్య దంతచంద్రికా ౭ధికం శుశుభే. తత్ర దృష్టాంతః
నవవిద్రుమో నవినో రత్నవృక్షః. ని. 'విద్రుమో రత్నవృక్షే ౭౭ ప్రచాళే ౭సి పుమా
నయమితి మేదిసి. తద్వల్లిగతా హిమకిరణస్య శరత్కాలికాచ్ఛవిః కాంతిర్గుణా శోభతే
తద్దదిత్యర్థః. ౧౨. అథ తదియకపోలతలే పర్ణయతి సింభానోక్తుభ్రాంతోశ్చంద్రస్య
వర్చస్తేజో యస్య తస్య యశస్వినశ్శోభనే కపలతలే శుశుభాతే తథాభూతస్య
వదనం ముఖమాశ్రితా యా సరస్వతీ తస్యాః కృతే తదర్థం బ్రహ్మణా సంకల్పితో
సంకల్పేనోత్పానితో దర్శనావిన. ౧౩. అథ తస్య ముఖం పర్ణయతి- సర్వజగతాం
పుణ్యమేవ సముద్రస్తస్మాద్భూమత్సేనాభిమతాత్ ఒహూనామభిమతాద్వా శస్య
శ్రీశంకరస్య ముఖం సమాసీత్ పయఃసారావారాత్ ఊరసముద్రాద్భూమమ
తాద్ర జనీశశ్చంద్రో ౭జాయత అనయోరాస్య చంద్రయోస్సుధాధారాయా
ఉద్ధార ఉద్భవమనం సుసదృక్ సుసదృశః పరం తద్వయం విశేషః శశభృచ్ఛంద్ర
స్సతాం నక్షత్రాణాం లేజః పుంజం హరతి తస్య ముఖం సతాం సజ్జనానాం తద్దదాతి
ఉపమేయాధిక్యాభిధానాద్వ్యతిరేకః. 'వృతిరేక' విశేషశ్చేదవమానోపమేయ
యోరిత్యుక్తేః—శి. ౧౪. అథ తదియం నేత్రద్వంద్వం పర్ణయతి - పురా అహహే
త్యాశ్చర్యే యస్య మునీశనేత్రస్య విషయతాం గోచరతాం జూపతీ సేవత ఇతి తథా తస్య
దీనస్య బ్రహ్మజిశ్చ తస్యాగ్రే ఊరసముద్రకస్య లక్ష్మీర్ఘనీభూతస్యామలకాకారస్య

ధారాస్సమకిరత్, ఇదం నేత్రం పాత్రం కమలనిలయా ప్రీతివితతేః
మునీశస్య స్తోత్రం కృతసుకృత ఏవ ప్రభవతి. ౫౫. దుర్వారప్రతిపక్ష
దూషణసమున్నేషక్షితౌ కల్పనే నేతోరప్యనఘస్య తాపసకులైణాం
కస్య లంకారయః, ఆపన్నా నతికాయ విభ్రమముష సుసారిశాఖా
మృగాన్ పుష్టంత్యచ్ఛపయోఽబ్ధి వీచివదలంకారాః కటాక్షాంకురాః.
౫౬. నిశ్శంకక్షతిరూక్షకంటకకులం మీనాంకదావానలజ్వాలాసంకుల
మార్తిపంకిలతరం వ్యధ్వంధృతిధ్వంసినమ్, సంసారాకృతిమామయచ్ఛల

సువర్ణస్య ధారాస్సమకిరత్ తదిదం కమలాలయా లక్ష్మీస్తస్యాః ప్రీతిసంతతేః పాత్రం
మునీశస్య నేత్రం స్తోత్రం కృతపుణ్య ఏవ సమర్థో భవతి. ౫౫. ఆథ మునీశ
కటాక్షాన్వర్ణయతి - యథా దుర్వారః ప్రతిపక్షశ్చతుర్థో దూషణాభ్యో రాక్షస
స్తత్సమున్నేషస్య సముల్లాసస్య క్షితౌ క్షయే. ని. 'క్షీరిన్నివాసే మేదిన్యాం కాలభేదే
క్షయే త్రియా' మితి మేదినీ. తన్నివాసో యస్మిన్సముద్రే తత్ర నేతోః కల్పనే
చానఘస్య దుఃఖరహితస్య తాపసగణకళాంకస్య తదాహ్లాదకస్య శ్రీరామచంద్రస్య
లంకాయా రాక్షసపుర్యా ఆరయః. అచ్చక్షీరాభిత్పరంగవదలంకారాః అతికాయా
దిరాక్షసజనితసాధ్వసముషః కటాక్షాంకురాః ఆపన్నాన్పృతప్రాయాన్ శాఖా
మృగాన్వానరాన్సుష్టంతి ఉజ్జీవయంతి తథా దుర్వారాణాం ప్రతిపక్షాణాం యాని
దూషణాని దుర్వారాణి చ తాని ప్రతిపక్షదూషణాని వా తేషాం సమున్నేషస్య
క్షితౌ క్షయే తన్నివాసో యత్ర యస్మిన్ స్థానే వాదిదూషణాని ప్రసరంతి తత్రేతి
యావత్. నేతోర్జలవిధారక నేతువత్తద్విధారక నేతోః సమాధానలక్షణస్య కల్పనే ఽప్యన
ఘస్య తాపసకులచంద్రస్య లంకానాం శాకినీనాం కులటానాం వా ఆరయః. ని.
'లంకా రక్షఃపురీ శాఖా శాకినీ కులటాను చే'తి మేదినీ. తథాభూతాః అతికాయే
ఘాలాదిదేహా య ఆత్మాభిమానలక్షణో విభ్రమో భ్రాన్తిస్తం ముష్టనీత్యతికాయస్య
యో విభ్రమ ఇతి వా అతికాయో మహాంశ్చసో విభ్రమ ఇతి వా తథా భూతా
అచ్చపయోబ్ధివీచివదలంకారాః కటాక్షాంకురాః ఆపన్నాన్ జరామరణాదిలక్షణా
పత్తివ్యాప్తాన్ శరణాగతానితి వా సంసారిలక్షణాన్ శాఖామృగాన్సుష్టన్తి సంసా
రాఖ్యదుఃఖనిపుత్తిపూర్వకానందప్రాప్తిలక్షణాం పుష్టిం సంపాదయంతీత్యర్థః. శార్దూ.
౫౬. నవసుధావృష్టివదాచరంత్యః శ్రీశంకరస్య దృష్టయః ఆశ్రితాస్సత్యస్సంసారా
కారం శ్రమం ముష్టంతి తం విశిష్య, నిశ్శంకా ఆకన్తికాః క్షతయ ఏవ రూక్షకంటకా
స్తేషాం కులాని యస్మిన్ పునశ్చ కామలక్షణదావాగ్నిశ్వాసయో వ్యాప్తం ఆర్తిలక్షణ

చలద్ధుర్వారదుర్వారణం ముష్ణంతి శ్రమమాశ్రితా నవసుధావృష్టా
యితా దృష్టయః. ౧౭. త్రిపుండ్రం తస్యాహం సితభసితశోభి త్రిపథ
గాం కృపాపారావారం కతిచన మునిం తం శ్రితవతీమ్, వయం త్వేత
ద్భూమో జగతి కిల తిస్రస్సురుచిరాస్త్రయీమాళివ్యాకృత్య
పకృతిభవాః కీర్తయ ఇతి. ౧౮. అసౌ శంభో ర్గీలావపు రితి భృశం
సుందర ఇతి ద్వయం సంప్ర త్వేతజ్జనమనసి సిద్ధం చ సుగమమ్, యదం
తః పశ్యంతకరణ మదసీయం నిరుపమం తృణీకుర్వంత్యేతే సుషమ
మపి కామం సుమతయః ౧౯. అజ్ఞానాంతర్గహసపతితానాత్మ విద్యోప
దేశైస్త్రాతుం లోకాన్ భవదనశిఖాతాపపాచద్యమానాన్, ముక్త్యా
మానం వటవిటపినో మూలతో నిష్పతంతీ శంభో ర్ద్వార్తి శ్వరతి

కర్దమేనాతిశయేన వ్యాప్తం విరుద్ధో వికటోవాఽధర్మలక్షణోఽగ్రామాగ్లో యస్మిన్
భృతిధ్వంసినం హైర్యనాశకం ఆమయా రోగా స్తచ్చలేన చలంతో దుర్వారా వారణా
గతా యస్మిన్ తథాభూతం సంసారాకృతిం శ్రమమిత్యర్థః. ౧౭. అథ త్రిపుండ్రం
ద్విధోఽప్రేక్షతే, తస్య శ్రీశంకరస్య సితభసితశోభి శ్వేతభస్మనా శోభాయమానం
త్రిపుండ్రం త్రిరేఖాత్మకం విభూతిలకం కృపాసింధుం తం మునిమాశ్రితవతీం
త్రిమూర్తగాం గంగాం కేచన కవివర్యా ఆహం ర్వయం తు ఋగ్యజుస్సా
మఖ్యా వేదత్రయీశిరసాం ఉపనిషదాం వ్యాకృతయో వ్యాఖ్యానాని తాన్వే
వోపకృతయ ఉపకారా స్తతో భవా జాతా స్సురుచిరా అతిసుందరాస్త్రీన్
కీర్తయ ఇతి బ్రామ ఇత్యర్థః. ౧౮. ఏవం ప్రత్యేక మంగా న్యుపవర్ణ్య తద్వపు
ర్వర్ణన ముపక్రమతే అసౌ శ్రీశంకరః శంభోః కామవిజయినో లీలావిగ్రహ ఇతి
భృశ మతిశయేన సుందరఇతి చైతద్ద్వయమిదానీం జనానాం మనసి సుగమం యథా
స్యా త్తథా సిద్ధం యద్యస్తా దదసీయముమువ్య నిరుపమం కరణం పథ రంజకరణే
వశ్యంతో జనాః సుషమం సుందర మపి కామం మన్నథం తృణీకుర్వంతి కామవిజయిశం
భవసతారభూత శంకరశరీరస్యాతిసుందరస్యాంతస్పద్యర్శనేన తృణవ దతిక్షుద్రం కుర్వం
తీత్యర్థః. ౧౯. కించ అజ్ఞానాంతర్గహనే అజ్ఞానలక్షణకాననమధ్యేపతితాన్ భవ స్సం
సార ఏవ దవోదావాగ్ని స్తస్య శిఖానాం పుత్ర స్త్రీధనాదివియోగరూపాణాం తానేన
పాపచ్యమానాన్ భృశం దండవ్యామానానాత్మ విద్యోపదేశైస్త్రాతుం మానం త్యక్త్యా
వటవృక్షస్య మూలా నిష్పతంతీ అవతరంతీ శంకరాచార్యరూపా శంభో ర్ద్వార్తి ర్భు

భువనే శంకరాచార్యరూపా. ౬౦. ఉచ్చుండాహితవావదూకమహనా
పాండిత్యవైతండికం జాతే దేశికశేఖరే పదజుషాం సంతాపచింతా
పహే, కాతర్యం హృది భూయసాఽకృతపదం వైభాషికాదేగ కథాచా
తుర్యం కలుషాత్తనో లయమగాద్వైశేషికాదే రపి ౬౧. అమునా
క్రతవగ ప్రసాధితాః క్రతువిభ్రంశకర స్స శంకరః, ఇయమేవ భిదా
ఽనయో ర్జితస్తరయో స్సర్వవిదో ర్భుధేద్యయోః ౬౨. కలయా
ఽపి తులానుకారిణం కలయామో న వయం జగత్త్రయే, విదుషాం
స్వసమో యది స్వయం భవితా నేతి వదంతి తత్రకే. ౬౩. ద్యువ
నాంత ఇవామరద్రుమా అమరద్రుప్రివ పుష్పసంచయాః, భ్రమరా

వనే విచరతీతి యోజనా-మందాక్రాంతా. ౬౦. కించ దేశికశేఖరే శ్రీశంకరే ఉచ్చుండా
నా మతితోపనానా మహితానాం వావదూకానాం జల్పనశీలానాం మహనా ఆతత్వ
ఆచారభేదస్య సంభావనా 'మహనా లాభా' నిర్ణేయార్థపథకల్పనే'త్యమరః - తస్యా
స్తయా వా యత్పాండిత్యం తత్ వితండా స్వపక్షస్థాపనశీనా విజిగీషుకథా తస్యాం
భవం వైతండికం యథా స్యా త్తథా పదనేవినాం సంతాపచింతావివాశకే జాతే సతి
వైభాషికాదేర్హృది కాతర్యం భూయసా బాహుశ్యేన పదం స్థాన మకృత తథా
కలుషాంతఃకరణస్య వైశేషికాదేః కథాచాతుర్యం లయ మగాత్. ఆదిపదం సౌత్రాం
తికయోగాచార్యమాధ్యమికజైనచార్వాకానానా ద్వితీయం తత్సాంఖ్యమిహాంసక
పాతంజలనైయామికాదీ నానా-శార్దూ. ౬౧. అమునా శంకరాచార్యమూర్తినా శంక
రేణ వైదికపథస్థాపనేన క్రతవః యజ్ఞాః ప్రకర్షేణ సాధితాః కైలాసనిలయ శృంగరో
దక్షయజ్ఞధ్వంసకరత్వేన క్రతువిభ్రంశకరః యజ్ఞనాశకరః ఇతీయమేవానయో
ర్భిదా అయమేవ భేదః అన్యత్తు సర్వం సమానమిత్యేవకారవ్యావర్త్యప్రదర్శనా
యానాః—జీతకామయో స్సర్వవిదో స్సర్వజ్ఞయో ర్భుధైః పండితై ర్దేవైశ్చ స్తు
త్యయోరిత్యర్థః-వియో. ౬౨. జగత్త్రయే యే విద్వాంస స్తేషాం మధ్యే కలయా ఽపి
తులాం సాదృశ్య మనుకరోతీతి తులానుకారీ-తథాభూతం వయం న కలయామో నచిన్ద
యామో మన్యామహ ఇతివా 'రామరావణయోద్వద్ధం రామరావణయోరి'వేతి
స్వయమేవ స్వసదృశఇతిచే త్తత్రాహ - యది స్వయం స్వసమః స్యా త్తర్జి తత్ర నేతి
కేవదంతి న కే ఽపీత్యర్థః * 'ఉపమానోపమేయత్వే ఏకవైశ్వైకవాక్యగే' అనన్వ
యాలంకారః. ౬౩. స్వర్గవనమధ్యే యథా దేవద్రుమా అమరద్రుమేషు దేవవృక్షేషు
యథా పుష్పసంచయాః పుష్పసంచయేషు యథా భ్రమరా ఏతే సర్వే సంఖ్యామతి

ఇవ పుష్పసంచయేష్యతీసంఖ్యాగి కిల శంకరే గుణాః. ౬౪. కామం వస్తు విచారతోఽచ్ఛినదయం పారుష్యహింసాక్రుధః టంత్వాదైన్య పరిగ్రహాన్యతకథాలోభాంస్తు సంతోషతః, మాత్సర్యం త్వనసూయ యా మదమహామానా చిరం భావితస్వాన్యోత్కర్ష గుణేన తృప్తిగుణత స్తృప్తాం పిశాచీమపి ౬౫. కామం యస్తు సమూలఘాతమపథీ త్వన్విరాపవర్గాపహం రోషం యః ఖలు చూర్ణ పేషమపిష నిశ్చేష దోషావహమ్, లోభాదీనపి యః పరాం స్తృణసముచ్చేదం సముచ్చి చ్చిదే స్వస్యాంతే వసతాం సతాం స భగవత్పాదః కథం వర్ణ్యతే. ౬౬. కేమీ కాంత దివా నిశాకరకరా ఘుర్తస్య మర్త చ్చిదో ముగ్ధే శంభు

క్రాంతా స్తథా శంకరే గుణా స్సంఖ్యారహితాః కిలేతి ప్రసిద్ధం. * గృహీత ముక్తరీ త్యార్థశ్రేణి రేకావళి ర్నతా. ౬౪. కామం విషనూభిలాషం వస్తువిచారః కామ్యవ స్తుదోషవిచారాదాయం శ్రీశంకరోఽచ్ఛినత్ తథా పారుష్యం కఠోరభాషణం హిం సా వృత్తిచ్ఛేదాదినా పరసిదా క్రుత్ గ్రోధ స్తాక్ టంత్వా వచైరావ్రష్టే తాడితే ఽవ్యవకృతచిత్తతా టంతి స్తయా ఽచ్ఛినత్ దైన్యం పదార్థాలాభే లబ్ధపరిక్షయే చ దీనతా పరిగ్రహః సంచయః అన్యతకథా మృషాభాషణం లోభః పరద్రవ్యేషు లబ్ధ తా తీర్థేషు ధనాత్యాగశ్చ తాంస్తు సంతోషేణాచ్ఛినత్ పరోత్కర్షాసహసం మృగైర స్తస్య భావో మాత్సర్యం తు అనసూయయా పరగుణేషు దోషావిష్కరణ మసూయా తద్వర్జనాచ్ఛినత్ మదో గర్వో ధర్మాలిక్రమ హేతు ర్నహమానః స్వస్తిన్నతిభ్రాజ్య త్యాభిమాన స్తా చిరం దీర్ఘ కాలం భావిత శ్చింతితః స్వస్త్వా దన్యోత్కర్ష ఏవ గుణస్తేనా చ్చినత్ ఇదంమే స్యా దిదంమే స్యాదిత్యేవం రూపాం తృప్త్యలక్షణాం పిశాచీమపి సమ్యక్ తృప్తిలక్షణేన గుణేనాచ్ఛినత్-శా. ౬౫. శిష్యాణామపి కామాదీ న్య సమూల మున్మలయ త్తస్మింస్తేహం స్థితిః కథం స్యాదిత్యాశయోనాహః—కామమితి. య స్తు స్వస్యాస్తేవసతాం శిష్యాణాం సతాం కామం స్వర్గ మోక్షమోర్నాశకం సమూలఘాత మపథీతృమూలం నాశితవాక్ 'సమూలాకృతజీవపుహా' కృష్ణో గ్రహః' ఇత్యనేన ణముత్ 'కపాదిషు యథావిధ్యను ప్రయోగః' ఇత్యనేనహం తేరనుప్రయోగః తథా యః ఖలు సమస్తదోషావహం రోషం చూర్ణ పేష మపిషత్ చూర్ణ మపిషత్ - 'కుష్మ చూర్ణ రూక్షేషుపిషః' ఇత్యనేన ణముత్, తథా లోభాదీనపి పరాకృత్యూక్ తృణసముచ్చే దం సముచ్చిచ్ఛిదే తృణవత్సముచ్చిచ్ఛిదే 'ఉపమానేకర్తృణిచే'తిణముత్ స ఏవం భూ తః పూజ్యపాదః కథం వర్ణ్యతే కేనాపి ప్రకారేణ వర్ణయితుం నశక్యత ఇత్యర్థః. ౬౬. దిగ్గజతద్వద్భ్యో ప్రశోఽత్తరే వర్ణయ న్నాదౌ పథూకర్తృకం ప్రశ్న ముదాహరతి:-

సవావతారసుగురోరేతే గుణానాం గణాః, కస్తాదుత్పలసంతతి ర్విక
సితా విస్తేరదిగ్గోషితా మేషాపాంగర్భురితిదిగ్గజవధూ ప్రశోత్తరే
రేజతుః. ౬౨. నాత్మో మాక్షికమిక్షితం త్షణమపి ద్రాక్షో ముహూ
శ్శిక్షితా త్క్షీరేక్షూ సముపేక్షితా భువి యయా సా శంకరశ్రీగురోః,
కాంతానంతదిగంతలంఘనకలాజంఘాలత త్తద్గుణ శ్రేణీ నిర్భరమాధురి
మదధురా ధన్యేతి మన్యామహే. ౬౩. త్సంతి శ్చేద్వసుధా జహాతు
మహతీం సర్వంసహత్వప్రథాం విద్యాచేద్విరహాంతు పణ్డుఖముఖా
స్సాన్విఖర్వగర్వావళీమ్, వైరాగ్యం యది బాదరాయణీయశః కా
ర్మ్యం పరం గాహతాం కిం జలైర్నర్మనిశేఖరస్య న తులాం కుత్రాపి

కఇతి. హేకాంత దివా దివసే ఘర్తస్య గ్రీష్మదినప్రయుక్తసంతాపస్య మర్తణాం
చ్ఛేదకా నిశాకరస్య చంద్రస్య కరాః కిరణాః అత్యంతాసంభావితాః అమీ ఉపలభ్య
మానాః కే కిం నిశాకరకరా ఏవోతాన్యదేవ కిం చిత్ ఏవం కాంతయా పృష్టో దిగ్గజ
ఉవాచ హే ముగ్ధే శంభోర్నవావతారస్య సుగురోః శ్రీశంకరాచార్యస్య గుణానాం
గణాః ఏవం దిగ్గజకర్తృకముత్తరముపపర్జ్య పునస్తత్కాంతాకృతం ప్రశ్నమాహ
యద్యేవం తద్ధి నిశాకరకరై ర్వికసనశీలానాముత్పలనాం నీలకమలానాం సంతతిః
కస్తాద్వికసితా వికాసం ప్రాప్తా ఏవం పృష్టస్తత్కాంత ఉవాచ హే ముగ్ధే నేయం
నీలాత్పలసంతతిరపితు శంకరాచార్యగుణగణై ర్విస్తేరాణాం విస్తయశీలానాం దిగం
గనానామేషా కటాక్షాణాం ఝరి ఇత్యేవం లక్షణే దిగ్గజవధూప్రశోత్తరే రేజతు
రిత్యర్థః. 'భ్రాంతాపహ్నుతిరన్యస్య శంకాయాం భ్రాంతివారిణే'. ౬౨. యయా
మాక్షికం మధు త్షణమాత్రమప్యక్షా నేత్రేణ నేక్షితం న దృష్టం ద్రాక్షా తు బహు
వారం శిక్షితా త్క్షీరేక్షూతు భువి సమ్యగుపేక్షితో సా నిర్భరమాధుర్యా అత్యర్థం
మధురతాయా మదేన ధురా శ్రేష్ఠా నిర్భరమాధుర్యా మదో యేషాం లేభ్యో ధురేతి
వా కాంతా చాసావనంతదిగంతలంఘనకలాయాం జంఘాలానామలివేగవతాం తత్తద్గు
ణానాం శ్రేణీ పంక్తిశ్చ ధన్యేతి మన్యామహే తథాభూతగుణపంక్తిలక్షణా కాంతే
తివా. ౬౩. మునిశేఖరస్య త్సంతిశ్చేద్ధి వసుధా భూమిర్నహతీం సర్వంసహత్వ
ఖ్యాతిం జహాతు తథా తస్య విద్యాచేత్తద్ధి సగ్రంధప్రముఖా సాన్విమనలగర్వావళీం
త్యజంతు తథా తస్య వైరాగ్యం చేత్తద్ధి బాదరాయణేశ్వరస్య యశఃకార్మ్యం పరం
గాహతాం ప్రాప్నోతు కిం బహుజలైర్నర్మనిశేఖరస్య శ్రీశంకరస్య తులాముపమాం కు
త్రాపి న పితౄమహే అత్ర త్యాగస్య సకృద్ధర్మస్య ప్రతిపాదనాత్పల్యయోగితాలంకారః.

వీతామహే. ౬౯. యా మూర్తిః క్షమయా మునీశ్వరమయీ గోత్రా
సగోత్రాయతే విద్యాభి ర్నిరవద్యకీర్తిభి రలం భాషావిభాషాయతే,
భక్తాభీష్టితకల్పనేన నితరాం కల్పాది కల్పాయతే కస్తాం నాన్యపుథ
గ్జనై స్తులయితుం మందాక్షమందాయతే. ౭౦. న బభూవ పురాతనేషు
తత్సదృశో నాద్యతనేషు దృశ్యతే, భవితా కిమనాగతేషు వా నసు
మేరో స్సదృశో యథా గిరిః ౭౧ సమశోభత తేన తత్కులం స చ
శీలేన వరం వ్యరోచత, అపిశీల మదీపి విద్యయా హ్యాపి విద్యావిన
యేన దిద్యుతే. ౭౨. సుయశఃకుసుమోచ్చయశ్శ్రీయద్విబుధాభి ర్దణ
పల్లవోద్గమః, అవబోధఫలః క్షమారస స్ఫురశాభవ రరాజ సూరిరాట్.
౭౩. నచ శేషభవీ న కాపిలీ గణితా కాణభుజీ న గీరపి, ఫణితిష్ఠిత

‘నియతానాం సకృద్ధర్మస్స పునస్తుల్యయోగితే’ త్యుక్తే. ౬౯. కించ యా మునీశ్వర
మయీ మూర్తిః క్షమయా గోత్రా సగోత్రాయతే గోత్రాయా భూమేస్సగోత్రం సజా
తీయం తద్వదాచరతి భూమిసామ్యం లభితే తథా యా మునీశ్వరమయీ మూర్తిర్నిర
వద్యా నిర్దోషా కీర్తిర్యాభిప్రథాభూతాభిర్విద్యాభిరలమత్యంతం భాషావిభాషాయతే
భాషానూస్సరస్వత్యాః విభాషా వికల్పః తద్వదాచరతి వికల్పేన సరస్వతీభావం
ప్రాప్నోతి తథా యా మునీశ్వరమయీ మూర్తిర్భక్తానామభీష్టితస్య సా ధనేనా
త్యంతం కల్పాది కల్పాయతే కల్పవృక్షచింతామన్యాదినదృశ్యవదాచరతి తత్సమ్యం తాం
మునీశ్వరమయీం మూర్తిమనైః ప్రాకృతజనైస్తులయితుం తో వా న మందాక్షమందా
యతే మందాక్షేణ లజ్జయా మందో మందాక్షమందస్తద్వదాచరతి అపితు సర్వోపశీ
త్యర్థః. ౭౦. పురాతనేష్వతీలేషు శ్రీశంకరతుల్యా న బభూవద్భుతనేషు వర్తమానేషు
నైవ దృశ్యతే ౭నాగతేషు భవిష్యేషు కించ భవితా ౭వీతు నైవ భవిష్యతి యథాకాల
త్రయే ౭వీ సుమేరోస్సదృశో గిరిర్నాస్తి తద్వత్ వై తాళీయం. ౭౧. తేన శ్రీశంక
రేణ తస్య కులం సమ్యక్ శోభాం ప్రాప్తవత్ స చ శ్రీశంకరశీలేన సాధుస్వభావేన
శుచిచరితేన వా ౭త్యంతమశోభత శీలమపి విద్యయా దీప్తిమదభూత్ విద్యాసి
వినయేన నమ్రాభావేన శుశుభే. ౭౨. కించ సూరిరాట్ పండితరాజః శ్రీశంకరః
కల్పవృక్షో యథా రాజతే తథా రరాజ యతశ్శోభనయశోలక్షణపుష్పాణామచ్చయో
నిచయో యస్మిన్ శ్రయంతశ్చాశ్రయంతో విబుధాః పండితా ఏవాళయో భ్రమ
రా యస్మిన్ శ్రమతాం పండితలక్షణానాం దేశానామాళిః పంక్తి ర్యత్రేతి వా
గుణలక్షణానాం పల్లవానామద్గమ ఉద్భవో యస్మాత్ అవబోధస్తత్సజ్జ్ఞానమేవ
ఫలం యస్మిన్ క్షమా ఏవ రసో యస్మిన్నత ఇత్యర్థః. ౭౩. కించ కవిరాజః శ్రీశం

రాసు కా కథా కవిరాజో గిరిచాతురీ జుషి. ౭౪. భట్టభాస్కరవిమర్శ
దుర్దశామజ్జదాగమశిరఃకరగ్రహః, హంత శంకరగురోర్ధిరః క్షరంత్యక్ష
రం కిమపి తద్రసాయనమ్. ౭౫. జాటాటీరజటాకుటీరవిహరన్నైలింప
కల్లోలినీ ఊణీశప్రియకృన్న హవతరణావప్తంభగుంభచ్ఛిదః, గర్జంతో
ఽవతరంతి శంకరగురుక్షోణీధరేంద్రోదరా ద్వాణీనిర్ధరిణీర్ధురాః క్వసు
భయం దుర్భిక్షుదుర్భిక్షతః. ౭౬. వారి చిత్తమతంగజస్య నగరీ బోధా
త్తనో భూపతే ద్ధూరీభూతదురంతదుర్వదర్శురీ హరీకృతా సూరిభిః,
చింతాసంతతితూలవాతలహరీ వేదోల్లసచ్ఛాతురీ సంసారాభితరీ రుదేతి

కరస్య గిరి వాణ్యాం చాతురీం సేవితవత్ప్యాం సత్ప్యాం పాతంజలీ వాణీ న చ గణితా
కాపిలీ గీర్ణణితా నాపి కాణాదీ గీర్ణణితా అన్యాసు నాస్తికానాం గీర్ణ కా కథా. ౭౪.
కించ భట్టభాస్కరాఖ్యేన సర్వశంకరవాదినా యో విమర్శితేన దుర్దశాయాం మజ్జతా
మాగమశిరసాం శేదాంతానాం కరగ్రహ హస్తావలంబిన్య ఉద్ధారికా ఇతి యావత్
ఏవంభూతాః శ్రీశంకరగురోః గిరో హంతేత్యాశ్చర్యే హర్షే వా కిమపి వత్తమశక్యం
తత్ప్రఖ్యాతం పరమరసాశ్రయభూతమక్షరం క్షరంతి ప్రవంతి. ౭౫. జాటాటీరస్య
శివస్య జటాలక్షణేషు కుటీరేషు హ్రస్వకుటీషు 'కుటీశమిశ్నాభ్యోరః' ఇతిరః విహరంతి
యా నైలిమ్ముకల్లోలినీ నిలిమ్నానాం దేవానామిదం నైలింపం త్రివిప్తపం తత్తరంగిణీ
గంగా తస్యాః ఊణీశస్య రాజ్ఞో భగీరథస్య ప్రియకృద్వదపూర్వమవతరణం తేనా
వప్తంభగుంభఃస్తంభానాం గ్రంథనం తం ఛిందంతీతి తథా లేగర్జనాం కుర్వన్తః శ్రీశంక
రగురులక్షణస్య భూమిధరేంద్రస్య హిమాలయస్యోదరాద్వాణీలక్షణాయా నిర్ధరిణ్యా
స్తరంగిణ్యా నద్యాః ఝరాః ప్రవాహో అవతరంతి యత ఏవమతో దుష్టభిక్షులక్షణదుర్భి
క్షతః క్వసు భయం క్వాపి భయం నాస్తీత్యర్థః - శార్దూ. ౭౬. కించ భగవత్పాదీయనై
భరీ అకారాదిక్షకారాంతవర్ణమాలా రూపా వాగుదేతి జయతి తాం విశిషిష్టి చిత్తలక్ష
ణస్య మతస్థజస్య హస్తినో వారి బంధినీ. ని. 'వారి స్సార్ధజబంధిన్యా'మితి మేదిసి. తథా
బోధాత్తకస్య రాజ్ఞో నగరీ తథా దూరీభూతా దురంతానాం దుర్వదతాం దుర్వాది
నాం ఝరీ ప్రవాహో యస్యాస్తథా సూరిభిర్హారీకృతా ఽలిప్రేక్షా హరవత్కంఠే
కృతా తథా చింతాసంతతిలక్షణస్య తూలస్య కార్పాసలవస్యాపాకరణే వాతస్య వాయో
ర్లహరీప్రవాహః తథా వేదస్యోల్లసంతీ చాతురీ చిత్రేతి పాతే చేతనాయా ఇతి వ్యాఖ్యే
యం. తథా సంసారలక్షణసముద్రస్య తరీ ఉద్ధారహేతుభూతా నౌకా తథా చైవం
భూతా శంకరస్య వాణీ సర్వోత్కర్షేణ పరత ఇత్యర్థః. అత్ర చింతానేర్పిన్నశబ్దవా

భగవ త్పాదీయ వాక్యైఖరీ. ౭౭. కథాదర్పశ్చర్పత్కథక బుధ
కంఠాల రసనా సనాళాధఃపాతే స్వయముదయమంత్రో వ్రతిపతేః,
నిగుమ్భ సూక్తీనాం నిగమశిఖరాంభోజసురభి ర్జయ త్యద్యైతశ్రీ
జయచిరుదఘటాఘణఘణః. ౭౮. కస్తూరీ ఘనసారసౌరభపరీరంభప్రి
యం భావుకా స్తాపోన్దేషముఖో నిశాకరకరాహంకారకూలంకషాః,
ద్రాక్షామాక్షికశర్కరామధురిమగ్రామావిసంవాదినో వ్యాహారా ము
నిశేఖరస్య న కథం కారం ముదం కుర్వతే. ౭౯. అద్యైతే పరిముక్త
కంటకవధే కై వల్యఘటాపథే స్వాహంపూర్వకదుర్వికల్పరహిత ప్రాజ్ఞా

చ్యమతంగజత్వాద్యారోపేణ వైఖర్యా వారీత్వాద్యారోపణోధనాద్భేదభావి రూప
కం వాచక భేదభాజి వేత్సుక్తేః. ౭౭. కించ వ్రతిపతేశ్రీశంకరస్య సూక్తీనాం నిగు
భః గ్రంథనం జయతి యః కథాగర్వేణోత్పర్పతామచ్చలతాం కథకానాం మధ్యే
యే బుధాస్తేహం కండ్వా వ్యపాతా యా జిహ్వ తస్యా నాభిస్థనాశేన సహాధఃపాతే
స్వయముదయమంత్రో వేదవత్స్వయంప్రాదుర్భూతో వాదిజిహ్వస్తంధనాదా విని
యుక్తః ప్రియశ్చంద్విర్జాత్యశో బగళాముఖ్యాభ్యో మంత్రః పునశ్చ నిగమశిఖరాణి
వేదాంతాస్తలక్షణకమలానాం సురభిస్సుగంధిః పునశ్చాద్యైతశ్రీ జయస్య చిరు
దఘటాఘణః ప్రఖ్యాతికరాయాః ఘంటానూః ఘణఘణాత్తకశృంజ ఇత్యర్థః. సి.
'నియతారోపణోపాయస్సాన్యదారోపః పరస్య యః, తత్పరంపరితం జ్ఞిప్త' ఇత్యు
క్తపరంపరితరూపకాంతర్గతం మాలారూపకమత్ర ద్రష్టవ్యం. ౭౮. కించ కస్తూరీ
ఘనసారయోః కస్తూరీకర్పూరయోసౌరభం సురభిస్తస్య పరీరంభః పరిష్కర్తవ్యస్తవ్య
త్ప్రియంభావుకాః ప్రియంభవిష్టపః తాపస్యాధ్యాత్మికాదితాపత్రయసోన్దేష ముల్లా
సం ముష్టంతీతి తథాతేఽత ఏవ తావ్యతాపనివారకాణాం నిశాకరస్య చంద్రాస్యకరాణా
మంకూనాం యస్తాపవినాశనాహంకారస్తస్య కూలంకషాః సమూలాన్దులనసమర్థాః
తథా ద్రాక్షాదీనాం మధురిష్టాం మాధుర్యాణాం గ్రామిణీ సముదాయేనాదినంపదిన
స్తత్తుల్యా మునిశేఖరస్య శ్రీశంకరస్య వ్యాహారా ఉక్తయః ముదం ప్రితిం కథంకారం
కథం న కుర్వతే ఽపి తు కుర్వంత్యేవ 'అన్యథైవం కథమిత్థం సుసిద్ధాప్రయోగశ్చేదిత్యు
నర్థకాదేవ కరోతేర్థ ముత్—కా. ౭౯. కించ పరిముక్తః వినివృత్తో భేదవాచిలక్షణః
కంటకమార్గో యస్తాత్తథాభూతే ఽద్యైత ఏవ కై వల్యఘటాపథే కై వల్యస్య మో
క్షస్య ఘంటాపథే సంసరణే రాజమార్గే స్వాహంపూర్వకైః స్వీయాహంకారపూర్వకై
ర్దుర్వికల్పై రహితాః ప్రాజ్ఞాః విద్వాంస ఏవాధ్వసీనాః పాంథాస్తైరాకృతే వ్యుక్తే

ధ్వనీనాకులే, ప్రస్కందస్త కరందబృందకుసుమ ప్రక్షోరణప్రక్రియా
మాచార్యస్య వితన్వతే నవసుధాసిక్త్యాస్వస్వయం సూక్తయః. ౮౦.
దూరోత్సారితదుష్టపాంసుపటలీదుర్నితయోఽనీతయో వాతా దేశిక
వాఙ్మయాశ్శుభగుణగ్రామాలయా మాలయాః, ముష్ణన్తి శ్రమ
ముల్లసత్పరిమళ శ్రీమేదురా మేదురాయాసన్యాధిహవిర్భుజో భవ
మయే ధీప్రాంతరే ప్రాంతరే. ౮౧. నృత్యంత్యా రసనాగ్రసీమని గిరాం
దేవ్యాః కిమంఘ్రిక్వణన్తంజీరోద్భిత్తశింజితాన్యత నితంబాలంబికాంచీర
వాః, కిం వల్లత్కరపద్మకంకణఝణత్కారా ఇతి శ్రీమతశ్శంకామంకుర
యంతి శంకరకవేస్సద్యోక్తయస్సూక్తయః. ౮౨. వర్షారంభవిజృంభ

స్వయం నవసుధాసిక్త్యాశ్శంకరాచార్యస్య సూక్తయః ప్రస్కందతాం మకరందానాం
పుష్పరసానాం బృందో నిచయో యేభ్యస్తథాభూతానాం కుసుమానాం పుష్పాణాం
యాస్త్రజో మాలాస్తానాం యాని తోరణాని లేహం ప్రక్రియాం రచనాం విత
న్వతే విస్తారయన్తి. ౮౦. కించ దూరముత్సారితా దుష్టానాం పాంసుపటలీతుల్యా దుర్ని
తయో దుష్టనయా యైస్తే అనీతయో న విద్యంత ఈతయోఽతివృష్ట్యాదిరూపా
బాధా యేభ్య స్తే శుభగుణాః ప్రసాదాదయస్తలక్షణానాం శైత్యాదిశుభగు
ణానాం గ్రామస్సాలయాభూతా మాయా లక్ష్మ్యశ్చాలయభూతా ఉల్లసత్పరిమళ
శ్రీయా చ మేదురాః స్నిగ్ధాః దేశికవాఙ్మయావతా భవమయే సంసారమయే ప్రాంతరే
విసినే కథంభూతే ధీప్రాంతరే బుద్ధిలక్షణాని ప్రాంతరాణి తోటరాణి బుద్ధిలక్షణో
దూరశూన్యో మార్గో వా యన్తింస్తతాధిర్నసపీడా ప్రత్యాకా వా తల్లక్షణాద్భవి
ర్భుజో దావాగ్నీర్హేతోర్యో మే మమ దురాయాసస్తస్య శ్రమం ముష్ణంత్యజన
యంతీత్యర్థః. ౮౧. 'ప్రాంతరం విసినే దూరశూన్యమార్గే చ తోటరే, అధిః పుమాంశ్చిత్త
పీడా ప్రత్యాకాబంధకేషు చేతి మేచినీ. ౮౧. కించ శ్రీశంకరజిహ్వగ్రలక్షణే రంగే
నృత్యంత్యా గిరాం దేవ్యాః కారదాయాః కిమంఘ్రిశ్చరణయోః క్వణతోః శబ్దం
కుర్వతోర్నంజీరయోర్నూపురయోర్నూత్తశింజితాని ఉల్లసత్స్వనితాని కింవా నితం
బాలంబిన్యాః కట్యాః పశ్చాద్భాగమాలంబిన్యాః కాంచ్యా మేఖలాయా రవాః
శబ్దాః కింవా వల్లతోరితస్తతశ్చలతోః కరకమలకంకణయోః ఝణత్కారా ఇతి
శంకాం శ్రీమతః శంకరస్య కవేస్సమీచీనా యుక్తయో యాసు తాః సుష్మాక్తయః
అంకురయంతి జనయంతీత్యర్థః. ౮౨. వర్షారంభే విజృంభమాణానాం జలముచాం
మేఘానాం గంభీరఘోష ఉపమా యస్య సః పునశ్చ వాత్యయా వాయుసముదాయేన

మాణజలముగ్ధంభీర ఘోషోపమో వాత్యాతూర్ణవిఘూర్ణదర్శనవయః
కల్లోలదర్పావహః, ఉన్తిల స్నవమల్లికాపరిమళో హంతా నిహంతా
నిరాతంక శృంకరయోగిదేశికగిరాం గుంఫ స్సముజ్జృంభతే ౮౩.
హృద్యా పద్యవినాకృతా ప్రశమితా విద్యాఽమృతోద్యా సుథా స్యా
ద్యా మాద్యదరాతిచోద్యభిదురాఽభేద్యా నిషద్యాయితా, విద్యానా
మనఘోద్యమా సుచరితా సాద్యాపదుద్యాపిసి పద్యా ముక్తిపదస్య
సా ఽద్య మునివాఙ్ముద్యాదనాద్యా రుజః. ౮౪. ఆయాసస్య నవాంకు
రం ఘనమనస్తాపస్య బీజం నిజం క్లేశానా మపి పూర్వరంగమలఘుప్ర

తూర్ణమత్యంతం శీఘ్రం వా విఘూర్ణతాం సముద్రవయసాం కల్లోలానాం బృహత్త
రంగాణాం దర్పావహః గర్వనాశకః పునశ్చోన్మీలంతీనాం వికసంతీనాం మాలతీనాం
పరిమళాహంతాయా విమర్దోక్తజనమనోహరగన్ధస్యాహంభావస్య నిహంతా నాశకః
పునశ్చ నిరాతంకో నిర్భయః శంకరయోగిదేశికస్య గిరాం గుంఫో గ్రన్థనం సముజ్జృం
భతే సముల్లసతి. ౮౩. సా ప్రసిద్ధా భాష్యాదిరూపా మునివాగద్యానాద్యా రుజో
ఽజ్ఞానాదిలక్షణాః రోగాః సుద్యాన్మాశయతు. తాం విశిషిష్టి పద్యదినాకృతా గద్య
రూపాపి హృద్యా మనోజ్ఞా పాతాంతరే దోషవినాకృతా పునశ్చ ప్రశమితాఽవిద్యా
యయా సా ప్రశమితావిద్యా పునశ్చ మిథ్యా వాచ్యా న భవిత్యన్యూహోద్యా యథా
ర్థా ఇత్యర్థః 'రాజసూయసూర్యమృయో ద్యోత్యాదినా పదేః కృబంతోసిపాతః ప్రశ
మితా విద్యామృతోద్యా యయేతివా పునశ్చ సుథాస్యాద్యా ఽమృతోపదాన్నాద
నీయా పునశ్చ మాద్యతాం మదేన ఘూర్ణతా మరూతీనాం వాదిలక్షణారీణాం యాని
చోద్యాని కుతరోగ్ద్యావితా శృంకాన్తేషాం భిదురాః నాశకాః స్వయం తు తైర
భేద్యా భేత్తు మశక్యా పున శ్చ సర్వాసాం విద్యానాం నిషద్యాయితా అపణపదాచ
రితాః పునశ్చానఘో ఽనవపద్య ఉద్యమో యస్యా స్యా పున శ్చ శోభనం చుశంతయస్యా
స్యా పునశ్చ సాద్యానాం జన్యానాం సకారణానాం వా అపదామాధ్యత్తి కాదిదుః
ఖానాముద్యాపిసి ఉన్తులినీ పున శ్చ ముక్తిపదస్య పద్ధతిరేవంభూతా సా మునివా
గద్యానాద్యా రుజోఽపదుద్యా దిత్యర్థః. ౮౪. మునిశేఖరోక్తి రతులా దేహోదా యా
ఽహంకారస్త ముత్కృంతతి ఉన్తులయతి శం విశిషిష్టి ఆయాసస్య భేదస్య నవ్య
మంకురం పునశ్చ ఘనీభూతో యా మనస్తాదీ మనసం దుఃఖం తస్య నిజమసాధా
రణం బీజం క్లేశానా మపి పూర్వరంగం ప్రథమం సర్తనస్థానం దోషాణాం రాగద్వేషా
దీనా మలస్త్వీ మహతీ యా ప్రస్తావనా నాటకకథాప్రారంభ స్తస్యాః డిండిమం అన్య

స్తావనాడిండిమమ్, దోషాణా మనృతస్య కార్తణ మసచ్చింతాతతే
 ర్నిష్కుటం దేహాదా మునిశేఖరోక్తిరతులాహంకారముత్కృంతతి.
 ౮౫. తథాగతపథాహత క్షుణ్ణక ప్రథా లక్షణప్ర తారణహతానువర్త్య
 ఖలజీవసంజీవనీ, మారత్యతిదురత్యయం భవభయం గురూక్తి ర్నృణా
 మనాధునిక భారతీజరతశుక్తిముక్తామణిః. ౮౬. ఝంఝామారుత వేల్లి
 తామరధునీ కల్లోలకోలాహల ప్రాగ్భారైకసగర్భ్యనిర్భరజరీజృంభద్వ
 చోనిర్ఘరాః, నైకాలీకమతాళిధూళిపటలీమర్తచ్ఛిదస్సద్గురో రుద్యద్గుర్
 తిధర్తదుర్త తిక్రతా శాంతిం నికృంతంతి నః. ౮౭. ఉన్తిలన్నవమల్లిసార
 భవరీరంభప్రియం భావుకా మందారద్రుమరందబృందవిలతన్దాధుర్య
 ధుర్యా గిరః, ఉద్గీర్ణా గురుణా విపారకరుణావారాకరేణాదరా త్సచ్చే

తస్య కార్తణం మూలకర్త. ని. 'మూలకర్త తు కార్తణ' మిత్యమరః - అసచ్చింతానం
 తతే ర్నిష్కుటం గృహోద్యానం కేదారం వా. ని. 'నిష్కుటస్తు గృహోద్యానే స్యా
 త్కేదారకపాలయో'రితి మేదిసి. ఏవంభూతం దేహాదినిష్ఠ మనాంకార మిత్యర్థః. ౮౫.
 తథాగతా శాద్ధా స్తేహం పథా మార్గేణాహతాః క్షుణ్ణకానాం వైభాషికాణాం
 ప్రఖ్యాతిలక్షణేన ప్రతారణేన వంచనేన హతాశ్చానువర్తితో విప్రదయోఽభిలాషీవా
 స్తేహం సంజీవనీ పువశ్చానాధునికా అనాదిభూతా యా వేదవాణీ తల్లక్షణాయా
 అతిప్రాచీనశ్చక్తే ర్దుక్తామణి రేవంభూతా గురోః శ్రీశంకరస్యోక్తి ర్నృణాణాం మతిదుర
 త్యయం సంసారభయం మారతీత్యర్థః - పృథ్వీ. ౮౬. సద్గురోః శ్రీశంకరస్య ఝంఝా
 మారుతేన బృహద్వాయునా వేల్లితాయాః కంపితాయా దేవధున్యా గంగాయాః
 కల్లోలానాం బృహత్తరంగాణాం యః కోలాహల స్తస్య యః ప్రాగ్భారోఽతిశయ
 స్తదేక సగర్భ్య నిర్భరాః తదేకాతిసదృశా జరీజృంభంతో భృకముల్లసంతో మనోల
 క్షణా నిర్ఘరాః నైకాన్యనేకాని యాన్యలీకాన్యసత్త్వాని మతాని తేహ మాళిః పక్షి
 నైస్సవ ధూళీపటళీ ధూలీసమూహస్తస్యా మర్తచ్ఛిదో వినాశకా నోఽస్తాక ముద్యద్గు
 ర్తతిలక్షణధర్తాల్ యా దుఃఖతా బుద్ధి స్తత్కృతా యా అశాంతి స్తాం నికృంతంతి
 ఉన్మూలయంతి. శార్దూ. ౮౭. ఉన్తిలంతీనాం వికసంతీనాం నవమాలతీనాం యత్సృ
 రభం తస్య పరీరంభ ఆలింగనం తన్దాదపి తద్వద్వాప్రియంభావుకాః ప్రియం భవి
 ష్టవస్తథా మందారద్రుమాణాం మందారాఖ్యద్రుమాణాం మకరందనికాయే లుతతో
 మాధుర్యాత్ ధుర్యా శ్రేష్ఠా శ్రీశంకరాచార్యేణ గురుణా ఆదరాదద్గీర్ణా ఉద్వ
 మితా ఉచ్చారితా గిరః సతాం చేతో రమయంతి హంలేలి హర్షే మదయంతి. తథా

తో రమయంతి హంత మదయంత్యామోదయంతి ద్రుతమ్. ౧౮. ధారావాహినుఖానుభూతిమునివాగ్ధారాసుధారాశిషు క్రీడక్ ద్వైతి వచస్సు కఃపున రనుక్రీడేత మూఢేతరః, చిత్రం కాంచన మంబరం పరిదధ చ్చిత్రే విధత్రే ముహుః కచ్చిత్కచ్చరదుష్పటచ్చరజరత్కంథాను బద్ధాదరమ్. ౧౯. తత్తాదృక్షమునిక్షపాకరవచశ్చిత్తా సపతాశయః టారం ఊరముదీక్షతే బుధజనో న త్కౌద్ర మాకాంక్షతి, రూక్షాం క్షేపయతి క్షితౌ ఖలు సితాం నేతుం క్షణం ప్రేక్షతే ద్రాక్షాం నాపి దిదృక్షతే న కదళీం క్షుద్రాం జిఘృక్షత్యలమ్ ౨౦. విక్రీతా మధునా నిజా మధురతా దత్తా ముదా ద్రాక్షయా క్షీరైః పాత్రధియా ౨౧.

ద్రుత మవిలంబితమామోదయంతి ప్ర మోదయంతి గురుం విశిష్య విపారాయాః పారవిముక్తాయాః కరుణాయా వారాకరేణ జలనిధినా సముద్రేణ దీపకాలంకారో నైవ క్రియాను బహీష్వపు కారకస్వేతి దీపకమిత్యుక్తేః నైవ సకృద్వృత్తిః. ౧౮. కించ ధారావాహి అనవచ్ఛిన్నం యత్సుఖం తస్మానుభూతి రనుభవో యాభ్యస్తథా భూత మునివాగ్ధారాలక్షణసుధారాశిషు క్రీడక్ సక్ ద్వైతినాం వచనేషు విషకల్పేషు పున ర్భూద్ధాదన్యః కఃక్రీడేదపితు మూఢ ఏవ తత్ర క్రీడాం కుర్యా తత్ర దృష్టాంతః చిత్రం విచిత్రం సువర్ణమయం వస్త్రం పరిదధత్సనః కచ్చురాణాం మలదూషితానాం దుష్టానాం పటచ్చురాణాం జీర్ణవస్త్రాణాం యా జర్జరేభూతా కంథా తస్మామనుబద్ధో య ఆదర స్తం కచ్చి న్నససి ధత్తేఽపితు నైవ ధత్తే ఇత్యర్థః. పాతాంలరే తామసు బద్ధాదరం యథా స్వాత్తథేతి వ్యాఖ్యేయం. ని. 'కచ్చరం మలదూషితం, పటచ్చరం జీర్ణవస్త్ర' మిత్యమరః. ౧౯. కించ తత్తాదృక్ష స్తథాభూతై ర్దునినితా కరవచోభి ర్దునిచంద్రవచనై ర్వా శిక్షా తయా సపక్షః అద్వైతాభ్యున్వపక్ష సహిత స్తవవలంబి ఆశయోఽంతఃకరణం యస్య శిక్షాయాస్సపక్షో ఽధికరణభూత ఆశయో వా యస్య స బుధజనః క్షీరం పయః టారం వశ్యతి త్కౌద్రం మాక్షికం నాకాంక్షతి తథా సితాం శర్కరాం రూక్షాం బుద్ధ్యా భూమా క్షేపయతి పాతయతి తథేక్షుం క్షణమాత్రమపి న ప్రేక్షతే తథా క్షుద్రాం కదళీం న జిఘృక్షతి స్రుతమపి నేచ్ఛతి. ౨౦. కించ యస్తా వ్తధునా మాక్షికేణ స్వక్రియా మధురతా యాను విక్రీతా యస్తా చ్చ ద్రాక్షయా నిజా మధురతా ముదా యాభ్యో దత్తా యస్తాచ్చ దుగ్ధే ర్నిజా మధురతా పాత్రమధ్యా యాస్వర్పితా యస్తా చ్చ యుధి జితాదిక్షత స్తదీయా మధురతా బలాద్యాభి ర్లబ్ధా హంతేతి హస్తే యస్తా

తా యుధి జితాల్లభ్యా బలాదిక్షుతః, న్యస్తా చోరభయేన హంత
సుధయా యస్తాదతస్తద్గిరాం మాధుర్యస్య సమృద్ధిరద్భుతతరా
నాన్యత్ర సా వీక్ష్యతే. ౯౧ కర్పూరేణ ఋణీకృతం మృగమదేనాధీత్య
సంపాదితం మల్లీభిశ్చిరసేవనాదువగతం క్రీతం తు కాశ్చీరజైః,
ప్రాప్తం చారతయా పటిరతరుణా యత్సారభం తద్గిరామక్షయ్యం
మహి తస్య మహిమా ధన్యోఽయమన్యాదృశః. ౯౨. అపాన్సం
ద్రప్సం సులిప్సం చిరతర మచరం క్షీర మద్రాక్ష మిక్షుం సాక్షా
ద్ద్రాక్షామజక్షం మధురసమధయం ప్రాగవిందం మరందమ్, మోచా
మాచామమన్యో మధురిమగరిమా శంకరాచార్యవాచామాచాంతో
హంత కింతైరలమపి చ సుధాసారసీసారసీమ్నా. ౯౩. సంతప్తానాం

చ్చ సుధయాఽమృతేన చోరభయేన నిజా మధురతా యాను న్యస్తా న్యాస
తయా స్థావితాఽతవితస్తాత్తస్య శ్రీశంకరస్య గిరాం తథాభూతానాం గిరాం వా
మాధుర్యస్య సాద్భుతతరా సమృద్ధిరన్యత్ర వైవ దృశ్యత ఇత్యర్థః. ౯౧. కించ
యదీయం సారభం కర్పూరేణ ఋణీకృతం ఋణతయా గృహీతం వాక్యత్యేన
సంహితాయా అవివక్షణాదసంధిః. తథా యదీయం సారభం మృగమదేన కస్తూరి
కయాఽదీత్య సంపాదితం తథా మల్లీభి ర్దాలతీభిశ్చిరసేవనాదువగతం ప్రాప్తం
తథా కాశ్చీరజైస్తు తదీయం సారభం క్రీతం మాల్వేన గృహీతం తథా పటి
రతరుణా చందనవృక్షేణ తత్సారభం చారతయా ప్రాప్తం తస్య శ్రీశంకరస్య గిరాం
తథాభూతానాం గిరాం వా అక్షయ్యం మహి తస్య అక్షయం మాహాత్మ్యం
తస్మాత్తస్య శ్రీశంకరస్య తస్య గిరాం సారభస్య మహిమాఽయమన్యాదృశస్సర్వలోక
విలక్షణో ధన్య ఇత్యర్థః. ౯౨. కించ సులిప్సం సురుచ్చం ద్రప్సం ఘనతరదధ్యపాన్సం
భక్షణార్థస్య పాన్సధాతోర్ధజి రూపం తత్తథా క్షీరం చిరతరం బహుకాలమచరం భక్ష
ణార్థస్య చరధాతోర్ధజి రూపం. తథేక్షుమద్రాక్షం తథా ప్రత్యక్షేణ ద్రాక్షామజక్షం
భక్షితవాక్. 'జక్ష భక్షహసనయో'రితి స్వరణాత్తథా మధురసం మాక్షికరసమ
ధయం పీతవాక్ తథా మరందం మకరందం ప్రాగవిందం పూర్వం లబ్ధవాక్ తథా
మోచా కదళీ. ని. 'కదళీ వారణఋసా రంభామోచాంశుమత్ఫలే'త్యమరః. తామాచా
మం భక్షితవాక్ అదనార్థస్య చముధాతోర్ధజి మిషి 'ప్తిప్లవముచమ' ఇతి దీర్ఘే చ
రూపం. ఇదానీం త్వన్యోఽతివిలక్షణః శ్రీశంకరాచార్యవాచాం మధురిమో మాధు
ర్యస్య గరిమా ఆచాన్తో హంతేతి హస్తే తైర్ద్రీపాన్సదిభిః కిం యతస్సుధాయా అమృతస్య
సారసీ సారస్యం తస్యాస్సారస్య సీమ్నాఽఽఽఽలం కృత్యం నాస్తే. ౯౩. కించ 'దవధుః

భవదచక్షుభిస్సాస్పరకర్పూరవృష్టిర్నక్షత్రాయష్టిః ప్రకృతివిమలా మోక్ష
 లక్ష్మీమృగాక్ష్యాః, అద్వైతాత్తానవధికసుఖాసారకాసారహంసీ బుద్ధే
 శ్శుద్ధ్యై భవతు భగవత్పాదవివృక్తిధారా. ౯౪. అమ్నాయంతాలవా
 లా విమలతరసురేశాదిసూక్తాంబుసిక్తా కైవల్యాశాపలాశా విబుధజన
 మనస్సాలజాలాధిరూఢా, తత్త్వజ్ఞానప్రసూనా స్ఫురదమృతఫలానేవనీ
 యా ద్విజైర్యా సా మే సోమావతంసావతరగురువచో వల్లరస్తు ప్ర
 శస్త్రైః. ౯౫. నృత్యదృఢతేశ్వల్లన్తుకుటతటత్స్వధనీస్పర్ధినీభిర్వాగ్భి
 ర్నిభన్నకూలోచ్ఛలదమృతసరస్సారిణీ ధోరణీభిః, ఉద్వేలద్వైతవాది
 స్వమతపరిణతాహంక్రియాహుంక్రియాభిర్భూతి శ్రీశంకరార్యస్సతత
 ముపనిషద్వాహినీగాహినీభిః. ౯౬. సాహంకారసురాసురావళికరాకృష్ట

పరితాపస్సాస్పరకర్పూరవృష్టిర్నక్షత్రాయష్టిః ప్రకృతివిమలా మోక్ష
 లక్ష్మీమృగాక్ష్యాః, అంగనాయాః ప్రకృతినిర్మలా
 నృభావగో విమలా ముక్తాయష్టి ముక్తామయా హారలతికా పునశ్చద్వైతాత్తేవానం
 తనుఖస్యాసారేణ ప్రసరణేన సాసార స్తటాకస్తస్య హంసీ. ని. 'అసారస్సాస్పరకర్పూర
 వేగవృష్ట్యా సుహృద్భుల' ఇతి మేదినీ, ఏవంభూతా భగవత్పాదస్య శ్రీశంకరస్య
 దివ్యోక్తిధారా బుద్ధేశ్శుద్ధ్యై భవతు మన్దా. ౯౪. అమ్నాయంతా పదాంతా ఏవాల

చాలం సర్వతోరక్షాభిత్తిర్యస్యాః పునశ్చ విమలతరసురేశ్వరపద్మపాదాదిసూక్తిలక్షణైర్వై
 సిక్తా కైవల్యస్య మోక్షస్యాశాపవ పలాశాః పత్రాణి యస్యాం పునశ్చ విబుధజనో దేవ
 జనః పండితజనశ్చ తస్య మన ఏవ సాలాఖ్యవృక్షసముదాయస్తత్రాధిరూఢా తత్త్వజ్ఞాన
 లక్షణం ప్రసూనం పుష్పం యస్యాం స్ఫురత్స్వయం ప్రకాశమానమమృతం బ్రహ్మానంద
 స్తదేవ ఫలం యస్యాం ఏవంభూతా యా ద్విజైస్సేవనీయా సోమావతంసస్య చంద్ర
 కేఖరస్య శివస్యావతారస్య గురోః శ్రీశంకరస్య పచోలక్షణా వల్లరే మమ ప్రశస్త్యై
 అస్తు. ప్ర. ౯౫. నృత్యతో భూతేశస్య శ్రీశంకరాచార్యస్య వల్లరి స్ఫురతి ముకుటతటే
 రటంతీ యా స్వర్ణదీ గంగా తయా స్పర్ధినీభిః పునశ్చ నిర్భిన్నకూలోచ్ఛలదమృతతో యా
 ఆమృతసరసస్సారిణ్యస్సన్నివనద్య నిర్భిన్నకూలాదుచ్ఛలతోఽమృతసరసో వా సారిణ్య
 స్తద్ధోరణీవద్ధోరణీ పరిపాటీ యాసాం తాభిః పునశ్చోద్వేలా ఉల్లంఘితపేదమర్యాదా
 యే ద్వైతవాదినస్తేషాం స్వమతేన పరిణతా యా అహంక్రియాస్తాసాం హుం
 క్రియాభిః తిరస్క్రియాభిః ఉద్వేలత్యహంక్రియావిశేషణం వా. పునశ్చ సతతముపని
 షల్లక్షణాసు నదీషు గాహినీభిర్వాగ్భిర్మృశంకరార్యో భూతి రాజతే. ౯౬. సాహం
 కారాణాం సురాసురాణాం యా అవళిః పక్షిస్తస్యాః కర్పూరైస్తైరాకృష్టేన ప్ర.

భ్రమన్తందర తుభ్యక్షీరపయోద్ధివీచినచివై స్సూక్తైస్సుధావర్షణాత్,
 జంఘాలైర్భనదావపావకశిఖాజాలై ర్జటాలాత్తనాం జంతూనాం జలదః
 కథం స్తుతిగిరాం వై దేశికో దేశికః. ౯౭. కలశాభికచాకచిక్షుమం త్షణ
 దాధీశగదాగదిప్రియమ్, రజతాద్రిభుజా భుజక్రియం చతురం
 తస్య యశః స్త రాజతే. ౯౮. పరిశుద్ధకథాసు నిర్జితో యశసా
 తస్య కృతాంకన శ్శశీ, స్వఃశంకనివృత్తయే ఽధునాపుష్పదధౌ
 మజ్జతి సేవతే శివమ్. ౯౯. ధమ్మిల్లే నవమల్లినల్లికుసుమప్రక్క
 ల్పనాశిల్పినో భద్ర శ్రీరసచిత్రచిత్రితకృతః కాన్తే లలాటాంతరే,

మతా మందరేణ తుభ్యస్య త్తీరసముద్రస్య వీచయన్తరంగాస్తత్సచివై స్తత్సలైస్య
 స్సూక్తైరమృతవర్షణాజంఘాలై ర్దేవగవద్భిః సంసారాఖ్యాగ్నిశిఖాజాలైర్జటాలాత్తనాం
 వ్యాపాత్తనాం జంతూనాం జలదో దేశికో గురుశ్రీశంకరః స్తుతిగిరాం వై దేశికో విదేశికో
 ౭౯ోచరః కథం న కథమపీత్యర్థః. శూద్రా. ౯౭. అథ శ్రీశంకరస్య యశో వర్ణయతి.
 కలశేతి. కచేషు కచేషు కేశేషు కేశేషు గృహీత్వా ఇదం యుద్ధం ప్రవృత్తం కచాకచి
 'తత్ర లేనేద మితి సరూప ఇతి' సమాసః 'అన్యేషామపి దృశ్యత' ఇతి పూర్వపదాన్తస్య
 దీర్ఘః. 'ఇచ్చార్తవ్యతిహార'ఇతీచ్ సమాసాంతః. కలాశాభిః త్తీరాభిః లేన కచాకచి
 యుద్ధే త్షమం తక్తం పునశ్చ గదాభిశ్చ గదాభిశ్చ ప్రహృత్యేదం యుద్ధం ప్రవృత్తం
 గదాగది త్షణదాధీశేన నికాధీశ్వరేణ చన్ద్రేణ గదాగది ప్రియం యస్య పునశ్చ భుజై
 శ్చ భుజైశ్చ ప్రహృత్యేదం యుద్ధం ప్రవృత్తం భుజాభుజి రజతాద్రిణా కైలాస
 గిరిణా భుజాభుజి యుద్ధలక్షణా క్రియా యస్య తత్రస్య శ్రీశంకరస్య చతురం యశః
 రాజతే స్త. వి. ౯౮. కః పరిశుద్ధ ఇతి పరిశుద్ధానాం కథాసు చంద్రః పరిశుద్ధఇతి
 కేనచిత్కథితే సకలంకాత్తస్మాన్నిష్కళంకం శ్రీశంకరయశః పరిశుద్ధమిత్యుపరే
 ణోక్తే తస్య యశసా నితరాం జితః కృతాంకనశ్శశీ సకలంకత్పంద్రః స్వకలంకనివృ
 త్తయే ఽధునాఽపుష్పదధౌ సముద్రే మజ్జతి శివం చ సేవతే. ౯౯. నభః పూరకా
 మునీశ్వరయశఃపూరా దిక్ సుదృశాం దిగంగనానాం ధమ్మిల్లే ధమ్మిల్లస్సంయతాః కచా
 స్తస్మిన్ నవీనా యా మల్లవల్లిర్దాలతీలతా తస్యాః కుసుమాని లేషాం స్రజాం మాలా
 నాం కల్పనే శిల్పినస్తథా దిక్ సుదృశాం కాంతే లలాటాంతరే భద్రశ్రీశ్చన్దనం 'భద్ర
 శ్రీశ్చందనో ఽస్త్రీయా'మిత్య మరస్తస్య రసేన చిత్రమాలేఖ్యం చిత్రితం కుర్వంతీతి
 భద్రశ్రీరసచిత్రితకృతస్తథా దిక్ సుదృశాం కంఠే తారావలీ.ని. 'ఏకావల్యేకయష్టికా,
 నైవ నక్షత్రమాలా స్వాత్మప్రవంశతిహక్తికై'రిత్యమరోక్తా నక్షత్రమాలాఖ్యానుహరిణీ

తారావశ్యనుహరిహరలలికా నిర్మాణ కర్తాణుకాః కంఠే దిక్కుదృశాం మునీశ్వరయశశిపూరా సభఃపూరకాః ౧౦౦. ఉత్సంగేషు దిగంగనా విదధతే తారాః. కరాకర్షికా రాగాద్వైరసలంబ్య చుంబతి వియద్గంగా సమాలింగతి, లోకాలోకదరి ప్రసీదతి ఘణి శేషోఽస్య దత్తే రతిం త్రైలోక్యే గురురాజకీర్తిశశిసస్సాందర్యమత్యద్భుతమ్ ౧౦౧. సంప్రాప్తా మునిశేఖరస్య హరితామంతేషు సాంకాశినం కల్లోలా యశస శృణాంకకీరణా నాలత్య సాంహాసినమ్, కుర్వంతి ప్రథయంతి దుర్మదసుధా వైదగ్యసాంలోపినం సమ్యగ్ముంతి చ విశ్వజాజ్ఞీ కతమస్సంఘాతసాంఘాతినమ్. ౧౦౨ సోత్కంఠాకుంఠకంతీరవనఖరవరతుబ్ధమత్తేభకుంభప్రత్యగ్రోన్ముక్త ముక్తామణిగణసుషమాబద్ధదో

మనోహరా హరిలలికాస్తస్యా నిర్మాణకర్తృణి అణుకా నిపుణాః. ని. 'అణుకా' నిపుణా ల్పయో' రితి మేదిసి-కాద్ధా. ౧౦౦. గురురాజస్య శ్రీశంకరస్య కీర్తిర్యశస్తలక్షణస్య చంద్రస్య త్రైలోక్యే సాందర్యమత్యద్భుతమస్తి యతో దిగంగనాస్తత్కీర్తిచంద్రముత్సంగే ౨౦కే నిదధతే ధారయంతి ప్రసిద్ధచంద్రం తు సర్వా దిగంగనా వైషం కుర్వంతి తథా తారాః కిరణాత్తక్వైర్రాకర్షికాః ప్రసిద్ధచంద్రస్తు వైషందిధ స్తస్య శ్రమేణ తారాసు గమనప్రసిద్ధేస్తథా ద్యౌస్తం రాగాదపలంబ్య సదైవ చుంబతి నతు ప్రసిద్ధం తం తస్య తత్ర సర్వదా స్థిత్యయోగాత్తథాఽవియద్గంగా తం సమ్యగాలింగతి న తు ప్రసిద్ధం తం తథాలోకాలోకాభిధవర్వసదరి తేన ప్రసీదతి న తు ప్రసిద్ధచంద్రేణ తస్య తత్ర గత్యభావాత్తథా శేషాఖ్యః ఘణి సరోఽస్య రతిం ప్రీతిం దత్తే న తు ప్రసిద్ధస్యోక్తహేతోస్తథాచైవంఘాతస్య తస్య లోకత్రయ సాందర్యమత్యద్భుతమిత్యర్థః. ౧౦౧. కించ మునిశేఖరస్య యశోలక్షణస్య కీర్తినిధేః కల్లోలా హరితాం దికామంతేషు సాంకాశినం సమంతాత్ప్రకాశం ప్రాప్తాః సంశట్టోఽభిధిద్యోతకః. 'అభివిధా భావ ఇనుచ'ణిప్యనేనేనుచోప్రత్యయః నివమగ్రేఽపి తథా శకాంక కిరణనాలత్య సాంహాసినం సమస్తాద్ధానం కుర్వన్తి తథా దుర్మదాయా దుర్గర్వవత్యో సుధాయా వైదగ్యస్య చాతుర్యస్య సాంకాశినం సమంతాల్లాపం ప్రథయంతి తథా విశ్వజాంసుకస్య జగతి వ్యప్తస్సాంకాశినలక్షణస్య తమసః సంఘాతస్య సాంఘాతినం సమంతాత్ సూతం సమ్యగ్ముంతి కుర్వంతి పాకం పచతీతిపత్సునః ప్రయోగః. ౧౦౨. సోత్కంఠం ఉత్కంఠయా సహ వర్తమానః అకుంఠోఽనిచార్యః, కంశీరవస్సింహస్తస్య సఖరవరా సఖశ్రేష్ఠా స్తి ర్హతాస్తత్తగజకుంభాత్ప్రత్యగ్రోన్ముక్తానాం.

ద్యుద్ధలీలా, మంథాద్రిక్షుబ్ధదుగ్ధార్ణవనికటసముల్లోలకల్లోలమైత్రీ పా
త్రీభూతా ప్రభూతా జయతి యతిపతేః కీర్తిమాలా విశాలా. ౧౦౩.
లోకాలోకదరి ప్రసీదసి చిరాత్కిం శంకర శ్రీగురుప్రోద్యతీర్థి
నిశాకరం ప్రియతమం సంశ్లిష్య సంతుష్యసి, త్వం చాప్యత్యలీని ప్ర
హృష్యసి చిరాత్కస్తత్ర హేతుస్తయోరిత్యం ప్రశ్నగిరాం పరస్పర
మభూత్సేనరత్వమేవోత్తరమ్. ౧౦౪. దుర్వారాఖర్షగర్వాహిత
బుధజనతాతూలవాతూలవేగో నిర్బాధాగాధబోధామృతకీరణసమున్నే
షదుద్ధాంబురాశిః, నిష్ప్రీత్యూహం ప్రసృద్ధచదవదహనోద్భూతసం
తాపమేఘో జాగర్తి స్థితకీర్తిర్జగతి యతిపతిశ్శంకరాచార్యవర్యః.
౧౦౫. ఇతిహాసపురాణభారతస్మృతిశాస్త్రాణి పునఃపునర్దుదా, విబు

ముక్తాఖ్యమణిగణానాం సుషమా సౌందర్యం లేనాఽఽబద్ధా బాహుయుద్ధలీలా.
యయా పునశ్చ మథనాద్రిణా మందరాచలేన క్షుబ్ధస్య తీరసముద్రస్య నికటపర్వతః
సమ్యక్పంచలాయే బృహత్తరంగాస్తైస్సహ యా మైత్రీ తస్యాః పాత్రీభూతా
తత్తుల్యా ప్రభూతా విశాలా యతిపతేః కీర్తిమాలా జయతి సర్వోత్కర్షణేన వర్తతే.
స్త. ౧౦౩. కమలినీ లోకాలోకాఖ్య పర్వతకందరాం పృచ్ఛతి హే లోకా
లోకదరి త్వం చిరా త్ప్రసీదసి కిం శంకరాఖ్యశ్రీగురోః ప్రోద్యతీర్థిలక్షణచంద్ర
మేవ ప్రియతమం సమ్యగాలింగ్య సంతుష్యసి ఏవం పృష్టా లోకాలోకదరీ కమలినీం
పృచ్ఛతి హేక్షుత్పలినీ త్వం చాపి చిరాత్ప్రహృష్యసి తత్ర ప్రహర్షే శో హేతురీతీత్యం
తయోర్దరీ కమలినోః ప్రశ్నగిరాం స్తేరత్వం వికసితవదసత్వమేవోత్తరమభూత్.
శా. ౧౦౪. దుర్వారానల్పగర్వాహితా పండితజనతా ఏవ తూలః కార్షానకణస్తస్య
వాతూలవేగో వాత్యావేగస్తథా బాధరహితో యో ఽగాధో బోధస్తశ్చక్షానం
సవివామృతకీరణశ్చంద్రస్తదున్నేషే తదావిర్భావే తీరసముద్రస్తథా నిష్ప్రీత్యూహం
నిర్విఘ్నం ప్రసృతస్సంసారదావాగ్నీరుద్భూతస్య సంతాపస్య మేఘ విపంభూః
స్థితా విశాలా కీర్తిర్యస్య స శంకరశ్చాసావాచార్యవర్యః యతిపతిర్జగతి జాగర్తి-స్త.
౧౦౫. ఇతిహాసాని మహాభారతాదీని పురాణాని బ్రాహ్మదీని భారతస్మృతయస్సనత్సు
జాతీయగీతా సహస్రనామాఖ్యాశ్శాస్త్రాణ్యుత్తరమీమాంసాదీని భారతస్మృతీనామితి
హాసగ్రహణేన గ్రహే ఽపి పృథగుపాదానం బ్రాహ్మణపరివ్రాజకన్యాయేన సమాధేయం
భారతస్మైవ వా పృథగుపాదానం బోధ్యం. స్మృతయో మన్వాదిస్మృతయః ఇతిహాసా
దీని పునః పునర్దుదా విబుధైః పండితైస్సహ సుబుధః పండితాగ్రణీశ్శ్రీశంకరో విలా

ధైస్సుబుధో విలోకయన్సకలజ్జత్వపదం ప్రవేదివాక్. ౧౦౬. స పునః పున రైక్షతాదరా ద్వరవైయాసీకశాంతివాక్తతీః, సమగా దుపశాంతి సంభవాం సకలజ్జత్వపదేవ శుద్ధతామ్. ౧౦౭ అసత్ప్రపంచశ్చతురా ననో ౭పి స న్నభోగయోగీ పురుషోత్తమో ౭పి సక్, అనంగజేతా ౭వ్యవిరూపదర్శనో జయత్యపూర్వో జగదవ్యయోగురుః. ౧౦౮. ఆ లోక్యాననపంకజేన దధతం వాణీం సరోజాననం శశ్వత్సన్నిహితక్షమా శ్రియమముం విశ్వంభరం పూరుషమ్, ఆర్యారాధితోమలాంఘ్రికమ లం కామద్విపం కోవిదాశ్శంకంతే భువి శంకరం ప్రతికులాలంకారమం కాగతాః ౧౦౯. ఏకస్త్రిక పురుషోత్తమే రతిమతీ సీతామయోన్ముద్భ

కయ స్సర్వజ్జత్వపదం ప్రాప్తవాక్ విబుధైస్సకలజ్జత్వపదం ప్రాప్తవానితి చా సంబంధః. వియో. ౧౦౬. సశ్రీశంకరః పునఃపునరాదరాద్వరాః శ్రేష్ఠా వైయాసీః శాంతివాక్తతీ శ్శాంతిపర్వస్థావాక్పజ్జీరైక్షత పర్వజ్జత్వం యథాప్రాప్తవాక్ ప్రద్యదేవోపశాంతి సంభవాం శుద్ధతామపి సమగాత్సమ్యగాప్తవాక్ తథా చ కేవలం సకలజ్జత్వపదం న లేనాప్తా ౭పితు ముఖ్యఫలం శుద్ధత్వమపీతి భావః. ౧౦౭. కించ చతురమాననం ముఖం యస్య స చతురాననో ౭పి సన్నసత్ప్రపంచః ప్రపంచరహితః ప్రసిద్ధశ్చతురానన శ్చతుర్భుజో హిరణ్యగర్భస్తు సత్ప్రపంచస్తథా పురుషేభ్య ఉత్తమో ౭పి సక్ విషయభోగసంబంధవాన్మ భవతి ప్రసిద్ధస్తు పురుషోత్తమో విష్ణుః శేషశరీరయో గిత్వాద్భోగయోగీ తథా ౭నంగస్య కామస్య జేతా ౭పి విరూపం దర్శనం యస్య స విరూపదర్శనో న భవతి ప్రసిద్ధస్తన్వంగజేతా మహాదీపో విగుఃపదర్శనః తథా చైవంభూతో ౭పూర్వో ౭ద్వయోగురుః శ్రీశంకరాచార్యో జగజ్జయతీత్యర్థః. ఆత్ర శ్లేషమూలకో విరోధాభావః. 'ఆభాసత్వే విరోధస్య విరోధాభావ ఇవ్యత' ఇత్యుక్తేః. ౧౦౮. కించ ముఖపంకజేన వాణీం సరస్వతీం దధతం బ్రహ్మచారిసలాలం కారం శ్రీశంకరమాలాక్యాంకమంతికం సమీపమాగతా విద్వాంసః కమలాననం బ్రహ్మణం శంకంతే తథా సతతం సన్నిహితా క్షమా లక్ష్మీర్యస్య తథాభూతం తం దృష్ట్వా విశ్వంభరం పురుషం శ్రీవిష్ణుం శంకంతే తథా ఆద్యరారాధితే కమలే చరణ కమలే యస్య తం కామద్విపం మహాదేవం శంకంతే. కా. ౧౦౯. కించైకస్త్రికపురు షోత్తమే భగవతి రామచంద్రే రతిమతీమయోన్ముద్భవాం సీతాలక్షణాం సత్తాం మాయాభిక్షుణా రావణేన హృతాం తాన్ముదవైరిణో దేవద్విషో రాక్షసాక్ జిత్యా అనేకపురుషే ౭శ్రేష్ఠపురుషే రాక్షసే రావణే ఆసక్తిభ్రమాద్రావణే ౭స్యా ఆసక్తి

వాం మాయాభిక్షుహృతామనేకపురుషాసక్తిభ్రమాన్నిష్ఠురామ్, జిత్వా
తాన్ బుధవైరిణః ప్రియతయా ప్రత్యాహరద్యశ్చిరాదాస్తే తాపస
కైతవాత్రిజగతాం త్రాతా స నశ్శంకరః. ౧౧౦.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తదాశుద్ధాప్తమవృత్తగః,
సంక్షేపశంకరజయే చతుర్థస్సర్గ ఆభవత్.

రితి రామచంద్రనిష్ఠాద్భిమాన్నిష్ఠురాం నైష్ఠ్యరేణ పహ్నిం ప్రవిష్టామశ్రేష్ఠ పురు
షస్య రావణస్య స్వస్తిన్నాసక్తిభ్రమాత్తం ప్రతినిష్ఠరామితి వా శ్రేష్ఠపురుషస్య రామ
చంద్రస్య స్వస్తిన్నాసక్తిభ్రవాభ్రమాన్నిష్ఠరామితి వా యో రామచంద్రాత్తనా
ఽవతీర్ణః శివశ్చిరాత్ప్రియతయా ప్రత్యాహరశ్చ త్రిజగతాం త్రాతా ఽనో ఽస్తాకం
సుఖకర స్తాపనకైతవాద్యతివేషమిషాదాస్తే న స్త్రిజగతాం త్రాతాశంకర ఇతి వా శివస్య
రామచంద్రాత్తనా ఽవతరణ ప్రకారస్తు స్కందపురాణాదవగంతవ్యః. పక్షే ఏకస్మిన్న
ద్వితీయే పురుషోత్తమే త్షరాక్షరాతీతే పరమాత్మని రతిమతీం బహ్నాదిశూన్యాం సత్తాం
మాయాభిక్షుభిః త్షణికః క్షానవాద్యాదిభిర్హృతామనేకాత్మప్రసక్తిభ్రమాన్నిష్ఠురాంతా
న్నివేకివైరిణో జిత్వా యశ్చిరాత్ప్రత్యాహరశ్చమానమన్యత్. ౧౧౦.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య బాలగోపాలతీర్థశ్రీపాదశిష్యదత్త
వంశావతంసరామకుమారకూసుధనపతిసూరికృతే

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే

చ తు ర్థ స్స ర్గః.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

పంచమసర్గ ప్రారంభః.

ఇతి సప్తమహాయనే ౭ఖిలశ్రుతిపారంగతతాం గతో నటుః,
పరివృత్య గురోః కులాద్భృహే జననీం పర్యచరన్తహాయశాః. ౧.
పరిచరజ్జననీం నిగమం పఠన్నపి హుణాశరపీ సుసద్వయమ్, మను
వరైర్నియతం పరిపూజయశ్చిశురవర్తత సంస్తగణిర్యథా. ౨.
శిశుముదీక్ష్య యువా ౭పి న మన్యుమాన్ దిశతి వృద్ధతమో ౭పి
నిజాసనమ్, అపి కరోతి జనః కరయోర్యుగం వశగతో విహితాంజలి
తత్తణాత్. ౩. మృదువచశ్చరితం కుశలాం మతిం వపురనుత్తమ

ఏవం ప్రాకృతజనవిలక్షణం తస్య బాలచరితముపవర్ణ్య తుర్యాశ్రమస్వీకృతి
ముపవర్ణయితుం ప్రస్తాతి. ఇతీతి. ఇతి ఉక్తప్రకారేణ సప్తమవధై సర్వపదపారంగ
తతాం ప్రాప్తో పటుర్బ్రహ్మచారీ గురోః కులాత్పరీవృత్య పరివర్తనం సమావర్తనం
విధాయ గురుకులవాసం సమాప్య మహాయశాః గృహే జననీం పర్యచరన్త సమ్యక్ సే
వితవాన్. వి. ౧. మాతరం పరిచరన్తేదం పఠంశ్చ మనుశ్రేష్ఠైస్సాన్వయంభువాదిభి
రగ్నిసూర్యసంపూజాయాం నియమితం ప్రాతస్సవనం పృతీయసవనమిత్యేవం రూపం
సవనద్వయం పహ్నిసూర్యా సంపూజయన్ సన్ శిశుః భానుపదవర్తత మనువరై
ర్సంప్రవరైర్నియతం యథాస్యాత్తథా పరిపూజయన్నితి. వా - ద్రుశ. ౨. కించ
శిశుం శ్రీశంకరం దృష్ట్వా శ్రోధాద్యాలయో యువా ౭పి కోపవాన్న భవతి తథా
వృద్ధతమో ౭త్యంతమాదరణీయో ౭పి స్వాసనం దదాతి అపిచ తత్తణాద్ధర్మనక్షణ
ఏవ వశం ప్రాప్తస్సర్వో ౭పి జనో హస్తయోర్యుగం నిహితాంజలి కరోతి. ౩.
మృద్వితి. చరితస్యాపి విశేషణం మృదు కోమలం వచో యస్మిన్స్తలో చరితమితి

మాస్పదమోజసామ్, సకలమేత దుదీక్ష్య సుతస్య సా సుఖమవాప
నిరర్థశమంబికా. ౪. జాతు మందగమనా ౭స్య హి మాతా స్నాతు
మంబునిధిగాం ప్రతి యాతా, ఆతపోగ్రహణే రవిబింబే సా తపః కృత
తనుర్విలంబే. ౫. శంకర స్తదనుశంకితచిత్తః పంకజై ర్విగతపంకజ
లాద్భైః, వీజయన్నపగతో గతమోహం తాం జనేన సదనం సమా
నిన్యే. ౬. సోఽథ నేతుమనవద్యచరిత్రస్సద్దనో ౭ంతికమృషీశ్వరపు
త్రః, అస్తవీజ్జలధిగాం కవిహృద్యైర్వస్తుతః స్ఫురదలంకృతపద్భ్యైః.
౭. ఈహితం తవ భవిష్యతి కాల్వే యో హితం జగత ఇచ్ఛసి బాల్యే,
ఇత్యవాప్య స వరం తటినీతస్సత్యవాక్సదనమాప విసీతః. ౮. ప్రాత
రేవ సమలోకత లోక శ్చీతవాత హృతశీకరపూతః, నూతనామివ
ధునీం ప్రవహంతీం మాధవస్య సమయా సదనం తామ్. ౯. ఏవమేన

వా. ఓజసాం మన ఆదిబలానామాస్పదమాశ్రయభూతం వపుశ్శరీరం సుతస్యైతత్సర్వ
మవేక్ష్య సా సతీ కుమారజననీ నిరర్థశమప్రతిబంధం సుఖమవాప. ౪. కదాచిదస్య శ్రీశం
కరస్య మాతా హి ప్రసిద్ధం మందం గమనం యస్యాస్నా సముద్రగాం నదీం ప్రతి
స్నానార్థం గతా సూర్యమండలే ఆతపేనోగ్రాః కిరణా యస్య ఏతాదృశే సతి తపసా
కృతా తనుశ్శరీరం యస్యాస్నా సతీ విలంబం కృతపతీత్సర్గః. స్వా. ౫. తత్తదా విగత
కర్ణమేన జలేనాద్భైః పంకజై ర్విజయన్నపగతః జనేన జనసముదాయేన సమా సదనం ప్రతి
నిన్యే. హేత్యుచ్యయం స శ్రీశంకరైశ్చితి వా. ౬. ఆథ నయనానంతరం దోషరహిత
చరిత్రః ఋషీణామిశ్వరస్య శివగురోః పుత్ర శ్రీశంకరః గృహస్య సమీపం నేతుం
సముద్రగాం నదీం కపీనాం మనోక్షైర్వస్తుతః స్ఫురన్తి అలంకృతాని చ తాని పద్మాని
చ తైర్నత్వా ౭౭పాతతః స్ఫురదలంకృతపద్భ్యైర్వస్తువీదస్తువత్. ౭. తేన స్తుతా సంతుష్టా
నదీడవాచ తవ ఈహితమభిలషితం కలయతి చేష్టామితి కాల్వే ప్రాతఃకాలే భవిష్యతి
'అహ్నుదయశ్చేతి కలేర్భుకీ తతః ప్రజ్ఞాదృణి రూపం. ని. 'ప్రత్యూహో ౭వార్దృఖం
కల్య' మిత్యమరః, యస్త్యం బాల్యాపస్థాయాఙ్గాతో హితమిచ్ఛసి ఇత్యేవం ప్రకారేణ
నదీతః వరం ప్రాప్య సత్యవచనశ్రీశంకరస్సదనం ప్రాప ఏతాదృశసామర్థ్యవత్సే
౭సి వినయయుక్తః. ౮. శీలేన వాయునా అపృతైర్జలకణ్డైః పవిత్రితో లోకః
ప్రాతరేవ మాధవస్య లక్ష్మీపతేర్విష్ణోస్సమయా సదనం మద్విరస్య సమీపే ప్రవ
హంతీం తాం ధునీం నదీం నూతనామివ సమవలోకత. ౯. ఏవమనేన ప్రకారేణ

మతిమర్త్యచరిత్రం నేనమానజనదైన్యలవిత్రమ్, కేరలక్షితిపత్నిర్ది
 దృతుః ప్రాహిణోత్పచివమాదృతభిక్షుః. ౧౦. సోఽప్యతంద్రితమభీ
 రుపదాభిః ప్రాప్య తం తదను సద్విరదాభిః, ఉక్తిభి స్సరసమంజుపదాభి
 శ్శక్తిభృత్యమమజిజ్ఞాపదాభిః ౧౧. యస్య నైవ సదృశో భువి బోధా
 దృశ్యతే రణశిరస్సు చ యోధా, తస్య కేరళశృపస్య నియోగాద్దృ
 శ్యనే మను చ సత్కృతియోగాత్. ౧౨. రాజితాభ్రవసనై ర్విలసంతః
 పూజితాస్సదసి యస్య వసంతః, పండితాస్సరసవాదకథాభిః ఖండితా
 పరగిరోఽవితథాభిః. ౧౩. సోఽయమాజితసర్వమహీపస్తూయమాన

మర్త్యానలిక్తాస్తాని చరిత్రాణి యస్య తం నేనమానానాం జనానాం మనోరథపూరణేన
 దైన్యస్య లవిత్రం ఛేదకమేనం శ్రీశంకరం ద్రష్టమిచ్ఛురాదృతా భిక్షవో యేన
 స కేరళక్షితిపతిః రాజశేఖరాఖ్యస్సచివమమాత్మం ప్రేషితవాక్. ౧౦. స ఆమాత్యో
 ఽపి శం సమమతంద్రితమనలసమత్స్నితం యథాస్యా త్రగీతి వా ఽభిర్భయవర్జిత ఉప
 దీయత ఇత్యుపదా ఉపాయనం 'డుదాఞ్-దానే' 'ఆశశ్చోపసర్గ'ఇత్యుచ్ఛ. ని. 'ఉపా
 యనముపగ్రాహ్యముపవహస్తభి'వదే'త్యుమరః-ఉపదాభిరుపాయనభూతాభిస్సమీచీనాభి
 ర్విరదాభిః కరేణుభిస్సహ తం శ్రీశంకరం ప్రాప్యతదను తత్ప్రాప్తేః పశ్చాత్ సరసాని
 మనోజ్ఞాని పదాని యాసు సరసానామితి ఎ. ఏవంవిగాభిరాభి రుక్తిభిః శక్తిం శివాం
 సామర్థ్యం వా బిభర్షీతి శక్తిభిర్నచివోఽజిజ్ఞాపత్ సమంయథాస్యాత్తథా విజ్ఞాపిత
 వాక్ ఇతి వా. ౧౧. తా ఏవ దిర్భయతి-యస్య సదృశోబోధా రణమూర్ధను యుద్ధ
 కర్తా చ భువి నైవ దృశ్యతే తస్య కేరళదేశాధిపతేరాజ్ఞాఽతస్తస్యం సర్వోత్తమో
 దృశ్యనే. నను అన్య ఏవ తన్నియోగాదాగత్య మాం కుతో న దృష్టవాక్ భవానేవ
 వా పూర్వమిత్యాశంక్యాహః—మమ సత్కృతేః పుణ్యస్య యోగాత్ మమేత్యన్యవ్యా
 పృతిః యోగాదితి పూర్వకాలవ్యాపృతిః. ౧౨. అభి రాజ్ఞః ప్రాధిక ప్రదానపాత్రతా
 సూచనాయ తం సువక్ ప్రార్థయతే, రాజితేతి ద్వాభ్యాం. రాజితై ర్దిప్తిమద్భిరాత్రై
 స్సువర్ణ మధైర్వస్త్రైః విలసంతశ్శిభంతః పూజితాః పూజాం ప్రాప్తాః అవితథాభిరవ్య
 ర్థాభి స్సరసా రసయుక్తా శ్చ తాః వాదకథాశ్చ తాభిః ఖండితా అపరేషామన్యేషాం
 గిరో వాచో యై స్తే పండితా యస్య సదసి సభాయాం వసంతస్సంతీత్యర్థః. ని. అత్రం
 మేఘే చ గగనే ధాతుభేదే చ కాంచన' ఇతి మేదిసి. ౧౩. ఆజ్ఞా సంగ్రామే జితా
 స్సర్వే మహిషా భూమిపాలాయేన అతఏవ స్థూయమానా చరణౌ యస్యాకవివ కలస్య

చరణః కులదీపః, పాదరేణు మవనం భవభాజా మాదరేణ తవ వి
దతు రాజా. ౧౪. ఏష సింధురపరో మదపూర్ణో దోషగంధరహితః
ప్రవితీర్ణః, అస్తు తే ౭ద్య రజసా పరిపూతం వస్తుతో నృపగృహం శుచి
భూతమ్. ౧౫. ఇత్యుదీర్య పరిసాధితదౌత్యం ప్రత్యుదీరితసదుక్తి మ
మాత్యం, అత్యుదారమృషిభిః పరిశస్తం ప్రత్యువాచ వచనం క్రమశ
స్తమ్. ౧౬. భైక్ష్యమన్న మజనం పరిధానం రూక్షమేవ నియమేన విధా
నమ్, కర్తదాతృవర శాస్త్రీవటూనాం శర్తదాయనిగమాప్తి పటూనామ్.
౧౭. కర్త నైజమపహాయ కుభోగైః కుర్తహే హ కిము కుంభిపురో
గైః, ఇచ్ఛయా సుఖ మమాత్య యథేతం గచ్ఛ నాథమసకృత్కథ

దీపః దీపవత్ప్రకాశకస్సైవయం రాజా భవభాజాం సంసారం భజతామవనం పాలకం
తవ చరణరేణుమాదరేణ విదతు లభతాం అభ్యర్థనాయాం లోట్. ౧౪. తత్రాసీతాసూ
పదాసు ముఖ్యమేకం గజం దర్శయతి:—ఏష సింధురపరో హస్తీశ్రేష్ఠో మదేన
పూర్ణః దోషస్య గణేనాపి వజ్జితః ప్రవితీర్ణో రాజ్ఞా ప్రేష్ఠా దత్తప్రసాద్యన్తుత
శ్శుచిర్భూతమపి నృపగృహం తవ చరణరజసా పరిత ఆనమంతాత్పూతం పవిత్ర
మస్తు. ౧౫. ఏవం యుక్తియుక్తం సచివవాక్యముదాహృత్య తదుత్తరూపం శ్రీశం
కరవాక్యముదాహర్తూమాహ:—ఇత్యేవం ప్రకారేణోదీర్ఘిక్వా పరిసాధితం దూత
కృత్యం యేన ప్రత్యుదీరితాః ప్రత్యుచ్చారితాస్తామక్తయస్మిమాచీనా ఉక్త
యో వా యేన తమమాత్యం సచివం ప్రతి క్రమశః క్రమేణ వచనమువాచ. తద్వి
శిష్యే. అత్యుదారమతపివ ఋషిభిః పరిశస్తం సంస్తుతం. ౧౬. తదుదాహరతి.
భైక్ష్యం భిక్షయా లబ్ధమన్నం పరిధానసూచాచ్ఛదనమజనం మృగచర్త విధానం కర్త
వ్యం నియమేన రూక్షమేవ కష్టసాధ్యమేవ త్రికాలస్నానాది కర్త కర్తప్రతిపాదకం
వేదాదిశాస్త్రం హేదాతృవర శర్తదాయనాం దృష్టాదృష్టసుఖదాయనాం వేదా
నాం ప్రాప్తౌ పటూనాం కుశలనాం పటూనాం బ్రహ్మచారిణాం శాస్త్రీ యద్వా
విధానం శ్రుతిస్తృత్యాది నియమేన రూక్షమేవ కర్త తత్రాపి నియమేనేతి వా శాస్త్రీ
త్యర్థః. శర్తదాయాతి కర్తణో వా విశేషణమ్. ౧౭. తథాచైవంవిధా బ్రహ్మచారిణో
వయం నైజం స్వీయం కర్త విహాయ కుంభిపురోగైః కుభోగైః భోగ్యంత ఇతి భోగా
విషయానైరిభిపురస్కరైః కుత్సిత్తైరిషయసంభోగైః కింకుర్తహే అపేహితి. ప్రసిద్ధా
ర్థకమాశ్చర్యార్థకం వా ౭వ్యయం. తర్హి మయా కిం విధేయమిత్యాకాంక్షాయా
మాహ - హే సచివ ఇచ్ఛయా సుఖం యథా స్వాత్మథా యథేతం యథా

యేథమ్. ౧౮. ప్రత్యుత ఊతిభృతాఖిలవర్ణా వృత్త్యుపాహరణతో విగతర్ణాః, ధర్మవర్తని రతా రచనీయాః కర్తవ్యజ్యమితి నో వచనీయాః. ౧౯. ఇత్యముష్య వచనాదకళంకః ప్రత్యగా త్పున రమాత్య మృగాంకః, వృత్తమస్య స నిశమ్య ధరాప స్సత్తమస్య సవిధం స్వయమాప. ౨౦. భూసురార్భకవరైః పరివీతం భాస్వరోడుపగభ స్త్రువ వీతమ్, అచ్ఛజహ్ను సుతయా విలసంతం సుచ్ఛవిం నగమివ ద్రుమవంతమ్. ౨౧. చర్త కృష్ణహరిణస్య దధానం కర్త కృత్స్నముచితం విదధానమ్, నూతనాంబుదనిభాంబరవంతం పూతనారిసహజం తులయంతమ్. ౨౨. జాతరూపగుచి ముంజసుధామ్నా ఛాతరూపకటి మద్భుత

గతం తథాగచ్ఛ యత ఇత్థమమునా ప్రకారేణాసకృదర్థం న కథయ. ౧౮. యత్త్వయోక్తం తద్రాజ్యః కర్తవ్యం న భవతి ప్రత్యుత భూమిపేన సర్వే వర్ణా బ్రాహ్మణాద్యావృత్త్యుపాహరణతస్తత్తద్వర్ణోచితశుద్ధజీవికాసంపాదనేన విగతాని దేవర్షిశిత్పలుణాని యేథ్యస్తథావిధా ధర్మమార్గే నిరతా రచనీయాః స్వీయం కర్తవ్యజ్యమితి నో వచనీయా నైవ వక్ష్యాః. ౧౯. తతః కింపృత్తమిత్యాకాంక్షాయా మాహ - ఇత్యేవంవిధాదముష్య శంకరస్య వచనాదమాత్యచంద్రశ్చంద్రా ద్వ్యుతి రేకసూచకం విశేషణమకళంకః పునః ప్రత్యగాత్ స్వస్వామినం ప్రతి గమనం కృతవాక్ న భూమిపాఽస్య వృత్తం శ్రుత్వాఽత్యుత్కృష్టస్య శ్రీశంకరస్య సవిధం సమాపం స్వయం ప్రాప. ౨౦. ఇతః చతుర్థశ్లోకస్థం మునివరస్య తుమారం విశిష్య. భూసురాణాం భూమిదేవానాం బ్రాహ్మణానామర్భకవరైర్బాలకశ్రేష్ఠః పరివీతం పరితో వ్యాప్తం భాస్వరైర్దేదీప్యమానైర్భాస్వరస్యేవోడుపస్య చంద్రస్య గభస్తీభిః కిరణైస్తుల్యముపవీతం యజ్ఞోపవీతం యస్య అచ్ఛా స్వచ్ఛా యా జహ్ను సుతా గంగా తయా విలసంతం ద్రుమవంతం నగం హిమాలయమివ సుచ్ఛవి సుష్ట చ్ఛవిః కాంతిర్యస్యతం. ౨౧. కృష్ణహరిణస్య చర్త దధానం సర్వముచితం కర్త విదధానం నూతనమేఘతుల్యమంబరమన్యాస్తీతి తథా తం పూతనాయాః కంసప్రేషితాయా అరిః శత్రుః కృష్ణస్తస్య సహజం భ్రాతరం బలభద్రం తులయంతం తత్తులాం దధానం. ౨౨. జాతరూపస్య సువర్ణస్య రుచిరీవ రుచిర్యస్య తస్య ముంజసంజ్ఞకస్య తృణివిశేషస్య సుధామ్నా సుష్ట తేజసా ఆశ్చర్యమందిరేణ చ్ఛాతం ఛన్నం రూపం యస్యాస్తథాభూతా కటిశ్శ్రోణిర్యస్య సత్కృతిః సుకృతం తయా లబ్ధం పాకేన పరిణత్యా పీతా యా

థామ్నా, నాకభూతమివ సత్కృతిలబ్ధం పాకపీతలలికాపరిభ్రమ్. ౨౩. సస్తితం మునివరస్య కుమారం విస్తితో నరపతి ర్భూహువారమ్, సం విధాయ వినతిం వరదానే తం విధాతృసదృశం భువి మేనే. ౨౪. తేన పృష్టకుశలగ ఊతిపాల స్నేహన సృష్టమథ శాత్రవకాలః, హాటకాయుత సమర్పణపూర్వం నాటకత్రయ మవోచదపూర్వమ్ ౨౫ తద్రసార్ద్ర గుణరీతివిశిష్టం భద్రసంధిగుచిరం సుకవీప్యమ్, సంగ్రహేణ స నిశమ్య

లలికాః సూక్ష్మలతాస్తాభిః పరిరబ్ధమాల్లింగితం స్వర్గ భూమిజం కల్పద్రుమమివ. ౨౩. స్తి తేన మందహాసితేన సహితం మునివరస్య శివగురోః కుమారం నరపతిర్భూహువారం ప్రణతిం విధాయ తం భువి వరదానే బ్రహ్మణా సమం మేనే భువీత్యస్య వినతిమిత్య నేన వా సంబంధః. ౨౪. తేన శ్రీశంకరేణ పృష్టం కుశలం యన్మై సశాత్రవస్య శత్రు సమూహస్య శత్రుసంబంధినో వా కాలాః ౨౦తతో భూమిపాలః దశసహస్రసంఖ్యాక సువర్ణముద్రాసమర్పణపూర్వకం స్వేన రచితమపూర్వం నాటకానాం త్రయమవోచత్. ౨౫. నాటకత్రయం వివిన్షి తదిత్యర్థేన. తన్నాటకత్రయం. 'శృంగారహాస్యకరుణా రాద్రవీరభయానకాః, బీభత్సాన్యుతసంక్లా చేత్యష్టా నాట్యేరసాః స్మృతాః' ఇత్యుక్తై రసైరార్ద్ర గుణైః. 'యేరసస్యాంగినో ధర్మాః శౌర్యాదయ ఇవాత్మనః' ఉత్కర్ష హేతవ స్తేష్యు రచలస్థితయో గుణాః, మాధుర్యాజః ప్రసాదాఖ్యాప్తయస్తే చ పునర్దశ, ఆహ్లా దకత్వం మాధుర్యం శృంగారే ద్రుతికారణం, కరుణే విప్రలంభే తచ్ఛాంతే చాలిశ యాన్వితం, దీప్తాత్మవిస్తృతేర్హేతురోజో వీరరసస్థితిః, బీభత్సరాద్రసయో ప్రస్యాధిక్యం క్రమేణ చ, శుష్కేంద్రనాగ్నివ త్వస్త్వచలవ త్వహనైవ యః, వ్యా ప్నోత్యన్యత్రస్సాదో ౭సౌ సర్వత్ర విహితస్థితి' రిత్యుక్తైర్గుణైః - 'రీతిర్నామ గుణా జ్ఞిష్టా వర్ణసంఘటనా మతా. వైదర్భీ గౌడీ పాంచాలీ' ఇత్యుక్తాభీరితిభిశ్చ విశిష్టం యుక్తం తథా భద్రసంధిభిశ్చేష్టసంధిభిస్సువర్ణం సంధిర్నామ ఏకేన ప్రయోజ నేనాన్వితానాం కథాంకానామవాంతరప్రయోజనసంబంధః. తత్ర పంచసంధయః తదుక్తం దశరూపకే. 'ముఖం ప్రతిముఖం గర్భః సావమర్కోపసంహృతిః, ముఖం బీజసముత్పత్తిర్నానార్ధ రససంభవా. లక్ష్మ్యలక్ష్మ్యస్య బీజస్య శక్తిః ప్రతిముఖం మతం గర్భస్తవదృష్టవత్సస్య బీజస్యాన్వేషణం ముహూః, హేతునా యేనకేనాపి విమర్శ స్సంధిరివ్యతే, బీజసంతో ముఖాద్యర్థా విప్రకీర్ణా యథాయథం, వికారార్థముప వర్ణ్యంతే యత్ర నిర్వహణం హి తదిత్యాది సంధిషు భద్రత్వం గ్రామ్యచేష్టాది వినిర్మ క్తత్వం అతఏవ శోభనకవీనామిష్టం కవిషు శోభనత్వం రసగ్రాహిత్వం ఏవంవిధనాట

సువాచం తం గృహణ వరమిత్యముమూచే. ౨౬. తాం నితాంత హృదయంగమసారాం గాం నిశమ్య తులితామృతధారామ్, భూపతి స్స రచితాంజలిబంధస్సోన్మీపమం సుతమియేష సుసంధః. ౨౭. నోహి తాయ మమ హాటకమేత ద్దేహినస్తు గృహవాసిజనాయ, ఈహితం తవ భవిష్యతి శీఘ్రం యాహి పూర్ణమననే త్యవద త్తమ్. ౨౮. రాజ వర్యకులవృద్ధినిమిత్తాం వ్యాజహర రహసి శ్రుతివిత్రామ్, ఇష్టిమస్య సక లేష్టవిధాతు స్తుష్టిమాప హి తయా ఓతినేతా. ౨౯. సవిశేషవిదా సభాజితః కవిముఖేన కళాభృతాం వరః, అగమత్యతకృత్యధీ ర్నిజాం నగరీ మస్య గుణా నుదీరయన్. ౩౦. బహవ శ్రృతిపార నృశ్వనః కవయోద్వైషత శంకరాద్ధరోః, మహత స్సుమహంతి

కత్తయం సశ్రీశంకరః సంగ్రహేణాకర్ణ్య సుప్థ వాక్యం తమముం రాజానం వరం గృహణేత్యువాచ. ౨౬. నితాంతమత్యంతం హృదయంగమో మనోహరస్సారో యస్యాం తులితా ఽమృతధారా యయా తాం గాం వరం గృహణేతి వాచం నిశమ్య రచితో ఽంజలిబంధో యేన స బద్ధాంజలిస్సుప్థు సంధా ప్రతిజ్ఞా యస్య స భూపతి స్సోన్మీపమం స్వసదృశం పుత్రమియేష ఇచ్ఛతి స్త్. ౨౭. ఏవం ప్రార్థితః శ్రీశంకరస్తం రాజానమువాచ ఏతద్దశసహస్రసంఖ్యాకం హాటకం మమ హితాయ నాస్తి కర్హి కథం విధేయమితి తత్రాహ నో స్తాకం గృహవాసిజనాయ తు దేహి తపేహితం మనసా ఽభి లషితం శీఘ్రం భవిష్యతి తస్మాత్పూర్ణమనసా శీఘ్రం యాహి గచ్ఛేతి మధ్యమణి న్యాయేన శీఘ్రుడమభయత్ర సంబంధసియం. ౨౮. ఏవం జనసమాజ ఉత్తావ పునా రహసి ఏకాంతే రాజవర్యకులస్య పృథ్విమిత్రభూతాం శ్రుతివిత్రాం శ్రుతిప్రసిద్ధాం. ని. 'ఏత్తం జ్ఞితే ధనే వాచ్యలింగం ఖ్యాతే విచారిత'ఇతిమేదీనీ-అస్య రాజ్యస్యక లేష్టానాం విధాతా పరమాత్మా తస్య ఇష్టిం పూజాం వ్యాజహర తప్త)కారముక్తవాన్ తయా ఇష్ట్యా భూమినేతా రాజా తుష్టిసూపేత్యర్థః. ౨౯. విశేషజ్ఞేన కవిముఖేన శ్రీశంకరేణ సభాజితః పూజితః కలాభృతాం మధ్యే శ్రేష్ఠః కృతం కృత్యం యయా సా బుద్ధిర్యస్య స రాజా ఽస్య గుణాన్వర్ణయన్ స్వీయాం నగరీమగమత్ గత వాన్ - వి. ౩౦. ఏవం కేరళభూమిపతేరర్చప్రదానాదికముపవర్ణ్య పృత్తాంతాం తరం వర్ణయితుముపక్రమతే. బహవశ్శ్రుతిపారదృశ్వనో పేదపారం దృష్టవంతః కవయః శ్రీశంకరాన్తహతః గురోర్తహన్తి దర్శనాని శాస్త్రాణి ఫణిరాజస్య శేషస్య

దర్శనాన్యధిగంతుం ఘోరాజకాశలీమ్. 30. పఠితం శ్రుత మాదరా
త్పునగి పునరాలోక్య రహస్యనూనకమ్, ప్రవిభజ్య నిమజ్జత స్సుఖే
సవిధేయాన్ విదధేత మాం సుధీః. 31. సర్వార్థతత్వవిదపి ప్రకృ
తోపచారైశ్చాస్త్రోక్తభక్త్యతిశయేన వినీతశాలీ, సంతోషయం తస్యజ
ననీమనయత్కియంతి సమ్మానితో ద్విజవరై ర్ద్వివసాని ధన్యాః. 33.
సా శంకరస్య శరణం స చ తజ్జనన్యా హ్యన్యోన్యయోగవిరహ స్త్వ
నయో రసహ్యాః, నో వోధు మిచ్ఛతి తథా ఒప్యమనుష్యభావా
స్తేరుం గతగి ణిమభివాంఛతి దుష్ప్రదేశమ్. 34. కృతవిద్యమముం
చిక్కిరవ శ్రితగార్హస్థ్య మథాప్తబంధవః, అనురూపగుణా మచిం
తయ న్ననవద్యేషు కులేషు కన్యకామ్ 35. అథ జాతు దిదృక్షవః
కలావవతీర్ణం మునయః పురద్విషమ్, ఉపమన్యుదధీచిగౌతమత్రితలా
గస్త్యముఖా స్సమాయయుః. 36. ప్రణిపత్య స భక్తిసన్నతః ప్రస
విత్ర్యా సహ తాన్విధానవిత్, విధివ న్నధువర్కపూర్వయా ప్రతిజ

కుశలతామధిగంతుమశ్చైవ తాధ్యయనం కృతవస్త ఇత్యర్థః. 30. పఠితం శ్రుత
మనూనకమఖండమారాద్రహస్యేకాంత ఆలోక్య ప్రవిభజ్య చ సారాసారవిభాగం
విధాయ నిజసుఖే నిమజ్జతః విధేయాన్ శిష్యాన్ సుధీశ్శ్రీశంకరో విదధేతమాం
సమ్యక్ కృతవాన్. 31. వినీతశాలీ వినయవాన్. వసం. 33. అన్యోన్యయోగస్య
పరస్పరసంయోగస్య విరహ స్త్వనయోశ్చజ్జరతజ్జనన్యోరసహ్యో యద్యపి తథా ఒపి
వోధుం పరిణయం కర్తుం నో ఇచ్ఛతి స్త తత్ర హేతుమాహః—అనుమన్యభావా
ద్దేవాధిదేవత్వాత్ మేరుం ప్రాప్తః కిం దుష్ప్రదేశం దుష్టస్థానమభివాంఛతి నైవ
వాంఛతీత్యర్థః. 34. ఆప్తాశ్చ బంధవశ్చ తే ఆప్తాశ్చ తే బంధవశ్చేతి వా
కృతా సంపాదితా విద్యా యేన తమముం శ్రితం గార్హస్థ్యం యేన ఏవంబిధం
చిక్కిరవః కర్తుమిచ్ఛవోఽనురూపా గుణా యస్యాస్తథాభూతాం కన్యకాం దోష
వర్జితేషు కులేష్వచింతయన్. వి. 35. అథానంతరం జాతు కదాచిత్ త్రిపురఘ్నం
మహాదేవం కలియుగే శ్రీశంకరాత్మనాఒవతీర్ణం ద్రష్టుమిచ్ఛంతః ఉపమన్యుప్రముఖా
మునయస్సమాయయుః. 36. భక్త్యా సమ్యక్ సతో నమ్రః ప్రసవిత్ర్యా జనన్యా
సహ ప్రణామపూజాదివిధానవి త్స శ్రీశంకర స్తా న్సునీత్ ప్రణిపత్య ప్రకర్షణే నత్వా
మధువర్కః పూర్వమాదౌ యస్యాస్త యా సవర్యయా పూజయా ప్రతిజగ్రాహ.

గ్రాహ సహాయా మునీ. 32. విహితాంజలినా విశశ్చితా విన
యోక్త్యా ల్పితవిష్టరా అమీ, ఋషయః పరమార్థసంశ్రయో అము
నా సాక మచీకర న్కథాః. 33. నిజగాద కథాంతరే మునీ జననీ
తస్య సమస్తదర్శినః, వయమద్య కృతార్థతాం గతా భగవంతో యదు
పాగతా గృహాః. 34. క్వ కలిర్భూహదోషభాజనం క్వ చ యుష్మ
చ్ఛరణావలోకనమ్, తదలభ్యత చేత్పురాకృతం సుకృతం నః కిమితి
ప్రపంచయే. 35. శిశు రేష కిలాతిశైశవే యదశేషాగమపారగో లభ
వత్, మహిమా లపి యదద్భుతో లస్య తద్వ్యయమేతత్కురుతే
కుతూహలమ్. 36. కరుణార్ద్రదృశానుగృహ్యతే స్వయ మాగత్య
భవద్భిరప్యయమ్, వదతాస్య పురాకృతం తపః క్షమమాకర్ణయితుం
మయా యది. 37. ఇతి సాదరమారితాం తయా గిర మాకర్ణ్య

స్వాగతం కృతవానిత్యర్థః. 32. విహితాంజలినా విశశ్చితా విదుషా శ్రీశంకరేణ భగ
వంత వీతాన్యాసనాని పరిగృహ్యంతామితి వినయపూర్వకయోక్త్యా ల్పితా విష్టరా
అసనాని యేభ్యస్తే పరమార్థస్య సంశ్రయో యేషాం తే మోక్షనిష్ఠా అమీ ఋష
యో ల్మనా శ్రీశంకరేణ సహ కథాః కృతవంతః మోక్షసంశ్రయాయ ఇతి కథా
నాం వా విశేషణం. 33. కథానామంతరే లంతరాశే తస్య సర్వజ్ఞస్య జననీ మునీ
సువాచ. యదువాచ తదాహ. వయమద్య కృతార్థతాం ప్రాప్తా యద్యస్తాద్భగ
వంతో గృహానుపాగతాః. 34. భగవదాగమనం న కేవలం కృతార్థతాయా ఏవ
సంపాదక మసి తు జన్మాంతరీయానంత సుకృతసూచక మపీత్యాశయేనాహ. క్వేతి.
బహుదోషభాజనం కలిః క్వ క్వచ యుష్మచ్ఛరణావలోకనం తథా చ సమస్తదోషా
శ్రయే కలియుగే లత్సంతాలభ్యం తత్ యుష్మచ్ఛరణావలోకన మలభ్యతచేత్త్వై
నో లస్తాకం పురాకృతం పుణ్యం కిమితి ప్రపంచయే తద్వర్తనమవశక్యమిత్యర్థః. 35.
ఏవం స్తుత్యాభిముఖకృతాన్మునీన్ కిం చిత్ప్రేక్షమారభతే శిశురితిః—ఏష భవ
దగ్రే స్థితశ్శిశురలిబాత్సే సర్వాగమపారగో యదభవత్ మహిమా లప్యస్య య
దద్భుతో లభవదేతద్వ్యయం కుతూహలం కురుతే. 36. భవదాగమనమప్యేతదద్భుత
మాహాత్మ్యసూచక మిత్యాశయేనాహః—భవద్భి రప్యత్యంతా లభ్యదర్శనై రసి
తత్రాపి స్వయమాగత్య తత్రాపి కరుణార్ద్రదృశా లయమను గృహ్యతే. తస్మాదస్య
పురాకృతం తపో వదత మయా ఆకర్ణయితుం యది క్షమం యోగ్యం తస్మై బ్రూతే
త్యర్థః. 37. ఇత్యేవం ప్రకారేణ సాదరం యథా స్వాక్షధా సఖ్యోచ్ఛారితాం

మహర్షి సంసది, ప్రతివక్తుమభిప్రచోదితో ఘటజన్తా ప్రవయాః ప్రచక్రమే. ౪౩. తనయాయ పురా పతివ్రతే తవ పత్యా తపసా ప్రసాదితః, స్తి తపూర్వముపాదదే వచో రజనీవల్లభఖండమండనః. ౪౪. వరయస్య శతాయుషస్సుతానపి వా సర్వవిదం మితాయుషమ్, సుతమేకమితీ రితశ్శివం సతి సర్వజ్ఞమయాచతాత్మజమ్. ౪౫. తదభీష్నితసిద్ధయే శివస్తవ భాగ్యాత్తనయో యశస్విని, స్వయమేవ బభూవ సర్వవిన్నతతో ఽనోఽస్తి ఽతస్సురేష్వపి. ౪౬. ఇతి తద్వచనం నిశమ్య సా మునివర్యం పునరవ్యవోచత, కియదాయురముష్య భో మునే సకలజ్ఞో ఽస్యనుకంపయా వద. ౪౭. శరదో ఽప్తపునస్తథాప్త తే తనయస్యాస్య తథాప్యసౌ పునః, నివసిష్యతి కారణాంతరాద్భువనే ఽస్మి

వాచమాకర్ణ్య సాదరమాకర్ణ్యేతి వా మహర్షీణాం సంసది సభాయాం తైరేవ ప్రేరితో ఽలిపృథ్తో ఽగస్త్యః ప్రతివక్తుం ప్రచక్రమే. ౪౩. సాక్షాచ్ఛివ ఏవ తవ పత్యా ఽలితపసా సమారాధ్య లబ్ధో న త్వయం కశ్చిత్తపస్వీత్యాశయేనాహః—తనయాయేతి త్రిభిః—హేపతివ్రతే పూర్వం తవ పత్యా పుత్రార్థం తపసా ప్రసాదితో రజనీ వల్లభస్య చంద్రస్య ఖండో మండనమలంకారో యస్య స నికాకరకలాశేఖరో భగవాన్ శంకరో వచనముపాదదే ప్రోక్తవాన్. త్వయా సహైవ తవ పత్యా తవస్తవమితి ద్యోతనాయ సంబోధనమ్. ౪౪. తైవం వచనముదాహరతి. వరయస్వేతి. అసర్వవిదః శతాయుషస్సుతాన్ వరయస్వాపి వా సర్వజ్ఞమల్పాయుషమేకం సుతం వరయస్వేతి ఈరితస్తవ పతిర్హే సతి సర్వజ్ఞమాత్మజం శివాదయాచత. ౪౫. తస్య తవ పత్యురభిలషి తస్య సిద్ధయే స్వయమేవ శివో భాగ్యాత్తవ తనయో బభూవ హేయశస్వినితి సంబోధయన్ తవ యశఃఖ్యాపనార్థం బభూవేతి సూచయతి నను సర్వజ్ఞమన్యమేవ పుత్రం ఖతో న దత్తవానితి చేత్తత్రాహ యతః కారణాద్దేవేష్వపి తస్మాచ్ఛివాదన్యః సర్వజ్ఞో నాస్తి తత ఇత్యర్థః. ౪౬. ఇత్యేవం ప్రకారేణ తస్మాగస్త్యస్య వచనం మితాయుష మిత్యాదిరూపం శ్రుత్వా సా సతీ మునిశ్రేష్ఠం పునరప్యవచ భో మునే యతస్సకలజ్ఞోఽస్యతోఽముష్యాయుః కియత్పరిమితమస్తి తత్కరుణయా వద యతో మితాయుషమితి శ్రుత్వా మమ త్రాసో జాత ఇతి భావః. ౪౭. ఏవం పృష్టో మునిరువాచ. శరదస్సంవత్సరాః అప్త తథా పునరప్త మితిత్వా షోడశేతి యావత్. అస్య తవ పుత్రస్యాయుర్యద్యపి తథా ఽప్యసౌ తే తనయః కారణాంతరాదస్మిన్భువనే

స్తవపట్నవత్సరాఁ. ౪౮. ఇతి వాదిని భావినీం కథామృషిముఖ్యే
 ఘటజే నివార్య తమ్, ఋషయస్సహ తేన శంకరం సముపామంత్ర్య
 యయ్యర్యథాగతమ్. ౪౯. సృణీనా కరిణీవ సార్దితా శుచినా శైవలీనీవ
 శోషితా, మరుతా కదలీవ కంపితా మునివాచా సుతవత్సలా ౨భవత్.
 ౫౦. అథ శోకపరితచేతనాం ద్విజరాడిత్యమువాచ మాతరమ్, అవగ
 మ్య స సంస్మృతిస్థితం కిమకాండే పరిదేవనా తవ. ౫౧. ప్రబలానిలవేగ
 వేల్లితధ్వజచీనాంశుకకోటిచంచలే, అపి మూఢమతిః కళేబరే కురుతే
 క స్థిరబుద్ధిమంబికే. ౫౨. కతినామ సుతా న లాలితాగ కతి వా నేహ
 వధూరభుంజి హి, క్వను తే క్వ చ తాః క్వ వా వయం భవ సంగః ఖలు పాం

షాడశ సంవత్సరాఘ్నసర్వసివ్యతి వాసం కరివ్యతి. ౪౮. ఇత్యేవం ప్రకారేణ భావి
 నీం భవిష్యాం కథాం కుంభజే ౭౫స్త్రే వాదిని సతి మునయస్తం నివార్య శ్రీశంకరం
 సముపామంత్ర్య తేన ఘటజేన సహ యథాగతం జగ్ముః. ౪౯. అతికష్టదాం ముని
 వాచం శ్రుతవతీం సతీం వర్ణయతి. సృణీనేతి. సృణీనా అంకుశేన హస్తినీవ సా ముని
 వాచాఽర్దితా పీడితా ౨భవత్ శుచినా ఆషాఢేన శైవలీనీ శైవలం పద్మకావ్యం తత్సం
 బంధినీ పుష్కరిణీవ సా శోషితా ౨భవత్-వాయునా కదలీవ కంపితా ౨భవత్ యతః
 పుత్రవత్సలా. ౫౦. ఏవమతికష్టవతీం మాతరం శ్రీశంకరో యదుక్తవాఁ తద్వత్తు
 ముపక్రమతే. అథ మాతుర్నునివాచా ౭తిదుఃఖప్రావృణంతరం శోకేన పరీతా
 వ్యాప్తా చేతనా బుద్ధిర్యస్యాః తాం సంసారస్య స్థితిం ఊహభంగురూపామవగమ్య
 కాండే ౭సమయే పరిదేవనా శోకః తవ కిమర్థమపారేత్యర్థః. ౫౧. అతిచంచలే
 శరీరే మూఢమతిరిషి స్థిరబుద్ధిం న కురుతే. త్వం త్వతిసుజ్ఞా తీత్ర తాం కర్తుమత్య
 యోగ్యేతి బోధయన్నాహ :— ప్రబలా యోఽనిలా వాయుస్తస్య వేగేన
 వేల్లితో ౭తికంపితో యో ధ్వజస్తస్య యచ్ఛీనదేశీయమతిసూక్ష్మం వస్త్రం తస్య
 శోఽతిరగ్రభాగస్తద్వచ్ఛంచలే కళేబరే శరీరే స్థిరబుద్ధిం మూఢమతిరిషి కః కురుతే
 న శో పీత్యర్థః. ఉక్తాశయసూచకం సంబోధనమంబికఇతి - తథా చాస్తద్దమ్మికా
 ౭తిసుజ్ఞా ౭తిచంచలే కళేబరే స్థిరబుద్ధిర్వైవైవం శోచితుమనర్హాఽసీత్యర్థః. ౫౨.
 కించ. తత్తజ్జన్మన్యనుభూతానాం పుత్రాదీనామానంత్యాత్మర్షేషాం శోకాసంభవా
 దేతే శోచ్యా ఏతేనేత్యస్మిన్ వినిగమకాభావాన్న కే ౭పి శోచ్యా ఇత్యాశయేనాహ
 కతీతిః—ఇహోస్మిన్నంసారే కతివధూర్లలనా నాభుంజిహి న భుక్తాః లే సుతాః క్వ తా
 వధూశ్చ క్వ వయం చ క్వ - తథా చ భవసంగః పాంథానాం తత్తద్విగ్మ్యతానాం

ధసంగమః. ౫౩. భ్రమతాం భవవర్తని భ్రమా న్నహి కించిత్సుఖమంబ
లక్షయే, తదవాప్య చతుర్థమాశ్రమం ప్రయతిష్యే భవబంధముక్త
యే. ౫౪. ఇతి కర్ణకఠోరభాషణశ్రవణాద్బాష్ప పిన్దకంతయా,
ద్విగుణీకృతశోకయా తయా జగదే గద్గదవాక్యయా మునిః. ౫౫.
త్యజ బుద్ధిమిమాం శృణుష్వ మే గృహమేధీ భవ పుత్రమాపుహి,
యజ చ క్రతుభిస్తతో యతిర్భవితాస్యంగ సతామయం క్రమః.
౫౬. కథమేకతనూభవా త్వయా రహితా జీవితముత్సహేఽబలా,

పథికానామేకస్త్రిక ప్రసాదా యథా సంగమస్తద్వద్భవసంగోప్యనియతః క్షణభంగుర
శ్చేత్యర్థః. ప్రసిద్ధం చేదమిత్యాహ - ఖల్వీతి. తస్మాత్కే ౭సి శోచ్యా న భవంతీత్యా
శబ్దః. ౫౩. ఏవం శోకావహారకైర్వాక్యైర్వారతరం ప్రబోధ్య స్వేన యదవశ్యం కర్త
వ్యం తదాహ:- భ్రమతామితి. సంసారమార్గే భ్రమాదజ్ఞానాద్భ్రమతాం కించిదసి
సుఖం న లక్షయే ౭సి తు జననీజతరవాసాదిరూపం దుఃఖమేవేతి సూచయన్ సంబో
ధయతి:- హేఅంబేతి. హి యస్మాదేవం తత్తస్మా చ్చతుర్థం సన్న్యాసాశ్రమమవాప్య
సంసారలక్షణాద్బంధాద్విముక్త్యర్థం ప్రకర్తేణ యత్నం కరిష్యామి. ౫౪. ఏవం శ్రీశం
కరవాక్యముదాహృత్య తద్వచనేన ద్విగుణీకృతశోకాయా స్పృత్యా వచనముదాహర్తు
మాహ. ఇత్యేవం ప్రకారేణ యత్కర్తవ్యం కఠోరం దుస్సవర్కం భాషణం చతుర్థ
మాశ్రమమిత్యాదిరూపం తస్య శ్రవణాత్ బాష్పైర్వరత్రుభిః పిన్దోః సిహితః కంఠో
యస్యా ద్విగుణీకృతః శోకో యస్యా ఆతపీవ గద్గదం వాక్యం యస్యాస్తయా మునిః
శ్రీశంకరో జగదే కర్తృణి ప్రత్యయః ఏవం భూతా సా మునిం జగదేత్యర్థః. ౫౫.
యదువాచ తదాహ:- త్యజేతి. ఇదానీమేవ చతుర్థాశ్రమం ప్రాప్య ప్రయతిష్య ఇతీ
మాం బుద్ధిం త్యజ తస్మి కింకర్తవ్యమితి చేతత్రాహ:- మే మమ వచనం శృణు-కిం
తదితి తత్రాహ. గృహమేధీ గృహస్థో భవ కిం తత ఇత్యత ఆహ. పుత్రం ప్రాపుహి
క్రతుభిర్వ్రజనం చ కురు-తతస్తదవస్తరం యతిర్భవితాసి భవిష్యసి ఆంగ హేపుత్ర సతాం
శాస్త్రో ౭యమేవ క్రమ ఇత్యర్థః. తథా చ స్మృతిః. 'ఋణాని త్రీణ్యపాకృత్య
మనో మోక్షే నివేశయే' దితి. ౫౬. కించ ఏకస్తనభవః పుత్రో యస్యాస్తభావిధా
౭బలా ౭హం త్వయా నిరహితా శ్చుచా శోకేనైవ జీవితం కథముత్సహే పుత్రస్య
తనైవంవిధదుఃఖదాత్మత్వమనుచితమితి సూచయన్ సంబోధయతి:- తనయేతి. తనయే
నేతి పాఠాంతరే త్వయేత్యనేన సంబంధనీయం కిం చ యదర్థం త్వముత్సాదితస్తదార్థస్య

తనయైవ శుచార్థ్యదైహికం ప్రమృతాయాం మయి కః కరిష్యతి. ౧౭.
 త్వమశేషవిదప్యపాస్య మాం జరతాం వత్స కథం గమిష్యసి, ద్రవ
 తే హృదయం కథం న తే న కథంకారముపైతి వా దయామ్. ౧౮.
 ఏవం వ్యథాం తాం బహుధాశ్రయంతీమపాస్తమోహైర్బహుభి
 ర్వచోభిః, అంబామశోకాం వ్యదధాద్విధిజ్ఞశ్శుద్ధాప్తమేఽచింతయ
 దేతదంతః. ౧౯. మమ న మానసమిచ్ఛతి సంస్మృతిం న చ పునర్జననీ
 విజిహాసతీ, న చ గురుర్జననీ తదుదీక్షతే తదనుశాసనమీషదపేక్షీ
 తమ్. ౨౦. ఇతి విచింత్య స జాతు మిమంక్షయా బహుజలాం సరితం

దైహికమసి ప్రమృతాయాం కః కరిష్యతీత్యర్థః. ౧౭. కించాల్పవిదాఽసి వృద్ధా జననీ
 న పరిత్యజ్యతే యది కేనచిదతిమూఢేన త్యజ్యతే తస్మిన్ త్యజ్యతాం త్వం త్వశేషజ్ఞోఽసి
 మాం స్వమాతరం తత్రాపివృద్ధాం త్యక్తుమత్యయోగ్యాం పరిత్యజ్య కథం గమిష్యసి మామ
 పాస్య గంతుమత్యంతాయోగ్యోఽసీత్యర్థః వత్సగమనం యథా గోః పీడాకరం తథా
 తవగమనం మమేతి ద్యోతయన్తి సంబోధయంతి-వల్సేతి:—ఏవముక్తమవ్యద్రవీభూతాం
 తఃకరణం పుత్రమాలక్యహః—ద్రవత ఇతి - నను వాస్తవసంబంధాభావవిదో మమ
 కావసి మమత్వాభావాల్సేషావకాత్కథం మే హృదయం ద్రవీభూతం భవే
 దిత్యాశంక్య తత్పదిదామతిదయాశుత్వశ్రవణాల్లే హృదయం దయాం కథం న ప్రాప్నో
 తీత్యాహః—నశధిమితి వా. ౧౮. ఏవం ప్రకారేణ బహుధా వ్యథాం పీడా
 మాశ్రయంతీ తాం మాతరమపాస్తస్తి రస్కృతో మోహోఽవివేకో యై స్తై
 ర్బహుభిర్వచోభిర్విధిం శోకసివృత్తిప్రకారం జానాతీతి విధిజ్ఞః శ్రీశంకరశ్శోకర
 హితాం వ్యదధాదకృత - తతశ్చ శుద్ధే అప్తమవస్తే అస్తర్జనసి ఏతద్వత్క్యమాణమచి
 న్తయత్ - అప్తమవర్తూత్తకస్య కాలస్య శుద్ధత్వం కలిమలశూన్యత్వం-ఉ. ౧౯. యద
 చిన్తయత్తద్దర్శయతి. మమేతి. మమ మనః సంస్మృతిం సంస్మృతిసాధనం ప్రవృత్తిమార్గం
 నేచ్ఛతి జననీ పునర్న చ జిహాసతి హేతుం త్యక్తుం నైవేచ్ఛతి మామితి విపరిణామేన
 సంస్మృతిపదం వాఽనుషంజనీయం నను జననీ సంస్మృత్యనభివాంఛనం త్వాం తవ మనసా
 ఽనిష్టాం సంస్మృతిం వా కుతో న జిహాసతీత్యాశంక్య తస్మాస్తదీక్షణాభావాదిత్యాహ.
 న చేతి. తత్ తాం సంస్మృతిం తస్మానసమితి వా. నను త్వయా ప్రసహ్య ప్రబోధనీయే
 తిచేత్తత్రాహః—గురురితి. అతఏవ సన్మాన్యసాశ్రయణే తస్యా ఈషదనుశాసన
 మాజ్ఞాఽపేక్షికమ్. ద్రుత. ౨౦. ఏవం మనసి శ్రీశంకరకృతాం చితాముపవర్ణ్య

సముపాయయా, జలమగహతే తత్ర సమగ్రహీజ్వలచరశ్చరణే జల
మియుషః. ౬౧. స చ రురోద జలే జలచారిణా ధృతపదో హ్రియతే
౭౦ బ కరోమి కిమ్, చలితుమేకపదం న చ పారయే బలవతా వివృతోరు
ముఖేన హ. ౬౨. గృహగతా జననీ తదుపాశ్శృణో త్వరవశా ద్రుతమాప
సరి త్తటమ్, మమ మృతేః ప్రథమం శరణం ధవ స్తదను మే శరణం తనయో
౭౧ భవత్. ౬౩. స చ మరిష్యతి నక్రవశంగతశ్శివ స మే ౭ జనిహంత పు
రా మృతిః, ఇతి శుశోచ జనన్యసి తీరగా జలగతాత్తజవక్త్రగతేక్షణా.
౬౪. త్యజతి నూనమయం చరణం చలో జలచరో ౭౦ బ తవానుమతే
న మే, సకలసన్యసనే పరికల్పితే యది తవానుమతిః పరికల్పయే.
౬౫. ఇతి శిశౌ చకితా వదతి స్ఫుటం వ్యధిత సానుమతిం ద్రుతమం

ఈషదనుకాసనం గ్రహీతుం తత్కృతం చరిత్రం వర్ణయతి - ఇత్యేవం ప్రకారేణ విచి
త్త్య స కదాచిన్దజ్జనేచ్ఛయా బహుజలాం నదీం సముపాయయా గత్వా జలమగా
హత తత్ర నద్యాం జలం ప్రాప్తవతశ్చరణే జలచరస్సమ్యగ్రహీత్. ౬౧. స చ
రురోద రోదనం కృతవా బలవతా వివృతమురు బృహన్ముఖం యస్య లేన జల
చారిణా గ్రాహేణ ధృతో గృహీతః పాదో యస్య స హే అంబ జలే హ్రి
యతే ౭తః కిం కరోమి - నను జలాద్భయః కుతో నాయాసీత్కాశంక్యాహ ఏకం
పదం చలితుం న చ పారయే సమర్థో న భవామి హేతి ఖేదే. ౬౨. తత్సన్వితరో
దనం గృహస్థా జననీ ఉపాశ్శృణోత్ శ్రుత్వా చ పరవశా ౭తివికలా ద్రుతమాశు సరి
త్తటమవాప తీరం గతా సా జనన్యసి జలగతస్య పుత్రస్య ముఖం గతే ప్రాప్తే ఈక్షణే
నేత్రే యస్యాః సా ఇతి శుశోచ కథమిత్యతః—మమ మృతేరితి - మరణాత్
ప్రథమం మమ శరణం పతిస్తతః పతిమృత్యునంతరం పుత్రో మే శరణ మభవత్ స చ
తనయో మరిష్యతి యతో నక్రస్య జలజంతోర్వశంగతో హంతారికష్టం హే శివ
పురాపూర్వముచితా మమ మృతిర్వరణం నాజని నాభూత్ శివోపాసకాయా మమాశివ
ప్రాప్తిరత్యంతానుచిలేతి సంబోధనాశయః ఇత్యేవం శుశోచేత్యర్థః. ౬౩. ౬౪. ఏవమతి
శోకపరీతాం మాతరమాలక్యహ త్యజతీతిః—హే అంబ మే చరణమయం చంచలా
జలచరస్తే ౭నుమతేన సకలే సన్యసనే పరికల్పితే సతి త్యజతి తథా చ యది తవాను
మతిస్తర్హ్నిహం పరికల్పయే సకలసన్యసనమితి విపరీణామేన సంబంధనీయం. ౬౫.
ఇత్యేవం ప్రకారేణ స్ఫుటం యథా స్మృతథా శిశౌ వదతి సతి చకితా సా ౭ంబికా

వికా, సతి సుతే భవితా మమ దర్శనం మృతవత్తద్దు నేతి విని శ్చయః. ౬౬. తదను సంస్యసనం మనసా వ్యధాదథ ముమోచ శిశుం ఖలనక్రకః, శిశురుపేత్య సరిత్తటమత్రసక్ ప్రసుపమేతదువాచ శుచా౭౭వృతామ్. ౬౭. మాతర్విధేయమనుశాధి యదత్ర కార్యం సంన్యాసినా తదు కరోమి న సందిహే౭హమ్, వస్త్రాశనే తవ యథేష్ట మమీ ప్రదేయర్హిణ్ణాంతి యే ధనమిదం మమ వైతృకం యత్. ౬౮. దేహే౭ంబ రోగవశగే చ సనాభయో౭మీ ద్రక్ష్యంతి శక్తి మను స్రుత్య మృతిప్రసంగే, అర్థగ్రహ జ్ఞనభయాచ్చ యథా విధానం కుర్యు శ్చ సంస్కృతిమమీ న విధేయమిషత్. ౬౯. యజ్ఞీవితం జలచరస్య

ద్రుతం శీఘ్రమనుమతిమనుమోదనం వృధితాకృత స్ఫుటమితి మధ్యమణిన్యాయేనా త్రాపి సంబంధనీయం శీఘ్రమనుమతికరణే హేతుం తత్కృతం నిశ్చయం దర్శయతి:— సతి సుతే సుతస్య దర్శనం మమ భవిష్యతి మృతవత్తస్య తద్దర్శనం న భవిష్యతీతి వికే షేణ నిశ్చయో౭స్తీత్యర్థః. ౬౬. తస్యా మాతురనుమతేః వశ్యాప్రీతిశంకరః మనసా సంస్యసనం వ్యధాదథ సంస్యసనానంతరం దుష్టజలచరః శిశుం ముమోచ సంసారాభ్యేనా జ్ఞానజలచరేణ దుష్టనక్రేణ గృహీతస్య సన్యాసం వినా న మోక్ష ఇత్యాశయః - తతః కింవృత్తమిత్యపేక్షాయామాహ - శిశురత్ర సన్నదీతటముపేత్య శోకేన వ్యాప్తాం జనసి మేతద్దృక్ష్యమాణమువాచ. ౬౭. యదువాచ తదాహ:—హేమాతర్విధేయమాజ్ఞాప యాత్రాస్తిక్ లోకే యత్సంన్యాసినా కర్తం యోగ్యం తన్నిశ్చయేన కరోమి నాహం సందిహే సంశయయుక్తో న భవామి. నను సంన్యాసినా సంగ్రహశూన్యేన త్వయా౭కర్తవ్యం భోజనాచ్ఛాదనప్రదానం కః కరిష్యతీతి చేత్తత్రాహ - వస్త్రేతి - యే ధన మిదం గృహ్లాంతి అమీ వస్త్రాశనే తవ యథేష్టం ప్రదేయః యత్ యస్తాత్ ధనం మమ పితృసంబంధి తస్మాదిత్యర్థః. యస్తమ వైతృకం తదిద మితివా. వ. ౬౮. నను సన్నేరస్య త్వయి గతే రోగాధీనే మదేహే సతి మరణప్రాప్తా చ కే ద్రక్ష్యంతీతి చేత్తత్రాహ:—దేహఇతి. హేమాతస్తవ దేహే రోగవశగే చ పునర్మరణప్రసక్తా అమీ సనాభయస్సపిండాశ్చక్తిమనుసృత్య దర్శనం కరిష్యంతి మరణానంతరం దాహాదిసంస్కారం యథావిధానం కుర్యుస్తత్ర హేతుద్వయమాహ:—అర్థస్య మమ వైతృకధనస్య గ్రహణాజ్ఞానానాం భయాచ్చ తస్మాదల్పమపి భయం త్వయా౭కర్తవ్య మిత్యర్థః. ౬౯. సంస్కృతిం చామీ కుర్యురితి సుతోక్తమనహమానా సత్యు వాచ - యదితి - సంన్యాసస్య సంగరో౭ంగీకృతిస్తవ్యకాజ్ఞలచరస్య ముఖాద్యజ్ఞీవితం

ముఖాత్తదిష్టం సన్న్యాససంగరవశాన్నమ దేహపాతే, సంస్కార
మేత్య విధివత్కురు శంకర త్వం నో చేత్ప్రసూయ మమ కిం ఫల
మీరయ త్వమ్. ౭౦. అహ్మ్యాంబ రాత్రిసమయే సమయాంతరే వా
సంచితయ స్వవశగా ౭వశగాథవా మామ్, ఏహ్యామి తత్ర సమయం
సకలం విహాయ విశ్వాసమాపుహి మృతావపి సంస్కరిష్యే. ౭౧.
సన్న్యస్తవాఞ్శిశురయం విధవామనాథాం క్షిప్త్యేతి మాం ప్రతి
కదా ౭పి న చింతసీయమ్, యావన్తయా స్థితవతా ఫలమాపనీయం
మాతస్తతశ్శతగుణం ఫలమాపయిష్యే. ౭౨. ఇత్థం స మాతర
మనుగ్రహణేచ్ఛురుక్తా ప్రోచే సనాభిజనమేష విచక్షణాగ్ర్యః, సం
న్యాసకల్పితమనావ్రజితోస్మి దూరం తాం నిక్షిపామి జననీమధవాం

తవ యజ్ఞేననం తదిష్టం. ని. 'సంగరో ౭ంగీకృతో యుధీ'తి విశ్వప్రకాశః - తథా ౭పి
మమ దేహస్య పాతే సతి యత్ర క్వాపి స్థితస్త్యమాగత్య విధివన్తమ దాహాది
సంస్కారం కురు. నను సంన్యాసిनో మమ దాహాదికర్తృణ్యధికారాభావాత్కథ
మేవం వదసీతి చేత్తత్రాహ. - హే శంకర పరమేశ్వరస్య తవ న కించిదపి దోషవహ
మితి భావః - నను తథా ౭పి లోకవిరుద్ధత్వాత్కిమర్థమేవం విధేయమితి తత్రాహ. -
నోచేదితి - మరణానంతరం దాహసంస్కారస్యావ్యలాభే సతి త్వముత్పాద్య మయా
కిం ఫలం లబ్ధమితి త్వమేవకథయం. ౭౦. ఏవం స్వకర్తృకదాహసంస్కారే ౭లిసర్పంధ
వతీ మతిమఃఖతాం మాతరమాలక్ష్య శ్రీశంకర ఉవాచ. హే అంబ అహిం దివసే స్వవ
శగా స్వాధీనా రోగాదినా పరాధీనా ౭వశగా వా మాం చింతయ తత్ర తవ చింతన
సమయే సర్వం సమయమాచారం విహాయాగమిష్యామి 'సమయశ్చపథాచారసిద్ధాన్తేష్యి'తి
మేదిసీ. మదుక్తే విశ్వాసం ప్రాపుహి మృతావపి సంస్కారం కరిష్యే. ౭౧. సంన్యా
సినా కర్తృమయాగ్యమప్యజ్ఞీకురుతో మమైకా ప్రార్థనా త్వయా ౭వ్యవశ్యం స్వీక
ర్తవ్యేత్యాశయవానాహః - అయం శిశుర్విధవామనాథాం మాం త్యక్త్వా సంన్యాసం
కృతవాసితి మాం ప్రతి కన్యాంచిదప్యవస్థాయాం త్వయా న చిన్తసీయం. నను
త్వయా పరిత్యక్తత్వాదతికష్టవత్త్వా మయా కథం న చిన్తసీయమితి తత్రాహ - స్థిత
వతా మయా యత్పరిమితం ఫలం త్వయా ప్రాప్తవ్యం హే మాతస్తస్మాచ్ఛతగుణం
ఫలమహం ప్రాపయిష్యే. ౭౨. అనేన ప్రకారేణ మాతరముక్త్వా సగోత్రజన
ముఖాచేత్యాహేత్యమితి - యదువాచ తదాహ సంన్యాసేతి - సంన్యాసాయ కల్పితం
నునో యేన సో ౭హం దూరం గంతుముద్యతో ౭స్మి తస్మా త్పరిరహితాం తాం జననీం

భవత్సు. 23. ఏవం సనాభిజనము త్తమము త్తమాగ్ర్య శ్రీమాతృ
కార్యమభిభాష్య కరద్వయేన, సంప్రార్థయన్ త్వజనసీం వినయేన
తేషు స్యక్షేపయన్న యనజాంబునిషించమానామ్. 24. ఆత్మీయమందిర
సమీపగతామథాసౌ చక్రే విదూరగనదీం జననీహితాయ, తత్తీ
రసంశ్రితయదూద్వహాథామ కించిత్సా నిమ్నగారభత తాడయితం
తరంగైః 25. వర్షాసు వర్షతి హరా జలమేత్య కించిదంతగపురం భగ
వతోపనునోద మృత్యామ్, ఆరబ్ధ మూర్తిరసఘాచలితం క్రమేణ దేవో
ఽభిభేదిన న ముంచతి భీరు హింసామ్ 26. ప్రస్థాతుకామమనఘం
భగవాననంగవాచా ఽవదత్కథమపి ప్రణిపత్య మాతుః, పాదార
విందయుగళం పరిగృహ్య చాజ్ఞాం శ్రీశంకరం జనహితైకరసం స కృష్ణః.
22. ఆనేష్ట దూరగనదీం కృపయా భవాన్యాం సా మాతిమాత్రమని

భవత్సు రక్షార్థం స్థాపయామి. 23. ఏవం ప్రకారేణోత్తమం సనాభిజనముత్త
మాగ్ర్య శ్రీశంకరః శ్రీమాతృకార్యం సమ్యగుక్త్వా ముకుళితేన హస్తద్వయేన సమ్య
క్ప్రార్థయన్ తే త్రజాంబుభిర్నిషించమానాం మాతరం సః వినయేన తేషు సనాభి
జనేషు స్యక్షేపయత్. 24. సంన్యాసగ్రహణాయ శ్రీశంకరస్య గమనం వర్ణయిష్యన్
గమనసమయే న యత్కృతవాక్ తద్వర్ణయితుమారభతేః—ఆత్మీయేతి. ఆధానంతర
మసౌ యాం విదూరగాం నదీం మాతుర్హితాయ స్వీయమందిరసమీపగతాం చక్రే
తస్యాస్తీరం సంశ్రితస్య యదుక్రేవస్య శ్రీకృష్ణస్య థామ స్థానం కించిత్సా నదీ తరం
గస్తాడయితుమారభత. 25. కించ వర్షాసు హరా దేవేంద్రే వర్షతి సతి. ని. 'ఇంద్రో
దుశ్చ్యవనో హరి' రితి హలాయుధః. కించిజ్జలం భగవతో విష్ణురంతఃపురమాగత్య
మృత్యామ్మృశస్తాం మృతికామపనునోద తతశ్చానవద్యా కృష్ణమూర్తిః క్రమేణ
చలితుమారబ్ధ ప్రవృత్తా. నను తజ్జలం తద్ధింసాం కుతో న ముక్తపదితి తత్రాహ. —
దేవో ఽభిభేదేష భయం ప్రాప్త ఇవాభవత్ భీరు హింసాం చ కో ఽపి న త్యజతిత్యుక్తః
ఇత్యర్థః. 26. ఏవం నద్యా క్లేశితో భగవాన్భీకృష్ణో ఽనంగయా ఽశరీరయా
వాచా శ్రీశంకరమవదత్ ఉక్తవాక్. తం విశిష్య మాతుశ్చరణకమలద్వంద్వం ప్రణి
పత్య కేనాపి ప్రకారేణ మాతురాజ్ఞాం చ పరిగృహ్య గంతుకామం సకలదోషవిని
ర్ముక్తం ఏలేన స్యస్యాజ్ఞానాదిదోషనివృత్తిర్థం తస్య గమనేచ్ఛా వారితా తర్హి
కిమర్థం తస్య గమనేచ్ఛేత్యత ఆహః—జనానాం హితం ఏకో ముఖ్యో రసో యస్య
తం తథాచ లోకోపకారాయ తస్య గమనసంన్యాసగ్రహణాదికమితి భావః. 22.
యదువాచ తదాహ. యాం దూరగనదీం భవాన్ కృపయా ఆనీతవాక్ సాఽత్యం

శం బహుభోర్నిహస్తైః, క్లిశ్నాతి తాడనపరా వద కోఽభ్యుపాయో
వస్తుం ఊమే న నితరాం ద్విజపుత్ర యాసి. ౭౮. ఆకర్ణ్య వాచమితి తా
మతనుం గురుర్నః ప్రోద్ధృత్య కృష్ణమచలం శనక్తైర్భుజాభ్యామ్,
ప్రాతిష్ఠిపన్నికట ఏవ న యత్ర బాధా న ద్యేత్యదీర్య సుఖనూస్వ
చిరాయ చేతి ౭౯. తస్మాత్స్వమాతురపి భక్తివశాదనుజ్ఞా మాదా
య సంస్మృతిమహాభివీర క్తిమాన్ సః, గంతుం మనో వ్యధిత సంస్యసనా
య దూరం కిం నౌస్థితః పతితుమిచ్ఛతి వారిరాశౌ. ౮౦ ఇత్థం సుధీ
స్స నిరవగ్రహమాత్మలక్ష్మీశానుగ్రహో ఘటజబోధితభావివేదీ, ఏకాం
తతో విగతభోగ్యవదార్థతృష్ణః కృష్ణే ప్రతీచి నిరతో నిరగాన్నిశాం

తం నిరంతరమనంతోర్నిహస్తై ర్నైస్తాడనపరా మాం క్లిశ్నాతి క్లేశనివృత్తై వద కో
ఽభ్యుపాయో యతో వస్తుం న సమర్థో భవామి హేద్విజపుత్ర త్వం యాస్యత
స్సుతరాం వస్తుం న ఊమే ఇత్యర్థః. ౭౮. శ్రీకృష్ణేనోక్తం శ్రుత్వా కిం కృతవానిత్య
పేక్షాయామాహ-ఆకర్ణ్యతి.—ఇత్యేవం తామతనుమశరీరాం వాచం శ్రుత్వా నో
ఽస్తాకం గురురితి గ్రంథకారోక్తిః. అచలమపి కృష్ణం శనక్తైర్భుజాభ్యాం ప్రకర్షేగాం
భంగాదికం చిన్తేప్రోద్ధృత్య సమీపవివ ప్రకర్షేణ పునశ్చలనం యథా న స్మాత్తథా
స్థాపితవాన్. నను నికటస్థావనేన పునరపి నదీబాధా భవిష్యతీతి చేత్తత్రాహ యస్మిన్
స్థానే నద్యా బాధా నాస్తి తత్రేత్యర్థః. చిరకాలం సుఖముపవిశేత్సృక్త్యా చ ప్రాతిష్ఠిప
దిత్యన్వయః. ౭౯. తస్మాచ్ఛ్రీకృష్ణాత్ భక్తివశాత్స్వమాతురవ్యనుజ్ఞాం గృహీత్వా న
సంసారమహాసముద్రాద్విరక్తిమాన్ సన్న్యసనాయ దూరం గంతుం మనోఽకృత కిమర్థ
మిత్యత ఆహ-కిమితి. నౌకాయాం స్థితస్సముద్రే కిం పతితుమిచ్ఛతి నైవేచ్ఛతి తద్వ
దైర్వరాగ్యాదిలక్షణసాధితస్సంసారసముద్రే పతితుం నైవేచ్ఛతీత్యర్థః. ౮౦. ఇత్థమనేన
ప్రకారేణ స సుధీర్షికాంతాత్పదనాన్నిరగాత్ నిర్గతవానితి యోజనా. ని. 'నిశాన్త
వస్త్యనదనం భవనాగారమందిర'మిత్యమరః. తం విశిష్య-మాతా లక్ష్మీశశ్చ మాతృలక్ష్మీశా
నిరవగ్రహో నిరవధిర్నాత్మవిష్ణోరనుగ్రహో యస్మిన్ విలేన మాతృశ్రీకృష్ణాభ్యాం
ప్రసన్నతాపూర్వకం ప్రేషిత ఇతి బోధితం. నన్వలిశీఘ్రం కిమర్థం గతవానిత్యత ఆహ
ఘటజేనాగస్త్యేన బోధితం భవిష్యం జానాతీతి తథా. నను జీవనోపాయమేవ కుతో న
కృతవానిత్యత ఆహ.—అత్యంతం విగతా నివృత్తా భోగ్యవదార్థేభ్యః దేహాదిభ్య
స్తృష్ట్యా యస్య స యతః. 'కృషిర్భూవాచశశ్చర్తో జశ్చ నిర్వృతివాచకః, తయో
రైశ్యం పరం బ్రహ్మ కృష్ణ ఇత్యభిధీయత' ఇత్యుక్తత్వాత్ప్రకృష్టే ప్రతీచి ప్రత్యగభిన్నే
బ్రహ్మణి నితరాం రత ఇత్యర్థః. ౮౦. తస్మిన్నైతచ్చిత్తమిత్యాహ.—యస్య ప్రీతి

తాత్. ౧౧. యస్య త్రి(నే)జేత్రాసరవిగ్రహస్య కామేన నాస్థీయత
 దృక్పథేఽపి, తన్మూలకస్సంస్పృతిపాశబంధః కథం ప్రసజ్యేత మహాను
 భావే. ౧౨. స్మరణే కిల మోహితో విధివిధూ చ జాతూత్పథౌ తథా
 ఽహమపి మోహినీకచకుచానివీక్షాపరః, అగామహమా మోహినీ
 మితి విమృశ్య సో ఽజాగరీద్యతీశవపుషా శివ స్మరకృతార్తివారో
 ఙ్గితః. ౧౩. నిష్పత్రానుయతా సురానపి సురాన్తారస్స పత్రాకరో
 దప్యన్యానిహ నిష్కుళాఽకృతతరాం గంధర్వవిద్యాధరాః, యో
 థానుష్కవరో నరాననలసాత్కృతోద్వదలాసీదలం యస్తస్మిన్నశు
 శూరతైష మునిభిర్వర్ణ్యః కథం శంకరః. ౧౪. శాంతిశ్చాపశయ
 స్సనో గతిముఖా దాంతి ర్న్యయంధత్క్రియా ఆధాత్తా విషయాంతరా

నేత్రాణి కామదాహకాగ్నిసోమసూర్యాత్త కాని యస్య సోఽసరో విగ్రహో యస్య
 తస్మాదపరిగ్రహస్యేతి వా. దృష్టిపథే ఽపి కామేన నాస్థీయత కామః స్థాతుం న శక్తః
 తస్మిన్నహానుభావే కామమూలకస్సంస్పృతిపాశబంధః కథం ప్రసజ్యేత ఉప. ౧౨. నను
 నిత్యముక్తస్య శివస్య సంన్యాసేన కిమాధిక్యమితి చేత్తత్రాహ. స్మరణేతి. విధిర్భిష్టా
 విధుశ్చంద్రస్తా కామేన మోహితో జాతు కదాచిదుత్పథౌ చ సుతానుధావనేన
 తారాగ్రహేణ చోన్మార్గా చ తథా ఽహం శివోఽపి కామేన మోహితో మోహి
 న్యాః కేశస్తనాదినిరీక్షణవరో ఽహ మేత్యత్యంతాశ్చర్యే. మోహినీమగామయగతవానితి
 విచార్య స శివో యతీశస్య వపుషా కామేన కృతాయాః పీడానూః వార్తయా ఽభ్యు
 ఙ్గితో ఽజాగరీదతిశయేన జాగ రిస్తేత్యర్థః. పృథ్వీ. ౧౩. కించ యో థానుష్కవరో
 ధనుష్టచ్ఛేష్ఠో మారః కామో ఽసురాః నిష్పత్రానుయత సపుంఖానాం శరాణామపర
 పార్శ్వేషు నిర్గమనాన్నిష్పత్రాన్కృతవాః తథా సురానపి సపత్రాకరోత్ సపుంఖ
 తరప్రవేశనేన సపత్రాః కృతవాః 'సపత్రనిష్పత్రాదతివృథన' ఇతిడాచ్ తథాఽన్యా
 నపి గంధర్వవిద్యాధరానిహ జగతి నిష్కులాకృతతరాం నిర్గతం కులమన్తరవయ
 వానాం సమూహో యేభ్యస్తథా భూతానత్యంతం కృతవాః నిష్కులాన్నిహోగ్రహణే
 ఇతి డాచ్. తథా నరాననలసాత్కృత్యేనాగ్నిరూపాన్కృత్వా భృశం దధ్వా ఽలము
 దలాసీత్ సమ్యగ్గీప్తిమానభూత్తస్మిన్ నాగ్రామే యః అశుశూరత శూరతాం కృతవాః
 నపిష శ్రీశంకరో మునిభిః కథం వర్ణ్యోన కథమతీత్యర్థః. శార్దూలవిక్రీడితం పృత్తమ్.
 ౧౪. కించాస్య శ్రీశంకరస్య కుతో వైరాగ్యతః కస్తాత్ వైరాగ్యాత్పరవైరాగ్యా

దురపరతిః క్షౌంతిర్నదుత్సవం వ్యధాత్, ధ్యానైకోత్సుకతాం సమాధి
 వితతి శృక్రేతథాఽఽసప్రియ్యా శ్రద్ధాహంతవసుప్రథాఽస్య తు కుతో
 వైరాగ్యతో వేద్మి నో. ౮౫. విజనతాపనితాపరితోపితో విధివితి
 ర్ణకృతాత్తతనుస్థితిః, పరిహరన్తమతాం గృహగోచరాం హృదయగేన
 శివేన సమం యయా. ౮౬. గచ్ఛన్వనాని సరితో నగరాణి శైలా
 స్త్రామాజ్ఞానానపి పశూన్పథి సోఽప్యవశ్యక్, నన్వైంద్రజాలిక
 ఇవాద్భుతమింద్రజాలం బ్రహ్మైవమేవ పరిదర్శయతీతి మేనే. ౮౭.
 వాదిభిర్నిజనిజాధ్వకర్మితాం వర్తయన్పథి జరద్ధవీం నిజే, దండమేక

దపరవైరాగ్యాద్వా కాంతిః శ్రవణాద్వ్యతిరిక్తాఖిలబుద్ధివ్యాపారేభ్యః స్వాధికా
 రానువయుక్తేభ్యోఽపలత్యజ్ఞానపూర్వకశ్చిత్తనిరోధః సా మనోఽవశయత్ పశ
 మనయత్ తథా దాంతిస్తథాభూతబాహ్యవ్యాపారేభ్యో బాహ్యకరణనిరోధః సాగతి
 ముఖాః క్రియా న్యరుంధ్రధత్ గమనాదానవదన విసర్గాసంద శ్రవణస్పర్శన దర్శనా
 స్వాదనాస్పృశాత్తికాః క్రియా వాక్పాణిపాదపాయూపస్థ శ్రోత్రత్వక్చక్షురసన
 స్పృశాఖ్యేంద్రియవ్యాపారాన్సంరుద్ధవతీ తథోపరతిః సత్సత్కథౌ నిత్యానామపి
 విధిత ఏవ త్యాగః సా విషయాంతరాచ్ఛ్రవణాదివ్యతిరిక్తవిషయాత్తా ఉక్తక్రి
 యా ఆధాత్తాసాం ధారణం స్తంభనం కృతవతీ తథా క్షౌంతిః స్వాధికారాపేక్షిత
 జీవనవిచ్ఛేదకాతిరిక్తానాం శీతోష్ణాదిద్వంద్వనాం సహిష్ణుతా సా మృదుత్వం కోమల
 తాం వ్యధాత్ విపితవతీ తథా సమాధివితతిర్విధిత్పితశ్రవణాదివిరోధినిద్రాదినిరో
 ధేన చేతసోఽవస్థానం సమాధిస్తస్య సంతతిర్ధ్యానైకోత్సుకతాం చక్రే. ఆత్మే
 తివా పాతః. తథా శ్రద్ధాన్వితో భూత్వేతి శ్రుతో వసు విత్తమితి ప్రథా యస్యాః
 సా శ్రద్ధా గురువేదాంతవాక్యేషు విశ్వాసరూపా ప్రియా ఆస బభూవేతి నో వేద్మి
 ఏతత్పర్వం కస్తాద్వైరాగ్యాజ్ఞాతమితి న జానామిత్వర్థః. ౮౫. ఏవం శ్రీశంకర
 ముపపర్ణ్య తస్య గమనం వర్ణయతి. విజనలేతి. జవసమూహశూన్యతాలక్షణయా వనిత
 యా ఽంగసయా తోషం ప్రాప్తితో విధినా దైవేన వితీర్ణేన దత్తేన భోగేన కృతా
 స్వకరీరస్య స్థితిర్యేన స గృహవిషయాం మమతాం పరిహరక్ హృదయగేన శివేన సమం
 యయా పరమాత్మానం హృది ధ్యాయక్ యయావిత్వర్థః. ద్రుత. ౮౬. ఆధ సగచ్ఛక్
 వనాదీని పశ్యన్నపి యథేంద్రజాలికో మాయావ్యద్యుతమింద్రజాలం దర్శయత్సేవమేవ
 మాయావచ్ఛిన్నం బ్రహ్మ వనాదిరూపమిదమద్భుతమింద్రజాలం దర్శయతీతి మేనే .
 ప. ౮౭. కుత్సితోఽధ్యా మార్గో యేషాంతే దండితం సర్వేషాం కదధ్వానాం మం
 డలం సముదాయో యేన స జగద్గురుర్వాదిభిః స్వే స్వే మార్గే కర్మితాం జరద్ధవీం

కథితాం యమినాం గణేన గోవిందదేశికగుహాం కుతుకీ దదర్శ. ౯౨. తస్య ప్రపన్నపరితోషదుహా గుహాయా స్స త్రిప్రదక్షిణపరిక్రమణం విధాయ, ద్వారం ప్రతి ప్రణిపత్యనతాపురోగం తుష్టావ తుష్ట హృదయస్తమపాస్తశోకమ్. ౯౩. పర్యంతాం భజతి యః పతగేం ద్రకేతోః పాదాంగదత్వమథవా పరమేశ్వరస్య, తస్యైవ మూర్ధ్ని ధృతసాద్ధి మహీధ్రభూమేశ్వేషస్య విగ్రహమశేషమహం భజే త్వామ్. ౯౪. దృష్ట్వా పురా నిజసహస్రముఖిమభైషు రంతేవసంత ఇతి తామపహాయ శాంతః, ఏకాననేన భువి యస్త్యవతీర్య శిష్యా నన్వగ్రహీన్నను స ఏవ వతంజలిస్త్యమ్. ౯౫. ఉరగపతిముఖాదధి త్య సాక్షాత్స్వయమవనేర్వివరం ప్రవిశ్య యేన, ప్రకటితమచలా

సమూహేన కథితాం గోవిందనాథగుహాం కాతుకయుక్తస్థిక్ దదర్శ. ౯౨. దృష్ట్వా యత్కృతవాక్ తదావా. తస్య ప్రపన్నానాం శరణాగతానాం సంతోషద్దోగ్ధ పూరయతీతి తథా తస్య శరణాగతసంతోషప్రదస్య శ్రీగోవిందనాథస్య గుహాయాః వారత్రయం ప్రదక్షిణం పరిక్రమణం విధాయ ద్వారం ప్రతి ప్రణిపాతం దీర్ఘసమ స్కారం కుర్వక్ జనసమూహస్య సమక్షం తుష్టహృదయః శ్రీశంకరోఽపాస్త శ్శోకోఽలక్షితస్సంసారో యస్తాత్తం నిరస్తసంస్పృతిచక్రం అపాస్తో దూరీకృత శ్శిష్యాణాం వా శోకో యేన తం శ్రీగోవిందనాథం తుష్టావ. ౯౩. స్తుతిమేవ వర్ణయతి చతుర్భిః. యో గరుడధ్వజస్య శ్రీవిష్ణోః పర్యంతాం భజతి ఆధవేత్యస్య తదైవేత్యర్థః. పరమేశ్వరస్య మహాదేవస్య యః పాదాంగదత్వం భజతి పునశ్చ శిరసి ధృతా సముద్ర పర్వతైస్సహితా భూమిర్యేన తస్యైవ శేషస్యాశేషం సర్వం విగ్రహమనుగ్రత్వాద్వా శేషవిలక్షణం అశేషం సర్వాత్త్వాద్వాఽశేషం త్వానుహం భజే. ౯౪. ఏవం శేషాత్కత్యవర్ణనేన శ్రీగోవిందనాథం స్తుత్వా తదవతారభూతవతంజల్యాత్త్వా తం స్తూతి. దృష్టేతి. యః పూర్వం స్వీయాం సహస్రముఖం మూర్తిం దృష్ట్వాంతే సమీపే యే వసంతో ఽంతేవాసిశ్శిష్యా అభైషుర్భయమాపురితి హేతోస్తాం భయజనకాం మూర్తిం పరిత్యక్త్వా శాంకో నిర్విషస్య న్నేకముఖేన భువ్యవతీర్య శిష్యా నన్వగ్రహీదనుగృహీతవాన్ పతంజలిర్ను సు నిశ్చయేన త్వమేవేత్యర్థః. ౯౫. జగదుప కారకతాం వర్ణయన్నాహ. స్వయం భూమేః పాతాళం చిద్రం ప్రవిశ్యోరగపతే శ్వేషస్య ముఖాత్సాక్షాదధిత్య జగదుపకారపరేణ యేన యోగకాస్త్రేణ సహితం వ్యాకరణభాష్యం భూమిపతలే ప్రకటితం తమిత్కుత్తరేణ సంబధ్య. * అయుజినయంగ

తలే సయోగం జగదుపకారపరేణ శబ్దభాష్యమ్. ౯౬. తమఖలగుణ
పూర్ణం వ్యాసపుత్రస్య శిష్యాదధికతపరమార్థం గౌడపాదా న్నహ్నరేః,
అధిజగమిషురేషు బ్రహ్మసంస్థామహం త్వాం ప్రసృమరమహిమానం
ప్రాపమేకాంతభక్త్యా. ౯౭. తస్మిన్నితి స్తువతి కస్త్య మితి బ్రువంతం
దిప్త్యా సమాధిపదదుద్ధవిసృప్తచిత్తమ్, గోవిందదేశికమువాచ తదా
వచోభిః ప్రాచీనపుణ్యజనితాత్మవిబోధచిహ్నైః. ౯౮. స్వామిన్నహం
న పృథివీ న జలం న తేజో న స్పర్శవో న గగనం న చ తద్గుణా హా,

శేఖరో యకారో యుజి చ నజౌ జరగాశ్చ పుష్పితాగ్రా. ౯౬. తం సర్వగుణైః
పూర్ణం వ్యాసపుత్రస్య శుకాచార్యస్య శిష్యాద్గౌడపాదాన్నహ్నరధికతో లబ్ధో పర
మార్థో యేన తం ప్రసృమరః ప్రసరణశీలో మహిమా యస్య తం త్వాం బ్రహ్మనిష్ఠా
మధిజగమిషురధికంతుమిచ్ఛురేహ్ ౭హమనన్యయా భక్త్యా ప్రాప్తో ౭స్మి. 'న న
మయ యయులేయం మానినీ భోగిలోక్తైః'. ౯౭. తస్మిన్ శ్రీశంకర ఏవం స్తువతి
స్తుతిం కుర్వతి సతి కస్త్యమితి బ్రువంతం భాగ్యవశాత్సమాధిపదే నిరుద్ధమసి విసృప్తం
వృథాపీతం చిత్తం యేన తం గోవిందదేశికం ప్రాచీనైః పుణ్యైర్జనితసాత్మవిబో
ధస్య చిత్తం యేషు తెర్వచోభిప్రసన్నాశ్చై శ్రీశంకర ఉవాచేత్సర్థః. ప. ౯౮.
తద్వచన ముదాహరతి. స్వామిన్నితి.—ఉపనిషత్ప్రతిపాద్య మాత్మానం దర్శయితు
మితరవాద్యభిమతం తం నిరాకరోతి - అహం న పృథివీత్వాదినా తత్ర స్థూలో
౭హం జానామీత్యాదిప్రతీత్యా స్థూలస్త్వైవ జ్ఞాతృత్వప్రతీతేర్దేహకారేణ పరిణతం
భూమ్యాదిభూతచతుష్టయమాత్మేతి చార్వాకేషు కేహంచితభిమతమాత్మానం నిరాక
రోతి. యా పృథివీ సా౭హం న భవామి యో ౭హం సా పృథివీ న భవతీతి పరస్పర
తాదాత్మ్యనిషేధ ఏవమగ్రే ౭పి. నను వాదినా సంఘాతస్త్వైవాత్మత్వాభ్యుపగమాత్
ప్రత్యేకం పృథివ్యాదేస్తత్త్వనిరాకరణం క్వోపయుజ్యత ఇతి చేత్ వాదినా ద్విగుణగు
రుత్వభియాతిరిక్తా౭వయవాసభ్యుపగమాత్ భూమ్యాదీని చత్వారి తత్వానీతి వదతా
పంచమతత్త్వాభ్యుపగమప్రసక్తిభియా సంయోగాదిసంబంధాసభ్యుపగమాత్సంఘాతకర్తు
రభావాచ్ఛ. సంఘాతానువవత్త్య ప్రత్యేకభూతనిరాకరణం భౌతికదేహత్వత్వవాదని
రాస ఇతి గృహీణ. స్మర్యనో వాయుః తథా చాత్మనో దేశకాలాద్యపరిచ్ఛిన్నత్వా
త్తత్పరిచ్ఛిన్నానాం ఘటాదిపదనాత్ తత్వాత్పృథివ్యాదిరహం సేత్సర్థః. ఏవం
దేహత్వవాదం నిరాకృత్య శూన్యవాదిమాధ్యమికస్య మతం నిరాచక్ష్యే న గగనం
యచ్ఛాన్యం తదహం న భవామి యో ౭హం న శూన్యం న భవతి అస్తీత్యేవోపల

నాపీంద్రియాణ్యపి తు విద్ధి తతోఽవశిష్టో యః కేవలోఽస్తి పరమ
స్స శివోఽహమస్మి. ౯౯. ఆకర్ణ్య శంకరమునేర్వచనం తదిత్య
మదైవితదర్శనసముత్థముపాత్తహర్షః, స ప్రామా శంకర స శంకర ఏవ

భవ్య ఇత్యాదిశ్రుతే నిరధిష్టానకర్తృమానుషపక్షేః స్తనపానాదిప్రవర్తకజన్మాస్త
రీయ సంస్కారోపలక్ష్యే భూతనిరాకరణేన. * ఆహమయః ప్రాణః అన్నమయం
హి సోమ్య మనః' ఇతి శ్రుత్యా భూతకార్యత్వేనాంగీకృతయోః ప్రాణమనసోః
క్రియాశక్తిజ్ఞానశక్తిప్రధానయోర్నిరాసః మనోనిరాకరణేన చ మనోవృత్తేః క్షణిక
విజ్ఞానస్య న తావత్ప్రాణాత్పవాదస్సాధుః సుషుప్తా తస్య భోక్తృత్వాదర్శనాత్ నాపి
మనఆత్మవాదస్తస్య కరణత్వానుభవాత్ నాపి క్షణికవిజ్ఞానాత్పవాదస్సాంగతాభిమతః
కర్తృత్వభోక్తృత్వయోర్వైయ్యధికరణ్యాపత్తేః యద్వా న గగనమిత్యనేనాకాశస్య
పంచమభూతస్య నిరాసః యద్యపి భూతచతుష్టయతత్త్వవాదినో మతే ఆపరణాభావత్వే
నాభిమతస్య స్థిరస్యానత ఆకాశస్య దేహేనుపాదానత్వం తథాఽపి తస్య సిద్ధాస్తే
భావత్వదేహోపాదానత్వాద్యభ్యుపగమాత్తత్రాప్యాత్మత్వప్రసక్త్యా తన్నిరాకృతం
ఏవం దేహోపాదానానాం భూతానామాత్మత్వం నిరాకృత్య తదుపాదానభూతానాం
గన్ధరసరూపస్పర్శశబ్దాఖ్యానాం తద్గుణత్వేన ప్రసిద్ధానాం పంచతన్మాత్రాణామాత్మ
త్వం నిరాచక్షే న చ తద్గుణా వా వాశబ్దస్తభాశబ్దాకే ఇదాసీం పశ్యామి శృణోమీత్యా
ద్యనుభావాత్ప్రత్యేకమింద్రియాణ్యాత్మేతి కేవల వినిగమకాభావాత్ మిళితాసీత్య
పరే తాన్నిరాచక్షే నాపీంద్రియాణీతి ప్రత్యేకమింద్రియాణామాత్మత్వే యో
ఽహమక్రమం సోహం పశ్యామీతి ప్రత్యభిజ్ఞానుపపత్తిర్నిశితానాం తథాత్వే ఏకేం
ద్రియవాశే ఆత్మని నాకాపాతః తస్మాదింద్రియాణ్యవ్యూహం నాపీతు తతస్తస్మా
త్సర్వేషాం బాధాత్ యోఽవశిష్టస్సర్వదైవతబాధేఽవ్యబాధితః కేవలః కర్తృత్వ
భోక్తృత్వాదివిరుక్తః పరమ స్పర్శోత్తమ శ్చివశ్చిదానందోఽస్తి సోఽహమస్మి
ఆవశిష్ట ఇత్యనేన శూన్యమతనిరాసః కర్తా భోక్తా చేతి వైశేషికతార్కిక ప్రాభాకరా
భోక్తైవేతి సాంఖ్యాశ్చ కేవలపదేన నిరాకృతాశ్చివ ఇత్యనేన వైశేషికాద్యుభిమత
మాత్మనః సుఖాదిగుణకత్వం పరాకృతం పరమ ఇత్యనేన నిరతిశయత్వేన పరమపురుషా
ర్థత్వం తస్య బోధితం యద్వా పదార్థశోధనపురస్సరోఽఖండాగ్ధోఽత్రోక్తః తత్ర
పృథివ్యాదినిషేధేన త్వంపదార్థశ్శోధితః కేవలః పరమః శివో యోఽస్తితి శోధితః
తత్పదార్థానువాదస్సోఽహమస్మి త్యఖండాగ్ధః. వ. ౯౯. ఇత్యమేవంభూతమదైవ
తసాక్షాత్కారాత్పముత్థితం శంకరమునేర్వచనం శ్రుత్వా సంప్రాప్తహర్ష స్స గోవింద

సాక్షా జ్ఞాత స్త్వమిత్యహమవైమి సమాధిదృష్ట్యా. ౧౦౦. తస్యోపద
 ర్భితవతశ్చరణౌ గుహాయా ద్వారే న్యపూజయదుపేత్య స శంకరార్యః,
 ఆచార ఇత్యుపదిదేశ స తత్ర తస్మై గోవిందపాదగురవే స గురుస్యతీ
 నామ్. ౧౦౧. శంకరస్సవినయైరుపచారై రభ్యతోషయదసౌ గురు
 మేనమ్, బ్రహ్మ తద్విదితమపున్యపలిపుస్సంప్రదాయపరిపాలనబుధ్యా.
 ౧౦౨ భక్తిపూర్వకృతతత్పరిచర్యాతోషితోఽధికతరం యతివర్యః,
 బ్రహ్మతా ముపదిదేశ చతుర్థి ర్వేదశేఖరవచోభి రముష్మై ౧౦౩.
 సాంప్రదాయకపరాశరపుత్రప్రోక్షసూత్రమతగత్యనురోధాత్, శాస్త్ర
 గూఢహృదయం హి దయాలోః కృత్స్నమవ్యయమబుద్ధ సుబుద్ధిః.

నాథః ప్రాచీన హేళంకర స ప్రసిద్ధశ్శంకర వీర సాక్షాత్త్వం ప్రాదురభూ దిత్వా
 హంజానామి కథమిత్యత ఆహ సమాధిదృష్ట్యేతి. ౧౦౦. తస్మైవముక్తవత ఉక్త్వా చ
 చరణౌ గుహాయా ద్వారే దర్శితవతో గోవిందనాథస్య స శంకరాచార్యస్యమిషమా
 గత్య చరణౌ న్యపూజయత్ కిమర్థం న్యపూజయదిత్యత ఆహ స శంకరాచార్యః తత్ర
 తేషు యతిషు తస్మిన్ కాలఇతి వా గురుచరణపూజనమాచార ఇత్యుపదిదేశ గోవింద
 పాదౌ గురుర్యస్య తస్మై శంకరాచార్యాయ స గోవిందనాథ ఉపదిదేశేత్యనుషంగః.
 ౧౦౧. ఆసౌ శంకరో వినయసహితైరుపచారై రేనం గోవిందనాథం గురుమభ్య
 తోషయత్ కిమిచ్ఛన్మిత్యత ఆహ. తదుపనిషత్ప్రసిద్ధమఖండైకరసం బ్రహ్మ సమ్యక్
 జ్ఞాతమపున్యపలబ్ధమిచ్ఛుః. నను విదితోపలిప్సాయాం కౌ హేతురితి తత్రాహః—సం
 ప్రదాయేతి—తద్విజ్ఞానార్థం స గురు మేవాభిగచ్ఛేత్ 'ఆచార్యవా స్పరుషౌ వేదే'త్యాది
 శ్చుత్కృతగుహాపసదనాదిలక్షణసంప్రదాయస్య పరిపాలనబుధ్యేత్యర్థః. స్వాగతా. ౧౦౨.
 భక్తిపూర్వం శృతా యా తస్య పరిచర్యాతత్కృతా సేవా తయా ఽధికతరం యథా
 స్యాత్తథా పరితోషితో యతిశ్రేష్ఠో గోవిందనాథో వేదానామృగ్యజ్ఞాసామాధర్వణా
 ఖ్యానాం యాని శిరాంస్యపనిషదస్తేషాం వచోభిః క్రమేణ 'ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ
 అహం బ్రహ్మస్మి తత్త్వమసి ఆయమాత్మా బ్రహ్మే'తి చతుర్థి ర్వచనైరముష్మై శ్రీశంకరా
 య బ్రహ్మభావముపదిదేశ. ౧౦౩. వీరం గురుణోపదిష్టస్సకలం విజ్ఞాతవానిత్యాహ.
 సంప్రదాయే భవేన పరాశరపుత్రేణ వ్యాసేన ప్రోక్షేషు. 'అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసే'త్యాది
 సూత్రేషు యన్తతం బ్రహ్మదైవత లక్షణం తస్య గతిః స్మృతి స్తస్యై అనురోధాత్ దయా
 లోర్వాస్యసస్య శాస్త్ర గూఢం యత్ హృదయ మభిప్రాయ స్తత్సర్వ మసి సుబుద్ధి రయం

౧౦౪. వ్యాసః పరాశరసుతః కిల సత్వవత్త్వాం తస్మాత్తజశ్శుకమునిః
ప్రధితానుభావః, తచ్ఛిష్యతాముపగతః కిల గౌడపాదో గోవిందనాథ
మునిరస్య చ శిష్యభూతః ౧౦౫. శుక్రావ తస్య నికటే కిల శాస్త్ర
జాలం యశ్చాశ్పణోద్భుజగసద్దగతస్త్యసంతాత్, శబ్దాంబురాశి
మఖిలం సమయం విధాయ యశ్చాఖిలాని భువనాని బిభర్తి మూర్ధ్నా
౧౦౬. సోఽధిగమ్య చరమాశ్రమమార్యః పూర్వపుణ్యనిచయైరధిగ
మ్యమ్, స్థానమర్చ్యమపి హంసపురోగైరున్నతం ధ్రువ ఇవైత్య
చకాశే. ౧౦౭. ఛన్నమూర్తిరతిపాటలశాటీపల్లవేన రుదుచే యతి
రాజః, వాసరోపరమరక్తపయోదాచ్ఛాదితో హిమగిరేరివ కూటః.
౧౦౮. ఏష ధూర్జటిరబోధమహేభం సన్నిహత్య రుధిరాప్లుతచర్మ,
ఉద్యదుష్ణకిరణారుణశాటీపల్లవస్య కపటేన బిభర్తి. ౧౦౯. శ్రుతీనా

శ్రీశంకరో విజ్ఞాతవాక్. ౧౦౪. సంప్రదాయబోధనాయ గురువరంపరాం దర్శయతి.
వ్యాస ఇతి. సత్వవత్త్వాం పరాశరమునేః పుత్రో వ్యాసస్తస్య ప్రధితానుభావశ్శుక
మునిస్సుతస్తస్య శిష్యతాం ప్రాప్తః గౌడపాదోఽస్య గోవిందనాథమునిశ్శిష్య
భూతః. ప. ౧౦౫. తస్య గోవిందనాథమునేః సమీపే శాస్త్రకదంబం శ్రీశంకర
శుక్రావ యశ్చ గోవిందనాథః కేహలయం గతో భవదీయం శాస్త్రం భూతలే
ప్రవర్తయిష్య ఇతి సంకేతం విధాయ శబ్దశాస్త్రసముద్రం కేహదశ్పణోత్ యశ్చా
నంతో నిఖిలాని భువనాని శిరసా ధారయతి. ౧౦౬. ఏవం ప్రాప్తసంన్యాసం శ్రీశం
కరం వర్ణయితుముక్తమతే. సఇతి. పూర్వపుణ్యసమూహైః ప్రాప్యం సరోవత్రాప్తం
యతిప్రముఖైరప్యర్చ్యమంత్యం సంన్యాసాశ్రమం స ఆర్యః శ్రీశంకరో లభ్యా
తథాభూతం సూర్యప్రముఖైరప్యర్చ్యమన్నతం స్థానమాగత్య ధ్రువ ఇవ రరాజ.
స్వా. ౧౦౭. అత్యంతం పాటలా శ్వేతరక్తా యా శాటీ పటే తల్లక్షణేన పల్లవేన
ఛన్నా ఆచ్ఛాదితా మూర్తిరస్య స యతిరాజో రుదుచే శుశుభే తత్ర దృష్టాంత
మాహ, వాసరస్య దివసస్యోపరమే ఉపరమాద్వా రతో యో మేఘస్తేన చ్ఛాదితోహిమ
గిరేః కూటః శృంగమివ. ౧౦౮. యథా స ధూర్జటిశ్శివో గజాసురం నిహత్యరుధిరా
ప్లుతం తదీయం చర్మ బిభర్తి స్త తతైష శంకరోఽజ్ఞానాత్మకమహాగజం సమ్యక్ నిహ
తోద్యదుష్ణకిరణారుణశాటీపల్లవస్య వ్యాజేన రుధిరాప్లుతం మహేభస్య చర్మ బిభర్తి.
౧౦౯. బ్రహ్మవిష్ణుశివేభ్యో వ్యతిరేకప్రదర్శనపూర్వకం శ్రీశంకరస్య నిగమప్రతిపా

మాశ్రీడః ప్రథితపరహంసోచితగతిర్నిజే సత్యే ధామ్ని త్రిజగదతి
వర్తన్యభిరతః, అసౌ బ్రహ్మైవాస్మిన్న ఖలు విశయే కింతు కలయే
బృహేరథం సాక్షాదనుపచరితం కేవలతయా. ౧౧౦. మితం పాదే
నైవ త్రిభువనమిహైకేన మహాసా విశుద్ధం యత్సత్త్వం స్థితిజనిలయేష్వ
ప్యనుగతమ్, దళాకారాతీతం స్వమహిమని నిర్వేదరమణం తతస్తం

ద్యత్వం దర్శయతి శ్రుతీనామిత్యాదినా శ్రుతీనాం మధ్యే ఆసమంతాత్మీడా
యస్య ప్రథితైః ప్రఖ్యాతైః పరమహంసైః పరమహంసపరివ్రాజకైస్సహోచితా గతి
ర్గమనం యస్య నిజే స్వస్వరూపభూతే సత్యే అబాధ్యే ధామ్ని తేజసి త్రిజగదతివర్తని
సర్వబాధావధిభూతే అభిరతస్సదైవ రతోఽసౌ శ్రీశంకరో బ్రహ్మైవ యతః పర
బ్రహ్మసి 'సర్వే వేదా యత్పదమామనంతీ' త్యాది శ్రుతేః శ్రుతీనామాసమంతాత్మీడా
యస్మిన్ప్రథితానాం పరమహంసానాం తత్త్వవిదాముచితా మోక్షాఖ్యా గతిః 'బ్రహ్మ
విదాన్సీతి పర' మిత్యాదిశ్రుతేః ప్రథితేతి గతేర్వా విశేషణం 'స భూమా క్వ ప్రతి
ష్ఠితస్సే మహిమ్నూ'తి శ్రుతేరుక్తధామ్నభిరతం హిరణ్యగర్భస్తు నైవంవిధో యతస్త
సోఽపవనాదా శ్రీడా తథా హంసైర్గతిస్తథా త్రిలోకవిత్కాశ్రయజేన త్రిజగత
శ్చతుర్దశభువనాత్మకస్య బ్రహ్మాండస్యాంతర్వర్తని బాధ్యే స్వీయే జడే లూకే ఽభి
రతస్తస్మాదస్మింశ్రీశంకరే కిల బృహిధాతోర్ధమనవచ్ఛిన్నబృహత్స్వరూపం సాక్షా
దుపచారరహితం కేవలతయా నిర్జిత్తతయా కలయే జానామి న తు సందిహే. ని.
'కేవలః కుమానేఽపి చ, నపుంసకస్తు నిర్జిత్తే వాచ్యవ ప్రైకకృత్సయో' రితి మేదిసి.
తథాచ-బ్రహ్మవిద్యుష్టైవ భవతీత్యాదినిగమగతబ్రహ్మశబ్దప్రతిపాద్యత్వం శ్రీశంక
రస్య నిరుపచారేణేత్యర్థః. శి. ౧౧౦. ఏవం 'తద్విష్ణోః పరమం పద'మితి నిగమోఽపి
నిరుపచారేణ శ్రీశంకరే వర్తత ఇత్యాహ. మితమితి. 'ఏతావానస్య మహిమా-అతో
శ్చాయాంశ్చ పూరుషః-పాదోఽస్య సర్వా భూతాని, అథ యదతః పరో దివో
జ్యోతిర్దీప్యతే విశ్వతః పృష్ఠే'ష్యిత్యాదిశ్రుతేరేకేనైవ మహాసా జ్యోతిరూపేణ
యద్యస్య పాదేనేహ త్రిభువనం మితం మాపితం విష్ణోస్తు పాదద్వయేన త్రిభువనం
మాపితం తథా యస్య సత్త్వగుణాధితస్వరూపం స్థిత్యుత్పత్తిలయేష్వప్యనుసూతం
విష్ణోస్తు సత్త్వం సత్త్వగుణస్థితావేవానుగతం సత్త్వం విశిష్ట-దళాకారాతీతమవస్థాకారా
భ్యాం వినిర్ముక్తం విష్ణోస్తు తద్దశభిరాకారైర్వత్స్యాదిభిరతీతం న భవతి తతస్తస్మా
త్ప్యనుమహిమ్ని నిర్వేదేన వైరాగ్యేణ సమ్యగ్బోధేన వా రమణం యస్య తం శ్రీశంకరం
వైకుంఠే లక్ష్మ్య శ్రీడతో విష్ణోస్సకాశాత్పరమం విష్ణుసంబంధి వా పరమం పద

తద్విష్ణోః పరమపదమాఖ్యాతి నిగమః. ౧౧౧. న భూతేష్వాసంగః
క్వచన న గవా వా విహరణం న భూత్యా సంసర్గో న పరిచితితా భో
గిభిరపి, తదప్యామ్నాయాంత్ర త్రిపురదహనా త్కేవలదృశా తురీ
యం నిర్ద్వంద్వం శివమతితరాం వర్ణయతి తమ్. ౧౧౨. న ధర్మ సౌవ
ర్ణో న పురుషఫలేషు ప్రవణతా న చైవాహోరాత్రస్ఫురదరియుతేఃపార్థి
వరభః, అసాహాయ్యేనైవం సతి వితతపుర్యష్టకజయే కథం తన్నబ్రూ
యాన్నిగమనికురుంబం పరశివమ్. ౧౧౩. దుఃఖాసారదురంతదుష్కృ

మిత్యర్థః. ఉక్తనిగమో నిరుపచారేణాఖ్యాతి వక్తీత్యర్థః. ౧౧౧. తథా శివపద
ప్రవృత్తిమపి తస్మిన్ దర్శయతి. నేతి. ప్రసిద్ధశివస్య భూతప్రేతాదిష్వాసమంతా
త్సంగో ౨స్య తు క్వచన కస్మిన్ దేశే కాలే వా భూతేషు ప్రాణిష్వాకాకాదిషు వా
సంగ ఆసక్తిర్నాస్తి ప్రసిద్ధశివస్య గవా వృషేణ విహరణమస్య తు క్వాపి గవా ఇం
ద్రియేణ విహరణం నాస్తి తస్య భూత్యా సంసర్గ భస్సనా సంబంధః ప్రసిద్ధో ౨స్య
తు భూత్యా చైశ్వర్యేణ సంసర్గో నాస్తి తస్య భోగిభిర్నురైః పరిచితితా ప్రసిద్ధా
౨స్య తు విషయసంభోగవద్భిః పరిచయో నాస్తి యద్యప్యేవం వైలక్షణ్యం తథా ౨పి
శివం కాంతమదైవతం చతుర్థం మన్యంత ఇతి వేదాంతః కేవలస్య విశుద్ధస్య బ్రహ్మణో
దర్శనేన దరమార్గదృష్ట్యా వా త్రయాణాం స్థూలసూక్ష్మకారణాఖ్యానాం పురాణాం దహ
నాన్నిర్ద్వంద్వం సుఖదుఃఖాదిద్వంద్వకూన్యం చతుర్థసంజ్ఞం శివం సమ్యక్ తం శంకరం
వర్ణయతీత్యర్థః. ౧౧౨. యః ప్రసిద్ధశివో ధనురాదిసహకృతః త్రిపురం విజితవాన్
తం యది నిగమనమూహః ప్రతిపాదయతి తస్మి సహాయం విజైవ పుర్యష్టకవిజయక
ర్తారం శ్రీశంకరం కథం న బ్రూయాదిత్యాహ నేతి. ప్రసిద్ధశివస్య తు సౌవర్ణ్యవర్ణ
గిరిమయో ధనుః. ని. 'ధర్మో ౨స్త్రీ పుణ్య ఆచారే నాధనుర్యమసోమయో'రితి మేదిసి -
అస్య తు బ్రాహ్మణాదిభోభనవర్ణసంబంధిధర్మో నాస్తి తస్య తు పురుషో విష్ణుస్స ఏవ ఫలం
ఫలకం యస్యేహోర్బాణస్య తత్సృవణతా తదాసక్తతా అస్య తు పురుషాణాం ఫలేషు
ఐహికామష్మికేషు ప్రవణతా నాస్తి తస్య త్వహోరాత్రే స్ఫురతావరీ చంద్రసూర్యా
తాభ్యాం చక్రరూపేణ స్థితాభ్యాం యుక్తః పృథివీమయో రథో ౨స్య త్వహోరా
త్రం స్ఫురంతో ౨హంకారాదిలక్షణా అరయన్తైర్యుతః పార్థివో దేహలక్షణో రథో
న చైవాస్తి తథా చైవంప్రకారేణ సహాయవర్ణితేన యేన విస్తృతం యత్పుర్యష్టకం
తస్య ప్రాణపంచకకర్తేంద్రియపంచకజ్ఞానేంద్రియపంచకాంతకరణచతుష్టయావిద్యాకా
మకర్తవాసనాలక్షణస్య జయే సతి తం శ్రీశంకరాఖ్యం పరశివం వేదసముదాయః
కథం న ప్రతిపాదయేదిత్యర్థః. ౧౧౩. అథ తస్య పరమహంసత్వం బహుధా వర్ణ

తఘనాం దుస్సంస్మృతిప్రాప్తృషం దుర్వారామిహ దారుణాం పరిహర
 స్థూరాదుదారాశయః, ఉచ్చుండప్రతిపక్షపండితయశోనాళీకనాళాం
 కుర గ్రాసో హంసకులాపతంసపదభాక్షన్తాననే శ్రీడతి. ౧౧౮. తీరం
 బ్రహ్మ జగచ్చ నీరముభయం తద్యోగమభ్యాగతం దుర్భేదం త్వితరే
 తరం చిరతరం సమ్యగ్విభక్తీకృతమ్, యేనాశేషవిశేషదోషలహరీమా
 నేదుషీం శేముషీం సోఽయం శీలవతాం పునాతి పరమో హంసో ద్వి
 జాత్యగ్రణీః. ౧౧౯. నీరతీరనయేన తథ్యవితథే సంపిండితే పండితైర్ద
 ర్బోధే సకలైర్వివేచయతి యః శ్రీశంకరాభ్యో మునిః, హంసోఽయం

యతి. దుఃఖాస్యేవాసారో వేగవృష్టిర్యస్యాం దురంతాని దుష్కృతాని పాపా
 స్యేవ మేఘా యస్యాం దుఃఖాసారా చాసౌ దురంతదుష్కృతఘనా చ తామిహ
 లోకే దుర్వారాం దారుణాం దుస్సంస్మృతిలక్షణాం ప్రాప్తృషం వర్షబుతుం దూరా
 దేవ పరిహరక్ హంసకులశిరోభూషణపదభాక్ సతాం హృది మానససరోవరస్థానీయే
 శ్రీడతీతి సంబంధః. శుద్ధే స్వహృదీతి వా తం విశిష్టి ఉదారాశయః పునశ్చ
 ఉచ్చుండా యే ప్రతిపక్షపండితాస్తేషాం యశ విప నాళీకస్యాజ్ఞఖండస్య నాళానాన్దం
 డానామంకురః గ్రాసో యస్య సః. ని. 'నాళీకశ్చరశ్చాజ్ఞేష్వజ్ఞఖండే నపుంసకే, నాళో
 నాళం పద్మదండే' ఇతి మేదిని - కా. ౧౧౮. తీరనీరయోర్బ్రహ్మజగతోర్వివేచకత్వా
 దప్యయం పరమహంస ఇత్యాహ తీరం దుగ్ధం పరమానందఘనం బ్రహ్మ జగత్పున
 ర్నీరమానందవర్జితం దుఃఖాత్తకం తదుభయం యోగం పరస్పరతాదాత్మ్యం ప్రాప్తం-
 పునశ్చేతరేతరం భేత్తుం విలక్షణీర్తుం దుర్లభం యేన సమ్యక్ విభక్తీకృతం సోఽయం
 ద్విజాతీనాం ద్విజానామగ్రణీః పరమహంసః శ్రీశంకరోఽశేషా యే విశేషేణ దోషా
 ఉత్కృష్టదోషా రాగద్వేషాదయస్తేషాం లహరీమానేదుషీమాసమంతాల్సేవితవతీం
 శేముషీం శీలవతాం బుద్ధిం పునాతి పక్షే ద్విజాతయః పక్షిణః. ౧౧౯. శ్రీశంకరస్య
 పరమహంసత్వం ప్రకారాంతరేణ ప్రతిపాదయతి నీరతీరనయేన జలదుగ్ధే యథా
 సమ్మిశ్రితే తద్రీత్యా తథ్యం బ్రహ్మ విశేషం మిథ్యాభూతజ్ఞానాది తే సమ్య
 క్పిండితే తాదాత్మ్యం ప్రాప్తే సమన్తైః పండితైరితరపక్షిస్థానీయైరిదం తథ్యమిదం
 వితథ్యమితి బోధ్యం బోధయితుం చ దుర్లభే యః శ్రీశంకరాభ్యో మునిరివేచ
 యతి వివిచ్య స్థాపయతి సోఽయం వివేచకత్వాస్పరమో హంసోఽస్తు యే పున
 రిహ వివేచనేఽశక్తాః సర్వే స్థితాంస్తాక్ జృంభాల్ క్షేప్తజనితరోగవిశేషస్థానీయ
 రాగాద్యైర్హేతోర్బంభలస్థానీయవిషయసంభోగైకరసికాస్తాక్ అమూక్ కా కాక్

పరమోఽస్తు యే పునరిహాశక్తాస్సమస్తాః స్థితా జృంభాన్నిమ్బుఫలాశ
నైకరసికాః కాకానమూన్తన్తహే. ౧౧౬. దృష్టిం యః ప్రగుణీక
రోతి తమసా బాహ్యేన మందీకృతాం నాలీకప్రియతాం ప్రయాతి
భజతే మిత్రత్వమవ్యాహతమ్, విశ్వసోఽపకృతేర్విలుంపతి సుహృచ్చక్ర
స్య చార్తిం ఘనాం హంస సోఽయమభివ్యనక్తి మహతాం జిజ్ఞాస్య
మర్థం ముహూః. ౧౧౭. హంసభావమధిగత్య సుధీంద్రే తం సమర్చతి చ
సంస్మృతిముక్త్యై, సంచచాల కథయన్నివ మేఘశ్చంచలా చపలతాం విష
యేషు. ౧౧౮. ఏష నః స్మృశతి నిఘరపాదైస్తత్తు తిష్ఠతు వితీర్ణమవ
వైశ్చ, అస్తదీయమపి పుష్పమనైఃపీడిత్యరోధి నలినీపతిరబ్ధైః. ౧౧౯.

మన్తహే జానీమః. ౧౧౬. ప్రకారాంతరేణాపి హంసత్వమాహ. దృష్టిమితి.
హంసః సూర్యో బాహ్యేన తమసా మందీకృతాం దృష్టిం ప్రగుణీకరోతి ప్రకృష్టం
తమోనివారణేనాపావృతాం కరోతి ఆయం తు ఆబాహ్యేనాంతరేణాత్మనో బాహ్యే
నవాఽజ్ఞానలక్షణేన తమసా మందీకృతామాత్మదృష్టిం ప్రగుణీకరోతి ప్రకృష్టగుణ
యుక్తాం యథాభూతాత్మదర్శనయోగ్యాం కరోతి స తు కమలప్రియతాం ప్రయాతి
ఆయం తు ఆఙీకభూతవిషయాదిప్రియతాం న ప్రయాతి న ఉపకారాయ జగతో
మిత్రత్వమవ్యాహతం భజతే తథాఽయమపి పరోపకారాయ సర్వస్యావ్యాహతం
మిత్రత్వం భజతే స సుహృదశ్చక్రస్య చక్రవాకస్య ఘనీభూతాం రాత్రిప్రయుక్తాం
ప్రియావరహప్రజనితాం పీడాం విలుంపతి నాశయతి తథాఽయమపి సుహృదాం
సమూహస్య ఘనీభూతాం సంస్మృతిలక్షణామార్తిం విలుంపతి స జ్ఞాతుమిష్టం ఘటపటా
దిరూపమర్థం ముహూరభివ్యనక్తి ప్రకాశయతి తథా సోఽయమపి మహతాం విశుద్ధ
చేతసాం ముముక్షుశాం జిజ్ఞాస్యం పరమార్థభూతం బ్రహ్మైక్యలక్షణమర్థం ముహూ
రభివ్యనక్తి. ౧౧౭. సుధీంద్రే శ్రీశంకరే హంసభావం యతిత్వమధిగత్య సంస్మృతి
ముక్త్యర్థం తం హంసం పరమాత్మానం సమర్చతి సతి విషయేషు విద్యుద్వచ్చపలతాం కథ
యన్నివ మేఘః సంచచాల. స్వా. ౧౧౮. మేఘకర్తృకాదిత్యరోధనస్య హేతు
ముత్పేక్షతే. ఏష సూర్యో నోఽస్తాస్తేఘాన్నిఘరపాదైః పరుషకిరణైః స్మృశతి
తత్ స్వర్గనం తు తిష్ఠతు ఘరం తు భూమ్యై వితీర్ణం దత్తమస్తదీయపుష్పం మేఘపుష్ప
మభ్రాంబ్యప్యనైఃపీడితవానితి విచార్య కమలినీపతిరబ్ధైరోధి. కమలినీపతిరత్య
సేనాస్తద్భార్యాదుఃఖదాత్పరవిరోధనేన తద్భార్యాయాః కమలినీపతిరద్యుః
ప్రదేయమితి ధ్వనితం. స్వా. ౧౧౯. కించ మేఘునిచయే యజమాత్రం లక్ష్మ్య శ్రీ

వారివాహనివహే త్తణలక్ష్యశ్రీరరోచత కిలాచిరరోచిః, అంతరంగగత
బోధకలేవ వ్యాపృతస్య విదుషో విషయేషు. ౧౨౦. కిన్ను విష్ణుపద
సంశ్రయతోఽబ్ధౌ బ్రహ్మతాముపదిశంతి సుహృద్భ్యః, యం నిశమ్య
నిఖిలాస్స్వనమేషాం బిభ్రతి స్త కిల నిగ్భరమోదాత్. ౧౨౧. దేవ
రాజమపి మాం న యజంతి జ్ఞానగర్వభరితా యతయోఽమీ, ఇత్య
మర్షవశగేన పయోదస్యంధనేన ధనురావిరకారి. ౧౨౨. ఆవపుగ కుట
జకందళబాణా స్ఫీతరేణుకలితా పనవాత్యాః, సత్వమధ్యమతమోగుణ
మిశ్రా మాయికా ఇవ జగత్సు విలాసాః. ౧౨౩. బభ్రముస్తిమిరస
చ్ఛవిగాత్రాశ్చిత్రకార్తుకభృతగి ఖరఘోషాః, ధ్యానయజ్ఞమథనాయ
యతీనాం విద్యుదుజ్జ్వలదృశో ఘనదైత్యాః ౧౨౪. ఉత్ససర్జరసకృ
జ్జలధారాం వారిదా గగనధామ పిథాయ, శంకరో హృదయమాత్మని

ర్యస్యాః సాఽచిరరోచిః త్తణప్రభా విద్యుదరోచత యథా విషయేషు వ్యాపృతస్య
విదుషోఽంతఃకరణగతా జ్ఞానకలా శోభతే తద్వత్. ౧౨౦. మేఘా విష్ణుపదసంశ్రయా
త్సుహృద్భ్యః కిం బ్రహ్మతాముపదిశంతి. సుర్వితక్తే యద్యస్తాదేషామబ్ధానాం
స్వనం నాదం శ్రుత్వా నిఖిలాః సర్వే నిగ్భరమోదాత్ బిభ్రతి స్త కిలేతి ప్రసిద్ధమ్.
౧౨౧. జ్ఞానగర్వేణ భరితాఽలిశయితా అమీ యతయో దేవరాజమపి మాం న
యజంతీత్యమర్షవశగేన పయోదో జలద వివ స్యజ్ఞసో రథో యస్య లేన దేవరాజే
నేదం ధనురావిష్కృతం. ౧౨౨. ని. 'కుటజో గిరిమల్లికా'. 'కుటజశ్శత్రో వత్సకో
గిరిమల్లికే'త్యమరః - కందళం నవాంకురః. ని. 'కన్దళం తు కపాలే స్సాదుపరాగే
నవాంకురే' ఇతి విశ్వప్రకాశః. బాణా నీలి ఝింటీ. ని. నీలి ఝింటీ ద్వయో ర్వాణే'త్య
మరః. తథాచ కుటజానాం నవాంకురైర్వాణానాం వికాలరేణుభిశ్చ కలితా వ్యా
ప్తా పనవాత్యా పనసమ్బంధిహయసమూహోన్మత్సరజస్తమోగుణైర్నిశ్చితా జగత్సు
మాయికా విలాసాః పరిణామా ఇవావపుః ప్రచలితాః. ౧౨౩. తిమిరేణ తమసా
సమానా చ్ఛవిః కాంతిర్యస్య తథాభూతం గాత్రం శరీరం యేషాం లే చిత్రానింద్ర
చాపలక్షణాన్కార్తుకాన్ ధనూంషి బిభ్రతీతి తథా ఖరో నిష్ఠురో గర్జనలక్షణో
ఘోషో యేషాం లే విద్యుల్లక్షణాన్యుజ్జ్వలని దృశో నేత్రాణి యేషాం లే మేఘ
లక్షణా దైత్యా యతీనాం ధ్యానలక్షణస్య యజ్ఞస్య మథనాయ బభ్రముః. ౧౨౪.
ఏవంభూతా వారిదా ఆకాశధామావృత్య జలధారా ముహూరుత్సనర్జసృమ్యక్
తత్యజాః తస్మి న్గాత్రే శ్రీశంకరః కిం కృతవా నిత్యపేక్షాయామాహ. — శ్రీశం

కృత్వా సంజహార సకలేంద్రియవృత్తిః ౧౨౫. శనై సాంత్యాలాపై సు
నయముపసీతోపనిషదాం చిరాయాత్తం త్యక్త్వా సహజమభిమానం
దృఢతరమ్, తమేత్య ప్రేయాంసం సపది పరహంసం పునరసావధీరా సం
స్మృష్టాం క్వసు సపది తద్ధీర్ఘయమగాత్. ౧౨౬. న సూర్యో నై వేందుః
స్ఫురతి న చ తారాతరియం కుతో విద్యుల్లేఖా కియదిహ కృశానో
ర్విలసితమ్, న విద్మో రోదస్యో న చ సమయమస్మిన్న జలదే చిదాకాశే
సాంద్రస్వసుఖరసవర్షణ్యవిరతమ్. ౧౨౭. కిమాదేయం హేయం కిమితి
సహజానందజలధావతిస్వచ్ఛే తుచ్ఛీకృతఫలమాయే పరశివే, తదే

కరో ౨ంతఃకరణమాత్మని కృత్వా సమస్తేంద్రియవృత్తీన్ సమ్యగుపసంహృతవాక్. ౧౨౫. ఏవం నిరుద్ధాంతఃకరణాదేస్తస్య బుద్ధిర్ఘయమవాపేత్యాహ - సయైర్వాన్యస
నూత్రైః సహితం యథా స్యాత్తథోపనిషదాం శనైః సాంత్యాలాపైరవ్యర్థమధురా
భాషజైరుపసీతా సమీపం ప్రాపితా చిరకాల మారభ్యాత్తం స్వీకృతం సహజమనాదిసిద్ధం
దృఢతరమభిమానం త్యక్త్వా తక్షణమేవ తం శ్రుత్యాదిప్రసిద్ధం పరమప్రేమాస్వదం పర
మహంసం పరమాత్మానం ప్రాప్య పునరసౌ తస్య బుద్ధిస్సంస్మృష్టా మధీరా క్వచిదపి
తక్షణమేవ లయమగాత్. యథా కాచిన్తానినీ సమీపస్థానాం సఖీనాం యుక్తిసహితం
యథా భవేత్తథా సాన్త్యాలాపైరసునయవాక్యైః కాంతసమీపం సీతా చిరాయాత్తం
స్వాభావికం దృఢతరమభిమానం విహాయ సపది సమత్ప్రవృత్తం తం ప్రేయాంసం కాంతం
ప్రాప్య పునరసౌ సంస్మృష్టమధీరా కస్తింశ్చిదంగే సపది లయమాప్నోతి తథేత్యర్థః.
అత్ర ప్రస్తుతవృత్తాంతే వర్ణనమానే విశేషేణ సామాన్యబలాదప్రస్తుతవృత్తాంతస్యాపి
పరిస్ఫురణాత్సమాసోక్తిరలంకారః. 'సమాసోక్తిః పరిస్ఫూర్తిః ప్రస్తుతే చ ప్రస్తుతస్య చే'
దిత్యుక్తేః శిఖరిణీపృత్తమ్. ౧౨౬. యత్ర సూర్యాదీనామపి స్ఫురణం న సంభవతి తత్ర
బుద్ధిస్ఫురణస్య కాప్రత్యాకేత్యాశయేనాహః - నేతి. కృశానర్గుః రోదస్యో ద్యావా
భూమ్యా ఆవిరతంసతతం ఘనీభూతస్వసుఖరసవిగ్రహే చిదాకాశే సూర్యాదయో న
స్ఫురంతీత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః. 'న తత్ర సూర్యో భాతి న చంద్రతారకం నేమా
విద్యుతో భాంతికుతో ౨యమగ్ని' రిత్యాద్యా. ౧౨౭. కించ సహజానందసముద్రే
౨తిస్వచ్ఛే ౨తవివ తుచ్ఛీకృతా సకలా సకార్యా మాయా యస్మిన్ పునశ్చ స్వమహి
మని విస్తాపనపదే స్వతస్సత్యే న తు కార్యాపేక్షయా మృదాదివత్సత్యే పరమే రహస్య
త్యంతం గుహ్యే తదేతస్మిన్నేవ ప్రత్యగభిన్నే పరశివే సః కృతీ శ్రీశంకరః కిమాదేయం

తస్మిన్నేవ స్వమహిమని విస్తాపనపదే స్వతస్సత్వే నిత్యే రహసి పరమే
సోఽకృత కృతీ. ౧౨౮. ప్రాప విష్ణుపదభాగపి మేఘః ప్రాప్తడాగ
మనతో మలిగత్వమ్, విద్యుదుజ్జ్వలరుచాఽనుసృతశ్చ కోధ్యవన్యసి
భజేన్న విరాగమ్. ౧౨౯. ఆశయే కలుషితే సలిలానాం మానసోత్క
హృదయాః కలహంసాః, కోఽన్యథా భవతి జీవనలిప్సుర్నాశ్రయే
భజతి మానసచింతామ్. ౧౩౦. అభ్రవర్తని పరిభ్రమ మిచ్ఛం
చ్ఛుభ్రదీధితిరదభ్రపయోదే, న ప్రకాశనమవాప కలావాక్ కశ్చ
కాస్తి మలినాంబరవాసీ. ౧౩౧. చాతకావళి రనల్పపిపాసా ప్రాప
త్పత్తి ముదకస్య చిరాయ, ప్రాప్నూయా దమృత మప్యభివాంఛ
న్కాలతో బత ఘనాశ్రయకారీ. ౧౩౨. ఇత్కుదీర్ఘజలవాహవిసీలే
స్థితవాతపరిధూతతమాలే, ప్రాణభృత్ప్రచరణప్రతికూలే నీడనీలఘన
శాలిని కాలే. ౧౩౩. అగ్రహారశతసంభృతశోభేఽసుగ్రహక్షతురగస్స

హేయం చ కిమితి నిత్యమకృతైవమనుసంధానం సచైవ కృతవాక్. ౧౨౮. పునః
వర్షర్తుం వర్షయతి. విష్ణుపదభాగపి విద్యుదుజ్జ్వలకాన్త్యాఽనుసృతశ్చ మేఘః
ప్రాప్తడాగమనతో మలిగత్వం ప్రాపతోఽధ్యవన్యసి భూమావపి విరాగం కో న
భజేదపి తు సర్వోఽపి వైరాగ్యమాప్నుయాదేవ - స్యా. ౧౨౯. సలిలానాం
జలనామాశయే కలుషితే సతి మానససర్వోపరం ప్రత్యుత్క ముత్కంఠితం
హృదయం యేహం తథా భూతాః కలహంసా అభవన్ ఆశ్రయేఽన్యథా
భవతి సతి కో జీవనలిప్సుర్నానసచింతాం న భజతి కింతు సర్వోఽపి భజత్యేవ. ౧౩౦.
అనల్పా జలదా యస్మిన్ తథాభూతే వ్యోమమార్గే పరిభ్రమమిచ్ఛన్ శుభ్రాంఘ
శ్చంద్రః కలావాక్ షోడశకలాపూర్ణో యతో మలినాకాశవాసీ తస్మాత్ప్రకాశనం
న ప్రాప్తవాక్ శుభ్రకాంతిః సకలకలానంపన్నోఽపి మలినపనశ్చేత్కః ప్రకా
శతే న కోఽసీత్యర్థః. ౧౩౧. అనల్పా పిపాసా జలపానేచ్ఛా యస్యాస్యా చాత
కానాం పక్షిశ్చిరం జలస్య తృప్తిమవాప ఘనం దృఢమాశ్రయం కరోతీతి
తథాఽనుతమప్యభివాంఛన్కాలతాప్రీప్నూయాత్ బత ప్రసిద్ధం. ౧౩౨. ఇత్యే
వం ప్రకారేణోక్తైః పయోదైర్విశేషేణ నీలే స్థితేన వికాలేన వాయునా పరికం
పితాః తమాలా వృక్షవిశేషా యస్మిన్ ప్రాణినాం విచరణే ప్రతికూలే నిబిడనీలఘనై
ర్ద్యుక్తే వర్షాకాలే. ౧౩౩. అగ్రహారాణాం బ్రాహ్మణగ్రామాణాం శతేన సంభృతా
శోభా యస్మిన్ తథాభూతే వర్షాకాలే సుధీభిరుపాస్యో చరణో యస్య తథాభూతం

మహాత్మా, అధ్యువాస తటమిందుభవాయా సుధ్యుపాస్యచరణం గురు
మర్చన్. ౧౩౪. త్రస్తమర్త్యగణమస్తమితాశం హస్తి హస్తపుష్ప
లోదకధారాః, ముంచతి స్త సముదంచితవిద్యుత్పంచరాత్ర మహిశత్రు
రజస్తమ్. ౧౩౫. తీరభూరుహతతీరపక్షన్నగ్రహరనికరైస్సహపూరః,
ఆమయా వధికఘోషమనల్పః కల్పవార్ధిలహరీష తటిన్యాః. ౧౩౬.
ఘోషవారిధురభీరునరాణాం ఘోషమేష కలుషం స నిశమ్య, దైశికం
ధ్రివసమాధివిధానం వీక్ష్య చ ఊణమభూదవివక్షుః. ౧౩౭. సోఽభి
మంత్ర్య కరకం త్వరమాణస్తత్ప్రవాహపురతః ప్రణిధాయ, కృతస్స
మత్ర సమవేశయదంభః కుంభసంభవ ఇవ స్వకరేఽబ్ధిమ్. ౧౩౮. తన్ని
శమ్య నిఖలైరపి లోకైరుత్థితోఽస్య గురురుక్తముదంతమ్, యోగ
సిద్ధి మచిరా దయమావేత్యభ్యపద్యతతరాం పరితోషమ్. ౧౩౯.

గురుం సమ్యక్ పూజయన్ సుఖేన గ్రహో విషయలక్షణమార్గేభ్యః స్తంభనం యేషాం
తథాభూతా అక్షలక్షణా అశ్వా యస్య స నిగ్రహీతసర్వకరణో మహాత్మాఽక్షుద్ర
స్వభావ ఇందుభవసంజ్ఞికాయా నద్యాస్తటమధ్యువాస నివాసం కృతవానితి ద్వయో
రర్థః. ౧౩౪. త్రస్తమర్త్యగణమస్తమితాశం చ యథా స్వాత్తథాఽహి శత్రుర్వృ
త్రాకిరింద్రస్సముదంచితా సముల్లసంతీ విద్యుద్భస్మింస్తప్తంచరాత్రమజస్తం హస్తి
కుండావత్ పుష్పలా వికాలా జలధారా ముంచతి స్త. ౧౩౫. ఆధానంతరం తీర
భూరుహాణాం తతీరగ్రహరసమూహైస్సహ తత్సహితాస్తీరస్థవృక్షపక్షీరకర్షం
స్తటిన్యా నద్యా అనల్పః పూరో జలప్రవాహః ప్రళయసముద్రప్రవాహవదధికం
నాదమాయయా ప్రాప. ౧౩౬. సవిష శ్రీశంకరో ఘోషసహితజలయురేభ్యో
భీరూణాం నరాణాం కలుషం ఘోషం శ్రుత్వా ఉపదేష్టారం శ్రీగోవిందనాథం ధ్రివం
నిశ్చలం సమాధేర్విధానం యస్య ధ్రివస్య సమాధేరితి వా. తథాభూతం వీక్ష్య చ ఊ
మాత్రం కథనేచ్ఛార్హితస్తాష్టమిభూత్. ౧౩౭. పశ్చాత్ సశ్రీశంకరస్తస్వరమాణః
కరకం కుంభమభిమంత్ర్య స చాసౌ ప్రవాహశ్చ తస్యాః ప్రవాహ ఇతి వా తస్మాక్
ప్రస్థాప్యాత్ర కరకే స్వరం జలం ప్రావేశయత్. అగస్త్యో యథా సముద్రం స్వహస్త
ఆవేశయత్తథేత్యర్థః. ౧౩౮. తముదంతం పుత్రాంతం నిఖలైరపి లోకైరుక్తం సమా
ధితో పుత్తితోఽస్య శ్రీశంకరస్య గురుశ్శ్రిత్యాఽచిరా చ్ఛీఘ్రమేవాయం యోగ
సిద్ధిమవాపేతి పరితోషమభ్యపద్యతతరామతిశయేన పరితోషం ప్రాప్తవానిత్యర్థః. ౧౩౯.

ఛాత్రముఖ్యమునూహా కిమద్భిర్వాసరై ర్గతః సే గగనే సః, పశ్య
సౌమ్య శరదా విమలం ఖం విద్యాయేవ విశదం పరతత్వమ్. ౧౪౦.
వారిదా యతివరాశ్చ సుపాథో ధారయా సదుపదేశగిరా చ, ఓషధీ
రనుచరాంశ్చ కృతార్థీ కృత్య సంప్రతి హి యాంతి యథేచ్ఛమ్. ౧౪౧.
శీతదీధితిరసౌ జలముగ్ధిర్నక్షపద్ధతిరితి స్ఫుటకాంతిః, భాతి తత్వ
విదుషామివ బోధో మాయీకావరణనిర్గమశుభ్రః. ౧౪౨. వారివాహ
నివహే ప్రతియాతే భాంతి భాని శుచిభాని శుభాని, మత్సరాదివిగమే
సతి మైత్రీపూర్వకా ఇవ గుణాః పరిశుద్ధాః. ౧౪౩. మత్స్యకచ్ఛ
పమయీ ధృతచక్రా గర్భవర్తిభువనా నళినాధ్యా, శ్రీయుతాద్య
తటినీ పరహంసై స్సేవ్యతే మధురిపోరివ మూర్తిః. ౧౪౪. నీరదా
స్సుచిరసంభృతమేతే జీవనం ద్విజగణాయ వితీర్య, త్యక్తవిద్యుద

కియద్భిర్దివనైర్గతః సే గగనే సతి శిష్యాగ్ర్యముం శ్రీశంకరం సః గురు
రాహ - యదువాచ తదాహః—హేసౌమ్య ప్రియదర్శన శరత్కాలేన విమలం
గగనం పశ్య తత్ర ద్విష్టాంతః యథా బ్రహ్మవిద్యయా విశదమనపచ్ఛిన్నం బ్రహ్మ
త్వైక్యలక్షణం తత్త్వం తద్వత్. ౧౪౦. జలదాస్సుజలస్య ధారయా ఓషధీః కృతార్థీ
కృత్య యతివరాశ్చ సదుపదేశవాచా పునరనుచరాంశ్చ కృతార్థీకృత్య సంప్రతి
యథేచ్ఛం గచ్ఛంతి. ౧౪౧. అసౌ శీతదీధితిశ్చంద్రో జలముగ్ధిర్నక్షైకైకైకాశ
మార్గో యస్య సః అతిస్ఫుటకాంతిర్భాతి మాయీకావరణస్య నిర్గమేన శుభ్రః
శుద్ధస్తత్వవిదాం బోధో యథా ప్రకాశతే తద్వత్. ౧౪౨. వారివాహనాం
మేఘానాం నివహే సమూహే ప్రతియాతే సతి శుచిభాని శుద్ధప్రభాణి శుభాని
భాని నక్షత్రాణి భాంతి యథా రాగద్వేషాదివిగమే సతి మైత్రీపూర్వకా గుణాః కరు
ణాముదితాదయః పరిశుద్ధాః ప్రకాశంతే తద్వత్. ౧౪౩. మత్స్యకచ్ఛపమయీ
పునశ్చ ధృతం చక్రం సుదర్శనాఖ్యం యయా గర్భవర్తిని చతుర్దశభువనాని
యస్యాః నళినైః కమలైరాధ్యా లక్ష్మ్య సంయుతా మధురిపోర్విష్టార్హైర్విష్టార్హైర్విష్టార్హై
పరహంసైః పరమహంసపరివ్రాజకైర్మతిభిః సేవ్యతే తద్వత్. అద్య మత్స్యాదిప్రచు
రా ధృతాని చక్రాణి పుటభేదా యయా గర్భవర్తిని భువనాని జలాని యస్యాః
కమలైరాధ్యా శోభాయుక్తా తటినీ ఇయం నదీ పరహంసైరుత్కృష్టైర్హంసాఖ్య
పక్షిభిః పరమహంసైరితి వా. ౧౪౪. ఏతే జలదాస్సుచిరసంభృతం జీవనం జలం
ద్విజానాం బ్రహ్మణాదీనాం పక్షిణాం చ గణాయ వితీర్య దత్వా త్యక్తవిద్యుత్కా

బలాః పరిశుద్ధాః ప్రవ్రజంతి ఘనవీధిగృహేభ్యః. ౧౮౫. చంద్రికా
భసితచర్చితగాత్ర శృంగద్రుమండలకమండలుశోభి, బంధుజీవకుసుమో
త్కరశాటీసంవృతో యతిరివాయ మనేహః. ౧౮౬. హంస సం
గతిలసద్విరజస్కం క్షోభవర్జితమపస్త్యుతపంకమ్, వారి సారసమ
తీవ గభీరం తావకం మన ఇవ ప్రతిభాతి. ౧౮౭. శారదాంబుధ
రజాలపరీతం భ్రాజతే గగనముజ్జ్వలభాను, లిప్తచందనరజస్సము
దంచత్కొస్తుభం మురరిపోరివ వక్షః. ౧౮౮. పంకజాని సముదూఢ
హరీణి ప్రోద్గతాని వికచాని కనంతి, సౌమ్యయోగకలయేవ విఘ్నా
న్యున్ముఖాని హృదయాని మునీనామ్. ౧౮౯. రేణుభస్మకల్మితైర్దళశాటీ

అబలాంగనా యైః పరిశుద్ధా ఆనమంతాచ్ఛుభ్రా మేఘవీధిలక్షణేభ్యో గృహేభ్యః
ప్రవ్రజంతి ప్రయాంతి పక్షే నీరదా నిర్గతదంతా జరాం ప్రాప్తా ఏతే చిరసంభృతం
చిరవర్తంతం సంచితం జీవనం ధనధాన్యాది బ్రాహ్మణగణాయ ప్రదత్వా త్యక్తా విద్యు
దివాలిచంచలా అబలా యైః పరిశుద్ధాంతఃకరణాః ఘనీభూతా పీఠయో యేష
తేభ్యో గృహేభ్యః ప్రవ్రజంతి సంన్యస్య గచ్ఛంతీత్యర్థః. ౧౮౫. భస్మలిప్తగాత్రః
కమండలుశోభి కషాయవస్త్రసంవృతో యథా యతిస్తద్వదయమనేహః శరత్కాలః
చంద్రజ్యోతస్సైలక్షణేన భస్మనా చర్చితం లిప్తం గాత్రం శరీరం యస్య చంద్ర
మండలలక్షణేన కమండలునా శోభా ౭స్యాస్తీతి తథా బంధూకపుష్పసమూహాలక్ష
ణయా శాట్యై సంవృత ఇత్యర్థః. ౧౮౬. వారి సారసం సరస్సంబంధి జలం తావకం
త్వదీయం మన ఇవ ప్రతిభాతి హంసాఖ్యపక్షీసంగేన విలసచ్ఛ తద్విగతపాంసుకం
చ పక్షే పరమహంసానాం సంగేన విలసచ్ఛ తత్ విగతరజోగుణం చ నిరస్తకర్దమం
పక్షే నిరస్తపాపమలం శుద్ధమితి యావదన్యత్సమానం. ౧౮౭. శరత్కాలికానాం
జలధరాణాం జాలైర్వాస్త్యంతం మేఘవరణవినిర్మితత్వాదముజ్జ్వలీ భానుర్వస్తిక్
తథాభూతం వ్యోమ శోభతే తత్ర దృష్టాంతః లిప్తాని చందనరజాంసి యస్మిన్ సము
దంచక్ సంస్ఫురక్ కామభాభ్యో మణిర్వస్తిక్ తథావిధం మురరిపోః శ్రీవిష్ణోర్వక్ష
ఇవేత్యర్థః. ౧౮౮. సౌమ్యయోగకలయా ఊర్ధ్వముఖాని ప్రభుల్లాని సమ్యగూఢ
ఆరూఢో హరిర్విష్ణుర్యేష తాని ప్రకర్షేణోద్గతాని ఊర్ధ్వతాం ప్రాప్తాని
మునీనాం హృదయాని కమలాని యథా కనంతి ప్రకాశంతే తథా ప్రోద్గతాని విక
చాని వికాసం ప్రాప్తాని సమ్యగూఢా హరయస్సూర్యాంశవో యేష తాని పంక
జాని కనంతీత్యర్థః. ౧౮౯. రేణులక్షణేన భస్మనా శోభితైః పత్రలక్షణయా శాట్యై

సంవృతైః కుసుమలిడ్డపమాలైః, వృంతకుట్టలకమండలుయు కైర్ధార్యతే
 షీతిరుహైర్యతితాల్యమ్. ౧౫౦. ధారణాదిభిరపి శ్రవణాద్వైర్వాన్ని
 కాణి దివసాన్యపనీయ, పాదపద్మరజసాఽద్య పునంతస్సంచరంతి హి
 జగంతి మహంతః. ౧౫౧. తద్భవాన్వృజతు వేదకదంబాదుద్భవాం
 భవదవాంబుదమాలామ్, తత్ప్రపద్ధతిమభిజ్ఞ వివేక్తుం సత్వరం హరపురీ
 మవివిక్తామ్. ౧౫౨. అత్ర కృష్ణమునినా కథితం మే పుత్ర తచ్ఛృణు
 పురా తుహినాద్రా, వృత్రశత్రుముఖదైవతజుష్టం సత్రమత్రిముని
 కర్తృకమాన. ౧౫౩. సంసది శ్రుతిశిరోఽర్థముదారం శంసతి స్త్వ స
 పరాశరసూనుః, ఇత్యపృచ్ఛమహమత్ర భవంతం సత్యవాచమభియుక్త
 తమం తమ్. ౧౫౪. ఆర్య వేదనికరః ప్రవిభక్తో భారతం కృతమకారి
 పురాణమ్, యోగశాస్త్రమపి సమ్యగభాషి బ్రహ్మసూత్రమపి సూత్రి
 తమాసీత్. ౧౫౫. అత్ర కేచిదిహ విప్రతిపన్నాః కల్పయంతి హి
 యథాయథమర్థాత్, అన్యథాగ్రహణనిగ్రహదక్షం భాష్యమన్య

సంవృతైః కుసుమలిహా భ్రమరాస్తలక్షణా జవమాలా యేషాం వృంతే ప్రసవబంధే
 కుట్టలాని కలికాస్తలక్షణకమండలుయుక్తైః షీతిరుహైర్వృత్తైర్యతిసామ్యం ధార్యతే.
 ౧౫౦. ధారణాధ్యానసమాధిశ్రవణమనననిధిధ్యానసైచ్చ వాన్ని కాణి దివసాన్యపనీ
 యాద్య పాదపద్మరజసా జగంతి పునంతో మహంతస్సంచరంతి. ౧౫౧. యస్తాదేవం
 తత్తస్మాద్భవాత్ వేదసమూహాదుద్భూతాం జన్తమరణలక్షణసంసారాత్తకస్య దవస్య
 వనాగ్నేః మేఘమాలాం తత్ప్రపద్ధతిమవివిక్తాం వివేక్తుం ఇయం తత్ప్రపద్ధతిరియం నేతి
 వివేచనం కర్తుం శీఘ్రం శివపురీం కాశీం గచ్ఛతు. ౧౫౨. అథ శారీరకసూత్ర భాష్యకర
 ణాయ ప్రేరయిష్యత్ వృత్తం వృత్తాస్తమావేదయతి అత్రాస్మిన్నద్ధతివివేచనే కృష్ణమునినా
 వేదవ్యాసేన యస్తే కథితం మేపుత్ర తచ్ఛృణు, పూర్వం హిమాద్రా వృత్రశత్రుముఖై
 రింద్రప్రభృతిభిర్దైవతైర్జుష్టమత్రిమునికర్తృకం సత్రమాన బభావ. ౧౫౩. తత్ర సభా
 యాం స పరాశరసూనుశ్రుతిశిరసామర్థముదారం శంసతి స్త్వ - తమభియుక్తతమం సత్య
 వాచమత్రభవంతం పూజ్యం శ్రీహ్యాసమితి వక్ష్యమాణమహమపృచ్ఛం పృష్టవాత్.
 ౧౫౪. యత్ పృష్టం తదాహ. మే ఆర్య వేదనికరో వేదనిచయః ప్రకర్షేణ విభక్తో
 విలక్షణీకృతస్త్యయేతి శేషః. ఏషమగ్రేఽపి. ౧౫౫. అత్ర బ్రహ్మసూత్రే ఇహాస్మిన్ లోకే
 కేచిద్విప్రతిపన్నా విప్రతిపత్తిం ప్రాప్తాస్త్వమతానుసారేణ యథాయోగ్యమర్థాత్

భగవత్ కరణీయమ్. ౧౫౬. మద్వచస్స చ నిశమ్య సభాయాం విద్వ
దగ్రచర వాచమవోచత్, పూర్వమేవ దివిషద్భిరుదీర్ఘః పార్వతీ
వతీసదస్యయమర్థః ౧౫౭. వత్స తం శృణు సమస్తవిదేకో మత్సమ
స్తవ భవిష్యతి శిష్యః. కుంభవీవ సరితస్సకలం యస్సంహరిష్యతి
మహాల్బుణమంభః. ౧౫౮. దుర్మతాని నిరసిష్యతి సో ఽయం శర్మదా
యి చ కరిష్యతి భాష్యమ్, కీర్తయిష్యతి యశస్తవ లోకః కార్తి
కేందుకరకాతుకి యేన. ౧౫౯. ఇత్యుదీర్య మునిరాట్యసనాస్తే పత్యు
రాప సుగిరిం గిరికాయాః, తన్ముఖాచ్ఛృతమశేషమిదానీం సన్తుని
ప్రియ మయా త్వయి దృష్టమ్. ౧౬౦. స త్వముత్తమపుమానసి
కశ్చిత్తత్పవిత్రృవర నాన్యసమానః, తద్యతస్య నిరవద్యనిబంధై
స్సద్య ఏవ జగదుద్ధరణాయ. ౧౬౧. గచ్ఛ వత్స నగరం శశిమాశే
స్సృచ్ఛదేవతటినికమనీయమ్, తావతా పరమసుగ్రహమాద్యా
దేవతా తవ కరిష్యతి తస్మిన్. ౧౬౨. ఏవమేనమనుశాస్య దయాళుః
పావయన్ని జదృశా వినసర్జ, భావతస్సచరణాంబుజసేవామేవ
శశ్వదభికామయమానమ్ ౧౬౩. పంకజప్రతిభటం పదయుగ్మం

కల్పయంతి తస్మాత్ హే భగవత్ ఆన్యథార్థగ్రహణనిగ్రహే దక్షమస్య బ్రహ్మసూత్రస్య
భాష్యం త్వయా కరణీయం. ౧౫౬. మమ వచనం స పరాశరనూనః శ్రుత్వా
సభాయాం హే విద్వదగ్రచర వాచముక్తవాన్ తాం దర్శయతి-దివిషద్భిరేదేవైరయం
త్వదుక్తోఽర్థః శిష్యస్య సభాయాముక్తః. ౧౫౭. తస్మాత్ హేవత్స త్వం శృణు సమస్త
విత్సర్వజ్ఞః. ౧౫౮. సుఖప్రదం భాష్యం కరిష్యతి యేన శిష్యేణ తత్కీర్తృకేణ
భాష్యేణ వా కార్తికచంద్రకరణవత్కైతుకమస్యాస్తీతి తవ యశో లోకః కీర్త
యిష్యతి. ౧౫౯. ఇత్యేవం ప్రకారేణ స మునిరాట్ పేదవ్యాసో వనమధ్యే ఉక్త్వా
పార్వత్యాః పత్యుః శిష్యస్య గిరిం కైలాసం ప్రాప తస్య వ్యాసస్య ముఖాచ్ఛృతం సర్వం
మయా హే సన్తునిప్రియ త్వయి దృష్టం. ౧౬౦. హే తత్పవిత్రృష్ట తత్తస్మాన్నిర్దుష్ట
గ్రంధైర్యతస్య. ౧౬౧. శశిమాశేష్పంద్రశేఖరస్య నగరం స్వచ్ఛరూపయా దేవనద్యా
గంగయా కమనీయం సుందరం తావతా గమనమాప్రేక్షైవ తస్మిన్నగర ఆద్యా శివాఖ్యా
దేవతా తవ పరమసుగ్రహం కరిష్యతి. ౧౬౨. ఏవమేనం శ్రీశంకరం దయాళురనుశాస
నం కృత్వా దృశా కృపాదృష్ట్యా పవిత్రీకుర్వత్ భావాత్ భక్త్యతిశయేన స్వచరణాంబుజ
సేవామేవ సదైవాభికామయమానం వినసర్జ. ౧౬౩. ఆన్య శ్రీగోవిందనాథస్య గురోః

శంకరోఁ ౭స్య నిరగాదసహిష్ణుః, తద్వియోగమభివంద్య కథంచీ
త్తద్విలోకనమయన్ హృదయాజ్ఞే. ౧౬౪. ప్రాప తాపసవరస్స హి
కాశీం నీపకానసపరితసమీపామ్, ఆపగానికటహాటకచంచద్యౌపప
జ్జ్ఞీసముదంచితశోభామ్. ౧౬౫. సందదర్శ స భగీరథతప్తామందతీ
వ్రతపసః ఫలభూతామ్, యోగిరాడుచితతీరనికుంజాం భోగిభూషణ
జటాతటభూపామ్. ౧౬౬. విష్ణుపాదసఖరాజ్జననాద్వా శంభుమాళి
శశిసంగమనాద్వా, యా హిమాద్రిశిఖరాత్పతనాద్వా స్ఫాటికోపమ
జలా ప్రతిభాతి. ౧౬౭. గాయతీవ కలషటృపదనాదైర్నృత్యతీవ పప
నోచ్చలితాబ్జైః, ముంచతీవ హసితం సితఫేనైశ్శిష్యతీవ చపలోర్చి
కరైర్యా. ౧౬౮. శ్యామలా క్వచిదపాంగమయాఘ్రైశ్చిత్రితా
క్వచన భూషణభాభిః, పాటలా కుచతటిగళితైర్యా కుంకుమైః క్వచన
దివ్యవధూనామ్. ౧౬౯. సోఽవగాహ్య సలిలం సురసింధోరు త్తతార
శితకంఠజటాభ్యః, జాన్తవీసలిలవేగవృత్త స్తద్యోగపుణ్య పరిపూర్ణ

పంకజప్రతిభటం పదద్వంద్వమభివంద్య తస్య పదయుగ్మస్య వియోగమసహిష్ణురపి
తస్య విలోకనం హృదయాజ్ఞే ఆయన్వాప్నువన్మథంచిన్నిరగాత్. ౧౬౪. సహి
తాపసశ్రేష్ఠశ్రీశంకరః కాశీం ప్రాప. తాం విశిష్య. నీపానాం కదంబానాం వనేన
వ్యాప్తం సమీపం యస్యాః ఆపగాయా నద్యా నికటానాం సుపథేన చంచతాం యూ
పానాం యజ్ఞస్తంభానాం పంక్తిభిస్సముదంచితా శోభా యస్యాం సా తామ్. ౧౬౫.
ఏవం కాశీముపవర్ణ్య గంగాం వర్ణయతి. స యోగిరాట్ భగీరథేన తప్తస్యామన్ద
తీవ్రస్య అత్యంతతీక్షణ్య తపసః ఫలభూతాం ఉచితాస్తీరే నికుంజా యస్మాస్సస్పర్శ
భూషణస్య శివస్య జటానాం తటస్య భూషణమలంకృతిం గంగాం సందదర్శ. ౧౬౬.
స్ఫాటికమణిసదృశజలాం గంగాం త్రిధోత్యేక్షతే - విష్ణోశ్చరణసఖాజ్జననాద్వా
సంగమనం సమాగమః హిమాద్రిర్హిమాచలః. ౧౬౭. ఆవృత్తాక్షరైర్నృత్యైర్భృమర
నాదైర్గాయతీవ వాయునోర్ధ్వచలితైః కమలైర్నృత్యతీవ శ్వేతైః ఫేనైర్నానం
ముంచతీవ చపలోర్చిలక్షణమానైరాలింగనం కర్వతీవ. ౧౬౮. దివ్యవధూనాం కటా
క్షకిరజైః క్వచిదతిశ్యామా తాసాం భూషణదీప్తిభిః క్వచన చిత్రితా విచిత్రభూషణ
భానాం విచిత్రత్యాత్ తాసాం స్వసతటిభ్యో గళితైః కుంకుమైః క్వచిత్పాటలాం
శ్వేతరక్తాం ఏవంభూతాం సందదర్శేతి పూర్వేణాన్వయః. ౧౬౯. స శ్రీశంకర
స్సురనద్యా గంగాయా జలమవగాహ్య శితకంఠస్య శివస్య జటాభ్యో జాన్తవీసలిలవే

ఇవేందుః. ౧౭౦. స్వర్ణదీజలకణాహితశోభా మూర్తిరస్య సుతరాం
విలలాస, చంద్రపాదగళదంబుకణాంకా పుత్రికా శశిశిలారచితేవ.
౧౭౧. విశ్వేశశ్చరణయుగం ప్రణమ్య భక్త్యై హర్యాద్యైస్త్రిదశవరై
స్సమర్చితస్య, సోఽనైషీత్ప్రియతమనా జగత్పవిత్రే తేత్రేఽసావిహ
సమయం కియంతమార్యః ౧౭౨.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తత్సఖాశ్రమనివాసగతః,
సంతేషశంకరజయే సర్గోఽయం పంచమోఽభవత్.

గేన హృతస్తస్యా జాహ్నువ్యా స్సంయోగేన పుణ్యేన పరిపూర్ణశ్చంద్ర ఇవ ఉత్తతా
రోత్ఫుటః. ౧౭౦. స్వస్సింధోర్బలకణైరాహితా శోభా యస్యాస్సాఽస్య శంకరస్య
మూర్తిస్సుతరాం శుశుభే తత్ర దృష్టాంతః. చంద్రకిరణైర్గళతాం జలకణానా మంకా
శ్చిహ్నుని యస్యాస్సా చంద్రకాంతశిలారచితా ప్రతిమా యథా తద్వత్. ౧౭౧.
విశ్వమీదృ ఇతి విశ్వేట్ తస్య విశ్వనియంతుర్విష్ట్యాది దేవవరైస్సంపూజితస్య చరణ
ద్వయం భక్త్యా ప్రణమ్య ప్రయతమనా సోఽసా వార్యః కియంతం కాలం జగత్ప
విత్రేఽన్విక్తా తేత్రేఽనైషీత్ నీతవానిత్యర్థః. ప్రహర్షిణీ. ౧౭౨.

ఇతి శ్రీమత్పురమహాంస పరివ్రాజకాచార్య బాలగోపాలతీర్థ క్రిపాదశిష్యదత్త

పంచావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే

పంచమ స్కంధః.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, నవ్యాఖ్యానే

షష్ఠస్కంధ ప్రారంభః.

అథాగమ ద్బాహ్మణసూను రాదరా దధీతవేదో దళయన్
స్వభాసా, తేజాంసి కశ్చిత్సరసీరుహాక్షో దిదృక్షమాణః కిల దేశికేం
ద్రమ్. ౧. ఆగత్య దేశికపదాంబుజయో రపస్త త్సంసారవారిధి మను
త్తరము త్తితీర్థః, వై రాగ్యవానకృతదారపరిగ్రహశ్చ కారుణ్యనావ
మధిరుహ్యా దృఢాం దురాపామ్. ౨. ఉత్థాప్య తం గురురువాచ
గురుర్ద్విజానాం కస్త్యం క్వ థామ కుత ఆగత ఆత్మధైర్యః, బాలో
ఽప్యబాలధిషణః ప్రతిభాసి మే త్వమేకోఽప్యనేక ఇవ నైకశరీరభావః.

వివం సపరికరం జీవన్ముక్తిసుఖప్రాప్తకం శ్రీశంకరకర్తృకం చతుర్థాశ్రమ
నివాసముపపత్త్యాథేదానీం తత్కర్తృకాం బ్రహ్మవిద్యాప్రతిష్ఠితిం సపరికరాం పర్ణ
యితుముపక్రమతే. అథేత్యాదితాః—అథ కాశీప్రాప్త్యాద్యనంతరం కశ్చిత్కమరే
క్షణో బ్రాణసుతో ఽధీతవేదో దేశికేంద్రం దిదృక్షమాణః స్వభాసా తేజాంసి
దలయన్ ఆదరాదాగమదితి యోజనా - ఉపజాతిః. ౧. దృఢాం దుష్ప్రసాం
గురుకారుణ్యనావమధిరుహ్యా దురుత్తరం సంసారసముద్రము త్తితీర్థః వై రాగ్య
వాన్మకృతః శ్రీపరిగ్రహో యేన స ఆగత్య శ్రీశంకరస్మ్యేవదేష్టశ్చరణకమలయోరప
స్తత్ పతితవాన్ - వసంతతిలకా. ౨. తం బ్రాహ్మణమూరముత్థాప్య ద్విజానాం గురు
ద్దేశిక ఉవాచ - త్వం కః బ్రాహ్మణో వా క్షత్రియాదిర్వా థామ గృహం త్వదీయం
క్వ ఇదానీం త్వం కస్తాద్దేశికాదాగతః యత ఆత్మం గృహీతం ధైర్యం యేన సః
అతో బాలోఽప్యబాలబుద్ధిస్త్యం మే ప్రతిభాసి పునఃకైఞ్చకోఽప్యనేక ఇవ
ప్రతిభాసి నిర్భయత్వాత్. పునశ్చ న విద్యతే ఏకస్మిన్నసి శరీరే ఽహం భానో యస్య

3. పృష్టో బభాణ గురుముత్తరముత్తరజ్ఞో విప్రో గురో మమ గృహం
బుధ చోశదేశే, యత్రాఽఽపగా వహతి తత్ర కవేరకన్యా యస్యాః
పయో హరిపదాంబుజభక్తిమూలమ్. ౪. అటాట్యమానో మహతో
ద్దిదృక్షుః క్రమాదిమం దేశముపాగతోఽస్తి, బిభేషి మజ్జక్ భవవారి
రాశౌ తత్పారగం మాం కృపయా విధేహి. ౫. అపాంఘైరుత్తుంగైర
మృతర్షురభంగైః పరగురో శుచా దూనం దీనం కలయ దయయా
మామవిమృశక్, గుణం వా దోషం వా మమ కిమపి సంచింతయసి చే
త్తదా కైవ క్లాఘా నిరవధికృపానీరధిరితి. ౬. స్యాత్తే దీనదయాళుతా
కృతయశోరాశిస్త్రీలోకీగురో తూర్ణం చేద్దయసే మమాద్య న తథా
కారుణ్యతశ్రీమతి, వర్షన్భూరి మరుఫలీషు జలభృతసర్పిర్యథా పూజ్యతే

సః పాతాంతరే తు న విద్యత ఏకస్య శరీరస్యాపి భాసం యస్మేతి వ్యాఖ్యేయం. 3.
ఏవం పృష్ట ఉత్తరజ్ఞో గురుం ప్రతి జగాద. హేగురోఽహం విప్ర ఇతి ప్రథమ
ప్రశ్నస్సోత్తరం. ద్వితీయస్సోత్తరమాహః—హే బుధ యస్యా జలం హరిపదాంబుజ
భక్తేః కారణం సా కావేరి నదీ యత్ర చలతి తస్మిన్ చోలాఖ్యే దేశే మమ గృహ
మస్తీత్యర్థస్సర్వజ్ఞస్య తవ న కించిదవ్యుదితమితి సంబోధనాశయః. ౪. తృతీయ
ప్రశ్నస్సోత్తరమాహ - మహతో దర్శనేచ్ఛురటాట్యమానో భృశమటమానః. 'సూచి
సూత్రిమూత్రస్త్రిట్స్త్రిర్వశ్యోణోలిభ్యో యజ్ఞోవాచ్య' ఇతి యజ్ఞ. క్రమాదిమం దేశ
ముపాగతోఽస్తి ఏవం పృష్టమావేద్య స్వప్రయోజనమావేదయతి సంసారసముద్రే
మజ్జక్ బిభేషి తస్మాత్కృపయా సంసారసముద్రాల్ పారగం మాం విధేహి, ఉప
జాతిః. ౫. హే పరమగురో మమ గుణం వా దోషం వా అవిచారయన్ అత్యుచైః
కటాక్షలక్షణైః అమృతర్షురభంగైః సుధాప్రవాహతరంగైర్దయయా శోకేన భిన్న
మకవీవ దీనం మాం కలయావలూకయ గుణదోషవిచారణే బాధకమాహః—గుణం
వా దోషం వా కిమపి మమ చింతయసి చేత్తదా శ్రీశంకరో నిరవధికృపాసముద్ర
ఇతి కైవ క్లాఘా న కాఽఽపీత్యర్థః-శిఖరిణీ. ౬. ఏతదేవ ద్రథయన్ సన్ దృష్టాంత
మాహ-హే త్రిలోకీగురో శ్రీశ్రుం గుణదోషవిచారం విస్తేవాద్య మమోపరి దయాం
కరోషి చేత్తద్ధి తే దీనదయాళుతా సంపాదితయశోరాశిర్యథా స్యాత్తథా శ్రీమతి
కారుణ్యతో న స్యాత్ తవాదీనదయాలుతాకృతయశోరాశిర్న స్యాదితి వా కృతయశో
రాశిస్సమితి వా అస్తిన్నక్ష ఉభయత్రాదీనదయాళుతేత్యేవ ఛేద్య. యతో మరున్ధ

వైవం వర్షశతం పయోనిధిజలే వర్షన్నపి స్తూయతే. 2. త్వత్సారస్వత సారసారససుధాకూపారసత్సారసస్తోతస్సంభృతసంతతోజ్జ్వలజలక్రీడామతిర్హే మునే, చంచత్పంచశరాది వంచనహతం న్యంచం ప్రపంచం హితజ్ఞానాకించనమావిరించమఖిలం చాలోకయన్త్యంచతు. ౩. సౌరంధామ సుధామరీచినగరం పౌరందరం మందిరం కౌబేరం శిబిరం హుతాశనపురం సామీరసద్వోత్తరమ్, వైధంచావసథం త్వదీయఫణిలిశ్రద్ధాసమిద్ధాత్తనశ్శుద్ధాద్వైతవిదో న దోగ్ధి విరతిశ్రీఘాతుకం కాతుకమ్. ౪. న భౌమా రామాద్యా సుషమవిషవల్లిఫలసమా స్సమారంభం తే నః కిమపి కుతుకం జాతు విషయాః, న గణ్యాం నః పుణ్యాం రుచిర

లీష భూరి వర్షక్ జలభృన్వేళుః సద్భిర్యథా పూజ్యతే సముద్రజలే వర్షశతం వర్షన్నపి తథా న స్తూయత ఇత్యర్థః. కాద్వా. 2. త్వదీయసరస్వత్యాసారసావ సారససుధాకూపార శ్చంద్రసంబంధ్యమృతసముద్రస్తస్య య త్వత్సారసస్తోతోభిస్సల్లక్షణానాం సారసానాం పక్షీణాం కమలానాం వా స్తోతోభిః ప్రవాహైస్సంభృతం సంమిశ్రితం వా సంతతముజ్జ్వలం జలం తస్మిన్ క్రీడా యస్యాస్తథాభూతా నతీమే మతిర్హే మునే చంచత్ స్ఫురక్ యః పంచశరః. 'ఉన్మాదనస్తాపనశ్చ శోషణస్తోభనస్తథా, సమ్రోహనశ్చ కామస్య పంచదాణాః ప్రకీర్తితాః' ఇత్యుక్తపంచసాయకః కామః ఆదిర్యేషాం శ్రోధాదీనాం తత్కర్తృకేన పంచనేన హతం ఆతపివ న్యంచం నీచం పునశ్చ న్వహితజ్ఞానే ౭కించనమశక్తమాబ్రవూహకం సర్వం ప్రపంచ మాలాకయన్త్యంచతు విచరతు. ౩. 'సారసః పక్షిభేదేందోస్సారసం సరసిరుహే' ఇతి విశ్వప్రకాశః. ౪. సూరస్య సూర్యస్య ఇదం ధామ సుధాకిరణస్య చంద్రస్య నగరం పురందరస్సేంద్రస్య మందిరం కుబేరస్య శిబిరం హుతాశనస్యాగ్నేః పురం సమీరస్య వాయోస్పద్మ విభేర్భృత్పాణశ్చ సరోత్తరమావసథం గృహం త్వదీయాయాం ఫణితావుక్తా యా శ్రద్ధా తయా సమిద్ధ ఆత్మా యస్య తస్య శ్శుద్ధాద్వైతవిదో యా వైరాగ్యలక్షణా శ్రీస్తస్యా ఘాతుకం నాశకం కాతుకం న దోగ్ధి న ప్రపూరయతీతి ప్రత్యేకం క్రియాన్వయః. ౫. భౌమా భూమాభవా రామాద్యా వనితాద్యా విషయాస్సుషమా శోభనా యా విషవల్లి తస్యాః ఫలేన తుల్యాస్సందరం యద్విషవల్ల్యాః ఫలం లేనేతి వా నో ౭స్తాకం కిమపి కాతుకం జాతు కదాపి న సమారంభం తే నాపి పుణ్యాం సుందరతరా యా రంభాఖ్యా ౭పురాస్తస్యాః కుచతట్యాః పరీరంభస్యాలింగసన్యా ౭రంభేజోజ్జ్వలం పురందరస్య దేవేంద్రస్య పురమపి నో ౭స్తా

తరరంభాకుచతటిపరీరంభారంభోజ్జ్వలమపి చ పారందరపదమ్. ౧౦.
 న చంచద్వైరించం పదమపి భవేదాదరపదం వచో భవ్యం నవ్యం
 యదకృత కృతీ శంకరగురుః, చకోరాళీ చంచూపుటదళితపూర్ణేందు
 విగళత్సుధాధారాకారం తదిహ వయమిహేమహి ముహుః. ౧౧.
 ద్యావాభూమిశివంకరైర్నవయశః ప్రస్తావసౌవస్తీకైః పూర్వాఖర్వ
 తపఃపచేళిమఫలై స్సర్వాధిముష్టింధయైః, దీనాధ్యంకరణై ర్భవాయ
 నితరాం వై రాయమాణైరలం కర్మిణాం ప్రసితం త్వదీయభజనైస్సాన్య
 న్నామకీనం మనః. ౧౨. సంసారబంధామయదుఃఖశాంత్యై స ఏవ నస్త్యం
 భగవానుపాస్యః, భిషక్తమం త్వా భిషజాం శృణోమీత్సుక్తస్య

కం గణనీయం - శి. ౧౦. తర్హి బ్రహ్మపదం భవతామాదరపదం స్యాన్నేత్యాహ నేతి-
 అనేనేహముతార్థభోగవిరాగో దర్శితః. అథ శ్రవణోత్సుక్యం దర్శయతి-కృతీ శంకరగు
 రుర్యధ్యవ్యం కల్యాణాత్కతం నవ్యం నవీనం వచనమకృత తద్విరహాతురచకోరపక్షీ-
 నాం చంచూపుటైర్దళితాత్సుర్ణచంద్రాదళితాయాస్సుధాధారాయా ఆకార ఇవా
 కారో యస్య తత్సునః పునర్వయమిహేమహి ఇచ్ఛామః. ౧౧. ద్యావాభూమ్యో
 శ్శివం సుఖం కుర్వంతీతి తథా తైః నవీనస్యాసాధారణస్య యశసః ప్రస్తావస్య ప్రసంగ
 స్య సౌవస్తీకైః స్వస్తివాచకైః స్వస్తిత్యాహేత్యర్థే 'తదాహేతిమాశ్వాదిభ్యష్టగ్వాచ్య'
 ఇత్యనేన తక్ ప్రత్యయః. పూర్వస్య పూర్వార్జితస్యానలృతపనః వక్ష్యఫలైస్సర్వేషా
 మాధీనాం ముష్టింధయైస్సారాకర్తృకైస్సర్వే చ త ఆధయశ్చేతి వా దీనానా
 మాధ్యంకరణైర్భవాయ సంసారాయ నిత్యం వై రాయమాణైః వైరం కుర్వద్భిః శబ్ద
 వైరేత్యాదినాకరోత్యర్థే కృత్. త్వదీయభజనైరలంకర్మిణాం కర్మక్షమం. ని. 'కర్మ
 క్షమో లంకర్మిణ' ఇత్యమరః. మదీయం మనః ప్రసితం స్యాత్తథాభూలేష త్వదీ
 యభజనేష తత్పురం స్యాదితి ప్రార్థనా 'ప్రసితోత్సుకాభ్యాం తృతీయా చ' ఇతి
 తృతీయా. ని. 'తత్పురే ప్రసితాసక్తా' విత్యమరః. కః ప్రసితో నామ యస్తత్ర
 నిత్యం ప్రతిబద్ధః కుత ఏతత్ సునోతిరయం బధ్నాత్కర్థే వర్తత ఇతి మహాభా
 వ్యం - అనేన గురుశుశ్రూషాకరణోత్సుక్యం స్వస్య దర్శితం - కా. ౧౨. నను తర్హి
 యః కల్పిదేవ గురుస్వయం స్వాభీష్టసిద్ధయే సంసేవ్య ఇతి చేత్తత్రాహ. 'భిష
 క్తమం త్వా భిషజాం శృణోమీతి శ్రుత్సుక్తస్య సదాశివస్య య ఉదితః ఉక్తో
 ఽవతారో అభూత్ ఉదయం ప్రాప్తో ఽవతార ఉదితావతార ఇతి వా స ఏవ త్వం
 వైద్యానాం మధ్యే సదైవ్యస్యావతారభూతే భగవా న్నోఽస్తాకం సంసారబంధ

యో ౭ భూదుదితావతారః. ౧౩. ఇత్యుక్తవంతం కృపయా మహాత్మా
వ్యదీపయత్సన్నసనం యథావత్, ప్రాహుర్నహంతః ప్రథమం వినే
యం తం దేశికేంద్రస్య సనందనాఖ్యమ్. ౧౪. సంసారఘోరజలధే
స్తరణాయ శశ్వత్సన్యాత్రికీభవనమర్దయ మానమేనమ్, హంతో
త్తమాశ్రమతరీమధిరోప్య పారం నిన్యే నిపాతితకృపారస కేనిపా
తః. ౧౫. యేష్యన్యే ౭ముం నేవితుం దేవతాంశా జాతాస్తే ౭పి
ప్రాయ ఏవం విరక్తాః, క్షేత్రే తస్మిన్నేవ శిష్యత్వమస్య ప్రాపుస్సప
ష్టం లోకరీత్యా ౭పి గంతుమ్. ౧౬. వ్యాఖ్యా మానమనుత్తరాః పరి
దళచ్ఛంకాశంకాంకురా శ్చాత్రా విశ్వపవిత్ర చిత్ర చరితా స్తే
వామదేవాదయః, యన్యైతస్య వినీతలోకతతిముద్ధర్తుం ధరిత్రీతలం

లక్షణరోగదుఃఖకాంత్యర్థముపాస్య ఇత్యర్థః. ఉ. ౧౩. ఇత్యుక్తవంతం బ్రాహ్మణ
సూనుం మహాత్మా శ్రీశంకరాచార్యః కరుణయా విధిపల్ సంన్యసనం వ్యదీపయత్
తం సనందనసంజ్ఞం దేశికేంద్రసాదృశం శిష్యం మహంతః ప్రాహుః. ౧౪. తది
ష్టం సమ్యక్ సాధితవానిత్యాహ—సంసారలక్షణస్య ఘోరసముద్రస్య తరణాయా
నారతం సాన్యాత్రికీభవనమర్దయమానం పాతవణిక్ త్వం భవేతి యాచమాన
మేనం సనందనం హంత తదానీమేవోత్తమాశ్రమతరీం సంన్యాసాశ్రమలక్షణాం
నాకామధిరోప్య పారం నీతవాక్ యతో నితరాం శిష్యేషు స్థాపితాయాః కృ
పాయా రస ఏవ కేనిపాతో నాకాదండో యస్య. ని. 'నాకాదండః క్షేపణీ స్వా
దరిత్రం కేనిపాతక' ఇత్యమరః. నిపాతితః కృపారస ఏవ కేనిపాతో యేనేతి వా.
౧౫. ఏవం ప్రథమవినేయవృత్తాంతం విస్తరేణాభిధాయేతరేషాం సంక్షేపేణ తమాహ
యేష్యన్యే చిత్సుఖానందగిర్వాదయో దేవతాంశా అముం శ్రీశంకరం నేవితుం యాతా
స్తే ౭పి సనందనవత్ప్రాయో విరక్తాస్తన్నవిముక్తక్షేత్రే ఏవ వటులములభమహాదేవ
శిష్యా అపి లోకరీత్యా ౭పి స్పష్టం శంకరాచార్య శిష్యా ఇతి ప్రసిద్ధిం ప్రాప్తుమస్య
శిష్యత్వమాపుః. 'కాలిన్యూక్తా మూతగౌ గో౭బ్ధిలోకైః'. ౧౬. ఏతదేవ స్ఫుటయతి
వ్యాఖ్యేతి. మానమేవ వ్యాఖ్యా శిష్యాశ్చ శుకవామదేవాదయో విశ్వస్య పవిత్రం
చ తచ్ఛుత్రం చ తచ్ఛరితం యేషాం లే ౭నుత్తరా ఉత్తరరహితాః యతః
పరిదళస్తో వినాశం గచ్ఛన్తశ్శంకాకళంకానా మంకురా యేభ్యస్తే. 'చిత్రం
వటుతరోద్ధాలే వృద్ధాశ్శిష్యా గురుర్యువా, గురోస్తు మానం వ్యాఖ్యానం శిష్యా
స్తు చ్ఛిన్నసంశయా' ఇత్యుక్తత్వా త్రే ఏవ యస్య శిష్యస్య శిష్యాస్తస్య ఏతస్య శ్రీశంక

ప్రాప్తస్యాద్య వినేయతాముపగతా ధన్యాః కిలాన్యాదృశాః. ౧౭. కేషస్సాధుభిరేవ తోషయతి నృణాం శబ్దైః పుమథ్థాగ్నినో వాల్మీకిః కవిరాజ ఏష వివిధైరద్భుతహుః కల్పితైః, వ్యాచష్టే కిల దీర్ఘసూత్ర సరణిర్వాచం చిరాదర్థదాం వ్యాసశృంకరదేశికస్తు కురుతే సద్యః కృతార్థానహా. ౧౮. చక్రీతుల్యమహిమానముపాసాం చక్రీరే తమ విముక్తనివాసాః, వక్రసృత్యనుసృతా మపి సాధ్వీం చక్రురాత్మధిషణాం తదుపాస్త్యై. ౧౯. చండభానురివ భానుమండలైః పారిజాత ఇవ పుష్పజాతితః, పృత్రశత్రురివ నేత్రవారిజైశ్చాత్రపక్ష్యైభిరలంలలాస సః. ౨౦. ఏకదా ఖలు వియత్రిపురద్విట్ఫాలలోచనమతాశన భానోః, విస్ఫులింగపదవీం దధతీషు ప్రజ్వలత్తపనకాంతశిలాసు. ౨౧.

రస్య విసీతలోకపక్షిముద్గర్తమస్మిన్వర్త్యలోకే ప్రాప్తస్యేదాసీం శిష్యతాం ప్రాప్తా ధన్యాః కిల యతో ఆన్యాదృశాన్సర్వతోవిలక్షణాః. శార్దూ. ౧౭. కేషాదిభ్యస్తస్యాధిక్యం వర్ణయతి కేషో నాగస్సాధుభిశ్చబైరేవ పుమథ్థాగ్నినో నరాన్ తోషయతి న తు పుమర్థప్రదానేన సద్యః కృతార్థాన్ కురుతే తథా ఏషః కవిరాజో వాల్మీకి రసి వితతైరయథార్హైర్హుః కల్పితైరర్హైరేవ నృణాం తోషయతి తథా దీర్ఘసూత్రాణాం సరణిర్యస్య స వ్యాసోఽపి చిరాదతివిలంబేనార్థం పుమర్థం చ దదాతీతి తాం వాచం వ్యాచష్టే శంకరశ్చాసా దేశికస్తవహో నృన్సద్యః కృతార్థాన్ కురుతే. ౧౮. విష్ణుతుల్యమహిమానం తం శ్రీశంకరమవిముక్తే శివేన కదాప్యనిర్దుక్తే వాసో యేషాంలే సేవాం చక్రుః తదుపాసనాయాః ఫలం చ లేభూరిత్యాహ వక్రమార్గమనుసృతామపి స్వీయాం బుద్ధిం తస్యోపాసనయా సాధ్వీం కృతవంతః. స్వా. ౧౯. భానుమండలైః కిరణమండలైః యథా చండభానుస్సూర్యశ్శీభతే యథా చ పుష్పనిచయైః పారిజాతః యథా చ నేత్రవారిజైస్సహస్రసంఖ్యాకనేత్రకమలైర్వృత్రశత్రున్ద్రైస్తద్వత్ శిష్యపంక్షిభిః శ్రీశంకరోఽలమత్యర్థం లలాస బభాసే. రథో. ౨౦. అథేదాసీం శివసంగమం వర్ణయితుం ప్రస్తోతి. ఏకస్మిన్కాలే ప్రజ్వలత్సూర్యకాంతశిలాసు వియత్రిపురద్విషో మహాదేవస్య ఫాలనేత్ర భూతో యో మాతాశనో వహ్నిస్తస్య భానోః కిరణస్య విస్ఫులింగపదవీం దధతీషు సత్ప్విత్యాదిసప్తమ్యన్తానాం శంకరో జాన్త్వవీమభియయావితి వ్యవహితేనాన్వయః. స్వా. ౨౧. ఉరుభిర్తురీచిభిస్సరస్వతూర్నరస్య సముద్ర పూరస్య సృజీ స్రవ్పరి పునశ్చ సమీచీనానేకమణిభిః కుట్టిమో నిబద్ధభూమిః. ని. 'కుట్టి

దర్శయత్పురుమరీచిసరస్వతూర్పరసృజ్యపరమాయినీ భానా, సాధునైక
మణికుట్టమమూర్ఛద్రశ్చిజాలకశిఖానలపించమ్. ౨౨. పంకజావళివలీన
మరాళే పుష్కరాంతరభిగత్వరమీనే, శాఖికోటరశయాళుశకుంతే
శైలకందరశరణ్యమయూరే. ౨౩. శంకరో దివసమధ్యమభాగే పంకజో
త్పలపరాగకషాయామ్, జాన్తవీమభియయా సహ శిష్యైరాహ్నికం
విధివదేష విధిత్సుః. ౨౪. సోఽంత్యజం పథి నిరీక్ష్య చతుర్భిర్భిషణై
శ్వభిరనుద్రుతమారాత్, గచ్ఛ దూరమితి తం నిజగాద ప్రత్యు
వాచ చ స శంకరమేనమ్. ౨౫. అద్వితీయమనవద్యమసంగం సత్య
బోధసుఖరూపమఖండమ్, ఆమనంతి శతశో నిగమాంతాస్తత్ర భేద
కలనా తప చిత్రమ్. ౨౬. దండమండితకరా ధృతకుండాః పాటలాభ
వపసనాః పటువాచః, జ్ఞానగంధరహితా గృహసంస్థాన్వంచయంతి కిల

మోఽస్త్రీ నిబద్ధా భూ' రితి హలాయుధప్రసన్నార్థతా వ్యాప్తేన రక్షిణాలకేన శిఖా
వలస్య మయూరస్య పింఛం దర్శయతి భానావపరమాయిన్యపరస్మిన్నైవ్రాజాలికే
సతి. ౨౨. పంకజావళిః విలీనేషు మరాళేషు హంసేషు సత్పు పుష్కరాంతరలమధ్య
మభిగత్వరే అభిగతవతి మినే మత్యే సతి శాఖినాం పృథ్వాణాం చిద్రేషు శయా
ళుషు సమ్యక్ నిద్రాం కుర్వత్సు పక్షిషు సత్పు పర్వతానాం కందరా శరణ్యా యస్య
తథాభూలే మయూరే సతి. దివసమధ్యమభాగస్య వై తాని విశేషణాని. ౨౩. దివస్య
మధ్యమభాగే విధివదన్వికం విధాతుమిచ్ఛుశ్చిష్యైస్సహ శంకరః పంకజోత్ప
లానాం పరాగేణ కషాయవర్ణాం జాన్తవీమభియయా. ౨౪. సః శ్రీశంకర
శ్చ చతుర్భిః భీషణై శ్వభిరనువృత్తమంత్యజం చాండాలం మార్గమధ్యే సమీపే
నిరీక్ష్య దూరం గచ్ఛేతి తమంత్యజం స్పష్టముక్తవాక్ స చాంత్యజ ఏనం శంకరం
ప్రత్యువాచ. ౨౫. యదువాచ తదాహ అద్వితీయమితి. తత్ర దూరం గచ్ఛేత్సుక్తి
రసంగతా భేదాభావాదిత్యాశయేనాహ 'ఏకమేవాద్వితీయం' 'ఏష ఆత్మాఽపహత
పాప్తా' 'నిరవద్యం నిరంజనం' 'ఆనంగో హ్యయం పురుష' 'సృత్యం జ్ఞానమనంతం
బ్రహ్మ' 'విజ్ఞానమానంద' మిత్యాది శతశో వేదాంతా అద్వితీయాదిరూపమాత్మాన
మామనంతి తస్మిన్నాత్మని తప వేదాంతిల్లేన ప్రసిద్ధస్య భేదకల్పనాస్తీత్యహా
ఽత్యాశ్చర్యమిత్యర్థః. ౨౬. తథా చ భేదకలనావాంస్తస్యమస్యేవం విధయతి
పంక్తా నిబిష్టాసీతి ద్యోతయన్నాహ దండేన మండితాః అలంకృతా హస్తా యేషాం తే
ధృతకమండలవః పాటలా ఆభా యేషాం తథాభూతాని పస్త్రాణి యేషాం పట్వీన్య
వాచో యేషాం తే జ్ఞానలేశనాః విరహితాః కిల కేచన యతివేషైః గృహసంస్థా

కేచన వేషైః. ౨౭. గచ్ఛ దూరమితి దేహముతాహో దేహినం పరి
జిహీర్షసి విద్యుత్, భిద్యతేఽన్నమయతోఽన్నమయం కిం సాక్షిణశ్చ
యతిపుంగవ సాక్షి. ౨౮. బ్రాహ్మణశ్వపచభేదవిచారః ప్రత్యగ్భూతాని
కథం తవ యుక్తః, బింబితేఽంబరమణౌ సురనద్యామంతరం కిమపి
నాస్తి సురాయామ్. ౨౯. శుచిద్విజోఽహం శ్వపచ వ్రజేతి మిథ్యా
గ్రహస్తే మునివర్య కోఽయమ్, సంతం శరీరేష్వశరీరమేకముపేక్ష్య
పూర్ణం పురుషం పురాణమ్. ౩౦. అచింత్యమవ్యక్తమంత మాద్యం
విస్తృత్య రూపం విమలం విమోహాత్, కళేబరేఽస్తి స్కరికర్ణలోలా
కృతిన్యహంతా కథ మావిరాస్తే. ౩౧. విద్యామవాప్యాపి విముక్తి

న్వంచయంతి. ౨౭. గచ్ఛ దూర మితి-శరీరం పరిత్యక్తు మిచ్ఛసి ఉతాత్తాన మితి వికల్ప
దూషయతి గచ్ఛ దూరమితి విదూష స్తవ నైతదుచితమితి ధ్వనయన్మంబోధయతి
హేవిద్వ న్నితి. తత్రాద్యం ప్రత్యాహాన్నమయాదన్నమయం కిం భిద్యతే నైవ భిద్యత
ఇత్యర్థః. ద్వితీయం ప్రత్యాహ సాక్షిణశ్చ సాక్షి నహి భిద్యతే త్వమేతత్ క్షాతుం
యోగ్యోసీత్యాశయేనాహ హేయతిపుంగవేతి. ౨౮. ప్రత్యగ్భూతాని భేదం దృష్టాంలే
నాపి నిరాచక్షే బ్రాహ్మణశ్వపచభేదవిచారః దేహేంద్రియాదిభ్యాఽనేకేభ్యోజడేభ్య
శ్చ ప్రాతిలోమ్యైనాంచతీతి ప్రత్యక్ సచాసావాత్తా చ తస్మిన్ తవాద్వైతవాదినః
కథం యుక్తః న కథమసీత్యర్థః. యథా గంగాయాం మదిరాయాం చ ప్రతి
బింబితేఽంబరమణౌ సూర్యే అంతరం కిమపి నాస్తి తద్వదిత్యర్థః. ౨౯. నన్వాత్మనో
భేదశూన్యత్వేఽప్యతిపవిత్రస్య బ్రాహ్మణశరీరస్యాతిపావిత్రస్యాంత్యజశరీరస్య చ కథ
మభేద ఇతిచే త్రతాహ-శుచి ద్విజోఽహం హేశ్వపచ త్వం దూరంగచ్ఛేతి శరీరే
ష్వనేకేష్వప్యేక మశరీరం కాలత్రయే శరీరసంబంధవినిర్దుక్తిమతవివ పురాణం పురా
వృభినవం పూర్ణం నదైకరసం పురుషం సంత ముపేక్ష్యాయం మిథ్యాభూత ఆగ్రహ
స్తవ కః నాయం తవోచితో యతో మునిశ్రేష్ఠస్త్యమిత్యాశయవానాహ హేముని
వర్త్యేతి-ఉపజాతి. ౩౦. స్వస్వరూపం విస్తృత్య త్విభంగురే దేహేఽహంతా తీవా
వానుచితేతి బోధయ న్నాహ అచింత్య మతః కేనాపి కరణేన న వ్యజ్ఞిత ఇత్యవ్యక్త
మత ఏవానంతమతవివాద్యం యత ఉపాధిమలశూన్యం స్వస్వరూపం మోహాదవివే
కాద్విస్తృత్య గజకర్ణవచ్చంచలాకారేఽస్తి న్నునుభూయమానే కళేబరేఽహంభావః
కథ మావిరాస్తే ప్రకటిభవతి వివేకినాం కేనాపి ప్రకారేణాస్యాదిర్భూనో న యుక్త
ఇత్యర్థః. ౩౧. నను యద్యప్యేవం తథాఽపి లోకసంగ్రహేచ్ఛయేదం మయోక్త మితి

పద్యాం జాగర్తి తుచ్ఛా జనసంగ్రహేచ్ఛా, అహో మహంతోఽపి
మహేంద్రజాలే మజ్జంతి మాయావిరస్య తస్య. 32. ఇత్యుదీర్య
వచనం విరతేఽస్మి త్వత్ప్రవాక్తదను విప్రతిపన్నః, అత్యుదారచరితోఽం
త్యజ మేనం ప్రత్యువాచ స చ విస్మితచేతాః. 33. సత్యమేవ భవతా
యదిదానీం ప్రత్యవాది తనుభృత్ప్రవరై తత్, అంత్యజోఽయ మితి
సంప్రతి బుద్ధిం సంత్యజామి వచసాఽఽత్మవిదస్తే. 34. జానతే శ్రుతి
శిరాంస్యపి సర్వే మన్వతే చ విజలేంద్రియవర్గాః, యుంజతే
హృదయ మాత్మని నిత్యం కుర్వతే న ధిషణామపభేదామ్. 35.
భాతి యస్య తు జగద్బృహద్ధే స్సర్వ మప్యనిశ మాత్మతయైవ,
సద్విజోఽస్తు భవతు శ్వపచో వా వందనీయ ఇతి మే దృఢనిష్ఠా.
36. యా చితిః స్ఫురతి విష్ణుముఖే సా పుత్రికావధిషు నైవ సదా

చే త్రత్రాహ. విముక్తిపద్యాం విముక్తిమార్గభూతాం విద్యాం ప్రాప్యాపి తుచ్ఛా జనసం
గ్రహేచ్ఛా కిం జాగర్తి అహో అత్యాశ్చర్యం మాయావినాం వరస్య శ్రేష్ఠస్య తస్య
పరమాత్మనో మహతీంద్రజాలే భవదాదయో మహంతోఽపి మజ్జంతీత్యర్థః. 32. విన
మంత్యజవచన ముదాహృత్య శంకరవాక్య ముదాహర్తు మాహ ఇతి వచన ముక్త్యాఽస్మి
న్నంత్యజే విరామంగతే సతి తతః పశ్యా ద్విప్రతిపన్నోఽయ మంత్యజో భవతి నభ
వతీతి విప్రతిపన్నుత్పత్త్యవచనోఽత్యుదారచరితోఽస్మితచిత్త స్సచ శ్రీశంకర విన
మంత్యజం ప్రత్యువాచ-సా. 33. యదువాచ తదాహ సత్య మితి. సత్య మంత్య
జః కింతు దేహభృత్ప్రవర ఇతి సూచనాయ సంబోధనం. 34. భేదకూన్యబుద్ధే
రతిదుర్లభత్వాన్న శోఽప్యలంఛనీయ ఇత్యాశయేనాహ—సర్వేఽనేకే శ్రుతిశి
రాంసి శ్రవణేన జానంతి తథాఽనేకే విజలేంద్రియవర్గాః తాని మన్వతే చ
మనసం కుర్వంతి తథాంతఃకరణమాత్మని నిత్యం యుంజతే నిదిధ్యానసం కుర్వంతి
తథాఽసి ప్రతిబంధకసద్భావాద్భేదకూన్యాం బుద్ధిం కేఽపి న కుర్వంతీత్యర్థః.
35. నను తిత్వత్యస్తేషాం వార్తా తప బుద్ధి రపభేదాన్తి నవేత్యాశంక్యాహమపభే
దబుద్ధిరిత్యుత్తర మనుచింత మన్యమానో 'నమో వయం బ్రహ్మిణ్యాయ కుర్త' ఇతి
యాజ్ఞ పల్కైక్తిపనుసృత్య వ్యాజేన సమాధితే యస్య తు దృఢబుద్ధే స్సర్వ
మపి జగత్సదైవాఽఽత్మా వ్యతిరిక్తం భాతి స బ్రాహ్మణోఽస్తు శ్వపచోవా
భవతు వందనీయ ఇతి మమ దృఢా నిష్ఠా. 36. న కేవలం వందనీయ విన కిం
త్యేవం విభ స్సమ్యక్ జ్ఞానవాక్ సాక్షా న్నను గురురేవేత్యాహ విష్ణుశివాదా యా

౨హమ్, నైవ దృశ్యమితి యస్య మనీషా పుల్కసో భవతు వా స
గురుర్థే. ౩౨. యత్ర యత్ర చ భవేదిహ బోధస్తత్తదర్థసమవేక్షణ
కాలే, బోధమాత్రమవశిష్టమహం తద్యస్య ధీరితి గురుస్స నరో
మే. ౩౩. భాషమాణ ఇతి తేన కలావానేష నైశ్చిత తమంత్యజ
మగ్రే, ధూర్జటిం తు సముదైశ్చిత మాళిస్ఫూర్జదైందవకలం సహ
వేదైః. ౩౪. భయేన భక్త్యా వినయేన భృత్యా యుక్తస్సహృదేణ చ
విన్నయేన, తుష్టావ శిష్టాసుమతః స్తవైస్తం దృష్ట్వా దృశోర్గోచర
మప్తమూర్తిమ్. ౪౦. దాసస్తేహం దేహదృష్ట్వా స్తి శంభో
జాతస్తే ౨౦శో జీవదృష్ట్వా త్రిదృష్టే, సర్వస్యాత్మనాత్మదృష్ట్వా త్వ

చిత్తీకృతనం స్ఫురతి నైవ పుత్తికా పతంగికా తదవధిషు జంతుషు స్ఫురతి నైవ
కాలత్రయేనస్యహం దృశ్యం తు నైవాస్తీతి యస్య మనీషా స చాండాలో వా
భవతు తథా ౨సి మమ గురుః. ౩౨. కిం బహునా తత్త్వవిత్సర్వో ౨సి మమ గురు
౩త్యాహ-అస్మిన్ లోకే తత్త్వద్విషయానుభవకాలే యత్ర యత్ర విషయే జ్ఞానం భవే
త్తత్సర్వం మిథ్యాభూతం సర్వోపాధిబాధేనావశిష్టం జ్ఞానమాత్రమహమేవ స
చ త్తః కిమపి వ్యతిరిక్తమస్తీతి యస్య బుద్ధిస్స యః కల్పిదసి నరో మమ గురుః ఏతేన
౪చ్ఛ దూరమితి మయా దేహజీహ్వయా నోక్తం నాప్యాత్మజీహ్వయా ౨సి తు ఉభ
యతాదాత్మ్యాధ్యానవజ్జీహ్వయా స చ తవ నాస్తి చేత్తర్హి త్వమపి మమ గురురే
వేత్త్యాక్షేనో ౨సి పరిహృతో వేదితవ్యః. ౩౩. వివం నిర్వ్యభీకం భాషమాణస్త్యక్తాం
త్యజవిగ్రహం ప్రకటితస్వస్వరూపం మహాదేవం దదర్శేత్త్యాహేత్యేవం ప్రకారేణ
తేన సహ భాషమాణ ఏష శ్రీశంకరః తమంత్యజమగ్రే న దదర్శ కింతు మాళా
గరిసి స్ఫురంతీ చంద్రకలా యస్య తం చతుర్భుజేంద్రస్సహితం ధూర్జటిం మహాదేవం
సందృష్టవాన్. నను శ్రీశంకరాదన్యస్య శివస్వాభావాత్కథమేవముచ్యత ఇతి చేత్త
త్రాహ-కళావాన్ జ్ఞానకళావతారస్య శంకరస్వావతారపురుషేణ సహ వ్యాసస్య
౨ష్టునేవ సంవాదాదికం సంభవత్యేవేతి భావః. ౩౪. దృష్ట్వా యథాభూతో యత్కృ
కవాన్ తదాహ - తం దృష్ట్వా భయేన భక్త్యా వినయేన హైర్యేణ హృదేణ విన్నయేన
౪ యుక్తశిష్టాసుమతశ్శ్రీశంకరో నేత్రయోర్విషయమప్తా భూమ్యాద్యా మూర్త
యో యస్య తం మహాదేవం స్తవైస్తుష్టావ. ఉపజాలివృత్తమ్. ౪౦. దేహదృష్ట్వా తవ
వాసో ౨హమస్మి యతశ్శం సుఖం భవత్యస్మాదితి శంభుస్త్వమేవ స్వామిత్వగుణ
ముక్త ఇతి సూచయన్నాహ-శంభో ఇతి - జీవదృష్ట్వానహం తవాంశో జాతః. నమ

మేవేత్యేనం మే ధీర్నిశ్చితా సర్వశాస్త్రైః. ౪౧. యదాలోకాదంత
ర్భూహిరపి చ లోకో వితిమిరో న మంజూషా యస్య త్రిజగతి న
శాణో న చ ఖనిః, యతంతే చై కాంతం రహసి యతయో యత్ప్రేణ
యినో నమస్తస్మై స్వస్తై నిఖలనిగమోత్తంసమణయే. ౪౨. అహో
శాస్త్రం శాస్త్రాత్మిమిహ యది న శ్రీగురుకృపా చితా సా కిం కుర్యా
న్నను యది న బోధస్య విభవః, కిమాలంబశ్చాసౌ న యది పర
తత్త్వం మమ తథా నమస్తస్మై తస్మై యదవధిరిహశ్చర్యధిషణా. ౪౩.
ఇత్యుదారవచనైర్భగవంతం సంస్తువంతమథ చ ప్రణమంతమ్, బాష్ప

కథం నిరవయవస్య మమాంశ స్వమితి చేద్యథా సర్వేంద్రియశూన్యస్యాపి తవ మార్గ
చంద్రవహ్నిలక్షణత్రినేత్రవిగ్రహవత్త్వం తథా మాయయా తవాంశస్యాపి సంభ
వాదిత్యాశయేన సంబోధయతి. త్రిదృష్టాంత - శుద్ధాత్తదృష్టాంత త్వమేవ త్వదనన్య
వివాహం తత్త్వవస్యాదిశ్రుతేః తత్ర యోగ్యం సంబోధనం సర్వశాస్త్రన్నితీత్యేవం
ప్రకారేణ సర్వశాస్త్రైర్చే బుద్ధిర్నిశ్చయం ప్రాప్తా. శాలిన్. ౪౧. ప్రసిద్ధశిరోభూ
షణమణితో వ్యతిరేకం దర్శయన్ స్వాభిన్నం శివం నమస్కరోతి - యదితి - ప్రసి
ద్ధస్య తాదృశమణేరాలోకాదృహిరేవ లోకో వితిమిరో మంజూషాపేటాశాణో
నికషః ఖనిశ్చ, యతభిరప్తార్థనా ప్రసిద్ధస్య మణేః ప్రసిద్ధా. అత ఏతస్మాదత్యుత్క్ర
ష్టాయ తస్మై తత్పదలక్ష్యాయ నిఖలనిగమశిరోభూషణమణయే స్వస్తై త్వంపదలక్ష్య
భిన్నాయ నమః ప్రహ్లిభావోఽస్తు యస్య ప్రకాశాదస్తర్భహిరపి చ లోకో వితి
మిరో 'యస్య భాసా సర్వమిదం విభాతీ'తి శ్రుతేః. త్రిజగతి యస్య మంజూషా నాస్తి
నాపి శాణో నాపి ఖనిః యత్ప్రేణయినో యస్తిస్త్రిమంతశ్చ యతయో రహస్యే
కాంతే భృశం యతంతే తస్మై ఇత్యర్థః. శి. ౪౨. గురుకృపయా శాస్త్రాల్లభ్యస్య తత్త్వ
జ్ఞానస్యాలంబనమఖండైకరసం స్వతత్త్వం నమస్యతి అహోశాస్త్రం పరమతత్త్వబోధ
కత్వాద్ధన్యతమం యద్యప్యేవంవిధం శాస్త్రం తథాఽపి యది శ్రీగురుకృపాఽస్తి
లోకే శిష్యే వా న స్యార్థస్థా శాస్త్రాత్మిం న కిమపీత్యర్థః, చితా సంచితా సంపాదితా
సా గురుకృపా కిం కుర్యాత్ కిం ఫలం దాస్యతి యది తత్త్వజ్ఞానస్య విశేషేణోద్భవో
నాస్తి బోధానత్వాదికా సాఽపి నిష్ఫలైవేత్యర్థః. తథాఽసౌ బోధశ్చ కిమాలంబ
అలంబనశూన్య ఏవ యది మమ పరతత్త్వం న స్యత్తస్మాత్తత్త్వజ్ఞానాలంబనభూతాయ
పరతత్త్వాయ స్వాభిన్నాయ తస్మై పరమాత్మనే నమః తథేత్యస్య తస్మాదిత్యర్థో వా.
ఇహ జగత్కార్యబుద్ధిర్వత్పర్యంతా యస్మాత్పర ఆశ్చర్యబుద్ధివిషయో నాస్తిత్యర్థః.
౪౩. ఏవం స్తువంతం శ్రీశంకరం ప్రతి మహాదేవో యమక్తవాంస్త ద్దర్శయితుమాహ-

పూర్ణనయనం మునివర్యం శంకరం సబహుమానమువాచ. ౪౪.
అస్తదాదిపదవీమభజస్త్యం శోధితా తవ తపోధననిష్ఠా, బాదరా
యణ ఇవ త్వమపి స్యాస్పద్యరేణ్య మదనుగ్రహపాత్రమ్. ౪౫.
సంవిభజ్య సకలశ్రుతిజాలం బ్రహ్మసూత్రమకరోదనుశిష్టః, యత్ర
కాణభుజసాంఖ్యపురోగాఢ్యుద్భృతాని కుమతాని సమూలమ్. ౪౬.
తత్ర మూఢమతయః కలిదోషా ద్విిత్ర వేదవచనోద్యుతితాని, భాష్య
కాణ్యరచయన్ బహుబుద్ధైర్దూష్యతాముపగతాని చ కైశ్చిత్. ౪౭.

తద్భవా నివృతితవేదశిఖార్థస్తాని దుర్జితమతాని నిరస్య, సూత్రభాష్య
మధునా విదధాతు శ్రుత్యుపోద్బులితయుక్త్యభియుక్తమ్ ౪౮. ఏతదేవ
విబుధైరపి సేంద్రైరర్చనీయ మనవద్య ముదారమ్, తావకం కమల

ఇతీతి. స్వా. ౪౪. యదువాచ తదాహ - అస్తదాదితి - అభజః ప్రాప్తవాససి హే
సతాం మఖ్యే శ్రేష్ఠ వ్యాస ఇవ త్వమపి మదనుగ్రహపాత్రం స్యా ఇత్యాశీర్వాదః.
౪౫. సూత్రభాష్యరచనే నియోక్తముపక్రమతే అనుశిష్టస్సమ్యక్ శిక్షితః అను
పశ్చాత్ శిష్టా యస్తాదితి వా సర్వశిష్టాగ్రణీర్వేదవ్యాసో వేదకదంబం సమ్యగ్విభజ్య
బ్రహ్మఖండైకరసం సూచ్యతే యేన తత్తథా. * 'అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా' 'జన్మాద్యస్య
యతః' 'శాస్త్రయోనిత్వాత్' 'తత్తు సమన్వయా'దిత్యేవమాదిరూపమకరో శిష్టో ఽను
పశ్చాదకరోదితి వా. యత్ర బ్రహ్మసూత్రే కాణాదసాంఖ్యపాతంజలప్రభృతీని కుమతాని
సమూలమున్మూలితాని తత్రేతివరోణాన్వయః. ౪౬. తత్ర బ్రహ్మసూత్రే మూఢమతయః
కలిదోషద్వాభ్యాం త్రిభిర్వా వేదవచనైరుద్బులితాని ఉపకృతాని భాష్యకాణి కుత్సిత
భాష్యాణి అరచయన్ కృతవంతః కైశ్చిత్ బహు బుద్ధం జ్ఞాతం యైస్సైర్దూష్యతాం
చోపగతాని. ౪౭. తత్తస్మాద్విదితో వేదాంతానా మథోయేన తథాభూతో భవాన్
తాని కుమద్ధీనాం మతాని నిరస్య సూత్రభాష్యం విదధాతు విధౌ లోట. భాష్య
లక్షణం. 'సూత్రార్థో వర్ణ్యతే యత్ర వాక్యైస్సూత్రానుకారిభిః, స్వవదాని చ
వర్ణ్యంతే భాష్యం భాష్యవిదో విదురీతి సాగరాదివర్ణనస్య భాష్యత్వవ్యాప్యత్వయే సూత్ర
మిత్యుక్తం వార్తికస్య తత్వనిరాసాయ సూత్రానుకారిభిరితి వృత్తేనైవత్వవ్యాప్యత్వర్థ
ముక్తం స్వవదానీతి. ఇతరభాష్యేభ్య ఉత్కృష్టతాబోధనాయ విశిష్టి సమగ్రశ్రుతిభి
రుద్బులితాభిర్యుక్తిభిరాసమంతాద్యుక్తం. ౪౮. నను మయా క్రియమాణం భాష్యమపి
కేహంచినాదరానుదం స్యాచ్ఛేతర్హి కిమర్థం కర్తవ్యమితిచేత్తత్రాహ - ఏతదేవ
తావకం భాష్యమింద్రసహితై ర్దేవైరర్చ్యర్చనీయం భవిష్యతి ఆశిశబ్దాన్తస్యైరర్చనీయం

యోనిసభాయామప్యవాప్స్యతి వరాం వరివస్యామ్. ౮౯. భాస్కరా భినవగుప్తపురోగాఁ నీలకంఠగురుమండనముఖ్యాఁ, పండితానథ విజిత్య జగత్త్వాం ఖ్యాపయాద్వయమతే పరతత్త్వమ్. ౯౦. మోహ సంతమసవాసరనాథాం స్తత్రత్రత్ర వినివేశ్య వినేయాఁ, పాల నాయ పరతత్త్వసరణ్యా మాముపైష్యసి తతగ కృతకృత్యః. ౯౧. ఏవమేన మనుగృహ్య కృపావా నాగమైస్సహ శివోఽంతరథత్త, విస్తి తేన మనసా సహ శిష్యై శ్శంకరోఽపి సుసంధిమయాసీత్. ౯౨. సన్నిపృత్య విధిమాప్నికమీశం ధ్యాయతో గురుమథాఖిల భాష్యమ్, కర్తముద్యత మభూద్ధుణసింధో ర్దానసం నిఖిలలోక హితాయ. ౯౩. కర్తృత్వశక్తిమధిగమ్య స విశ్వనాథాత్కాశీపురాన్నిరగమత్త్వవికాసభాజః, ప్రీతస్సరోజముకుళాదిని చంచరీకం నిర్బంధతస్సుఖమవాప యథా ద్విజేంద్రః. ౯౪. అదైవతదర్శనవిదాం భువి

భవిష్యతీతి కిము వక్తవ్యం యతో నిర్దోషముదారం చ న కేవలం సేంద్రేంద్రైరేవార్చ సీయం భవిష్యత్యపి తు చతుర్ముఖసభాయామపి శ్రేష్ఠం పూజాం ప్రాప్స్యతీత్యర్థః. ౮౯. కించ భాస్కరో భేదాభేదహదీ అభినవగుప్తా శాక్తో నీలకంఠో భేదవాదీ వైవగురుః ప్రభాకరో మండనమిత్రో భాట్టమతానుయాయీ వితదాదీన్సండితానథ భాష్యకరణానంతరం విజిత్య పృథివ్యామద్వయమతే పరతత్త్వం ఖ్యాపయాద్వయమిదే ఇతి సంబోధనం చా. ౯౦. కించ మోహలక్షణసంతమసభానూఁ శిష్యాఁ తస్మిన్ తస్మిన్దేశే పరతత్త్వసరణ్యా పాలనాయ సంస్థాప్య తదనంతరం కృతమవతారకృత్యం యేన స మాముపైష్యసి. ౯౧. ఏవమేనం శ్రీశంకరమనుగృహ్య కృపావాఁ శివో వేదైస్సహంతర్ధానమగాత్ శంకరోఽపి విస్తయయ్యుక్తేన మనసా శిష్యైస్సహ స్వర్ణదీం గంగాం ప్రత్యగచ్ఛత్. ౯౨. అన్తికవిధిం సన్నిపృత్య గురుమీశం మహాదేవం ధ్యాయతో గుణసముద్రస్య శ్రీశంకరస్య మానసం సర్వలోకహితాయ సమ్యగుద్యత ముద్యుక్త మభూత్. ౯౩. స విశ్వనాథాత్కర్తృత్వశక్తిం ప్రాప్య ప్రీతస్సన్ అవికాస భాజః కాశీపురాన్నిరగమత్ చంచరీకనిర్బంధతో గంధలబ్ధిభ్రమరనిర్బంధసరూపాత్స రోజముకుళాదివేతి పూర్ణోపమా యథా పక్షిణామింద్రో హంసో నిర్దృత్య సుఖమాప్నోతి తథాఽయం బ్రహ్మజేంద్రస్సుఖం ప్రాప. ప్రత్యవయవముపమాచాచతోపాదా నాదనేకైశ్చయమపమా. ష. ౯౪. భువి అదైవతశాస్త్రవిదాం సార్వభౌమో య శ్చక్రవర్తి ఏష శ్రీశంకరో గచ్ఛతీత్యతశ్చంద్రబింబాత్పకం క్షేత్రచ్ఛత్రమస్తాచలే

సార్వభౌమో యాత్యేష ఇత్యుడుపబింబసితాతపత్రమ్, ఆస్తాచలే
వహతి చారు పురః ప్రకాశవ్యాజేన చామర మధాదివ దిక్సు
కాంతా. ౧౫. శాంతాం దిశం దేవనృణాం విహాయ నాన్యా దిగస్తై
సమరోచతాద్ధా, తత్రత్యతీర్థాని నిషేవమాణో గంతుం మనోఽథా
ద్భదరీం క్రమాత్సః. ౧౬. తేనాన్వవర్తి మహతా క్వచిదుష్టశాలి
శీతం క్వచిత్క్వచిదృజు క్వచిదవ్యరాశమ్, ఉత్కంటకం క్వచిదకంట
కనత్క్వచిచ్ఛ తద్వర్త్య మూర్ఖజనచిత్త మివావ్యవస్థమ్. ౧౭. ఆత్మాన
మక్రియమపవ్యయమీక్షితాపి పాండ్రైస్సమం విచలితః పథి లోక
రీత్యా, ఆదత్ఫలాని మధురాణ్యపిబత్సయాంసి ప్రాయాదుపావిశ
దశేత తథోదతిష్ఠత్. ౧౮. తేన వ్యసీయత తదా పదవీ దవీయస్యా
సాదితా చ బదరీ వనపుణ్యభూమిః, గౌరీగురుస్రవదమందర్పురీపరీతా
ఖేలత్సురీయుతదరీ పరిభాతి యస్యామ్. ౧౯. స ద్వాదశే వయసి

వహతి సతి పురఃప్రకాశవ్యాజేన దిక్సుకాంతా దిగ్జ్ఞానా శోభనా కాంతా చామరం
వ్యధాదివ పాతాంతరే ముఖేన దిక్ వ్యధాదితి వ్యాఖ్యేయం. ౧౫. దేవనరాణాం
శాంతాముత్తరాం దిశం విహాయాన్యా దిగస్తై సాక్షాన్ సమరోచత. 'ఉదీచ
ఉత్సృజత్యేషా వై దేవమనుష్యాణాం గం కాంతా దిగ్గతి శ్రుతేః. తస్మాత్తత్రత్యతీర్థాని
నిషేవమాణః క్రమాద్భదరీం గంతుం స మనోఽథాత్ ఇంద్రవక్త్రా. ౧౬. క్వచి
దుష్టశాలి క్వచిత్ శీతం క్వచిదృజు క్వచిత్కుటిలం. ని. 'అరాళం కుటిలే నర్థరసే
సమదదంతి' తి మేదినీ. క్వచిత్ ఊర్ధ్వముఖకంటకయుక్తం క్వచిచ్ఛ కంటకవిని
ర్ముక్తం మూర్ఖజనచిత్తవత్ వ్యవస్థాపర్జితం వర్త్య వంధాస్తేన మహతాఽన్వవర్తి అను
సృతం. వ. ౧౭. అక్రియమపవ్యయమాత్మానమీక్షితాపి పాండ్రైస్సమం విచలి తస్మిన్
మార్గే లోకరీత్యా మధురాణి ఫలాని ఆదత్ భక్షణార్థస్యాదధాతోల్లజి 'అదస్సర్వేషా'
మిత్యపృక్తసార్వభౌమకస్యాడాగ మే రూపం. మధురాణి జలాని ఆపిబత్ ప్రాయాత్
గమనం కృతవాక్ ఉపావిశదుపవిష్టవాక్ ఆశేత శయనం కృతవాక్ తథోదతిష్ఠత్
ఉత్థానం కృతవానిత్యర్థః. ౧౮. దవీయసీ పదవీ లేన వ్యసీయత నుదూరం వర్జిత
క్రాంతవాక్ వనపుణ్యభూమిర్బదరీ ఆసాదితా చ గౌరీగురోర్హిమాలయాత్సృపంతిభిర
మందర్పురీభిర్వాస్త్రా యస్యాం బదర్యాం ఖేలంతీభిస్సురాంగనాభిర్ముక్తా దరీ పరిభాతి.
౧౯. స క్రిశంకరో ద్వాదశే వయసి తత్ర బదర్యాం సమాధినిష్ఠైః పద్భిః 'క్షుత్పిపాసే
జరామృత్యు శోకమోహశా పడూర్తయ' ఇత్యుక్తపడూర్తి భిస్తథా త్వక్చర్తమాంసాన్ధి

తత్ర సమాధినిష్టైర్భృష్టాద్విభిః శ్రుతిశిరో బహుధా విచార్య, షడ్భి
శ్చ సప్తభిరథో నవభిశ్చ ఖన్నైర్భవ్యం గభీరమధురం ఫణతి స్త
భాష్యమ్. ౬౦. కరతలకలితాద్వయాత్తతత్త్వం క్షపితదురంత
చిరంతనప్రమోహమ్, ఉపచిత ముదితోద్దితైర్గుణౌఘై రుపని
షదా మయ ముజ్జహార భాష్యమ్. ౬౧. తతో మహాభారతసార
భూతా స్సవ్యాకరో ద్భాగవతీ శ్చ గీతాః, ససత్సు జాతీయ
మసత్సుదూరం తతో నృసింహస్య చ తాపనీయమ్. ౬౨. గ్రంథా
న సంఖ్యాం స్తదనూపదేశసహస్రికాదీన్ వ్యదధా త్సుధీద్యః, శ్రు
త్వా ల్లభవిద్యా నవివేకపాశాన్తుక్తా విరక్తా యతయో భవంతి.
౬౩. శ్రీశంకరాచార్య రవా పుదేత్య ప్రకాశమానే కుమతి

మేదోమజ్జారేతోభిన్నప్రధాతుభిః పంచక్షానేంద్రియాణి చత్వార్థ్యంతఃకరణానీతి నవ
భిశ్చ క్షానేంద్రియపంచకం కర్తేంద్రియపంచకం ప్రాణపంచకమంతఃకరణచతుష్టయం
సగుణభూతపంచకం ప్రకృత్యష్టకం వా లవిద్యాకామః కర్తోపాసనాచేతి నవభిరితి వా
ద్వాదైర్వా నవభిర్యే ఖన్నైర్భృష్టాద్విభిర్యేదాంతం బహుధా విచార్య భవ్యం శుభం
గంభీరం చ తస్యధురం చ సూత్రభాష్యం ఫణతి స్త షడ్భి శ్చ సప్తభిరథో నవభిశ్చ
ఖన్నైర్భవ్యం యోగ్య మితి వా. ని. 'భవ్యం శుభే చ సత్యే చ యోగ్య భావని చ
త్రిప్వీ'తి మేదినీ. ౬౦. 'ఉపనిషదామపి భాష్యం కృతవానిత్యాహ కరతలే కలితం
ప్రకాశితమాత్మతత్త్వం యేన క్షపితో దురంతశ్చిరంతనో లనాదిభూతో మోహో
యేన ఉదయం ప్రాప్తైర్గుణౌఘైరుపచితం యుక్తం - దేహాభిమానాదిదుఃఖాని నిశ్చ
యేన నిషేదయతి విసారయతి శిథిలయతి. పరం చ బ్రహ్మ ప్రత్యగాత్మత్వేన నితరాం
గమయతి సర్వాసర్థమాలభూతా మవిద్యా మత్యంతమపనాదయత్యున్మలయతీత్యుప
నిష ద్భృష్టాద్విద్యా తత్ప్రేతిపాదకానాం ఈశేశనకతప్రశ్నముండక మాండుక్య
తైత్తిరీయైతరేయ ఛాందోగ్యబృహదారణ్యాఖ్యానాం వేదాంతానాం భాష్యముజ్జ
హార కృతవాన్. పు. ౬౧. తతస్తదనంతరం మహాభారతస్య నిఖలవేదార్థప్రకాశ
కస్య సారభూతాః భగవద్గీతాస్స వ్యాఖ్యాతవాన్ తతో భారతస్థనసత్సుజాతీయ
మనతాం సుదూరమలభ్యం తతశ్చోత్తరనృసింహతాపనీయం వ్యాకరోత్-ఉపణతి.
౬౨. తదను తతః పశ్చాదుపదేశసహస్రికాదీనసంఖ్యాతాన్ గ్రంథాన్ సుధీభి
స్తుత్యః పరమార్థజ్ఞ శ్రీశంకరో వ్యదధాత్ యాన్ గ్రంథాన్ శ్రుత్వా
విరక్తా యతయో లవివేకపాశాన్తుక్తా భవంతి. ౬౩. శ్రీశంకరాచార్యమార్య ఉద

ప్రణీతాః, వ్యాఖ్యాంధకారాః ప్రశయం సమీయుద్ధుర్వాదిచంద్ర
ప్రభయాఽవియుక్తాః. ౬౪. అథ వ్రతీందుర్విధివద్వినేయానభ్యాస
యామాస స నైజభాష్యమ్, తర్కైః పరేషాం తరుణైర్వివస్వన్త రీచిభి
స్సింధువదప్రశోష్యమ్. ౬౫. నిజశిష్యహృదబ్జభాస్వతో గురువర్యస్య
సనందనాదయః, శమపూర్వగుణైరశుశ్రువ స్మృతిచిచ్ఛిష్యగణేషు
ముఖ్యతామ్. ౬౬. స నితరామితరాశ్రవతో లసన్నియమమద్భుత
మాప్య సనందనః, శ్రుతనిజశ్రుతికో ఽప్యభవత్పునః పిపతిషుర్గహ
నార్థవివితృయా. ౬౭. అద్వంద్వభక్తిమముమాత్మపదారవిందద్వంద్వే
నితాంతదయమానమనా మునీంద్రః, ఆమ్నాయశేఖరరహస్యనిధాన
కోశ మాత్మీయకోశమఖిలం త్రిరపాతయత్తమ్. ౬౮. ఈర్ష్యా
భరాకులహృదా మితరాశ్రవాణాం ప్రఖ్యాపయన్మనుషమామద
సీయభక్తిమ్, అభ్రాపగాపరతటస్థ మముం కదాచి దాకారయన్నిగ

యం ప్రాప్య ప్రకాశమానే సతి దుర్వాది చంద్రప్రభయా అవియుక్తాస్సపితాః
కుబుద్ధిభిః ప్రణీతా వ్యాఖ్యాంధకారాః సమ్యక్ లయం ప్రాప్తుః. ౬౪. ఆధానంత
రం పరేషాం వాదినాం తర్కైస్తరుణైస్సునిర్వకిరణైస్సముద్రవతో శోషయితుమశ
క్యం స్వీయం భాష్యం సవ్రతీందుర్విధివద్విష్యానభ్యాసయామాస. ౬౫. నిజ
శిష్యహృదయకమలభానోద్గురువర్యస్య శిష్యగణేషు ముఖ్యతాం కేచిత్ సనందనా
దయశ్శమాదిగుణైరశుశ్రువత్ అభ్యస్తసంతః - వియోగినీ. ౬౬. స సనందన
ఇతరాశ్రవతో ఇతరేభ్య ఆశ్రవేభ్యో పచనస్థితేభ్యశ్చిష్యేభ్యః. ని. 'ఆశ్రవో ౨ంగీ
కృతో క్షేత్రే నాన్యవద్వచనస్థిత' ఇతి మేదినీ-నితరాం లసక్ సక్ శ్రుతా నిజశ్రుతి
స్సృవేదో యేన స తథావిధో ౭పి గహనార్థస్య విజ్ఞానేచ్ఛయా ౭ద్భుతం నియమం
ప్రాప్య పునః పతనేచ్ఛురభవత్ ఇతరాశ్రవతో ౭ద్భుతం లసంతం నియమమాప్యే
తి వా-ద్రుతవిలంబితం పృత్తం. ౬౭. ఆత్మపదారవిందయగళే ౭ద్వంద్వారాగ ద్వేషా
దిద్వంద్వవినిర్ముక్తా భక్తిర్యస్య తమముం సనందనం నితాంతమత్యంతం దయమానం
దయాం కుర్వాణం మనో యస్య స మునీంద్రః వేదాంతరహస్యస్య నిధానం స్థాపనంతస్య
కోశం పాత్రమాత్మీయగ్రంథం సర్వం త్రిరపాతయత్ త్రివారం పాతితవాక్-వ. ౬౮.
ఈర్ష్యాభరేణాకులం హృదయం యేషామితరాశ్రవాణాం సతాం మధ్యే వాఽనుపమా
మమువ్య సనందనస్య భక్తిం ప్రఖ్యాపయన్మభ్రాపగా ఆకాశనదీ గంగా. ని. 'ఆత్మం
మేఘే చ గగనే ధాతుభేదే చ కాంచనే' ఇతి మేదినీ-తస్యాః పరతటస్థమముం సనంద

మశేఖరదేశికేంద్రః. ౬౯. సంతారికా ౭నవధిసంస్కృతిసాగరస్య కిం
తారయేన్న సరితం గురుపాదభక్తిః, ఇత్యంజనా ప్రవిశతస్సలిలం
ద్యుసింధుః పద్మాన్యదంచయతి తస్య పదే పదే స్తు. ౭౦. పాథోరు
హేషు వినివేశ్య పదం క్రమేణ ప్రాప్తోపకంఠమముమప్రతిమాన
భక్తిమ్, ఆనందవిస్మయనిరంతనిరంతరో ౭సావాశ్లిష్య పద్మపద నామ
పదం వ్యతాసీత్. ౭౧. తం పాతయంతే మనవద్యతమాత్మవిద్యాం
యే తు స్థితాస్సదసి తత్త్వవిదాం సగర్వాః, ఆచిక్షీపుః కుమతపాశు

సంకదాచిద్విదాంతదేశికేంద్ర ఆహూతవాక్. ౬౯. ఆనవధిసంసారసాగరస్య
సంతారికా గురుచరణభక్తిః నదీం కిం న సంతారయేదపి తు తారయేదేవేతి విచార్య
శ్రీమమేవ జలం ప్రవిశతస్తస్య గురుభక్తస్య పదేపదే గంగా పద్మాని ఉదంచయతి
స్తోజ్జంభయామాన. ౭౦. జలరుహేషు క్రమేణ పదం వినివేశ్య ప్రాప్తసమీపం
తమమునునుపమభక్తిం ఆనందవిస్మయాభ్యాం నిరంతరనిరంతరో-త్త్యంతం పరిపూర్ణో
౭సావాలింగ్య పద్మపాదేతి నామ పదం వ్యతాసీద్విస్తారితవాక్. ౭౧. ఆనవద్య
తమామాత్మవిద్యాం పాతయంతం తం శ్రీశంకరం తత్త్వవిదాం నదసియే తు కేచిత్స
గర్వాః కుమతే పాశుపతే ౭భిమానో యేషాం విచేకలక్షణస్య వృక్షస్యాగ్రే దావాగ్ని
వదాచరంతః స్థితాస్తే చిక్షీపురాక్షేపాక్ కృతవస్త్రః తథాహి కార్యకారణయోగ
విధిదుఃఖాంతాః పంచ పదార్థాః పశుపతిశేష్వరేణ మోక్షాయోపదిష్టాః తత్ర కార్యం
మహదాదికారణం ప్రధానం యోగస్సమాధిః విధిస్త్రీషవణస్నానాదిః దుఃఖాంతో
మోక్షః ప్రధానముపాదానకారణం పశుపతిశేష్వరో నిమిత్తకారణం 'స ఈక్షాం
చక్రే స ప్రాణమన్యుజలే' త్యాదిశ్రుతిషు ఈక్షాపూర్వకకర్తృత్వప్రవాదీక్షాపూర్వ
కంచకర్తృత్వం నిమిత్తకారణశేష్వేవ కులాలాదిషు దృష్టం అనేకకారకపూర్వికాయా
శ్చ క్రియాయాః ఫలసిద్ధిర్లోకే దృష్టా స చ న్యాయ ఆదికర్తృత్వం సంక్రామయితుం
యుక్తః కించ యథేశ్వరాణాం రాజవైషన్వతాదీనాం నిమిత్తకారణత్వమేవ కేవలం
ప్రతీయతే తద్వత్స్వరమేశ్వరస్యాపి నిమిత్తకారణత్వమేవ కించ సావయవమచేత
నమగుద్ధమిదం జగల్లక్షణం నానేవలక్షణబ్రహ్మోపాదానకం సంభవతి రుచకాదీ
నాం మృద్వికారత్వదర్శనాత్. అపి చ యది దుఃఖమోహాద్యాత్మకం కార్యం బ్రహ్మో
పాదానకం స్వాత్మర్పి ప్రళయే స్వోపాదానేన బ్రహ్మజా-విభాగమావద్యమానం
కారణమాత్మీయేన దోషేణ దూషయేదతో-నసమంజసమిదం జగతో బ్రహ్మో
పాదానకత్వకల్పనం తస్మాత్కారణశ్రుతయః పశుపతిశేష్వరస్య నిమిత్తకారణత్వ

పతాభిమూనాః కేచిద్వివేకవిటపోగ్రదవాయమానాః. 22. తద్వికల్పన
మనల్పమనీష శ్రుత్యుదాహరణతస్య నిరస్య, ఈషదస్తమితగర్వభ
రాణామాగమానసి మమంథ పరేషామ్. 23. అద్వితీయనిరతా సతి
భేదే ముక్తిరీశసమైవ కథం స్యాత్, ధ్యానజా కిమితి సా న విన

బోధికా ఇత్యవశ్యమాస్థేయమితి - వ. 22. వైతత్సారం బ్రహ్మణోఽభిన్ననిమిత్తో
పాదానత్వస్వీకారే ప్రతిజ్ఞాదృష్టాంతయోరనువరోధాత్ ప్రతిజ్ఞా తావత్ 'ఉత
తమాదేశమప్రాప్నోయి' 'యేనాశ్రుతం శ్రుతం భవతి అమతం మతమవిజ్ఞాతం విజ్ఞాత'మితి.
యది బ్రహ్మోపాదానం న స్యాత్తర్క్తియం ప్రతిజ్ఞోపరుధ్యేత కార్యవ్యతిరీక్తనిమిత్త
కారణవిజ్ఞానేన తత్కార్యజ్ఞానాదర్శనాత్-దృష్టాంతోఽసి 'యథా సామ్యైకేన
మృత్నిండేన సర్వం మృజ్జయం విజ్ఞాతం స్యాద్వాచారంభణం వికారో నామభేయం
మృత్తికేత్యేవ సత్య'మిత్యుపాదానగోచరవివామన్నయతే-నిమిత్తత్వం త్వధిష్టాత్రంతరా
భావాదధిగంతవ్యం-ప్రాగుపత్తేరేక మేవాద్వితీయమిత్యవధారణాదన్యథా ప్రతిజ్ఞాదృష్టాం
తోపరోధస్య స్పష్టత్వాత్ - కించ 'సోఽకామయత బహుస్యాం ప్రజాయేయే'తి-
'తదైక్షత బహుస్యాం ప్రజాయేయే'తి చ శ్రుత్యా పరమాత్మన ఏవ కర్తృత్వం
ప్రకృతిత్వం చ నిశ్చయతే. అత్యంతసాదృశ్యం తూపాదానోపాదేయయోర్నాపేక్షితం
గోమయవృశ్చికయోద్దేహకేశయోశ్చ తదదర్శనాత్. నాసి కార్యస్య బ్రహ్మదూషకతా
ఘటాదివికారాణాం 'కారణేనావిభాగమాపన్నానాం దూషకత్వాదదర్శనాత్. కించ
కార్యస్య కారణానన్యత్వం న ప్రలయ ఏవాసి తు త్రిష్యసి కాలే'ష్వాత్మైకేదం సర్వం
బ్రహ్మైవ సర్వమి'త్యాదిశ్రుతేః. కార్యస్య కారణానన్యత్వేఽసి యథా మరీమ్యుదకేనో
షరచేళః కదాఽసి న సంస్పృశ్యత తథా పరమాత్మాఽపీత్యేవం శ్రుతీనామదాహర
ణతప్రేషాం వికల్పనమనల్పబుద్ధిస్స శ్రీశంకరః నిరస్య కించిచ్ఛాంతగర్వాతిశయానాం
పరేషాం పాశుపతానామాగమానసి మథితవాక్. తథాహి పశుపతేరీశ్వరస్య ప్రధాన
పురుషయోరధిష్టాత్వత్వేన జగత్కరణత్వం నోపపద్యతే హీనమధ్యమోత్తమభావేన
ప్రాణిభేదానివదధతః పశుపతేః రాగద్వేషాదిప్రసంగాత్. ప్రధానపురుషాభ్యాం సంబం
ధానుపపత్తేశ్చ. న తావత్సంయోగలక్షణస్సంబంధస్సంభవతి త్రయాణామసి సర్వ
గతత్వాన్నిరవయవత్వాచ్చ. నాసి సమవాయః ఆశ్రయాశ్రితభావానిరూపణాల్
నాప్యన్యః కార్యగమ్యః కశ్చిత్సంబంధశ్శక్యతే కల్పయితుం కార్యకారణభావస్యై
వాద్యాప్యసిద్ధత్వాత్ - స్వా. 23. ఏవమాదిరూపం తదాగమమథనప్రకారం మమం

శ్యేద్భావకార్యమఖిలం హి న నిత్యమ్. ౭౪. కించ సంక్రమణ
మీశగుణానామిష్యతే పశుషు మోక్షదశాయామ్, తన్నసాధ్యవ
యవై ర్విధురాణాం సంక్రమో న ఘటతే హి గుణానామ్. ౭౫.
పద్మగంధ ఇన గన్ధనహే ౭స్తిన్నాత్తనీశ్వరగుణో౭స్త్వితి చేన్న,
తత్ర గంధసమవాయిసభస్య త్సంయుతం దిశతి గంధధియం యత్. ౭౬.
కించైకదేశేన సమాశ్రయంతే కాశ్చేన్నైవ వా శంభుగుణా
విముక్తాః, పూర్వేతు పూర్వోదితదోషసుగ స్త్వంతేజ్జతాదిః పరమేశ్వ
రే స్యాత్. ౭౭. ఇత్థం తర్హైః కులిశకతిన్వైః పండితంమన్యమానా భిద్య
త్వాన్విధౌ స్సయభరమదం తత్యజుస్తాంత్రికాస్తే, పక్షాఘాతైరివ
రయభరైస్తాడ్యమానాః ఫణాసు క్షేపదబ్దాలాం ఖగకులపతేః పన్నగా

శత్రునేన సూచయిత్వా తదభిమతముక్తే ర్మధనప్రకారం దర్శయతి. అద్వితీయే నిర
తా పర్యవసన్నా భవత్సంమతా ఈశసమానతా లక్షణా యా ముక్తిః నైవ భేదే సత్యే
సతి కథం స్యా త్సత్యస్య తస్య నివృత్తయోగాన్న చేనాపి ప్రకారేణీత్యర్థః. నను పశు
పతిధ్యానాద్భవిష్యతీతి చేత్రత్రాహ. ధ్యానాజ్ఞాతా సా ముక్తిః కుతోహేతోర్న
విసశ్యేత్ తస్యాః వినాకాభావే హేతు ర్నాస్తీత్యర్థః. హి యస్తాద్భావత్యే సతి
యత్కార్యం తత్సర్వమపి నిత్యం న భవతి ప్రధ్వంసే వ్యభిచారవారణాయ భావేతి.
౭౪. కించ మోక్షావస్థాయాం పశుషు జీవేషు పశుపతేరిశస్య గుణానాం సంక్రమణం
యదిష్యతే తన్న సాధు హి యస్తాదవయవైర్వర్జితానాం గుణానాం సంక్రమో న
ఘటతే. ౭౫. నను గంధవహే వాయో యథా నిరవయవస్య పద్మగంధస్య సంక్రమ
స్తథా౭స్తిక్ జీవే పశుపతిగుణానాం సంక్రమో ౭స్త్వితి శంకతే - పద్మగంధ ఇతి.
గంధసమవాయి కమలం సూక్ష్మవయవాత్త నా వాయుసంయుక్తం సత్ తత్ర వాయో
గంధధియం యస్తాద్దిశతి తస్తాన్తేవమిత్యాహ - నేతి. ౭౬. కించ పశుపతిగుణా ఏక
దేశేన విముక్తాః సమాశ్రయంతే కించా కాశ్చేన్నైవ ఆద్యపక్షే తు పూర్వోక్తదో
షస్య నిరవయవగుణానామేకదేశేన సంక్రమాయోగస్య ప్రసక్తి ర్ద్వితీయే పరమేశ్వరే
౭జ్ఞానాదిస్సాల్-ఇం. ౭౭. ఇత్థం వజ్రపత్మసైన్యైర్వర్జితైర్భిద్యక్ భేదం గచ్ఛన్ స్యాభి
మతో౭ర్థో యేహం లే పండితంమన్యమానాస్తాంత్రికాః పాశుపతాః స్వయన్యాతి
శయేన యో మదస్తం తత్యజాః. ఖగకులపతేర్గరుత్మతో రయస్య జగస్సౌతిశయో
యేషు తైః పక్షాఘాతైః ఫణాసు తాడ్యమానాస్సాభిమానాస్సర్వా యథా క్షేపద

స్సాభిమానాః. ౭౮. వ్యాఖ్యాజృంభితపాటవాత్పణిపత్తేర్తందాక్ష
ముద్దీపయక్ సంఖ్యాలంఘితశిష్యహృద్వనరు హేష్వాదిత్యతాముద్వ
హక్, ఉద్వేలస్వయశస్సుమైస్స భగవత్పాదో జగద్భాషయన్కుర్వ
న్వాదిమృగేషు నిర్భరమభాచ్ఛాద్ధూలవిక్రీడితమ్. ౭౯. వేదాంతకాం
తారకృతప్రచారస్సుతీక్ష్ణసద్యుక్తిసఖాగ్రదంష్ట్రః, భయంకరో వాది
మతంగజానాం మహర్షికంఠీరవ ఉల్లలాస. ౮౦. అమానుషం తస్య య
తీశ్వరస్య విలోక్య బాలస్య సతః ప్రభావమ్, అత్యంతమాశ్చర్యయు
తాంతరంగాః కాశీపురస్థా జగదున్మదేత్థమ్. ౮౧. అస్తాన్తువ్యుద్దోయిత
తసర్వతంత్రాత్పరాభవం వీడితపుండరీకాః, ప్రవేదిరే భాస్కరగుప్త
మిశ్రమురారివిద్యేంద్రగురుప్రధానాః. ౮౨. అస్మాత్తనిష్ఠాతిశయేన
తుప్తః సాదుర్భవక్ కామరిపుః పురస్తాత్, ప్రచోదయామాస కిల
ప్రణేతుం వేదాంతశారీరకసూత్రభాష్యమ్. ౮౩. కుదృష్టితిమిరస్ఫుర

జ్వాలాం విషజ్వాలాం త్యజంతి తద్వత్. 'క్షేడస్తు గరళం విష'మిత్యమరః-మందా.
౭౮. వ్యాఖ్యాయాం జృంభితముల్లసితం యత్పాటవం కుశలతా తస్మాత్పణిపత్తేశ్శిష్య
మందాక్షం లజ్జాముద్దీపయక్ సంఖ్యామతిక్రాంతానామసంఖ్యాతానాం శిష్యాణాం
హృజ్జలరుహేషు భానుతాముద్వహక్ ఉద్వేలస్వయశస్సుమైరుల్లంఘితసప్తాబ్ధితట
స్వయశోలక్షణపుష్పైర్దగత్ భూషయక్ వాదిమృగేషు నిర్భరం దృఢం శార్దూల
విక్రీడితం కుర్వక్ స భగవత్పాదో ౭భాత్ ఆద్యుతత్ ఆత్ర శ్రీశంకరవర్ణనపరేణ
శార్దూలవిక్రీడితపదేనైతచ్ఛుదోనామసూచనాస్తుద్రాలంకారః. * సూచ్యార్థసూచనం
ముద్రాప్రకృతార్థపరైః పదైరిత్యుక్తేః - కా. ౭౯. శ్రీశంకరం సింహరూపేణ వర్ణ
యతిః—వేదాంతలక్షణే వనే కృతః ప్రచారో యేన సుతీక్ష్ణాని సద్యుక్తయ ఏవ సఖా
గ్రాణి దంష్ట్రాశ్చ యస్య వాదిలక్షణానాం గజానాం భయంకరః ఏవంవిధో మహర్షి
లక్షణస్సింహ ఉల్లలాస ఉచ్చకాశే - ఉ. ౮౦. తస్య యతీశ్వరస్య బాలస్య సతః
ప్రభావం విలోక్య ఆశ్చర్యయుక్తమంతరంగం మనో యేషాం తే కాశీపురస్థా
స్తస్త్రిన్కారే ఇత్థమూచుః. ౮౧. ముహూః పునఃపునర్దోయితాని సర్వశాస్త్రాణి
యేన తథాభూతాదస్తాబ్ధీశంకరాత్ వీడితం హృత్కమలం యేషాం తే
భాస్కరప్రముఖాః పరాభవం ప్రవేదిరే ప్రాప్తవంతః. ౮౨. కించాస్మాత్త
నిష్ఠయా తుప్తః కామరిపుర్నహదేవః పురస్తా త్ప్రదుర్భవ స్వేదాంతానాం
శారీరక సూత్రాణాం చ భాష్యం ప్రణేతుం ప్రచోదయామాస. ౮౩. కుదృష్టినాం

శ్రేద్ధాభవకార్యమఖిలం హి న నిత్యమ్. ౭౪. కించ సంక్రమణా
మిశగుణానామివ్యతే పశుషు మోక్షదశాయామ్, తన్నసాధ్యవ
యవై ర్విధురాణాం సంక్రమో న ఘటతే హి గుణానామ్ ౭౫.
పద్మగంధ ఇవ గంధవహే ౭స్త్రిన్నాత్మనీశ్వరగుణో౭స్త్రితి చేన్న,
తత్ర గంధసమవాయనభస్వ త్సంయుతం దిశతి గంధధియం యత్.
౭౬. కించైకదేశేన సమాశ్రయంతే కా ర్తేన్నియన వా శంభుగుణా
విముక్తాః, పూర్వేతు పూర్వోదితదోషసుగ స్త్వంతేజ్ఞతాదిః పరమేశ్వ
రే న్యాత్. ౭౭. ఇత్థం తర్కైః కులిశకఠినైః పండితంమన్యమానా భిద్య
త్వాన్విథా స్సయభరమదం తత్యజస్తాంత్రి కాస్తే, పక్షాఘాతై రివ
రయభరైస్తాడ్యమానాః ఫణాసు త్వేడజ్వాలాం ఖగకులపతేః పన్నగా

శత్రునేన సూచయిత్వా తదభిమతముక్తే ర్మథనప్రకారం దర్శయతి. అద్వితీయే నిర
తా వర్ణవనన్నా భవత్సంమతా ఈశసమానతా లక్షణాయా ముక్తిః నైవ భేదే నశ్యే
సతి కథం స్యా త్పత్యస్య తస్య నివృత్తయోగాన్న కేనాపి ప్రకారేశత్యర్థః. నను పశు
పతిధ్యానాద్భవిష్యతీతి చేత్రత్రానా. ధ్యానాజ్ఞాతా సా ముక్తిః కుతోహేతోర్న
విశ్యేత్ తస్యాః వినాకాభావే హేతు ర్నాస్తీత్యర్థః. హి యస్తాద్భావశ్యే సతి
యత్కార్యం తత్సర్వమపి నిత్యం న భవతి ప్రధ్వంసే వ్యభిచారవారణాయ భావేతి.
౭౮. కించ మోక్షావస్థాయాం పశుషు జీవేషు పశుపతీరీశస్య గుణానాం సంక్రమణం
యదివ్యతే తన్న సాధు హి యస్తాదవయవైర్వర్జితానాం గుణానాం సంక్రమో న
ఘటతే. ౭౯. నను గంధవహే వాయో యథా నిరవయవస్య పద్మగంధస్య సంక్రమ
స్తథా౭స్త్రిక జీవే పశుపతిగుణానాం సంక్రమో ౭స్త్రితి శంకతే - పద్మగంధ ఇతి.
గంధసమవాయ కమలం సూక్ష్మవయవాత్త నా వాయుసంయుక్తం సో తత్ర వాయూ
గంధధియం యస్తాద్భిశతి తస్తాన్తైవమిత్యాహ - నేతి. ౮౦. కించ పశుపతిగుణా ఏక
దేశేన విముక్తాః సమాశ్రయంతే కింవా కార్తేన్నియన అద్యపక్షే తు పూర్వోక్తదో
షస్య నిరవయవగుణానామేకదేశేన సంక్రమాయోగస్య ప్రసక్తి ర్ద్వియీయే పరమేశ్వరే
౭జ్ఞానాదిస్యాత్-ఇం. ౮౧. ఇత్థం వజ్రవక్త్రునిస్తైస్తర్కైర్భిద్యత్ భేదం గచ్ఛేన్యాభి
మతో౭ర్థో యేషాం లే పండితంమన్యమానాస్తాంత్రి కాః పాశుపతాః స్వయన్యాతి
శయేన యో మదస్తం తత్యజాః. ఖగకులపతేర్గరుత్మతో రయస్య వేగస్యాతిశయో
యేషు తైః పక్షాఘాతైః ఫణాసు తాడ్యమానాస్సాభిమానాస్సర్పా యథా త్వేడ

స్సాభిమానాః. ౭౮. వ్యాఖ్యాజ్యంభితపాటవాత్ఫణిపత్తేర్తందాక్ష
ముద్దీపయన్ సంఖ్యాలంఘితశిష్యహృద్వనరు హేష్వాదిత్యతాముద్వ
హన్, ఉద్వేలస్వయశస్సుమైస్స భగవత్పాదో జగదూభవయన్కుర్వ
న్వాదిమృగేషు నిర్భరమభాచ్ఛాద్ధూలవిక్రీడితమ్. ౭౯. వేదాంతకాం
తారకృతప్రచారస్సుతీక్ష్ణసద్యుక్తీనఖాగ్రదంష్ట్రః, భయంకరో వాది
మతంగజానాం మహర్షి కంఠీరవ ఉల్లలాస. ౮౦. అమానుషం తస్య య
తీశ్వరస్య విలోక్య బాలస్య సతః ప్రభావమ్, అత్యంతమాశ్చర్యయు
తాంతరంగాః కాశీపురస్థా జగదుస్తదేత్థమ్. ౮౧. అస్తాన్మహర్షిర్ద్యోతి
తస్యతంత్రాత్పరాభవం వీడితపుండరీకాః, ప్రవేదిరే భాస్కరగుప్త
మిశ్రమురారివిద్యేంద్రగురుప్రధానాః. ౮౨. అస్యాత్మనిష్ఠాతిశయేన
తుప్తః సాదుర్భవన్ కామరిపుః పురస్తాత్, ప్రచోదయామాస కిల
ప్రణేతుం వేదాంతశారీరకసూత్రభాష్యమ్. ౮౩. కుదృష్టితిమిరస్ఫుర

జ్వాలాం విషజ్వాలాం త్యజంత తద్వత్. 'క్షేదస్తు గరళం విష'మిత్యమరః-మందా.
౭౮. వ్యాఖ్యాయాం జ్యంభితముల్లసితం యత్పాటవం కశలతా తస్మాత్ఫణిపత్తేశ్శేషస్య
మందాక్షం లజ్జాముద్దీపయన్ సంఖ్యామతిక్రాంతానామసంఖ్యాతానాం శిష్యాణాం
హృజ్జలరు హేష భానుతాముద్వహన్ ఉద్వేలస్వయశస్సుమైరుల్లంఘితసప్తాబ్ధితట
స్వయశోలక్షణపుష్పైర్దగల్ భూషయన్ వాదిమృగేషు నిర్భరం దృఢం శార్దూల
విక్రీడితం కుర్వన్ స భగవత్పాదో ౭భాత్ ఆద్యుతత్ ఆత్ర శ్రీశంకరవర్ణనపరేణ
శార్దూలవిక్రీడితపదేనైతచ్ఛబ్దోనామసూచనాస్తుద్రాలంకారః. * సూచ్యార్థసూచనం
ముద్రాప్రకృతార్థపరైః పదైర్బుద్ధేః - కా. ౭౯. శ్రీశంకరం సింహయాపేణ వర్ణ
యతిః—వేదాంతలక్షణే వనే కృతః ప్రచారో యేన సుతీక్ష్ణాని నద్యుక్తయ ఏవ నఖా
గ్రాణి దంష్ట్రాశ్చ యస్య వాదిలక్షణానాం గజానాం భయంకరః ఏవంవిదో మహర్షి
లక్షణస్సింహ ఉల్లలాస ఉచ్చకాశే - ఉ. ౮౦. తస్య యతీశ్వరస్య బాలస్య సతః
ప్రభావం విలోక్య ఆశ్చర్యయుక్తమంతరంగం మనో యేషాం తే కాశీపురస్థా
స్తస్త్రిన్కాలే ఇత్థమాచుః. ౮౧. ముహూః పునఃపునర్ద్యోతితాని సర్వకాస్త్రాణి
యేన తథాభూతాదస్తాచ్ఛ్రీశంకరాల్ వీడితం హృత్కమలం యేషాం తే
భాస్కరప్రముఖాః పరాభవం ప్రవేదిరే ప్రాప్తవంతః. ౮౨. కించాస్యాత్మ
నిష్ఠయా తుప్తః కామరిపుర్నహదేవః పురస్తా త్ప్రొదుర్భవ స్వేదాంతానాం
శారీరక సూత్రాణాం చ భాష్యం ప్రణేతుం ప్రచోదయామాస. ౮౩. కుదృష్టినాం

త్కుమతఃసంకమగ్నం పురా పరాశరభువా చిరాద్భృథముదే బుధేనో
 ధృతామ్, అహో బత జరద్గవీమనఘభాష్యసూక్తామృతైరపంకయతి
 శంకరః ప్రణతశంకరస్సాదరమ్. ౮౪. త్రైలోక్యం ససుఖం క్రియాఫల
 పయో భుక్త్యై యయా ౭౭విష్కృతం యస్యా వృద్ధతరే మహీసుర
 గృహే వాసః ప్రవృద్ధాధ్వరే,తాం పంకప్రసృతే కుతర్కకుహారే
 ఘోరైః ఖరైః పాతితాం నిష్పంకామకరోత్స భాష్యజలధేః ప్రత్యౌశ్య
 సూక్తామృతైః. ౮౫. మిథ్యావక్త్రీతి కైశ్చిత్పరుష ముపనిషద్ధూర
 ముత్సారితా ౭భూదన్వైరస్మిన్నియోజ్యం పరిచరితుమసావర్హతీతి
 ప్రణున్నా, అథాభాసం దధానైర్మదుభిరివ పరైర్వంచితా చోఽ
 తార్థైర్విందత్యానందమేమా సుచిరమశరణా శంకరార్యం ప్రపన్నా.

తిమిరస్ఫురత్కుమతాన్యేవ పంకస్తస్మిన్నగ్నం పురా పరాశరసూనునా బుధేన వేద
 వ్యాసేన బుధానాం ముదే చిరాదుద్భృతాం జరద్గవీం చిరంతనాం శ్రుతిలక్షణాం గాం
 అహోబతేతి నిపాతావత్యాశ్చర్యార్థకావత్సంతహార్థకా వా. నిరవద్యభాష్యసూక్త
 లక్షణైరమృతైస్సాదరం యథా స్యాత్తథా ౭పంకయతి ఉక్తపంక వినిర్ముక్తాం కరోతీ
 త్యర్థః-పృథీవృత్తం. ౮౪. యయా శ్రుతిలక్షణయా గవా ప్రకటితం క్రియాఫల
 లక్షణం పయో దుగ్ధం ససుఖం త్రిలోకీస్థో జనః భుక్త్యై యస్యాశ్చ గోః వృద్ధతరే
 ౭తిప్రాచీనే ప్రవృద్ధా అధ్వరా యాగా యస్మిన్ తథాభూతే ప్రయాగసంజ్ఞకే భూసు
 రస్య ప్రజాపతిసంజ్ఞస్య బ్రాహ్మణస్య గృహే వాసః విపం భూతాం తాం గాం ఘోరై
 ర్భీమైః ఖరైస్తీక్షణద్వర్జితైః పంకేన ప్రసృతే వ్యాప్తే కుతర్కలక్షణే ఛిద్రే పాతితాం స
 భాష్యకారో భాష్యసముద్రస్య సూక్తామృతైః ప్రత్యౌశ్య నిష్పంకామకరోత్-శా.౮౫.
 కైశ్చిద్వేదబాహ్యైరుపనిషత్ మిథ్యావక్త్రీతి దూరముత్సారితా అభూత్ అన్వైర్భూట్ట
 ప్రాభాకరైర్నిస్సేదే కర్తణి వా యః నియోజ్యస్తం పరిచరితుమసావహనిషదర్హతీతి
 ప్రణున్నా ప్రకర్షేణ వీడితా. అర్థో న భవతి కింతు అర్థపదాభాసత ఇత్యర్థాభాసస్తస్య
 త్వమసి తస్మా త్వమసి తస్మై త్వమసీత్యేవమాదిరూపస్తం దధాన్తైః చోరితో లోపిత
 స్తదభిన్నస్త్వమసీత్యేవమాదిరూపా వాస్తవో ౭ర్థో యైర్ముదుభిరివాతిపరుషైరేవ
 కోమలాభాపై రవరై రైర్మయాంకాదిభిర్వంచితా సుచిర మశరణా సతీదాసీం

౮౬. * (కేకేషు ద్రుపదాత్మజాం సుచరితాం దుశ్శాసనే నాసతా కృష్టాం సంసది భూభృతామశరణాం కృష్ణో యథా జూగుపత్, ఇథం దుర్వృతి భేదవాదిజనతాజాతాభిభూతిం త్రయీం లోకానుగ్రహజాగరూక ధిషణోఽరక్షత్స కర్తందిరాట్. ౮౭. ఉజ్జ్వంభత్కవితావితానసలిలై స్సుగ్రంథగంధైశ్శ్రుతిప్రేయో భాషణభూషణై స్సన్మృతిహితాలాప ప్రదీపవ్రజైః, దుర్వాక్ఖండనమండనైః పరహితవ్యాపారహరోత్కరై ర్వాణీమర్చతి శంకరః కిల చిరం మందోఘ బందీకృతామ్. ౮౮) హంతుం బౌద్ధోఽన్వధాపత్తదను కథమపి స్వాత్మలాభః కణాదాజ్ఞాతః కామారిలార్యైర్నిజపదగమనే దర్శితం మార్గమాత్రమ్, సాంఖ్యై ర్ద్వగళిం వినీతం పరమథ రచితా ప్రాణధృత్యర్హతాఽన్వైరిత్యం ఖన్నం పుమాంసం వ్యధిత కరుణయా శంకరార్యః పరేశమ్. ౮౯. గ్రస్తం భూతైర్న దేవం కతిచన దదృశుః కేచ దృష్ట్వాఽప్యధీరాః కేచి ద్భూతైర్వియుక్తం వ్యధురథ కృతినః కేఽపి సర్వైర్వియుక్తమ్, కిం త్వేతేషామసత్త్వం న విదధురజహన్వైవ భీతిం తతోఽసౌ తేషా

శంకరార్థం ప్రపన్నా ఏషా ఉపనిషదానందం విందతి స్రాహ్మిని - స్ర. ౮౬-౮౭-౮౮. శాధశ్శాన్యవాదీ హంతుమన్వధావత్ తతః పశ్చాద్యథాకథంచిత్రణాదా త్సాన్విత్తలాభో జాతః కామారిలవరసంక్షైర్భట్టపాదైరార్యైర్నిజపదగమనే మార్గ మాత్రం ప్రదర్శితం సాంఖ్యైః పరం కేవలం దుఃఖం వినీతమపనీతమథాన్వైః పాతంజలైః ప్రాణధృత్యా ప్రాణనిరోధే నార్హతా తస్య పూజ్యతా రచితా ఇథ మత్యంతం భేదం ప్రాప్తం పురుషమాత్మానం కరుణయా శంకరార్యః పరేశమకృత. ౮౯. భూతైః పృథివ్యాదిభిర్గ్రస్తం దేవమాత్మానం కతిచన న దదృశుః కేచిచ్చార్వాకా న దృష్టవంతఃకేచిచ్చయోగాచారాదయో దృష్ట్వాఽప్యధీరాః క్షణికవిజ్ఞానమాత్మేతి త్రైస్త్వి కృతత్వాత్ కేచిత్ తార్కికా మిమాంసకాశ్చ భూతైర్వియుక్తం వ్యధుః. అథ కృతిన స్యాంఖ్యాసృరైర్భూతైస్తద్గతైశ్చ వినిర్మితం వ్యధుః కింతు విలేషామసత్త్వం న విద ధుస్తస్మాదసావాత్మా భీతిం భయం న త్యక్తవాక్ శంకరస్తు లేషాం సత్రాముచ్ఛిద్య తమా త్నానమభయమకృత యతశ్శంకరస్య బ్రహ్మవిద్యాధీశస్య మహాదేవస్యాంశో జ్ఞానకలాప

* ఏతత్ శ్లోకద్వయం ప్రక్షిప్త మివ ప్రతిభాతి. వ్యాఖ్యాతృభిః
నవ్యాఖ్యాతమ్.

ముచ్చిద్య సత్తామభయమకృత తం శంకరశృంకరాంశః. ౯౦. చా
 రావైర్నిస్తుతః ప్రాగ్భలిభిరథ మృషారూపమాపాద్య గుప్తః కాణా
 దైర్హా నియోజ్యో వ్యరచి బలవతా ౭౭కృప్య కౌమారిలేన, సాంఖ్యై
 రాకృప్య హృత్వా మలమపి రచితో యః ప్రథానైకతంత్రో కృష్టా
 సర్వేశ్వరం తం వ్యతనుత పురుషం శంకరశృంకరాంశః. ౯౧. * (ఉన్న
 త్తో యది చంపకేన సదృశో నింజో యది స్యాత్సమో మాకందేన
 మహీతలే యది నిభః కుందేన భూతద్రుమః, సంప్రాప్తా యది చం
 దనేన తులనాం బర్బరపంశాదయస్సిద్ధాంతేన యతీశ్వరస్య మహతా
 తుల్యో ౭౭పర స్యాత్తదా. ౯౨.) వాచః కల్పలతాః ప్రసూనసుమ
 నస్సందోహసందోహనా భాష్యే భూష్యతమే సమీక్షితవతాం శ్రే
 యస్కురే శాంకరే, భాష్యాభాసగిరో దురన్వయగిరా ౭౭శ్లిష్టా విసృష్టా
 గుణైరిష్టా స్ఫుటః కథమంబుజాసనవధూదౌర్భాగ్యగర్భీకృతాః. ౯౩.
 కామం కామకిరాతకార్దు కలతాపర్యాయనిర్యాతయా నారాచచ్ఛట
 యా విపాటితమనోధైర్యైర్ధియా కల్పితాః, ఆచార్యాననవర్యనిర్య
 దభిదాసిద్ధాంతశుద్ధాంతరో ధీరో నానుసరిసరితి విరసాః గ్రంథా

తారః. ౯౦. స్రాక్ పురాచారావైర్నిస్తుతో ౭౭లపితో ౭౭ధానంతరం బలిభిః కాణా
 దైర్హా మిథ్యాభూతం కర్తృత్వాదివిశిష్టం జ్ఞానాదిగుణకం రూపమాపాద్య గుప్త
 రక్షితః హేతి భేదే కౌమారిలేన బలవతా తేభ్యో భూతేభ్యో ఆకృప్య పృథక్పృథక్ సర్వ
 కామో యజేతే త్యాదివిధౌ దాన ఇవ నియోజ్యో వ్యరచి విరచితః తతో ౭౭కృప్య
 సాంఖ్యైర్నలం హృత్వా ౭౭పి యః ప్రథానైకతంత్రో రచితస్తం పురుషం శంకరః పరేశం
 వ్యతనుత. ౯౧. ౯౨. భూష్యతమే శ్రేయస్కురే శాంకరే భాష్యే యా వాచ స్తాః
 ప్రసూనసుమనసాం ఫలపుష్పాణాం సందోహస్య సముదాయస్య సందోహసం యాభ్య
 స్తథాభూతాః కల్పలతాస్తత్తుల్యాస్తా గిరస్సమీక్షితవతాం పురుషాణామన్యదీయభాష్యా
 భాసవాచో దురన్వయగిరా ఆలింగితా గుణైస్త్యక్తా అంబుజాసనస్య చతుర్థ
 భస్య వధ్వాస్పరస్యత్యా దౌర్భాగ్యేన గర్భీకృతాః కథమిష్టాస్ఫురితృర్థః - శా.
 ౯౩. కామం యథేష్టం కామకిరాతస్య ధనుర్లతాతః పర్యాయేణ క్రమేణైకజైవ వా
 నిర్యాతయా నిస్సృతయా నారాచాఖ్యేషాణాం ఫటయా సమూహేన విపాటితం
 మనోధైర్యం యేషాం తైర్ధియా న్వబుధ్యా కల్పితాః విరసాః అంబుజాపహాః

* ఏవశ్లోకః వ్యాఖ్యాతృభ్యం న వ్యాఖ్యాతః ప్రక్షిప్తకవ ప్రతిభాతి.

నబంధాపహాః. ౯౪. సుధాస్పందాహంతా విజయి భగవత్పాదరచనా సమస్కంధాన్త్రాన్త్రచయతి నిబద్ధా యది తదా, విశంకాం భం గానాం మృడముకుటశృంగాటసరితః కృతౌ తుల్యా కుల్యా నియతము పశ్యద్యతగతిః. ౯౫. యయా దీనాధీనా ఘనకనకధారా సమరచి ప్రతీతిం నీతా లసా శివయువతిసౌందర్యలహరీ, భుజంగో రాద్రో లపి శ్రుతభయహృదాధాయి సుగురోర్గిరాం ధారా నేయం కలయతి కవేః కస్య న ముదమ్. ౯౬. గిరాం ధారా కల్పద్రుమకుసుమధారా పర గురో స్తదధాభీచింతామణికిరణవేణ్యా గుణనికా, అభంగవ్యంగ్యోఘ సురసురభిదుగ్ధోర్ని సహభూర్దివం భవ్యైః కావ్యైః సృజతి విదుషాం శం కరగురుః. ౯౭. వాచామోచాఫలాభాశ్శ్రమశమనవిధౌ తే సమర్థా

బంధనాశాసమర్థా గ్రంథాః ఆచార్యాననవర్యాన్నిర్యతా నిర్గతేనాభిదా సిద్ధాం తేన శుద్ధాంలతఃకరణో ధీరః నానుసరీసరీతి అనుసరణం లైవ కరోతి. ౯౪. కించ సుధాస్పందస్యామృతప్రవాహస్యాహంతాయా విజయిసి యా భగవత్పాదరచనా తత్సమస్కంధాన్త్రచయపర్యాయాంస్తుల్యప్రకారా గ్రంథాన్నిబద్ధా గ్రంథకర్తా యది రచయతి తదా 'గ్రామాంతముపశ్యం స్వా' దిత్వమరాన్నియతముపశత్వే గ్రామాంత ఆదృతా గతిర్యస్యాస్యా కుల్యా లావ కృత్రిమా సరిత్ మృడస్య శివస్య ముకుట మేవ శృంగాటశ్చతుష్పదస్తస్య సరితో గంగాయా భంగానాం తరంగాణాం కృతౌ కరణే తుల్యా ఇతి విశంకామనీ రచయతి. ౯౫. యయా గిరాం ధారయా అమలాత్మకనక ధారా దీనాధీనా సమరచి సమ్యక్ రచితా యయా చ శివయువతిసౌందర్యలహరీ ప్రతీతిం నీతా ప్రకటితా రాద్రో లపి భుజంగస్పర్ష శృతేన భయహృత్ అధాయి కృతః ప్రసిద్ధం చ శంకరనామాంకితప్రాకృతమంత్రస్య సర్వవిషనోరిత్వం నేయం సుగురోః శ్రీశంకరస్య గిరాం ధారా కస్య కవేర్దుదం న కలయతి కింతు సర్వస్యాసి ముదం ప్రయచ్ఛతీత్యర్థః. ౯౬. పరగురోః శ్రీశంకరస్య గిరాం ధారా కల్పవృక్షకుసుమానాం ధారా తస్యా ధారాయా అర్థపక్షిశ్చింతామణిలక్షణాంగనాయాః కిరణలక్షణాయా వేణ్యాః కేశబంధస్య గుణనికా నృత్యరూపా. ని. 'భవేద్గుణనికా నృత్యే శూన్యాంకే పాతనిశ్చితా' వితి విశ్వప్రకాశః - అభంగో యో వ్యంగ్యానాం వ్యంజనావృత్త్యా గమ్యానామోఘస్పముదాయః అభంగానాం వ్యంగ్యానామోఘో వా సురసురభి దుగ్ధోర్ని సహభూర్దేవకామధేనుమగ్ధతరంగనదృశః అతో విదుషాం శంకరగురుర్భవ్యైః కావ్యైర్దివం సృజతి. ౯౭. యేష వాచా వాచో మోచాఫలాభాః కదళీఫలతుల్యాః

స్తదథా వ్యంగ్యం భంగ్యంతరం తత్తలు కిమపి సుథామాధురీసాధు
రీతిః, మన్యే ధన్యాని గాఢం ప్రశమికులపతేః కావ్యగవ్యాని భవ్యా
న్యేకశ్లోకో ౭పి యేషు ప్రధితకవిజనానందసందోహకందః. ౯౮. వా
గ్దుఃపైః కురువిందకందశనిభైరానందకందైః సృతా మర్థామై రరవింద
బృందకుహరస్యందన్నరందోజ్జ్వలైః, వ్యంగ్యైః కల్పతరుప్రఫుల్లసుమన
స్సౌరభ్యగర్భిక్పతైర్దత్తే కస్య ముదం న శంకరగురోర్భవ్యార్థకా
వ్యావళిః. ౯౯. తత్రాదృగ్యతిశేఖరోద్భృతనిషద్యావ్యం నిశమ్యేష్య
యా కేచిద్దేవనదీతటస్థవిదుషా మత్యంస్త్రి పక్షశ్రితాః, మాఘ్యా
త్థండయితుం ప్రయత్న మనుమానై కేక్షణా విక్షమా శ్చక్ర రాభవ్య
విచార్య చిత్రకరణం చిత్రాః పతంగా ఇవ. ౧౦౦. నిఘర్షణచ్ఛేదనతాప
నాద్యై ర్యథా సువర్ణం పరభాగ మేతి, వివాదిభిస్సాధు విమథ్యమానం

యేషు చ తే తాసాం వాచామర్థాః శ్రమశమనవిధౌ సమర్థాః యేషు చ కిమప్య
నిర్వాచ్యం భంగ్యంతరం విపక్షితరూపాదసి చారుతరూపాంతరాస్పదం తత్ప్రసిద్ధం
వ్యంగ్యం యేషు చ సుథావన్మాధురీసాధురీతిస్తాని కావ్యలక్షణాని భవ్యాని గవ్యాని
గోదుగ్ధాని గాఢమత్యంతం ధన్యాని మన్యే యేషు కావ్యేషు వికశ్లోకో ౭పి కవిజ
నానామానందసమాహస్య కందో మూలం. ప్ర. ౯౮. శంకరగురోర్భవ్యో ౭శ్లో
యేషాం తేషాం కావ్యానామావళిః పక్షిః వాచాం గుండైర్థామైర్వ్యంగ్యైశ్చ
కస్య ముదం న దదాతి వాగ్దుఃపానిన్విశినప్తి-కురువిందో ముస్తకః. ని. 'కురువిందో' మేఘ
నామా ముస్తా ముస్తకమస్త్రీయా' మిత్యమరః - తస్య కందశనిభైర్నవాంకుర
తుల్యైస్సతామానందస్య కందైర్నూలైః - అథార్థామానిన్విశినప్తి - అరవిందబృందస్య
కమలసముదాయస్య చిద్రేభ్యన్విష్టన్నరందః ప్రవన్తకరంద స్తద్వదుజ్జ్వలై రథ
వ్యంగ్యానిన్విశినప్తి-కల్పమక్షస్య ప్రఫుల్లసుమనస సుగంధైర్గర్భిక్పతైః. ౯౯. యతిశేఖ
రేశోద్భృతమపనిషద్యావ్యం తత్రాదృక్ తథాభూతప్రభావం నిశమ్య గంగాతటస్థ
విదుషాం మధ్యే కేచిద్దైతమపక్షం శ్రితా భేదవాదినోఽనుమానమేకం ప్రధానమీ
క్షణం జ్ఞానసాధనం యేషాం తేవిక్షమాః క్షమావినిర్ముక్తా అసమర్థావాశ్చర్వయా మాత్స
ర్యేణ భవిష్యదవిచార్య ఖండయితుం ప్రయత్నం చక్రః చిత్రకరణం చిత్రభానుమగ్నిం
చిత్రాః పతంగా ఇవ - కా. ౧౦౦. తైః దూష్యమాణం తదీయం భావ్యం న దుష్టతా
మగాత్పత్తుతాలిశయేన రరాజేతి సద్గుప్తాంతమాహః—నిఘర్షణాదిభిర్యథా సువర్ణం
పరముత్కృష్టం భాగం భాగ్యం ప్రాప్నోతి తథా వివాదిభి రతిశయేన మథ్య

తథా మునేర్భాష్యమదీపి భూయః. ౧౦౧. స భాష్యచంద్రో ముని
దుగ్ధసింధో రుక్థాయ దాస్యన్నమృతం బుధేభ్యః, విధూయ గోభిః
కుమతాంధకారా సతర్పయద్విప్రమనశ్చకోరాకా. ౧౦౨. అనాదివా
క్వాగరమంధనోత్థా నేవ్యా బుధైర్ధిక్కృతదుస్సపత్నైః, విశ్రాణయంతీ
విజరామరత్నం విదిద్యుతే భాష్యసుధా యతీందోః. ౧౦౩. సతాం
హృదబ్జాని వికాసయంతీ తమాంసి గాఢాని విదారయంతీ, ప్రత్యర్థ్య
లూకాన్ప్రవిలాపయంతీ భాష్యప్రభాఽభాద్యతివర్యభానోః. ౧౦౪.
న్యాయమందరవిమంధనజాతా భాష్యనూతనసుధా శ్రుతిసింధోః, కేవల
శ్రవణతో విబుధేభ్యశ్చిత్తమత్ర వితరత్యమృతత్వమ్. ౧౦౫. పాదా
దాసీత్పద్మనాభస్య గంగాశంభోర్వక్త్రాచ్ఛాంకరీ భాష్యసూక్తిః, ఆద్యా

మానం మునేర్భాష్యమత్యంతమద్యుతత్ - ఉపేంద్రవజ్రా. ౧౦౧. స ఇతి. స భాష్య
లక్షణశ్చంద్రో మునిలక్షణాల్ తీరసముద్రాదుక్థాయ పండితలక్షణేభ్యోదేవేభ్యో
మోక్షలక్షణమమృతం దాస్యన్నాగ్లక్షణైః కిరణైః కుమతలక్షణానంధకారాన్ప్రకంప్య
దురీకృత్య విప్రాణాం ముముక్షుబ్రాహ్మణానాం మనోలక్షణాన్ చకోరానతర్పయత్ -
ఉ. ౧౦౨. ఇదాసీం భాష్యం సుధారూపేణ వర్ణయతి. అనాదితి. యతిలక్షణస్య చం
ద్రస్య భాష్యలక్షణా సుధా అనాదిభూతవేదవాగ్దక్షణాత్సముద్రాదుత్థితా ధిక్కృతా
దుష్టశత్రవః కామక్రోధాదయ ఆంతరా బాహ్యేషు వాదినో యై స్తైః పండితలక్షణై
ద్వేవై స్సేవ్యా పునశ్చ జరామరణరహితత్వం సంపాదయంతీ విదిద్యుతేఽతిశయేన బభాసే.
౧౦౩. ఇదాసీం భాష్యం భానురూపేణ వర్ణయతి. సతామితి. సతాం హృల్లక్షణాని
కమలాని వికాసయంతీ గాఢాని బాహ్యప్రభాభిర్విదారయతుమశక్యాన్యజ్ఞానలక్షణాని
తమాంసి విదారయంతీ ప్రతివాదిలక్షణానలూకాన్ప్రకర్షేణ విలాపయంతీ యతిశ్రేష్ఠ
లక్షణస్య సూర్యస్య భాష్యలక్షణా ప్రభాఽభాత్ అద్యుతత్. ౧౦౪. ప్రసిద్ధసుధాయా
భాష్యసుధాయాం వ్యతిరేకం దర్శయతి. న్యాయేతి. న్యాయోక్తన్యాయలక్షణేన మంద
రాచలేన విశేషేణ మంధనాల్ శ్రుతిలక్షణాత్సముద్రాజ్ఞాతా భాష్యనూతనసుధా
శ్రవణమాత్రాద్విబుధేభ్యః పండితేభ్యః అత్ర జీవద్ద కాయాం చిత్తం ప్రసిద్ధామృత
విలక్షణమమృతత్వం మోక్షరూపం వితరతి ప్రయచ్ఛతి సా తు నైవం విధా-స్వా.
౧౦౫. ఇదాసీం గంగాతః భాష్యసూక్తైర్వ్యతిరేకం దర్శయతి. పాదాదితి. గంగా
పద్మనాభస్య విష్ణోః పాదాదాసీల్ భాష్యసూక్తిస్తు శంభోర్ముఖాదాసీదిత్యేకో వ్యతిరేకః

లోకాన్త్యశ్యతే మజ్జయంతీత్యన్యా మగ్నానుద్ధరత్యేష భేదః ౧౦౬.
 వ్యాసో దర్శయతి స్త సూత్రకలితన్యాయాఘరత్నావళీరథ్థాలాభవశా
 న్న కైరసి బుధైరేతా గృహీతాశ్చిరమ్, అథ్థాప్త్యా సులభాభిరాభిరధు
 నా తే మండితాః పండితా వ్యాసశ్చాపి కృతార్థతాం యతిపతేరదా
 ర్యమాశ్చర్యకృత్. ౧౦౭. విద్వజ్జాలతపఃఫలం శ్రుతిపదూధమ్మిల్లమల్లి
 ప్రజం సద్వైయానికసూత్రముగ్ధ మధురాగణ్యాతిపుణ్యోదయమ్, వా
 ద్దేవీచిరభోగ్యభాగ్యవిభవప్రాగ్భారకోశాలయం భాష్యంతే నిపిబంతి
 హంత న పునర్యేషాం భవే సంభవః. ౧౦౮. మంథానాద్విధురంధరా
 శ్రుతిసుధాసింధోర్యతిక్షృపతేర్గ్రంథానాం ఫణితిః పరావరవిదామానంద
 సంధాయినీ, ఇంధానైః కుమతాంధకారపటలైరంధీభవచ్ఛుషాం పం

అద్యా గంగా లోకాన్తజ్ఞయన్తీ దృశ్యతే అన్యా భాష్యసూక్తిస్సంసారసాగరే మగ్నా
 నుద్ధరతీత్యేష ద్వితీయా వ్యతిరేకః-శాలి. ౧౦౬. సూత్రైః కలితా న్యాయసమూహ
 రత్నానామావళీర్తాలా వ్యాసో దర్శయతి స్త. యథా శిల్పివరేణ గ్రంథనం కృత్వా
 ప్రదర్శితా రత్నమాలాస్తద్యోగ్యధనాలాభా త్కై-౭పి న గృహ్లాన్తి తథా-౭థ్థాలాభవశా
 జేతా మాలాశ్చిరకాలం కైరసి పండితైర్ను గృహీతా ఇదాసీం తు యతిపతేస్సకాశా
 దర్థప్రాప్త్యా సులభాభిరాభిర్తాలాభిస్తే పండితా ఆలంకృతా వ్యాసశ్చాపి కృతార్థతాం
 ప్రాప్తా అత్యోయతిపతేః శ్రీశంకరస్యాదార్యమాశ్చర్యకృత్-శా. ౧౦౭. విదుషాం సమూ
 హస్య తపః ఫలం శ్రుతిలక్షణాయా వధ్వా ధమ్మిల్లస్య కేశబంధస్య మాలతీప్రజం
 సద్వైయానికసూత్రలక్షణసుందరమధురాఖ్యనగర్యా అగణనీయస్యాతిపుణ్యస్యోదయ
 భూతం వాగ్దేవ్యా యాని చిరభోగ్యభాగ్యాని తేషాం విభవతిశయభూతార్థసంఘాత
 స్యాలయం భాష్యం తే నితరాం విబంతిలేకే ఇత్యపేక్షాయామాహ యేషాం సంసారే
 పునర్జన్మ నాస్తి. హంతేతి వాద్దే. ని. 'ముగ్ధస్తు సుందరే మూఢే' మధురా శతపుష్పాయాం
 మిశ్రేయానగరీ భిదోః, కోశో-౭స్త్రీ కుటులే పాలే దివ్యే భిదపిథానకే, జాతీకోశేర్థసం
 ఘాత' ఇతిమేదిన్. ౧౦౮. శ్రుతిలక్షణస్య సుధాసింధోః తీరసముద్రస్య మంథానాద్రే
 ధ్వరం ధరతీతి తథాభూతా తత్సదృశా యతిరాజస్య గ్రంథానాం సూక్తిః పరే బ్రహ్మ
 దయో-౭వరే యస్తాత్తం పరమాత్మానం విదంతీతి తథా కార్యకారణవిదో వా స్థూలసూక్ష్మ
 విదోవా తత్త్వంపదార్థవిదో వా తేషామానందాధాయినీ ఇంధానై ర్దీప్తిం కుర్వన్తిప్రకృ
 లక్షణార్కప్రకాశైః కుమతాంధకారసమూహైరంధీభవచ్ఛుషాం మార్గం స్ఫుట.
 యంతీ అకాండకమభాత్ న తు రహసి అకాణ్డకమకుప్సితం యథా స్యాత్తథా-౭భా

థానం స్ఫుటయంత్య కాండకమభా త్తర్కార్కవిద్యోతితైః. ౧౦౯. ఆ
సీతానాథనేతు స్థలకృతసలిలదైవత ముద్రాత్సముద్రా దారుద్రాకర్షణా
ద్రాగవనతశిఖరాద్భీగసాంద్రాన్న గేంద్రాత్, ఆ చ ప్రాచీనభూమిధర
ముకుటతటాదాతటాత్పశ్చిమాద్రేరదైవతాద్యాపవర్గా జయతి యతివ
రోణోద్ధృతా బ్రహ్మవిద్యా. ౧౧౦.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తద్భూత్తవిద్యాప్రతిష్ఠితిః,
సంక్షేపశంకరజయే పవ్యస్సర్గ ఉపాగమత్.

దితివా. సి. 'కుత్సితే రహసి స్తంభే కాండ' మితి విశ్వప్రకాశః. ౧౦౯. సీతానాథస్య
నేతా రామేశ్వరస్తస్య సముద్రాత్ స్థలకృతం నేతుబంధనేన యత్సలిలం తేన దైవత
ముద్రా యత్ర తత్పర్యంతం పునశ్చ రుద్రేణ త్రిపురసంహారసమయే యదాకర్షణం
తస్మాద్ద్రాగ్ రుహితి ఆవనతాని నమ్రాభూతాని శృంగాణి యస్య భోగైస్సాంద్రాల్
ఘనీభూతా న్న గేంద్రాత్సు మేరోస్తత్పర్యంతం తథోదయాచలమకుటతటపర్యంతం తథా
ఽస్తాచలాద్రేస్తటపర్యంతమదైవతో దైవతశూన్య ఆద్యోఽకార్యభూతోఽపవర్గో
యస్యాస్సా యతివరోణ యతిరాజేన ఉద్ధృతా బ్రహ్మవిద్యా జయతి. సర్వోత్కర్షణ
వర్తతే. స్ర. ౧౧౦.

ఇతి శ్రీమత్పురమహంస పరివ్రాజకాచార్య బాలగోపాలతీర్థ శ్రీపాదశిష్యదత్త
పంశావతంసరామకుమారనూనుధనపతిసూరికృతే
శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే
ప వ్య సు ర్గః.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, నవ్యాఖ్యానే

సప్తమసర్గ ప్రారంభః.

స జాతు శారీరకసూత్ర భాష్యమధ్యాపయన్న భ్రసరిత్యమీపే,
శిష్యాశిశంకాశ్శమయన్న వాస యావన్న భోమధ్యమితో విచస్వాః.
౧. క్రాంతేష్వభాధీత్య శనైర్వి నేయేష్వాచార్య ఉత్తిష్ఠతి యావదేషః,
తావద్విజః కశ్చన వృద్ధరూపః కస్త్యం కిమధ్యాపయసీత్యపృచ్ఛత్. ౨.
శిష్యాస్తమూచు ర్భగవానసౌ నో గురు స్సమస్తోపనిషత్స్వతంత్రః,
అనేన దూరీకృతభేదవాదమ కారి శారీరకసూత్ర భాష్యమ్. ౩. స చా
బ్రవీద్భాష్యకృతం భవంతమేతే వదంత్యద్భుతమేతదాస్తామ్, అథైక

ఏవం సవరికరాం బ్రహ్మవిద్యాప్రతిష్ఠితముపవర్ణ్య వ్యాసదర్శనాదికం పర్ణ
యితముపక్రమతే. సఇతి. సశ్రీశంకరః కదాచిత్ ఖనదీ గంగా తత్సమీపే శారీరక
సూత్రభాష్యం పాఠయన్ శిష్యపక్షిశంకాశ్శమయన్ ఉవాస - యావత్కాలం
సూర్య ఆకాశస్య మధ్యమితః ప్రాప్తః. ఉపజా.౧.శనైరధీత్యక్రాంతేషు శిష్యేషు సత్సు
యావ దేష ఆచార్యశ్చనైరుత్తిష్ఠతి తావద్వృద్ధరూపః కశ్చ న బ్రాహ్మణ స్త్వం కః
కిం పాఠయసీతి పృష్టవాః. ఇంద్రవజ్రా. ౨. తం వృద్ధరూపం బ్రాహ్మణం శిష్యాః
ప్రశ్నద్వయస్యోత్తరమూచుః తత్ర ప్రథమప్రశ్నోత్తరం భగవానీతి. ద్వితీయస్యో
త్తరమూచుః అనేన దూరీకృతో భేదవాదో యత్ర తత్ శారీరకసూత్రభాష్య
మకారి కృతం తదేవ పారయతీత్యర్థః. ఉ. ౩. ఏవం శిష్యోక్తం నిశమ్య స చ బ్రాహ్మ
ణో భాష్యకారమభావత ఏతే త్వాం భాష్యకారం వదంతి ఏతదద్భుతమాస్తాం
తిష్ఠతు-హే యతే యది త్వం పరిమర్షిణా జేదవ్యాసేన ప్రోక్తం సూత్రమర్థతో
జానాసి తద్వైకమపి తత్సూత్రం ఉచ్చారయ తద్ధర్మవ్యాఖ్యాన యోగిన్య సూత్రస్యో

ముచ్చారయ పారమర్షం యతే లభత స్త్వం యది వేత్త సూత్రమ్. ౪. తమబ్రవీద్భాష్యకృగ్ర్యవాచం సూత్రార్థవిదోభ్యై లస్తు నమో గురుభ్యః, సూత్రజ్ఞతా లహంకృతిరస్తి నో మే తథా లపి యత్పుచ్చసి తద్భ్రమీమి. ౫. పప్రచ్చ సోలభ్యామథాధికృత్య తృతీయమారంభ గతం యతీశమ్, తదంతరేత్యాదికమస్తి సూత్రం బ్రూహ్యేతదర్థం యది వేత్త కించిత్. ౬. స ప్రాహ జీవః కరణావసాదే సంవేష్టితో గచ్ఛతి భూతసూత్రైః, తాండిశ్రుతౌ గౌతమజై మినీయ ప్రశ్నోత్తరాభ్యాం ప్రథితో లయమర్థః ౭. ఇత్యుక్తమర్థం నిశమయ్య తేన స వావదూక

చ్చారణం కుర్విత్యర్థః. ౪. ఏవముక్తో భాష్యకారస్తం బ్రహ్మణం శ్రేష్ఠం వాచ మువాచ-సూత్రార్థవిదోభ్యై గురుభ్యో నమో లస్తు సూత్రజ్ఞతా లభిమానో యద్యపి మమ నాస్తి తథా లపి యత్పుచ్చసి తద్భ్రమీమి. ౫. అథ భాష్యకారోక్తేరంతరం స బ్రహ్మణో యతీశం పప్రచ్చ-యత్పుష్టవాక్ తదాహ తృతీయమధ్యాయమధికృత్య తృతీయాధ్యాయ ఆరంభగతం 'తదంతరప్రతిపత్తౌ రహంతి సంపరివృక్షః ప్రశ్ననిరూపణాభ్యా' మితి సూత్రమస్తి ఏతస్యార్థం యది త్వం కించిత్ జానాసి తర్హి బ్రూహి. ౬. ఏవం పుష్టస్య భాష్యకార ఉక్తసూత్రస్యార్థం ప్రోక్తవాక్ జీవః కరణానామింద్రియాణామవసాదే మరణసమయే దేహంతరప్రతిపత్తౌ దేహబీజైర్భూతసూత్రైస్సంపరివృక్షస్సంవేష్టితో రహంతి గచ్ఛతీత్యవగంతవ్యం కుతః ప్రశ్ననిరూపణాభ్యాం తాండిశ్రుతౌ గౌతమజై మినీయ ప్రశ్నప్రతిపచనాభ్యాం ప్రశ్నస్తావత్ * వేత్త యథా 'పంచమ్యూ మాహుతా వాపజ పురుషవచసో భవంతీ'తి ప్రతిపచనం చ ద్యువర్జస్య పృథివీ పురుష యోషిత్సు పంచస్సగ్నిషు శ్రద్ధా సోమ వృష్ట్యన్న శేతో రూపాః పంచాలలహుతీర్ధర్మయిత్యా ఇతి తు పంచమ్యూ మాహుతా వాపజ. * పురుషవచసో భవంతీతి తస్మాదాభ్యాం ప్రశ్నప్రతిపచనాభ్యామయమర్థః ప్రథితః. ౭. ఇత్యేవం ప్రకారేణ తేనోక్తం సూత్రార్థం శ్రుత్వా స వావదూకో లతిపక్తా బ్రహ్మణః శతథా వికల్ప్య పండితకుంజరాణాం మధ్యే విన్నయమాదధానో లభండయత్ భండితవాక్ తథాహి వ్యాపీనాం కరణానామాత్మనశ్చ దేహంతరప్రతిపత్తౌ కర్తవశాద్వృత్తి లాభస్తత్ర భవతి. యద్వా కేవలవైవాత్మనో వృత్తిలాభస్తత్ర భవతీంద్రియాణి తు దేహవదభినవాన్యేవ తత్ర తత్ర భోగస్థాన ఉత్పద్యంతే. యద్వా మన ఏవ కేవలం భోగస్థానమభి ప్రతిష్ఠతే యద్వా జీవ ఏవోత్సృజ్య దేహోద్దేహంతరం ప్రతిపద్యతే

* అప్పట్లేన సర్వేషా మేవ దేహబీజానాం భూతసూత్రైశ్చాముపాదానం.

శ్శతధా వికల్ప్య, అఖండయత్పండితకుంజరాణాం మధ్యే మహా
విస్తయమాదధానః. ౮. అనూద్య సర్వం ఫణితం తదీయం సహస్రధా
తీర్థకర శ్చఖండ, తయోస్సురాచార్యఫణింద్రవాచో ర్ద్వినాప్తకం

శుక ఇవ పృథ్వాద్వృక్షాంతరం కించ దేహంతరప్రతిపత్తౌ కరణానాం జీవేన సహ
గమనం శ్రుతివిరుద్ధం. తథా చ శ్రుతిః 'యత్రాస్య పురుషస్యమృతస్యాగ్నిం వా గమ్యేతి
వాతం ప్రాణఛతురాదిత్యం మనశ్చంద్రమసం దిశశ్శోత్ర'మిత్యాద్యః. అపిచ
ప్రథమే యగ్నపాఠం శ్రవణాభివాత్ పంచమ్యామాచుతా వాపః పురుషవచసో
భవంతీతి నిర్ధారయతుం న శక్యతే. అత్ర హి ద్యులోకప్రముఖాః పంచాగ్నయశ్శ్రీధా
దీనాం పంచానామాచుతీనామాధారత్వేనాధీతాః తత్ర ప్రథమే యగ్నా శ్రుతాం
శ్రద్ధాం పరిత్యజ్యాశ్రుతానామపాం పరికల్పనం సాహసమాత్రం శ్రద్ధాయాః
ప్రత్యయ విశేషత్వప్రసిద్ధేః కించ అస్త్యపాం శ్రద్ధాదిక్రమేణ పంచమ్యామాచుతౌ
పురుషాకారప్రతిపత్తిస్తథా ఽపి తత్పరివృత్తస్య జీవస్య గమనం తు న వాచ్యం తద్గమ
నస్యాశ్రుతత్వాదిత్యేవమాదినా శతధా వికల్ప్య ఖండితవానిత్యర్థః. ౯. తదీయం
భాషితం సర్వమనూద్య శాస్త్రకారః శ్రీశంకరస్సహస్రధా చఖండ-న తావత్సాం
ఖ్యజాద్ధైశేషికదిగంబరాణాం కల్పనా ఆదర్శవ్యా ఉదాహృతశ్రుతివిరోధాత్
న చాపృజిత్రవణసామర్థ్యాత్ప్రతిపత్తివచనాభ్యాం కేవలాభిరద్భిన్నంపరివృత్తో రంహ
తీతి వాచ్యం. తాసాం భూయస్త్యాపేక్షయా ఽపృజిత్రయోగావిరోధాత్. న హి కేవ
లానామపాం దేహారంభకత్వం సంభవతి త్రిపుత్యరణశ్రుతేః త్రయాణామపి
తేజోబన్నానాం దేహే కారోపలభ్యా తస్య త్రయాత్మకత్వాచ్చ. నను పార్థివో
ధాతుర్యుయిషో దేహేషూపలక్ష్యత ఇతి చేన్నైష దోషః. ఇతరాపేక్షయాఽపాం
బాహుశ్యసంభవాత్ తస్మాదపృజేన సర్వేషామేవ దేహబీజానాం భూతసూక్ష్మాణా
ముపాదానం యుక్తం కించ ప్రాణానాం దేహంతరప్రతిపత్తౌ గతిః శ్రావ్యతే 'తము
త్క్రామంతం ప్రాణోఽనూత్క్రామతి ప్రాణ మనూత్క్రామంతం సర్వే ప్రాణా అనూ
త్క్రామంతీత్యాది శ్రుతిభ్యస్సా చ ప్రాణానాం గతిరాశ్రయమంతరేణ న సంభ
వతీత్యతః ప్రాణగతిప్రయుక్తానాం తదాశ్రయాణామపామపి భూతాంతరోపసృష్టా
నాం గతిరర్థాదవగమ్యతే. న హి నిరాశ్రయాః ప్రాణాః క్వచిద్గచ్ఛంతి తిష్ఠంతి వా జీవ
తో ఽదర్శనాత్ వాగాదీనామగ్నాదిగతిశ్రుతిస్తు గౌణీ లోమసు కేశేషు చాదర్శ
నాదోషధీర్లోమాని వనస్పతీ కేశాః ఇతి హి తత్ర తత్రామ్నయతే న చలేషాముత్
ప్లుత్య తేషు గమనం సంభవతి న చ జీవస్య ప్రాణోపాధిప్రత్యాఖ్యానేన గమనమవక

వాక్కులహో జజ్ఞంభే. ౯. ఏవం వదంతౌ యతిరాడ్విజేంద్రావిలోక్య
పార్శ్వస్థితపద్మపాదః, ఆచార్య మాహేతి మహీసురోఽయం వ్యాసో
హి వేదాంతరహస్యవేత్తా. ౧౦. త్వం శంకరశృంకర ఏవ సాక్షా
ద్వ్యాసస్తు నారాయణ ఏవ నూనమ్, తయోర్వివాదే సతతం ప్ర
సక్తే కిం కింకరోఽహం కరవాణి సద్యః. ౧౧. ఇతీదమాకర్ణ్య వచో
విచిత్రం స భాష్యకృతూనక్రకృతం దిద్మతుః, కృతాంజలిస్తుం ప్ర

ల్యుతే నాసి ప్రాజ్ఞైర్విసా దేహంతర ఉపభోగ ఉపపద్యతే తస్మాద్వాగాద్యధిష్ఠా
శ్రీతామగ్నైర్దిదేవతానాం వాగాద్యుపకారిణీనాం మరణకాలే ఉపకారనివృత్తి
మాత్రమపేక్ష్య వాగాదయోఽగ్నైర్దిక్ గచ్ఛంతీత్యుపచర్యతే. యత్తు ప్రథమే
ఽగ్నైర్విత్వాది తదసి న దోషావహం యతస్తత్రాసి ప్రథమేఽగ్నౌ తా ఏవాఽఽ
చక్రద్ధాశబ్దేనాభిప్రేయంతే ఏవం హి సత్వాదిమధ్యావసానసంగాదనాకులమేతదేకం
వాక్యముపపద్యతే ఽన్యథా పునః పంచమ్యామాచుతావహం పురుషవచస్తస్యప్ర
కారే పృష్టే ప్రతివచనావసరే ప్రథమాచుతిస్థానే యద్యసయోర్హోమ్యుద్రవ్యం
శ్రద్ధాం నామావతారయేత్తతోఽన్యథా ప్రశ్నోఽన్యథా ప్రతివచనమిత్యేకవా
క్యతా న స్యాత్. న చ శ్రద్ధాఖ్యః ప్రత్యయో మానసో జీవస్య వా ధర్మస్యై
ధర్మిణో నిష్కృప్య హోమయోపాదాతుం శక్యతే చక్వాదిభ్య ఇవ హృదయాదీని
తస్మాదాశేష శ్రద్ధాశబ్దేనోపాదేయశ్రద్ధా వా అప ఇతి వైదికప్రయోగదర్శనా
దపి శ్రద్ధాశబ్దస్యాపూసపత్తిః. గచ్ఛంతీనామపాం బీజరూపతయా సూక్ష్మత్వగుణ
యోగేన మాణవకే సింహశబ్దఇవ తాసు శ్రద్ధాశబ్దవివోపవన్నః. శ్రద్ధాపూర్వకకర్తృన
మవాయాచ్ఛాపు శ్రద్ధాశబ్ద ఉపపద్యతే పురుషేషు మంచశబ్ద ఇవ 'అహోహానై
శ్రద్ధాం నన్నమంతే పుణ్యాయ కర్తృణ' ఇతి శ్రుతే. శ్రద్ధాహేతుత్వాచ్చ తాసు
శ్రద్ధాశబ్దోపపత్తిః. యద్యద్యత్త జీవానాం శ్రవణం నాస్తి తథా ఽపి య ఇష్టా
పూర్తాదికారిణః పితృయానేన గంతారః శ్రుతాస్త ఏవేహసి ప్రతీయంతే - ఇత్యా
ద్యనేకప్రకారేణ ఖండితవాక్. బృహస్పతిశేషనాగతుల్యవాచోస్తయోర్వాక్కు
లహో దినాద్వకం జజ్ఞంభే. ఉ. ౯. ఏవం ప్రకారేణ వదంతౌ యతిరాడ్విజేంద్రా
విలోక్య పార్శ్వే స్థితః పద్మపాదః ఆచార్యమితీదమాహాయం బ్రాహ్మణో వేదాంతర
హస్యవేత్తా వ్యాసః. హిరవధారణే-ఉ. ౧౦. తథాచ యువయోశ్శివవిష్ణోర్వివాదే
ప్రవృత్తే కింకరేణ మయా కిమనుష్ఠేయమిత్యాహ—త్వమితి. ౧౧. ఇతీదం విచిత్రం
పద్మపాదవచో నిశమ్య స భాష్యకారస్మాక్రకారం : దిద్మతుః ప్రయతస్సావధానః

యతః ప్రణమ్య బభాణ వాణీం నవపద్యరూపామ్. ౧౨. భవాంస్త
 టిచ్చారుజటాకిరీటః ప్రవర్షకాంభోధరకాంతికాంతః, శుభ్రోపవీతీ ధృత
 కృష్ణచర్తా కృష్ణో హి సాక్షాత్కృతిదోషహంతా. ౧౩. భావత్కసూ
 త్రం ప్రతిపాద్య తాదృశపరాపరాధప్రతిపాదకం సత్, అద్వైతభాష్యం
 తవ సంమతం చేతోన్మధ్యా మమా ౨౭౧ః పురతో భవా ౨౭౨శు. ౧౪.
 ఏవం వదన్నయమత్తైత కృష్ణమారాచ్ఛామికరప్రతీచారుజటా
 కలాపమ్, విద్యుల్లతావలయవేష్టితవారిదాభం చిన్ముద్రయా ప్రకట
 యంతమభీష్టమర్థమ్. ౧౫. గాఢోపగూఢమనురాగజుషా రజన్యా
 గర్వాపదం విదధతం శరదిందుబింబమ్, తాపింఛరీతితనుకాంతిర్ఘరీపరీతం
 కాంతేందుకాంతఘటితం కరకం దధానమ్. ౧౬. సప్తాధికాచ్ఛదరవిం
 శతిమాక్తికాధ్యాం సత్యస్య మూర్తిమివ బిభ్రతమక్షమాలామ్,
 తత్తాదృశస్వపతివంశవివర్ధనాత్పా క్తారావభీముపగతా మివ చాను

కృతాజ్ఞలిప్తం ప్రణమ్య నవపద్యరూపాం స్తుతివృత్తరూపాం వాణీం జగాద-ఉపేంద్ర.
 ౧౨. యదువాచ తదాహ భవాన్ విద్యుద్వచ్చారుజటాకిరీటేన ప్రవర్ష కాంభోధరస్య
 కాంతిరీవ యా కాంతిప్తయా కాంతశ్శుభ్రముపవీతం యస్య ధృతం కృష్ణచర్త యేన
 స కలిదోషహంతా కృష్ణదైవపాయనో వ్యాస ఏవ సాక్షా న్నత్యన్యః కశ్చన బ్రహ్మణ
 ఇత్యర్థః. ఉ. ౧౩. భవదీయసూత్రే ప్రతిపాద్యస్య తాదృశస్య నిర్వికేషనవికేషార్థస్య
 కార్యకారణాత్మకస్య వా తస్య ప్రతిపాదకం అద్వైతభాష్యం తవ సత్యమిచీనం సంమ
 తం చేత్తర్హి మమాపరాధం తమిత్యా శీఘ్రం మమాగ్రే ప్రత్యక్షో భవ-పాఠాంతరేభా
 వత్కసూత్రం ప్రతిపాద్య తత్తాదృక్ పరాపరాధప్రతిపాదకమిత్యర్థః. ౧౪. ఏవం
 వదన్ సన్ ఆధానంతరమయం శ్రీశంకరః కృష్ణమారాద్ధూరాదవలోకితవాన్ తం విశి
 నష్టి చామికరప్రతకయస్సువర్ణమయ్యైలతాస్తద్వల్ సుందరాణాం జటానాం కలాపా
 యస్య విద్యుల్లతావలయేన వేష్టితేన మేఘేన తుల్యం చిన్ముద్రయా జ్ఞానముద్ర
 యా ౨భీష్ట మర్థం ప్రకటయంతం-వసంతతిలకా. ౧౫. పునస్త మేవ పంచభిర్విశింష్టి అను
 రాగజుషా రజన్యాతత్యంతమాలింగితం శరచ్ఛంద్రబింబం సిందాస్సుదం కుర్రంశం యతః
 తాపింఛస్తమాలస్తతుల్యస్వశరీరకాంతిర్ఘరీభిర్వ్యాప్తం కాంతో యశ్చంద్రకాంత
 మణిస్తేన నిర్మితం కరకం కమండలుం దధానం. ౧౬. సప్తాధికైరచ్ఛదరైః స్వచ్ఛచ్ఛిద్రై
 ర్వింశతిసంఖ్యాకైరాధ్యామక్షమాలాం సత్యస్య మూర్తిమివ బిభ్రతం తత్తాదృశస్య స్వపతి

నేతుమ్. ౧౭. శార్దూలచర్చోద్వహనేన భూతేరుద్ధూళనేనాపి జటాల
తాభిః, రుద్రాక్షనూలావలయేన శంభోరధాసనాధ్యాసనసఖ్యపాత్రమ్.
౧౮. అద్వైతవిద్యాసృణి తీక్ష్ణధారా వశీకృతాహం కృతికుంజరేంద్రమ్,
స్వశాస్త్రశంకూజ్వల సూత్రదామనియంత్రితాకృత్రిమ గోసహస్రమ్.
౧౯. తత్తాదృగత్యుజ్జ్వలకీర్తిశాలి శిష్యాభిసంశోభితపార్శ్వభాగమ్,
కటాక్షవీక్షామృతవర్షధారా నివారితాశేషజనానుతాపమ్. ౨౦. విలో
క్య వాచంయమసార్వభౌమం స శంకరో ౭శంకితదర్శనం తమ్, గురుం
గురూణామపి హృష్టచేతాః ప్రత్యుద్యయా శిష్యగణైస్సమేతః. ౨౧.
అత్యాదరాచ్ఛాత్రగణైస్సహసౌ ప్రత్యుద్గతస్తచ్చరణౌ ప్రణమ్య,
యత్యగ్రగామీ వినయా ప్రహృష్ట ఇత్యబ్రవీ త్యత్యవతీ సుతం
సః. ౨౨. ద్వైపాయన స్వాగతమస్తు తుభ్యం దృష్ట్వా భవంతం చరి
తా మయా ౭ర్థాః, యుక్తం తదేతత్త్వయి సర్వకాలం పరోపకార

వంశస్య చంద్రవంశస్య వర్ధనాత్పాగుచగతాం తారావశీమశ్విన్యాదిసత్కమాలాం
భవత్పులివంశం వర్ధయిష్యామిత్యనునయం కర్తుమివేత్సుప్రేక్షాద్వయం. ౧౭. శార్దూల
చర్చోద్వహనాదినా శంభోరధాసనాధ్యాసనసఖ్య సఖ్యస్య పాత్రం - ఇంద్ర. ౧౮.
అద్వైతవిద్యాలక్షణస్యాంకుశస్య తీక్ష్ణయా ధారయా వశీకృతో ౭హంకారలక్షణో
గజేంద్రో యేన తం స్వశాస్త్రమద్వైతశాస్త్రం తల్లక్షణే శంకా స్థానాపుజ్వలసూ
త్రలక్షణదామభిన్నియంత్రితమకృత్రిమానాం శ్రుతిలక్షణగవాం సహస్రం యేన తం-
ఉ. ౧౯. తత్తాదృగత్యుజ్జ్వలకీర్తిశాలినాం శిష్యాణాం పక్షి-భిః సంశోభితః పార్శ్వ
భాగో యస్య తం కటాక్షేణాభివీక్షాలక్షణయా ౭న్యుతధారయా నివారితో ౭శేష
జనానామాధ్యాత్మికాదిరూపో ౭నుతాపో యేన తం సర్వో జనానుతాపో యేనేతి
వా. ౨౦. వాచంయమానాం నియంత్రితసర్వేంద్రియాణాం ముసీనాం రాజాసమశం
కికమసంభావితం దర్శనం యస్య తం గురూణామపి గురుం విలోక్య ప్రహృష్టచేతాః
స శంకరః శిష్యగణైః సంయుక్తః ప్రత్యుద్యయా. ౨౧. అత్యాదరాచ్ఛాత్రగణైస్సహ
ప్రత్యుద్గతో ౭సౌ శంకరస్తస్య వ్యాసస్య చరణౌ ప్రణమ్య యత్యగ్రగామీ వినయ
యుక్తః ప్రహృష్టః సక్రీశంకరః సత్యవతీపుత్రమిలీదమువాచ-ఇంద్రవజ్ర. ౨౨. యదు
వాచ తదాహ-హే ద్వైపాయన స్వాగతం తుభ్యమస్తు భవంతం దృష్ట్వా మయా సర్వే
పుమర్థాశ్చరితాస్త దేకదస్త దాదేః సర్వాధ్య సంపాదకత్వం త్వయి యుక్తం తత్ర హేతు

ప్రతదీక్షితత్వాత్. ౨౩. మునే పురాణాని దశాష్ట సాక్షాచ్ఛృతిత్యర్థగ
రాణి సుదుష్కరాణి, కృతాని పద్యద్వయమద్య కర్తుం శో నామ
శక్నోతి సుసంగతార్థమ్. ౨౪. వేదార్ణవం వ్యతియుతం వ్యదధాశ్చతు
ర్థా శాఖాప్రభేదనవశాదపి తాన్విభక్తాః, మందాః కలౌ ఊతిసురా
జనితార ఏతే వేదాన్యహీతుమలసా ఇతి చింతయిత్వా. ౨౫. ఏష్య
ద్విజానాసి భవంతమర్థం గతం చ సర్వం న న వేత్సి యత్తత్, నో
చేత్కథం భూతభవద్భవిష్యత్కథాప్రబంధాన్రచయే రజానక్. ౨౬
ఆభాసయన్నంతరమంగమాంధ్యం స్థూలం చ సూక్ష్మం బహిరంతరం
చ, అపానుదన్భారతశీతరశ్మిరభూదపూర్వో భగవత్ప్రయోధేః. ౨౭.

మాహ సర్వేషు కాలేషు ధరోవకారవ్రతే దీక్షితత్వాత్-ఉ. ౨౩. ధరోవకారవ్రతినా
త్వయా కృతస్య లేశో ఽప్యన్యేన కర్తమశక్య ఇత్యాశయేనాహ హే మునే, 'బ్రాహ్మం
పాద్యం వైష్ణవం చ శైవం లైంగం సగరుడం, నారదీయం భాగవతమాగ్నేయం
సాగ్రందసంజ్ఞితం, భవిష్యం బ్రహ్మవైవర్తం మార్కండేయం సవామనం, వారాహం
మాత్స్యకౌర్మ్యం చ బ్రహ్మాండాఖ్య మితి త్రివడిత్యుక్తాన్యష్టాదశపురాణాని సాక్షా
చ్ఛృతిత్యర్థగ రాణి సుదుష్కరాణి త్వయా కృతాని అత్రాన్వి లోకే సుసంగ
తార్థం శ్లోకద్వయమపి కర్తుం కః శక్నోతి-ఉ. ౨౪. కించ వ్యతియుతం వ్యామిశ్రితం
వేదసముద్రం ఋగ్యజుస్సామాధర్మణలక్షణై శ్చతుర్భిః ప్రకారైర్యుక్తం త్వం వ్యదధాః
కృతవాసనికలౌ మందప్రజ్ఞా ఏతే బ్రాహ్మణా వేదాక్ గ్రహీతుమలసా జనితార ఉత్ప
త్స్విస్త ఇతి చింతయిత్వా కాఖాప్రభేదనవశాదపి తాన్విభక్తాః వ్యధాః
విహితవాసని-వసంతతిలకా. ౨౫. ఏష్యత్ భవిష్యత్ విజానాసి తథా భవంతం వర్త
మానం గతమతీతం చ సర్వం జానాసి యత్త్వం న వేత్సి న జానాసి తన్నాస్త్యేవ నో
చేత్ యదైవ జానాసి తర్హ్యజానక్ భూతభవద్భవిష్యత్కథాప్రబంధాన్ కథం
రచయేః కథం రచితవాసని-ఆఖ్యానకీృప్తం. ౨౬. అంతరమంగం సర్వాంతరమాత్మాన
మప్తమూర్తిశివావయవం తచ్ఛరీరం వాఽఽభాసయన్ స్థూలం కార్యం సూక్ష్మం కార
ణం బహిర్జగన్విధ్యాత్వాజ్ఞానమంతరం ప్రత్యగభిన్నపరమాత్మాజ్ఞానమాంధ్యం తమోఽపా
నుదన్భారతలక్షణో ఽపూర్వశ్చంద్రో భగవత్ప్రయోధేస్త్యతః శ్రీరసముద్రాదభూత్
ప్రసిద్ధచంద్రస్తు బాహ్యం శివశరీరం తద్భిరోలక్షణావయవం వా ప్రకాశయన్ స్థూలం
బాహ్యం తమో నాశయతి. యద్వా బహిః స్థూలం కార్యరూపమంతరం సూక్ష్మం కార
ణరూపం అథివా స్థూలమర్థాజ్ఞానం సూక్ష్మం ధర్మాజ్ఞానం బహిః కామాజ్ఞానమంతరం

వేదాష్టాదశాంగం నిఖిలం చ శాస్త్రం మహాస్తహాభారతవారిరాశిః, త్వత్తః
పురాణాని చ సంబధూపుస్సర్వం త్వదీయం ఖలు వాఙ్మయాఖ్యమ్.
ద్వీపే క్వచిత్సముదయన్నతమేవ ధామ శాఖాసహస్ర సచివశ్శుక
సేవ్యమానః, ఉల్లాసయత్యహా యస్తిలకో మునీనా ముచ్చైః
ఫలాని సుదృశాం నిజపాదభాజామ్. ౨౯. ధత్సే సదా౨౨ర్తి శమ
నాయ హృదా గిరీశం గోపాయసే ౨ధివదనం చ చిరంతనీర్గాః, దూరీ
కరోషి నరకం చ దయార్ద్రదృష్ట్యా కస్తే గుణాన్ గదితుమద్భుతకృష్ణ
శక్తః. ౩౦. యమామనంతి శ్రుతయః పదార్థం న సన్న చాసన్న
బహిర్న చాంతః, స సచ్చిదానందఘనః పరాత్మా నారాయణస్త్యం

మోక్షాజ్ఞానమిత్యర్థః - ఉ. ౨౭ - ౨౮. ద్వైపాయననిరుక్తిం పృక్షరూపకేణాహ-
ముతమేవ ధామ సత్యస్వప్రకాశరూపం పరబ్రహ్మైవ క్వచిద్ద్వీపే సముదయన్
వేదశాఖానాం సహస్రం సచివో యస్య శుకేన సేవ్యమానః కల్పపృక్షరూపీ యో
మునీనాం తిలకస్సుదృష్టీనాం స్వీయచరణభాజాముచ్చైః ఫలాని ఉత్కృష్టాని
మోక్షాదిరూపాణి ఫలాన్యల్లాసయతి అహహేత్యాశ్చర్యే ౨తిప్రసిద్ధౌ వా. స త్వం
తదృశం ధామైవేతి వా-ఇంద్ర. ౨౯. హే౨ద్భుత కృష్ణ తే గుణాన్ పక్షం కశ్చత్తో
న తో౨షి సమర్థః. అద్భుతత్వమాహ సర్వేషామార్తిశమనాయ గిరీశం మహాదేవం
సదైవ వా హృదా ధత్సే స తు గోపాదీనామేవా౨౨ర్తికాంతయే గోవర్ధనసంజ్ఞం
పర్వతం సప్తదినం హస్తేన భృతవాన్. పునశ్చ చిరంతనీర్గాః శ్రుతీరధివదనం ముఖే
పాలయసి స తు ప్రసిద్ధాః నవీనా గాః వనే పాలితవాన్. పునశ్చ దయార్ద్రదృష్ట్యైవ
నరకం దూరీకరోషి స తు యుద్ధే నరకాసురం దూరీకృతవాన్ ఆతప్తవాద్భుతకృష్ణత్వ
మిత్యర్థః. వ. ౩౦. కింబహునా సర్వశ్రుతి ప్రతిపాద్యః పరమాత్మా త్వమేవేత్యాహ-
యమితి. 'నాసదాసీన్నో సదాసీత్' 'అనంతమనబాహ్యం' 'సత్యం జ్ఞానమనంతం
బ్రహ్మ' 'విజ్ఞానమానందం బ్రహ్మ' 'ప్రజ్ఞానఘన' ఇత్యాది శ్రుతయో యం తత్త్వం పద
యోర్లక్ష్యార్థమామనంతి సకార్యకారణాదివిలక్షణస్సచ్చిదానందఘనః పురాణః పురుషః
పరమాత్మా నారాయణస్త్యమేవ నరశబ్దేన స్థావరజంగమాత్మకం శరీరజాతమచ్యుతే తత్ర
నిత్యసన్నిహితాశ్చిదాభాసా జీవా నారా ఇతి నిరుచ్యంతే తేషామయనమాశ్రయో
౨ధిష్ఠానం నరాణాం జీవానాం సమూహస్తేషామిదం భోగ్యజాతం చ నాదం తస్య
జడాజడప్రచంపస్య వా ఆధిష్ఠానం నారాయణః పూర్ణత్వాత్పురుషో౨భివృద్ధ్యాది
వికారశూన్యత్వేన నిర్వికారత్వాత్పురాణః. యద్వా యం తత్త్వంపదయోర్వాచ్యార్థం

పురుషః పురాణః. 30. ఇతి స్తుతస్తేన యథావిధాన మానేదివాన్వి
ష్టరమాత్మనిష్ఠః, ద్వైపాయనః ప్రశ్రయనమ్రపూర్వకాయం యతీ
శానమిదం బభాషే. 31. త్వమస్మదాదేః పదవీం గతో 2 భూరఖండ
పాండిత్యమబోధయం తే, శుకర్షివత్ప్రీతికరో 2సి విద్వత్ పురేవ
శిష్యైస్సహ మా భ్రమిస్త్యం. 32. కృతం త్వయా భాష్యమితీందు
మాశే స్సభాంకణే సిద్ధముఖాన్నిశమ్య, హృదా ప్రహృష్టేన దిదృ
క్షయా తే దృగధ్వనీనః ప్రశమిన్నభూవమ్. 33. ఇత్థం మునీంద్ర
వచనశ్రవణోత్థహర్షం రోమాంచపూరమిషతో బహీరుత్ ప్లవంతమ్,
బిభృత్తమభ్రుచి మాఖ్యదదభ్రశక్తిం శ్రీశంకరశృకమతార్ణవపూర్ణ
చంద్రః. 34. సుమంతువైలప్రథమా మునీంద్రా మహానుభావా నను
యస్య శిష్యాః, తృణాల్లఘ్నీయానపి తత్ర కో హం తథా 2పి కా

లక్ష్మార్థం చామనంతీత్యర్థః తత్ర పరమాత్మైశ్చ్యంతం లక్ష్మార్థప్రతిపాదనం నారా
యణస్ఫుర్వాంతర్యామీ తత్పదవాచ్యార్థః పురి శయనా త్పురుషస్త్యంపదవాచ్యః పురా
ణత్వమనాదిత్వముభయోర్విశేషణం - ఉ. 30. ఇత్యేవం ప్రకారేణ తేన శ్రీశంకరేణ
స్తుతః ఆత్మనిష్ఠః ద్వైపాయనో వేదవ్యాసో యథావిధానమాసనం ఆనేదివాన్ ఉప
విష్టవాన్. 'విభాషాయాం సదవసశ్రువ' ఇతి క్షయః. ప్రశ్రయేణ నమ్రః పూర్వకాయా
2గ్రభాగో యస్య తం యతీశమిదం పక్ష్యమాణమవచ. 31. యదువచ తదాహ
అస్మదాదేః పదవీం త్వం గతో 2భూః పూర్వమేవ ప్రాప్తః తే 2ఖండపాండిత్యమబో
ధయం జ్ఞాతివానస్మి న్వపుత్రవత్ప్రీతికరో 2సి యతో విద్వత్ తస్మాదయం వాదాయా
22గత ఇతి శిష్యైస్సహ త్వం పూర్వం యథాభ్రమం ప్రాప్తస్తథా మాభ్రమిః భ్రమం
మాగాః-ఉ. 32. త్వయా భాష్యం కృతమితి శిష్య సుబంధిని సభాంకణే కన్యచిత్సి
ద్ధస్య ముఖాచ్ఛ్చిత్వా ప్రహృష్టేన హృదా తప దర్శనేచ్ఛయా హే ప్రశమిత్ తే
నేత్రపథచరో 2హం కాతో 2స్మి. 33. విపంభూతస్య మునీంద్రస్య వేదవ్యాసస్య
వచనస్య శ్రవణాదుత్థితరోమాంచపూరవ్యాజేన బహీరుత్ ప్లుత్య గచ్ఛంతం హర్షం ధార
యన్ శుకాచార్యమతలక్షణసముద్రప్రవర్ధనే పూర్ణచంద్రః శ్రీశంకరో నవమేఘ
కాంతిమనల్ప శక్తిం తం శ్రీవ్యాసమాఖ్యతో ప్రోక్షవాన్-ప. 34. తద్వాక్యముదాహరణి
త్రిభిః సుమంతువైలవై శంపాయనాద్యా మునీంద్రాః మహానుభావాః ప్రభావో యేషాం
తే-నను యస్య తే శిష్యాస్తస్మిన్ స్వయం తృణాదవ్యతిశయేన లఘుభూతో 2హం కః యద్య

రుణ్యమదర్శి దీనే. 3౬. సో ౭హం సమస్తార్థవివేచకస్య కృత్వా భవ
త్సూత్రసహస్రరత్నేః, భాష్యప్రదీపేన మహర్షిమాన్యసీరాజనం దృష్ట
తయా న లజ్జే. 3౭. అకారి యత్సాహసమాత్మబుధ్యా భవత్ప్రశిష్య
వ్యవదేశభాజా, విచార్య తత్సూక్తి దురుక్తిజాలమర్హస్సమీకర్తమిదం
కృపాభుః. 3౮. ఇత్థం నిగద్యోపరతస్య హస్తాత్ హస్తద్వయేనా౭౭ద
రతస్స భాష్యమ్, ఆదాయ సర్వత్ర నిరైక్షతాసౌ ప్రసాదగాంభీర్యగు
ణాభిరామమ్. 3౯. సూత్రానుకారిమృదువాక్యనివేదితార్థం స్వీయైః
పదైస్సహ నిరాకృతపూర్వపక్షమ్, సిద్ధాంతయుక్తివినివేశితతత్త్వరూపం
దృష్ట్వా ౭భినంద్య పరితోషవశాదవోచత్. ౪౦. న సాహసం తాత
భవానకార్షద్యత్సూత్రభాష్యం గురుణా వినీతః, విచార్యతాం సూక్త
దురుక్తమత్రే త్యేతన్నహత్సాహసమిత్యవైమి. ౪౧. మీమాంసకా
నామపి ముఖ్యభూతో వేత్తాఖిలవ్యాకరణాని విద్వాన్, వినిస్సరేత్తే

ప్యేవం తథా ౭సి దీనే మయి కారుణ్యం దర్శితవానసి-ఉ. 3౬. సో౭హం లఘీయా
నసి తవ కారుణ్యపాత్రతాం గతస్సర్వేషామపనిషద్గతానామర్థానాం వివేచకస్యాయ
మత్రాభిప్రేతో ౭ర్థో ౭యం నేతి విచిచ్య ప్రదర్శకస్య భవదీయసూత్రలక్షణస్య సహ
స్రకిరణస్య సూర్యస్య భాష్యలక్షణేన ప్రదీపేన నీరాజనమూర్తికం కృత్వా హే
మహర్షిమాన్య ధార్మ్యేన న లజ్జే - ఇంద్ర. 3౭. యద్యప్యేవం తథా౭సి భక్త్యా
కృతం ప్రదీపేన నీరాజనం యథా సవితా స్వీకరోతి తథా భవత్సూత్రేణ స్వీకృ
తత్వా న్నత్యుక్తం భాష్యం త్వం శోభయితుమర్హసీత్యాశయేనా ౭౭హ భవత్ప్రశి
ష్యవ్యవదేశపాత్రేణ మయా యత్సాహసం స్వబుధ్యా కృతం తద్విచార్య సూక్తిదురు
క్తిజాలమిదం నమం కర్తుం కృపాభుస్త్వం యోగ్యో ౭సి-ఉ. 3౮. ఇత్థముద్వోపర
తస్య తూష్టిం శీతస్య శ్రీశంకరస్య హస్తా త్స వేదవ్యాస ఆదరేణ హస్తద్వయేన భాష్య
మాదాయాసౌ వ్యాసః ప్రసాదగాంభీర్యగుణైరభిరామం సర్వత్ర సమ్యక్విచార
పూర్వకం దృష్టవాన్. 3౯. పునస్తద్విశిష్య - సూత్రానుసారిభిర్మృదువాక్యైర్నివే
దితో ఆర్థో యేన స్వీయైః పదైర్నిరాకృతాః పూర్వపక్షా యత్ర సిద్ధాంతయుక్తిభి
ర్వినివేశితం తస్య సిద్ధాంతస్య స్వరూపం యత్ర తథాభూతం భాష్యం స వేదవ్యాసో
దృష్ట్వా ౭భినంద్య పరితోషవశాదవోచదుక్తవాన్-న. ౪౦. గురుణా వినీతో భవాన్
యత్సూత్రభాష్యమకృత తత్సాహసం స కృతవాన్ సూక్తదురుక్తమత్ర విచా
ర్యతామిత్యేతన్నహత్సాహసమిత్యవైమి జానామి - ఉప. ౪౧. తత్ర హేతుమాహ

పదనాద్యతీందోగ్గోవిందశిష్యస్య కథం దురుక్తమ్. ౪౨. న ప్రాకృతస్త్యం సకలార్థదర్శి మహానుభావః పురుషోఽసి కశ్చిత్, యో బ్రహ్మచర్యాద్విషయాన్నివార్య పర్యవ్రజసూర్య ఇవాంధకారాత్. ౪౩. బహ్వర్థగర్భాణి లఘూని యాని నిగూఢభావాని చ మత్కృతాని, త్వామేవమిత్యం విరహాయ్య నాస్తి యస్తాని సమ్యగ్వివరితుమిష్టే. ౪౪. నిసర్గదుష్టానతమాని కో వా సూత్రాణ్యలంబేతుమర్హతస్సక్, క్లేశస్తు తావాత్ వివరితురేషాం యావాన్ప్రణేతుర్విబుధా వదంతి. ౪౫. భావం మదీయమవబుధ్య యథావదేవం భాష్యం ప్రణేతుమనలం భగవాన పీశః, సాంఖ్యాద్విదినా విలులితం శ్రుతిమూర్ధ వర్జోద్ధర్తుం కథం పరశివాంశ మృతే ప్రభుస్స్యాత్. ౪౬. రోషానుషంగకలయాఽపి సుదూరముక్తో

మీమాంసకానామపీతి వేత్థ జానాసి - ఉ. ౪౨. కించ న ప్రాకృతస్త్యం కింతు సర్వార్థదర్శి కశ్చిన్మహానుభావః పురుషోఽసి తత్ర హేతుమాహ-య ఇతి. పర్యవ్రజః సన్న్యాసం కృతవాత్. ఆనాయాసేన విషయనివారణే వృష్టాంతో యథా సూర్యోఽంధకారాన్నివార్య గచ్ఛతి తద్యత్. ౪౩. మత్కృతభాష్యకరణాదసి త్వం ప్రాకృతో న భవసీత్యాశయేనాహ బహవోఽర్థా గచ్ఛేయేషాం నిగూఢో భావో యేషాం పున శ్చ లఘూని మత్కృతాని యాని మాత్రాణి తాని త్వం విహాయ ఏవంప్రకారేణ సమ్యక్ యో వివరితుం వివరణం కర్తుం సమర్థస్య నాస్తి. ౪౪. కించ సూత్రకృత్పురి శ్రమతుల్య ఏవైషాం వ్యాఖ్యాతుః పరిశ్రమ ఇతి దేవాః పండితాశ్చ పదంతిత్యాహ నిసర్గాత్సద్భావాదేవాతిశయేన దుష్టానాని సూత్రాణి యథా భూతార్థతో జ్ఞాతుం కో వాఽలం న కోఽపి సమర్థః హే సమ్యత ఏషాం సూత్రాణాం ప్రణేతుర్యావాత్ క్లేశస్తావాచ్యేవైషాం వివరణకర్తుః క్లేశ ఇతి విశేషజ్ఞా దేవాశ్చ పదంతి. ౪౫. ఏవం యథా త్వయా మదీయా భావో బుద్ధస్తథా తం యథావద్విజ్ఞాయ విశ్వరూపయోగోఽసి కర్తృమ కర్తృమన్యథాకర్తుం సమర్థోఽసి కశ్చిద్భాష్యం ప్రణేతుమలం సమర్థో న భవతి యథావ దేవం భాష్యమితి వా యత ఏవమతః పరశివాంశం వినా సాంఖ్యాద్విదినా వివరితతాం ప్రాపితం వేదాంతమార్గముద్ధర్తుం కథం ప్రభుస్సమర్థస్సాన్విదిత్యర్థః- వసం. ౪౬. యత్తు ధత్స ఇత్యాద్యుక్తం తత్రాహాద్యుత్తశంకరస్త్యం వర్ణయితుం న శక్యోఽద్యుత్తత్వం దర్శయతి-రోషస్య సంబంధలేకేనాపి రహితస్య తు రోషానుషంగేణ ముక్తో న భవతి ఏవంభూతోఽద్యుధిమానసం మనసి సకలా ఆపి కలా ధత్సే న తు శిరస్యేకామేవ

ధత్సేఽధిమానసమహో సకలాః కలాశ్చ, సర్వాత్మనా గిరిజయోపహిత
స్వరూపశ్శక్తో న వర్ణయితుమద్భుతశంకరస్త్యమ్. ౪౭. వ్యాఖ్యాప్య
సంక్షైః కవిభిః పునైతద్వ్యాఖ్యాప్యతే కైశ్చిదితఃపరం చ, భవా
నివాస్తద్భద్రదయం కిమేతే సర్వజ్ఞ విజ్ఞాతుమలం నిగూఢమ్. ౪౮. వ్యా
ఖ్యాపి భూయో నిగమాంతవిద్యాం విభేదవాదా విదుషో విజిత్య,
గ్రంథా గ్రంథా భువి ఖ్యాపయ సానుబంధానహం గమిష్యామి యథాభి
లాషమ్. ౪౯. ఇత్యుక్తవంతం తమసావవోచత్కృతాని భాష్యాణ్యపి
పాఠితాని, భవప్రాని సమ్యక్కుమతాని ధైర్యాదితః పరం కింకరణీయ
మస్తి. ౫౦. ముహూర్తమాత్రం మణికర్ణికాయాం విధేహి సద్వత్సల
సన్నిధానమ్, చిరాద్యతేఽహం పరమాయుషోతే త్యజామి యావ
ద్వపురద్య హేయమ్. ౫౧. ఇతీదమాకర్ణ్య వచో విచింత్య సశం
కరం ప్రాహ కురుష్వ మైవమ్, అనిర్జితాస్సంతి వసంధరాయాం త్వయా

శశికలాం బిభర్తి పునశ్చ సర్వాత్మనా సర్వాత్మభావేన గిరిజయా వేదాంతవాచి జాత
యా బ్రహ్మవిద్యాలక్షణయా పార్వత్యా యుక్తం స్వరూపం యస్య స త్వర్థశరీరేణ
పార్వత్యా యుక్తస్వరూప ఇత్యర్థః. ౪౭. యదుక్తం లజ్జాసంపాదకం కర్తృకృత్వాఽపి
భృష్టతయాఽహం న లజ్జ ఇతి తత్రాహ పూర్వమేతన్నదీయం సూత్రజాతమనం
ఖ్యాతైః కవిభిర్వ్యాఖ్యాతం ఇతఃపరం చ కైశ్చిత్కవిభిరేతద్వ్యాఖ్యాప్యతే పరం తు
భవానివ నిగూఢమస్తదభిప్రాయం విజ్ఞాతుం కిమేతే వ్యాఖ్యాతారోఽలం సమర్థా
నైవ శక్తాస్సర్వజ్ఞస్య తవైవైతద్విజ్ఞానే శక్తిర్న త్వస్యస్వాల్పజ్ఞ స్వేత్యాశయవా
నాహ-హే సర్వజ్ఞేతి-ఉ. ౪౮. ఏవం సూత్రభాష్యం స్తుత్వా శ్రుతిభాష్యకరణాదా
ప్రేరయన్ స్వగమనమామంత్రయతి - వ్యాఖ్యాసీతి - వేదాంతవిద్యాముపనిషదం విభే
దవాదాన్పండితాన్ విజిత్య విషయసంబంధప్రయోజనాధికార్యాఖ్యానబంధయు
క్తా గ్రంథాన్ ఆఖ్యాపయ-ఆఖ్యానకీ. ౪౯. ఇత్యుక్తవంతం తం శ్రీవ్యాస మసౌ
శ్రీశంకరోఽవోచత్ అవదత్ త్వదాజ్ఞా మయా పూర్వమేవ సంపాదితేతి దర్శయతి
నిగమాన్తభాష్యాణి కృతాని పాఠితాని చ పునశ్చ కుమతాని ధైర్యాత్సమ్యక్సాక్షి
తాని తస్మాదితః పరం కించిదపి కర్తవ్యం నాస్తి. ౫౦. యత ఏవమతో హేసద్వ
త్సల ఘటికాద్వయం మణికర్ణికాయాం సామీప్యం విధేహి వితదర్థమహం చిరా
ద్యత్నం కరోమి పరమాయుషస్తవ సమీపేఽద్య యావద్ధేయం వపుశ్శరీరం త్య

బుధాః కేచిదుదారవిద్యాః. ౧౨. జయాయ తేషాం కలిహాయనాని
 వస్త్రవ్యమేవ స్థిరధీస్త్యయా ౭పి, నో చేస్తుముక్షౌ భువి దుర్లభాస్యా
 త్థినితిర్యథా మాతృభుతస్య బాల్యే. ౧౩. ప్రసన్నగంభీరభవత్ప్రణీత
 ప్రబంధసందర్శభవః ప్రహర్షః, ప్రోత్సాహయత్యాత్మవిదామృషీణాం
 వరేణ్య విక్రాణ్ముతుం వరం తే. ౧౪. అష్టౌ వయాంసి విధినా తవ
 వత్స దత్తాన్యన్యాని చాష్ట భవతా సుధియా ౭౭ర్జితాని, భూయో
 ౭పి షోడశ భవంతు భవాజ్ఞయా తే భూయాచ్ఛ భాష్యమిదమారవి
 చంద్రతారమ్. ౧౫. త్వమాయుషా ౭నేన విరోధివాదిగర్వాంకురో
 స్త్వాలనజాగరూకైః, వాక్యైః కురుష్వృద్ధితభేదబుద్ధీనద్వైతవిద్యాపరి
 పంథినో ౭న్యాక్. ౧౬. ఇతీరయంతం ప్రతివాచమూచే స శంకరః
 పావిత్రసర్వలోకః, త్వత్సూత్రసంబంధవశాన్తదీయం భాష్యం ప్రచారం
 భువి యాతు విద్వాక్. ౧౭. ఇతీరయిత్వా చరణౌ వవందే యతిర్తు నే
 స్సర్వవిదో మహాత్మా, ప్రదాయ సంభాష్య వరం మునీశో ద్వైపాయన

జామి తావదిత్యర్థః. హే వరమా౭౭యుషా౭౭నే సమాప్తావితి వా-ఉపేం. ౧౧-౧౨.
 తేషామదారవిద్యానాం జయాయ హేస్థిరధీర్ధృత్తి తత్పరాభవహేతుభూతాః
 గ్రంథాస్త్యయా రచితాస్తథా౭పి కలిపయవర్షాణి త్వయా ౭పి పస్త్రవ్యమేవ
 విపక్షే దోషమాహ-నో చేదితి. యథా బాల్యే మాతృరహితస్య స్థితిద్దుర్లభా తద్వస్తాత్మవ
 ద్రక్షణేణ త్వయా రహితా మోక్షేచ్ఛా దుర్లభా స్యాత్-ఉప. ౧౩. ఆయుషః సమా
 ప్తిం విచార్య వరదానాయా౭౭హ హే ఆత్మవిదాం ఋషీణాం వరేణ్య ప్రసన్నగంభీ
 రాణాం భవత్ప్రణీతానాం ప్రబంధానాం సందర్శిత్వో జన్మ యస్య స ప్రహర్షః
 కుభ్యం వరం ప్రదాతుం మాం ప్రోత్సాహయతి. ౧౪. వయాంసి వర్షాణి భవస్య శివస్యా
 ౭౭జ్ఞయా-వరాంతరం దదాతి చ పునరిదం భాష్యమారవిచంద్రతారం భూయాత్
 యావత్సూర్యాది స్థితిస్తావద్భవతిత్యర్థః - వ. ౧౫. నను షోడశవర్ష పరిమితాయుషా
 మయా కిం కర్తవ్యమిత్యాకాంక్షాయామాహ త్వమనేనా౭౭యుషా౭న్యానద్వైత
 విద్యాపరిపంథినః స్వవాక్యైస్త్యక్తభేదమతీక్ కురుష్వ - వాక్యాని విశిష్య. విరోధి
 వాదినాం గర్వస్య సమూలాఃఘోదనే జాగరూకైః సావధానైః - ఉ. ౧౬. ఇత్యేవం
 కథనం కుర్వంతం వేదవ్యాసం పవిత్రితలోకః సశంకరః ప్రతిపచనముచావ యద్యపి
 మదీయం భాష్యం ప్రచారం గంతుం యోగ్యం న భవతి తథా ౭పి త్వత్సూత్రసంబం
 ధవశాత్ హే విద్వాక్ భువి ప్రచారం గచ్ఛతు స్వలాభువోక్తి రియం. ౧౭. సంభాష్య

సోఽంతరథా ద్యతాత్తా. ౧౮. ఇత్థం నిగద్య ఋషిపృష్ఠి తిరోహితే
 ౭స్త్రిన్నంతర్వివేకనిధిరవ్యథ వివ్యథే సః, హృత్తాపహారి నిరుపాధిక్వ
 పారసానాం తత్తాదృశాం కథమహో విరహో విషహ్యః. ౧౯. తత్త్వా
 దపద్దే నిజచిత్తపద్దే పశ్యన్మథంచద్విరహం విషహ్య, యతిక్షీతీశోఽపి
 గురోర్నియోగాన్వనో దధే దిగ్విజయే మనీషీ. ౨౦. భాష్యస్య
 వార్తిక మతైష కుమారిలేన భట్టేన కారయితు మాదరవాన్తునీంద్రః,
 వంధ్యాయమానదరవింధ్యమహీధరేణ వాచంయమేన చరితాం హరి
 తం ప్రతస్థే. ౨౧. తతస్స వేదాంతరహస్యవేత్తా భేత్తా మతానాం
 తదసప్తతానామ్, ప్రయాగమాగాత్ప్రథమం జిగీషుః కుమారిలం
 సాధితకర్తజాలమ్ ౨౨. ఆమజ్జతాం కిల తనూమనితాం సీతాం చ
 కర్తుం కళిందసుతయా కలితానుపంగామ్, అహ్నియ జహ్నుతనయా

వరమవశ్యం భావివరం వరం ప్రదాయ సంపూజ్యేతి వా. ౧౮. ఇత్థం సంభాష్యస్త్రి
 స్పృషిక్రేష్టే వేదవ్యాసే ౭ంతర్ధానం గతే ఆధానంతరమంతర్వివేకనిధిరసి సః శ్రీశం
 కరో వివ్యథే వ్యథాం ప్రాప తత్ర హేతుః. హృత్తాపస్య హారి నిరుపాధిక్వపారసా
 యేషాం తత్తాదృశాం వ్యాసప్రభృతీనాం విరహః కథమహో విషహ్యః కథమసి విష
 హ్యో న భవతీత్యర్థః. వ. ౧౯. తస్మి కథం తద్విరహం విషహ్య దిగ్విజయే మనో దధే
 ఇత్యాకాంతాయామాహ తదితి - గురోర్వేదవ్యాసస్య నియోగాదనుకాసనాత్ - ౨౦.
 ౨౦. అథ దిగ్విజయే మనసః స్థాపనానంతరం కుమారిలేన భట్టేన భాష్యస్య వార్తికమా
 దరాత్కారయితుమేష మునీంద్రః వంధ్యవదాచరన్తో నిష్ఫలా దరా గర్తా యస్త్రిం
 ద్రథాభూతో వింధ్యాచలా యేన లేన వాచంయమేన అగస్త్యేన మునినా చరితాం
 దక్షిణాం హరితం దిశం ప్రతి ప్రతస్థే ప్రస్థానం కృతవాక్-వ. ౨౧. తతః ప్రస్థానా
 నంతరం వేదాంతరహస్యవేత్తాఽసప్తతానామసఖిమతానాం మతానాం ప్రసహ్య ఝడి
 తివా భేదనకర్తా సశ్రీశంకరః సాధితకర్తకాండం కుమారిలం ప్రథమం జేతుమిచ్ఛుః
 ప్రయాగం తీర్థరాజమాగచ్ఛత్ ప్రథమం ప్రయాగమితి వా సంబంధః. ౨౨. ఆ
 ధానంతరం ఆమజ్జతాం పుంసాం తనూం శరీరమసితాం కృష్ణాం విష్ణుస్వరూపాం
 సీతాం శ్వేతాం శివస్వరూపాం చ కర్తుం కళిందాఖ్యుగిరిపుత్ర్యా కాళింద్యా యము
 నయా సంపాదితోఽనుపంగస్సంబంధో యయా నిష్టుతాని నాశితా న్యఘాని యయా
 తాం జాన్తావీమన్తాయాంజనాఽర్థానాం చతుర్విధపురుషార్థానాం మార్గం మధ్యే
 ప్రయాగం ప్రయాగస్య మధ్యే అగమత్. 'పారే మధ్యే పష్ఠ్యా'వేతి సమాసః

మథ నిహ్నుతాఘం మధ్యేప్రయాగమగమస్తునిరర్థమార్థమ్. ౬౩. గంగాప్రవాహైరుపరుద్ధవేగా కళిందకన్యా స్తిమితప్రవాహః, అపూర్వసఖ్యాగతలజ్జయేవ యత్రాధికం భాతి విచిత్రపాథాః. ౬౪. అంతేవసద్భిరమలచ్ఛవినంప్రదాయమధ్యేతుమాశ్రితజలాం కుహచిన్నరాత్రైః, చక్రద్వయేన రజనీసహవాససౌఖ్యసంశీలనాయ కిల సంవళితాం పరత్ర. ౬౫. యత్రాప్లుతా దివ్యశరీరభాజ ఆచంద్రతారం దివిభోగజాతమ్, సంభుజ్జితే వ్యాధికథానభిజ్ఞాః ప్రాహేమమర్థం శ్రుతిరేవ సాక్షాత్. ౬౬. అజ్ఞాతసంభవతిరోధికథా ౭పి వాణీ యస్యాస్మితాసితతయైవ గృణాతి రూపమ్, భాగీరథీం యమునయా పరిచర్యమాణా మేతాం విగాహ్యా ముదితో మునిరిత్యభాణీత్. ౬౭. సిద్ధాపగే పురవిరోధిజటోఽరోధక్రుద్ధా కుతశ్చతమదస్సదృశాన్విధత్యే, బద్ధా న కిన్ను

వివం విదం తత్త్వనిపాతనం చ-వ. ౬౩. గంగాప్రవాహైరుపరుద్ధో వేగో యస్యాస్మా విచిత్రజలా కళిందకన్యా యమునా యత్ర ప్రయాగమధ్యే ౭పూర్వసఖ్యా ఆగతా యా లజ్జా తయా స్తిమితో ౭చంచలః ప్రవృత్తిః స్తోతో వా యస్యాస్తథా భూతేవాధికం భాతి. ని. 'ప్రవాహస్తు ప్రవృత్తై స్యాదపి స్తోతసి వారిణీ'తి మేదిసి - ఉ. ౬౪. కుహచిల్ క్వచి దమలకాంతిలక్షణం సంప్రదాయమధ్యేతుం సమీపే వసద్భిశ్చివైర్నరాత్రైర్నంనైరాశ్రితం జలం యస్యా స్తాం పరత్రాన్యత్ర నళినీసహవాసలక్షణసౌఖ్యసంశీలనాయ చక్రద్వయేన సంవ్యాప్తాం భాగీరథీం విగాహ్యేతి వ్యవహితేనాన్వయః. ని. 'రజనీ నలినీ రాత్రి హరిద్రా జతుకానుచేతి మేదిసి - వ. ౬౫. తామేవ వర్ణయతి యత్ర యస్యాం యమునయా సంగతాయాం గంగాయామాప్లుతా దివ్యశరీరభాజః పునశ్చ వ్యాధికథానభిజ్ఞాస్సంతః దివి భవం భోగసముదాయం సమ్యగ్భుంజతే. నన్వత్ర కింప్రమాణమితి చేత్తత్రాహ ఇమమర్థం సాక్షాచ్ఛృతిరేవ ప్రాహ. తథాచ శ్రుతిః—'సితాసితే సరితే యత్ర సంగతే తత్రాప్లుతాసో దివముత్పతంతీ'త్యాద్యా - ఇంద్ర. ౬౬. కించ వాణీ శ్రుతి రసి అజ్ఞాతా సంభవస్య జన్మనస్తిరోధేస్తిరోధానస్య చ కథా యయా సా యస్యా యమునయా సంగతాయా గంగాయాస్మితాసితతయైవ రూపం వర్ణయతి - తథా భూతామేతాం యమునయా పరిచర్యమాణాం భాగీరథీం విగాహ్యా ముదితో మునిః శ్రీశంకర ఇతి వత్త్యమాణమభాణీదుక్తవాక్ - వ. ౬౭. హేసిద్ధాపగే త్రిపురవిరోధిసశ్చివస్య జటాభిరుపరోధేన క్రుద్ధా శతమమువ్య శివస్య సదృశాన్ కుతః కిమర్థం విధత్యే విహం త్వయా రచితానాం శివానాం జటాభిః కిం న బద్ధా భవితాసి కిం

బద్ధా న భవిష్యసి కింతు భవిష్యస్యేవ ఏవమాక్షిష్య స్వయమేవ ప్రతిక్షిపతి జడప్రకృ
తయో భవిష్యన్న జానంతి ఆత్ర నిందయా స్తుతేరవగమాద్యాజస్తుతిః. 'ఉక్తిర్వాజ
స్తుతిర్నిందా స్తుతిభ్యాం స్తుతినిందయో' రిత్కుక్తేః. ౬౦. హేసురావగే సస్సార్గవర్తన
పరా ౭పి త్వం నిత్యమపవిత్రాణ్యస్థిని క్షిపర్థమాదదానీత్యాక్షేపః స్వయమేవ సమా
ధత్తే హేదేవి తవ హృదయమాక్షాతః తవాభిప్రాయో బుద్ధస్తవ జలే కృతం మజ్జనం
యైస్తేహం సజ్జనానాం ప్రాయః ప్రసాధనకృతే శివరూపాణాం లేహమలంకారార్థ
మాదదానీత్యర్థః. 'జిద్రహితాకారపురుషకత్వాత్పరస్మై పదప్రయోగో న దోషావహః'
'ఆజ్ఞోదోఽనాస్య విహరణే' ఇతి జిద్ధిహణాత్ జ్ఞాపకాత్తథా చ లోకోపకారాయ
యథోక్తా తవ ప్రవృత్తిరిత్యర్థః. ౬౧. స్వాపానుషంగేణ నిద్రానుషంగేణ యా జడ
తా తయా భరితాన్నిద్రానుషంగజడతావిధురానేవ విధత్సే దూరీభవద్విషయరాగో
యస్తాత్తథాభూతం హృద్యేహం తాంస్తు ముఖాదిముండనేన ధూర్వావతంసయసి ధూర్త
శిరోమణీస్కరోషి తథా చైవ శోచామూర్ఛః ఆత్ర తథా దూరీభవద్విషయరాగ
హృదో ధూర్తో ధుత్తూరపుష్పం తదవతంసః శివస్తద్రూపాత్ కరోషీతి క్షేపేణ స్తుతిః
'ధూర్తం తు ఖండలవణే ధుత్తూరే నా విటే త్రిప్వీతి మేదిసి - ఇం. ౭౦. ఇత్యేవం
త్రివేణీం స్తువన్ సన్ తావసరాట్ కాట్యా కటిం సమ్యగాచ్ఛాద్య భుజదండయుక్తే
నోర్ధ్వం ధృతో వేణుదండో యేన స కృషీటే జలే. ని. 'కృషీటముదరే తోయే' ఇతి
మేదిసి-ఆఘమర్షణస్నానే మనో యస్య తథాభూతో బభూవ. ఉ. ౭౧. యా పుహాష
గర్భే దధార దుఃఖంచ భూరి ఆసోధ సా మాతాఽప్యస్తూరి స్తృతా - ఆఖ్యా. ౭౨.
దాగ్గిరూడితి ఆనుష్టికమనుష్టానం ఆవసాయ్య గమప్య కల్టారక్తితైర్వాతైరుపవేష్యమానః

తీరే విశ్రామ తమాలకాలిన్యత్రాంతరే ౭శ్రూయత లోకవార్తా. ౭౩. గిరేరవప్లుత్య గతిస్సతాం యః ప్రామాణ్య మామ్నాయగిరామవా దీత్, యస్య ప్రసాదాత్రిదివాకసో ౭పి ప్రవేదిరే ప్రాక్తనయజ్ఞ భాగా. ౭౪. సో ౭యం గురోరున్మథనప్రసక్తం మహత్తరం దోష మపాకరిష్టుః, అశేష వేదార్థవిదా స్తికత్వాత్తుమానలం ప్రావిశదేషధీరః. ౭౫. ఆయం హ్యధీతాఖలవేదమంత్రః కూలంకషాలోడిత సర్వతంత్రః, నితాంతదూరీకృత దుష్టతంత్రస్త్రిలోక్యవిభ్రామితకీర్తియంత్రః. ౭౬. శ్రుత్వేతి తాం సత్వరమేష గచ్ఛత్ వ్యలోకయత్తం తుషరాశినం ఫమ్, ప్రభాకరాదైః ప్రధితప్రభావై రుపస్థితం సాశ్రుముఖై ర్వి నేయైః. ౭౭. ధూమాయమానేన తుమానలేన సందహ్యమానే ౭పి వపుష్యశేషే, సందృశ్యమానేన ముఖేన బాష్పపరీతపద్మశ్రియమాద థానమ్. ౭౮. దూరే విధూతాఘమసాంగభంగాత్ తం దేశికం దృష్టి పథావతీర్ణమ్, దదర్శ భట్టో జ్వలదగ్నికల్పో జగోప యో వేదపథం జితారిః. ౭౯. అదృష్టపూర్వం శ్రుతపూర్వవృత్తం దృష్ట్వా ౭తిమోదం

తమాలకాలిని తీరే విశ్రమం కృతవాత్ ఆత్రాంతరే లోకవార్తా ఆశ్రూయత-ఉ. ౭౩. తా మేవ దర్శయతి గిరేరితి-యస్సతాం గతిః పర్వతాదవప్లుత్య వేదగిరాం ప్రామాణ్య మవాదీత్. ౭౪. సో ౭యం భట్టపాదః గురోరున్మథనా త్వసక్తం ప్రాప్తం మహత్త రం దోషమపాకరిష్టుస్సర్వవేదార్థజ్ఞ ఏష ధీర ఆస్తికత్వాత్తుమాన్నిం ప్రావిశత్. ౭౫. ఆయం భట్టపాదః హి ప్రసిద్ధమధీతాఖలవేదమంత్రః పునశ్చ కూలంకషా నదీ తద్వ దాలోడితాని అవగాహితాని సర్వకాస్త్రాణి సర్వసిద్ధాంతా వా యేన సనితాంతం దూరీ కృతాని దుష్టతంత్రాణి యేనాతపివ విభ్రామితం కీర్తిలక్షణం యంత్రం యేన సః-ఉ. ౭౬. ఇతి తాం లోకవార్తాం శ్రుత్వా తం వ్యలోకయత్ దృష్టవాత్-ఉ. ౭౭. తం విశినప్తి-ధూమాయమానేన తుమాన్నినా ౭శేషే వపుషి సందహ్యమానే ౭పి సందృశ్య మానేన ముఖేనోష్ణవాష్పక్షమలస్య శ్రియమాదధానం. ని. 'బాష్పమూష్ణాశ్రుకశిపా' ఇతి మేదిసి. ౭౮. కటాక్షభంగాత్ దూరే విధూతాన్యమాని యేన తం దృష్టిమార్గే ౭వ తీర్ణం దేశికం శ్రీశంకరం జ్వలదగ్నితుల్య భట్టపాదో దదర్శ యో జితారిచ్ఛేదమార్గం జగోప. ౭౯. అదృష్టపూర్వం శ్రుతపూర్వం వృత్తం చరితం యస్య తం శ్రీశంకరం , దృష్ట్వా భట్టో ౭తిహర్షం జగామ తతశ్చ శిష్యగణైః పూజాం కృతవాత్ తాం

స జగామ భట్టః, అచీకరచ్చిష్యగణైస్సపర్యా ముపాదదే తామపి
దేశికేంద్రః. ౮౦. ఉపాత్తభిక్షః పరితుష్టచిత్తః ప్రదర్శయామాస స
భాష్యమస్తై, సర్వో నిబంధో వ్యామలో ౭పి లోకే శిష్టేక్షితస్సంచ
రణం ప్రయాతి. ౮౧. దృష్ట్వా భాష్యం హృష్టచేతాః కుమారః ప్రోచే
వాచం శంకరం దేశికేంద్రమ్, లోకే ౭త్వలో మత్సరగ్రామశాలీ
సర్వజ్ఞానో నాల్పభావస్య పాత్రమ్. ౮౨ అష్టో సహస్రాణి విభాంతి
విద్యౌ సద్వార్తికానాం ప్రథమే ౭త్ర భాష్యే, అహం యది స్యామ
గృహీతదీక్షో ధ్రువం విధాన్యే సునిబంధమస్య. ౮౩. భవాదృశాం
దర్శనమేవ లోకే విశేషతో ౭న్తీస్సమయే దురాపమ్, పురాజ్ఞితైః
పుణ్యచయైః కథంచిత్త్వమద్య మే దృష్టిపథం గతో ౭భూః. ౮౪.
అసారసంసారపయోధిమధ్యే నిమజ్జతాం సద్భిరుదారవృత్తైః, భవా
దృశై స్సంగతిరేవ సాధ్యా నాన్యస్తదుత్తారవిధావుపాయః. ౮౫. చిరం
దిదృక్షే భగవంతమిత్థం త్వమద్య మే దృష్టిపథం గతో ౭భూః, న
హ్యత్ర సంసారపథే నరాణాం స్వేచ్ఛావిధేయో ౭భిమతేన యోగః.
౮౬. యునక్తి కాలః క్వచిదిష్టవస్తునా క్వచిత్త్వరిష్టేన చ నీచవస్తునా,

సపర్యామనపేక్షితామపి దేశికేంద్రస్వీకృతవాక్. ౮౦. ఉపాత్తా భిక్షా యేన
పరితుష్టచిత్తస్స శ్రీశంకరో ౭స్తై భట్టపాదాయ భాష్యం దర్శయామాస. నను కిమర్థం
దర్శయామాసేత్యపేక్షాయా మాహ. సర్వ ఇతి. ౮౧. తత్ర హేతుమాహ - హి
యస్తాల్లోకే ౭ల్లః త్షుద్రో మత్సరగ్రామశాలీ సర్వజ్ఞానస్సర్వజ్ఞస్తు మత్సర్యాదిలక్ష
ణస్య త్షుద్రభావస్య పాత్రం న భవతీత్యర్థః. శా. ౮౨. యదువాచ తదాహ. అష్టావతి.
హేవిద్యన్నత్రాస్తి గ్రంథే ప్రథమే ౭ధ్యాయే భాష్యే సద్వార్తికానామష్టా
సహస్రాణి భాంతి తర్హి కర్తవ్యానీతి చేత్తత్రాహ ౭వం యద్యగృహీతదీక్షః స్యాం
తర్హ్యస్య భాష్యస్య సునిబంధం విధాన్యే-ఉ. ౮౩. తిష్ఠత్వేతద్భవద్దర్శనం త్వతిదుర్లభం
మయా లబ్ధమిత్యాహ భవాదృశామితి-ఉపేం. ౮౪. యతో భవాదృశాం సంగతిరేవ
సంసారాదుద్ధరోపాయ ఇత్యాహసారేతి - తదుత్తారవిధౌ సంసారోత్తరణవిధౌ-ఉ.
౮౫. నన్వేపం తర్హి పూర్వం దర్శనేచ్ఛా తవ కుతో నోత్పన్నేతిచేత్తత్రాహ-చిర
కాలమాలభ్యేత్థం దర్శనమిచ్ఛామి పరం త్వద్య దృష్టిమార్గే త్వం గతో ౭సి. నన్వే
పం తర్హి కిమితి స్వాభిలషితం త్వయా న సంపాదికమితి చేత్తత్రాహ. నహీతి. ౮౬. తర్హి
కో వా యునక్తి చేత్ తత్రాహ - యునక్తితి. ఆతః కారణాత్పుభయభే కాలకృతే

తత్రైవ సంయోజ్య వియోజయత్యసౌ సుఖాసుఖే కాలకృతే ప్ర వే
ద్యతః. ౮౭. కృతో నిబంధో నిరణాయి పంథా నిరాసి నైయామిక
యుక్తిజాలమ్, తథాఽన్వభూవం విషయోత్థజాతం న కాలమేనం పరి
హర్తుమిశే. ౮౮. నిరాస్యమిశం శ్రుతిలోకసిద్ధం శ్రుతేస్సత్తో
మాత్స్వముదాహరిష్య్, న నిహ్ను వే యేన వినా ప్రపంచస్సౌఖ్యాయ
కల్పేత న జాతు విద్యత్. ౮౯. తథాగతాక్రాంతమభూదశేషం స వైది
కోధ్వా విరళీబభూవ, పరిక్ష్య తేషాం విజయాయ మార్గం ప్రావర్తి సం
త్రాతుమనాః పురాణమ్. ౯౦. సశిష్యసంఘాః ప్రవిశంతి రాజ్ఞాం గేహం
తదాది స్వవశే విధాతుమ్, రాజా మదీయా ఽజిరమస్సదీయం తదాద్రి
యధ్వం న తు వేదమార్గమ్. ౯౧. వేదో ఽప్రమాణం బహుమాన

అహం విజానామి-ఇం. ౮౭. అహం తు సర్వం కర్తవ్యం కృతవానేవేత్యహం. కృత
ఇతి. పునశ్చ కర్తవ్యార్థో నిర్ణీతః పునశ్చ నైయామికయుక్తిజాలం నిరస్తం విషయోత్థం
సుఖదుఃఖజాతం చాన్వభూవం. న స్వేపం భూతస్త్వమేవం కాలం కిమితి న పరిహర
సీతి చేత్తత్రాహ నేకే సమర్థో న భవామి. ౮౮. నను కిమర్థ మేవం విధాతుం ప్రవృ
త్తోఽసీతి జిజ్ఞాసాయామిశ్వరనిరాసగురుద్రోహలక్షణయోః పాపయోః ప్రాయ
శ్చిత్తం కర్తం ప్రవృత్తోఽస్మీతి దర్శయితుముపక్రమతే - నిరాస్యమితి 'ఈశానో భూ
తభిష్యస్యే'త్యాదిశ్రుతే ర్థోకాచ్చ సిద్ధ మిశం నిరాకృతవాత్. కిమిచ్ఛన్నితి చే
త్తత్రాహ వేదస్య స్వతః ప్రామాణ్యముదాహరిష్య్ హే విద్యత్ జాతు కదాచి
త్ప్రపంచో జగద్వేన వినా సౌఖ్యాయ న కల్పతే యోగ్యో న భవతి తమిశం న
నిష్టువే నైవాపలపామి తన్నిషేధే మదభిప్రాయా నాస్తీత్యర్థః. ౮౯. ఏవమేకం
పాపం ప్రదర్శ్య ద్వితీయం దర్శయతి - తథాగతైస్సగతైరాక్రాంతమశేషం సర్వ
మభూత్ లేన చ స వైదికః పంథా విరళీబభూవేతి పరిక్ష్య తేషాం విజయాయ
పురాణం వేదమార్గం సంత్రాతుమనా అహం ప్రవృత్తః. ౯౦. శిష్యసంఘై సుహితా
స్సుగతాః రాజ్ఞో గేహం ప్రవిశంతి తదాది రాజాది స్వవశే విధాతుం రాజా మదీయ
స్తథాఽజిరం విషయో దేశో ఽస్తదీయస్తస్మాద్వేదమార్గం నైవాద్రియధ్వం. యద్వా
తత్తస్మా దస్తదీయ మజిర మస్తదీయశాస్త్రవిషయ మాశ్రయధ్వం న తు వేదమార్గమితి
వదంతో విచరంతీతి పరేణాన్వయః. ని. 'అజిరం ప్రాంగణే చాంతే విషయే దర్శురే
ఽనిల'ఇతి మేదిసి. ౯౧. వేదో ఽప్రమాణం బహుమానేన ప్రత్యక్షాదిప్రమాణేన
బాధాత్పరస్పరవ్యాఘాతవాచకత్వాచ్ఛేషేషం వదంతో లోకే విచరంతి స్స ఏషాం

బాధాత్పరస్పరవ్యాహతివాచకత్వాత్, ఏవం వదంతో విచరంతి లోకే
 న కాచిదేషాం ప్రతిపత్తిరాసీత్. ౯౨. అవాదిషం వేదవిఘాతదత్తై
 స్తాన్నాశకం జేతుమబుధ్యమానః, తదీయసిద్ధాంతరహస్యవార్ధిన్నిషేధ్య
 బోధాద్ధి నిషేధ్యబాధః. ౯౩. తదా తదీయం శరణం ప్రపన్నసిద్ధాంత
 మశ్రేయమనుద్ధతాత్తా, అదూదుషద్వైదికమేవ మార్గం తథాగతో
 జాతు కుశాగ్రబుద్ధిః. ౯౪. తదాఽపతన్తే సహసాఽశ్రుబిందుస్తచ్చా
 విదుః పార్శ్వనివాసిनోఽనేయ, తదా ప్రభృత్యేవ వివేశ శంకా
 మయ్యాప్తభావం పరిహృత్య తేషామ్. ౯౫. విపక్షపాతీ బలవాన్
 ద్విజాతీః ప్రత్యాదదద్దర్శనమస్తదీయం, ఉచ్చాటనీయః కథమప్యపా
 యైరైతాదృశః స్థాపయితుం హి యోగ్యః. ౯౬. సమ్యంత్ర్య చేత్థం
 కృతనిశ్చయాస్తే యే చాపరేఽహింసనవాదశీలాః, వ్యపాతయన్నుచ్చ
 తరాత్ప్రమత్తం మామగ్రసాధాద్వినిపాతభీయమ్. ౯౭. పతన్వతన్నాధ
 లాన్యరోరుహం యది ప్రమాణం శ్రుతయో భవంతి, జీవేయమస్మి
 న్పతితోఽసమస్థలే మజ్జీవనే తచ్చుత్తిమానతా గతిః. ౯౮. యదీతి

సుగతానాం కాచిత్ప్రతిపత్తిః ప్రతిక్రియా నాఽఽసీత్-అఖ్యా. ౯౨. వేదవిఘాత
 దత్తైస్తైరవాదిషం వాదం కృతవాన్ పరం తు తదీయసిద్ధాంతరహస్యజలధీనబుధ్య
 మానస్తాన్ జేతుం నాశకం హి యతో నిషేధ్యస్య జ్ఞానాన్నిషేధ్యస్య బాధో
 భవతి నాన్యభేత్సర్గః. ఉ. ౯౩. తదాసీం తదీయం శరణం ప్రపన్నోఽనుద్ధతాత్తా
 తదీయం సిద్ధాంతమశ్రేయం జాతు కదాచిత్తీక్షణబుద్ధిః సుగతో వైదికమేవ మార్గ
 మదూదుషత్. ౯౪. తదా సహసా మేఽశ్రుబిందురపతన్తే తచ్చాశ్రుపతన
 మన్యే పార్శ్వనివాసినోఽవిదుస్తదాప్రభృత్యేవ మయ్యాప్తభావం పరిహృత్య
 స్థితానాం తేషాం శంకా వివేశ. ఉ. ౯౫. దర్శనం కాస్త్రం. ఉ. ౯౬. ఇత్థం సమ్యం
 త్ర్య కృతనిశ్చయాస్తే యే చాన్యేఽహింసనవాదశీలాః వినిపాతభీయం వినిపాతాత్
 భయశీలం ప్రమత్తం మామచ్చుతరాత్ శ్రేష్ఠసాధాద్విపాతయన్. ౯౭. సాధకలా
 త్పతన్వతన్ అరోరుహం పునఃపునరారూఢః యది శ్రుతయః ప్రమాణం భవంతి తత్త
 ర్హస్తిన్ విషమస్థలే పతితః జీవేయం యతః శ్రుతిప్రామాణ్యస్య మజ్జీవనేనైవ గతిః.
 ౯౮. ఇహ వేదప్రామాణ్యే యదీతి సందేహప్రతిపాదకపదస్య ప్రయోగాద్వాస్యజీవ కప
 టేన కాస్త్రస్య శ్రవణాచ్చ హేతోరుచ్చదేశాత్పతతో మమ తదేకం చక్షుర్దర్శనం

సందేహపదప్రయోగాద్వ్యాజేన శాస్త్రశ్రవణాచ్చ హేతోః, మమో
చ్చదేశాత్పతతో వ్యనక్షిత్తదేశచక్షుర్విధికల్పనా సా. ౯౯. ఏకాక్షర
స్యాపి గురుఃప్రదాతా శాస్త్రోపదేష్టా కిము భాషణీయమ్, అహం హి
సర్వజ్ఞగురోరధీత్య ప్రత్యాదితే తేన గురోర్తహఃగః. ౧౦౦. తదేవమిత్యం
సుగతాదధీత్య ప్రాఘాతయం తత్కులమేవ పూర్వమ్, జైమిన్యవజ్ఞే
౭భినివిష్టచేతాశ్చాస్త్రేనిరాస్థం పరమేశ్వరం చ. ౧౦౧. దోషద్వయస్యా
స్య చిక్షీర్షర్హన్యథోదితాం నిష్క్రూతిమాశ్రయాశమ్, ప్రావిక్షమేమా
పునరుక్తభూతా జాతా భవత్పాదనిరీక్షణేన. ౧౦౨. భాష్యం ప్రణీతం
భవతేతియోగిన్నాకర్ణ్య తత్రాపి విధాయ వృత్తిమ్, యశో ౭ధిగచ్ఛే
యమితి స్త వాంఛా స్థితా పురా సంప్రతి కిం తదుక్త్యా. ౧౦౩. జానే
భవంతమహామూర్య జనార్థజాతమద్వైతరక్షణకృతే విహితావతారమ్,
ప్రాగేవ చేన్నయనవర్త్య కృతార్థయేథాః పాపక్షయాయ బత నేదృశ

క్షీత్ కించ సా చక్షురస్య నాశం గచ్ఛత్సితి విధేర్దైవస్య కల్పనా. ౯౯. ఏకాక్షరస్యాపి

ప్రదాతా గురుస్థవతి శాస్త్రోపదేష్టా స భవతీతి కిము వక్తవ్యం అహం తు సర్వజ్ఞాత్సు
గతాత్. ని. 'సర్వజ్ఞస్సుగత' ఇత్యమరః. గురోరధీత్య తేనాధీతేన గురోర్తహఃగః
ప్రత్యాదితే ప్రత్యర్థితవాక్. ౧౦౦. మహాపరాధమేవాహ - తదేవమనేన ప్రకారేణ
సుగతాదధీత్య తస్య సుగతస్య కులమేవాదా ప్రాఘాతయం జైమినిరుపజ్ఞా ఆద్యజ్ఞానం
యత్ర. ని. 'ఉపజ్ఞా జ్ఞానమాద్యం స్యా' దిత్తమరః. తస్మిన్ శాస్త్రే ౭భినివిష్టం చేతో
యస్య సః అహం పరమేశ్వరం చ నిరాస్థం నిరస్తవాక్. ౧౦౧. ఆస్యోదాహృతస్య
దోషద్వయస్య యథోక్తాం నిష్క్రూతిం చిక్షీర్షః హే ఆర్హ్త ఆశ్రయాశం పావకం
ప్రావిక్షం ప్రవేశం కృతవాన్సి. ని. 'ఆశ్రయాశో బృహద్భాషః కృశాః పావశో
౭వళి' ఇత్యమరః. తవ పాదనిరీక్షణస్య నిష్క్రూతిరూపత్వాదేషా నిష్క్రూతిస్తవ పాద
నిరీక్షణేన పునరుక్తభూతా జాతా సంపన్నా. ౧౦౨. నను శాబరభాష్యవదస్యద్భాష్యే
౭సి త్వయా వార్తికం కర్తవ్యం స్థితమితి చేత్రత్రాహ భాష్యం భవతా ప్రణీతమిత్యుక్త్యా
హే యోగి భవత్ప్రణీతే భాష్యే వృత్తిం విధాయ యశో ౭ధిగచ్ఛేయమితి వాంఛా
పురా స్థితా పరం తు సంప్రతి తదుక్త్యా కిం నిష్ఫలత్వాత్ స్థేతిపాదపూరణే. ౧౦౩.
ఆర్యాణామర్థే జాతమూర్యాణామర్థసముదాయో యస్తాత్తథాభూతమితి వా హేతర్య
జనార్థం జాతమితి వా. పునశ్చాద్వైతరక్షణాయ విహితో ౭వతారో యేన తథాభూతం

మాచరిష్యమ్. ౧౦౪. ప్రాయో ఽధునా తదుభయప్రభవాఘృణాంత్యై
ప్రావిక్షమార్య తుషపానకమాత్తదీక్షః, భాగ్యం న మే ఽజని హి
శాబరభాష్యవత్త్వద్భాష్యే ఽపి కించన విలిఖ్య యశో ఽధిగంతుమ్.
౧౦౫. ఇత్యుచివాంసమథ భట్టకుమారిలం తమిషద్వికస్వరము
ఖాంబుజమాహ మానీ, శ్రుత్యర్థకర్తవిముఖాః సుగతాన్నిహంతుం
జాతం గుహం భువి భవంతమహం తు జానే. ౧౦౬. సంభావనాఽపి
భవతో న హి పాతకస్య సత్యం వ్రతం చరసి సజ్జనశిక్షణాయ, ఉజ్జీవ
యామి కరకాంబుగణోక్షణేన భాష్యే ఽపి మే ర్థచయ వార్తికమంగ
భవ్యమ్. ౧౦౭. ఇత్యుచివాంసం విబుధావతంసం స ధర్మవిద్భ్రష్టా
విదాం వరేణ్యమ్, విద్యాధనశ్శాన్తిభనాగ్రగణ్యం స ప్రశ్రయం వాచ
మువాచ భూయః. ౧౦౮. నార్హామి శుద్ధమపి లోకవిరుద్ధకృత్యం
కర్తుం మయీఽడ్య మహితోక్తిరియం తవార్హా, ఆజానతో ఽతికుటిలే

భవంతమహం జానామి అతో యది తుషానలప్రవేశా త్పాగ్గేవ పాపక్షయాయ మమ
నేత్రమార్గం కృతార్థయేథాస్తర్మి హేయతే ఈదృశం ప్రాయశ్చిత్తం నాచరిష్యం-
వసం. ౧౦౪. అధునా తు ప్రాయో గురుద్రోహేశ్వరనిరాసప్రభవాఘృణాంత్యై
ప్రహేనలం హే అర్యప్రావిక్షం మమ భాగ్యానుదయ ఏవ భవద్భాష్యవార్తికాకరణనిదాన
మిత్యాహ భాగ్యమితి. ౧౦౫. ఏవం భట్టపాదోక్తముదాహృత్య శ్రీశంకరవాక్యముదా
హర్తుమాహ-ఇత్యేవముక్తవంతం భట్టకుమారిలమిషద్వికస్వరముఖకమలమథ తదుక్త్యనం
తరం మానీ శ్రీశంకర ఉవాచ యద్యప్యస్యే న జానంతి తథా ఽపి శ్రుత్యర్థాత్కర్తజో
విముఖాన్సుగతాః నిహంతుం భువి జాతం స్కందం భవంతమహం తు జానే. ౧౦౬.
దోషద్వయనివృత్తయే తుషానలం ప్రావిక్షమిత్యుక్తం తత్రాహ - సంభావనేతి. తథా ఽపి
సజ్జనానాం శిక్షణాయ సత్యవ్రతం చరసి యత్పవనమతః కమండలుజలకణింఛనేన
భవంతమజ్జీవయామి. నను కిమర్థం జీవయసీతి చేతత్రాహంగ హేభట్టకుమారిల మే
భాష్యేఽపి భవ్యం వార్తికం రచయ. ౧౦౭. ఇత్యుచివాంసం దేవశిరోమణిం పండితా
వతంసం వా బ్రహ్మవిదాం మధ్యే శ్రేష్ఠతమం కాంతిధనేషు యతిష్వగ్రే గణనీయం
శ్రీశంకరం ధర్మజ్ఞో విద్యాధనస్సభట్టపాటస్సప్రశ్రయం యథాతథా వాచం పున
రువాచ-ఉ. ౧౦౮. యదుక్తం శ్రుత్యర్థేత్యాది తత్రాహ-నేతి శుద్ధమపి లోకవిరుద్ధం
కృత్యం కర్తుం యోగ్యో న భవామి హేస్తుత్య మయ్యతిక్షుద్రే ఽపీయం మహితోక్తి
స్తవ యోగ్యా ఆజానతస్సృభావతోఽతికుటిలే ఽపి జనే మహంతస్త గుణమారో

౭పి జనే మహాంతస్తాస్వరోషయంతి హి గుణం ధనుషీన శూరాః.
 ౧౦౯. సంజీవనాయ చిరకాలమృతస్య చ త్వం శక్తో ౭సి శంకరదయో
 ర్నిశదృష్టిపాతైః, ఆరభమేతదధునా వ్రత మాగమోక్తం ముంచక
 సతాం న భవితాస్మి బుధావనింద్యః. ౧౧౦. జానే తవాహం భగవ
 స్ప్రభావం సంహృత్య భూతాని పునర్యథావత్, స్రష్టుం సమర్థో ౭సి
 తథావిధో మాముజ్జీవయేశ్చేదిహ కిం విచిత్రమ్. ౧౧౧. నాభ్యు
 త్సహే కింతు యతిశీతీంద్ర సంకల్పితం హేతు మిదం వ్రతాగ్ర్యమ్,
 తత్తారకం దేశికవర్య మహ్య మాదిశ్య తద్బ్రహ్మ కృతార్థయేథాః.
 ౧౧౨. అయం చ పంథా యది తే ప్రకాశ్యస్సుధీశ్వరో మండనమిశ్ర
 శర్తా, దిగంతవిశ్రాంతయశా విజేయో యస్తిజ్ఞోతే సర్వమిదం జితం
 స్యాత్. ౧౧౩. సదా వదక యోగపదం చ సాంప్రతం స విశ్వరూపః
 ప్రథితో మహితలే, మహాగృహీ వైదికకర్తృతత్పరః ప్రవృత్తిశాస్త్రే
 నిరతస్సుకర్తృతః. ౧౧౪. నివృత్తిశాస్త్రే న కృతాదరస్వయం కేనాప్య
 పాయేన వశం స నీయతామ్, వంశగతే తత్ర భవేన్ననోరథః తదం

పయంతి తత్ర దృష్టాంతో యథా ౭౭జానతో ౭తికుటిలే ౭పి ధనుషి శూరా గుణం
 జ్ఞామారోపయంతి తద్వత్-వ. ౧౦౯. హే శంకర యద్యపి చిరకాలం మృతస్యాసి
 దయాలక్షణోర్నివాస్తవదృష్టిపాతైశ్శంకరేత్యాద్యేకం వా పదం సంజీవనాయ త్వం
 శక్తో ౭సి తథా ౭వ్యధునా ౭౭రబ్ధం వేదోక్తమేతద్వ్రీకం త్యజక సతామవినిష్టో న
 భవితాస్మి విశజ్ఞాతుం యోగ్యో ౭సీతి జ్ఞాపనాయ సంబోధయతి హేబుధేతి. ౧౧౦.
 కించ సమస్తభూతాని సంహృత్య పునర్యథావత్స్రష్టుం సమర్థస్య తవ వైచిత్ర
 మిత్యాహ జాన ఇతి-ఇంద్ర. ౧౧౧. యద్యపేవం తథా ౭సి హేయతిరాజ సంకల్పిత
 మిదం వ్రతాగ్ర్యం త్యక్తుం నాభ్యుత్సహే - యద్యహమవశ్యమనుగ్రహ్యస్తర్హీదం విధే
 హిత్యాహ-తత్రస్తాత్ హేదేశికవర్య తత్తారకం కాశ్యాముపదిశ్యమానం బ్రహ్మ మహ్య
 ముపదిశ్య కృతార్థయేథాః. ౧౧౨. అదైవహూర్దప్రకాశనాయ మాం జేతుమయ
 మాగత ఇతి విజ్ఞాయాహ అయంచేతి దిశామంతే విశ్రాంతం యశో యస్య. ౧౧౩. సదా
 యోగవ్య కర్తయోగస్య పదం మార్గం సాంప్రతం న్యాయ్యం వదన్మవిశ్వరూపా
 భూతలే ప్రథితః-ఉ. ౧౧౪. కించ నివృత్తిశాస్త్రే న కృతాదరః స్వయం తస్మాత్సమజ్ఞానః
 కేనాప్యపాయేన వశం నీయతాం తత్ర తస్మిన్ వశం స్రాప్తే భవన్మనోరథో భవే

తనం గచ్ఛతు మాచిరం భవాన్. 301. ఉండేక ఇత్యభిహితస్య హి
తస్య లోకైరుండేతి బాన్ధవజనైరభిధీయమానా, హేతోః కుతశ్చిదిహ
వాక్సురుహ 2భిశప్తా దుర్వాససా 2జని వధూర్ద్వయభారతీతి 001.
సర్వాసు శాస్త్రసరణీషు సవిశ్వరూపా మత్తో 2ధికః ప్రియతమశ్చ
మదాశ్రవేషు, తత్ప్రేయసీం శమధనేంద్ర విధాయ సాక్ష్యే వాదే
విజిత్య తమిమం వశగం విధేహి. 002. తేనైవ తావకకృతిష్వపి
వార్తికాని కర్తంధి వర్యతమ కారయ మావిలంబమ్, త్వం విశ్వనాథ
ఇవ మే సమయే సమాగాస్తత్తారకం సముపదిశ్య కృతార్థయేథాః
003. నిర్వాన్యజకారుణ్య ముహూర్తమాత్రమత్ర త్వయా భావ్య
మహం తు యావత్, యోగీంద్రహృత్పంకజ భాగ్యమేతత్త్వజామ్య
సూక్ రూపమవేక్షమాణః. 004. ఇత్యుచివాంస మిమ మిద్ధసుఖ
ప్రకాశం బ్రహ్మోపదిశ్య బహిరస్తరపాస్తమోహమ్, తన్వన్దయానిధి
రసౌ తరసా 2భ్రమార్గా చ్ఛీమండనస్య నిలయం స ఇయేష గంతుమ్.
005. అథ గిరముపసంహృత్యా 22దరా దృట్టపాద శ్శమధనపతినా

దశస్తత్పమిపం శీఘ్రం భవాన్ గచ్ఛతు - ఉ. 001. ఉండేక ఇతి లోకైరభిహి
తస్య తస్య మండనస్య వధూరుండేతి బాన్ధవజనైరభిధీయమానా కుతశ్చిద్ధేతోర్వాక్
సరస్వతీ దుర్వాససా సుమ 2భిశప్తా ద్వయభారతీతి అజని ప్రాదుర్భూతా ఏతే
న 'ఉండేక' 'ఉంబ' ఇతి మండనసరస్వతోః ప్రాకృతస్నాన కథితమితి బోధ్యం-వ.
002. కించ సర్వాసు శాస్త్రసరణీషు స విశ్వరూపా మత్తో 2ధికః మదాశ్ర
వేషు మమ శిష్యేషు మధ్యే ప్రియతమశ్చ తస్మాత్ హే శమధనేంద్ర తస్య ప్రేయసీ
మతిశయేన ప్రియాం సరస్వతీం సాక్ష్యే విధాయ తమిమం విశ్వరూపం వాదే విజిత్య
వశగం విధేహి. 002. తేనైవ తావకకృతిష్వపి వార్తికాని కారయ హేచరివ్రాజ్ఞే
వృతమ. ని. 'భిక్షుః పరివ్రాట్ కర్తందీ'త్యమరః. విలంబం మా కురు త్వం విశ్వనాథ ఇవ
మే సమయే సమాగాస్తత్తారకం సముగుపదిశ్య కృతార్థయేథాః-వ. 003. హే
నిర్వాన్యజకారుణ్య ముహూర్తమాత్రం త్వయా 2త్ర భవితవ్యమహం తు యావత్
యోగీంద్రహృత్కమలభాగ్యమేతత్తవ రూపమవేక్షమాణో 2సూంస్త్యజామి-ఉ. 004.
ఇత్యుచివాంసమిమం భట్టపాదం సందీప్తసుఖప్రకాశాత్తకం బ్రహ్మోపదిశ్య బహిరం
తరపాస్తమోహం కుర్వన్ దయానిధిరసౌ శ్రీశంకరో 2భ్రమార్గాదాకాశమార్గాన్తం
డనస్య నిలయం గంతుమియేషేచ్ఛతి స్తు-వ. 005. అథోపదేశానంతరమాదరాదసౌ

౭సౌ బోధితాద్వైతతత్త్వః, ప్రశమితమమతస్సంస్తత్ప్రసాదేన సద్యో
విదళదఖిలబంధో వైష్ణవం ధామ వేదే. ౧౨౧.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తద్వ్యాససందర్శచిత్రగః,
సంక్షేపశంకరజయే సర్గో ౭సౌ సప్తమో ౭భవత్.

భట్టపాదో గిరమువసంహృత్య శమధనానాం యతిపరాణామధీశేన బోధితమద్వైత
తత్త్వం యన్వై ప్రశమితా మమతా యేన స తథాభూతస్సృక్ తస్య శ్రీశంకరస్య
ప్రసాదేన సద్యోదఖితాఖిలబంధో వైష్ణవం ధామ ప్రాప్తేత్సర్గః. మాలినీవృత్తం. ౧౨౧.

ఇతి శ్రీమత్పురమహంస పరివ్రాజకాచార్య బాలగోపాలతీర్థ శ్రీపాదశిష్యదత్త
వంశావతంసరామమమారసూనుధనపతిసూరికృతే

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే

సప్తమస్సర్గః.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

అష్టమసర్గ ప్రారంభః.

అథ ప్రతస్థే భగవాన్ ప్రయాగాత్త స్తండనం పండితమాశు
జేతుమ్, గచ్ఛన్ ఖసృత్యా పురమాలులోకే మాహిష్మతీం మండనమం
డితాం సః. ౧. అవాతరద్రత్నవిచిత్రవస్త్రాం విలోక్య తాం విస్మిత
మానసోఽసౌ, పురాణవత్పుష్కరవర్తనీతః పురోపకంఠస్థవనే మనో
జ్ఞే. ౨. ప్రభుల్లరాజీవవనే విహారి తరంగరింఖత్కణశీకరార్ద్రః, రేవామ

నమశ్శర్వాయ కాంతాయ విమక్తాయ జటాదిభిః, నిరస్తవామమార్గాయ
యతీంద్రాయ కృపాశపే. ఏవం వ్యాసదర్శనాదికం నిరూప్యాఽఽచార్యమండనసంవాదం
సపరికరం వర్ణయితుముపక్రమతే - అథ భట్టపాదం బ్రహ్మోపదిశ్య తస్య వైష్ణవపద
స్రాప్తేరనంతరం స భగవాన్ యోగీంద్రః మండనం పండితం జేతుం శీఘ్రం
ప్రయాగాత్తీర్థరాజాత్పీఠస్థే ప్రస్థానం కృతవాన్-తతః ఆకాశమార్గాణి గచ్ఛన్
స మండనేన మండితామలంకృతాం మాహిష్మతీం పురం తన్నామకనగరం ఆలులాశే
ఆసమంతాదవలాకితవా ఉ. ౧. రత్నవిచిత్రవస్త్రాం విచిత్రతైర్హిరకాదిభి ర్విచి
త్రాః వస్త్రా అట్టాలికా యస్యాం తాం మాహిష్మతీం విలోక్య విస్మితం విస్మయం
స్రాప్తం మానసం మనో యస్య స అసౌ యోగీంద్రః మనోజ్ఞేఽతిరమ్యే పురోపకం
ఠస్థవనే పురసమీపస్థవనే పురాణవత్పురాణః పురాణపురుషో విష్ణుస్తద్వత్పుష్కరవర్త
నీతః ఆకాశమార్గాదవతరదవతీర్ణః. ౨. 'వ్యోమ పుష్కరమంబరం, సరణిః పద్మతిః
పద్మా వర్జన్యేకపదితి చేత్యమరః. ఉపేంద్ర. ౩. తస్మిన్ప్రభుల్లకమలవనే విహారి
విహరణశీలస్తరంగేభ్యో రింగంతో నిస్ప్రవంతో యే కణశీకరా అతిసూక్ష్మాంబుకణాః.
౪. 'కణోఽతిసూక్ష్మే ధాన్యాంశే' - 'శీకరం శబలే వాతప్రాతాంబుకణయోః పుమా'
నితి మేదిశీ-తైర్దార్ద్రో' రేవామరుత్కంఠితాస్సాలానాం పృథ్విశేషాణాం మాలాః

దుత్కంపితసాలమాలశ్శ్రూమాపకృద్భాష్యకృతం సిషేవే. 3. తస్మిన్
 తస్య విశ్రమ్య కృతాహ్నికస్య స స్వస్తికారోహణశాలినీనీ, గచ్ఛ
 న్నసౌ మండనపండితాకో దాసీ స్తదీయ్యా స్స దదర్శ మార్గే. ౪.
 కుత్రాలయో మండనపండితస్యేత్యేతాస్స పప్రచ్ఛ జలాయ గంత్రిః,
 తాశ్చాపి దృష్ట్వా ఽద్యుతశంకరం తం సంతోషవత్సో దదురు త్త
 రోక్తిం. ౫. స్వతః ప్రమాణం పరతః ప్రమాణం కీరాంగనా యత్ర గిరం
 గిరంతి, ద్వారస్థనీడాంతరసన్నిరుద్ధా జానీహి తన్మండనపండితాకః. ౬.
 ఫలప్రదం కర్త ఫలప్రదో ఽజః కీరాంగనా యత్ర గిరం గిరంతి, ద్వార
 స్థనీడాంతరసన్నిరుద్ధా జానీహి తన్మండనపండితాకః. ౭. జగద్భ్రువం
 స్యా జ్జగదభ్రువం స్యా త్కిరాంగనా యత్ర గిరం గిరంతి, ద్వారస్థనీ
 డాంతరసన్నిరుద్ధా జానీహి తన్మండనపండితాకః. ౮. వీత్వా తదుక్తి

పక్ష్యాయో యేన స శ్రమాపహరకః. భాష్యకారం సిషేవే సేవితవాక్-ఉ. 3. తస్మి
 న్ననే సక్రిశంకరో విశ్రమ్య విశ్రమం కృత్వా కృతమాహ్నికమహ్ని కర్తవ్యం యేన
 తథాభూతస్య మధ్యాహ్నకాలే యత్ర సూర్య ఆయాతి తత్స్వస్తికం సిద్ధాంతశిరో
 మణ్యాదౌ ప్రసిద్ధం తదారోహణశాలిని ఇనే సూర్యే సత్యసౌ మండనపండితస్యోకో
 గృహం ప్రతి గచ్ఛన్న తదీయా మండనపండితస్య దాసీ మార్గే దదర్శ. ఇంద్ర. ౪.
 దృష్ట్వా చ కిం కృతవానిత్యపేక్షాయామాహ—కుత్రేతి. మండనపండితస్యాలయో వాస
 స్థానం కుత్రేత్యేతాస్తస్య దాసీ జలనయనార్థం గంత్రిః గమనకర్తృస్సభాష్యకారః
 పప్రచ్ఛ తాశ్చాపి అద్యుతకాసౌ శంకరశ్చేత్యద్యుతశంకర స్తం - అద్యుతత్వం చ
 శంకరత్వే సతి ఏకవక్త్రద్వినేత్రాదిమత్త్వం యద్వాఽద్యుతమనిర్వాచ్యం శం మఖం
 కరోతీతి తథా తం దృష్ట్వా ఽవలూక్య సంతోషవత్స ఉత్తరం ప్రతివచనం దదుః. అపి
 శబ్దేన తాదృశశంకరదర్శనం నికృష్టానామపి సుఖజనకమాసీత్కిముతోశ్చదృష్టానా
 మితి సూచితం. ౫. తాభీర్దత్తముత్తరముదాహరతి త్రిభిః - స్వతః, పరతః, వేదవాక్యం
 స్వతః ప్రమాణముత పరతః ప్రమాణమితి విచారాత్ప్రకాం గిరం వాచం యత్ర
 మండనాలయే కీరాణాం శుకాదిపక్షిణామంగనా అపి ద్వారస్థస్య నీడస్య పంజరాది
 రూపస్యాంతరే మధే సమ్యక్ నిరుద్ధాః గిరంతి ఉచ్చారయంతి తతాదృశం మండన
 పండితస్యోకః గృహం జానీహి. ౬. సుఖదుఃఖాదిఫలప్రదం కర్త కింవా ఽజో
 జన్త శూన్యస్సర్వశక్తిస్సర్వజ్ఞః పరమాత్మేతి విచారాత్ప్రకాం - సమానమన్యత్. ౭.
 కించ జగత్ క్రువం ప్రవాహరూపేణ నిత్యం న కదాఽప్యనీదృశం స్యాత్ కింవా
 ఽధ్రువమనిత్యం స్యాదితి విచారాత్ప్రకామిత్యర్థః. ౮. తాభీర్దత్తం ప్రతివచనం

రథ తస్య గేహద్వత్వా బహిస్సద్ధ కవాటగుప్తమ్, దుర్వేశమా
లోచ్య స యోగశక్త్యా వ్యోమాధ్వనా ౭వతరదజ్జణాంతః. ౯.
తదా స లేఖేంద్రనికేతనాభం స్ఫురన్తరుచ్చంచలకేతనాభం, సమగ్ర
మాలోకత మండనస్య నివేశనం భూతలమండనస్య. ౧౦. సౌధాగ్ర
సంఘన్ననభో౭వకాశం ప్రవిశ్య తత్ప్రాప్య కవేస్సకాశమ్, విద్యా
విశేషాత్తయశఃప్రకాశం దదర్శ తం పద్మజసన్నికాశమ్. ౧౧. తపోమ
హిమ్నైవ తపోనిధానం సజైమిని సత్యవతీతమాజమ్, యథావిధి శ్రా
ద్ధవిధౌ నిమన్త్య తత్పదపద్మాన్యవనేజయంతమ్. ౧౨. తత్రాంతరిక్షౌ
దవతీర్య యోగివర్య స్సమాగమ్య యథార్హమేషః, ద్వైపాయనం
జైమిని మప్యభ్యాభ్యాం తాభ్యాం సహర్షం ప్రతినందితో ౭భూత్.

శ్రుత్వా భగవాన్భాష్యకారో యత్కృతవాంస్తదాహ—పీత్వేతి. తాసాం దాసీనా
ముక్తిర్వచనాని కర్ణపుటేన పీత్వా ౭వధార్య తస్య మండనస్య గేహద్వపార్శ్వత్వా
కవాటైర్గుప్తం రక్షితం దత్తకవాటం దుర్వేశం దుర్ఘటః ప్రవేశో యస్మిన్ తాదృ
శం తస్య సద్ధ భవనమవలొక్య స యోగీంద్రః యోగశక్త్యా వ్యోమాధ్వనా ఆకాశ
మార్గేణాద్ధాంతశ్చత్వరమధ్యే౭వతరత్. ౯. తత్శ్చ యద్వృత్తం తదాహ—
తదేతి. తదా తస్మిన్నవతరణకాలే స యోగీంద్రః భూతలమండనస్య భూ
కాలంకారస్య మండనస్య నివేశనం వాసస్థానం సమగ్రం ఆలోకత దృష్టవాక్. నివే
శనం విశిష్య లేఖాః దేవాః. ని. 'లేఖా అదితినందనా' ఇత్యమరః. లేఖామింద్రస్య
యన్నికేతనం గృహం తస్యా ౭౭భౌ కాంతిరివ కాంతిర్యస్య తత్ దేవేంద్రగృహ
తుల్యమిత్యర్థః. స్ఫురతా మరుతా వాయునా చంచలస్య కేతనస్య కేతోరాభా
యస్తంస్తత్. ని. 'కేతనం తు నిమంత్రణే, గృహే కేతో చ కృత్యే చేతి మేదిసి.
౧౦. సౌధస్య ప్రాసాదస్యాగ్రేణాగ్రభాగేన సంఘ్నన్తం నభస్తదాత్మకౌ ౭వకాశో
యస్మింస్తత్ సద్ధ ప్రవిశ్య కవేః మండనస్య సకాశం సమీపం ప్రాప్య తం కవి
దదర్శ. కవిం విశిష్య-విద్యాయా విశేషాత్సర్వత ఆధిక్యాదాత్తః ప్రాప్తో యశసః ప్రకా
శోయం తం పద్మజేన బ్రహ్మణా సమం. ఆ. ౧౧. పునస్తం విశిష్య - సత్యవత్యా
స్తనూజమాత్మజం వ్యాసం జైమినినా సహ పర్తమానం తపోనిధానం తపోమాహాత్మ్యే
నైవ శ్రాద్ధ విధౌ యథావిధి నిమంత్ర్య తయో ర్వాన్యసజైమినోః పాదకమలాన్య
వనేజయంతం ప్రక్షాలయంతం. ఉ. ౧౨. వితాదృశం మండనం దృష్ట్వా య
త్కృతవాక్ తదాహ - తత్ర తస్మిన్ మండనగృహే ౭ంబరాదాకాశాదవతీర్య

౧౩ అథ ద్యుమార్గాదవతీర్ణమంతికే మున్యో స్థితం జ్ఞానశిఖోప
వీతినం, సన్న్యాసస్యా విత్యవగత్య సోఽభవత్ప్రవృత్తిశాస్త్రైకరతో
ఽపి కోపనః. ౧౪ తదాఽతిరుష్టస్య గృహశ్రమేశితుశ్చతీశ్వరస్యాపి
కుతూహలం భృతః, క్రమాత్కిలైవం బుధశస్తయోస్తయోః ప్ర
శ్నోత్తరాణ్యాసు రథోత్తరోత్తరమ్ ౧౫. కుతో ముండాగ్రాశా
న్తుండీ పథాస్తే పుచ్ఛ్యతే మయా, కిమాహ పంథాస్తన్వన్తాతా ముం

వ్యాసం జైమినిం చైవో యోగీశ్రేష్ఠో యథాయోగ్యం సమాగమ్య తాభ్యాం చోభా
భ్యాం సమర్థం యథా స్యాత్తథాఽభినందితోఽభూత్. ఇం. ౧౩. అథానంతరం సః
మండనః ఆకాశమార్గాదవతీర్ణం మున్యోర్వాసజైమిన్యోరంతికే సమీపే స్థితం జ్ఞాన
మేవ శిఖా ఉపవీతం చాస్మాస్తీతి తం శిఖోపవీతవివర్ణితమితి యావత్. అసౌ
సన్న్యాసీత్యవగత్య బుధా ప్రవృత్తిశాస్త్రైకరతోఽపి కోపనః కోపయంతోఽభవత్.
'అక్రొధనైక్యాచపరైస్సుతతం బ్రహ్మచారిభిః - భవితవ్యం భవద్విశ్వా మయా చ క్రాధ
కర్తణీ'త్యాదిప్రవృత్తిశాస్త్రేణ క్రాధాదికర్తణి కోపస్య నిషిద్ధత్వాత్ తదభిరతత్వేన
కోపాయోగ్యోఽవీత్యపిశ్చార్థః. ఉ. ౧౪. తదా తస్మిన్కాలే గృహస్థాశ్రమస్యేశితు
రీశ్వరస్య మండనస్యాతి క్రుద్ధస్య యతీశ్వరస్య చ కోపహరతస్యాపి కుతూహలం కౌతుకం
భృతః ధారయతః ఏవం కిల పక్ష్యమాణప్రకారేణ బుధశ్రేష్ఠయోస్తయోరథ క్రమేణో
త్తరోత్తరం ప్రశ్నోత్తరాణి ఆసర్పభూవుః. వంశ. ౧౫. ప్రశ్నోత్తరాణ్యుదాహర
న్నాదౌ మండనకర్తృకం ప్రశ్నముదాహరతి. కుతఇతి. ముండీకుతః గృహద్వారాణాం
కవాటైః సిహితత్వాన్తుండీ క్రాధకర్తణి ద్రష్టమయోగ్యో భవాత్ కేన మార్గేణప్రవిష్టః.
ఏవం మండనోక్తం శ్రుత్వా తద్వచనస్య కింవర్ణంతం భవాన్తుండీత్యర్థం ప్రకల్ప్యైఽ
ఽహ-భగవాన్ ఆగశాత్ గళపర్ణంతం ముండీ మత్ప్రీతార్థ విలేన న బుద్ధ ఇత్య
వగత్య మండన ఆహ-పంథాః మార్గస్తే తవ మయా పుచ్ఛ్యతే న తు కిం వర్ణంతం
భవాన్ ముండీతి ఏవముక్తస్తద్వచనస్య తవ పథానం ప్రతి మయా ప్రశ్నః కృత
ఇత్యర్థం ప్రకల్ప్యైహ భగవాన్-కిమాహ-పంథాస్తన్వయా పృష్టః-పంథాస్తన్వం ప్రతి
కిమాహ కిముక్తవాన్ ఏవం వివరీతం శ్రుత్వా కుశితస్సన్తుండన ఆహ - త్వన్వాతేతి -
మయా పృష్టః పంథాస్తన్వన్తాతా ముండా ఇత్యాహ ఏవమకృష్టో భగవానువాచ-తథై
వేతి త్వయా పృష్టేన పథా త్వాం ప్రతి త్వన్వాతా ముండీతి యదుక్తం తత్తథైవ -
హి యస్తాత్పంథానం ప్రతి త్వమపుచ్ఛస్తాం ప్రహరం ప్రత్యేవ పంథాస్తన్వన్తాతా

డేత్యాహ తదైవ హి. ౧౬. పంథానం త్వమపుచ్ఛస్తాస్యి పంథాః
ప్రత్యాహ మండన, త్వన్మాతేత్యత్ర శబ్దో ౭యం న మాం బ్రూయాద
పుచ్ఛకమ్. ౧౭. అహో పీతా కిము సురా నైవ శ్వేతా యత స్స సర,
కిం త్వం జానాసి తద్వర్ణమహం వర్ణం భవాన్రసమ్. ౧౮. మత్తో
జాతః కళంజాశీ విపరీతాని భాషతే, సత్యం బ్రవీతి విత్సవత్త్వతో
జాతః కళంజభుక్. ౧౯. కంథాం వహసి దుర్బుధే గర్దభేనాపి దుర్వ

ముండేత్యాహ హేమండనేతి సంబోధయన్పండితశిరోమణిస్తస్యమిదం జ్ఞాతుం యోగ్యో
౭సీతి సూచయతి తస్మాత్త్వన్మాతేత్యత్రాయం త్వచ్ఛబ్దః మామపుచ్ఛకం న బ్రూయాత్-
మద్వాచతో న భవతీత్యర్థః. 'పత్రోక్తిః శ్లేషకాకుభ్యామవరార్థత్వకల్పనం. ౧౬ - ౧౭.
ఏవముక్తో ౭తిరుష్టస్సన్దండన ఆహ - అహో కిము సురా మదిరా పీతా కిం త్వయా
మద్యపానం కృతం ఆన్యథా విపరీతభాషణం కథం స్యాత్ ఏవమాశ్రప్తో భగవాన్
తద్వచనస్య సురా కిము పీతా పీతవర్ణేత్యర్థం ప్రకల్ప్యాహ-నైవేతి. సురా పీతా పీత
వర్ణా నైవ భవతి - యతః కారణాత్ శ్వేతా శ్వేతవర్ణా స్వాసుభూతమవ్యర్థం కుతో
న స్తరసీత్యాశయేనాహ స్తర స్తరణం కురు. సురేతి కన్వచిత్పారి. ఏవముక్తో మండన
ఆహ-కిమితి తస్యాః సురాయా వర్ణం త్వం యతిః కిం జానాసి తద్వర్ణజ్ఞానం యతేస్త
వాత్యంతానుచితమిత్యర్థః. ఏవమాశ్రీప్తో భగవానువాచాహం వర్ణం జానామి భవాన్స్త
రణం జానాతి తథా చ తద్వర్ణజ్ఞానవానవ్యహం న ప్రత్యవాయా త్వం తు తద్రసాను
భవితా ప్రత్యవాయార్హః. 'న సురాం విచే'దితి నిషేధేన పానస్య ప్రత్యవాయజనకత్వ
బోధనాత్ న తు తద్వర్ణజ్ఞానస్యేతి భావః. ౧౮. ఏవం విపరీతాని వచనాని శ్రుత్వా
౭తిరుష్టో మండన ఆహ. మత్త ఇతి. కలంజం విషలిప్తబాణేన హతస్య మృగస్య మాంసం
కలంజం న భక్షయేదితి వాక్యేన నిషిద్ధమశితుం భోక్తుం కిలమస్యేతి న కలంజాశ్యభక్ష్య
భక్షణశీలో మత్త ఉన్నత్తో జాతః యతో భవాన్విపరీతాని భాషతే ఏవమత్యాశ్రప్తో
భగవాం స్తద్వాక్యస్య మత్తో మత్సకాశా జ్ఞాతః కలంజాశీ విపరీతాని భాషత ఇత్యర్థం
ప్రకల్ప్యాహ సత్య మితి. యథా పీతా త్వం కలంజాశీ విపరీతాని భాషనే తథా త్వత్త
త్వత్సకాశా జ్ఞాత ఉత్పన్నః కలంజభుక్ విపరీతాని బ్రవీతి భాషత ఇతి సత్యం
యథార్థమేవేత్యర్థః. ౧౯. ఏవం పునః పునర్వివరీతం భగవద్వాక్యం శ్రుత్వా ప్రకా
రాంతరేణాశీవతి కంథామితి - గర్దభేనాపి దుర్వహం వోధుమశక్యాం కంథాం వహసి

హామి, శిఖాయజ్ఞోపవీతాభ్యాం కస్తే భారో భవిష్యతి. ౨౦. కంఠాం
వహామి దుర్బుద్ధే తవ పిత్రాపి దుర్బురామ్, శిఖాయజ్ఞోపవీతాభ్యాం
శ్రుతేర్భారో భవిష్యతి. ౨౧. త్యక్త్వా పాణిగృహీతీం స్వామశక్త్యా
పరిరక్షణే, శిష్యపుస్తకభారేచ్ఛోర్వాఖ్యాతా బ్రహ్మనిష్ఠతా. ౨౨.
గురుశుశ్రూషణాలస్యాత్సమావర్త్య గురోః కులాత్, స్త్రీయశ్శుశ్రూ
షమాణస్య వ్యాఖ్యాతా కర్తృనిష్ఠతా. ౨౩. స్థితో ఽసి యోషితాం
గర్భే తాభిరేవ వివర్ధితః, అహో కృతఘ్నుతా మూర్ఖ కథం తా ఏవ

తథా చాతిభారభూతాం కంఠాం వోధుం సమర్థస్య తే తవ శిఖాయజ్ఞోపవీతాభ్యాం
శ్రోభారో భవిష్యతి న శోఽపీత్యర్థః. స్వల్పభారభయాదస్వల్పభారవాహకస్య తవహో
దుర్బుద్ధితేతి సూచయత్ సంబోధయతి హే దుర్బుద్ధే ఇతి. ౨౦. ఏవమాక్షిప్తా భగవా
నసి కౌతుకాదాక్షేపం ప్రతిక్షిప్త్వా శిఖాయజ్ఞోపవీతాభ్యామిత్యాదేర్ తరమాహ-కన్ఠా
మితి - తవ పిత్రా ఽపి దుర్బురాం స్త్రీభిస్తీరక్రమేన పునశ్చ తాస్వేవ స్త్రీతిమతా గర్హ
ణేన తవ పిత్రా ఽపి దుర్వహం కన్ఠాం శిఖాయజ్ఞోపవీతే విహాయ వహామి యత
స్తాభ్యాం పరీక్ష్య లోకాన్మర్త్యచితాన్ బ్రాహ్మణో నిర్దేవ మయాత్. 'యదహరేవ
విరజేత్తదహరేవ ప్రవ్రజేత్' 'బ్రహ్మచర్యాద్వా గృహద్వా వనాద్వా' 'సంన్యస్య
శ్రవణం కుర్యాత్' 'న కర్తృణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్వమానకుః'
'అగ్ని పరివ్రాడ్వివర్జ్య వాసా ముండో ఽపరిగ్రహ' ఇత్యాదిశ్రుతేర్భారో భవిష్యతి న చ
వైదికేనావశ్యమపాకరణీయః. పాతాన్తరే తు విధినిషేధాల్లికా శ్రుతిర్భారో భవిష్య
తీత్యర్థః. అతస్తద్భారవిమోక్షణాయ కన్ఠావాహకస్య మమ సుబుద్ధిత్వమనిదిత్వా దుర్బు
ద్ధిత్వం పదతస్తవహో దుర్బుద్ధితేతి ధ్వనయత్ సంబోధయతి - హేదుర్బుద్ధే ఇతి.
౨౧. సన్న్యాసం వినా బ్రహ్మనిష్ఠతా న సిద్ధ్యతీతి శిఖాయజ్ఞోపవీతే మయా త్యక్తే
ఇతి బోధకం భగవద్వాక్యం శ్రుత్వా మండన ఆహ - త్యక్త్వేతి స్వాం స్వీయాం
పాణిగృహీతీం భార్యాం పరిరక్షణేఽశక్త్యా విహాయ శిష్యపుస్తకభారేచ్ఛోస్తవ యా
బ్రహ్మనిష్ఠతా సా వ్యాఖ్యాతా ఽహో లోకే ప్రథితా. ౨౨. ఏవమాక్షిప్తస్తం
ప్రత్యాక్షిపతి గురుశుశ్రూషణే ఆలస్యాద్గురోః కులా త్సమావర్త్య సమావర్తనం విధా
య స్త్రీయః శుశ్రూషమాణస్య తవ యా కర్తృనిష్ఠతా సా వ్యాఖ్యాతా. ౨౩. మండన
ఆహ యోషితాం స్త్రీణాం గర్భే స్థితో ఽసి తాభిరేవ వివర్ధితస్త్యం తా ఏవ కథం
నిందసీత్యహో హే మూర్ఖ తాదృశస్త్రీకృతోపకారనాశకస్య తవ కృతఘ్నుతా. ౨౪.

నిందసి. ౨౪. యాసాం స్తన్యం త్వయా పీతం యాసాం జాతో ౭సి
యోనితః, తాను మూర్ఖతమస్త్రీషు పశువద్రమనే కథమ్. ౨౫. వీర
హత్యామవాప్తో ౭సి వహ్నినుద్వాప్య యత్నతః, ఆత్మహత్యామవా
ప్తస్త్య మవిదిత్వా పరం పదమ్. ౨౬. దౌవారికాన్వంచయిత్వా
కథం స్తేనవదాగతః, భిక్షుభ్యో ౭న్న మదత్వా త్వం స్యేనవదోఢి
క్ష్యసే కథమ్. ౨౭. కర్తృకాలే న సంభాష్య అహం మూర్ఖేణ సంప్రతి,
అహో ప్రకటితం జ్ఞానం యతిభంగేన భాషిణా. ౨౮. యతిభంగే ప్ర
వృత్తస్య యతిభంగో న దోషభాక్, యతిభంగే ప్రవృత్తస్య పంచ

భగవానువాచ- యాసాం యోషితాం స్తన్యం స్తనభవం పయస్త్యయా పీతం యా
సాం చ యోనితో జాతో ౭సి తాను స్త్రీషు హేమూర్ఖతమ పశువత్కథం
రమనే. ౨౫. మండన ఆహ. వీరేతి. గార్హపత్యాహవసీయదక్షిణాభ్యాం వహ్నిం
యత్నతః ప్రయత్నేనోద్వాప్య వీరస్యేంద్రస్య హత్యామవాప్తో ౭సి. తథాచ శ్రుతిః.
'వీరహా వా విష దేవానాం యో ౭గ్నిముద్వాసయతి' ఇతి వివమాక్రష్టో భగవా
నువాచ పరం పదం పరమాత్మస్వరూప మవిదిత్వా ౭త్తహత్యా మవాప్తః ప్రాప్తః-అస
న్యేన న భవతి-అసద్భ్రష్టేతి వేద చేత్ 'అసూర్యా నామ తే లోకా అంధేన
తమసా పృతాః, తాంస్తే ప్రేత్యాభిగచ్ఛంతి యే కే చాత్మహనో జనాః. 'అన్యథా
సంతమాత్మానం యో ౭న్యథా ప్రతిపద్యతే, కిం లేన న కృతం పాపం చోరేణాత్మా
పహరిణా'. ఇత్యాదిశ్రుతిస్సృతిభ్యః. ౨౬. వివం వాక్యచాతుర్యేణ ప్రతిబద్ధో మం
డనః ప్రకారాంతరేణాక్షిపతి - దౌవారికాం ద్వారపాలాం వంచయిత్వా చోరవ
త్కథమాగతః ప్రత్యాక్షిపతి భగవాన్ భిక్షుభ్యో ౭న్నం లేమం భాగమదత్వా
స్యేనవ త్కథం భోక్ష్యనే. ౨౭. వివం ప్రత్యుత్తరైః పరాజితో వక్త్రమశక్తస్సన్తం
డన ఆహ - సంప్రతీదాసీం కర్తృకాలే ౭హం మూర్ఖేణ త్వయా సంభాష్యో భాషణ
యోగ్యో న భవామి, వివముత్తో భగవానువాచ యతో పాతవిచ్ఛేదే భంగేన భేదేన
పిసంధినా భాషణకర్తృ త్వయా ౭హో జ్ఞానం ప్రకటితం. ౨౮. మండనఆహ యతే
స్తవ భంగే ప్రవృత్తస్య మమ తత్సూచకో యతిభంగో న దోషభాక్ దోషయుతో
న భవతీత్యర్థః. వివముత్తో భగవానువాచ యతిభంగే ప్రవృత్తస్యేత్యత్ర యతే
సకాశాద్భంగ ఇతి పంచమ్యంతం సమస్యతాం న తు షష్ఠ్యంతం తథాచ యతే
స్సుకాశాద్భంగే జయవిపర్యయే సతి ప్రవృత్తస్య యతిభంగో దోషభాజ్ను భవతీతి

మ్యంతం సమస్యతామ్. ౨౯. క్వ బ్రహ్మ క్వచ దుర్దేహాః క్వ సన్నాసః
 క్వవా కలిః, స్వాద్వన్నభక్ష్యకామేన వేషోఽయం యోగినాం ధృతః. ౩౦. క్వ
 స్వర్గః క్వ దురాచారః క్వాగ్నిహోత్రం క్వ వా కలిః, మన్యే
 మైథునకామేన వేషోఽయం కర్మిణాం ధృతః. ౩౧. ఇత్యాదిదుర్వాక్య
 గణం బ్రువాణో రోషేణ సాహంకృతి విశ్వరూపే, శ్రీశంకరే వక్తరి
 తస్య తస్మాత్తరం చ కౌతూహలతశ్చ చారు ౩౨. తం మండనం సస్థిత
 జైమినీక్షితం వ్యాసోఽబ్రవీజ్జల్పసి వత్స దుర్వచః, ఆచారణా నేయ
 మనిందితాత్తనాం జ్ఞాతాత్తతత్త్వం యమినం ధుతైషణమ్. ౩౩. అభ్యా
 గతోఽసౌ స్వయమేవ విష్ణురీత్యేవ మత్వాఽఽశు నిమంత్రయ త్వమ్,
 ఇత్యాశ్రవం జ్ఞాతవిధిప్రతీతం సుధ్యగ్రణీస్సాధ్యశిష్యునిస్తమ్. ౩౪.
 అధోఽనంస్పృశ్య జలం సశాస్త్ర స్ససంభ్రమం మండనపండితోఽపి,

త్వద్వాక్యార్థః. ౨౯. మండన ఆహ క్షేతి. ౩౦. భగవానవాచ క్వ స్వర్గ ఇతి. ౩౧.
 ఉపసంహరతి - ఇత్యాదిదుర్వాక్యగణం సాహంకృతివిశ్వరూపే రోషేణ బ్రువాణో
 శ్రీశంకరే చ తస్య తస్య వచనస్మాత్తరం చారు సుందరం కౌతూహలేన న తు శోపా
 ద్వక్తరి సతి తం మండనం వ్యాసోఽబ్రవీదితి పరేణాన్వయః. అదివదేన. 'కింజడో
 జడతా దేహే భౌతికే న చిదాత్మని, కిమభ్యాగ్యోఽసి యత్యర్చారహితో
 ఽభ్యాగ్య ఉచ్యతే, కిం దూషయసి పాపేన దూషితో జాయతే నరః, చోరైరుపా
 శ్రితః కిం త్వం సతు షడ్వర్గవీడితః, అప్రార్థితః కిమర్థం త్వం సమాయాతో గృహే
 మమ, తవ భాగ్యవకాద్విష్ణురహమత్ర సమాగత' ఇత్యాదివాక్యజాతం గ్రాహ్యం.
 ఉపజాలివృత్తం. ౩౨. సస్థితేన జైమినీక్షితం తం మండనం వ్యాస ఉవాచ హే
 వత్స జ్ఞాతం సాక్షాత్ కృతమాత్మతత్త్వం యేన తం ధుతాః విగతాః పుత్రదారలో
 కైషణా యస్తాత్తం యమినం ప్రతి యద్దుర్వచః జల్పసి ఇయమనిందితాత్తనామాచార
 రణా ఆచారో న భవతి-ఇంద్ర. ౩౩. తథా చానిందితాత్తా త్వమేవం కర్తుం యోగ్యో
 నీత్యాహ అసౌ యతిః స్వయమేవ విష్ణురాగత ఇతి మత్వా జ్ఞాతాత్మతత్త్వం ధుతై
 షణం యమినమిమమాశు శీఘ్రం త్వం నిమంత్రయ ఇత్యేవంప్రకారేణాశ్రవం ప
 చనస్థితం. ని. 'అశ్రవోంగీకృతో క్షేతే నాన్యవద్వచనస్థిత'ఇతి మేదిసి, జ్ఞాతవిధిప్రతీతం
 ప్రఖ్యాతం తం మండనం సుధ్యగ్రణీర్దునిర్వాప్యః సాధు యథా స్యాత్తథాఽశి
 పత్ శిక్షణం కృతవాణ్-ఇం. ౩౪. అథ వ్యాసకృతశిక్షానంతరం న మండనపండితోఽపి
 కాంతస్పృక్ జలం ఉపసంస్పృశ్యాఽఽచమనాదికం కృత్వా వ్యాసాజ్ఞయా స్వయం చ

వ్యాసాజ్ఞయా శాస్త్రవిదర్పయిత్వా న్యమంత్రయద్భైక్షకృతే మహర్షిమ్. ౩౧. స చాబ్రవీత్సామ్య వివాదభిక్షామిచ్ఛన్భవత్సన్నిధిమాగతో ౭స్త్రి, సాన్యోన్యశిష్యత్వపణా ప్రదేయా నాస్త్వాదరః ప్రాకృతభక్తభైక్ష్యే. ౩౨. మమ న కించిదపి ధృవమీషితం శ్రుతిశిరఃపథవిస్తృతిమంతరా, అవహితేన మఖేష్వపధీరితస్స భవతా భవతాపహిమద్యుతిః. ౩౩. జగతి సంప్రతి తం ప్రథయామ్యహం సమభిభూయ సమస్తవివాదినం, త్వమపి సంశ్రయమే మతముత్తమం విగద వావద వా ౭స్త్రి జితస్త్వితి. ౩౪. ఇతి యతిప్రవరస్య నిశమ్య తద్వచనమర్థవదాగతవిన్మయః, పరిభవేన నవేన మహాయశాస్స నిజగౌ నిజ

శాస్త్రవిత్ మహర్షిం శంకరాచార్యమర్పయిత్వా భైక్షకృతే భైక్ష్యార్థం న్యమంత్రయత్-ఉ. ౩౧. ఏవం భైక్షకృతే మండనేన నిమంత్రితో మహర్షిః కిముక్తవానిత్యత ఆహ సచ మహర్షిరబ్రవీత్ హే సామ్య ప్రియదర్శన వివాదభిక్షామిచ్ఛన్ భవత్సన్నిధిం తవ సమీపమాగతో ౭స్త్రి తస్మాత్సా వాదిభిక్షా౭న్యోన్యశిష్యత్వపణా ప్రదేయా ప్రాకృతాన్నభైక్ష్యే తు మహదరో నాస్తి. ౩౨. నను 'వాదవాదాన్త్యజేత్కర్మాన్న పక్షం కంచనాశ్రయే'దితి సన్నాస్యసినస్తవ నిషిద్ధాం వాదిభిక్షాం కథం యాచస ఇతి చేతత్రాహ. మమేతి. శ్రుతిశిరసాం వేదాన్తానాం పంథా మార్గస్తస్య విస్తృతిం విస్తారం విసా మమ కించిదపి ధ్రువమీషితమజస్రమాప్తమిష్టం న భవతి తథా చ స్వఖ్యాత్యాద్యర్థం వాదాద్వాక్రయణనిషేధపరముదాహృతవాక్యం న తూక్తప్రయోజనవాదాశ్రయణనిషేధపరం ఏతాదృశవాదస్య లోకోపకారకత్వాత్ స వఘ్నాః భవ ఏవ తాపః దుఃఖం సంసారసంబంధ్యాధ్యాత్మికాధిదైవికాధిభౌతికలక్షణం దుఃఖమితి వా. తస్య హిమద్యుతిశ్చంద్రః బౌద్ధ్యనివృత్తిపూర్వకతైత్వజనకహిమద్యుతివత్ నిఖిలదుఃఖనివృత్తిపూర్వకపరమానందప్రాప్తికర ఇత్యర్థః. మఖేషు యజ్ఞేష్వపహితేన సావధానేన భవతా౭వధీరిత స్తిరస్కృతః - ద్రుత. ౩౩. అతో యో వేదాంతమార్గో భవదాదిభిరపధీరితస్తమహం సమస్తవివాదినం సమ్యగభిభూయ తిరస్కృత్య జగతి ప్రథయామి సర్వోత్కృష్టత్వేన ప్రకటికరోమి తస్మాత్త్వసమి మే మతం వేదాంతసిద్ధాంతత్వాదుత్తమం సంశ్రయ విగద వా యద్వా వివాదం కరు జితస్త్వితి జితో ౭స్త్రిత్యేవం వా వద. ౩౪. ఇతి. యతిప్రవరస్య తత్తాదృశమర్థవద్వచో ౭ర్థయుక్తం వచనం నిశమ్య శ్రుత్వా నవేనాపూర్వేణా పరిభవేన తిరస్కారేణా౭గతవిన్మయః ప్రాప్తవిన్మయస్స మండనో నిజగౌరవమస్థితో నిజగౌ జగాద. ౩౫. సహస్రముఖే ఫణిసాముకే

య కాననక్షతికతోరకుతారధురంధరా, న పటుతా మమ తే శ్రవణాన్తి
కం నను గతాఽనుగతాఖలదర్శనా. రర. అత్యల్పమేతద్భవతేరితం
మునే భైక్ష్యం ప్రకుర్వే యది వాదదిత్సుతా, గతో ఽద్య మోహం
శ్రుతవాదవార్తయా చిరేస్పితేయం వదితా న కశ్చన. రగ. వాదం
కరిష్యామి న సందిహే ఽత్ర జయాజయా నా వదితా న కచ్ఛిత్, న
కంతశోమైకఫలో వివాదో మిథో జిగీషూ కురుతస్తు వాదమ్. రఁ.
వాదే హి వాదిప్రతివాదినౌ ద్వా విపక్షపక్షగ్రహణం విధత్తః, కా
నౌ ప్రతిజ్ఞా వదతో శ్చ తస్యాం కిం మానమిష్టం వద కస్స్వభావః.
రః. కః పార్జ్ఞికో ఽహం గృహమేధిసత్తమస్తస్వం భిక్షురాజో వదతా
మనుత్తమః, జయాజయా నా సపశౌ విధీయతాం తతః పరం సాధు

రకుతారతుల్య అనుగతాన్యనుసృత్యాన్యఖలదర్శనాని సర్వకాస్తాణి యయాఽనుగతా
న్యనుసృత్యాన్యఖలదర్శనాని యస్యామితి వా వీపం విభా మమ పటుతా చాతురీ నను
నిశ్చయేన తే తవ శ్రవణస్య కర్ణస్థాంతికం సమీపం న గతా న ప్రాప్తా యతో మత్తో
వాదభిక్షం యాచన ఇత్యర్థః. రర. కించాత్యల్పమితి. హే మునే యది తవ వాదదిత్సుతా
వాదదానేచ్ఛత్వం తస్మి వాదభైక్ష్యం ప్రకుర్వ ఇత్యేతద్భవతా ఽత్యల్పమిరితం కథి
తం యతో ఽహం కుత్రా యా వాదవార్తా తయైవ యాచనాం విన్యేవ వాదం కర్తుం
గతోద్యమః ప్రాప్తోద్యమః ఇదం కుత ఇత్యత ఆహ యత ఇయం వాదవార్తా చిరే
స్పితా చిరకాలాదాప్తమిష్టా తస్మి కిమితి కేనచేద్వాదో న కృత ఇతి తత్రాహ వదితా
వాదకర్తా న కశ్చన శో ఽసి న మిళిత ఇత్యర్థః. ఊ. రగ. వాదం కరిష్యామి అత్ర
వాదకరణే న సందిహే సందేహం న కరోమి పరం తు నౌ ఆపయోర్భయాజయా అయం
జయం ప్రాప్తోఽయం తు పరాజయమితి వదితా కశ్చిన్తధ్యస్తో న భవతిమాస్తుచేన్నే
త్యాహ యత ఆపయోర్వివాదః కంతస్య శోష విన్యేకం ఫలం యస్య న కంతశోమైకఫలో
న భవతి తు శబ్దో హ్యర్థః హి యస్తాత్సరస్వరం విజిగీషూ వివాదం కురుతః అత ఇత్యర్థః.
రఁ. వాదరీతిం దర్శయతి- హి యస్తాత్ వాదే వాదిప్రతివాదినౌ ద్వా విపక్షపక్షయో
ర్గ్రహణం విధత్తః ఇతి రీతిప్రస్తానౌ ఆపయోర్వివాదతోః ప్రతిజ్ఞా కా తస్యాం
ప్రతిజ్ఞాయాం మానం ప్రమాణం కిమిష్టం స్వభావః స్వీయో భావో ఽభిప్రాయః. రః.
కః పార్జ్ఞికస్సమిపస్థో మధ్యస్థః క ఇతి సర్వం వద కించాహం గృహమేధిసత్తమ
స్తస్వం తు వదతామనుత్తమో భిక్షురాజస్తస్మా దాదౌ నౌ జయాజయా సపశౌ విధీ

వదావ సుస్తితౌ. ౮౮. అద్యాతిథనోఽస్మి యదార్యపాదో మయా
 సహాభ్యర్థయతే వివాదమ్, భవిష్యతే వాదకథా పరేద్యుర్తాభ్యా
 హ్నికం సంప్రతికర్త కుర్యామ్. ౮౯. తథేతి సూక్తే స్థితశంకరేణ భవి
 ష్యతే వాదకథా శ్వ ఏవ, తత్సాక్షిభావం వ్రజతం మునీంద్రా విత్య
 ర్థయద్బాదరిజైమినీ సః. ౯౦. విధాయ భార్యాం విదుషీం సద
 స్యాం విధీయతాం వాదకథా సుధీంద్ర, ఇత్థం సరస్వత్యవతారతాజ్ఞా
 తద్ధర్మపత్న్యాస్త మభాషిషాతామ్. ౯౧. అథానుమోద్యాభిషాతం
 మునిభ్యాం స మండనార్యః ప్రకృతం చికిర్షుః, ఆనర్ప దైవోపగతా
 న్తునీంద్రా నగ్నీ నివ త్రీస్తునిశేఖరాంస్తా. ౯౨. భుక్తోపవిష్టస్య
 మునిత్రయస్య శ్రమాపనోదాయ తదీయశిష్యా, అతిష్ఠతాం పార్శ్వ
 గతావబుద్ధౌ సచామరౌ వీజనమాచరంతౌ. ౯౩. అథ క్రియాంతే
 కిల సూపవిష్టాస్త్రయ్యంతవేద్యార్థవిదస్త్రయౌ ౭మీ, అమంత్రయం
 శ్చార్చు పరస్పరం తే ముహూర్తమాత్రం కిమపి ప్రహృష్టాః. ౯౪.
 తేషాం ద్విజేంద్రలయనిర్గతానామదర్శనం జగ్గతురంజనా ద్వా,

యతాం తతః పరం ద్వాపసి సుస్తితౌ వదావ వాదం కరవావ. ౮౮. ఏవం ప్రాగ
 ల్భ్యుపూర్వకముక్త్యా నమ్రతాపూర్వకమాహ - అద్యాహమతిథనోఽస్మి యద్యస్తా
 దార్యపాదో భవాన్తయా సహ వివాదమభ్యర్థయతే ప్రార్థయతే. ౮౯. వాదకథా
 శ్వ ఏవ భవిష్యత ఇతి తద్వైవ స్థితయుక్తేన శంకరేణ సుష్ఠాక్తే సతి హే మునీంద్రా
 తస్య వివాదస్య సాక్షిభావం వ్రజతమితి వ్యాసజైమినీ సః మండనః ప్రార్థయత్.
 ౯౦. తస్య మండనస్య ధర్మపత్న్యాస్తరస్వత్యవతారతాజ్ఞా ఇయం సరస్వత్యవతార
 భూతేత్యభిజ్ఞౌ హేసుధీంద్ర విదుషీం భార్యాం సదస్యాం విధాయ వాదకథా విధీ
 యతామిత్యనేన ప్రకారేణ తం మండనమభాషిషాతాముక్తవంతౌ. ౯౧. మునిభ్యాం
 వ్యాసజైమినిభ్యాం. ౯౨. వీజనం చామరసంచాలన మాచరంతా స్థితవంతా. ౯౩. ఋగ్య
 జాస్నామఖ్యవేదత్రయ్యా అంత ఉపనిషద్భాగ పైన తత్ర వా వేద్యమర్థం పరమపూరు
 షార్థభూతం పరమాత్మనం జానంతీతి త్రయ్యంతవేద్యార్థవిదో ౭మీ త్రయౌ వ్యాస
 జైమినిశంకరాః క్రియా యాః పూర్వోక్తా యా అంతే సూపవిష్టాః పరస్పరం
 ప్రహృష్టాస్తే ముహూర్తమాత్రం చారు కిమప్యమంత్రయన్. ౯౪. ద్విజేంద్రస్య
 మండనస్య గృహస్నిర్గతానాం మధ్యే ద్వా వ్యాసజైమినీ శీఘ్రం అదర్శనం ప్రాపతు
 స్తృతీయశ్శంకరాచార్యః రేవాయా నర్తదాయాస్తదే రమ్యాః కదంబాస్సాలా

రేవాతపీ రమ్యకదంబసాలే దేవాలయే ౭వస్థితవాంస్తృతీయః. ౧౪. ఇతి స యతివరేణ్యో దైవయోగా ధ్గురూణా మితరజనదురాపం దర్శనం ప్రాప్య హృష్టః, తదుదితవచనాని శ్రావయ న్నాత్మశిష్యా ననయ దమృతతుల్యా న్యాత్మ విత్తాం త్రియామామ్. ౧౫. ప్రాతశ్శోణసరోజ బాంధవరుచిప్రద్యోతితే వ్యోమని ప్రఖ్యాత స్సవిధాయ కర్త నియతం ప్రజ్ఞావతామగ్రణీః, సాకం శిష్యవరైః ప్రవద్య సదనం సన్తండితం మాండనం వాదాయోపవివేశ పండితసభామధ్యే ముని ధ్యేయవిత్. ౧౬. తత స్సమాదిశ్య సదస్యతాయాం సధర్మిణీం మండనపండితో ౭పి, సశారదాం నామ సమస్తవిద్యా విశారదాం వాదసముత్సుకో ౭భూత్. ౧౭. పత్యా నియుక్తా పతిదేవతా సా సదస్యభావే సుదతీ చకాశే, తయోర్వివేక్తుం శ్రుతతారతమ్యం సమాగతా సంసది భారతీవ. ౧౮. ప్రవృద్ధవాదోత్సుకతాం తదీయాం విజ్ఞాయ విజ్ఞః ప్రథమం యతీంద్రః,

శ్చ యస్మిన్ తస్మిన్ స్థితే దేవాలయే ౭వస్థితవాక్. ౧౪. ఇత్యేవం ప్రకారేణ యతి శ్రేష్ఠః గురూణా మితి బహువచనమాదర్శం వ్యాసజైమినోర్ద్వర్శన మితరజనైః ప్రాప్త మశక్యం దైవయోగా తాప్తిప్య హృష్ట నై ద్గురుభి రుదితాని వచనా న్యమృత తుల్యాని స్వశిష్యాక్ శ్రావయం స్తాం త్రియామాం రాత్రి మాత్మ విదనయత్ - మాలినీ. ౧౫. ప్రాతఃకాలే శోణసరోజానాం రక్తకమలానాం బాంధవస్య సూర్యస్య రుచ్యా కాంత్యా ప్రద్యోతితే వ్యోమన్యాకాశే సతి స యతిప్రవరః ప్రజ్ఞావతా మగ్రణీర్నియతం నిత్యం కర్త స్నానాది విధాయ శిష్యవరై స్సౌకం మండనస్యేదం మాండనం సదనం భవనం సద్భి ర్మండితం ప్రవద్య ప్రాప్య ధ్యేయం బ్రహ్మజానా తీతి ధ్యేయవిన్దనః పండితసభామధ్యే వాదాయ ఉపవివేశ పాఠాంతరేతు మండనం ప్రతీతి వ్యాఖ్యేయం - శార్దూ. ౧౬. తత స్సభామధ్యే వాదార్థం యతే రుపవేశన స్సాన్వతరం స మండనపండితోపి స ధర్మిణీం భార్యాం శారదాం సరస్వతీం నామప్ర సిద్ధాం సమస్తవిద్యాను విశారదాం మళలాం సదస్యతాయాం సభానాయకతాయాం సమాదిశ్య వాదం ప్రతి సముత్సుక స్సమ్యగుత్కంఠితో ౭భూత్ - ఉపేం. ౧౭. సా శారదా పతిదేవతా సుష్మదంతవతీ సదస్యభావే పత్యా నియుక్తా చకాశే తయో ర్యతిమండనయోః శ్రుతస్య తారతమ్యం వివేక్తుం సమాగతా సంసది భారతీవ. ౧౮. తదనంతరం భగవాన్ భాష్యకారః కిం శృతవానిత్యపేక్షాయామాహ తదీయాప్ర వృద్ధా యా వాదోత్సుకతా తాం విజ్ఞాయ విజ్ఞః పరాభిప్రాయజ్ఞః పరం కారణ

పరావరజ్ఞ స్సపరావరై క్యపరాం ప్రతిజ్ఞా మకరో త్స్వకీయామ్ ౬౦.
 బ్రహ్మైకం పరమార్థ సచ్చిదమలం విశ్వప్రపంచాత్తనా శుక్తిరూప్య
 పరాత్తనేన బహుళాజ్ఞానావృతం భాసతే, తజ్ఞానాన్నిఖలప్రపంచ
 నిలయా స్వాత్మ వ్యవస్థా పరం నిర్వాణం జనిముక్త మభ్యుపగతం
 మానం శ్రుతే ర్మస్తకమ్ ౬౧ బాధం జయే యది పరాజయ భాగ
 హం స్యాం సన్నాన్యసమంగ పరిహృత్య కమాయ చైలమ్, శుక్లం వసీ
 య వసనం ద్వయభారతీయం వాదే జయాజయఫలప్రతిదీపికా ౬౨.
 ౬౨. ఇత్థం ప్రతిజ్ఞాం కృతపత్యుదారాం శ్రీశంకరే భిక్షువరే స్వకీ
 యామ్, స విశ్వరూపో గృహమేధివర్య శ్చక్రే ప్రతిజ్ఞాం స్వమతప్ర

మవరం కార్యం యద్వా పరం భవిష్య మవరం భూతం తే పరావరే జానాతీతి పరా
 వరజ్ఞః యద్వా పరే బ్రహ్మదయో ౭వరే యస్తా త్తం పరమాత్మానం జానాతీతి తథా
 పరావరావీశజీవాపభేదేన జానాతీతి వా. అశవితాదృశస్సయత్స్విన్; ప్రథమం పరా
 వరయో రీశజీవయో రై క్యపరాం స్వకీయాం ప్రతిజ్ఞా మకరోత్. ౬౦. తామేవో
 దావారతి బ్రహ్మైకం పరమార్థసచ్చిదానందమలం బహుళేన నిబిడేనానాదిసిద్ధి
 నాజ్ఞానేనావృతం సత్ సకలప్రపంచాత్తనా భాసతే శుక్తి ర్యథా రూప్యపరా
 త్తనా రూప్యాత్మకపరస్వరూపేణ భాసతే తద్వత్ తస్య పరావరై క్యస్య జ్ఞానా
 న్నిఖలప్రపంచస్య నితరాం కారణేనాజ్ఞానేన సహ లయో బాధో యస్యామితి వా
 ఏవం విధా యా స్వాత్మని వ్యవస్థా వ్యవస్థితి స్సావరం నిర్వాణం జనిముక్తం జన్మవిని
 ర్ముక్త మభ్యుపగతం ఆస్యాం ప్రతిజ్ఞాయాం ప్రమాణం శ్రుతే ర్మస్తకం వేదాంతాః
 ప్రమాణ మిష్టం. తథాచ శ్రుతే ర్మస్తకం. 'ఏకమేవా ద్వితీయం' 'సత్యం జ్ఞాన
 మనంతం' 'విజ్ఞానమానందం బ్రహ్మ' 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ' 'వాచారంభణం వికా
 రో నామభేయం మృతికేత్యేవ సత్యం' 'తరతి శోక మాత్మవిత్' 'తత్ర శో మోహః
 క శ్లోక ఏకత్వ మనువశ్యతః' 'బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవ భవతి' 'నచ పునరావర్తత' నచ
 పునరావర్తత ఇత్యాది-కా. ౬౧. తత్ర పణం దర్శయతి. బాధమితి. దృఢే ౭వ్యస్త
 జ్ఞయే యది పరాజయభాగహం స్యాం తర్హి అంగ మే మండన కమాయవస్త్రం
 సన్నాన్యసం పరిత్యజ్య శుక్లం వస్త్రం వసీయ ఆచ్ఛాదనార్థ మంగీకర్యాం క్రియ
 మాణే వాదే జయాజయఫలస్య ప్రతిదీపికా ఇయ ముభయభారతీ అస్తు. వసనం. ౬౨.

లిష్టామ్. ౬౩. వేదాంతా న ప్రమాణం చితివపుషి పదే తత్ర సంగత్య. యోగా త్పూర్వో భాగః ప్రమాణం పదచయగమితే కార్యవస్తుస్య శేషే, శబ్దానాం కార్యమాత్రం ప్రతి సమధిగతాశక్తి రభ్యున్నతా నాం కర్తృభ్యో ముక్తి రిష్టా తదిహ తనుభృతామాయుష. స్సాన్యత్స మాప్తేః. ౬౪. వాదే కృతే ౭స్మిన్యది మే జయాన్య స్త్వయోదితా త్స్యా ద్విపరీతభావః, యేయం త్వయా ౭భూ ద్గదితా ప్రసాక్ష్యే జానా తిచేత్సా భవితా వధూ ర్థే. ౬౫. జేతుః పరాజిత ఇహ శ్రమమాదదీతే త్యేతా మిథః కృతపణౌ యతివిశ్వయాపా, అంబా ముదారధిషణా మభి పిచ్య సాక్ష్యే జల్పం విలేనతు రథో జయద త్తదృష్టి. ౬౬. ఆవశ్యకం పరిసమాప్య దినేదినే తా వాదం సమం వ్యతనుతాం కిల సర్వవేదా,

విశ్వరూపా మద్దనః స్వమతే ప్రతిష్ఠా యస్యాస్తభాభూతాం ప్రతిష్ఠామ్. ఉప. ౬౩. మండనకృతాం ప్రతిష్ఠా ముదాహరతి. వేదాంతా ఇతి. చితివపుషి చిత్స్వరూపే పదే పరమాత్మని వేదాంతాః ప్రమాణం న భవంతి తత్ర చిద్రూపే సిద్ధే వస్తుని కార్యానన్యతే సంగతే శ్చక్తే రయోగా ద్వేదాంతేభ్యః పూర్వోభాగః పదచయేన పదసముదాయాత్తకేన వాక్యేన గమితే బోధితే ౭శేషే కార్యవస్తుని ప్రమాణం అభ్యున్నతానాం ప్రసిద్ధానాం ఘటమానయేత్వాదికానాం శబ్దానాం కార్యమాత్రం ప్రతి శక్తి సమధిగతా కర్తృభ్య శ్చ ముక్తిరిష్టా ౭భిమతా తత్కర్తృ ఇహస్మిన్ లోకే తనుభృతాం దేహభృతాం జీవానా మాయుషో జీవనస్య సమాప్తే సమూప్తి పర్యంత మిష్టం స్యాత్. 'యావజ్జీవ మగ్నిహోత్రం జాహుయా' దితి వచనాత్ సమూప్తి రితి పాతేతు తత్తస్మా దిహస్మిన్కర్తృణి తనుభృతామాయుష సమూప్తి స్సాన్యి దితి వ్యాఖ్యేయం - స్రగ్ధ. ౬౪. పణం దర్శయతి అస్మి న్వాదే కృతే సతి యది మే జయా దన్యః పరాజయ స్సాన్యి త్తర్హి త్వయోదితా త్వదుక్తా ద్విపరీత భావ శ్చుక్లవసనం గృహ శ్రమం విహాయ కషాయవస్త్రపరిధానం స్యా దేవేయ ముభయ భారతీం ప్రసాక్ష్యే త్వయా కథితాభూత్ నై వేయం వధూర్థే జానాతిచేత్ ప్రసా క్ష్యే భవితా భవిష్యతి-ఉప. ౬౫. ఇహస్మాం సభాయాం వాదే వా పరాజితః జేతు రాశ్రమ మంగీకుర్యా దితి కృతపణౌ యతిమండనౌ ఉదారముద్ధి మంబాం సరస్వతీం సాక్ష్యే ౭భిషిచ్యాథో ఆనంతరం జయే చత్రా స్థాపితా దృష్టి ర్యాభ్యాం తౌ జల్పం విజిగ్ఘకథాం విలేనతు ర్విస్తారితవంతా విత్యర్థః. వసంతతిలకా వృత్తం. ౬౬. సర్వ వేదా సర్వజ్ఞా తౌ సమం మిథః వాదం వితనుతాం విస్తారితవంతౌ ఏవం విలేతు వనసో రుషవిష్టయౌ ర్యతిమండనయౌ ర్గతే తాం ప్రసిద్ధాం పుష్పనిర్మితా మేకైకాం

ఏవం విజేతుమనసో దుపవిష్టయో స్తాం మాలాం గళే న్యధిత సోభయ భారతీయమ్. ౬౭. మాలా యదా మలినభావ ముపైతి కంఠే యస్యాపి తస్య విజయేతరనిశ్చయ స్సాన్యతో, ఉక్త్వా గృహం గతవతీ గృహకర్త సక్తా భిక్షాశనేఽపి చరితుం గృహిమస్కరిభ్యామ్. ౬౮. అన్యోన్యసం జయఫలే విహితాదరా తౌ వాదం వివాదపరినిర్ణయ మాతనిష్టామ్, బ్రహ్మదయ స్సురవరా అపి వాహనస్థా శ్రోతుం తదీయసదనం స్థిత వంత ఉర్ధ్వమ్. ౬౯. తతస్తయో రాస మహాన్వివాద సద్దశ్యవిశ్రా ణితసాధువాదః, స్వపక్షసాక్షీకృతసర్వవేదః పరస్పరస్యాపి కృతప్ర మోదః. ౭౦. దినేదినే చాధిగతప్రకర్షో భూరీభవత్పండితసన్నికర్షః, అన్యోన్యభంగాహితతీవ్రతర్షస్తథా ఽపి దూరీకృతజన్యమర్షః. ౭౧. దినేదినే వాసరమధ్యమే సా బ్రూతే పఠిం భోజనకాల మేవ, సమేత్య

మాలాం సేయ ముభయభారతీ న్యధిత స్థాపితవతీ. ౬౭. తయో ర్గళే కంఠే మాలాం నిధాయ యదుక్తవతీ తదాహ—మాలాయదేతి. యదా యస్మిన్ కాలే యస్య గళే మాలా మలినభావ ముపైతి ప్రాప్నుయాత్ తస్య తదా విజయేతరస్య పరాజయస్య నిశ్చయః స్యా దిత్యక్త్వా గృహం గతవతీ యతో గృహకర్తసక్తా ఽపి చ భిక్షాచా శనం భోజనం చ భిక్షాశనే చరితుం గృహిణే గృహస్థార్థ మశనం మస్కరిణే యత్కర్థం భిక్షాం నిర్మాతు మిత్యర్థః. ౬౮. సాక్ష్యే స్థాసితాయాః కృత్య ముక్త్వా వాదికృత్య మాహ—తౌ యతిమండనా అన్యోన్యసంజయాత్మకే ఫలే విహితాదరా వాదం జల్పా త్తక మాతనిష్టాం విస్తారితవంతౌ తస్మిన్కాలే బ్రహ్మదయో ఽపి సురశ్రేష్ఠా వాహ నస్థా స్సంతః వివాదస్య పరినిర్ణయం శ్రోతుం తదీయం సదనం భవన మూర్ధ్వ మంత రిక్షే స్థితవంతః. ౬౯. తతో వాదవిస్తారానంతరం బ్రహ్మదేః స్థిత్యనంతరంచ తయో ర్యతిమండనయో ర్మహాత్ వివాద ఆస బభూవ వివాదం విజనన్తి సదస్యై స్సజ్జైః విశ్రాణితో దత్త సాధువాదో యస్మై స స్వస్వపక్షే సాక్షీకృతా స్సర్వే వేదా యేన స పరస్పరస్యాపి కృతః ప్రయోదః ప్రహర్షో యేన - ఉపేం. ౭౦. పున ర్వివాదం విజ నన్తి దినేదినే చాధిగతః ప్రకర్షో యేన స భూరీభవతాం పండితానాం సన్నికర్ష స్సాన్నిధ్యం యస్య సః అన్యోన్యభంగేన విపదతో రంతఃకరణే అహితః స్థాపిత స్తర్షో జనూభిలాషో యేన తథా ఽపి దూరీకృతో జన్యమర్షో యుద్ధరోషో యస్తాత్మః. ౭౧. 'జన్యం వాట్టే పరివాదే సంయుగే జనకే పున' రితి విశ్వప్రకాశః - ఉపేం. ౭౧. సా ఉభయభారతీ ప్రతిదినం మధ్యాహ్నే సమాగత్య పఠిం భోజనకాల మేవ వక్తి భిక్షుం

భిక్షుం సమయంచ ధైర్యే దినా న్యభూవన్నితి పంచషాణి. ౭౨. అన్యోన్య ముత్తర మఖండయతాం ప్రగల్భం బద్ధాసనౌ స్థితవికాసిముఖారవిందౌ, నస్వేదకంపగగ నేక్షణశాలినౌ వా నశ్రోధవాక్కుల మవాది నిరుత్తరాభ్యామ్. ౭౩. తతో యతిత్వాభృదవేక్ష్య దాక్ష్యం ఊదక్ష మంతస్య విచక్షణస్య, చిక్షేప తం ఊభితస్వపక్షం విద్యత్సమతౌ ప్రతిభా తకక్షమ్ ౭౪. తతస్సస్థిధాంతసమర్థనాయ ప్రాగల్భ్యహీనోఽపి సభ్య ముఖ్యః, జగాద వేదాంతపచః ప్రసిద్ధమద్వైతసిద్ధాంత మపాకరిష్టుః. ౭౫. భోభో యతిత్వాధిపతే భవద్భి ర్జీవేశయో ర్వాస్తవ మైకరూప్యమ్,

శ్రీశంకరం ధైర్యే సమయంచ వదతి ఇత్యేవం ప్రకారేణ పంచషాణి పంచవాషడ్వా దినాని అభూవన్. ౭౨. దృఢతయా బద్ధ మాసనం యాభ్యాం తౌ స్థితేన మండనానితేన వికాసయుక్తే ముఖకమలే యయౌ స్థౌ యతిమండనౌ ప్రగల్భ ముత్తర మన్యోన్య మఖండయతాం ఖండితవంతౌ పున శ్చ స్వేదః ప్రస్వేదః గగనేక్షణం ఉత్తరాప్రతిభానే ఆకాశం ప్రతి నిరీక్షణం స్వేదకంపగగనేక్షణశాలినౌ న బభూవతుః నవా నిరుత్తరాభ్యాం శ్రోధేన వాక్కులం శ్రోధవాక్కులం అవాది కధితం - ప. ౭౩. తతో బహుకాలవర్ధంతం వాదప్రవృత్త్యనంతరం యతిత్వాభృత్ యతి రాజస్తస్య విచక్షణస్య మండనస్య ఊదం విచారాత్మకం పేషణం క్షమలే సహత ఇతి ఊదక్షమం దాక్ష్యం కుశలతా మవేక్ష్య ఊభితా స్మర్శే పతా యేన తథాభూత మపి విదుష ఆచార్యస్య సమక్షే సమ్ముఖేఽప్రతిభాతాః కత్వాః శోట్యో యస్య సతాదృశం తం చిక్షేప యద్యత్తవ్యం తదుచ్యతామితి పునః ప్రేరితవాన్ - ఉ. ౭౪. తదనంతరం మండనో యత్కృతవాంస్తదాహ తతః స్వసిద్ధాంతసమర్థనాయ ప్రాగల్భ్య హీనోఽపి సభ్యముఖ్య స్స మండనః వేదాంతపచోభిః ప్రసిద్ధమద్వైతసిద్ధాంత మపాకరిష్టు రువాచ - ఉప. ౭౫. యదువాచ తదుదాహరతి భో భో ఇతి సంభ్రమే విష్నౌ యతిత్వాధిపతే యతిరాజ జీవేశ్వరయౌ ర్వాస్తవ మైకరూప్యం విశుద్ధం యద్భవద్భి రంగీక్రియతే తత్ర ప్రమాణం వయం సప్రతీమః సజాసీమః తత్ర ప్రమాణం నాస్తీత్యర్థః. అయం భావః. సహి శ్రుతిమంత్రకముక్తార్థే ప్రమాణం భవతు మర్హతి శుద్ధబుద్ధోదాసీనకయౌపేక్షణీయం బ్రహ్మభూత మభిదధత స్తస్మాపురుషార్థోపదేశినోఽప్రయోజనశ్చ ప్రసంగాత్. కించ యథా లౌకికవాక్యాని ప్రమాణాంతరావగతార్థబోధకాని న స్వతః ప్రమాణం తథా భూతార్థానువాదకత్వేన శ్రుతిమంత్రస్యానపేక్ష్యలక్షణం ప్రామణ్యం వ్యాహస్యేత తథాచ ప్రత్యక్షాది విషయస్య పరినిష్ఠిత

విశుద్ధ మంగీక్రియతే హి తత్ర ప్రమాణమేవం న వయం ప్రతీమః. ౭౬.
సప్రత్యవాదీ దిద మేవ మానం యచ్ఛేత్తకేతుప్రముఖాన్నినేయాన్,
ఉద్దాలకాద్యా గురవో మహంత స్సంగ్రహాయంత్యాత్మతయా పరే

వస్తునః ప్రతిపాదనాసంభవా తత్ప్రతిపాదనే చ హేయోపాదేయరహితే పురుషా
ర్థాభావా చ్ఛృతిమస్తకస్య తత్ర ప్రమాణత్వాభావేన భవన్నిద్ధాంతే వయం
ప్రమాణం న ప్రతీమ ఇతి-ఉ. ౭౬. ఏవం మండనకర్తృక మాక్షేప ముదాహృత్య
భాష్యకృత్కర్తృక ముత్తరముదాహర్తృమాహః—న భగవాన్ భాష్యకారః ప్రత్య
వాదీ త్పృథ్వత్తరం దత్తవాన్ ఇదమేవ ప్రమాణం యచ్ఛేత్తకేతు ప్రభృతీన్
శిష్యాన్ ఉద్దాలకాద్యాః మహంతో గురవః పరేశం పరమాత్మాన మాత్మతయా
గ్రహయంతి. 'తత్త్వమసి శ్వేతకేతవ్' ఇతి ఆద్యప్రముఖపదాభ్యాం జనకయాజ్ఞ
వల్క్యైదయో గృహ్యంతే తథాచాహ—జనకం ప్రతి యాజ్ఞవల్క్యః. 'అభయం
వై జనక ప్రాప్తోఽసి తదాత్మానమేవ వేదాహం బ్రహ్మసీతి తస్మాత్తత్సర్వ మభవ
త్తత్ర శో మోహః క శ్శౌక ఏకత్వ మనుపశ్యత ఇత్యాది - ఆయమభిసంధిః పుం
వాక్యదృష్టాంతేన భూతార్థతయా సాపేక్షత్వేనాప్రామాణ్యపత్తి మభిప్రేత్య ప్రత్య
గభిన్నే బ్రహ్మణి ప్రమాణం న వయం ప్రతీమః ఇతి పదతా త్వయా వక్తవ్యం కిం
పుంవాక్యానాం సాపేక్షత్వం భూతార్థత్వే నోత పౌరుషేయత్వేన. ఆద్యే ప్రత్యక్షా
దీనా మసి భూతార్థతయా సాపేక్షత్వే నాప్రామాణ్య ప్రసంగః ద్వితీయే తు ఆపౌరు
షేయాణాం వేదాంతానాం ప్రత్యక్షాదీనా మివ భూతార్థానా మసి నాప్రామాణ్యం
తథాచ బ్రహ్మత్వభావస్య పరినిష్ఠితవస్తుస్వరూపత్వేఽసి తత్త్వమసీత్యాది శాస్త్రనుంత
రేణానవగమ్యమానకయా ప్రత్యక్షాదివిషయత్వాభావేనానధికతగంతృత్వవతాం వేదా
స్తానాం ప్రత్యగభిన్నే బ్రహ్మణి ప్రామాణ్యమవశ్యమాప్తేయం నాసి హేయోపాదేయ
రహితత్వా దపురుషార్థత్వం హేయోపాదేయశూన్య బ్రహ్మత్వావగమా దేవ సర్వ
క్షేత్రనివృత్తిపూర్వకపరమానందప్రాప్త్యా పురుషార్థ సిద్ధేః ద్వివిధం హ్యుపాదేయం కించి
దప్రాప్తం యథా గ్రామాది కించి త్సునః ప్రాప్త మసి విభ్రమవశా దప్రాప్తమివా
వగతం యథా స్వగ్రీవాపనద్ధం క్రైవేయకం ఏవం హేయ మసి ద్వివిధం కించి దహీ
నం యథా వ్యావహారికసర్పాది కించి త్సున ర్హీనం యథా చరణాభరణే నూపురాదౌ
సమారోపితసర్పాదిరేవం చ బ్రహ్మత్వభావస్యాఽదృశ్యహేయోపాదేయత్వాభావేఽసి
అవిద్యాసమారోపిత శోకాదేస్తత్త్వమస్యాదివాక్యజనిత తత్త్వజ్ఞానాదవగతిపర్యంతాని
పుత్రై ప్రాప్త మప్యానందరూప వప్రాప్త వివ ప్రాప్తం భవతి త్యక్త మేవ శోకాదిక

శమ్. ౨౨. వేదావసానేషు హి తత్త్వమాది వచాంసి జప్తాన్యఘమర్ష
ణాని, హుంఘణ్ముఖానీవ వచాంసి యోగిన్ నైషాం వివత్సా ౨ స్తి కు
హస్విదర్థే. ౨౩. అర్థాప్రతీతౌ కిల హుంఘడాదే ర్జహోపయోగిత్య
మభాణి విజ్ఞేః, అర్థాప్రతీతౌ స్ఫుట మత్ర సత్యాం కథం భవే త్వాజ్ఞ
జపార్థతైవ. ౨౪. ఆపాతత స్తత్త్వమసీతి వాక్యా ద్యతీశజీవేశ్వరయో

మత్యక్తం భవతీతి తస్య పరమపురుషార్థత్వసిద్ధిరితి. ౨౨. నను భూతార్థతయా వేదా
న్తానా మపారుషేయత్వాసిద్ధ్యా వేదాన్తాః పారుషేయాః వాక్యత్వాత్ భారతాది
పదిత్యమమానస్యాప్రత్యుహముత్పత్తేః పారుషేయత్వస్య దుర్వారత్వా ద్వేదాంత
వచసాం కస్తింశ్చి దర్థే వివత్సా నాస్తి కింతు జప్తాని తా న్యఘమర్షణానీత్యఘ్యుపగం
తస్య మిత్యాశయవాన్మండన ఆహ వేదావసానేషు వేదాన్తేషు హి యస్తాత్ హుం
ఘణ్ముఖాని వచనాని యథా జప్తా న్యఘమర్షణాని తథా తత్త్వమస్యాదివచాంసి జప్తాని
పాపనివర్తకాని తస్మాత్ హేయోగిన్నేషాం తత్త్వమస్యాదివచసాం కుహస్వి దర్థే
కస్తింశ్చి దర్థే వివత్సా నాస్తిత్యర్థః. ౨౩. వితద్దూషయతి భగవాన్ అర్థస్యాప్రతీతావ
ప్రతిభానే కిల ప్రసిద్ధం హుంఘడాదే ర్జహోపయోగిత్యం విజ్ఞై రభాణి భాషితం అత్ర
తత్త్వమస్యాదివచనేషు స్పష్టం యథా స్యా తథా ౨ర్థస్య ప్రతీతౌ సత్యా మేషాం
జపార్థతైవ కథం భవే త్సేనాసి ప్రకారేణ న భవతీత్యర్థః. ప్రాజ్ఞ స్తస్య దృష్టాంత
వైషమ్యం కథం న జానాసీతి సూచయ స్సంబోధయతి హేప్రాజ్ఞేతి-ఆ. ౨౪. ఉక్తం
పక్షం వివాయ పక్షంతరాలంబనాయ మండన ఆహ ఆపాతతత్త్వైః—హేయతీశ
యద్యపి జీవేశ్వరయో రభేద స్తత్త్వమసీతివాక్యాదాపాతతః ప్రతీయతే తథా ౨సి
మఖాదికర్తృప్రశంసయా ఈకాభిన్నో ౨యం మఖాదికరేతి పుత్యా తయో రభేదః
విధే శ్శేష వివేత్యర్థః. ఆయంభావః. వేదాంతవచసాం తత్త్వదిహితకర్తాపేక్షితకర్తృ
దేవతాదీప్రతిపాదనపరత్వే నైవక్రియార్థత్వమభ్యుపేయం కార్యస్యాపూర్వస్య మా
నాంతరాగోచరతయా ౨త్యంతాననుభూతపూర్వస్య తత్త్వేన సమారోపేణ వా పురుష
బుద్ధా వసారోహతో*తదర్థానాం వేదాన్తానాం కార్యపరత్వాంగీకారస్యావశ్యకత్వాత్
తథాచ జైమినినాసి 'అమ్నాయస్య క్రియార్థత్వా దానర్థక్య మతదర్థానామితి సూ
త్రేణ అక్రియార్థానా మర్థవాదానా మానర్థక్యం పూర్వపక్షం కృత్వా 'విధినాత్వేక
వాక్యత్వాత్ పుత్యర్థేన విధ్యధీనాస్య'రితి అక్రియార్థానా మానర్థక్యం పూర్వపక్షోక్త
మంగీకృత్యైవార్థవాదానాం విధ్యేకవాక్యతయా ప్రామాణ్యం ప్రతిపాదితం సచాక్రి

* యజ్ఞాది పరార్థానాం.

రభేదః, ప్రతీయతేఽథాపి మఖాదికర్తృప్రశంసయాన్యద్విధిశేషవ.
౮౦. క్రత్వంగయూపాదికమర్యమాదిదేవాత్తనా వాక్యగణః ప్రశం
సకా, శేషః క్రియాకాండగతో యది స్యాత్కాండంతరస్థోఽసి భవే

యార్థత్వే ఽపి వేదాంతానాం బ్రహ్మరూపవిధిపరత్వస్వీకారేణ న సిద్ధాంతసూత్ర
విరోధ ఇతి వాచ్యం సర్వేషాం విధీనా మనాగతోత్పాద్యభావనావిషయత్వేన పరినిష్ఠిత
పస్తుస్వరూపవిధేరసంభవాదితి-ఉ. ౮౦. వేదాంతానాం కార్యపరత్వస్వీకారేణా పౌరు
షేయత్వం ప్రతిపాదయతా త్వయా వక్తవ్యం కిం తత్కార్యం యదశక్యం పురు
షేణ జ్ఞాతుమపూర్వమితి చేత్ మానాంతరానవగలేసంగతిగ్రహా యోగాత్ లిక్ష్ణా
దీనా మబోధకత్వ ప్రసంగః. స్వర్గకామపదసమభివ్యాహారసంఖ్యాకతర్కానుగృహీత
వేదాదేవ క్రియాలక్షణా పూర్వే లిక్ష్ణాదీనాం సంగతిగ్రహా దోష్పదకత్వ మితిచేత్
చైత్య పందనాదివాక్యేష్యసి స్వర్గకామ ఇత్యాదిపదసంబంధాదపూర్వకార్యత్వప్రసం
గేన తేషా మవ్యవహరచనతయాఽపౌరుషేయత్వప్రసక్తః సృష్టేన పౌరుషేయత్వేన
తేషా మపౌరుషేయత్వ ప్రతిషేధఇతిచేత్ వాక్యత్వాదిలింగేన వేదానా మపి పౌరు
షేయత్వానుమానా దపూర్వార్థతా న స్యాత్ స్వర్యమాణకర్తృకత్వేన వాక్యాది
సోపాధిక మితిచేత్ యథా వేదాంతానాం కార్యార్థత్వపక్షే తేషాం పౌరుషేయత్వా
నుమానం కర్తృస్వరణోపాధినా నిరస్యతే తథా తేషాం సిద్ధార్థత్వపక్షే తన్నిరసనస్య
సమానత్వా తేషాం కార్యార్థత్వకల్పనమప్రయోజకం తస్మా ద్వేదాంతానామపౌరు
షేయత్వ సంపాదనాయ క్రియార్థత్వం నైవాభ్యుపేయమ్. 'సదేవ సామ్యేద మగ్ర
ఆసీత్ - ఏకమేవాద్వితీయం ఆత్మావా ఇద మేక ఏవాగ్ర ఆసీ త్తదేతద్బ్రహ్మపూర్వ
మనపరమనంతర మబాహ్య మయమాత్మా బ్రహ్మ సర్వానుభూ ర్బ్రహ్మై వేద మమృతం
పురస్తాదీత్యాదివాక్యేషాపక్ర మోపసంహారాదిషడ్విధ తాత్పర్యలిక్తేన బ్రహ్మత్వభావ
ప్రతిపాదకత్వేన సమనుగతేషు స్థితానాం పదానాం ప్రత్యగభిన్న బ్రహ్మస్వరూప
విషయ నిశ్చితే సమన్వయేఽవగమ్యమానేఽర్థాంతరకల్ప నాయాశ్చుతహాస్యశ్రుతకల్పనా
గస్తాయా ఆయుక్తత్వాత్. యత్ర త్వస్య సర్వమాత్మైవాభూ త్తతేన కం వశ్యేది
త్యాదిక్రియాకారకఫలనిరకరణశ్చితేః ప్రకరణా న్తరపరితవేదాంతవాక్యానాం కర్తృది
ప్రశంసయా. విధిశేషత్వాసంభవా చేత్యాశయవాక్ భగవాన్ ఆహ—క్రత్వం
గయూపాదికమితి. 'అవిలోక్య యూషః యజమానః ప్రస్తర' ఇత్యాదివాక్యగణః
క్రత్వంగయూపప్రస్తరాదికం ఆదిత్యయజమానాద్యాత్తనా ప్రశంసకా క్రియా
కాండగతత్వాత్ శేషో యది స్యాత్తర్హి భవతు నామ తథా ఽపి కాండంతరే జ్ఞాన

త్కథం సః. ౮౧. తర్హ్యస్తు జీవే వరమాత్మదృష్టి విధాయకః కర్మసమ్మ.
ద్ధయే ౭ర్హ౯, అబ్రహ్మణి బ్రహ్మధియం విధత్తే యథా మనో ౭న్నార్క-
నభస్యదాదౌ. ౮౨. సంశ్రూయతే ౭న్యత్ర యథా లిజాదిర్విధాయకో
బ్రహ్మవిభావనాయ, తథా విధేరశ్రవణా స్స నీషిక్ సంజాఘటిత్యత్ర
కథం విధానమ్. ౮౩. యద్వత్ప్రతిష్ఠాఫలదర్శనేన విధిర్యతీనాం వర

కాండే స్థితస్తత్త్వమస్యహం బ్రహ్మస్మి' త్యాదివాక్యగణో విధిశేషః కథం భవేత్ -
ఇంద్ర. ౮౧. ఏవముక్తో మండన ఆహ-హే ఆర్హ౯ యద్యేవం తస్మి తత్త్వమస్యా
దివాక్యగణో జీవే వరమాత్మదృష్టివిధాయకో ౭స్తు కిమర్థమితి చేత్తత్రాహ - కర్మ
సమ్మద్ధయే తత్ర దృష్టాంతో యథా 'మనో బ్రహ్మేత్యుపాసీత ఆన్మముపాస్వ,
ఆదిత్యోబ్రహ్మేత్యాదేశః, వాయుర్వాస సంవర్గః, ప్రాణో వావ సంవర్గః' ఇత్యాది
వాక్యగణః కర్తృణాం సమ్యగభివృద్ధయే ౭బ్రహ్మణి మనఆదౌ బ్రహ్మధియం విధత్తే
తద్వత్తథాచారోపిక బ్రహ్మభావస్య జీవస్యో పాస్తి పరా వేదాంతా న తస్య బ్రహ్మో
త్తత్త్వే ప్రమాణమితి భావః - ఆ. ౮౨. ఏకద్దూషయతి భగవాన్ ఆన్యత్ర 'మనో
బ్రహ్మేత్యుపాసీతే' త్యాదివాక్యే యథా బ్రహ్మవిభావనాయ విధాయకో లిజాది
శ్రూయతే తథా ౭త్ర తత్త్వమస్యాదివాక్యే లిజాదిరూపస్య విధేరశ్రవణాత్
విధానం కథం సంజాఘటితి కేన ప్రకారేణ ఘటతే న కేనాపీత్యర్థః. మనీషీ సక్
కథమేవం భావన ఇతి సంబోధనాశయః తథా చ విధ్యభావేనారోపితబ్రహ్మభా
వస్య జీవస్యోపాస్తివరత్వం వేదాంతానాం న సంభవతీతి తస్య బ్రహ్మోత్తత్త్వే ఏవ వే
దాంతాః ప్రమాణమితి భావః - ఉ. ౮౩. నను సస్తు వేదాంతా బ్రహ్మోత్తత్త్వే ప్రమా
ణం వరం తు జ్ఞానవిధిద్వారా తత్ర విధేః కల్పయితుం శక్యత్వాదితి మన్వానో మండన
ఆహ యద్వత్ప్రతిష్ఠాఫలదర్శనేన హే యతీనాం మధ్యే శ్రేష్ఠేతి సంబోధనేనాధ్వర
మిమాంసాసాధ్యయనం సూచయతి రాత్రిసలే విధిః ప్రకల్ప్యతే తద్వదిహాపి బ్రహ్మో
త్తైకత్వే ౭సి ముక్తిఫలశ్రుతేస్స విధిః కల్పయితుం యుక్తః-ఆయమర్థః. 'ప్రతితిష్ఠంతి
హవా య ఏతా రాత్రీరుపయంతీ'తి శ్రూయతే తత్ర రాత్రి శబ్దేనాయుష్కోతి
రిత్యాదివాక్యవిహితాసన్నిమయాగవిశేషా ఉచ్యంతే ౭త్ర యద్యపి ప్రతితిష్ఠంతీతి వర్త
మానాపదేశాత్ సిద్ధరూపైవ ప్రతిష్ఠా ప్రతీయతే న సాధ్యరూపా తథా ౭సి శ్రుతా
యా ఏవ ప్రతిష్ఠాయా విపరిణామేన ఫలకల్పనస్యాత్వంతాశ్చుతస్వర్గస్య ఫలత్వకల్ప
నాపేక్షయా పరత్వాత్ యత్తదోర్వ్యత్యాసేన యోజనయా ప్రతితిష్ఠంతీత్యత్ర
సన్నర్థాంతర్భావేన చ యే ప్రతితిష్ఠానంతి తే ఏతా రాత్రీరుపేయంతి వాక్యవిపరి
ణామేన యథా రాత్రివిధిః ప్రకల్ప్యతే తథేహాపి. 'బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవ భవతీ'తి,

రాత్రిసత్రే, ప్రకల్ప్యతే తద్వదిహాపి ముక్తిఫలశ్రుతేః కల్పయితుం
స యుక్తః. ౮౪. తస్మి క్రియాజన్యతయా విముక్తి స్పృగ్దాదివద్ధంత

ముక్తిఫలశ్రుతేః 'బ్రహ్మ బుభూషుర్బ్రహ్మవేదనం కుర్యా'దితి విధిః కల్పయితుం యుక్తః
'తథా చాత్మా వారే ద్రష్టవ్యః, య ఆత్మా ౭వహతపాత్మాసో ౭న్వేష్టవ్యః సృ విజ్ఞా
జ్ఞానీతవ్య, ఆత్మే త్యేవోపాసీత, ఆత్మానమేవ లోకముపాసీత, బ్రహ్మవిద్యుహ్మైవ భవతీ'
త్యాదిభు విధానేషు సత్సు కో వా ౭౭త్వా కిం బ్రహ్మేత్యాకాంక్షాయాం తత్స
రూపసమర్పణేన 'నిత్యసృర్వజ్ఞ సృర్వగలో నిత్యతృప్తో నిత్యశుద్ధబుద్ధము క్తస్వభావో విజ్ఞా
నమానందం బ్రహ్మే'త్యేవమాదయస్సర్వే వేదాంతా ఉపయుక్తాస్తదపాసనాచ్చ శాస్త్ర
దృష్టో ౭దృష్టమోక్షో భవిష్యతి కర్తవ్య విధ్య ననుప్రవేశే తు వస్తుమాత్రకథనే హానో
పాదానానంభవాత్ 'సప్తద్వీపా వసుమతీ' 'రాజాసా గచ్ఛతీ'త్యాదివాక్యవద్యేదాన్త
వాక్యానామానర్థకృమేవ స్యాత్ కించ వేదాంతానాం ప్రవృత్తినివృత్త్యబోధకత్వే
శాస్త్రత్వమేవ న స్యాత్ తత్పరస్త్వైవ శాస్త్రత్వబోధనాత్ యథా ౭౭హుః 'ప్రవృత్తి
ర్వా నివృత్తిర్వా నిత్యేన కృతకేన చా'పుంసాం యేనోపదిత్యేత తచ్చాస్త్రమభిధీయత'
ఇతి-అపిచ రజ్జునియం నాయం సర్ప ఇత్యాదిశ్రవణేన యథా భయకంపాది నివర్తతే న
తథా సంసారిత్వభ్రాంతి ర్బ్రహ్మస్వరూపశ్రవణేన నివర్తతే శ్రుతిబ్రహ్మస్వరూపస్య య
థాభూర్వం సుఖదుఃఖాదిసంసారధర్మదర్శనాత్. 'మంతవ్యో నిధిధ్యానీతవ్య' ఇతి శ్రవ
ణోత్తరకాలయోర్నననిధిధ్యాసనయోః శ్రవణాచ్చేతి. ౮౪. ఏతద్దూషయతి భగవాం
స్తస్మి మోక్షోపాస్తిరూపక్రియాఫలత్వే సతి విముక్తి ర్విసంశ్చరా స్యాత్ క్రియా
జన్యత్వాత్సృగ్దాదివదితి. ఆయమర్థః. కర్తవ్యవిధిశేషత్వేనాత్మోపదేశో న యుక్త స్స
గ్దాదివ న్నోక్షస్యానిత్యత్వసాతిశయత్వయోరనివ్వయో రావత్తేః. నను జ్ఞానస్యాపి మానస
క్రియాత్వాద్భవన్త తేషి విముక్తే రనిత్యత్వం కుతో న స్యాదిత్యాశంక్య జ్ఞానస్య మాన
సత్వే ౭షి యథాభూతవస్తువిషయప్రమాణజన్యత్వేన కర్తు మకర్తుమన్యథా వా కర్తుమశ
క్యత్వా త్కేవలవస్తుతంత్రత్వేన చోదనాతంత్రత్వాభావాత్ పురుషతంత్రత్వశూ
న్యత్వాచ్చాస్త్యన్తీ నోక్తదోష ఇత్యాశయేనాహ - ఉపాసనేతి - యథా 'యస్మై
దేవతాయై హవిర్గృహీతం స్యాత్తాం ధ్యాయే ద్దవట్కరిమ్యక్' 'సంధ్యాం మనసా
ధ్యాయే'దిత్యేవ మాదిభు ధ్యానం చింతనం మానసం పురుషతంత్రత్వా త్కర్తు మకర్తు
మన్యథా వా కర్తుం శక్యం తథా మనసః క్రియోపాసనైవ కర్తు మకర్తుమన్యథావా
కర్తు మర్హా న తు జ్ఞానం తథాచ తజ్జన్యవిముక్తేరనిత్యత్వం స్పష్టమేవేత్యర్థః. తస్మాత్

వినశ్వరా స్వాత్, ఉపాసనా కర్తు మకర్తుమన్యథా వా కర్తుమర్హా మన
సః క్రియేవ. ౧౫. మాభూదిదం తత్త్వమసీతి వాక్యముపాసనాపర్యవ
సాయి కామమ్, కింత్వస్య జీవస్య పరేణ సామ్యప్రత్యాయకం సత్తమ
బోధవీతు. ౧౬. కిం చేతనత్వేన వివక్తి సామ్యం సార్వజ్ఞసార్వాత్మ్య
ముఖైర్గుణైర్వా, ఆద్యే ప్రసిద్ధం న ఖలూపదేశ్యమంతే స్వసిద్ధాంతవిరు
ద్ధతాస్వాత్. ౧౭. నిత్యత్వమాత్రేణ మునే పరాత్మగుణోపమానైస్సుఖ
బోధపూర్వైః, గుణై రవిద్యావృత్తితో ౭ప్రతీతైస్సామ్యం బ్రవీ త్వ
స్య తతో న దోషః. ౧౮. యద్యేనమేతస్య పరత్వమేవ ప్రత్యాపయ

ద్విషయే లిజాదయ శ్క్రూయమాణా అప్యనియోజ్యవిషయత్వా త్కుంతీభదంతో విధిచ్ఛా
యారూపత్వాత్ స్వాభావికప్రవృత్తివిషయవిముఖకరణార్థాః. అన్యథా 'క్షీయంతే
చాన్య కర్తాణి తస్మిన్ దృష్టే పరాపరే-ఆనందం బ్రహ్మణో విద్వాన్నబిభేతి ఋత
శ్చన-అభయం వై జనక ప్రాప్తో ౭సి, తదాత్మానమేవావేదహం బ్రహ్మస్మి'త్యాద్యాః
శ్రుతయో బ్రహ్మవిద్యానంతరం మోక్షం ప్రదర్శయంత్యో మోక్షస్య జ్ఞానజన్యా
పూర్వజన్యత్వం వారయంత్యో నోపపద్యేరన్ బ్రహ్మవగతౌ సత్త్వాం సర్వకర్తవ్యతా
హనేః కృతకృత్యతాయాశ్చాస్తాకమలంకారత్వాత్ మననాదినహకృతేన శ్రవణేన
బ్రహ్మస్వరూపసాక్షాత్కారే సంసారిత్వనివృత్తేఽస్మృతిస్తృత్యుభివసిద్ధత్వాద్ధితకాన
నేనైతత్తత్ప్రతిపాదకస్య ముఖ్యకాస్త్రత్వాచ్చ న కోపి దోషఇతి. ౧౫. ఏవముక్తౌ
మండన స్తత్త్వ మస్యాదివాక్యస్యోపాసనాపర్యవసానాభావ మంగీకృత్య ప్రకారం
తరేణాక్షిపతి ఇదం తత్త్వమసీతి వాక్య ముపాసనాపర్యవసాయి యధేష్టం మాభూత్
తథావైక్యప్రతిపాదకం నాస్తి కింత్వస్య జీవస్య పరమేశ్వరేణ సాదృశ్యస్య ప్రతి
పాదకం హే సత్తమ బోధవీతు భవతు. ౧౬. ఏతద్వికల్ప్య దూషయతి భగవాన్.
కిమితి. తత్త్వమసీతి వాక్యం కిం చేతనరూపేణ సాదృశ్యం ప్రవదతి కింవా సార్వజ్ఞ
సార్వాత్మ్యసర్వశక్తిత్వ ప్రభృతిభి ర్గుణై సామ్యం వివక్తి అథ చేతనత్వేన సామ్యస్య
ప్రసిద్ధత్వాదుపదేశకానర్థక్యం ద్వితీయే జీవస్య పరమాత్మస్వరూపాపత్త్యా భేదో నాస్తితి
స్వసిద్ధాంతవిరుద్ధతా స్వాత్ తస్మా దైక్యప్రతిపాదక మేవోక్తవాక్య మఖ్యమేయ
మిత్యర్థః. ఇంద్ర. ౧౭. ఏవ ముక్తౌ మండన ఆహ—నిత్యత్వమాత్రేణ పరమాత్మగుణ
సదృశై స్సుఖబోధానంత్యాదిభిరవిద్యాపరణాదప్రతీతైరస్య జీవస్య పరేణ సామ్య
ముక్తవాక్యం హేమునే బ్రవీతు తస్మాన్నోక్తదోషః - ఉ. ౧౮. ఏవముక్తౌ భగవా
నాహ—యద్యేవం తద్వి తస్య జీవస్య పరమాత్మత్వమేవోక్తవాక్యం బోధయతు ఆ త్ర

త్వత్త దురాగ్రహః కః, త్వయైవ తస్య ప్రతిభాసశంకా విద్యన్న
విద్యావరణాన్నిరస్తా. ౮౯. భో శ్చేతనత్వేన శరీరిసామ్య మావే
ద్యతామస్య జగత్ప్రసూతేః, చిదుత్థితత్వేన సరోదితస్యా వ్యణప్ర
థాన ప్రభృతేర్నిరాసః. ౯౦. హంతైవమస్తీతి తదా ప్రయోగ
స్యాత్త్వస్త్వ తే తత్త్వమసీతి న స్యాత్, తదైక్షతేత్వత్త జడత్వశంకా
వ్యావర్తనాచ్చాత్ర పునర్న చోద్యమ్. ౯౧. నన్వేదమవ్యైక్యప
రత్వమస్య ప్రత్యక్షపూర్వప్రమితిప్రకోపాత్, న యుజ్యతే తజ్జపమా
త్ర యోగిస్వాధ్యాయవిధ్యాశ్రిత మభ్యుపేయమ్. ౯౨. అక్షేణచే

తస్య పరత్వే దురాగ్రహః కః. నన్వేదం తర్హి తస్య పరత్వం కుతో న ప్రతిభాసతే
ఇతి చేతత్రాహ—తస్య సుఖబోధానంతరూపస్య పరత్వస్య ప్రతిభాసశంకా తు అవి
ద్యావరణాత్త్వయైవ నిరస్తా. విద్వాంసక కథమేవం భావన ఇతి సంబోధనాశయః.
౮౯. ఏవముక్తో మండనః ప్రకారాంతర మాలంబ్య౭౭హ—హేయతీకాస్య జగత్కా
రణస్య చేతనత్వేన జీవేన సామ్యమావేద్యతాం తథాచ చితశ్చేతనాజ్ఞగత ఉత్థిత
త్వాత్ పరై స్సాంఖ్యాదిభిరుదితస్య ప్రధానపరమాణ్వాదేర్నిరాసో ౭౭. సిద్ధ్య
తీత్యర్థః. ౯౦. ఏవముక్తో భగవానాహ హంత హేమండనైవంచేత్తదా త్వస్త్వ తే
తజ్జగత్కారణం త్వం త్వత్పద్మశమస్తీతి ప్రయోగస్యాత్ - తత్త్వమసీతి న స్యాత్
జడత్వశంకాయాస్తు. 'తదైక్షత బహు స్యాం ప్రకాయేయ'తీక్షణశ్రవణాత్త్వమ
సీతి జగత్కారణస్య చేతనాభేద ప్రతిపాదనేన చ వ్యావర్తనా తుననత్ర చోద్యాభా
వా త్పిధానాదే నిరాసాయైవం న వాచ్యమిత్యర్థః. ౯౧. ఏవం సర్వతః ప్రతిపద్ధో
మండన ఇమమపి పక్షముపేక్ష్య పునస్తత్త్వమస్యాదివాక్యస్య జపాపయోగిత్వాల
మ్ననాయ పరపక్షే ప్రత్యక్షవిరోధమాపాదయతి - నన్వేదం సామ్యప్రతాయకత్వే
ఘోషోక్తవాక్యస్యైక్యపరత్వం నాహమిశ్వర ఇతి ప్రత్యక్షాత్పికాయా జ్యేష్ఠ
ప్రమాయాః ప్రకోపా న్న యుజ్యతే తత 'స్వాధ్యాయో౭భ్యేతవ్య' ఇతి విధినా
శ్రిత ముక్తవాక్యం జపాపయోగ్య మభ్యుపేయ మితి. ౯౨. ఏత ద్దూషయతి భగ
వాక్ అక్షేణేంద్రియేణ చేత్ భేద మితి ద్వేషప్రమా యది స్యాత్ తదా ౭భేద
వాదిశ్రుతివాక్యస్య బాధ స్స్యాత్ అక్షస్య భేదేనాసన్నికర్తా ద్వేషప్రమేష
సహి భవే లేన కారణేనాస్య వాక్యస్య కుతో విరోధో నకేనాపి విరోధో ౭స్య
ప్రత్యక్షస్య కస్తా ద్ధేతోర్విరోధ ఇతివా లేన ప్రత్యక్షేణ అన్యవాక్యస్యేతివా
అయ మర్థః. ఇంద్రియం భేదే న ప్రమాణం తదసన్నికృష్టత్వా త్పద్మతవల్
నను హేత్వసిద్ధి రితిచే దింద్రియస్య భేదేన సంయోగ సమవాయతాదాత్మ్యానా

ద్వేద మిత స్తదాస్యా దభదవాదిశ్రుతివాక్యబాధః, అసన్నికర్షా న్ను
భవేద్ధి భేద ప్రమేవ తేనాస్య కుతో విరోధః. ౯౩. భిన్నోఽహ
మీశాదితి భాసతే హి భేదస్య జీవాత్తవిశేషణత్వమ్, తత్సన్నికర్షో
ఽస్త్యథ సంప్రయోగాభావేఽపి భేదేంద్రియయో ర్నసీషిక్. ౯౪.
అతిప్రసక్తే ర్న తు కేవలస్య విశేషణత్వస్య తదభ్యుపేయమ్, భేదా

మన్యతమ సన్నికర్ష స్తదన్యోవా. ఆద్యే న తావ త్సమవాయోఽసంభవాత్తదసిద్ధేశ్చ
నను రూపీ ఘటో మృద్ధట ఇతి ప్రత్యయస్య సంయోగానవగాహిత్యాత్పరిశేషా
త్సమవాయ వివ సిద్ధ్యతీతిచే న్ను గుణగుణిన్ రవయవాపయవిన్ శ్చాత్సంతభేదే
తత్సంబంధస్య చ తథాత్వే దండపురుషాదావివ శుక్లో ఘటో మృద్ధట ఇతి సమానాధి
కరణ ప్రత్యయానుపపత్తేః. కించ సమవాయుభ్యం సంబద్ధ సమవాయో విశిష్టప్రత్యయ
నియామక ఉతాసంబద్ధః - నాద్య స్తస్య తస్మాదన్యోన్యసంబద్ధః కల్పయితవ్య
ఇత్యవసానాపాతాత్. నను సమవాయుభి ర్నిత్యసంబద్ధ ఏవాయం గృహ్యతే ఆతో
నోక్తదోష ఇతిచే త్తర్హి సంయోగోఽపి సంయోగిభి ర్నిత్యసంబద్ధత్వా త్సంబంధాం
తరం నావేక్షిత అర్థాంతరత్వాదపేక్షత ఇతిచే త్తర్హి సమవాయోఽపి తథాత్వా
త్కుతో నాపేక్షతే సంయోగో గుణత్వా త్తథేతిచే న్ను గుణపరిభాషాయా అతం
త్రత్వా దపేక్షాకారణస్య చ తుల్యత్వాత్ నాంత్యోఽతిప్రసంగాత్. కించ నః
అనేక ఏకో వా-ఆద్యేఽవసిద్ధాన్తో గౌరవం చ-ద్వితీయే రూపజ్ఞానాదిసమవాయస్య
వాయుఘటాదివృత్తిసమవాయాభేదాత్ రూపీ వాయుః ఘటో జ్ఞానవానితి ప్రతీతి
ప్రసక్తః. న చ తత్రరూపాదేరభావాత్, నోక్తప్రతీతి రితి వాచ్యం - తద్వృత్తిత్వ
ప్రయోజకసంబంధే సతి తదభావవ్యవహారస్య వ్యావృత్తత్వా త్తస్మా న్నకథమపి సమ
వాయ స్సిద్ధ్యతి అవయవావయవ్యాదీనాం సంబంధస్తు తాదాత్మ్యం తచ్చ నభిన్నా
భిన్నత్వం విరుద్ధయో ర్భేదాభేదయో రేకత్రాసంభవాదపితు భిన్నత్వే సతి అభిన్న
సత్తాకత్వం తచ్చానిర్వాచ్యం-నాపి సంయోగతాదాత్మ్యే తదభావస్య సుప్రసిద్ధే ర్న
ద్వితీయ స్తదస్యసన్నికర్షస్య కావ్యప్రసిద్ధిరితి. ౯౩. నను భేదస్యాన్యోన్యాభావ
రూపత్వా దభావే చ విశేషణతాయా సన్నికర్షత్వా దసన్నికర్షాసిద్ధిరితి మండనశృంకలే
హి యస్తా దీకా దహం భిన్న ఇతి భేదస్య జీవాత్తవిశేషణత్వం భాసతే అథ తస్మా ద్ధేమ
సీషిక్ భేదేంద్రియయో సంయోగాది సంప్రయోగాభావేఽపి తత్సన్నికర్షో విశేష
ణతాసన్నికర్షోఽస్తు - ఇం. ౯౪. పరిహరతి భగవాన్ - కేవలస్య విశేషణత్వస్య విశే
షణతామూత్రస్య తత్సన్నికర్షత్వం నైవాభ్యుపేయం తత్ర హేతు రతిప్రసక్తే.

శ్రయే హింద్రియసన్నికృష్టే న సన్నికృష్టత్వమిహ౭౭త్వనో ౭స్తీ. ౯౧. భేదాశ్రయాత్తేంద్రియసన్నికర్షో నేత్యుక్త మేత చ్చతురం న య స్తాత్, చిత్తాత్తనో ర్ద్వ్యవ్యతయా ద్వయో రప్యస్త్యేవ సంయోగసమా శ్రయత్వమ్. ౯౨. ఆత్మా విభు స్సాస్య దధవా ౭ణుమాత్రః సంయోగి తా నోభయథా౭పి యుక్తా, దృష్టాహి సా సావయవస్యలోకే సంయో గితా సావయవేన యోగి౯. ౯౩. మనో౭క్షమిత్యభ్యుపగమ్య భేదా సంగిత్వము క్తం పరమార్థతస్తు, సాహాయ్యకృల్లోచనపూర్వకస్య దీపాదివ స్నేంద్రియమేవ చిత్తమ్. ౯౪. భేదప్రమా నేంద్రియజా ౭స్తు త్వర్తి

భిత్వాదివ్యవహితభూతలాదినిష్ఠఘటాద్యభావే ౭సి విశేషణతా మాత్రస్య సత్వేన ప్రత్యక్షత్వప్రసంగా త్తస్మా ద్భేదాశ్రయహింద్రియసన్నికృష్టే సతి విశేషణతాయా సన్నికర్షత్వ మభ్యుపేయం. నచ సన్నికృష్టత్వమిహేంద్రియ ఆత్మనో(౭)రస్తీ వస్తుతస్తు అధికరణేంద్రియసన్నికర్షోపి న కారణం ఐరమతే కర్ణవలయావచ్ఛిన్ననభసవీప శ్రోత్రేంద్రియత్వా త్తస్యైవ స్వగ్రాహ్యశబ్దాభావాధికరణత్వా త్సేవైవ స్వస్యాసన్ని కర్షా దధికరణేంద్రియసన్నికర్షాభావేన శబ్దాభావే ప్రత్యక్షత్వం న స్యా దితి ధ్యేయం - ఊ. ౯౧. ఏతదవహమానో మండన ఆహ - భేదాశ్రయస్యాత్తన ఇంద్రి యేణ సన్నికర్షో నాస్తీతి త్వయోక్త మేత న్ను సమీచీనం యస్తాత్ చిత్తాత్తనో ర్ద్వ్యవ్యత్యేనోభయో రపి సంయోగసమాశ్రయత్వ మస్త్యేవ - ఇంద్ర. ౯౨. ఏవ మాక్షిస్తో భగవాన్ వికల్ప్యాక్షేపం ప్రతిక్షిపతి - ఆత్మావిభు స్సాస్య దధవా ౭ణు మాత్రః పక్షద్వయే ౭సి సంయోగితా న యుక్తా హి యస్తా త్సావయవస్య సావ యవేన సా సంయోగితా లోకే దృష్టా తస్మా దిత్యర్థః. భార్యాదియోగిత్వమమభూత మవలపిత మనర్హోస్తీతి కటాక్షేణ సంబోధయతి హేయోగిన్నితి. ౯౩. కించ మన ఇంద్రియ మిత్యంగీకృత్య భేదేనాస్యాంగిత్వముక్తం. వస్తుతస్తు మనోనేంద్రియం చక్షురాది సహకారిత్యాత్ దీపవత్. 'ఇంద్రియేభ్యః పరావ్యార్థా ఆర్థేభ్యశ్చ పరం మనః' ఇత్యాది శ్రుత్యా మనసో ౭నింద్రియత్వావధారణాదేవేత్యుక్తం 'మనష్ష ఘ్రాసింద్రియా'ణీతి వచనంతు న మనస ఇంద్రియత్వే ప్రమాణం 'యజమానపంచమా ఇడాం భక్షయన్తి-వేదానధ్యావయామాస మహాభారతపంచమా ని'త్యాదివదనింద్రి యేజాపి మనసా షట్త్వసంఖ్యాపూర్ణ త్వసంభవాత్. 'ఇంద్రియాణాం మనశ్చాస్తీ'తి వచన మపి 'నక్షత్రాణా మహంశశీ'తివత్ న మనస ఇంద్రియత్వే ప్రమాణమితి-ఊ. ౯౪. ఏవం నిరుద్ధో మండన ఆహ భేదప్రమేంద్రియజా నచే త్వర్తి సాక్షిస్వరూపై వాస్తు తథా ౭సి హేయోగి౯ తయా సాక్షిస్వరూపయా భేదప్రమయా విరోధా

సాక్షిస్వరూపైవ తథా ౭పి యోగి, తయా విరోధా త్వరమాత్మజీ
వా భేదంకథం బోధయితుం ప్రమాణమ్. ౯౯. ప్రత్యక్ష మాత్మేశ్వర
యోరవిద్యా మాయాయుజో ద్యోతయతి ప్రభేదమ్, శ్రుతిస్తయోః
కేవలయో రభేదం భిన్నాశ్రయత్వా న్న తయో ర్విరోధః. ౧౦౦.
స్వాద్వా విరోధ స్తదపి ప్రవృత్తం ప్రత్యక్షమగ్రే ౭బలమేవ బాధ్యమ్,

త్వరమాత్మజీవయో రభేదం బోధయితుం కథం ప్రమాణం 'తత్త్వమస్యాది వాక్య
మితి కేవలః. ౯౯. మండనోక్త మంగీకృత్య విషయభేదా ద్విరోధం పరిహరతి
భగవాన్ సాక్షిస్వరూపం ప్రత్యక్షం జీవాత్మనో రవిద్యామాయాయుక్తయోః
ప్రభేదం ద్యోతయతి శ్రుతిస్తు తద్వినిర్ముక్తయోః శుద్ధయో స్తయో ర్జీవేశ్వరయో
రభేదం ద్యోతయతీత్యేవం శ్రుతిప్రత్యక్షయోర్భిన్నాశ్రయత్వా న్న విరోధః.
౧౦౦. విరోధ మంగీకృత్యాపి పరిహరతి. స్వాద్వా విరోధః తదాభ్యగ్రే ప్రథమం
ప్రవృత్తం బలహీనం భేదప్రత్యక్ష మేవ ప్రాబల్యవత్త్యా భేదవాదిశ్రుత్యా చరమ
ప్రవృత్త్యా బాధ్యం అపచ్ఛేదన్యాయోనోక్తయా రీత్యా ౭వచ్ఛేదనయథితివా. తథాచ
మైత్రం పారమర్షం సూత్రం పౌర్వాపర్యే పూర్వదౌర్బల్యం ప్రకృతివసతి జ్యోతి
ష్టోమే బహిష్కృతమానార్థం హవిధానాన్నిర్గచ్ఛ తాం ఋత్విగ్యజమానానాం అధ్వర్యం
ప్రస్తౌతా ౭న్వారభతే ప్రస్తోతార ముద్ధాతోద్ధాతారం ప్రతిహ రేత్వాదినా ౭న్వారం
భణం విహితం తద్విచ్ఛేదనిమిత్తం ప్రాయశ్చిత్తం శ్రూయతే యద్యుద్ధాతాపచ్ఛిద్యేతా
దక్షిణం తం యజ్ఞమిష్టావ తేన పున ర్యజేత తత్ర త ద్దద్యాత్ యత్సూర్యస్సిక్
దాన్యం స్యాత్ యది ప్రతిహరతాపచ్ఛిద్యేత సర్వవేదసం దద్యా దితి తత్ప్రొద్ధాతృ
ప్రతిహర్త్రోః క్ర మేణ విచ్ఛేదే విరుద్ధప్రాయశ్చిత్తయోః సముచ్చయానంభవాత్ కిం
పూర్వం కార్య ముత పర మితి విషయే ౭నుపజాతవిరోధితయా పూర్వమితి ప్రాప్తే
రాధ్ధాంతః పౌర్వాపర్యే సతి నిమిత్తయోః పూర్వస్య నైమిత్తికస్య దౌర్బల్యం ఉత్త
రస్య పూర్వనిరపేక్షస్య తద్బాధకతయోదితత్వాత్ పూర్వోదయకాలఉత్తరస్యాప్రాప్త
త్యేన పూర్వేణ బాధ్యత్వాయోగాత్ తదుక్తం. 'పూర్వం పరమజాతత్వాదబాధి
త్యేన జాయతే, పరస్యానన్యథోత్పాదా న్నత్వబాధేన సంభవః' తత్ర దృష్టాంతః
ప్రకృతివల్ యథా. ప్రకృతౌ కృతోపకారాః కళాః ప్రథమ మిదిదేశేన వికృతా
పుపకారకాంక్షిణ్యం ప్రాప్తాః కల్ప్యవకారచరమభావిభి రపి శరై ర్నిరపేక్షై ర్పా
ధ్యంతే తద్వత్తథాచ యథా ప్రథమప్రవృత్తం దుర్బలం పూర్వనైమిత్తికమేవ వశ్చా
ప్తృప్యతేన ప్రబలేనోత్తరేణ నైమిత్తికేన బాధ్యం తద్వద్యథోక్తం ప్రత్యక్ష మేవ

ప్రాబల్యవత్త్యా చరమప్రవృత్త్యా శ్రుత్వ్యా హ్యవచ్ఛేదనయోక్తరీత్యా. ౧౦౧. నన్వేష మన్యస్త్యనుమానబాధోఽభేదశ్రుతే సంయమిచక్ర వర్తిక, ఘటాదివ ద్భ్రష్టానిరూపితేన భేదేన యుక్తోఽయ మసర్వ విత్త్వాత్. ౧౦౨. కిమేష భేదః పరమార్థభూతః ప్రసాధ్యతే కాల్పనికోఽథవాద్యే, దృష్టాంతహాని శ్చరమే తు విద్వన్నూరీకృతోఽస్తాభి రసాధనీయః ౧౦౩. స్వప్రత్యయాబాధ్యభిదాశ్రయత్వం సాధ్యం ఘటాదౌచ తదస్తియోగి, త్వయాఽఽత్తబోధేన భిదాన బాధ్యే త్వన భ్యుపేతేతి న కోఽపి దోషః. ౧౦౪. నను స్వశబ్దేన సుఖాదిమాన్వాయభోక్తకుత్యా బాధ్యం హి శబ్దో లోకప్రసిద్ధిం ద్యోతయతి యథా పూర్వం ప్ర వృత్తం రజతజ్ఞాన మేవ పశ్యాత్ప్రప్రతేన శుక్తిజ్ఞానేన బాధ్యమన్యథా తదనవబాధనే తదవబాధనాత్మకస్య తస్యోత్పత్త్యనుపపత్తేస్తద్విత్త్యర్థః - ఇం. ౧౦౧. ఏవ ముక్తో మండనోఽయం జీవో బ్రహ్మనిరూపితభేదవాక్ అసర్వజ్ఞత్వాత్ ఘటాదివ దిత్వనుమానేన శ్రుతే ర్వాధం శంకలే. నన్వేషం ప్రత్యక్షేణాభేదశ్రుతే ర్వాధాభావేఽపి హే సంయమిచక్రవర్తినిత్యనేన తర్కానధికారం ద్యోతయతి అనుమానే నాభేదశ్రుతే ర్వాధోఽస్తి తదేవ దర్శయతి—ఘటాదివదితి. ఉపలక్షణమేత ద్భ్రష్టాధర్మకభేదప్రతియోగిత్వస్యాపి - అసర్వజ్ఞత్వాదితి పదార్థత్వాదిత్వస్యాప్రపలక్షణం. పదం బ్రహ్మ, తదర్థత్వాత్తచ్ఛేషత్వా త్తన్నియమ్యత్వాదితి వా-ఉ. ౧౦౨. మండ నోక్త మనుమానం వికల్పస్య దూషయతి—భగవాన్ భావ్యకారః. కిమేష బ్రహ్మనిరూపితో భేదః పరమార్థభూతః ప్రసాధ్యతేఽథవా కాల్పనికః. ఆద్యే దృష్టాంతహానిః ఘటాదేరుక్తభేదవత్త్వతత్ప్రతియోగిత్వయోరభావాత్. అంత్యే తు స్వీకృతోఽస్తాభి ర్న సాధనీయః. పరస్పరప్రతియోగికకాల్పనికవ్యావహారికభేదస్యాస్తాభి రవ్యంగీకృతత్వా త్పిదృశసాధనమిత్వర్థః. ఏతేన జీవస్య బ్రహ్మణో భేదాభావే తన్నియమ్యత్వానుపపత్తిరితి ప్రత్యుక్తా. నియమ్యత్వాదే స్వసమానసత్తాకనియంత్రాది భేదసాపేక్షత్వా త్తస్య చ స్వీకారాత్. ౧౦౩. ఏవముక్తో మండన ఆహ - బ్రహ్మనిరూపితస్వజ్ఞానాబాధ్య భేదవత్త్వం సాధ్యం తచ్చ ఘటాదా వస్తి. ఆత్మజ్ఞానేన ఘటాదిగతభేదస్యాబాధ్య త్వాత్. హే యోగి! ఆత్మజ్ఞానేన న బాధ్యాభిదాత్వయాఽనభ్యుపేతా ఆత్మ జ్ఞానాబాధ్యో భేద స్త్వయా నాంగీకృతః సుచాస్తాభి సాధనీయ ఇతి హేతో ర్న కోఽపి దృష్టాంతహాన్యాదిరూపా దోషః. ౧౦౪. ఏతదపి వికల్పస్య దూషయతి—భగవాన్. నను స్వశబ్దేన సుఖాదిమాన్ జీవపదవాచ్యః కర్త్రాదిరూప ఆత్మా నివక్షితోఽథవా సుఖాదిరహితః. ఆద్యే సుఖదుఃఖాదిమతః శరీరిణః ప్రత్య.

వివక్షిత స్తద్విధురో ౭థవా ౭౭త్వా, ఆద్యే ౭స్తద్విష్టం నతు సాధ్య మంతే దృష్టాంతహానిః పునరేవ తే స్యాత్. ౧౦౧. యోగిన్మనో పాధిక భేదవత్త్వం వివక్షితం సాధ్యమిహత్వదిష్టః, ఔపాధిక స్త్రీశ్వర జీవభేదో ఘటేశభేదో నిరుపాధిక శ్చ ౧౦౨. ఘటేశభేదే ౭ప్య పధిర్వ్యవిద్యా తవానుమానేషు జడత్వమేవ, చిత్త్వా దభిన్నః పరవ త్పరస్మా దాత్తేతి వా ౭త్ర ప్రతిపక్ష హేతుః. ౧౦౩ ధర్మి

యేనాబాధ్యస్య వ్యావహారికానిర్వచనీయభేదస్యాస్తద్విష్టత్వాన్నైవ * తత్సాధ్యం అంతే దృష్టాంతహానిః పునరేవ తే స్యాత్. ఘటాదేః సుఖదుఃఖాది విధురాత్తన్యజ్ఞాన విలసితత్వేన తద్విధుబాధ్యత్వ స్వీకారా తద్విధుబాధ్యస్య భేదస్య క్వాప్యనభ్యుప గమాత్. ఘటాదాపసి వ్యాప్త్యభావేన వ్యాప్యత్వాసిద్ధేః. ౧౦౧. ఏవముక్తో మండన ఆహ—హే యోగి అనాపాధిక భేదవత్త్వ మిహస్మిన్ననుమానే వివక్షితం. నను జీవేశ భేదస్య నిరుపాధికత్వే ౭పి ఘటాది భేదవన్తిధ్యాత్వోపపత్తేః. సిద్ధ సాధనతా ౭త్రాపి తదవస్థేత్యాశంక్యాహ—త్వదితి. జీవేశ భేదస్య నిరుపాధికత్వే తత్త్వజ్ఞానా దవిద్యాదే ర్నిపుత్రాపసి తత్కార్యఘటాది భేదవత్తత్వస్మిన్పుత్రే రయోగా తత్తత్వ త్వసిద్ధిభియాపాధిక స్వేశ్వరజీవభేదస్య తవేష్టత్వా దస్తాభి క్వానాపాధిక భేదవత్త్వ స్య సాధ్యమానత్వాత్ న సిద్ధసాధనం, నాపి దృష్టాంతహాని స్తత్ర నిరుపాధిక భేదస్య తవేష్టత్వాదిత్యాహ—ఘటేశ భేద ఇతి - ఆఖ్యానకీ. ౧౦౨. పరిహరతి భగవాన్— ఘటేశభేదే ౭ప్యవిద్యాయా ఉపాధితేనానాపాధికస్య తస్య తత్రానంగీకారాద్దృష్టాంత హానిరేవేత్యర్థః. కించ తవానుమానేషు జడత్వ ముపాధి రేవ ఘటాదే ర్జడత్వేన దృశ్య తయా మిథ్యాత్వాత్ తద్గోచరజ్ఞానస్య ఘటతద్భేదహేత్వజ్ఞాననిపుత్ర్యయోగ్యత్వా త్తత్ర స్వజ్ఞానాబాధ్య భేదవత్త్వం జాడ్యప్రయుక్తమితి జడత్వముక్తసాధ్యవ్యాపకం. సాధనవతి స్వప్రకాశాత్తన్యభావాత్సాధనావ్యాపకం. తతశ్చ సోపాధికత్వాదయం హేత్వాభావ ఇత్యర్థః. నను ప్రమేయత్వాతిరిక్తజడత్వాభావాత్తస్య చ కేవలాన్వ యిత్యాత్సాధనవ్యాపకత్వాదిగా నోపాధిత్యమితి చేత్ న తస్యాస్వప్రకాశత్వా దాత్తనః స్వప్రకాశత్వస్య చ శ్రుతిన్యాయసిద్ధత్వా త్పదార్థత్వాదితి ప్రతిపక్ష హే తుః. ప్రతిపక్షం దర్శయతి—యద్వా - ఆత్మా పరప్రతియోగిక భేదశూన్యః చిత్త్వా త్తత్ర దృష్టాంతః పరవదితి ప్రతిపక్షస్సాధ్యాభావసాధకో హేతుర్యస్య న తవ హేతు స్సత్ప్రతిపక్ష ఇత్యర్థః. ఉ. ౧౦౩. ఏవముక్తో మండనో బ్రహ్మపక్షకాను

* స్వజ్ఞానాబాధ్యభేదవత్త్వమ్-పాతాన్తరం.

ప్రమాబాధ్యశరీరిభేదో హ్యసంసృతౌ బ్రహ్మణి సాధ్యమిష్టమ్, త్వ
యేష్యతే బ్రహ్మధియా ౭౭త్త భేదో బాధోఽ ఘటాదిప్రమయా త్వ
బాధ్యః. ౧౦౮ కిం కృత్స్నధర్మిప్రమయా న బాధ్యః కింవా స య
త్కించన ధర్మిబోధాత్, ఘటాదికే బ్రహ్మణి చా౭౭త్త భేదస్యైక్యాత్పు
నసాన్యస్మనుపూర్వదోషః. ౧౦౯. కించాగుణో వా సగుణో మనీ
షిః వివక్ష్యతే ధర్మిపదేన నాన్యః, భేదస్య తద్బుధ్య విబాధ్యతేష్టే
ర్నా౭౭ద్య శ్చ తత్రోభయథా౭పి దోషాత్. ౧౧౦. కిం నిర్విశేషం
ప్రమితం నవాంత్యే ప్రాప్తా౭౭త్రయా సిద్ధి రథా౭౭ద్యకల్పే, శరీర్యభేదే

మానం ప్రయంజ నిర్ధసాధ్యత్వాదిపరిహారం శంకతే—ధర్మిప్రమా౭బాధ్యశరీరి
భేదో బ్రహ్మణి సాధ్య మిష్టం హి యస్తా త్సంసృతి శూన్యే - బ్రహ్మ జీవప్రతి
యోగికధర్మిప్రమా౭బాధ్యభేదవ త్సంసృతిశూన్యత్వా ధ్లుటాదివ దిత్యేవ మస్తద్విష్ట
త్వా దాత్ప్రతియోగికభేదస్య చ బ్రహ్మజ్ఞానేన బాధ్యత్వస్య తవేష్టత్వా దస్తాభిశ్చ
తద్విపరీతస్య సాధ్యమానత్వా న్న సిద్ధసాధనం, నాపి దృష్టాంతహానిః. ఘటాది ప్ర
మయా తథాభూతభేదస్యాబాధ్యతాయా స్తవాపీష్టత్వాదిత్వాహ — త్వయేతి.
౧౦౮. వితద్వికల్ప్య దూషయతి—భగవాన్. కిం స భేద స్సమస్తధర్మి ప్రమయా
న బాధ్యః కిం వా యత్కించన ధర్మిబోధా న్న బాధ్యః తత్ర ఘటగతజీవభేద
స్యాపి స్వధర్మిబ్రహ్మజ్ఞానబాధ్యత్వస్వీకారేణ యావద్ధర్మజ్ఞానాబాధ్యత్వస్యానంప్రతి
పత్త్యా దృష్టాంతహానే రాద్యుపక్షానంభవ మభిప్రేత్య ద్వితీయే దోషమాహ—పునః
పూర్వోక్తసిద్ధసాధనలక్షణో దోష స్సాన్యత్. తత్ర హేతు మాహ—ఘటాదావితీ.
స్వరూపాతిరిక్తభేదవాదిమతే ఘటాదా బ్రహ్మణి చాత్త భేదస్యైక్యాత్తద్ధర్మి ఘట
జ్ఞానాబాధ్యజీవభేదస్య బ్రహ్మజ్ఞాన్తాభిరపి స్వీకృతత్వాదిత్యర్థః. ౧౦౯. పునః ప్రకా
రాంతరేణ వికల్ప్య దూషయతి—కించేతి. హే మనీషిః, ధర్మిపదేన కిం వేదాంత
తాత్పర్యగోచర సుత్యజ్ఞానాదిరూపా నిర్గుణో వివక్ష్యతే కింవా బ్రహ్మేశాదిపద
వాచ్యో ననవచ్ఛిన్నత్వసర్వజ్ఞత్వాదివిష్ట స్సగుణః న ద్వితీయః భేదస్య తత్ప్రమా
౭విబాధ్యతాయా ఇష్టత్యేన సిద్ధసాధనత్వాత్. నచాద్యపక్షః ఉభయథాపి ప్రమితత్వా
ప్రమితత్వలక్షణవక్షద్వయే ౭పి వక్ష్యమాణవిధయా దోషస్య సత్త్వాదిత్యర్థః. ౧౧౦.
ఉభయథా ౭పి దోషా దిత్యుక్తం విపృణోతి—కిం నిర్గుణం బ్రహ్మ ప్రమితం సత్పక్షః
కింవా౭ప్రమితం ద్వితీయే ప్రాప్తాశ్రయాసిద్ధిః. ఆథా౭౭ద్యపక్షే బ్రహ్మవిపదలక్ష్యస్యా
ద్వయానందస్య ప్రత్యగ్బౌధాత్తజీవాభేదే నిర్ధారితతాత్పర్యైస్తత్వమస్యాదివేదాంతై
ర్జివాత్తాభేదేన పరమాత్మ నః సిద్ధే ర్ధర్మిగ్రహకవేదాంతప్రమాణస్య ప్రకోపః ప్రాప్నో

నపరస్య సిద్ధేః ప్రాప్నోతి ధర్మిగ్రహమానకోపః. ౧౧౧. భోద్వాసుపర్ణా
సయుజా సఖాయే త్యాద్యా శ్రుతి ర్భేద ముదీరయంతీ, జీవేశయోః
విపులభోక్త్రభోక్త్రో స్తయో రభేదశ్రుతిబాధికా ౨స్తు. ౧౧౨. ప్రత్యక్ష
సిద్ధే విఫలే పరాత్త భేదే శ్రుతిర్నో నయవిత్ప్రమాణమ్, స్యా దన్యథా
మాన మతత్పురో ౨పి స్వాధే ౨ర్థవాద స్సకలో ౨పి విద్యత్. ౧౧౩.
స్త్రుతిప్రసిద్ధార్థవిబోధి వాక్యం యథేచ్ఛతే మూలతయా ప్రమాణమ్,
ప్రత్యక్షసిద్ధార్థక వాక్యమేవం స్యాదేవ తన్మూలతయా ప్రమాణమ్.

తి. తథాచ జ్యోతిష్టోమో న స్వర్గఫలః క్రియాత్వా నర్దనక్రియాపదిత్యనుమానం
'జ్యోతిష్టోమేన స్వర్గకామో యజేత' ఇతి వేదబోధితవిషయ త్యాద్యభాసరూపం
తథేదమపీతిభావః. ౧౧౧. ఏవం స్వర్గతః ప్రతిరుద్ధో మండనో ౨నుమానవిరోధం
స్థాపయతు మశక్తః శ్రుతివిరోధముద్ఘావయతి—భోఇతి. 'ద్వాసుపర్ణా సయుజా
సఖాయా నమానం పృతం పరిషస్వజాతేతయో రన్యః విపులం స్వాద్యత్త్యనశ్చన్న
నోఽభిచాకశీతి' ఇతిశ్రుతిః కర్తృఫలభోక్త్రభోక్త్రో ధ్వివేశయో ర్భేద ముదీరయంతీ
తయో ధ్వివేశయో రభేదశ్రుతే ర్పాధికా ౨స్తు. ౧౧౨. పరిహరతి—భగవాన్. ప్ర
త్యక్షసిద్ధే విఫలే స్వర్గాపవర్గాభ్యుపలక్షాన్యే ప్రత్యుత 'మృత్యో స్స మృత్యు మాప్నోతి
య ఇహ నానేవ పశ్యతి' ఇతి శ్రుత్యుక్తానర్థప్రదే పరజీవయో ర్భేదే శ్రుతిః ప్రమా
ణం న స్యా దత్ర భేదే ప్రత్యక్షప్రతిపన్నత్వమాత్రమంగీక్రియతే తత్ర శ్రుతి
ప్రామాణ్యవారణాయ న తు తత్ర ప్రమాణం తదనంభవ స్యాక్తత్వా త్సిద్ధాంతే
శుక్తిరూప్యవత్తస్మానుభవమాత్రసిద్ధత్వస్వీకారా దక్షాతే ౨ర్థే శ్రుతిప్రమాణస్య
న్యాయేన నిర్ధారితవతో జైమినేర్నాయాభిజ్ఞస్య తవైవం కథనం న శోధన మితి
ధ్వనయ న్నాహ—పే నయవిత్. తథాచ భేదస్యాన్యత సిద్ధా వపూర్వత్వాభావా
న్నశ్రుతితాత్పర్యగోచరతా. యేన వాక్యేన యత్ర ప్రతీత్యుత్పాదనేన మానాభావ
ప్రయుక్తానత్వసంకా నివర్త్యతే తస్య తత్ర తాత్పర్య మన్యథా తస్య తదర్థత్వాదయో
గాత్ యత్పర శ్శబ్ద స్స శబ్దార్థ ఇతి న్యాయాత్, విపక్షే ౨పసిద్ధాంతదండం పాత
యతి—అన్యథా స్వాధే ౨తత్పురో ౨ప్యర్థవాద స్సకలో ౨పి ప్రమాణం స్యాత్
ఏత జ్ఞాతం యోగ్యోనసీతి నూచయతు మాహ—పే విద్యన్తితి - ఇం. ౧౧౩.
వివముఖో మండన ఆహ—'క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత' ఇత్యాది
స్త్రుతి ప్రసిద్ధస్యార్థస్య విబోధకతత్త్వమస్యాదిశ్రుతివాక్యం మూలకయా యథా
ప్రమాణమిమ్యతే తథాప్రత్యక్షేణ సిద్ధో ౨ర్థో యస్య తథాభూతం వాక్యం ప్రత్య
క్షస్య మూలతయా ప్రమాణం స్యా త్తథాచ భేదస్య ప్రత్యక్షాదిప్రవృత్తేః ప్రాగ్

౧౧౪. శ్రుతి స్మృతే ౭ థే యది వేదవిద్భి ర్భవే న్న తన్మూలతయా ప్రమాణమ్, కథం భవే ద్వేదకథానభిజ్ఞై ర్జ్ఞాతే ౭పి భేదే పరజీవయో సాన్. ౧౧౫. జీవేశ్వరా సా వదతీత్యుపేత్య ప్రావోచ మేత త్పరమార్థతస్తు, వివిచ్య సత్వాత్పురుషం సమస్తసంసారరాహిత్య మముష్య వక్తి. ౧౧౬. యదీయ మాఖ్యాత్యథ సత్వజీవా విహాయ స్వజ్ఞశరీర భాజౌ, జడస్య భోక్తృత్వ ముదాహరంతీ ప్రామాణ్య మర్హ స్కథ మశ్నువీత. ౧౧౭. నచోదనీయా వయమత్ర విదన్యత స్త్వయా వైంగ్యరహస్య మేవ, అత్తీతి సత్వం త్వభివశ్యతిజ్ఞ ఇతి స్త సమ్యగ్వి వృణోతి మంత్రమ్. ౧౧౮. శారీరవాచీ నను సత్వశబ్దః క్షేత్రజ్ఞశబ్దః

పూర్వతాయా నిరపేక్షశ్రుతి ప్రమేయత్వా చ్ఛ్రుతే స్తత్ర తాత్పర్యోపపత్తిరితి భావః. ౧౧౪. పరిహరతి—భగవాన్. యది వేదవిద్భి స్మృతే ౭ థే శ్రుతి స్మృతాల తయా ప్రమాణం స భవేత్ కింతననధిగతగంతృత్వేనైవ వేదవిద్భి స్మృత్యుమానార్థస్య తతపివ జ్ఞాతత్వా తర్హి వేదకథానభిజ్ఞై రపి పర జీవయోర్భేదే జ్ఞాతే సాశ్రుతి స్మృతాల తయా ప్రమాణం కథం భవేత్ నశేనాపి ప్రకారేశత్వర్థః. తథాచ వేదకథానభిజ్ఞై ర్నిరపేక్షతయా ప్రథమ ప్రవృత్తైః ప్రత్యక్షాదిభి ర్జ్ఞాతేభేదే శ్రుతేః ప్రమేయత్వా భావా న్న తస్యా స్తత్ర తాత్పర్య మితి భావః. ౧౧౫. కించ సాశ్రుతి ర్జీవేశ్వరా వద తీత్యంగీకృత్యైతత్ప్రావోచం. పరమార్థతస్తు కర్తృఫలభోక్తు సృత్వా దృష్టేః పురుషం వివిచ్య సా శ్రుతి రముష్య పురుషస్య సమస్తసఖదుఃఖభోక్తృత్వలక్షణస్య సంసారస్య రాహిత్యం వక్తి. ౧౧౬. ఉక్తశ్రుతిత్వర్థ మనహమానో మండన ఆహ—యదీయం శ్రుతిః పరజీవా విహయాథ సత్వజీవా వక్తి తర్హి ప్రత్యక్షవిరుద్ధం జడస్య సత్వస్య భోక్తృత్వ ముదాహరంతీ హేర్హ్యై ప్రామాణ్యం కథ మశ్నువీత కేన ప్రకారేణ ప్రాప్నుయా త్ప్రత్యక్షవిరుద్ధార్థప్రతిపాదకత్వేన 'యజమానః ప్రస్తరః' ఇత్యాదిశ్రుతివ త్స్వి కే ప్రామాణ్యమపవత్తే. ౧౧౭. ఆస్య మంత్రస్య వైంగ్యరహస్యబ్రాహ్మణేనైవ మేవ వ్యాఖ్యాతత్వా నైవమితి పరిహరతి—భగవాన్. అత్రాస్మిన్నర్థే త్వయా వయం నశంకనీయా యతః 'తయో రన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్తి' ఇతి సత్వం 'ఆనశ్నన్నన్యో అభిచాకశీత్యనశ్నన్నన్యోఽభివశ్యతి జ్ఞస్తా వేతౌ' సత్వక్షేత్రజ్ఞా' వితి వైంగ్యరహస్య మేవేమం మంత్రం వివృణోతీత్యర్థః. విద్వాం స్త్వమేత జ్ఞాతుం యోగ్యో ౭సీతి యజోధనాశయః. ౧౧౮. ఉక్తబ్రాహ్మణస్యాపి శారీరక్షేత్రజ్ఞప్రతిపాదకత్వా ద్వా

పరమాత్మవాచీ, తత్రాప్యతో నాన్యపరత్వ మస్య వాక్యస్య పైంగోష్ఠి
దితవర్తనా ౭పి. ౧౧౯. తదేతదిత్యాదిగిరా హి చిత్తే ప్రదర్శితా
సత్త్వపదస్య వృత్తిః, తేత్రజ్ఞశబ్దస్య చ వృత్తి రుక్తా శారీరకే ద్రష్టరి
తత్ర విద్యుత్. ౧౨౦. యేనేతి హి స్వప్నదృశి క్రియానాః కర్తోచ్యతే
తత్ర స జీవ ఏవ, తేత్రజ్ఞశబ్దాభిహిత శ్చ యోగిన్ స్యా తస్మిన్నదృ
శ్సర్వవిదీశ్వరో ౭పి. ౧౨౧ తిజ్ఞప్రత్యయేనాభిహితో ౭త్ర కర్తా తత
స్తృతియాకరణే ౭భ్యుపేయా, ద్రష్టాచ శారీరతయా మనీషిన్ విశే
ష్యతే తేన స నేశ్వర స్వాత్. ౧౨౨. వృత్తి శ్శరీరే భవతీ త్యముష్మి
న్నథే హి శారీరపదస్య యోగిన్, తస్మిన్ భవ స్సర్వగతో మహేశః
కథం న శారీరపదాధిధేయః. ౧౨౩. భవన్ శరీరాదితరత్ర చేశః కథం
న శారీరపదాధిధేయః, నభ శ్శరీరే ౭పి భవత్యథాపి నకే ౭పి శారీర

సుపజ్ఞేతి వాక్యస్య నాన్యపరత్వమితి మండన శ్శంకలేనను తత్ర పైంగురహస్య
బ్రాహ్మణే ౭పి సత్త్వశబ్దః శారీరవాచీ, తేత్రజ్ఞశబ్దః పరమాత్మవాచీ. అతః కారణాత్
పైంగురహస్యోక్తమాగ్నేతాప్యస్య వాక్యస్య బుధ్యా ౭౭త్ర పరత్వం నాస్తీత్యర్థః. ౧౧౯.
సత్త్వతేత్రజ్ఞశబ్దయో రంతఃకరణశారీరపరతయా ప్రసిద్ధత్వా తత్రైవవ్యాఖ్యాతత్వాచ్చ
మైవ మిత్యుక్తర మాహ భగవాన్. తత్ర పైంగురహస్యే 'తదేతత్సత్త్వంయేన స్వప్నం
పశ్యత్యథ యో ౭యం శారీర ఉపద్రష్టా స తేత్రజ్ఞ స్తావేత్ సత్త్వతేత్రజ్ఞా' వితి
గిరా సత్త్వపదస్య వృత్తి శ్చిత్తే ప్రదర్శితా తేత్రజ్ఞశబ్దస్య చ శారీరకే ద్రష్టరి వృత్తి
రుక్తా-హి రితి ప్రసిద్ధార్థో నిపాతః. ౧౨౦. ఉదాహృతపైంగురహస్యగిరా ౭పి జీవ
పరమాత్మానా వేద సిద్ధృత ఇతి మండన శ్శంకలే యేనేత్యనేన హి తత్ప్రదాహృతగిరి
స్వప్నదర్శనక్రియానాః కర్తోచ్యతే. స కర్తా జీవ ఏవ తథా తేత్రజ్ఞశబ్దాభిహిత
స్వప్నద్రష్టా ఈశ్వరో ౭పి స్యా ద్యతో హే యోగిన్ స సర్వజ్ఞ ఇత్యర్థః. ౧౨౧.
కర్తృత్వస్య తిజ్ఞ ప్రత్యయేనాభిహితత్వాత్ శారీర ఇతి విశేషణాచ్చ మైవ మితి భగ
వాన్పరిహరతి అత్ర గిరితిజ్ఞ ప్రత్యయేన కర్తోక్త స్సన్మాత్మరణే తృతీయా స్వీకర్తవ్యా
౭సభిహిత ఇత్యధికారాత్. ద్రష్టాచ శారీరఇతి శారీరత్వేన విశేష్యతే తేన హేతునా
స ద్రష్టా ఈశ్వరో న స్యా దిత్యర్థః. మనీషిణా త్వయైవం న వక్తవ్యమితి సంబోధనా
శయః. ౧౨౨. ఏవముక్తో మండన స్సత్త్వపదస్య జీవే వృత్తిం ప్రతిపాదయితు మశక్త
శ్శారీరపదస్య పరమాత్మని వృత్తిం దర్శయతి శరీరే భవతీత్యస్మిన్నథే హి యస్మాత్
హే యోగిన్ శారీరపదస్య వృత్తి స్సన్మా త్సర్వగతత్వా తస్మిన్ శరీరే భవ స్సహేశ
శ్శారీరపదాధిధేయః కథం న భవేత్ అపితు భవదేవ. ౧౨౩. పరిహరతి భగవాన్

మితీరయంతి. ౧౨౪. యద్యేష మంత్రో ౭నభిధాయ జీవప్రాజ్ఞా వదే
ద్బుద్ధిశరీరభాజా, అత్తీతి భోక్తృత్వమచేతనాయా బుద్ధే ర్వదే
త్తర్హి కథం ప్రమాణమ్. ౧౨౫. అదాహక స్యాప్యయసః కృశానో
రాశ్లేషణా ద్దాహకతా యథా ౭స్తే, తథైవ భోక్తృత్వ మచేతనా
యా బుద్ధే రసి స్యా చ్చిదనుప్రవేశాత్. ౧౨౬. ఛాయాతపా
యద్వదతీవ భిన్నా జీవేశ్వరా తద్వదితి బ్రువాణా, ఋతం పిబంతా
వితి కాతకేషు శ్రుతి స్త్వభేదశ్రుతిబాధికా ౭స్తు. ౧౨౭. భేదం
వదంతీ వ్యవహారసిద్ధం నబాధతే ౭భేదపరశ్రుతిం సా, ఏషా త్వపూర్వార్వా
ర్థతయా బలిష్ఠా భేదశ్రుతేః ప్రత్యుత బాధికా స్యాత్. ౧౨౮. మా

సర్వకత్వాదీశ శ్వరీరా దితరత్రాసి భవన్ కారీరపదాభిధేయః కథం తత్ర దృష్టాంతో
యథాకాశం వ్యాపకత్వాచ్ఛరీరేఽసి భవతి తథా ౭సి కారీర పదాభిధేయం కే
ఽసి న కథయంతి తద్వదిత్యర్థః. ఉ. ౧౨౪. ఏవం తర్హి మంత్రస్య ప్రామాణ్యం
బాధ్యేతేతి శంకితం మండనః స్తాయంతి యద్యేష మంత్రో జీవేశావనభిధాయ
బుద్ధిజీవా వదేత్ బుద్ధే కాచేతనాయాం అత్తీతి భోక్తృత్వం వదే తర్హి
ప్రమాణం కథం ప్రమాణం న భవే దిత్యర్థః. ఇం. ౧౨౫. పరిహరతి భగవాన్.
అదాహకస్యాసి లాహసిందస్య పహ్నా స్తదాత్మాని ద్యథా దాహకత్వ మాస్తే తథైవ
చైతన్యానుప్రవేశా దచేతనాయా బుద్ధే రసి భోక్తృత్వం స్యా త్రథాచాయోద
హతీతి వాక్యవ దత్తీతి వాక్యమపి సుఖదుఃఖాదివిక్రియావతి సత్వే భోక్తృత్వ మా
రోప్య ప్రవృత్తం ప్రమాణ మేవ. న హీయం శ్రుతిరచేతనస్య సత్వస్య భోక్తృత్వం
వత్తుం ప్రవృత్తా, కింతు చేతనస్య క్షేత్రజ్ఞస్యాభోక్తృత్వం బ్రహ్మస్వభావతాం చ
వత్తుం ప్రవృత్తేతి భావః. ఉ. ౧౨౬. ఏవ ముక్తోమండనః. 'ఋతం పిబంతే' సుకృతస్య
లోకే గుహం ప్రవిష్టా పరమే పరాధ్యేఛాయాతపా బ్రహ్మవిదో వదంతి పంచాగ్న
యో యేచ త్రిణాచికేతాః' ఇతి కథవల్లిస్థా శ్రుతి రభేదశ్రుతే ర్బాధికా స్త్విత్యాహా-
ఋతం కర్మఫలం పిబంతే పానప్రయోజ్యప్రయోజకా వితి కాతకేషు. శ్రుతిస్తు
'ఛాయాతపా యద్వదతీవ భిన్నా జీవేశ్వరా తద్వత్' ఇతి బ్రువాణా ౭భేద శ్రుతే
ర్బాధికా ౭స్తు-ఉ. ౧౨౭. ఇయ మపి శ్రుతిర్న బాధికా ప్రత్యుత బాధ్యేతి పరిహ
రతి భగవాన్. వ్యవహారసిద్ధం భేదం వదంతీ సా భేదశ్రుతి స్తదసిద్ధా భేదపరాం
శ్రుతిం నబాధతే ప్రత్యుతాపూర్వోఽర్థో యస్యా స్తతయా ౭పూర్వార్థబోధక
తయా బలిష్ఠా ఏషా భేదశ్రుతి ర్భేదశ్రుతే ర్బాధికా స్యాత్. అపూర్వేతి అజ్ఞాతజ్ఞాప
కతయేతి యావత్. ౧౨౮. ఏవముక్తో మండన ఆహ - ప్రమాణాంతరేణ ప్రత్యక్షే

నాంతరోపాద్భులితా హి భేదశ్రుతి ర్బలిష్టా యమినాం వరేణ్య, తద్బు
ధితుం సా ప్రభవత్యభేదశ్రుతిం ప్రమాణాన్తరబాధితార్థామ్. ౧౨౯.
ప్రాబల్య మాపాదయతి శ్రుతీనాం మానాంతరం నైవ బుధాగ్రయా
యిన్, గతార్థతాదానముఖేన తాసాం దౌర్బల్య సంపాదక మేవ
కింతు. ౧౩౦. ఇత్యాద్యా నృథయుక్తి రస్య శుశుభే దత్తానుమోదా
గిరాం దేవ్యా తాదృశవిశ్వరూపరభ సావప్తంభముష్టింధయా, భర్తృ

ణోపాద్భులితోపబృంహితా భేదశ్రుతి ర్దే యమినాం వరేణ్య, బలిష్టా త త్తస్మా
త్సా భేదశ్రుతిః ప్రత్యక్షప్రమాణబాధితార్థా మభేదశ్రుతిం బాధితుం ప్రభవతి న
త్వభేదశ్రుతిర్భేదశ్రుతి మిత్యర్థః. ౧౨౯. పరిహరతి భగవాన్ హేమబుధానా
మగ్రయాయిన్ ప్రమాణాన్తరం శ్రుతీనాం ప్రాబల్యం నాపాదయతి కింతు గతా
ర్థతాదానముఖేన తాసాం శ్రుతీనాం దౌర్బల్యసంపాదక మేవ బుధాగ్రయాయిన
స్తవేయముక్తి రశోభనేతి సంబోధనాశయః. గతార్థేతి. అనువాదకత్వ సంపాదన
ద్వారా. ౧౩౦. ఉపసంహరతి ఇతీతి. అస్య శ్రీశంకరస్యేత్యాద్యా దృథయుక్తి
శ్శుశుభే ఆద్యపదేన 'ముక్తి' అన్న తే కామగణా న్సహేత్యేవం వదంతి ఖలు తైత్తి
రీయా, శ్రుతిర్విదానా భేద మబాధ్య మర్థా స్థీనా సతీ సత్త్వ మముష్య వక్తి. ౧.
మైవం యతో జ్ఞాననివృత్తితో జయం సత్యామితానందవిదాత్తభావం, గతో
అన్నతే సామ్య స సర్వకామాం స్తదంతరస్థానితి సా బ్రవీతి. ౨. ద్రష్టవ్య ఆత్మేతి
వచః పరాత్మనః కర్తృత్వ కర్తృత్వ మియం హి వక్తి, సందర్శనేతో యతిరాజ భేద
సృత్యో అన్యథా స్యా చ్చృతి రప్రమాణం. ౩. నేయం శ్రుతి స్తాత్వికభేదగాస్త్య
జ్వైతశ్రుతి ర్భేదవిదాం వరేణ్య, విరోధతో బ్రహ్మపరత్వతోఅస్యా స్తాత్పర్యగత్యా
కిల మానభావః. ౪. నన్యస్త్యభేదశ్రుతి రేవ యోగి నృకల్పితా భేదపరేతి మైవం,
ప్రాతీతిశో వా వ్యవహారిన్దో భేదో న వై భేదమితి ప్రకోపాత్. ౫. అథాస్తు భేదే
యతిశేఖరాధాప త్తిర్నచై వం ననుసత్యభేదం, వినోపపత్త్యా రహితో నచార్థ స్తస్మా దభే
దార్థశ్రుతి ర్బలిష్టా. ౬. స్యాచ్చేదభేదో అన్య పరాత్మనా మునే తర్హ్యోపలభ్యేత
నచోపలభ్యతే, తస్మా దసో నాస్తి తతో యతే భిదా పృథక్ప్రమాణస్య తు గమ్యతాం
గతా. ౭. యథావృతో నైవ ఘటః ప్రదృశ్యతే తథా వృతో అసా వపినైవ
భాసతే, అవిద్యయా తత్త్వవిదా మనావృతః ప్రకాశతేతో న భిదాంత్యమానగా".
౮. ఇత్యాదిదృథయుక్తిజాతం గ్రాహ్యం తాం విశిష్టి గిరాం దేవ్యా అధిష్ఠాత్మ

న్యాసవిలక్ష్య సూక్తిజననీ సాక్షిత్వకుక్షింభరిః సన్న్యాసాద్భుత పుష్పవృ
ష్టిలహరీ సౌగంధ్యపాణింధయా. ౧౩౧. ఇత్థం యతిక్షీతిపతే రను
మోద్య యుక్తిం మాలాం చ మండనగళే మలినా మవేక్ష్య, భిక్షార్థ
ముచ్చలత మద్య యువా మితిమా వాచప్య తం పునరువాచ యతీంద్ర
మంబా. ౧౩౨. శోపాతిరేకవశత శ్శసతా పురా మాం దుర్వాససా
తదవధి ర్విహితో జయస్తే, సాఽహం యథాగత మువైమి శమిప్రవీరే
త్యుక్త్వా ససంభ్రమ మముం నిజధామ యాంతీమ్ ౧౩౩. బబంధ ని
శ్శంక మరణ్యదుర్గా మంత్రేణ తాం జేతుమనా మునీంద్రః, జయో
ఽపి తస్యాః స్వమతైక్యసిద్ధ్యై సార్వజ్ఞతః స్వస్య న మానహేతోః.
౧౩౪. జానామి దేవీం భవతీం విధాతు ర్దేవస్య భార్యాం పురభి త్సగ
ర్భ్యమ్, ఉపాత్తలక్ష్యాది విచిత్రయాపాం గుప్త్యై ప్రపంచస్య కృ

దేవతయా సరస్వత్యా దత్తోఽనుమోదో యన్యై తయానుమోదితేతి యావత్. తథా
తాదృశస్య విశ్వరూపస్య మండనస్య యో రభసావప్తంభో వేగస్య హర్షస్య వా
స్తంభస్తస్య ముష్టింధయా నీప్సిద్య సారాకర్షి కా తథా భర్త రాస్యస్య సన్నాస్యస్య
విలక్ష్యేణ సంవాజేన యా సూక్తి స్తస్యా జననీ సరస్వత్యేవ సాక్షిత్వకుక్షింభరిః
సాక్షిత్వవతీ యస్యా స్తథా క్షామయా సహ వర్తమానా యా అద్భుతపుష్పవృష్టి
లహరీ తస్యా సౌగంధ్యస్య పాణిం ధయతి హస్తం పిబతీతి తథా శార్దూ. ౧౩౧.
ఇత్థ మేవం ప్రకారేణ యతిరాజస్య యుక్తి మనుమోద్య మాలాం చ మండనగళే
మలినా మవేక్ష్యాద్య యువాం భిక్షార్థ ముచ్చలత మితిమా శంకరమండనా వాచప్య
వాచాంబా సరస్వతీ తం యతీంద్రం పున రువాచ. ౧౩౨. పురా శోపాతిరేకవశతో
మాం శపతా దుర్వాససా తవ జయ స్తస్యావధి ర్విహిత స్తస్య జాతత్వా త్సాహం
హేశమిప్రవీర, యథాగత మువైమ్యనుగచ్ఛామిత్యేవ మముం ససంభ్రమ ముక్త్వా
నిజధామ యాంతీం బబంధే త్యన్వయః. ససంభ్రమం యాంతీమితి వా. ౧౩౩. నిశ్శం
క మరణ్యదుర్గామస్త్రేణ వనదుర్గామస్త్రేణ మునీంద్ర స్త్రిశంకరో బబంధ కిమర్థం
ఇత్యపేక్షాయా మాహ- తాం సరస్వతీం జేతుమనాః. నను యతీంద్రస్య తస్య తజ్జయ
సిద్ధమానేన కిమిత్యాశంక్యాహ- తస్యాః సరస్వత్యా జయోఽపి స్వమతైక్యసిద్ధ్యై
న తు స్వస్య సర్వజ్ఞతానిమిత్తక మానపూజాదిసిద్ధ్యర్థం - ఉ. ౧౩౪. మంత్రేణ
బధ్వా కి ముక్తవా నిత్యపేక్షాయాం తద్వచన ముదాహరతి.—దేవస్య విధాతు
ర్భూవో భార్యాం త్రిపురసంభేదకన్య మహాదేవన్య సగర్వాం సహోదరాం

తావతారామ్. ౧౩౫. వ్రజ జనని తదా త్వం భక్తచూడామణిస్తే
నిజపద మనుదాస్యామ్యభ్యనుజ్ఞాం యదైతుమ్, ఇతి నిజవచనే ౭స్తిం
చ్చార్థదాసంమతే ౭సౌ ముని రథ ముదితో ౭భూ న్వాణ్ణనం హృ
ద్భుభుత్సుః. ౧౩౬.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తన్తండనార్యకథాపరః,
సంతేషశంకరజయే సర్గో ౭సావప్తమో ౭భవత్.

ఉపాత్తం లక్ష్మ్యాదీనాం విచిత్రం రూపం యయా తథాభూతామిదానీం ప్రపంచస్య
రక్షణార్థం కృతావతారాం - దేవీం భవతీం సరస్వతీం త్వా మహం జానామి. ఉ.
సరస్వత్యాః శివనగర్భ్యత్వం 'నీలకంఠం రక్తబాహుం శ్వేతాంగం చంద్రశేఖరమ్,
జనయామాస పురుషం మహాకాళీ సితాం స్త్రీయమ్'. ఇత్యాదే రవగ న్తవ్యం. ౧౩౫.
తస్మాత్ హేజనని, తే భక్తచూడామణి రహం యదా నిజస్థానమేతుం గంతు మభ్య
నుజ్ఞా మభిదాస్యామి తదా త్వం నిజపదం వ్రజ - ఇత్యేవం భూతే నిజవచనే కార
దయా సరస్వత్యాసంమతే సతి మాండనం హృన్తండనస్యాభిప్రాయం జ్ఞాతుమిచ్ఛ
రసౌ మునిః శ్రీశంకరో ముదితో ౭భూత్-మాలినీ. ౧౩౬.

ఇతి శ్రీమత్సరమహంస పరివ్రాజకాచార్య బాలగోపాలతీర్థ శ్రీపాదశిష్యదత్త
వంశావతంసరామకుమారనూనుధనపతిసూరికృతే
శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే
అష్టమ స్కంధః.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీ గణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

నవమసర్గ ప్రారంభః.

అథ సంయమిషీతిపతేర్వచనై ర్నిగమార్థనిర్ణయకరైస్సనయైః,
శమితాగ్రహోఽపి పునరప్యవదత్కృతసంశయ స్సపది కర్తజడః.
౧. యతిరాజ సంప్రతి మమాభినవా న్న విషాదితోస్త్యపజయాదపి
తు, ఆపి జైమినీయవచనా న్యహహోన్మధితాని హీతి భృశ మస్మి
కృశః. ౨. స హి వే త్యనాగత మతీత మపి ప్రియకృ త్సమస్తజగతో
౭ధికృతః, నిగమప్రవర్తనవిధౌ స కథం తపసాంనిధి ర్వితథసూత్రపదః.
౩ ఇతి సందిహాన మవద త్తమసౌ నహి జైమినావపనయోఽస్తి మనాక్,

ఏవం మండనాచార్యసంవాదం సపరికరం నిరూప్య సార్వజ్ఞోపాయం సప్ర
పంచం నిరూపయతు ముపక్రమతే అథాచార్యయుక్తీనాం సరస్వతీకృతానుమోదనస్య
స్వగళస్థమాలాయా మలిసీభావస్య చానంతరం సంయమిరాజస్య శ్రీశంకరస్య వేదార్థ
నిర్ణయకరైః పునశ్చ న్యాయసహితై ర్వచనై శ్శమిత అగ్రహో యస్య స తథాభూతో
౭పి నపది తత్తజ్జే కృతసంశయః పున రవోచత్ యతః కర్తజడః. ప్రమితాక్షరా
వృత్తం. 'ప్రమితాక్షరా సజననైరుదితా' ఇతిలక్షణాత్. ౧. యదువాచ తదాహ-ఆపి
హే యతిరాజ సంప్రతి మమాభినవాదపజయాద్విషాదం న ప్రాప్తోఽస్మి అపితు
జైమినీయవచనాని. అహహేతి నిషాతా వాశ్చర్యాతిశయాధావత్సంతభేదార్థా వా.
ఉన్నధితానీతి కారణా దత్యంతం కృతోఽస్మి. ౨. హి యస్తా త్స జైమిని ర్భవిష్యం
భూతం చ తానాతి పునశ్చ జగతః ప్రియకరణార్థం వేదస్య వేదార్థస్య వా ప్రవర్తన
విధావధికృత ప్రథా వైపంభూత ప్రపసాం నిధి స్స కథం వితథసూత్రపదో వితథాని
వ్యర్థాని సూత్రపదాని యస్య. వితథసూత్రేషు వ్యవసాయో వా యస్య తథాభూతః
కథంభవే దిత్యర్థః. ౩. ఇత్యేవం సందేహం ప్రాప్తవంతం తం మండన మసౌ శ్రీశం,

ప్రమిమిమహే న వయ మేవ మునే ర్హృదయం యథావ దనభిజ్ఞ తయా. ౪. యది విద్యతే కవిజనావిదితం హృదయం మునే స్తదిహ వర్ణయ భోః, యది యుక్త మత్ర భవతా కథితం హృది కుర్వహే దశదహంకృతయః. ౫. అభిసంధిమానసి పరే విషయప్రసరన్తతీ నను జిఘ్రుతు రసౌ, తదవాప్తిసాధనతయా సకలం సుకృతం న్యరూపయ దితి స్త పరమ్. ౬. వచనంత మేత మితి ధర్మచయం విదధాతి జోధజని హేతుతయా, తదవేక్షయైవ స చ మోక్షపరోనిరధారయ న్నపరథేతి వయమ్. ౭. శ్రుతయః క్రియార్థకతయా సఫలా అతదర్థకాని తు వ చాంసి వృథా, ఇతి సూత్రయ న్నను కథం మునిరా డపి సిద్ధవస్తు

కరో ౭హోచత్ జైమినౌ మనాక్ ఈష దపి అపనయో ౭న్యాయో నహి, కింతు వయ మేవానభిజ్ఞ తయా మునే రభి ప్రాయం యథావ న్నప్రమిమిమహే ప్రమా తుం న శక్నుమః. ౪. ఏవం శ్రుత్వాత్మ్యత్సుకో మండన ఆహ-యది కవిజనై రవ్యవిది తం మునే ర్హృదయ మభిప్రాయో విద్యతే తత్తర్హిహృద్దగై వర్ణయ. నను మున్యభి ప్రాయవిత్వాభిమానవతాం భవద్విధానామగ్రే తద్వర్ణనం నిష్ఫల మిత్యాశంక్యాహ-యది భవతా ౭త్రాస్తిక్ హృదయవర్ణ నే ప్రసక్తే యుక్తం కథితం తర్హి దళితాహం కృతయ స్సంతో వయం తత్ హృది కుర్వహే. ౫. ఏవం ప్రార్థిత స్స క్రిశంకరో జైమిన్యభిప్రాయమావిష్కరోతి పరే బ్రహ్మణ్యభిప్రాయవానసి విషయేషు ప్రవాపీ కృతబుద్ధిక్ తత్రానధికార మాలాచ్య తత్రాధికారాయ తా ననుగృహీతు మిచ్ఛు రసౌ మునిః పరబ్రహ్మప్రాప్తిసాధనతయా పరం కేవలం సుకృతం పుణ్యం కర్తాతిశయేన నిరూపితవాక్ నతు పరం బ్రహ్మత్వర్థః. ౬. నన్విదం భవద్భిః కథం జ్ఞాత మితిచేత్ శ్రుత్వర్థ నిర్ణాయకస్య శ్రుత్యననురూపాభిప్రాయవత్త్వాభావనిశ్చయా దిత్యాశయే నాహ-వచన మితి. 'తమేతం వేదానువచనేన బ్రహ్మణా వివిదిషంతి యజ్ఞేన దానేన తపసానాశక్తేన' ఇతివచనం పరబ్రహ్మేవగతిజన్త హేతుతయా బ్రహ్మచర్యాదిధర్మ సము దాయం విదధాతి. యద్యపి ప్రత్యయార్థప్రధానతావత్తే నన్నరేచ్ఛా జనిహేతుతయా తద్విధాయకం తథావ్యక్తేన జిగమిషతీతివ తస్మిన్కృత్యర్థప్రధానతాశ్రయేజైవ ముక్తం. తద్వచనాపేక్షయైవ సచ మోక్షపరో జైమిని ర్ధర్మ నిచయం నిరధారయత్ నాన్యథేతి వయం మన్తహ ఇత్యధ్యాహరః. ౭. నను 'ఆహ్మయస్య క్రియార్థ త్వా దానర్థక్య మత దర్థానా' మితి సూత్రయక్ వేదస్య సిద్ధవస్తుపరతాం కథం మనుజ ఇతి మండన శ్లోకతే శ్రుతయః క్రియార్థకతయా సఫలా అక్రియార్థకాని తు వచాంసి వృథా ౭నర్థకానితి సూత్రయ న్నునిరాడ్యేదవచసాం సిద్ధవస్తుపరతాం నను కథం మనుతే

పరతాం మనుతే. ౮. శ్రుతిరాశి రద్వయపరోఽపి పరంపరయా ౭౭త్త
బోధఫలకర్తృణి చ, ప్రసరత్కటాక్ష ఇతి కార్యపరత్వ మసూచి తత్ప్ర
కరణస్థ గిరామ్. ౯. నను సచ్చిదాత్మపరతాభిమతా యదికృత్స్న వేదనిచ
యస్య మునేః, ఫలదాత్మతామపురుషస్య వద న్నకథం నిరాహ పర
మేశమపి. ౧౦. నను కర్తృపూర్వక మిదం జగదిత్యనుమాన మాగ
మవచాంసి వినా, పరమేశ్వరం ప్రథయతి శ్రుతయ స్త్వనువాదమా
త్ర మితి కాణభుజాః ౧౧. న కథంచి దౌపనిషదం పురుషం మనుతే
బృహంత మితి వేదవచః, కథయత్యవేదవిదగోచరతాం గమయే త్కథం
త మనుమాన మిదమ్. ౧౨. ఇతి భావ మాత్మ ని నిధాయ ముని స్స
నిరాకరో ని శితయుక్తిశత్రైః, అనుమానమిశ్వరపరం జగతః ప్ర
భవం లయం ఫలమవీశ్వరతః. ౧౩. తదిహస్తదుక్తవిధయా నిషదా

ఇత్యర్థః. ౮. ఉక్తసూత్రస్య కర్తృకాండాభిప్రాయత్వాన్వైవ మితి పరిహరతి భగవాన్
శ్రుతిరాశిః పరంపరయా ౭౭త్తీయబ్రహ్మపరోఽపి ఆత్మబోధః ఫలం యస్య, తస్మిన్
కర్తృణి ప్రసరత్కటాక్షః ప్రవాహీకృతదృష్టి రిత్యుతః కర్తృ ప్రకరణస్థగిరాం కార్య
పరత్వ మసూచి సూత్రితవాక్. ౯. నన్వేదం తర్హి ఫలదాత్మత్వం కర్తృణా స్సీక్ష్వికృత్య
పరేశం కిమర్థం నిరాహేతి మండన శ్మంకతే. నను కృత్స్న వేదకదంబస్య సచ్చిదాత్మ
పరతా యది మునే రభిమతా తర్హి పురుషా త్వరమాత్మనో భిన్నస్య కర్తృణః ఫలదా
త్మత్వం వద న్నక మునిః పరమేశ్వర మపి కథం నిరాకృతవా నిత్యర్థః. ౧౦. అనుమాన
గమ్యం తం నిరాకృతవా న్నతు వేదనిచయగమ్యమితి సమాధత్తే భగవాన్. నన్వితి.
ఇదం జగత్ కర్తృపూర్వకం కార్యత్వాత్. ఘటాదిపదిత్యను మానం వేదవ
చాంసి వినా పరమేశ్వరం సాధయతి. శ్రుతయస్తు అనుమానసిద్ధార్థస్యాను వాద
మాత్రమితి కాణభుజాః కాణాదాః. ౧౧. దౌపనిషద ముపనిషదేకగమ్యం బృహంతం
పురుష మవేదవిత్ కథంచి దపి న మనుతే న విజానాతీతి వేదవచః పరమాత్మనో
౭వేదవిదగోచరతాం కథయతి. తథాచ శ్రుతిః 'తంత్రోపనిషదం పురుషం
పృచ్ఛామి నావేదవిన్మనుతే తం బృహంత' మితి - తస్మా దిదం కాణాదోక్త మను
మానం తం కథం గమయేదితి భావమితి పరేణాన్వయః. ౧౨. ఇత్యుక్తం భావ మాత్మ ని
బుద్ధా నిధాయ స ముని స్తీక్ష్యయుక్తిశత్రై రీశ్వరపర మనుమానం నిరాకరోత్. తథేష్వ
రాత్ జగతః ప్రభవం ప్రలయం ఫలం చ నిరాకరోత్. ౧౩. తత్తస్మా దిహస్తే
మునే ర్వచసి ఆస్తదుక్తవిధయా నిషదారహస్యేనాణ్యసి విరుద్ధం న భవతి. తథా

న విరుద్ధ మణ్వపి మునే ర్వచసి, ఇతి గూఢభావ మనవేక్ష్య బుధా
స్తమనీశ వాద్యయ మితి బ్రువతే. ౧౪. కిము తావలైవ స నిరీశ్వర
వాద్యభవత్పురాత్తవిదుషాం ప్రవరః?, న నిశాటనాహితతమః క్వచి
దప్యహని ప్రభాం మలినయే త్తరణే. ౧౫. ఇతి జైమినీయవచసాం
హృదయం కథితం నిశమ్య యతికేసరిణా, మనసా ననంద కవిరాణ్నిత
రాం సహ శారదా శ్చ సదసస్పతయః. ౧౬. విదితాశయో ౭పి పరి
వర్తిమనా గ్విశయః సజై మిని మవాప హృదా, అవగంతుమస్య వచ
సా ౭పి పునః సచ సంస్తృతః సవిధ మాప కవే. ౧౭. అవదచ్చ శృ
ణ్వతి సభావ్యకృతి ప్రజహాహి సంశయ మిమం సుమతే, యదవోచ
దేష మమ సూత్రతలే ర్హృదయం తదేవ మమ నాపరథా. ౧౮. న
మమైవ వేద హృదయం యమిరా డపి తు శ్రుతే స్సకలశాస్త్ర
తలే, యదభూ ద్భవిష్యతి భవ త్తదపి హ్యయ మేవ వేద నతథా
త్వితరః. ౧౯. గురుణా చిదేకరసతత్పురతా నిరణాయి హి శ్రుతిశిరో

చోక్తం గూఢభావ మనవేక్ష్య బుధా స్తం జైమిని మనీశ్వరవాద్యయమితి కథయంతి.
౧౪. పరమేశ్వరపరామహంసభండనమాలేణ తస్మానీశ్వరవాదిత్వం న సంభవతీత్యా
హ—కిము తావలైవ సమరాత్తవిదుషాం ప్రవరః నిరీశ్వరవాదీ అభవత్? నిశాటనై
ర్వేచకాదిభి రాహితం స్థాపితం తమో దివసే తరణే సూర్యస్య ప్రభాం క్వచిదపి న
మలినయేత్. నైవ మలినాం కుర్యాత్. ౧౫. ఇత్యేవం ప్రకారేణ యతిసింహేన కథితం
జైమినీయవచనానాం హృదయం నిశమ్య స కవిరాట్ మండనో మనసా ౭త్యంతం
ననంద, శారదయా సహ వర్తమానాశ్చ సభానాయకా వృత్తైవ ననందుః. ౧౬. యతి
రాజోక్త్యా విదితాభిప్రాయో ౭పి సమండనః పరివర్తీ వర్తమానో మనాగీషద్విశయః
సంశయో యస్య స అస్య జైమినే ర్వచసా ౭పి చ తమభిప్రాయ మవగంతుం మనసా
జైమినిం ప్రావ. తస్య ధ్యానం కృతవా న్న చ జైమినిః కవే మండనస్య సమీప
మవాప. ౧౭. సజై మినిః శృణ్విత్యవదచ్చ. హే సుమతే. భావ్యకారే శ్రీశంకరే. ఏతే
నోక్త ఏవ మునేరాశయ ఉతాస్య ఇతీమం సంశయం పరిత్యజ, యతో మమ సూత్ర
తలే ర్యత్ హృదయ మేషః అవోచ త్తదేవ మమ హృదయం నాన్యథా. ౧౮.
కించ న కేవలం మమైవ హృదయం యమిరాట్ జానాతి, అపితు శ్రుతే స్సర్వశాస్త్ర
తలే శ్చ హృదయం వేద, యచ్చ భూతం భవిష్యత్ వర్తమానం తదప్యయమేవ
వేద; ఇతరస్తు న తథా వేద. ౧౯. తథా చైతదుక్త ఏవ మమాశయో వ్యాసశిష్యస్య

చనామ్, కథ మేక సూత్ర మపి తద్విమతం కథయామ్యహం తదుప
సాదితభీశః? ౧౦. అల మాకలయ్య విశయం సుయశ శృణు మేరహ
స్య మిమ మేవ పరమ్, త్వ మవేహి సంస్మృతినిమగ్నజనోత్తరణే గృహీ
తవపుషం పురుషమ్. ౧౧. ఆద్యే సత్త్వముని స్మృతాం వితరతి జ్ఞానం
ద్వితీయే యుగే దత్తో ద్వాపర నామకే తు సుమతి ర్వాస్యః కలౌ శం
కరః, ఇత్యేవం స్ఫుటమీరితో ౭స్య మహిమా శైవే పురాణే యత
స్తస్య త్వం సుమతే మతే త్వవతరే స్సంసారవార్ధిం తరేః. ౧౨ ఇతి
బోధితద్విజవరో ౭ంతరథా న్నవసోఽగుహ్యా యమినా మృషభం, స చ
యాయజాకపరిషత్ప్రముఖః ప్రణిపత్య శంకర మవోచ దిదమ్. ౧౩.
విదితో ౭స్తీ సంప్రతి భవా జ్జగతః ప్రకృతి ర్నిరస్తసమతాతిశయః,

మమ తద్విరుద్ధకథనాసంభవాదిత్యాహ—గురుణా శ్రీవేదవ్యాసేన వేదాంశవచనాం
చిచేకరసతత్పరతా నిరణాయ, తద్విరుద్ధమేకసూత్ర మప్యహం కథం కథయామి? యత
స్తస్మా త్పరిపాప్తబుద్ధిః. ౧౦. తస్మాత్ హేనుయశః సంశయమల మాకలయ్యాంకృత్వా
విముచ్ఛ్య మమ వచనా ద్రహస్యం శృణు. సంస్మృతిసాగరనిమగ్నజనోత్తరణార్థం గృహీత
విగ్రహం పరంపురుషం పరమాత్మానం శివమేవేమం త్వం జానీహి. యద్వా-ఇమ మేవ
పరం పురుషమవేహి. నను నిర్విగ్రహస్య తస్య కథం తద్వతా? ఇత్యాశంక్యాహ-సంస్మ
తీతి. ౧౧. నను కుత ఏకజ్ఞాతం? ఇతిచే త్తత్రాహ - యత ఆద్యే కృతయుగే సత్త్వ
మునిః కపిలాచార్య స్మృతాం జ్ఞానం ప్రయచ్ఛతి. ద్వితీయే శ్రేతాసంజ్ఞకే యుగే దత్తో
ద్వాపరనామకేతు సుమతి ర్వాస్యః కలౌ శంకర ఇత్యేవ మస్య మహిమా శైవే పురా
ణే స్ఫుటం యథాస్యాత్తథా యతః కథిత స్తస్మా త్తస్య మతే హే నుమతే, త్వ మవతరేః
ప్రవిష్టో భవ తతః కిం? ఇతిచే త్తత్రాహ - సంసారసముద్రం తరే స్తీర్ణో భవ. శార్దూ
లవిశ్రేణివంపుత్రం. ౧౨. తతః కింపుత్రం? ఇత్యపేక్షాయా మాహ - ఇత్యేవంబోధితో
ద్విజవరో మజ్జనో యేన స కైమిని ర్యమినాం ఋషభం మనసా ఆలింగాస్తర్ధాన
మగాత్. సచ యాయజాకానాం ఇత్యాశీలానాం నదసి ప్రముఖ శ్రేష్ఠో మండన
శృంకరం ప్రణిపత్యేదం వక్ష్యమాణ మవోచత్-ప్ర. ౧౩. సంప్రతి భవా విదితో
౭స్తీ, కోఽసా వహం? ఇతి తత్రాహ-జగతః ప్రకృతిః కారణ మతివీచ నిరస్తసమతాతి
శయః జగత్కారణస్య ఆనేకత్వే ఏకస్య సిన్ధుక్షాయామపరస్య జిహ్వాయా మన్యస్య
సిన్ధుక్షేత్యవస్థిత్యా ౭పాతాత్. నను సాంఖ్యాద్యభిమతం ప్రధానాదిరూపం మాం
జానానీతిచే త్తత్రాహ - అవబోధమాత్రవపుః నను విగ్రహవంతం మాం కథమేవం జా

అవబోధ మాత్రవపు గవ్యబుధోద్ధరణాయ కేవల ముపాత్తతనుః. ౨౪. యదేక ముదితం పదం యతివరత్రయీమస్తకైస్తదస్య పరిపాలక స్త్వ మసి తత్త్వమస్యాయుధః, పరంగళితసౌగతప్రలపితాంధకూపాంతరే పత త్కథ మివాన్యథా ప్రళయ మద్య నాపత్స్యతే. ౨౫. ప్రబుధోఽహం స్వప్నాదితి కృతమతిః స్వప్నమపరం యథా మూఢ స్వప్నే కలయతి తథా మోహవశగాః, విముక్తిం మన్యంతే కతిచిదిహ లోకాంతర గతిం హసంత్యేతాన్ దాసాస్తవ గళితమాయాః పరగురోః. ౨౬. ముహూర్ధ్విగ్ధిగ్ధి ప్రలపితవిముక్తిం యదుదయేఽప్యసారస్సంసారో విరమతి నకర్తృత్వముఖరః, భృశం విద్వన్తోదే స్థిరతమవిముక్తిం త్వదు దితాం భవతీతా యేయం నిరవధి చిదానందలహరీ. ౨౭. అవిద్యా రాక్షస్యా గిళితమఖిలేశం పరగురోపిచండం భిత్వా స్యా స్సరభస మముష్టా దుదహరః, వృతాం పశ్యన్ రక్షోయువతిభి రముష్య

నాసి? ఇలిచే త్తత్రాహ-విపంభూతోఽప్యన్యదాద్యజ్ఞజనోద్ధరణాయ కేవలం గృహీత విగ్రహోనతు వస్తుత స్తద్వాసిత్వర్థః. ౨౪. అబుబోద్ధర శ్చ త్వయా సంపాదిత విప వేదాంతవేద్యస్థాపనాదిత్యాశయేనాహ— 'అత్తావా ఇద మేక వివాగ్ర ఆసీత్' 'బ్రహ్మవా ఇద మగ్ర ఆసీ దేక మేవ' 'నదేవ సౌమ్యేద మగ్ర ఆసీ దేకమేవాద్వితీయ' మిత్యాదిభిః ఋగ్వజుసామాఖ్యవేదత్రయీమస్తకై ర్యదేకం పదం కథితం తస్యాస్య పదస్య తత్త్వమస్యాయుధ స్త్వం పరం కేవలం పరిపాలకోఽసి, అన్యథాగళితాః పుమర్థభ్రష్టాయే సౌగతా సైః ప్రలపితలక్షణస్యాంధకూపస్యాంతరేఽద్య పతత్ తత్పదం కథమివ ప్రలయం నాపత్స్యతే? అపితు ప్రపత్స్యత విప. పృథ్వీ. ౨౫. కించ యథా కశ్చన మూఢ స్వప్నే శ్రమం ప్రాప్య సుప్త్యా ప్రబుధః ప్రబోధరూపమపరం స్వప్నమేనాహం స్వప్నాత్ప్రబుధ ఇతి కృతబుధిః కలయతి మన్యతే, తథేహ లోకే కేచి దవివేకవశపరైస్ బంధరూపామేవ లోకాంతరగతిం విముక్తిం మన్యంతే. తవ పర గురో ర్దాసాస్తు విగళితమాయా వీతాన్ హసంతి-శి. ౨౬. తస్మా ద్భేదవాదిప్రలపితవి ముక్తిం మహూర్ధ్విగ్ధి, యతో యస్యా ఉదయేఽసి కర్తృత్వప్రముఖోఽసార స్సంసారో న కామ్యతి త్వదుక్తాం స్థిరతమాం విముక్తిం మోదేఽనుమోదే యత స్ఫుర్వానర్థనివృత్తిపూర్వక పరమానందప్రాప్తిరూపేత్యాహ-నేయం త్వదుక్తా స్వస్వరూప రూపా. విపంభూతాయా అపి నాశపత్త్యైఽనుపాదేయత్వం స్యా దిత్యుతః స్థిరతమే త్యుక్తం. ౨౭. కించవిద్యాలక్షణయా రాక్షస్యా గిళిత మఖిలేశం హేపరగురో - అస్యాపిచండముదరం భిత్వా సరభసం యథా స్యా త్తథాఽముష్టా దుదరా త్సకాశా

ప్రియతమాం హనూమాన్ లోకేద్య స్తవతు కియతీ స్యా స్తహి
తతా. ౨౮. జగదార్తిహా న్ననవగమ్య పురా మహిమాన మిదృశ
మచిత్త్య మహమ్, యదహం పురా ౭బ్రువ మసాం ప్రత మవ్య
ఖలం ఊమస్వ కరుణాజలధే. ౨౯. కపిలాక్షపాదకణభుక్ప్రముఖా
అపి మోహ మియు రమితప్రతిభాః, శ్రుతిభావనిర్ణయ విధా
వితరః ప్రభవే త్కథం పరశివాశ మృతే? ౩౦. సమేతైరేతైః కిం
కపిలకణభుగ్గౌతమవచ స్తమస్తస్మై శ్చేతోమలినిమసమారంభణచక్షైః,
సుధాధారోద్ధారప్రచురభగవత్పాదవదనప్రరోహ ద్వాహారామృత
కిరణపుంజే విజయిని. ౩౧. భిందానై ర్దేవ మేతై రభినవయవనై స్సద్గ
వీభంజనోత్కై ర్వాస్తా సర్వేయ ముర్వి క్వ జగతి భజతాం కైవ
ముక్తిప్రసక్తిః, యద్వా సద్వాదిరాజా విజితకలిమలా విష్ణుతత్వాను

దుదహర ఆహృతవా నసి. తథాచ రక్షసాం యువతిభి ర్వృతాం నతు గిలితాస్త్రత్రాప్య
ముష్యై ఖలేశస్య రామచంద్రస్య ప్రియతమాం సీతాం నతు తం తత్రాపి చక్ష్వత్
న తు రక్షోయువతినాశేనాహరత్ హనూమాన్ లోకేద్యః, ఏవం భూతస్య తవతు
మహత్తా కియతీ స్యా తస్యాః పరిమాణం నాస్తీత్యర్థః. ౨౮. ఏవం స్తుత్యా సమ్మఖ
కృత్య ఊమావయతి. హే జగదార్తిహా, ఈదృశ మచిత్త్యం తవ మహిమానం పూర్వ
మబుద్ధా యదహం మన్యాయ్యం పురా ౭బ్రువం తత్సర్వం ఊమస్వ. యతో హే
కరుణాసముద్ర-ప్ర. ౨౯. ఏవం ఊమాప్య పున స్తాతి - అపరిమితప్రతిభాః కపిలగా
తమ కణాదృభృతయో ౭పి శ్రుతిభావనిర్ణయవిధా మోహం ప్రాప్తాః. తత్ర పర
శివాంశం త్వాం వినా ౭న్యః కథం ప్రభవేత్? ౩౦. తథాచేదాసిం లేహం వచస్తమః
పుంశా అకించిత్కరా ఏవేత్యాహ-సమేతైరితి. సుధాధారోద్ధారప్రచురా దృగవత్పా
దముఖలక్షణా చ్చంద్రా త్పరోహంతో న్యాహరలక్షణా అమృతకిరణా స్తేహం పుంజే
విజయిని సతి మనసో మలినిమో మాలిన్యస్య సమారంభణేన చక్షై ర్వితైః కపిలాదివచ
స్త మస్తస్మైర్మైలితై రసి కిం? స్వకార్యకరణాయ స్థాతు మవ్యకతత్వాత్ - ౪. ౩౧.
దుర్వాదిభి ర్వాస్తా ముర్వి మాలోచ్యద్భూతాం చింతాం దర్శయతి-దేవం పరమాత్మ
లక్షణా దేవప్రతిమాం భిందానైః తద్దేదనపరై ర్హింసామదేన మతై రేతై రుపలభ్య
మానైః ర్వాదిలక్షణాభినవయవనైః శ్రుతిలక్షణ సద్గవీభంజనోత్సుకై సుర్వేయం
భూమి ర్వాస్తా. తతశ్చ జగతి ఏవంవిధాన్ సేవతాం కస్తిక్ దేశే కస్తిక్ కాలే
వా ముక్తి ప్రసక్తిః? కైవ క్యాపి కాసినాస్తి. పునరాచార్యశిష్యానాలాచార్యాహ-

కా ఉజ్జృంభంతే సమంతాద్దిశిదిశి కృతినః కిం తయా చింతయా మే?.
 32. కథమల్పబుద్ధివివృతి ప్రచయ ప్రబలారగక్షతిహతాశ్శ్రుతయః, న
 యది త్వదుక్త్యమృతసేకధృతా విహరేయురాత్మవిధృతానుశయాః?.
 33. భవదుక్తసూక్త్యమృతభానుకరా న చరేయురార్య యది కశ్చ
 మయేత్?, అతితీవ్రదుస్సహభవోష్ణకరప్రచారా తపప్రభవతాపమి
 మమ్. 34. బత కర్తయంత్రమధిరుహ్య తపః శ్రుతగేహదారసుతభృత్య
 ధనైః, అతిరూఢమానభరితః పతితో భవతోద్ధృతోఽస్తి భవకూప
 విలాత్. 35. అహమాచరం బహుతపోఽనుకరం నను పూర్వజన్తసు
 న చేదధునా, జగదీశ్వరేణ కరుణానిధినా భవతా కథా మమ కథం
 ఘటతే? 36. శాంతిప్రాక్సుకృతాంకురం దమసముల్లాసోల్లసత్పల్లవం

యద్వా సద్వాదీ భవాక్ రాజా యేషాస్తే విజితకలిమలా విష్ణుతత్వానురక్తా వశీకృత
 చిత్తా భవచ్ఛిష్యా దిశిదిశి సమంతాద్విజృంభంతే 2తస్తయా చింతయా మమ కిం?
 న కిమపీత్యర్థః. ప్ర. 32. కించ అల్పబుద్ధీనాం యా వివృతయో వ్యాఖ్యాస్తాసాం
 ప్రచయః ప్రచారస్య ఏవ ప్రబలారగస్తతగర్భకక్షత్యా హతాః శ్రుతయో యది
 త్వదుక్త్యమృతసేకేన ధృతా న స్యుస్తర్వాత్తని కృతాభిప్రాయాః కథం విహ
 రేయుః? జీవనం లభ్యా విహరం కుర్మ్యురిత్యర్థః. ప్ర. 33. కించ భవదుక్తసూక్తి
 లక్షణస్యామృతభానోస్సుధాకిరణస్య చంద్రస్య భానవోఽంశవో మే ఆర్య, యది
 న విచరేయుస్తర్వాతీప్రస్యాతఏవ దుస్సహస్య భవలక్షణస్సోష్ణభానోస్సూన్యస్య
 ప్రచురాతపాత్ ప్రభివో యస్య తథాభూతమిమమనుభూయమానం తాపం క శ్చమ
 యేత్? అతితీవో దుస్సహో భవోష్ణకరప్రచురాతపప్రభవోయస్తాపస్తమిమమితి వా.
 34. అతపివైవంధిరోఽప్యహం త్వయోద్ధృతోఽస్మీత్యాహ-బత ఖేదే, హస్తే వా.
 కర్తయంత్రమధిరుహ్య తపఆదిభిరతిరూఢాభిమానేన భరితో వ్యాజ్జన్యంసారకూపబిలే
 పతితోఽహం తస్మాత్ భవతోద్ధృతోఽస్మి. 35. న న్వేకస్యోద్ధరణేఽపరస్యాను
 ధరణే వైషమ్యం మమ స్వాదితి చేత్ తత్కృత సుకృత దుష్కృతానుసారిత్యాత్మవ
 నేత్యాహ-అహం పూర్వజన్తసు నిశ్చయేనానుకరమతికష్టసాధ్యం బహుతపోఽచరం
 నోచేదధునా అస్తి జన్తని కరుణానిధినా జగదీశ్వరేణ భవతా సహ మమాత్యంతా
 యోగ్యస్య కథా కథం ఘటతే? 36. ఆతోఽసంఖ్యాతైరేవ స్వపుణ్యైః సుగురో
 స్తవ గిరాం పరిచయం లబ్ధవానస్తి తం విశిష్య-శాన్తిరూపేణ పరిణితస్య ప్రాకృతస్య
 సుకృతస్య బీజభూతస్యాంకురం దమసముల్లాసస్యోల్లసత్తం చల్లవం వై రాగ్యద్రుమస్య వైరా

వైరాగ్యద్రుమకోరకం సహనతావల్లిప్రసూనోత్పరమ్, వికాగ్రీసుమనో
మరందవిసృతిం శ్రద్ధాసముద్యత్ఫలం విందేయం సుగురోర్ధిరాం పరి
చయం పుణ్యైరగజ్యైరహమ్. 32. త్రిదివౌకసామపి పుమర్థకరి
మిహ సంసరజ్జనవిముక్తికీరీమ్, కరుణోర్హిశాం తవ కటాక్షర్పురీమవగా
మాతేఽత్ర ఖలు ధన్యతమః. 33. కేచిచ్ఛంచలలోచనాకుచతటీచేలాం
చలోచ్ఛాపనస్పర్శ ద్రాక్షురిరంభసంభ్రమకలాలీలాసు లోలాశయాః,
సంత్యేతే కృతినస్తు నిస్తులయశఃకోశాదయశ్రీగురువ్యాహరక్షరితా
మృతాబ్ధిలహరీదోలాసు ఖేలంత్యమీ. 34. చింతాసంతానతంతు
గ్రధితనవభవత్సూక్తిముక్తాఫలామై రుద్యద్యైశ్చద్యసద్యఃపరిహృతమి
రైర్హారిణో హరిణోఽమీ, సంతస్సంతోషపంతో యతివర కిమతో

గృహక్షణపారిజాతస్య కోరకం కలికాభూతం, తితిక్షావల్ల్యా ప్రసూనోత్పరం పుష్పని
చయం, వికాగ్రీసుమనససమాధానపుష్పస్య మరందవిసృతిం మకరందవిస్తారం, శ్రద్ధా
యాస్సముద్యత్ఫలం, తథా చ శాంత్యాదిమతాధికారిణా లభ్యం తమహమసంఖ్యాతైః
పురాకృతైః పుణ్యైః ప్రాప్తవానస్తీత్యహో యద్భాగ్యమాహాత్మ్యమితి భావః. కా. 32.
అతోఽత్రాస్తిక లోకే తవ కటాక్షర్పురీం ధన్యతమోఽవగామాతే. తాం విశిష్య-
దేవానామపి చతుర్విధపురుషార్థకరీమిహ చ సంసరతాం జనానాం విముక్తికరీం కరు
ణాలక్షణోర్హిభిర్వ్యాప్తామ్. ప్ర. 33. నను ప్రమదాలీలాసు లోలాశయానాముక్త
ర్పుర్యవగాహనానంభవాత్కథమిహ సంసరతాం విమోక్షకరత్వం తస్యా? ఇత్యా
శంక్యానా-కేచిదేతే విషయిణశ్చంచలే లోచనే యాసాం తాసామంగనానాం కుచ
తటీవస్త్రైకదేశోచ్ఛాపనాదిరూపాసు లీలాసు చంచలాంతఃకరణాస్సంతి చేత్ సంత
తథాఽద్యమీ వకీకృతచిత్రా ఆప్రతిమయశసాం కోశాదయః పాత్రమంజూషాది
రూపాః శ్రీగురోస్తవ వ్యాహరేభ్యః క్షరితస్య నిస్సృతస్యామృతస్య యోఽబ్ధిస్తస్య
లహరీలక్షణాసు దోలాసు ఖేలంతి. తత్ర ద్రాక్షురిరంభో ర్పుటితి ఆలింగనం 'సంభ్రమ
స్తవరయా కాలే భూషాస్థాన వివర్యయః' కలాశిల్పనైపుణ్యం 'ప్రియానుకరణం లీలా
వాగ్ధిర్గత్యా చ చేష్టయా'-కార్డు. 34. కిం చ ఉద్యద్యైశ్చద్యైన ప్రోద్యద్యైశ్చక్తతాలక్ష
ణేన శౌక్ల్యేన సద్యః పరిహృతమజ్ఞానలక్షణం తిమిరం యైః చింతాయా విచారస్య
సంతానలక్షణైస్తంతుభిర్గ్రథితానాం నవీనానాం భవత్సూక్తిలక్షణముక్తాఫలానాం
సమూహైః హరిణో హరకాలిణోఽహరిణో యుద్ధరహితా హరిణో మనోజ్ఞా ఇతి వా.
అమీ సంతో భవచ్ఛిష్యాస్సంతోషపంతస్సంతి. అతో హే యతివర పండితానాం

మండనం పండితానాం విద్యామృద్యా స్వయం తాఞ్చతమఖముఖరా
 న్వారయంతీ వృణీతే రం. సంతస్సంతోషపోషం దధతు తవ కృతా
 మ్నాయశోభైర్యశోభిస్సారాలోకై రులూకా ఇవ నిఖిలఖిలా మోహా
 మాహా వహంతు, ధీరశ్రీ శంకరార్యప్రణతిపరిణతిభ్రశ్యదంతద్గురం
 తథ్వాంతాస్సంతో వయం తు ప్రచురతరనిజానందసింధౌ నిమగ్నాః.
 రం. చింతాసంతానశాఖి పదసరసిజయోర్వందనం నందనం తే
 సంకల్పః కల్పవల్లీమనసి గుణనుతేర్వర్ణనా స్వర్ణదీయమ్, స్వర్గో దృగ్గో
 చర స్త్వత్పదభజనమతస్సంవిచార్యేద మార్యా మస్యంతే స్వర్ణ
 మన్యం తృణవదతిలఘుం శంకరార్య త్వదీయాః. ర.౨. తదహం
 విసృజ్య సుతదారగృహం ద్రవిణాని కర్త చ గృహే విహితమ్, శరణం
 వృణోమి భగవచ్చరణావనుశాధి కింకరమముం కృపయా. ర.౩. ఇతి
 సూన్యతోక్తిభిరుదీర్ఘగుణస్సుధియా ౭౭త్త వానసుజిఘ్ఘ్ఘ్ఘురసౌ, సము
 దైక్షతాస్య సహధర్మచరీం విదితాశయా మునిమవోచత సా. ర.౪.
 యతిపుండరీక తవ వేద్మి మనో నను పూర్వమేవ విదితం చ మయా,

మండనమతఃపరం కిమయమేవ పండితానామలంకారో న త్వన్యో౭తవీవాతిరమ్యా
 విద్యా బ్రహ్మవిద్యాలక్షణాంగనా పురందరప్రముఖాన్ వారయంతీ ఏతాన్ వృణీతే.
 ప్ర. రం. కించ తవ కృతామ్నాయసో౭పదేశస్య శోభా యేష తైర్యశోభిః సంతః
 సంతోషస్య పోషం పుష్టిం ధారయంతు. అహో సూర్యసంబంధ్యాలోకై రులూకా ఇవ
 తైర్నిఖిలఖిలా మోహం వహంతు. వయం తు ధీరాశ్చ తే శ్రీశంకరార్యప్రణతేః పరి
 ణత్యా ప్రణామస్య పరిణామేన భ్రశ్యదంతద్గురంతం తమో యేషాం. తాదృకాః సంతః
 ప్రచురతరనిజానందసాగరే నిమగ్నాః. ధీరకౌసౌ శ్రీశంకరశ్చేతి వా. రం. కించ
 తే చిన్తనం సర్వాభిలషితసంపాదకత్వాత్కల్పపృక్షస్తథా తే పదకమలయోర్వందనం
 నందనం తథా త్వద్విషయశో మనసి సంకల్ప ఆరాధనాదీచ్ఛా కల్పవల్లీ తథా తవ గుణ
 స్తుతేర్వర్ణనా ఇయం స్వర్ణదీ గంగా తథా స్వర్ణస్తే దృగ్గోచరః కటాక్షవిషయో౭తో
 హే శంకరార్య, ఇదమేవంవిధం త్వద్భజనం విచార్య త్వదీయాః పఠి తాదన్యం స్వర్గం
 శుష్కతృణవదతిలఘుం మన్యంతే. ర.౨. తత్తస్తాదహం సుతాది సర్వం పరిత్యజ్య
 భవచ్చరణౌ శరణం వృణోమి, అతో౭ముం మాం కింకరం శాధి ఆజ్ఞాపయ. ప్ర. ర.౩.
 ఇత్యేవం సుబుద్ధినా మండనేన సూన్యతోక్తిభిరుదీర్ఘగుణ ఆత్మవానసౌ శ్రీశంకర
 స్తమసుగృహీతుమిచ్ఛురస్య మండనస్య సహధర్మచరీం పట్నీం సముదైక్షత. విదితో
 మునేరాశయో యయా సా సరస్వతీ మునిమవోచత. ర.౪. యదువాచ తదాహ-

ఇహ భావి తాపసముఖాదఖలం తదుదీర్యతే శృణు ససభ్యజనః. ౪౫. మయి జాతు మాతురుపకంఠజుషి ప్రభయా తటిత్ప్రతిభతోచ్ఛజటః, సితభూలిరూపితసమస్తతనుః శ్రమణోఽభ్యయాద పరసూర్యిభవ. ౪౬. పరిగృహ్య పాద్యముఖయాఽర్హణయా రచితాజ్జలిర్నమితపూర్వ తనుః, జననీ తదాత్తవరివస్యమముం మునిమన్వయః జ్ఞా మమ భావ్య ఖలమ్. ౪౭. భగవన్న వేద్ధి దుహితుర్తమ భావ్యఖలం చ వేత్తి తపసా హి భవాన్, ప్రణతే జనే హి సుధియః కథయంత్యపి గోప్యమార్య సదృశాః కృపయా. ౪౮. కియదాయురాప్యతి సుతాన్కృతి వా దయితం కథం విధమువైష్యతి చ?, అథచ క్రతూనపి కరిష్యతి మే దుహితా ప్రభూతధనధాన్యవతీ. ౪౯. ఇతి పృష్టభావించరితః ప్రసువా ఊణమాత్ర మాలితవిలోచనకః, సకలం క్రమేణ కథయన్నిదమప్యపరం జగాద సుర హస్యమపి. ౫౦. నిగమాధ్యని ప్రబలబాహ్యమతైరమితైరధిక్షీతి ఖలే

హేయతి వ్యాఘ్ర. ని. 'పుండరీకం సితాంభోజే సితచ్ఛత్రే చ భేషజే, శోశకారాం తరే వ్యాఘ్రే పుండరీకోఽన్నిదిగ్గజే' ఇతి విశ్వప్రకాశః. అహం తవ మనోగతం వేద్ధి పూర్వమేవ చేహస్త్రిన్ స్వజన్మని యత్సర్వం భవిష్యత్. తాపసముఖాన్తయా విదితం తదుదీర్యతే సభ్యజన్మస్సహ త్వం శృణు. ౪౫. నివం తాపసముఖాద్విదితం వృత్తాంతం శ్రావయితుమభిముఖీకృత్య తం శ్రావయతి - జాతు కదాచిత్ మాతురుపకంఠ జుషి మాతృసామిష్యం సేవమానాయాం మయి సత్త్వాం ప్రభయా విద్యుత్ప్రతిభటా జటా యస్య సితభూత్యా శ్వేతభస్మనా రూషితా లిప్తా తనుశ్శరీరం యస్య స అవర సూర్య ఇవ కశ్చిత్తపస్వీ అభ్యయాత్. ౪౬. తదా పాద్యాద్యయా పూజయా మునిం పరిగృహ్య రచితాంజలిః సమితా పూర్వశనుశ్శిరోభాగో యయా సా జనన్యాఽఽతా పరివస్యా పూజా యేన తమముం మునిం మమ భవిష్యమఖలమన్వయః జ్ఞా పృష్టవతీ. ౪౭. హే భగవన్ స్వదుహితుర్భవిష్యదహం న జానామి భవాన్ హి తపసా వేత్తి ఆర్యసదృశాః నమ్రే జనే గోప్యమపి కృపయా కథయంత్యేవ. ౪౮. నివం తం సమ్ముఖీకృత్య గుహ్యం పృచ్ఛతి - మే దుహితా కియదాయుః ప్రా ప్నోతి? సుతాన్ కతి వా ప్రాప్నోతి? పతిం కీదృశమువైష్యతి? తథా ప్రభూతధన ధాన్యవతీ సతీ యజ్ఞానపి కరిష్యతి. ౪౯. ఇద్యేవం ప్రసువా జనన్యా పృష్టం భావించరితం యన్తై స ఊణమాత్రం మాలితే విలోచనే నివ విలోచనకే నేత్రే యేన సక్రమేణ సకలం కథయన్ ఇదమప్యపరమతిగోప్యమపి జగాద. ౫౦. వేదబాహ్యం మతం

ద్రుహిణః, పునరుద్దిగ్ధీర్షురవతీర్య ఖలు ప్రతిభాతి మండనకపీంద్రమిమాత్. ౧౧. తమవాప్య రుద్రమివ సా ౭ ద్రిసుతా దుహితా తవాచ్యుతమివా భిసుతా, అనురూపమాహృత సమస్తమఖా ససుతా భవిష్యతి చిరం ముదితా. ౧౨. అథ నష్టమాపనిషదం ప్రబలైః కుమతైః కృతాంత మిహ సాధయితుమ్, నను మానుషం వపురు పేత్యశివస్సమలంకరిష్యతి ధరాం స్వపదైః. ౧౩. సహ తేన వాదముపగమ్య చిరం దుహితుః పతిస్తు యతి వేషజూషా, విజితస్తమేవ శరణం జగతాం శరణం గమిష్యతి విసృష్ట గృహాః. ౧౪. ఇతి గాముదీర్య స మునిః ప్రయయా సకలం యథాతథ మభూచ్ఛ మమ, భవదీయశిష్యపదమస్య కథం వితథం భవిష్యతి మునే ర్వచసి? ౧౫. అపి తు త్వయా ౭ ద్య న సమగ్రజితః ప్రథితాగ్రణీర్తమ పతిర్యదహమ్, వపురర్థమస్య న జితామతిమ న్నపి మాం విజిత్య కురు శిష్యమిమమ్. ౧౬. యదపి త్వమస్య జగతః ప్రభవో నను సర్వవిచ్ఛ

యేషాం. కర్మధారయో వా. ప్రబలైశ్చ తైర్భావ్యమతైరసంఖ్యాతైర్వేదమాగ్నే ౭ ధి షీతి భూమా ఖలే ఉచ్చిన్నే సతి ద్రుహిణో బ్రహ్మ వేదమార్గముద్ధర్తుమిచ్ఛుర్నండన కపీంద్రవ్యాజేనావతీర్య కిల భాతి ప్రకాశతే. ౧౧. పర్వతసుతా పార్వతీ రుద్రమివ, సముద్రసుతా లక్ష్మీర్విష్ణుమివ, సా తవ సుతా తం ద్రుహిణావతార మనురూపం మం డనమవాప్యాహృతాః సర్వే మఖా యజ్ఞా యయా. సుతైస్సహ వర్తమానా చ సతీ చిరకాలం ముదితా భవిష్యతి. ౧౨. అథానంతరమిహాస్తిక్ లోకే బ్రబలైః కుమతై ర్నష్టమాపనిషదం కృతాంతం సిద్ధాంకిం సాధయితుం నను శివో మానుషం వపురవాప్య స్వచరణన్యానైర్భూమిమలంకరిష్యతి. ౧౩. తేన యతివేషజూషా శ్రీశంకరేణ సహ తవ దుహితుః పతి ర్వాదం స్రాప్య తేన విజితః సక్ పరిత్యక్తగృహో జగతాం శరణం తం శరణం గమిష్యతి. ౧౪. ఇతి వాచముదీర్య స మునిః ప్రయయా మమ సర్వం భవి ష్యత్ యథా తేనోక్తం తథైవాభూత్ తస్మాదస్య మమ పత్యుర్భవదీయశిష్యపదం మునే ర్వచసి కథమసత్యం భవిష్యతి? ౧౫. యద్యపిేవం తథా ౭ పి మదవిజయేన సకలస్యావ రాజితత్వా స్తాం విజిత్యైనం శిష్యం కుర్విత్వాహః—అపి తు కింతు ప్రథితానామగ్రణీ ర్తమ పతిర్యద్య త్వయా సమగ్రో జితో న భవతి ఇతి తథా యద్యస్తాదహమస్యార్థం శరీరం న జితా 'అత్తనో ౭ర్థం పత్నీ' ఇతి శ్రుతే. వితజ్ఞాతుం యోగ్యో ౭సీతి సూచయక్ సంబోధయతి.—హేమతిమన్నితి. తస్మాస్తాం విజిత్యైనం శిష్యం కురు. ౧౬. నను మత్స్విరూపాభిజ్ఞా మయా సహ వాదం కథమిచ్ఛసీతి చేత్తత్రాహ—యద్య

పరమః పురుషః, తదసి త్వయైవ సహవాదకృతే హృదయం బిభర్తి మమ తూత్కలికామ్. ౧౭. ఇతి యాయజ్ఞాకసహధర్మచరీకథితం వచోఽర్థ వదగర్వ్యపదమ్, మధురం నిశమ్య ముదితస్సుతరాం ప్రతిపక్తుమైహత యతిప్రవరః. ౧౮. యదవాది వాదకలహోత్సుకతాం ప్రతిపద్యతే హృ దయమిత్యబలే, తదసాంప్రతం న హి మహాయశసో మహిళాజనేన కథ యంతి కథామ్ ౧౯. స్వమతం ప్రభేత్తుమిహ యో యతతే సపథూజనోఽస్తు యదివాఽస్తుతరః, యతితవ్యమేవ ఖలు తస్య జయే నిజపక్ష రక్షణపరైర్భగవత్. ౨౦. అతఏవ గార్హ్యభిధయౌ కలహం సహయాజ్ఞ వల్క్యమునిరాడకరోత్, జనకస్తథాసులభయాఽబలయా కిమమీ భవంతి న యశోనిధయః. ౨౧ ఇతి యుక్తిమద్దతితమాకలయన్ముదితాం తరః శ్రుతిసరిజ్జలధిః, స తయా వివాదమధిదేవతయా వచసామియేష విదుషాం సదసి. ౨౨. అథ సా కథా ప్రవవృతే స్థ తయోరుభయోః

వ్యస్య జగతస్త్యం కారణం సర్వజ్ఞశ్చ పరమః పురుషస్తథాఽపి త్వయైవ సహ వాదార్థం మమ తు హృదయముత్కంఠాం ధారయతి. ౧౭. ఇత్యేవం యజనశీలస్య పత్న్యా కథితమర్థవదనిందితపదం మధురం వచో నిశమ్యాత్మంతం ముదితో యతిశ్రేష్ఠః శ్రీశంకరః ప్రతిపక్తుమైచ్ఛత్. ౧౮. మే హృదయం వాదకలహోత్సుకతాం ప్రతి పద్యత ఇతి త్వయా యదుక్తం హేఽబలే, తదయుక్తం. హి యస్తాన్తహాయశసః పథూ జనేన కథాం న కథయంతి. ౧౯. స్వమతరక్షణాయ ప్రవృత్తేన త్వయైతన్న వాచ్య మిత్యాశయేన సరస్వత్యాహ-ఇహాస్తిక్ లోకే స్వమతం ప్రభేత్తుం యః ప్రయత్నం కరోతి, స పథూజనోఽస్త్యనోవాఽస్తు తస్య జయే హే భగవత్ స్వపక్ష రక్షణపరైర్భగవత్ కర్తవ్య ఏవ ఖలు ప్రసిద్ధం. ౨౦. తత్రైవం విధౌ వృద్ధావుదా హరతి-అతఏవ గార్హ్యాఖ్యయౌఽబలయా సహ యాజ్ఞవల్క్య మునిరాట్ కలహమకరోత్. తయోస్సంవాదో బృహదారణ్యకే ఉక్తస్తథా జనక స్సులభయాఽబలయా సహ కలహమకరోదితి మోక్షధర్మేషాత్కం. యదుక్తం మహా యశస ఇతి. తత్రాహ - కిమేతావతాఽమీ యాజ్ఞవల్క్యదయో యశోనిధయో న భవంతి? అపితు భవంత్యేవ. ౨౧. ఇత్యేవం యుక్తియుక్తం తయా కథితమాకర్ణయన్ముదితాంతరః శ్రుతిలక్షణానాం సదీనాం సముద్రస్స శ్రీశంకరో వచసామధిష్ఠా త్రా దేవతయా సరస్వత్యా విదుషాం సదసి వాదమియేష ఇచ్ఛతి స్థ. ౨౨. అథా సంతరం పరస్పరజయోత్సుకయోశ్చుత్వా శ్రవణేన విన్నయాకృతా విచక్షణా యా

పరస్పరజయోత్సుకయోః, మతిచాతురీరచితశబ్దధురీశ్చురివిస్సయ్యాకృత
 విచక్షణయోః ౬౩. అనయోర్విచిత్రపదయుక్తిభృతైర్నిశమయ్య సంక
 థనమాకలితమ్, న ఫణీశమప్యతులయన్న రవిం న గురుం కవిం కిమ
 పరం జగతి. ౬౪. న దివా న నిశ్యపి చ వాదకథా విరరామ నైయ
 మికకాలమృతే, ఇతి జల్పతోస్సమమనల్పధియోర్దివసాశ్చ సప్తదశ
 చాత్యగమః. ౬౫. అథ శారదా ఒకృతవాక్ష్పిముఖేష్వఖలేషు
 శాస్త్రనిచయేషు పరమ్, తమజయ్యమాత్తని విచింత్య మునిం పున
 రప్యచింతయదిదం తరసా. ౬౬ అతిబాల్య ఏవ కృతసన్న్యసనో నియ
 మైః పరైరవిధురశ్చ సదా, మదనాగమేష్వకృతబుద్ధిరసౌ తదనేన
 సంప్రతి జయేయమహమ్. ౬౭. ఇతి సంప్రధార్య పునరప్యమునా
 కథనే ప్రసంగమథ సంగతితః, యమినం సదస్య ముమపుచ్ఛదసౌ
 కుసుమాస్త్రశాస్త్రహృదయం విదుషీ. ౬౮. కలాః కియంత్యో వద
 పుష్పధన్వనః కిమాత్తికాః కించ పదం సమాశ్రితాః, పూర్వే చ పక్షే

భ్యాం తయోర్ద్వయోశ్శంకరపరస్వత్యోర్వాదకథా ప్రవవృతే. తాం విశిషిష్టి-బుద్ధి
 చాతుర్యాత్ రచితా శబ్దధురీ యత్ర సా. ౬౩. విచిత్రపదయుక్తిభృతైర్వాప్తమన
 యోః కథితం శ్రుత్వా ఫణీశం కేషమపి నాతులయత్, నాసి సూర్యం, నాసి బృహ
 స్పతిం, నాసి శుక్రం, జగత్యపరం నాతులయన్నితి కిం వక్తవ్యం? ౬౪. నైయమిక
 కాలం సంధ్యావందనాదిషు నియతం కాలం వివా. ౬౫. అథ శారదా ఒకృతవాక్ష్పి
 ముఖేష్వనాదిసిద్ధవేదవాక్ష్పిభృతిష్వఖలేషు శాస్త్రసమూహేషు తం పరం మునిం
 కేతుమశక్యమాత్తని విచింత్య పునరపీదం వక్ష్యమాణం ఝడిత్యచింతయత్. ౬౬.
 యదచింతయత్తద్దర్శయతి-అతిబాల్య ఏవ కృతం సన్న్యసనం యేన నియమైః పరై
 రవిధురో-వికలశ్చ సదా కదాపి నియమవినిర్దుష్టో న భవతీత్యర్థః. అతః కామాగమే
 ష్వయమకృత బుద్ధిస్తత్తస్మాదనేన మదనాగమేనేదానిమహం జయేయమ్. ౬౭.
 ఇత్యేవమమునా కథనే ప్రసంగం సంప్రధార్య అథ ప్రసంగాత్సదస్యముం యమి
 నం కామశాస్త్రస్య రహస్యమసౌ విదుషీ సరస్వత్యపృచ్ఛత్. ౬౮. యదపుచ్ఛత్త
 దుదాహరణి-పుష్పధన్వనః కామస్య కలాః కియంత్య? ఇతి సంఖ్యావిషయకః ప్రశ్నః
 కిమాత్తికా? ఇతి స్వరూపవిషయకః కింస్థానమాశ్రితా? ఇతి స్థానగోచరః పూర్వే
 శుక్లే చ పక్షే ఒన్యథా కృష్ణపక్షే యా స్థితిస్తస్యా విపర్యయేణ తస్య కేన ప్రకారేణ
 స్థితిరితి పక్షద్వయే-పి తస్య స్థితిప్రకారవిషయః. కథం యువత్యాం పురుషే చ

కథమన్యథా స్థితిః కథం యువత్యాం కథమేవ పూరుషే? ౬౯. నేతి
 రితః కించిదుపాచ శంకరో విచింతయన్న త్ర చిరం విచక్షణః, తాసా
 మనుక్తౌ భవితాల్పవేదితా భవేత్తదుక్తౌ మమ ధర్మసంక్షయః. ౭౦.
 ఇతి సంవిచింత్య స హృదా ౭౭శు తదా ౭నవబుద్ధపుష్పశరశాస్త్ర ఇవ,
 విదితాగమో ౭పి సురిరక్షయిషుర్నియమం జగాద జగతి ప్రతినామ్.
 ౭౧. ఇహ మాసమాత్రమవధిః క్రియతామనుమన్యతే హి దివసస్య
 గణః, తదనంతరం సుదతి హాస్యసి భోః కుసుమాస్త్రశాస్త్రనిపుణత్వమపి.
 ౭౨ ఉరరికృతే సతి తథేతి తయా ౭౭క్రమతే స్త యోగిమృగరాద్ధగ
 నమ్, శ్రుతవిగ్రహః శ్రుతవి నేయయుతో దధదభ్రచారమథ యోగ
 దృశా. ౭౩. స దదర్శ కుత్రచిదమర్త్యమివ త్రిదివచ్యుతం విగతసత్త్వ
 మపి, మనుజేశ్వరం పరివృతం ప్రలవత్ప్రమదాభిరార్తిమదమాత్మ్య
 జనమ్. ౭౪. అథో నిశాఖేటవశాదటవ్యాం మూలే తరోర్హోహవశా
 త్పరాసుమ్, తం వీక్ష్య మూర్ధే ౭మరకం నృపాలం సనందనం ప్రాహ

కథమితి స్త్రీపురుషయోర్వైలక్షణ్యేన తస్య స్థితివిషయః. ౬౯. ఇతీరితో ౭స్తి
 న్నర్థే విచింతయన్ విచక్షణః శ్రీశంకరః కించిదపి నోపాచ. విచింతనమాహ-తాసాం
 కలానామకథవే మమాలృష్ణతా భవిష్యతి తాసాం కథనే తు మమ యలేర్ధర్మస్య
 సంక్షయః. ౭౦. ఇత్యేవం స క్షిప్రం మనసా సంబింత్య విదితకామాగమో ౭పి జగతి
 ప్రతినాం కామకాస్త్రానభ్యాసాదివ్రతవతాం పరమహంసపరివ్రాజకానాం నియమం
 రక్షయితుమిచ్ఛుస్తస్మిన్ కాలే ౭నవబుద్ధకామశాస్త్ర ఇవ సన్ జగాద. ౭౧.
 యదుపాచ తదాహ-ఇహాస్మిన్ స్థలాదిసంకథనే మాసమాత్రమవధిః క్రియతాం హి
 యస్తాద్దివసస్య గణో వాదిభిరనుమన్యతే తథా చ మాసానంతరం భోః సుదతి, కామ
 శాస్త్రనిపుణత్వమపి త్యక్ష్యసి. ౭౨. తథేతి తయా సరస్వత్యా స్వీకృతే సతి యోగి
 రాట్ శ్రీశంకర ఆకాశమాక్రమతేస్తాథానంతరం శ్రుతః విగ్రహస్వరూపం యస్య
 సః ప్రఖ్యాతవిగ్రహస్తథా శ్రుతైర్విశేషైర్మృత్యుః యుతః సృయోగవృష్ట్యా ౭భ్ర
 చారమాకాశగమనం దధత్. ౭౩. స కస్మిన్ శ్చిద్దేవే విగతజీవమపి స్వర్గార్థవృత్తం దేవ
 మివ ప్రలపంతీభిః ప్రమాదాభిః పరివృతం ఆర్తిమానమాత్మ్యజనో యస్య తం నశేశ్వరం
 దదర్శ. ౭౪. అథో నిశాయాం రాత్రే మృగయావశాత్. సి. 'ఆఖేటో మృగయా స్త్రి
 నూం' ఇత్యమరః. అటవ్యాం వనే వృక్షస్య మూలే మోహో మూర్ఛనం తద్వశా
 త్పరాసుముత్కాంతప్రాణం తమమరకసంజ్ఞం రాజానం వీక్ష్య స సంయమింద్రః

స సంయమింద్రః. ౭౫. సౌందర్యసౌభాగ్యనికేతనీమాః పరశ్శతా
యస్య పయోరుహాక్ష్యః, స ఏష రాజాఽమరకాభిధానశ్చేతే గతాసుః
శ్రమతో ధరణ్యామ్. ౭౬. ప్రవిశ్య కాయం తమిమం పరాసోర్నృ
పస్య రాజ్యేఽస్య సుతం నివేశ్య, యోగానుభావాత్పునరప్యవైతు
ముత్కంఠతే మానసమస్తదీయమ్. ౭౭. అన్యాదృశానామదసీయనా
నాకు శేశయాక్షీకిలకించితానామ్, సర్వజ్ఞతానిర్హరణాయ సోఽహం
సాక్షీత్వమప్యాశ్రయితుం సమీహే. ౭౮. ఇత్యుచివాంసం యతి
తల్లజం తం సనందనః ప్రాహ ససాంత్వమేనమ్, సర్వజ్ఞవైవావిదితం
తవాస్తి తథాఽపి భక్తిర్ముఖరం తనోతి. ౭౯. మత్స్యేంద్రనామాహి
పురా మహాత్మా గోరక్షమాదిశ్య నిజాంగగుప్త్యై, నృపస్య కన్యాపి
తనుం పరాసోః ప్రవిశ్య తత్పతనమాససాద. ౮౦. భద్రాసనాధ్యా
సిని యోగివర్చ్యే భద్రాణ్యనిద్రాణ్యభవత్ ప్రజానామ్, వవర్ష కా
లేషు వలాహకోఽపి సస్యాని చాశాస్యఫలాన్యభూవత్. ౮౧ విజ్ఞా

సనందనం పద్మపాదం ప్రోవాచ. ఉ. ౭౫. యస్య సౌందర్యసౌభాగ్యనికేతనీమాః పరశ్శతా
తాః శతాదధికాః కమలనయనాః స ఏషాఽమరకసంజ్ఞో రాజా శ్రమతో గతప్రాణో
భూమా కేతే. ౭౬. పరాసోర్నృపస్య తమిమం దేహం ప్రవిశ్య రాజ్యేఽస్య
పుత్రం నివేశ్య యోగప్రభావాత్పునరప్యపాగంతుమస్తదీయం మన ఉత్కంఠతే.
౭౭. సర్వజ్ఞతానిర్హరణాయ సర్వజ్ఞత్వనిర్వాహాయ అముష్య రాజ్ఞ ఇమా అద
సీయా నానా అనేకవిధాః కుశేశయాక్ష్యః కమలాక్ష్యస్తాసాం యాని కిలకించితాని
'రోషాశ్రుహర్షభీత్యాదేః సంకరః కిలకించితం' ఇత్యుక్తాని. తేషామన్యాదృశానామతి
విలక్షణానాం సాక్షీత్వం సాక్షాద్విప్రత్వమప్యాశ్రయితుం సోఽహం సమీహే.
౭౮. ఇత్యుక్తవంతం యతిశ్రేష్ఠం తమేనం శ్రీశంకరం ససాంత్వం యథా స్యాత్తథా
ప్రోవాచ. హే సర్వజ్ఞ, సర్వవిదస్తవ యద్యపి కించిదప్యజ్ఞాతం నాస్తి తథాఽపి
తవ భక్తిరస్తస్యంభుం కథనాయ ముఖరం వాచాలం కరోతి. ౭౯. ఏషం పురావృత్తం
వృత్తాంతం శ్రావయితుమభిముఖకృత్య తం శ్రావయతి. హి ప్రసిద్ధం. పురా మత్స్యేంద్ర
ద్రనామా మహాత్మా స్వకరీరక్షణాయ గోరక్షసంజ్ఞం శిష్యమాజ్ఞాస్య కన్యచిన్మృత
కన్య రాజ్ఞః శరీరం ప్రవిశ్య తస్య రాజ్యమాప్రవాత్. ౮౦. యోగిశ్రేష్ఠే తస్మిన్
భద్రాసనాధ్యాసిని నృపాసనముపవిష్టే సతి ప్రజానాం భద్రాణి నిద్రావర్జితాని
అభవత్. అభ్రమసి కాలేషు వవర్ష. సస్యాని చేచ్ఛానుసారిఫలాన్యభూవత్. ౮౧. ఇ

య విజ్ఞాస్యచివా నృపస్య కాయే ప్రవిష్టం కమపీహ దివ్యమ్, సమా
దిశన్త్రాజసరోరుహాక్షీస్సర్వాత్తనా తస్య వశీక్రియామై. ౧౨. సంగీత
లాస్యాభినయాదికేషు సంసక్తచేతా లలితేషు తాసామ్, స ఏష విస్తృ
త్య మునిస్సమాధిం సర్వాత్తనా ప్రాకృతవద్భూష. ౧౩. గోరక్ష
ఏషోఽథ గురోః ప్రవృత్తిం విజ్ఞాయ రక్షన్భూషాఽస్య దేహమ్,
నిశాంతకాంతానటనోపదేష్టా నితాంత మస్యాభవదంతరంగః. ౧౪.
తత్రైకదా తత్త్వనిబోధనేన నివృత్తరాగం నిజదేశికం సః, యోగాను
పూర్వీముపదిశ్య నిన్యే యథాపురం ప్రాక్తనమేవ దేహమ్. ౧౫.
హంతేదృశోఽయం విషయానురాగః కించోర్ధ్వరేతో వ్రతఖండనేన, కిం
నోదయేత్కిల్బిషముల్బణం తే కృత్యం భవానేవ కృతీ వివేక్తుమ్?.
౧౬. వ్రతమస్తదీయమతులం క్వ మహత్స్వచ కామశాస్త్రమతి
గర్వ్యమిదమ్?, తదపీష్యతే భగవతైవ యది హ్యనవస్థితం జగదిహైవ
భవేత్. ౧౭. అధిమేదిని ప్రథయితుం శిథిలం ధృతకంకణస్య యతి

హస్తిన్ నృపస్య కాయే ప్రవిష్టం కమపి దివ్యం విజ్ఞాః సచివా విజ్ఞాయ రాజ్ఞః కమ
లాక్షీః సర్వభావేన తస్య వశీకరణార్థం సమాదిశన్. ౧౨. ఏవం సంప్రేరితానాం
తాసాం లలితేషు సంగీతనృత్యాభినయాద్యేషు సక్తం చిత్తం యస్య ఏష మునిస్సమా
ధిం విస్తృత్య సర్వాత్తనావేన ప్రాకృతవద్భూష. ౧౩. అథానంతరమేష గోరక్షః
గురోః ప్రవృత్తిం విజ్ఞాయ బహుప్రకారేణాస్య గురోర్దేహం రక్షన్ సన్ నిశాంత
స్యాంతఃపురస్య కాంతానాం సర్తనోపదేష్టా సన్ అస్య గురోరత్యంతమంతరంగో
బభూవ. ౧౪. తత్ర తస్మిన్ దేశే ఏకస్మిన్కాలే తత్త్వనిబోధనేన నివృత్తరాగం నిజ
గురుం సః గోరక్షః యోగానుపూర్వీముపదిశ్య యథాపురం ప్రాక్తనమేవ దేహం
నిన్యే. ౧౫. తథాపైవవిధోఽయం విషయయానురాగః కించోర్ధ్వరేతో వ్రతఖండా
నోల్బణం పాపం కిం తే నోదయేత్? అపి తూదయేదేవ. తథా చ యత్కర్తవ్యం తద్భ
వానేవ వివేక్తుం కృతీ సమర్థః. ఇవ. ౧౬. కిం చాస్తదీయమతులం మహద్వ్రతం క్వ?
క్వచేదమతినద్యం కామశాస్త్రం? తదపి భవతైవ యదీష్యతే తర్హస్మిన్ లోకే జగ
దనవస్థితమేవ భవేత్. తథా చోక్తం - 'యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠస్తత్తదేవేతరో జనః, స
యత్ప్రమాణం కరుతే లోకస్తదనువర్తతే' ఇతి-ప్ర. ౧౭. ఇదం న మయా విదితం
జ్ఞాపితం సర్వజ్ఞత్వాత్తవ కిన్త ప్రేష్టాదితమిత్యాహ - శిథిలమిమం యతిధర్మం భూషా

ధర్మమిమమ్, భవతః కిమస్త్యవిదితం తదపి ప్రణయాన్తయోదిత
మిదం భగవత్. ౮౮. స నిశమ్య పద్మచరణస్య గిరం గిరతి స్త గీష్పతి
సమప్రతిభః, అవిగీతమేవ భవతా ఫణితం శృణు సౌమ్య వచ్చి పర
మార్థమిదమ్. ౮౯. అసంగినో న ప్రభవంతి కామా హరేరివాభీర
వధూసఖస్య, వజ్రోలియోగప్రతిభూస్స ఏష వత్సావక్షీర్ణిత్వవిపర్య
యో నః. ౯౦. సంకల్ప ఏవాఖిలకామమూలం స ఏవ మే నాస్తి సమ
స్య విష్ణోః, తన్మూలహానౌ భవపాశనాశః కర్తుస్సదాస్యాద్భవదోష
దృష్టేః. ౯౧. అచిచార్య యస్తు వపురాద్యహమిత్యభిమన్యతే జడమతి
స్సుదృఢమ్, తమబుద్ధతత్వ మధిక్యత్య విధిప్రతిషేధకాస్త్ర మఖిలం
సఫలమ్. ౯౨. కృతధీ స్త్వనాశ్రమమవర్ణమజాత్యవబోధమాత్ర
మజమేకరసమ్, స్వతయాఽవగత్య న భజేన్నివసన్నిగమస్య మూర్ధ్ని

ప్రకటయితుం భృతకంకణస్య గృహీతప్రతిజ్ఞస్య భవతోఽవిదితం కిమస్తి? న కిమపి.
తథాఽపి హే భగవత్, ప్రణయాదిదం మయోక్తం. ౮౮. ఏవం పద్మపాదవాక్య
ముదాహృత్యాచార్యస్య తదుదాహర్తమాహ - పద్మపాదస్య వచః శ్రుత్వా వాచ
స్సుతితుల్యా ప్రతిభా యస్య స ఉక్తవాత్. యద్యపి త్వయాఽనిదితమేవ కథితం, త
థాఽపి హే సౌమ్య, శ్రోతుం సాపధానో భవ పరమార్థమిదం కథయామి. ౮౯. కిం
తదిత్యపేక్షాయామాహ - అసంగినః ఆసక్తివినిర్దుక్తస్య కామాః న ప్రభవంతి. తత్ర
దృష్టాంతః-గోపవధూసఖస్య శ్రీకృష్ణస్యేవ కించ యో వజ్రోలిసంజ్ఞకయోగప్రతిభూమి
స్స ఏష హే వత్స, నోఽస్మాకమవక్షీర్ణిత్వస్య రేతఃపాలేన హతవ్రతత్వస్య విపర్యయ
స్తదభావః తస్యా రేతఃకర్షణసామర్థ్యసంపాదకత్వాత్-ఉ. ౯౦. కించ సంకల్పవివాఖి
లాభిలాషస్య మూలం స ఏవ కృష్ణతుల్యస్య మమ నాస్తి. తథాచ సజైవ సంసార
దోషదృష్టేః కర్తరపి కామమూలస్య సంకల్పస్య హానౌ సత్త్వాం భవపాశనాశస్సాన్తిత్.
౯౧. నన్వేపం తద్ద్వి విధిప్రతిషేధకాస్త్రం నిష్ఫలం స్యాదితి చేత్రతాహ-యస్తు దేహా
ద్యవిచార్య దేహాదేర్జడత్వాదినాఽనాత్మత్వమవిచార్యాహమిత్యహంప్రత్యాబంబనమా
త్మానం సుదృఢమభిమన్యతే యతో జడబుద్ధిప్రమబుద్ధతత్వమధిక్యత్య సర్వం విధిప్రతి
షేధకాస్త్రం సఫలం - ప్ర. ౯౨. ఏషమజ్ఞస్యాధికారిణస్సత్వాద్విధిప్రతిషేధకాస్త్రసా
ఫల్యముక్త్వా తత్త్వవిదో అధికారాభావమాహ - కృతా సంపాదితా మహావాక్య
జన్యా ధీర్యేన స త్వాశ్రమాదివినిర్దుక్తమాత్మానమాత్మత్వేనావగత్య వేదాంతప్రతి
పాద్యస్వరూప్రత్వాన్నిగమస్య మూర్ధ్ని వసన్విధికింకరతాం న భజేత్. విధిగ్రహణం

విధికింకరతామ్. ౯౩. కలశాదిమృత్యుభవమస్తి యథా మృదమం
తరా న జగదేవమిదం, పరమాత్మజన్యమసి తేన వినా సమయత్రయే
ఽసి న సమస్తి ఖలు. ౯౪. కథమజ్యతే జగదశేషమిదం కలయ
న్మమేతి హృది కర్తృఫలైః, న ఫలాయ హి స్వప్నకాలకృతం సుకృతాది
జాత్వనృతబుద్ధిహతమ్. ౯౫. తదయం కరోతు హయమేధశతాన్య
మితాని విప్రహననాన్యథవా, పరమార్థవిన్న సుకృతైర్దురితై రసి
లిప్యతే ఽస్తమితకర్తృతయా. ౯౬. అవధీత్రిశీర్షమదదాచ్ఛ యతీ
న్వృకమండలాయ కుపితః శతశః, బత లోమహానిరసి తేన కృతాన

ప్రతిషేధస్యాప్రపలక్షణం. ౯౩. నను 'అవశ్యమేవ భోక్తవ్యం కృతం కర్త శుభా
శుభం, నాభుక్తం ఊయతే కర్త కల్పకోటిశతైరసి' ఇత్యాదివచనైః కర్తృఫలభోగస్యా
వశ్యకత్వావగమాత్కథం తేన తత్వవిదోఽసంబంధ? ఇత్యాశంక్య 'వాచారంభణం
వికారో నామధేయం మృత్రికేత్యేవ సత్యం' ఇతి శుత్యుక్తదృష్టాంతేన కాలత్రయే
ఽప్రాప్తవ్యతి రిక్తస్య ప్రపంచస్యాభావవిచారణేన ఇత్యమృషాత్వనిశ్చయాదిత్యాహ-
ఘటాద్యం మృత్యుభవం వస్తు యథా మృదం వినా నాస్తి తథా పరమాత్మజన్యమిదం
జగదసి పరమాత్మానం వినా కాలత్రయే ఽసి నాస్తి. 'తదనన్యత్వమారంభణశబ్దాదిభ్య'
ఇతి న్యాయాత్కల్పితస్యాధిష్ఠానానలిరిక్తత్వం ప్రసిద్ధమితి ఖల్వర్థః. ౯౪. తథా చైవం
ప్రకారేణ ఇదం సర్వం జగన్నిఖ్యేతి హృద్యనసందధానః కర్తృఫలైర్నకేనాపి ప్రకా
రేణ లిప్యతే. హి యస్తాత్సృష్టకాలకృతం సుకృతం దుష్కృతం చ మృషాబుద్ధిహత
త్వాత్ కదాచిదసి ఫలాయ న భవతి. ౯౫. తత్తస్మాదయమశ్వమేధశతాని కరోతు, అథ
వాఽసంఖ్యాతాని విప్రహననాని కరోతు, తథాపి పరమార్థవిత్సుకృతైర్దురితైశ్చ న
లిప్యతే లేపకారణస్య కర్తృత్వస్య నిపుత్రత్వాదితి. హేతుమాహ. అస్తంగతకర్తృత
యేతి. ౯౬. ఆయమమితాని బ్రహ్మహననాని వా కరోతు తథా ఽసి దురితైర్న లిప్యత
ఇత్యుక్తం తత్ర ప్రమాణాకాంక్షాయాం 'త్రిశీర్షాణం త్వాష్ట్రమహన్నరున్ముఖాన్యతీక్
శాలావృకేభ్యః ప్రాయచ్ఛత్తస్య మే తత్ర' లోమాసి న మియతే న యో మాం వేద
సమా వైతస్య కేనచన కర్తృణా లోకో మియతే న స్తేయేన న భ్రూణహత్యయా' ఇతి
శుక్రిమర్థతః వతతి. త్రిశీరసం త్వష్టృపుత్రం విశ్వరూపమింద్రో ఽవధీత్. తథా
రాతి యథార్థం శబ్దయతీతి ఋగ్వేదాంతవాక్యం. తద్వేషాం ముఖే నాస్తితి తానరు
న్ముఖాన్ శతశః యతీక్ శాలావృకసమూహాయ కుపితస్య అదాత్. తథా ఽసిః
శతక్రతోరంద్రస్య తేన కర్తృణా లోమహానిరసి నైవ కృతేతి ఋగ్వేదినాం వాగి

శతక్రతోరితి హి బహ్వౌచగీః. ౯౭. బహుదక్షిణైరయజత క్రతుభి
ర్విబుధానతర్పయదసంఖ్యధనైః, జనకస్తథా ఒప్యభయమాప పరం
న తు దేహయోగమితి కాణ్వావచః ౯౮. న విహీయతే ఒహి రిపువద్దురి
తైర్న చ వర్ధతే జనకవత్సుకృతైః, న స తాపమేత్యకరవం దురితం
కిమహం న సాధ్వకరవం త్వితి చ. ౯౯. తదనంగళాస్త్రపరిశీలనమప్యము
నైవ సౌమ్య కరణేన కృతమ్, న హి దోషకృత్తదపి శిష్టసరణ్యవనార్థ
మన్యవపురేత్యయతే. ౧౦౦. ఇతి సత్కథాస్సకథనీయయశా భవభీ
తిభంజనకరీః కథయన్, సుదురాసదం చరణచారిజనైర్గిరిశృంగమేత్య
పునరేవ జగౌ. ౧౦౧. అథ సానువశ్యత విభాతి గుహా పురతశ్చిలా
సమతలా విపులా, సరసీ చ తత్పురిసరే ఒచ్ఛజలా ఫలభారనమ్రతరు
రమ్యతటా. ౧౦౨. పరిపాల్యతామిహ వసద్ధిరిదం వపురప్రమాద

త్యర్థః. ౯౭. హయమేదశతాని కరోతు తథా ఒపి సుకృతైర్న లిప్యత ఇత్యుక్తాసి
ప్రమాణమాహ.— జనకో బహుదక్షిణైః క్రతుభిర్దేవానయజత తథాఒసంఖ్యధనై
రతర్పయత్ తథా ఒపి కేవలం సర్వభయశూన్యం పరమానందస్వరూపం మోక్షం
ప్రాప న తు తత్ఫలభోగాయ దేహసంబద్ధమాపేతి కాణ్వానాం వచనం. తథా చ
శ్రుతిః. 'జనకో హ నై దేహో బహుదక్షిణేన యజ్ఞేనేజే' 'అభయం నై జనకః
ప్రాప్తోసీ' త్యాద్యా. ౯౮. ఫలితమాహః—తథా చ తత్త్వవిద్వృత్తిరిపురింద్రస్తద్వత్
దురితైర్న హీయతే తథా జనకవత్సుకృతైశ్చ న వర్ధతే కించ స తత్త్వవిదహం
దురితం కిమర్థమకరవం సాధు కర్త చ కిమర్థం నాకరవమితి తాపమసి న ప్రాప్నో
తీత్యర్థః. తథా చ శ్రుతిః 'తత్సుకృతదుష్కృతే విధనుత వినగ్ం హవావనతపతికి
మహం సాధు నాకరవం కిమహం పాపమకరవ' మిత్యాద్యా. ౯౯. తత్తస్మాద్యద్యపి
కామశాస్త్రపరిశీలనం హేసౌమ్యానేనైవ కరణేన వపుషా కృతమపి న చ దోషకృత్
తథా ఒపి శిష్టసరణీపరిపాలనార్థమన్యశరీరం ప్రాప్య యత్నం కరోమి. ౧౦౦. ఇత్యేవం
భవభయభంజనకరీః సత్కథాః కథయన్ కథనీయం యశో యస్య సచరణచారిజనై
రతిదుష్పాప్తిపమద్రిశృంగం ప్రాప్యాథ గిరిశృంగప్రాప్త్యనంతరం స శ్రీశంకరో భూ
యో ఒచ్ఛవాచ. ౧౦౧. యదువాచ, తదుదాహరతిః—గుహాయాః పురతః సమం
తలం యస్యాస్నా. విపులా శిలా విభాతి తథా తస్యా గుహాయాః పరిసరే ప్రాంతభూమా
స్వచ్ఛజలా పునశ్చ ఫలానాం భారేణ నమైర్వృత్తై రమ్యం తటం యస్యాస్నా సరసీ
విభాతి హే వినేయా అనువశ్యత. ౧౦౨. తథా చ యావత్కామకలాజ్ఞానాయోచితం

మనవద్యగుణాః, అహమాస్థితస్తదుచితం కరణం కలయామి యావ
దసమేషుకలామ్. ౧౦౩. ఇతి శిష్యవర్గమనుశాస్య యమిప్రవరో
విస్మృష్టకరణోఽధిగుహమ్, మహిపస్య వర్ష గురుయోగబలో ౭విశదాతి
వాహికశరీరయుతః. ౧౦౪. అంగుష్ఠమారభ్యసమీరణం నయన్ కరం
ద్రమార్గాద్బహిరేత్య యోగవిత్, కరంద్రమార్గేణ శనైః ప్రవిష్ట
వాన్ మృతస్య యావచ్ఛరణాగ్రమేకధీః. ౧౦౫. గాత్రం గతాసో
ర్వసుథాధిపస్య శనైస్సమాస్పందత హృత్ప్రదేశే, తథోదమీల
న్నయనం క్రమేణ తథోదతిష్ఠత్స యథాపురైవ. ౧౦౬. ఆదౌ తదంగ
ముదయన్ముఖకాంతి పశ్యాన్నాసాంతనిర్వదనిలం శనక్తేగి పరస్తాత్,
ఉన్మీలదంఘ్రిచలనం తదనూద్య దక్షి వ్యాకోచముత్థితముపాత్త
బలం క్రమేణ. ౧౦౭. తం ప్రాప్తజీవముపలభ్య పతిం ప్రభూతహర్ష
స్వనాగి ప్రముదితాననపంకజాస్తాః, నారోఽయి విరేజురరుణోదయసంప్ర

శరీర మస్థితోఽహం విషమేషుకలామనుభవామి తావదస్యాం శిలాయాం వసద్భి
ర్హైఽనవద్యగుణా ఇదం చ మద్యపురప్రమాదం యథా స్వాత్కథా పరిపాల్యతా
మిత్యర్థః. ౧౦౩. ఇత్యేవం శిష్యవర్గమనుశాస్య గుహాయాం త్యక్తదేహో గురుయోగ
బల ఆతివాహికేన జ్ఞానేంద్రియకర్తేంద్రియప్రాణమనోబుద్ధిరూపేణ లింగశరీరేణ
యతో యమినాం ప్రవరః శ్రీశంకరోఽమరకాభిధస్య ఓతిపస్య కాయమవిశత్.
౧౦౪. కథం విస్మృష్టదేహస్త చ్ఛరీరం ప్రవిష్టవాన్? ఇత్యపేక్షాయాం తత్ప్రకారం దర్శ
యతి, స్వశరీరస్యాంగుష్ఠమారభ్య దశమద్వారపర్యంతం ప్రాణవాయుం నయన్ సన్
శిరోరంద్రమార్గాద్బహిరంగత్య మృతస్య రాజదేహస్య చరణాగ్రపర్యంతం కరంద్రమా
ర్గేణ శనైః ప్రవిష్టవాన్ ఏవం సత్యప్యేకబుద్ధిరేవ. ఉ. ౧౦౫. తతః కింపుత్రమిత్య
పేక్షాయామాహః—మృతకస్య భూమిపతేర్గాత్రం హృత్ప్రదేశే శనైస్సమాస్పందత
సమ్యక్ ప్రచలితం తథా హస్తాదిచలనక్రమేణ నయనముదమీలత్ తథా స రాజా
యథాభూర్వమేవోదతిష్ఠత్. ౧౦౬. క్రమేణేత్యుక్తం తత్ర కేన క్రమేణేత్యా
కాంతాయాం క్రమం నిరూపయతి. ఆదౌ తస్యాంగం గాత్రముదయంతీ ముఖకాంతి
ర్వస్తి తథాభూతం పశ్యాన్నాసాంతర్నిర్వచ్యన్నానిదాయు ర్వస్తి శనక్తేః పశ్యా
దన్మీలచ్ఛరణయోశ్చలనం యస్తి తతః పశ్యాదుద్యన్నేత్రయోర్యాకోచః.
సంకోచవినిర్దోశో యస్మిన్నిత్యేవంక్రమేణోపాత్తబలం సదుత్థితం. వ. ౧౦౭. తం
ప్రాప్తజీవం పతిముపలభ్య ప్రభూతో హర్షయుక్త శృణో యాసాం ప్రముదితాని

పుల్లపద్మాస్ససారసరవా ఇవ వారిజిన్యః. ౧౦౮. హర్షం తాసాముదిత
మతులం వీక్ష్య వామేక్షణానామాత్తప్రాణం నృపమపి మహామాత్య
ముఖ్యాగి ప్రహృష్టాః, దద్దుశ్శంఖాన్పణవపటహాన్ దుందుభీంశ్చాభి
జఘ్నుస్తేషాం ఘోషాస్సపది బధిరీచక్రిరే ద్యాం భువం చ. ౧౦౯.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తత్సార్వజ్ఞోపాయగోచరః,
సంక్షేపశంకరజయే సర్గో ౭యం నవమో ౭భవత్.

ముఖకమలాని యాసాం తా నార్యో విరేజాః. తత్ర దృష్టాంతః. అరుణోదయేన సంప్ర
భుల్లాని కమలాని యాసు తాః సారసానాం శబ్దేన సహితాః పుష్కరిణ్య ఇవ. ౧౦౮.
తాసాం వామేక్షణానాముదితం హర్షం వీక్ష్య నృపతిమపి ఆత్తప్రాణం వీక్ష్య
మహామాత్యప్రముఖ్యాః ప్రహృష్టాస్సంతః శంఖాన్ పూరితవంతః పణవాదీన్వాద్య
వికేషాంశ్చాభిజఘ్నుస్తేషాం శంఖాదీనాం శబ్దాః ద్యాం భూమిం చ బధిరీచక్రిరే.
మందాక్రాంతావృత్తమ్. ౧౦౯.

ఇతి శ్రీమత్సరమహాంస పరివ్రాజకాచార్య బాలగోపాలతీర్థ శ్రీపాదశిష్యదత్త
వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే

న వ మ స్స ర్గః.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

దశమసర్గ ప్రారంభః.

అథ పురోహితమంత్రిపురస్సరైర్నరపతిః కృతశాంతికర్తృభిః,
 విహితమాంగళికస్స యథోచితం నగరమాస్థిత భద్రగజో యయా.
 ౧. సమధిగమ్య పురం పరిసాంత్యితప్రియజనస్సచివైస్సహ సంమతైః,
 భువమపాలయదాదృతశాసనో నృపతిభిర్ద్దివమింద్ర ఇవాధిరాట్. ౨.
 ఇతి నృపత్యమువేత్య నసుంధరా భవతి సంయమిభూభృతి మంత్రిణః,
 తమధికృత్య పరం కృతసంశయా ఇతి జజల్పురనల్పధియో మిథః. ౩.
 మృతిమువేత్య యథాపునరుత్థితః ప్రకృతిభాగ్యవశేన తథా త్వయమ్,
 నరపతిః ప్రతిభాతి న పూర్వవత్సముదితాఖిలదివ్యగుణోదయః. ౪. వసు
 దదాతి యయాతివదర్థినే వదతి గీష్పతివద్గిరమర్థవితే, జయతి ఫాల్గునన

విపం సార్వజ్ఞోపాయం సప్రపంచం నిరూప్య కామకలాతత్త్వం సపరికరం
 ప్రపంచయితుమారభతే. అథానంతరం కృతశాంతికర్తృభిః పురోహితాదిభిర్యథోచి
 తం విహితమాంగళికః అగ్నితో మంగలగజో యేన స నరపతిః నగరం యయా. ద్రుత
 విలంబితం. ౧. పురం సమధిగమ్య పరిసాంత్యితః ప్రియజనో యేన నృపతిభిరాదృతం
 శాసనం యస్య స అధిరాట్ సమ్మతైస్సచివైస్సహ దివమింద్ర ఇవ భువమపాల
 యత్. ౨. ఇత్యేవం నృపత్యం ప్రాప్య యతిరాజే శ్రీశంకరే భూమిమవతి సతి తం పర
 మధికృత్య తస్మిన్నరస్మిన్ననల్పబుద్ధయో మంత్రిణః కృతసంశయాస్సంతః పరస్పర
 మూఁచుః. ౩. జల్పన మేవోదాహరతి. — మృతిమువేత్య ప్రజాభాగ్యవశేన యథా
 పునరుత్థితస్తథైవ ప్రకృతిభాగ్యవశేనైవాయం న పూర్వవత్ప్రతిభాతి కింతు సము
 దితానామఖిలానాం దివ్యగుణానాముదయో యస్తింస్తథాభూతః ప్రతిభాతీత్యర్థః.
 ౪. గుణానేవోపవర్ణయతి. అగ్నినే యయాతివద్ధనం దదాతి తథా ౭యమర్థవితే

త్ప్రతిపార్థివాన్సకలమప్యవగచ్ఛతి శర్వవత్. ౫. అనుసవనవిసృత్వరై
రపూర్వై ర్వితరణపౌరుషశౌర్యధైర్యపూర్వైః, అనితరసులభైర్గుణై
ర్విభాతి క్షీతిపతిరేష పరః పుమానివాఽఽద్యుః. ౬ అనృతుషు తరవ
స్సుపుష్పితాగ్రా బహుతరదుగ్ధదుఘాశ్చ గోమహిష్యుః, క్షీతిరభిమత
వృష్టిరాధ్యసస్యా స్వవిహితధర్మరతాః ప్రజాశ్చ సర్వాః. ౭. కాలస్తిష్య
స్సర్వదోషాకరోఽపి త్రేతామత్యేత్యద్య రాజ్ఞః ప్రభావాత్, తస్మాద
స్తద్రాజవర్ష ప్రవిశ్య ప్రాప్తైశ్వర్యశ్శాస్తి కశ్చిద్ధరిత్రీమ్. ౮. తదయం
గుణవారిధిర్యథా ప్రతిపద్యేత స పూర్వకం వపుః, కరవామ తథేతి
నిశ్చయం కృతవంతస్సచివాః పరస్పరమ్. ౯. అథ తే భువి యస్య
కస్యచి ద్విగతాసో ర్వపురస్తి దేహినః, అవిచార్య తదాశు దహ్య
తామితి భృత్యాన్ రహసి న్యయోజయన్. ౧౦. అథ రాజ్యధురం
ధరాధిపః పరమాప్తేషు నివేశ్య మంత్రిషు, బుభుజే విషయాన్విలాసిసి
సచివోఽన్యక్షితిపాలదుర్లభాన్. ౧౧. స్ఫుటికఫలకే జ్యోత్స్నాశ్చశుభ్రే
మనోజ్ఞశిరోగృహే వరయువతిభిర్ద్రివ్యన్నతైర్దురోదరకేళిషు, అధర

వాచస్పతివద్ధిరం వదతి ప్రతిరాజ్ఞో ఽర్జునవజ్జయతి సర్వమపి మహాదేవవజ్ఞానాతి.
౫. అనుసవనం సర్వదా విసరణశీలైరపూర్వైః దాతృత్వాదిభిర్నాన్యస్తిన్ సులభై
ర్గుణైరేష భూమిపతిరాద్యః పరః పుమాన్ పరమాప్తేవ విభాతి - పుష్పితాగ్రావృత్తం.
౬. కించ వృక్షా అనృతుషు సుపుష్పితాగ్రాః గోమహిష్యశ్చ బహుతరదుగ్ధదుఘాః క్షీతి
శ్చాభిమతా వృష్టిర్యస్యాం సా అధ్యసస్యా ప్రజాశ్చ సర్వాః స్వవిహితధర్మరతాః. ౭.
కింబహునా అద్య రాజ్ఞః ప్రభావాత్సర్వదోషాకరో ఽపి కలికాలస్త్రేతామిత్రామతి
తత ఉత్ప్రప్టో భవతి తస్మాత్ప్రాప్తైశ్వర్యః కశ్చిదస్తద్రాజ్యశ్శరీరం ప్రవిశ్య పృథివీం
శాస్తి-శాలి. ౮. తత్తస్మాదయం గుణసముద్రో యథా పూర్వం శరీరం స ప్రాప్నుయా
త్తథా కరవామేత్యేవం సచివాః పరస్పరం నిశ్చయం కృతవంతః-యోగిసి. ౯. అధైవం
నిశ్చయకరణానంతరం యస్య కస్యచిన్మృతకస్య దేహినః శరీరం భూమావస్తి తదవిచా
ర్యాఽఽశు దహ్యతామిత్యేవ భృత్యానేకాంతే న్యయోజయన్. ౧౦. ఏవం మంత్రి
ణాం జల్పనాది నిరూప్య రాజ్యశ్చరితం వర్ణయితుముపక్రమతే - అథ రాజదేహప్రవే
శాద్యనంతరం భూమిపః పరమాప్తేషు మంత్రిషు రాజ్యభారం నివేశ్య విలాసినిసహాయో
ఽన్యభూమిపాలానాం దుర్లభాన్ విషయాన్ బుభుజే. ౧౧. జ్యోత్స్నావచ్ఛుభ్రే
స్ఫుటికఫలకే మనోజ్ఞాని శిరోగృహాణి ఉపబర్హణాని యస్తిన్ తస్తిన్ దురోదరకే

దశనం బాహ్యవాహం మహాత్పలతాడనం రతివినిమయం రాజా ౭
కార్షీత్ గ్లహం విజయే మిథః. ౧౨. అధరజసుధాన్లేషా ద్రుచ్యం సు
గంధి ముఖానిలవ్యతికరవశాత్కామం కాంతాకరాత్తమతిప్రియమ్,
మధు మదకరం పాయంపాయం ప్రియాస్సమపాయయత్కనకచషకై
రిందుచ్ఛాయాపరిష్కృతమాదరాత్. ౧౩. మధు మదకలం మంద
స్విన్నం మనోహరభాషణం నిభృతపుళకం సీతాకరాధ్యం సరోరుహ
సౌరభమ్, దరముకుళితాక్షీపల్లజ్జం విసృత్వరమన్తథం ప్రచరదలకం
కాంతావక్త్రం నిపీయ కృతీ నృపః. ౧౪. వివృతజఘనం సందప్టోష్ఠ
ప్రణున్నపయోధరం ప్రసృతభణితం ప్రాప్తోత్సాహం రణన్దణిమేఖ
లమ్, నిభృతకరణం నృత్యద్ధాత్రం గతేతరభావనం ప్రసృమరసుఖం
ప్రాదుర్భూతం కిమప్యవదం గిరామ్. ౧౫. మనసిజకలాతత్వాభిజ్ఞో

విభు ద్యూతకారశ్రీదాసు అక్షైర్దీప్యక్ సక్ రాజా మిథో జయే అధరదశనం బాహ్య
వాహం భుజేనోద్వహనం మహాత్పలన తాడనం రతివిపర్యయం గ్లహంపణమకార్షీత్ -
హరిణీపృత్తం 'రసయుగహయైః సౌమ్రాస్తా గోయదాహరిణీతదే'తి లక్షణాత్. ౧౨.
అధరాజ్ఞాతాయాః సుధాయాః శ్లేషాద్రుచ్యం ముఖవాయోర్వ్యతికరవశాత్సంపర్కవశా
త్సుగంధి కాంతానాం కరేభ్యః ప్రాప్తమతవివాతి ప్రియం మదకరమిందుచ్ఛాయయా
చంద్రప్రతిబింబేన పరిష్కృతం మధు మద్యం కామం యథేష్టమాదరాత్సువర్ణ సాత్రైః
పీత్యాపీత్యా ప్రియాః సమపాయయత్. ౧౩. మధుమదేన కలమవ్యక్తాక్షరం మందస్విన్న
మీషత్స్వేదయుక్తం మనోహరం భాషణం యస్మిన్ నిభృతరోమాంచం సీతాకరా
ధ్యం కమలస్య సౌరభవత్సౌరభం యస్య విసృత్వరః ప్రసరణశీలా మన్తథో యత్ర
వీచంవిధం కాంతాముఖం నిపీయనృపః కృతకృత్యో ౭భూత్. ౧౪. వివృతే ఆపరణ
రహితే జఘనే యస్మిన్ సందప్టో ౭ధరోష్ఠో యస్మిన్ ప్రణున్నా ప్రకర్షణ పీడితా
స్తనో యస్మిన్ ప్రసృతం మణితం రతికూడితం యస్మిన్ ప్రాప్త ఉత్సాహో యస్మిన్
రణంతే మణిమేఖలా యస్మిన్ నిభృతమాపాదితం కరణం క్రియాభేదః సంవేశనం వా
యస్మిన్. ౧౫. 'కరణం హేతు కర్తృణః, క్రియాభేదేంద్రియక్షేత్ర కాయసంవేశనేషు
చేతి మేదిసి. నృత్యంతి గాత్రాణి యస్మిన్ గతా ఇతరస్య భావనా యస్తాత్తథాభూతం
వాచామగమ్యం కిమప్యతిశయితం సుఖం ప్రాదుర్భూతమిత్యర్థః. ౧౫. తత్రాపి బ్రహ్మ
పందమేవాన్వభూదిత్యాహ-మనసిజేతి. 'తద్ధా ప్రీతిరతి శ్చైవ భృతిః కీర్తి ర్ననోభవా.

మనోజ్ఞచిచ్ఛేత స్సకలవిషయవ్యావృత్తాక్ష స్సదా ౭నుస్మతోత్తమః, కృతకుచగురూపాస్త్యాత్మంతం సునిర్వృతమానసో నిధువనపరబ్రహ్మ నందం నిరర్గళమన్వభూత్. ౧౬. పురేవ భోగాః బుభుజే మహీభృ త్సభోగినీభి స్సహితో ౭ప్యరంస్త, కందర్పశాస్త్రానుగతః ప్రవీణై ర్వా త్స్యాయనే తచ్చ నిరైక్షతాద్ధా. ౧౭. వాత్స్యాయనప్రాదితసూత్ర జాతం తదీయభాష్యం చ నిరీక్ష్య సమ్యక్, స్వయం వ్యధత్తాభినవార్థ గర్భం నిబంధమేకం నృపవేషధారి. ౧౮. పారాశర్యవనిభృతి ప్రవిశ్య రాజ్ఞో వరైవం విహరతి తద్విలాసినీభిః, దృష్ట్వా తత్సమయమతీత

విమలా మోదినీ ఘోరా మదనోత్పాదినీ యదా, మోహినీ దీపనీ చైవ జ్ఞేయా వశకరీ తథా, రంజనీ చైవ మదనాకలాః స్త్ర్యంగేషు సర్వతః, దక్షిణాంగం సమాశ్రిత్య ఆశిర శ్చరణావధి, పాదే గుల్ఫే తథోరా చ భగే నాథా కుచే హృది, కక్షే కంఠే తథాష్టే చ గండే నేత్రే శ్రుతావశి, లలాటే చ శిరోదేశే వసేత్కామస్తిభిక్రమాత్, దక్షే పుంస స్త్రీయా వామే శుక్లే కృష్ణే విపర్యయ' ఇత్యుక్తప్రకారేణ మనసిజన్య కామస్య కలా న్వభిజ్ఞో మనోజ్ఞం విచ్ఛేదితం యస్య సకలవిషయేషు వ్యాపారయుక్తానీంద్రియాణి యస్య సదా ౭నుస్మతాః ప్రమదోత్తమా యేన కృతా యా కుచలక్షణగురూపాసనా తయా ౭త్యంతం సునిర్వృతమంతఃకరణం యస్య స నిరర్గళం నిరాబాధం నిధువనం మైథునం. సి. 'మైథునం నిధువనం రత' మిత్యుమరః. తత్ర వరో యః బ్రహ్మానందస్త మనుభూతవాః-హరిణీ. ౧౬. స మహీభృత్పురేవ భోగినీభిః ప్రమదాభిన్నహితో భోగాః బుభుజే వాత్స్యాయనే ప్రవీణైః సహితశ్చ కామశాస్త్రానుగతో ౭రంస్త తచ్చ కందర్పశాస్త్రం స్వయం సాక్షాద్బ్రష్టవాః - ఉ. ౧౭. తద్బ్రష్ట్యా నిబంధ మేకం చకారేత్యాహ-వాత్స్యాయనేన ప్రాదితం త్రివర్గప్రతిపత్తిః విద్యాసముద్దేశః నాగరికం పృథ్తం నాయకసహాయదూతీకర్తృవిమర్శః ప్రమాణకాలభావేభ్యో రత్య వస్థావనం ప్రీతివిశేషాః ఆలింగనవిచారాః చుంబనవికల్పాః నఖరదశనజాతయః దశన చ్ఛేద్యవిధయః దేశ్యా ఉపచారాస్సంవేశనప్రకారాః చిత్రరతాని ప్రహరణనియో గాః తదుక్తాశ్చ సీత్కారోపక్రమాః పురుషాయితం పురుషావస్థత్వాని బౌపదిష్టకం రతారంభావసానికం రతవిశేషా, ప్రణయకలహ ఇత్యాదినమాసవ్యాసాత్క్షకం సూత్ర జాతం తదీయం భాష్యం చ సమ్యక్ నిరీక్ష్యాభినవార్థగర్భమేకం నిబంధమమర కాఖ్యనృపవేషధారి వ్యధతేత్యర్థః. ౧౮. ఏవం రాజదేహప్రవేశానంతరం కృతం తదీయం చరితం నిరూప్య తచ్చిన్యచరితం షర్ణయతుమవక్రమతే-పరాశరేణ ప్రాక్తం

మస్య శిష్యా రక్షంతో వపురితరేతరం జజల్పుః. ౧౯. ఆచార్యై రవధిరకారి మాసమాత్రం సోఽతీతః పునరపి పంచమాశ్చ ఘస్రాః, అధ్యాపి స్వకరణమేత్య న స్సనాథా న్కర్తుం తన్ననసి న జాయతేఽనుకంపా. ౨౦. కిం కుర్తః క్వ సు మృగయామహే క్వ యామః కో జానన్నిహ వసతీతి నోఽభిదధ్యాత్, విజ్ఞాతుం కథమిమ మ్నిశ్చ హే విచింత్యాప్యాసింధుక్షీతితలమన్యగాత్రగూఢమ్. ౨౧. గురుణా కరుణానిధినా హ్యధునా యది సంనిహితా విహితాస్త్యజితాః, జగతి క్వ గతిర్భజతాం త్యజతాం స్వపదం విపదంతకరం తదిదమ్. ౨౨. నిశ్చేమేంద్రియజాడ్యహృన్నవనవాహ్లాదం ముహుస్తస్వతీ నిత్యాశ్లిష్ట రజోయతీశ చరణాంభోజాశ్రయా శ్రేయసి, నిష్ప్రత్యూహవిజృంభ మాణవృజినసోద్వాసనావాసనా నిసీమా హృదయేన కల్పితవరీరంభా

భిక్షుమాత్రమధీత ఇతి పారాశరీ యతిః. ని. 'పారాశర్యమిమస్కరీ' త్యమరః. తేషా మవనిభృతి రాజ్ఞి శ్రీశంకరే రాజ్ఞశ్శరీరం ప్రవితైవం తద్విలాసిసీభిర్విహరతి సతి తస్మాగమనకాలం తత్సంకేతం మాసమాత్రం చా వ్యతిక్రాంతం దృష్ట్వా ఆస్య శిష్యా శ్శరీరం రక్షంతః, పరస్పరం జజల్పుః - ప్రహర్షణీ. ౧౯. తజ్జల్పనముదాహరతి. ఆచార్యైర్మాత్రమవధిః కృతసోఽతీతః పునరపి పంచషడ్వా దినాని వ్యతీతాని అధ్యాపి స్వకరీరం ప్రవిశ్యాస్తాన్ననాథాః కర్తుం తస్య మనసి కరుణా న జాయతే. ౨౦. తస్మాత్కిం కుర్తః క్వ గచ్ఛామః న తు క్వచిద్గత్వా కశ్చన ప్రప్తవ్య ఇత్యాశంక్యాహు ర్జ్ఞానాన్ సన్ ఇహ వసతీతి నః అస్తభ్యం కః అభిదధ్యాత్? నను నముద్ర పర్యంతం క్షీతితలమన్వివృ స్వయమేవ విశ్లేయ ఇతి తత్రాహుః ఆసింధు భూమితలం విచింత్యాన్విష్యాపి ఇమం గురుం విజ్ఞాతుం కిం సమర్థా భవామో? యతోఽన్య శరీరే గూఢం. ౨౧. తథా కరుణానిధిర్గురురసి యది సన్నిధిం న విధాన్యతి తర్హ్య స్తాశంక్యాపి గతిర్నాస్తీత్యాశయేనాహుః. కరుణానిధినా గురుణాఽపి యది త్యక్తా ఐయమధునా సన్నిహితా న విహితాస్తర్హి విపదంతకరం తత్స్వపదం భజతాం పునశ్చేదం సర్వం త్యజతాం జగతి క్వ గతిర్న క్వాపీత్యర్థః. తోటకం 'ఇహ తోటకమంబుధినైః ప్రధితం'. ౨౨. నన్వేవం భూతగురువిరహావతాం భవతాం కథం జీవన? మితి తత్రాహుః - సర్వేంద్రియజాడ్యహృద్యో నవీనో నవీనాహ్లాదస్తం ముహుర్వితస్వతీ పునశ్చ నిత్యమశ్లిష్టమస్పృష్టం రజో యాభ్యాం తే రజోగుణ లక్షణపాంసు వినిర్దుక్తయతీశస్య చరణకమలే ఆశ్రయో యస్య అతనివ శ్రేయసి అతి

చిరం భావ్యతే. ౨౩. ఫలితైరివ సత్వపాదవైః పరిణామైరివ యోగ సంపదామ్, సమయైరివ వైదికశ్రియాం సశరీరైరివ తత్త్వనిర్ణయైః. ౨౪. సధనైర్నిజలాభవైభవాత్సకుటుంబై రుపశాంతికాంతయా, అతదన్య తయాఖిలాత్తకైరనుగృహ్యాయ కదాను ధామభిః?. ౨౫. అవినయం వినయన్నసతాం సతామతిరయం తిరయన్భవపావకమ్, జయతి యో యతియోగభృతాం వరో జగతి మే గతిమేష విధాన్యతి. ౨౬. విగతమోహతమోహతి మాప్యయం విధుతమాయతమా యతయో ౭భవత్, అమృతదన్య తదన్య దృశస్సృతావవతరేమ తరేమ శుగర్ల వమ్. ౨౭. శుభాశుభవిభాజకస్ఫురణదృష్టిముష్టింధయః క్షపాంధమత పాంధదుష్కథకదంభకుక్షింభరిః, కదా భవసి మే పునఃపునరనాద్య

శ్రేష్ఠా పునశ్చ నిష్ప్రత్యాహం నిర్విఘ్నం యథా స్వాత్తథా విజృంభమాణస్య వృజీ నస్యోద్వాసనావినాశికా నిరవధిరూపా వాసనా సా హృదయేన కల్పితాలింగనా చిరం భావ్యతే. తథా చ గురుచరణవాసనాభావనమేవ జీవనసాధనమితి భావః. కా. ౨౩. తత్ర కేచిదాత్మకృమావిఘ్నార్వంత ఆహుః. సత్వపాదవైర్వ్యవసాయరూపవృక్షైః ఫలితైరివ యోగసంపదాం పరిణామైరివ వైదికశ్రియాం సమయైర్పాపైరివ. ని. 'సమయశ్చవధే భాస సంపదో' రితి విశ్వప్రకాశః. తత్త్వనిర్ణయైశ్శరీరవద్భిరివ నిజ లాభవైభవాత్సధనైరివ ఉపశాంతిలక్షణయా కాంతయా కళత్రసహితైరివ తేభ్యో ౭న్యస్యాభావతయా సకలాత్మకైస్తేజోభిః కదా న్వనుగృహ్యాయానుగృహీతో భవిష్యో మితి ద్వయోరర్థః. వియోగిని. ౨౪ - ౨౫. తత్ర కల్పిదరీప దుఃఖిత ఆచార్య ఏవ మమ గతిం విధాన్యతీత్యాహ—అసతామవినయం వినయో దూరీకుర్వన్నతామతివేగ వంతం సంసారాగ్నిం తిరయో ఆపగతం కరిష్యో యో యతియోగభృతాం వరో జగతి జయతి ఏవ మమ గతిం విధాన్యతి-ద్రు. ౨౬. కేచిత్తు తద్దర్శనేనైవ శోకసాగరస్య తరణం మత్సా ఆహుః. యం విగతా మోహలక్షణతమసాం సంహతిర్యస్తాన్నిరావ రణతత్వజ్ఞానవంతం ప్రాప్య యతయో విధుతమాయతమా ఆతిశయేన విధుతా కంపితా మాయా యై స్తథాభూతా అభవత్, తస్మాస్యామృత ప్రదన్య చక్షుషో మాగ్నే యదా ౭వతరేమ, తదా శోకసముద్రం తరేమ. ౨౭. సకలానర్థనివర్తకమద్వయానందప్రాస కం తదీయముపదేశం స్వర్క కల్పిదాహ-పునఃపునర్నే ౭నాద్య విద్యాతమో విమృ ద్య గతితదైవత మద్వయం పదముదంచయ న్ప)కాశయ న్సుఖానిపుణ్యవిభాజకస్ఫు రణదృష్టైర్ముష్టింధయస్సారాకర్షకః రాత్రిం ధకారాత్తకేషు మలేషు పాంథానాం

విద్యాతమః ప్రమృజ్య గలితద్వయం పదముదంచయన్నద్వయమ్ ?
 ౨౮. మర్త్యానాం నిజపాదపంకజజుషామాచార్యవాచా యయా రుం
 థానో మతికల్పవం త్వమిహ కిం కుర్వాణనిర్వాణయా, ద్రాక్షాయా
 స్యసి చేత్సుధీకృతపరిహాసస్య దాసస్య తే దుఃఖాంతో న భవేదిత్య
 స పునర్జానీహి మిహిహి మా. ౨౯. ఇతి ఖేదముపేయుషి మిత్రజనే
 ప్రతిపన్నయతిక్షీతిభృన్మహిమా, శుచ మర్థవతా శమయ న్వచసా
 నిజగాద సరోరుహపాద ఇదమ్. ౩౦. పర్యాప్తం సః క్షైబ్యముపే
 త్యాత్ర సఖాయః కృత్వోత్సాహం భూమిమశేషా మపిధానాత్,
 అన్వేష్యామో భూవివరాణ్యవ్యథ చ ద్యాం యద్వద్దేవం దేవమను
 మ్యాదిషు గూఢమ్. ౩౧. అనిర్విణ్ణచేతాస్సమాస్థాయ యత్నం సుదు
 మ్ప్రాప్త మప్యర్థ మాప్నోత్యవశ్యమ్, ముహుర్విఘ్నజాలై స్సురా
 హన్యమానా స్సుధామవ్యవాపు ర్హ్యనిర్విణ్ణచిత్తాః. ౩౨. యదప్యన్య

మభ్యే యే దుష్కృతాన్వేషాం దంభస్య కుటీంభరిత్యక్షకః కదా భవసి? - పృథ్వీ.
 ౨౮. కశ్చిత్సతిహింసాపన్నవశ్యం దర్శనం దేహిత్యాశయేనాహః— హే ఆచా
 ర్యేహ జీవద్దకాయామేవ కుంకుర్వాణం కింకరతాం ప్రాప్తం నిర్వాణం యస్యా
 స్తయా యయా వాచా నిజపాదపద్మజుషాం మర్త్యానాం బుద్ధికల్పవం సమూలం రుం
 థానస్త్యం శీఘ్రం నాయాస్యసి చేత్తర్హి సుబుద్ధిభిః కృతః పరిహాసో యస్య తస్య
 తే దాసస్య మే దుఃఖాంతో న భవేదితి హేస్తుత్య, స పునస్త్యం జానీహి మాం
 మా మిహిహి న ఘాతయ-శా. ౨౯. ఇత్యేవం మిత్రజనే ఖేదముపేయుషి సతి పరి
 జ్ఞాతో యతిరాజస్య స్వగురోర్మహిమా యేన స పద్మపాదో ఽర్థవతా వచనేన
 శోకం శమయన్నిదం వక్ష్యమాణమువాచ - తో. ౩౦. యదువాచ తదాహ - నో
 ఽస్తాకం క్షైబ్యం పర్యాప్తమతో హే సఖాయ ఉపేత్య మిలిత్వా ఉత్సాహం
 కృత్వా సర్వాం భూమిమపిధానాత్ తిరోధానాదన్వేష్యామో ఽథానంతరం
 భూవివరాణి పాతాలాని తదనంతరం దివం దేవమనుష్కారగాదిగూఢం మహాదేవ
 మివ - 'వేదైరంధ్రైర్శ్వాయసగా మత్తమయూరమ్'. ౩౧. ఏవముక్తే ఽపి దుస్సాధ
 మాల్పాచ్యోత్సాహమకుర్వత ఆలక్ష్యాహ - అనిర్విణ్ణం నిర్వేదరహితం చిత్తం యస్య స
 యత్నం సమ్యగాస్థాయ సుదుష్ప్రాప్తమప్యర్థమవశ్యం ప్రాప్నోతి. హి యస్తాన్తుహు
 ర్విఘ్నజాలైర్వన్యమానా ఆపి సురా అనిర్విణ్ణచిత్తా అతిదర్లభామసి సుధాం ప్రాప్తుః.
 హి యస్తాదనిర్విణ్ణచిత్తా అత ఏవంభూతా ఆపి దేవాస్సుధామవ్యవాపురితి వా -
 'భుజంగప్రయాతం భకేద్యైశ్చతుర్భిః'. ౩౨. యద్యప్యన్యగాత్రప్రతిచ్ఛన్నరూప

గాత్రప్రతిచ్ఛన్న రూపా దురన్వేషణస్సాన్విధుర్నస్తథా ౭పి, స్వ
భామాదరస్థశ్శరీర ప్రకాశై స్తదీయైర్గుణై రేవ వేత్తుం స శక్యః. ౩౩.
ఇతుచాపాగమాపేక్షయా నిర్గతో వర్ష తస్యోచితం కృష్ణవర్ణద్యుతిః,
విభ్రమాణాం పదం సుభ్రువాం భూపతేః ప్రాప్త మర్హత్యకామాగ్రణీ
స్సంయమీ. ౩౪. నిత్యతృప్తాగ్రయాన్యాశ్రితే నిర్వృతాః ప్రాణినో
రోగశోకాదినా నేషితాః, దస్యపీడోఽఙ్గితాస్వస్వధర్తే రతాః కాల
వర్షే స్వరాణ్డేదినీ కామసూః. ౩౫. తదహలస్యమపాస్య విచేతుం
నిరవధిసంసృతిజలధేస్సేతుమ్, దేశికవరపదకమలం యామో న వృథా
౭నేహసమత్ర నయామః. ౩౬. ఇతి జలరుహపదవచనం సర్వే మనసి
నిధాయ నిరాకృతగర్వే, కాంశ్చిత్తత్ర నివేశ్య శరీరం రక్షితుమన్యే
నిరగురుదారమ్. ౩౭. తే చిన్వంతశ్చైలాచ్చైలం విషయాద్విష
యం భువమనువేలమ్, ప్రాపుర్ధిక్కృత విబుధనివేశా స్సీతా నమర

త్వానో౭స్తాకం గురుద్ధరన్వేషణస్సాన్విత్తథాపి యథా రాహూదరస్థో ౭పి చంద్రః
స్వీయైః ప్రకాశైర్విజ్ఞాతుం శక్యస్తద్వత్తదీయైర్గుణై రేవ స గురుర్వేత్తుం శక్యః. ౩౩.
నను తథా ౭పి క్వ గతో యత్రాన్వేష్య ఇతి చేత్తత్రాహ-కృష్ణవర్ణనో వహ్నిద్యుతి
రివ ద్యుతిర్వస్య సః ఇతుభవన్వసః కామస్యాగమాపేక్షయా యతిశరీరాన్నిర్గతః సుభ్రు
వాం విభ్రమాణాం పదం కామశాస్త్రస్యోచితం రాజ్ఞః శరీరం ప్రాప్తమర్హతి. కామా
గమాపేక్షయైవ గతో న తు తజ్జన్యసుఖేచ్ఛయేతి బోధయితుమాహ-కామవినిర్దుక్తానా
మగ్రణీః. ౭శ్చతుర్భువృతా స్తస్మిణీ సమృతా. ౩౪. నన్వేషమసి రాజ్ఞాం బహుత్వా
త్కథమస్య దేశస్య రాజ్ఞశ్శరీరే ప్రవిష్ట ఇతి విజ్ఞేయం? ఇతి చేత్తత్రాహ-నిత్యతృప్తా
గ్రామినా ౭స్తద్గురుణా ౭౭శ్రితే దేశే ప్రాణిన ఆనందితాః, యతో రోగశోకా
దినా నాపేక్షితా యతశోచ్ఛరీడావినిర్దుక్తా స్వస్వధర్తే రతాశ్చ న్యుః, స్వరాడింద్రః
కాలవర్షే స్వాత్, భూమిశ్చ కామసూః స్వాత్. ౩౫. తత్తత్తదస్మిన్నాతే ఆలస్యం
విషయానాద్యనన్తసంసారముద్రస్య సేతుం దేశికవరచరణారవిందం విచేతుం గచ్ఛా
మో ౭స్మిన్ దేశే వృథాకాలం న నయామః. 'మాత్రానమకం నవమో ల్లంకం'. ౩౬.
ఇత్యేవం పద్మపాదస్య వచనం నిరాకృతగర్వే మనసి సర్వే నిధాయ కాంశ్చిదుదారం
గురుశరీరం రక్షితుం తస్మిన్ స్థానే నివేశ్యాన్యే నిర్గతాః. ౩౭. తే పర్వతాత్పర్వతం
దేశాదేకం భూమిమనిశం చిన్వంతో ధిక్కృతా దేవానాం నివేశా యై స్తాన్ స్థితాన

కన్యపతేర్దేశాన్. ౩౮. మృత్వా పునరప్యుత్థితమేనం శ్రుత్వా వైన్య
దిలీపసమానమ్, త్యక్త్వా విరహజడైన్య మమందం మత్వా ౨౨
చార్యం ధైర్యమవిందన్. ౩౯. తే చ జ్ఞాత్వా గానవిలోలం తనుణీ
సక్తం ధరణీపాలమ్, వివిశుస్వీకృత గాయకవేషా నగరం విదిత
సమస్తవిశేషాః. ౪౦. రాజ్ఞే జ్ఞాపితవిద్యాతిశయాస్తే తత్సంగ్రహ
విధృతాతిశయాః, రమణీతమధ్యగ మవనీంద్రం దదృశు స్తారా
వృతమివ చంద్రమ్. ౪౧. వరచామరకరతరుణీకంకణరంజిత మనోహర
పశ్చాద్భాగమ్, గీతిగతిజ్ఞోద్గీత శ్రుతిసుఖతానసముల్లస దగ్రిమదేశమ్.
౪౨. ధృతచామికరదండనితాతపవారణరంజితరత్నకిరీటమ్, శ్రితవి
గ్రహమివ రతిపతి మాశ్రితభువ మివ సాంతఃపుర మమరేశమ్.
౪౩. దుచిరవేషాస్సమాసాద్య తాం సంసదం నయనసంజ్ఞావిలీర్ణాసనా

మరకన్యపతేర్దేశానాన్విపుః ప్రాప్తవంతః. ౩౮. మృత్వా పునరప్యుత్థితమమరకసంజ్ఞం
నృపం పృథుదిలీపతుల్యం శ్రుత్వా ౨౨చార్యం మత్వా ౨౨మందం విరహజన్యం
దైన్యం హిత్వా ధైర్యం ప్రాపుః. ౩౯. తే చ తరుణీసక్తం గానవిలోలం భూపాలం
జ్ఞాత్వా స్వీకృతగాయకవేషా నగరం వివిశుర్యతో విదితసమస్తవిశేషాః. ౪౦. రాజ్ఞే
జ్ఞాపిత గానవిద్యాతిశయాః యతస్తస్య రాజ్ఞసంగ్రహణాయ విధృతో ౨తిశయా
యైస్తే తారావృతం చంద్రమివ తరుణీమధ్యగతం భూమీంద్రం దదృశుః. ౪౧.
భూమీంద్రం విశిషి - వరచామరకరాణాం తరుణీనాం కంకణై రంజితో మనోహరః
పశ్చాద్భాగో యస్య తం. పునశ్చ గీతిగతిజ్ఞైరుద్గీతేన శ్రవణసుఖేన తానేన సముల్లసద
గ్రిమదేశో యస్య తం. ౪౨. పునశ్చ ధృతశ్చామికరో హిరణ్మయో దడ్డో యస్య
తథాభూతేన సిలేనాతపవారణేన ఛత్రేణ రంజితం రత్నకిరీటం యస్య తం స్వీకృత
విగ్రహం రతిపతిమనంగమివ. యద్వా-శ్రితభూమిమంతఃపురసహితం దేవేశం పురందర
మివ. ౪౩. ఏవంభూతం రాజానం దృష్ట్వా యత్యుత్పతంతస్తదాహ-రుచిరవేషాః తాం
సంసదం సమాసాద్య నయనసంజ్ఞాయా దత్తాసనా రాజ్ఞా నమ్యగాజ్ఞప్తా మూర్ఛనాపద
విదస్తే సఖాం మోహయంతః సుస్వరం జగుః. మూర్ఛనాలక్షణం తు. 'క్రమాత్స్వ
రాణాం సప్తానామారోహశ్చావరోహణం, సా మూర్ఛేత్సుచ్యతే గ్రామ స్థా ఏతా
స్సప్త సప్త చ' ఇతి తత్తత్సర్వరాః. 'శ్రుతిభ్యస్సుస్విస్వరాః షడ్జర్జభగాంధారమధ్య
మాః, పంచమో ధైవతశ్చాథ నిషాద ఇతి సప్తతే" ఇత్యుక్తాః సప్త. సామాన్యతః
స్వరస్వరూపం తు 'శ్రుత్యనంతరభావీ యః స్థిగ్ధోఽనురణనాత్మకః, స్వతో రంజయతి
శ్రోతుచ్ఛిత్తం సస్వరఉచ్యతే' ఇతి. శ్రుతిర్నామ స్వరారంభశావయవవిశేషస్తదుత్తం.

భూభుజా, సమతిస్పష్టా స్తతస్సుస్వరం మూర్ఛనాపదవిదస్తే జగు
ర్తోహయంతస్సభామ్. ౪౪. భృంగ తవ సంగతిమపాస్య గిరిశృంగే
తుంగవిటపిని సంగమ జుషి త్వదంగే, స్వాంగరచితాస్సకలుమాంత
రంగాస్సంగమకృతే భంగముపయాంతి భృంగాః ౪౫. పంచశరసమయ
సంచయకృతే ప్రాశ్చాన్ ముంచన్నివేహ సంచరసి ప్రపంచమ్, పంచ
జనముఖ పంచముఖమవ్యసంచత్ త్వం చ గతిరితి కించ కిల వంచితో

ప్రథమశ్రవణాచ్ఛబ్దః శ్రూయతే హ్రస్వమాత్రకః, సా శ్రుతిః సంపరిక్షేయూ స్వరా
నయవలక్షణా' ఇతి. అథ గ్రామలక్షణం. 'యథా కుటుంబినస్సర్వేఽప్యేకీభూతా
భవంతి హి, తథా స్వరాణాం' సందోహో గ్రామ ఇత్యభిధీయతే, వడ్డగ్రామో భవేదాదౌ
మధ్యమగ్రామ ఏవ చ, గాంధారగ్రామ ఇత్యేతద్ధ్యాయత్రయముదాహృతం, మందా
చరోఽదభ జీమూతస్సుభద్రో గ్రామకాస్త్రయః, వడ్డమధ్యమగాంధారాస్త్రయాణాం
జన్తవేహేతవ' ఇతి. తథా చైవం భూతగ్రామత్రయే ౭సి ప్రత్యేకం సప్తసప్త చ
మూర్ఛనా ఇత్యేకవింశతిమూర్ఛనా భవంతి. తథాభూతమూర్ఛనాపదవిదస్తే సుస్వరం
జగరిత్యర్థః. యత్ర చ్ఛందో నోక్తమత్ర గాథేతి తత్సూరిభిః ప్రోక్తమ్. ౪౪. గాన
వ్యాజేన స్వగురుప్రతిబోధనం కృతవతాం తద్ధానముదాహరతి—హేభృంగ శ్రుతి
సూత్రాదిలక్షణమనుమ మకరందాస్వాదనశీల తవ సంగతిం సంగమమపాస్య విహేయాచ్ఛ
వృక్షవతి గిరిశృంగే సంగమజుషి త్వదంగే తవ శరీరే సతి త్వచ్ఛరీరస్య రక్షణాయ రచి
తాన్మకలువం దుఃఖయుక్తమంతరంగమంతఃకరణం యేషాం తే భృంగాః శిష్యాస్తవ
సంగ హర్థం భంగముపయాంతి భేదం ప్రాప్నువంతీత్యర్థః. * 'ఇందువదనా భజననైస్స
గురుయ్యుగైః'. ౪౫. పంచశరస్య కామస్య యః సమయః కలాదిరూపస్సంకేతః
సిద్ధాంతో వా తస్య సంచయార్థం ప్రాంచం శివగుహాధ్వవం ప్రపంచం శరీరం ముంచ
న్నివేహస్మిన్ రాజశరీరే స్థానే వా సంచరసి తథా చ హే పంచజనేషు మనుజేషు
ముఖ శ్రేష్ఠ. యద్వా - 'యస్మిన్నంచ పంచజనా ఆకాశశ్చ ప్రతిష్ఠితస్తమేవమస్య
ఆత్మానం విద్వాన్ప్రేక్షామ్యతో ౭మృతం' ఇతి శ్రుత్యుక్తానాం సాంఖ్యరీత్యా 'మూల
ప్రకృతిరవికృతిర్నహదాద్యాః ప్రకృతివికృతయస్సప్త, షోడశకస్తు వికారో న ప్రకృ
తిర్న వికృతిః పురుషః' ఇతి. పంచవింశతితత్త్వానాం ముఖ శుద్ధాత్మత్. పంచజనపదస్య
పంచపంచజనవరత్వాశ్రయణాత్. సిద్ధాంతరీత్యా వాక్యకేషస్థానాం ప్రాణచక్షుః
శ్రోత్రాన్నమనసాం పంచజనానాం ముఖాధిష్ఠానేత్యర్థః -- పంచాననమవ్యగచ్ఛత్
'శివం స్వస్వరూపమవ్యనాప్నువత్' గతిశ్చాసౌ త్వమితి హేతోః కుతః ఖలు వంచితో

౭సి. ౪౬. పర్వశశిముఖ సర్వమపహాయ పూర్వం కుర్వదిహ గర్వ
మనుసృత్య హృదపూర్వం, న స్తరసి వ స్త్వస్త్వదీయమితి కస్తా త్సంస్తర
తదస్తర పరమస్తదుక్త్యా. ౪౭. నేతి నేత్యాదినిగమవచనేన నిపుణం
నిషిధ్య మూర్తామూర్తరాశిమ్, యదశక్యనిహ్నవం స్వాత్మయాపతయా
జానంతి కోవిదాస్తత్త్వమసి తత్త్వం. ౪౮. ఖాద్యముత్పాద్య విశ్వ
మనుప్రవిశ్య గూఢమన్నమయాదికోశతుషజాలే, కవయో వివిచ్య

౭సి! - గా. ౪౬. కించ హేశరత్నార్థమాసీచంద్రముఖ, పూర్వం సర్వం శాంతి
దాంత్యాదికమపహాయేహ గర్వం కుర్వన్ మానసమనుసృత్యాస్తదీయం వ స్త్వితి కస్తాన్న
స్తరసి తత్తస్మాత్ హేఽస్తరాకామాస్తదుక్త్యా పరం స్వస్వరూపం సంస్తర తత్సరమితి
వా. ౪౭. అస్తదుక్త్యా పరం స్తరేత్యుక్త్యా 'అథాత ఆదేశో నేతి నేతి.' * 'అస్థాల
మనణ్యహస్తమదీర్ఘమనంతరమబాహ్యమపూర్వ మనపరం' 'అశబ్దమస్ఫుర్మమరూపమ
వ్యయం తథాఽరసం నిత్యమగంధవచ్చ యత్, అనాద్యనంతం మహతః పరం ధ్రువం
నిచాయ్య తం మృత్యుముఖాత్ప్రీముచ్యతే' ఇత్యాది శ్రుతిభిస్తం స్థారయంతి. నేతి
నేత్యాది నిగమవచనేన మూర్తామూర్తరాశిం సమ్యజ్ఞిషిధ్య సర్వాధిష్టానత్వాత్ నిర
వధిబాధాయాగాత్ ప్రతిషేధ్యః స్వరూపత్వేన ప్రతిషేధసాక్షితయాఽవస్థితత్వాత్స
త్యస్యాపి సత్యం ఆస్తీత్యేవోపలబ్ధవ్యః 'అనన్వేష స భవతి ఆనద్భుప్తేతి వేద చేత్'
ఇత్యాదిశ్రుతిశ్చ నిషేధమశక్యం యత్ 'అహం బ్రహ్మస్మి' ఇతి స్వాత్మరూపతయా
విద్వాంసో జానంతి తత్తత్త్వం పరమార్థవస్తు త్వమసి. ౪౮. తథా పంచకోశవివేకేన
కవయో యదాత్మత్వేన ప్రతిపద్యంతే తత్తత్త్వం త్వమసీతి స్థారయంతి ఆకాశాదికం
విశ్వముత్పాద్యానుప్రవిశ్యాన్నమయప్రాణమయ మనోమయవిజ్ఞానమయానందమయకోశ
లక్షణే తుషజాలే గూఢం యుక్తిలక్షణావహితేన కవయో వివిచ్య తండులవద్యదా
దదతి తత్తత్త్వం త్వమసి. తథాచ శ్రుతిః. 'తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశః సంభూతః
ఆకాశాద్వాయుర్యాదోరగ్నిరగ్నేరాప అద్భ్యుః పృథివీ. పృథివ్యా ఓషధయః ఓషధీభ్యో
౭న్నమన్నాత్పురుషస్స వా ఏషపురుషో ౭న్నరసమయ స్తస్మాద్వా ఏతస్మాదన్నరసమయా
దన్యోంతర ఆత్మా ప్రాణమయ స్తస్మాద్వా ఏతస్మాత్ప్రాణమయాదన్యోఽంతర ఆత్మా
మనోమయః తస్మాద్వా ఏతస్మాత్మనోమయాదన్యోఽంతర ఆత్మా విజ్ఞానమయ స్తస్మాద్వా
ఏతస్మాద్విజ్ఞానమయాదన్యోఽంతర ఆత్మా ఆనందమయః సో ౭కామయత బహుస్యాం
ప్రజాయేయేతి స తపో ౭తపశ్రుత స తపస్తప్త్వా ఇదగ్ం సర్వమసృజత యదిదం కించ
తత్సృష్ట్యా తదేవాను ప్రావిశత్ తదను ప్రవిశ్య సచ్చ త్యచ్ఛాభవ' దిత్యాద్యాయుక్తి

యుక్త్యవఘాతతో య త్తండులవదాదదతి త త్వమసి త త్వమ్. ౪౯. విషమవిషయేషు సంచారిణోఽక్షాశ్వాన్దోషదర్శనకళాభిఘాతతః, సైవై రం సన్నివర్త్య స్వాంతరశ్చిభిర్ధీరా బధ్నంతి య త్ర తత్వమసి త త్వమ్. ౫౦. వ్యావృత్తజాగ్రదాదిష్యనుస్యూతం తేభ్యోఽన్యదివ పుష్పేభ్య ఇవ సూత్రమ్, ఇతి యదౌపాధికత్రయపుష్పక్షేపన విదంతి సూరయస్త త్వమసి త త్వమ్. ౫౧. పురుష ఏవేదమిత్యాదివేదేషు సర్వకారణత

స్తావద్విమతో దేహ ఆత్మా న భవతి కార్యత్వాత్ ఘటవత్. నను విపక్షే బాధకా భావాదప్రయోజనోఽయం హేతురితి చేన్నాకృతాభ్యాగవకృతవిప్రణాశాఖ్య బాధకసద్భావత్. తథా వివాదాస్పదః ప్రాణ ఆత్మా న భవతి జడత్వాత్ ఘటవత్. తథా మనోమయ ఆత్మా న భవతి వికారత్వాద్దేహవత్. తథా విజ్ఞానమయ ఆత్మా న భవతి నిలయాద్యవస్థావత్త్వాద్ధటాదివత్. తథాఽఽన్తమయోఽప్యాత్మా న భవతి కాదాచిత్కత్వాదభ్రవత్తస్మాదానంద ఏవాత్మా భవితుమర్హతి నిత్యత్వాత్. యః ఆత్మా న భవతి నాసౌ నిత్యో యథా దేహాదిః. 'అత్త న ఆకాశస్సంభూతః' ఇత్యాది శ్రుత్యా ఆకాశాదేరనిత్యత్వావగమాన్నా నైకాంతికతేతి. నన్నాజ్ఞాపూర్వాదనాస్య విహరణే వర్తమానాద్దదాతేరాత్మనేపదం స్యాదిత్యర్థకాత్ 'అహో దోఽనాస్యవిహ రణే' ఇతి సూత్రాదాదత ఇతి భవితవ్యమితి చేన్న భిక్షామాదదాతీతి ప్రయోగవ దత్ర జీద్విశిష్టస్యాకారస్యాగ్రహణేనాఽఽదదతీతి ప్రయోగస్య సాధుత్వాత్సూత్రే జీద్విశిష్టకారగ్రహణాస్య జీద్విశిషాదాకారాదుత్తరస్య దదాతేరాత్మనేపదాభావ జ్ఞాపనార్థత్వాత్. ౪౯. సర్వేంద్రియాలంబనం తత్త్వం త్వమేవేతి స్మరయంతి. యథా విషమదేశేషు సైవైరం సంచారిణోఽక్షాశ్వాన్ కళాభిఘాతేన రశ్మిభిస్సమ్య జ్ఞేవర్త్య శంకా బధ్నంతి తథా విషమేషు విషయలక్షణేషు దేశేషు సైవైరం సంచారిణ ఇంద్రియ లక్షణాన్ హయాన్ దోషదర్శనలక్షణకళాభిఘాతేన మనోవృత్తిలక్షణరశ్మిభిర్యస్మి స్సరమాత్మతత్త్వే ధీమంతో బధ్నంతి తత్త్వం త్వమసి. తథా చ శ్రుతిః. 'ఆత్మానం రథినం విద్ధి శరీరం రథమేవ తు, బుద్ధిం తు సారథిం విద్ధి మనః ప్రగ్రహమేవ చ, ఇంద్రి యాణి హయానాహుర్విషయాన్ద్రేషు గోచరాన్, యస్తు విజ్ఞానవాన్ భవతి యుక్తేన మనసా సదా, తస్యేంద్రియాణి వశ్యాని సదశ్వా ఇవ సారథేరితి. ౫౦. అథ జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిపాధివిలక్షణం తత్త్వం త్వమసితి స్మరయంతి. ఆత్మా జాగ్ర దాద్యుపాధిభ్యోఽన్యో వ్యావర్తమానేషు తేష్యనుస్యూతత్వాత్పుష్పేభ్యసూత్ర మిత్యేవమపాధిత్రయపుష్పక్షేపన యత్సూరయో జానంతి తత్త్వం త్వమసి. స్ఫుప్తం చేదం జనకయాజ్ఞవల్క్యాదినంవాదేన శ్రుత్యా ప్రతిపాదితం. ౫౧. కించ

యా యశ్య సార్వాత్మ్యం, హాటకస్యేవ ముకుటాది తాదాత్మ్యం సరస
మామ్నాయతే తత్త్వమసి తత్త్వమ్. ౧౨. యశ్చాహమత్ర వర్షణి
భామి సోఽసౌ యోఽసౌ విభాతి రవిమండలే సోఽహమితి, వేదవాది
నో వ్యతిహారతో యదధ్యాపయతి యత్నతస్తత్త్వమసి తత్త్వమ్.
౧౩. వేదానువచనసద్ధానముఖధర్తై శ్రద్ధయానుష్ఠితై ర్విద్యయా
యుక్తైః, వివిదిషంత్యత్యంతవిమలస్వాంతా బ్రాహ్మణా యద్బ్రహ్మ
తత్త్వమసి తత్త్వమ్. ౧౪ శమదమోపరమాదిసాధనైర్ధీరాసాన్వి

‘పురుషవివేదం సర్వం యద్భూతం యచ్ఛ భవ్యం’ ‘సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ తజ్జలాత్’
‘సదేవ సౌ మ్యేద మేక మేవాద్వితీయమైతదాత్మ్యమిదం సర్వం యథా సౌమ్యైకేన
లోహమణినా సర్వం లోహమయం విజ్ఞాతం స్యాద్వాచారంభణం వికారో నామ
ధేయం లోహమిత్యేవ సత్యమిత్యాదివేదేషు సర్వకారణతయా సువర్ణస్య యథా కటక
ముకుటాదితాదాత్మ్యం తథా యశ్య సార్వాత్మ్యం సరసం యథాస్యాత్తథా ఆమ్న
యతే. ‘ఉపక్రమోపసంహారావభ్యాసోఽపూర్వతాఫలం, అర్థవాదోపపత్తిశ్చ
లింగాన్యేతాని షట్ క్రమా’ దిత్యుక్తపక్షద్విధతాత్పర్యలింగైః స్వారస్యేనోపదిశ్యతే త
త్తత్త్వం త్వమసి. ౧౨. కించ యశ్చాహమన్తి శరీరే విభామి సోఽసౌ రవిమండ
లస్థోఽస్తి యోఽసౌ రవిమండలే విభాతి సోఽహమన్తి త్యేవం వ్యతిహారేణ వేద
వాదినః ప్రయత్నతో యత్తత్త్వమధ్యాపయంతి తత్తత్త్వం త్వమసి. తథా చ శ్రుతిః.
‘తద్యత్తత్త్వం’ ‘అసౌ న ఆదిత్యో’ ‘ఏష ఏతస్మిన్మండలే పురుషో యశ్చాయం
దక్షిణేక్షురుపస్తావేతావన్యోన్యస్మిన్ప్రతిష్ఠితౌ’ ఇత్యాద్యా. ౧౩. కించ వేదాను
వచనసద్ధానయజ్ఞతపోహితమితమేధ్యాశనాదిధర్మైః శ్రద్ధయాఽనుష్ఠితైః విద్యయో
పాసనయా చ యుక్తైరత్యంతనిర్మలానీంద్రియాణి యేషాం తే బ్రాహ్మణా యద్బ్రహ్మ
వివిదిషంతి వేదితుమిచ్ఛంతి తత్తత్త్వం త్వమసి. తథా చ శ్రుతిః. ‘తమేతం
వేదానువచనేన బ్రాహ్మణా వివిదిషంతి యజ్ఞేన దాసేన తపసాఽనాశకేన’ ‘యద్విద్యయో
పనిషదా కరోతి తద్విర్భవత్తరం భవతి’ దానాదేః తత్త్వం తు భగవతోక్తం సాత్విక
త్వవేదానువచనాదేః ప్రజ్వలితార్థశిరస్సుస్య జలరాశిప్రవేశేచ్ఛావదుత్కుటేచ్ఛాం ప్రతి
కరణత్వం న తు సామాన్యేచ్ఛాం ప్రతి. అజాగళస్తనాయమానాయాస్తస్యాః పూర్వ
మేవ సిద్ధిత్వాత్. యద్వాఽశ్వేన జిగమిషతీత్యత్ర గమనం ప్రత్యశ్శస్యేవ జ్ఞానం
ప్రత్యేవకరణత్వమస్తు. ౧౪. కించ శమదమోపరమాదిసాధనైర్ధీరాసాన్వి
సాన్విత్తరూపేణాత్మని బుద్ధౌ. ‘యదన్విద్య సాక్షాత్కృతం సత్యం జ్ఞానమనంతం

త్తనాత్మని యదన్విష్య కృతకృత్యాః, అధిగతామితసచ్చిదానందరూపా
న పునరిహ ఖద్యంతే తత్త్వమసి తత్త్వమ్. ౫౫. అవిగీతమేవం నర
పతిరాకర్ణ్య వర్ణితాత్కారమ్, వినసర్జ పూరితాశానేతాన్నిష్ఠాతకర్తవ్యః.
౫౬. ఉద్బోధితస్సదసి తైరవలంబ్య మూర్ఖాన్ నిర్గత్య రాజతనుతో
నిజమావివేశ, గాత్రం పురోదితనయేన స దేశికేంద్రస్సంజ్ఞామవాప్య చ
పురేవ సముత్థితో ౭భూత్. ౫౭. తదను కుహరమేత్య పూర్వదృష్టం
నరపతిభృత్యవిసృష్టపావకేన, నిజవపురవలోక్య దవ్యామానం ఝటితి స
యోగధురంధరో వివేశ. ౫౮. సపది దహనశాంతయే మహంతం నర
మృగరూపమధోక్షజం శరణ్యమ్, స్తుతిభిరధికలాలసత్పదాభిస్త్యరిత

బ్రహ్మ 'విజ్ఞానమానందం బ్రహ్మ'త్వాదిశ్రుతిబోధితమనంతాదన్విరూపం యైస్తే కృత
కృత్యాన్మంతః పునరిహ సంసారే జన్తమరణాదిలక్షణం క్షేదం నాఘ్నపతి తత్తత్త్వం
త్వమసి తథా చ శ్రుతిః. 'కాంతో దాంత ఉపరతస్తితిఃసమాహిత అత్తస్యే
వాత్సానం వశ్యే'దితి 'శ్రద్ధాన్వితో భూత్వే'తి చ యదైవతాః శిష్యాణాం పుణ్యకృత్య
గుత్తయ ఇతి బోధ్యం. ౫౫. ఏవమవిగీతమనిందితం పర్ణితాత్తవస్తు శ్రుత్వా అర్థో
విషయః. ని. 'అర్థో విషయార్థనయార్థనకారణవస్తుఫ'ఇతి మేదిసి - నిర్ణాతం కర్త
వ్యం యేన స నృపతిః పూరితా ఆకా యేషం తానేతాన్ శిష్యాన్ వినసర్జ. 'ఆర్యా
ద్వితీయకే ౭ర్థే యద్గదితం లక్షణం తత్సృత్, - యద్యుభయారపి దళయోరుప
గీతిం తాం మునిర్బ్రుతే'. ౫౬. సభాయాం తైః పద్మపాదాదిభిరుద్బోధితో మూర్ఖా
మవలంబ్య పూర్వోక్తన్యాయేన రాజశరీరాన్నిర్గత్య నిజశరీరమావివేశ, స దేశికేంద్రః
సంజ్ఞాం చేతనామవాప్య చ పునరుత్థితో ౭భూత్-వ. ౫౭. నను రాజభృత్యవిసృష్టా
గ్నినా దహ్యామానం శరీరం కథం వివేశేత్యాశంక్యాహ-తస్మాత్ రాజతనుతో నిర్గమనా
త్పశ్చాత్పూర్వదృష్టం గుహాచ్ఛిద్రమేత్య నరపతిభృత్యవిసృష్టపావకేన దవ్యామానం
నిజశరీరమవలోక్య యతో యోగధురంధరో ౭తో ఝటితి వివేశ-పుష్పితాగ్రాహ.
౫౮. ఏవమపి దహనం కథం శమితవానిత్యాకాంతయామాహ - సపది తత్త్వణే అత్త
విత్ప్రేధానస్త్రిశంకరాచార్యో దహనస్య శాంతయే మహంతం శరణే సాధం నరసింహ
రూపమధోక్షజమధోక్షజన్యం జ్ఞానం యస్తాత్తం విష్ణుం అధికం కలాభిర్లసంతి వదాని
యాసుతాభిః స్తుతిభిః శీఘ్రమతోషయత్. తథాహి. శ్రీమత్పయోనిధినికేతన చక్రపాణే
భోగీంద్రభోగమణిరంజితపుణ్యమూర్తే, యోగీశ కాశ్వత శరణ్య భవాద్ధిపాత లక్ష్మీ
నృసింహ మమ దేహి కరావలంబం. ౧. బ్రహ్మాందరుద్రమరుదర్కకిరీటశోటిసంఘటి

మతోపయదాత్మవిత్ప్రభావః. ౧౯. నరహరికృపయా తతః ప్రశాంతే
ప్రబలతరే సహుతాశనే ప్రవిష్టః, నిరగమదచలేంద్రకందరాంతాద్విధు
రివ వక్త్రబిలాద్విధుంతుదస్య. ౨౦. తదను శమధనాధిపా వినేయైశ్చిర
విరహాదతివర్ధమానహారైః, సనక ఇవ వృతస్సనందనాద్యైర్జిగమిషు
రాజని మండనస్య గేహమ్. ౨౧. తదను సదనమేత్య పూర్వదృష్టం
గగనపథా ద్దళితక్రియాభిమానమ్, విషయవిషనివృత్తత్వముచైచిత్ర
నుత మండనమిశ్రమక్షిపాత్రమ్. ౨౨. తం సమీక్ష్య సభసశ్చుప్తం

తాంప్రీతమలామలకాంతికాంత, లక్ష్మీలనత్కుచసరోరుహరాజహంస. ల. ౨. సంసార
ఘోరగహనే చరతో మురారే మారోగ్రభీకరమృగప్రవరార్దితస్య. ఆర్తస్య మత్సరనిదా
ఘని పీడితస్య. ల. ౩. సంసారహాపమతిఘోరనిదాఘమూలం సంప్రాప్య దుఃఖశతసర్వసమా
కులస్య, దీనస్య దేవ కృపణాపదమాగతస్య. ల. ౪. సంసారసాగరవికాలకరాళకాలనక్త
గ్రహగ్రననగ్రహవిగ్రహస్య, వ్యగ్రస్యరాగరసనోర్ది పీడితస్య. ల. ౫. సంసారవృక్ష
మఘబీజమనంతకర్త కాఖాశతం కరణపత్రమనంగపుష్పం, ఆరుహ్య దుఃఖఫలితం
పతతో దయాళో. ల. ౬. సంసారసర్వఘనవక్త్రభయోగ్రతీవ్రదంష్ట్రకరాళవిషదగ్ధవినష్ట
మూర్తైః, నాగారివాహన సుధాభినివాస శౌరే. ల. ౭. సంసారదానదహనాతురభీకరో
రుజ్జ్వలావళీభిరతిదగ్ధతనూరుహస్య, త్వత్పాదపద్మసరసీశరణాగతస్య. ల. ౮. సంసార
జాలపతితస్య జగన్నివాస సర్వేంద్రియార్థబడికార్థర్పుహవమప్య, ప్రాప్తండితప్రచురతా
లుకమస్తకస్య. ల. ౯. సంసారభీకరకరీశకరాభిఘాతనిష్పిష్టమర్తవపుషస్సకలార్తినాశ,
ప్రాణప్రయాణభవభీతిసమాకులస్య. ల. ౧౦. అంధస్య మే హృతవివేకమహాధనస్య
చారైః ప్రభో బలిభిరింద్రియనామధేయైః, మోహాంధహాపమహారే వినిపాతితస్య. ల.
౧౧. లక్ష్మీపతే కమలనాభ సురేశ విష్ణో వైకుంఠ కృష్ణ మధుసూదన పుష్కరాక్ష,
బ్రహ్మణ్య కేశవ జనార్దన వాసుదేవ దేవేశ దేహి కృపణస్య కరావలంబుమితి. ౧౨.
౧౯. తతశ్చ నరహరికృపయా ప్రబలతరే హుతాశనే ప్రకర్షణ శాంతే సతి తస్మిన్
గుహాయాం వా ప్రవిష్టః స శ్రీశంకరో గిరింద్రకందరమధ్యాన్నిరగమత్ విధుం తుదతి
హినస్తీతి విధుంతుదో రాహుస్తస్య ముఖలక్షణాద్విలాచ్ఛశీవ. ౨౦. తతః పశ్చాద్విగ్రహ
దతివర్ధమానసాహారైశ్చివ్యైః సనందనాద్యైరావృతః సనక ఇవ శమధనాధిపా మండ
నస్య గేహం గంతుమిచ్ఛురాజని సమ్యగభవత్. ౨౧. తదను గగనమార్గేణ పూర్వ
దృష్టం మండనగేహమేత్య గళితక్రియాభిమానం యతోవిషయలక్షణవిహిన్నివృత్తాభి
లాషం మండనమిశ్రముచైచిత్రపాత్రమకృత. ౨౨. ఆకాశాదవతీర్ణం తం శ్రీశంకరం

౩ చ ప్రాంజలిః ప్రణతపూర్వవిగ్రహః, అర్హణాభిరభిపూజ్య తస్థివా
నీక్షణైరనిమిషైః పిబన్నివ. ౬౩. స విశ్వరూపో బత సత్యవాదీ పపాత
పాదాంబుజయోర్యతీశః, గృహం శరీరం మమ యచ్ఛ సర్వం తవేతి
వాదీ ముదితో మహాత్మా. ౬౪. ప్రేయసా ప్రథమమర్పితం మునిం ప్రాప్త
విష్టరముపస్థితం బుధైః, ప్రశ్రయావనతమూర్తిరబ్రవీచ్ఛార్దాభివదనే
విశారదా. ౬౫. ఈశాన స్సర్వవిద్యానామీశ్వరస్సర్వదేహినామ్,
బ్రహ్మణో ఽధిపతిర్బ్రహ్మణ్యవాన్సాక్షాత్సదాశివః. ౬౬. సదసి మామ
విజిత్య తదైవ యన్నదనశాసనకామకలాస్వపి, తదవబోధకృతే కృతిమా
చరస్తదిమా మర్త్యచరిత్రవిడంబనమ్. ౬౭. త్వయా యదావాం విజితౌ
పరాత్తన్నతత్ర పామావహతీడ్య సర్వథా, కృతాభిభూతిర్న మయాభ

సమ్యక్ పరప్రేక్షా దృష్ట్యా స చ మండనః ప్రాంజలిః పునశ్చ ప్రకర్షేణ సమీకృతః
పూర్వవిగ్రహశ్శిరోభాగో యేన స యోగ్యాభిః పూజాభిరభిపూజ్యానిమిషైరీక్షణైః
పిబన్నివ తస్థివాక్-రథోద్ధతా. ౬౩. గృహం శరీరం యచ్ఛాన్యన్నదీయం తత్సర్వం
తవేతి వాదీ కిం భయేన - నేత్యాహ - ముదితో యతో మహాత్మాఽత్సుద్రస్వభావస్స
విశ్వరూపో యతీసిష్టఇతి యతీత్ తస్య పదకమలయోః పపాత. బలేతి హన్దే -
ఉపేంద్ర వజ్రా. ౬౪. ఏవం మండనకృతం సత్కారముపవర్ణ్య కారదావాక్యముదా
హర్తమాహ - అతిప్రియేణ పత్యా ప్రథమం పూజితం ప్రాప్తాననం బుధైస్సహ సమీ
పేస్థితం మునిం ప్రశ్రయేణ ప్రేక్షా ప్రణతమూర్తిరభికథనేఽతికుశలా సరస్వతీ
అబ్రవీత్ - రథో. ౬౫. తదుదాహరతి. 'ఈశానస్సర్వవిద్యానామీశ్వరస్సర్వభూ
తానాం బ్రహ్మధిపతి' రిత్యాదిమంత్రప్రతిపాదితః సదాశివో హే బ్రహ్మసాక్షా
ద్భవానిత్యర్థః. ౬౬. నను కామశాస్త్రోక్తతత్కలాసు త్వావపరిజిత్య తద్విజ్ఞానార్థం
యత్నం కృతవంతం మాం కథమేవం పదసీతి చేత్తత్రాహ - సదసి మామవిజిత్య తదైవ
యత్కామశాస్త్రే యాస్తత్కలాః కామకలాస్తాస్వపి తత్కలావబోధార్థం యత్న
మాచరితవానసి తన్ననుష్యచరిత్రానుకరణమాత్రమిత్యర్థః - ద్రుత. ౬౭. స్వపరాజయ
స్తావయోర్లజ్జాహేతుర్న భవతీత్యాహ - త్వయా యదావాం విజితౌ తత్సర్వథాఽపి
లజ్జాం నావహతి - నను బ్రహ్మణా సహితాయాస్సరస్వత్యాస్త్రపావహం కథం న భవ
తీతి చేద్బ్రహ్మదిభిరపి స్తుత్యా త్వత్తః పరాజయో న తత్కర ఇత్యాహ - హే
ఈడ్య తత్త్వం మత ఇత్యత ఆహ-పరాత్సన్నితి. తత్ర దృష్టాంతమాహ-యథా సహస్ర

శాలినా నిశాకరాదేరపకీర్తయే ఖలు. ౬౦. ఆదావాత్త్వం ధామ
కామం ప్రయాస్యామ్యర్హస్యచ్ఛం మామనుజ్ఞాతుమర్హత్, ఇత్యామం
త్ర్యాంతర్హితాం యోగశక్త్యా పశ్యద్దేవీం భాష్యకర్తా బభాషే. ౬౧.
జానామి త్వాం దేవి దేవస్య ధాతుర్భార్యామిష్టామప్తమూర్తే స
గర్భామి, వాచామాద్యాద్దేవతాం విశ్వగుప్త్యై చిన్తాత్రామప్యాత్త
లక్ష్మ్యైదిరూపామ్. ౬౨. తస్మాదస్తత్కల్పితేష్వర్చ్యమానా స్థానేషు
త్వం శారదాఖ్యా దిశంతీ, ఇష్టానర్థానృశ్యశృంంగాదికేషు క్షేత్రేష్వాస్య
ప్రాప్తసత్సన్నిధానా. ౬౩. తథేతి సంశ్రుత్య సరస్వతీ సా ప్రాయా
త్ప్రియం ధామ పితామహస్య, అదర్శనం తత్ర సమీక్ష్య సర్వం ఆక
స్మికం విస్తయమియరుచ్చైః. ౬౪. తస్యా యతీశజితభర్తృయతిత్వ
జాతవైధవ్యసంభవశుచా భువ మస్పృశంత్యాః, అంతర్ధి మిక్ష్య
ముదితోఽజనిమండనోఽపి తత్సాధునీక్ష్య ముముదే యతిశేఖరశ్చ. ౬౫.

భానునా దివాకరేణ కృతాభిభూతిరభిధవచ్ఛంద్రాదేరపకీర్తయే న భవతీతి ప్రసిద్ధం తద్వ
దిత్యర్థః - ఉప. ౬౦. ఏవం స్తుత్వా బ్రహ్మలోకగమనాయానుజ్ఞాం ప్రార్థయ తే-ఆదా
యత్స్వచ్ఛం స్వీయం ధామ తదవశ్యం ప్రయాస్యామి తస్మాత్ హే ౬౧. తస్మాదును
జ్ఞాతుం యాగ్యోఽసి మాండనధామవ్యాప్త్యర్థమాదావిత్కుక్తం ఇత్యామంత్ర్యాంత
ర్హితాం దేవీం యోగశక్త్యా పశ్యత్ భాష్యకారో జగాద-శాలి. ౬౧. తదాహ-హే
దేవి, త్వాం జానామి కథంభూతామిత్యత ఆహ-దేవస్య ధాతుర్హిరణ్యగర్భస్య భార్యం
తత్రాపీష్టామతిప్రియాం పునశ్చాప్తమూర్తేశ్వరస్య సగర్భానం సహోదరాం వాచా
మాద్యాం దేవతాం చిన్తాత్రామపి విశ్వరక్షణార్థం స్వీకృతలక్ష్మ్యైదిరూపామేవంభూతాం
త్వాం జానామిత్యర్థః. ౬౨. ఏవం స్తుత్వాఽభిముఖీకృత్య ప్రార్థయమాహ-తస్మాదృశ్య
శృంంగాదికేషు క్షేత్రేషు ఆస్తిర్నిర్మితాని యాని తవ స్థానాని లేషు భూజ్యమానా శార
దాఖ్యా త్వమిష్టానర్థాన్ దిశంతీ పునశ్చ ప్రాప్తం సతాం సన్నిధానం యథా స్యాత్తథా
భూతా ఆస్తి. ౬౩. తథాస్మితి ప్రతిజ్ఞాయ సా సరస్వతీ పితామహస్య ప్రియం
ధామ ప్రాయాత్ తత్ర సంసది తస్యా అదర్శనం సమీక్ష్యత్వంతమాకస్మికం విస్తయ
మాపుః. ౬౪. ఏవం సదస్యానాం మనోపృథ్తం ప్రదర్శ్య మాండనయతీశయో-స్తుదాహ-
యతీశేన జితస్య భర్తృయతిత్వాజ్ఞాతాద్వైధవ్యాత్సంభవేన శోకేన భువమస్పృశంత్యా
స్తస్యాః స్వభార్యాయా అంతర్ధానమిక్ష్య మాండనోఽసి ముదితోఽభూత్ తత్సాధు
సమీచినం వీక్ష్య యతిశేఖరోఽసి ముదితోఽభూత్ - వసంతతిలకావృత్తం. ౬౫.

మండనమిశ్రోఽప్యథ విధిపూర్వం దత్వా విత్తం యాగే సర్వమ్, ఆత్మారోపితశోచిష్కేశో భేజే శంకరమస్తమితాశః ౭౪. సన్నాస్యస గృహ్యవిధినా సకలాని కర్తాణ్యహ్నియ శంకరగురుర్విదుషోఽస్య కుర్వత్, కర్ణే జగౌ కిమపి తత్త్వమసీతి వాక్యం కర్ణేజపన్నిఖలసంస్మృతి దుఃఖహానేః. ౭౫. సన్నాస్యపూర్వం విధివద్భిభిక్షే పశ్చాదాపాదిక్ష దథాఽఽత్తతత్త్వమ్, ఆచార్యవర్యః శ్రుతిమస్తకస్థం తదాదివాక్యం పున రాబభాషే. ౭౬. త్వన్నాసి దేహో ఘటవద్భవనాత్తా రూపాదిమత్త్వా దిహ జాతిమత్త్వాత్, మమేతి భేదప్రథనాదభేదసంప్రత్యయం విధి విస ర్యయోత్థమ్. ౭౭. లోప్యో హి లోప్యవ్యతిరిక్తలోపకో దృష్టో ఘ

తతః కింపుత్తమిత్యపేక్షాయామాహ-అథ శారదాంతర్ధానాద్యనంతరం మండనమిశ్రోఽపి విధిపూర్వం 'తద్ధాకే ప్రాజాపత్యమేవేషిం కర్వంతి' 'ప్రాజాపత్యాం నిరూప్యేష్టిం సార్వవేదసదక్షిణాం, ఆత్మన్యగ్నిస్సమరోఽఘ బ్రాహ్మణః ప్రవక్షేద్భవహాదిత్యాదిశ్రుతి స్మృత్యుక్తమార్గేణ సర్వం విత్తం యాగే దత్వా ఆత్మని ఆరోపితశోచిష్కేశోఽగ్ని హోత్రాగ్నిర్యేనాస్తమితాస్తంగతా ఆకా యస్య స శంకరం భేజే సేవితవాక్ - మూత్రాసమకం. ౭౮. సన్నాస్యసప్రతిపాదకగృహ్యసూక్తవిధినాఽస్య విదుషన్సర్వాణి కర్తాణి అహ్నియ అంజసా సమ్యక్కుర్వత్ శ్రీశంకరగురుస్సర్వస్యాధ్యాత్మికాదిరూ పస్య సంస్మృతిదుఃఖస్య హానేః కర్ణేజపం నూచకం. ని. 'కర్ణేజపస్సూచక' ఇత్యమర్యః. కిమపి తత్త్వమసీతి వాక్యం కర్ణే జగౌ-వసంతతి. ౭౫. మండనోఽపి సన్నాస్యపూర్వ కం విధివద్భిక్షం యాచితవాక్ పశ్చాదాచార్యవర్యః శ్రీశంకరః శ్రుతిమస్తకస్థమాత్మ తత్త్వముపదిష్టవాక్ కథమితి తత్రాహ-తత్త్వమసి వాక్యం పునరాబభాషే అర్థసహిత ముక్తవానిత్యర్థః - ఉ. ౭౬. తత్రాదౌ త్వంపదార్థమాహ-ఇహ దేహాదౌ త్వం దేహో నాసి యస్తాత్స ఘటవదనాత్తా తత్ర హేతవో రూపాదిమత్త్వాన్ననువ్యత్వాదిజాతి మత్త్వాత్ మమేదం శరీరమితి భేదప్రథనాచ్చ, ఆత్మా తు. 'అశబ్దమస్సర్వమరూపమ వ్యయం అగోత్ర' మిత్యాదిశ్రుత్యుక్తోఽహమితి ప్రత్యయగోచరః. నను మనుష్యోఽహం ఘ్రాలోఽహం కృతోఽహమిత్యభేదసంప్రత్యయాజ్ఞేహ ఆత్మా కుతో న స్వా దితి తత్రాహ - ఆభేదసంప్రత్యయం విసర్వయాదన్యోన్యతాదాత్మ్యాధ్యాసాదుత్థితం విధి-ఉ. ౭౭. కించ లోప్యో ఘటాదిః స్వవ్యతిరిక్తో దండాదిః లోపకో యస్య తథా భూతో దృష్టః శరీరం చ తాదృశం స్వాతిరిక్తలోపకమేవ ప్రసిద్ధం. తథా చ లోప్యం యథా స్వాతిరిక్తలోపకం తథా దృశ్యమసి స్వాతిరిక్తద్రవ్యైకం తతత్స విమతం దృశ్యం

టాదిః ఖలు. తాదృశీ తనుః, దృశ్యత్వహేతోర్వ్యతిరేకసాధనే త్వత్త
శ్చరీరే కథమాత్మతా గతిః. ౭౮. నాపీంద్రియాణి ఖలు తాని చ సాధ
నాని గాత్రాదివత్సక్తమమీషు తవాఽఽత్మభావః, చక్షుర్నదీయమితి
భేదగతేరమీషాం స్వస్నాదిభావవిరహోచ్చ ఘటాదిసామ్యమ్. ౭౯.
యద్యాత్మతేహం సముదాయగా స్యాదేకవ్యయేనాపి భవేన్న తద్దీః,
ప్రత్యేకమాత్మత్వముదీర్యతే చేన్న శ్యేచ్ఛరీరం బహునాయకత్వాత్.
౮౦. ఆత్మత్వమన్యతమగం యది చక్షురాదేశ్చక్షుర్విసాశసమయే స్తరణం
న హి స్యాత్, ఏకాశ్రయత్వనియమా త్తస్మిన్ సానుభూతోర్విదృష్ట
శ్రుతార్థవిషయావగతిశ్చ న స్యాత్. ౮౧. మనోపి నాఽఽత్మా కరణత్వ
హేతోర్ననో మదీయం గత మన్యతోఽభూత్, ఇతి ప్రతీతేర్వ్యభిచారి
తాయాస్సుస్తే చ త చ్చిన్ననసోర్వివిక్షతా. ౮౨. అనయైవ దిశా నిరా

స్యాతి క్షద్రప్టకం దృశ్యత్వాద్భటవ్యద్యత్కర్తృతత్త్వాన్విలిక్షకర్తృకం యథా
లాప్య ఘటాదిః స్వాతి క్షలోపత ఇత్యాశయేనాహ - దృశ్యత్వహేతోరితి. ఏతన్నా
చ్ఛరీరాద్యవిరేకసాధనే స్వాతి క్షద్రప్టకత్వసాధనే తు దృశ్యత్వహేతోశ్చరీరే
ఆత్మత్వావగతిః కేనాపి ప్రకారేణ న ఘటతే ఇత్యర్థః. ౭౮. ఏవం దేహదాత్తానం
విచ్యేంద్రియభ్యస్తం వివేచయతి - నాపీంద్రియాణ్యత్తా తేహం సాధనత్వాద్గాత్రా
దివత్సప్తాదమీషు ఇంద్రియేషు తవాత్మభావః కేనాపి ప్రకారేణ నోపపద్యతే. తేహ
మనాత్మత్వేఽన్యదపి హేతుద్వయమాహ - చక్షురాదేర్ఘటాదివదనాత్మత్వమేవ. చక్షు
ర్నదీయమిత్యాదిభేదావగతేః స్వప్నసుషుప్తి భావే తత్ప్రత్యేఽమీషాం విరహోచ్చ.
పశ్యామి శృణోమిత్యాదిప్రత్యయస్తు పూర్వవద్దృష్టవ్యః - వ. ౭౯. ఇంద్రియసము
దాయ ఆత్మా ఉత ప్రత్యేకమితి వికల్పాద్యం ప్రత్యాహ—యద్యేహమింద్రియాణాం
సముదాయగా ఆత్మతా స్యాత్తర్హ్యైకస్యేంద్రియస్య నాశే సముదాయనాశా దాత్మతా
ఋద్ధిర్న స్యాత్. ద్వితీయముత్థాప్య నిరాచక్షే-ప్రత్యేకమాత్మత్వముచ్యతే చేక్షర్హి
బహునాయకత్వేన విరుద్ధాదిక్రియత్వావశ్యకత్వాచ్ఛరీరమేవ నశ్యేత్ - ఇం. ౮౦.
కించ యది చక్షురాదేరన్యతమగోచరమాత్మత్వం స్యాత్తర్హి చక్షుర్విసాశసమయే స్తరణం
నైవ స్యాత్తత్ర హేతుః స్మరణానుభవయోరేకాత్మాశ్రయత్వాత్. కించ యోఽహం
దృష్టవానోఽహం శృణోమితి దృష్టశ్రుతార్థవిషయప్రత్యభిజ్ఞా చ న స్యాత్తస్మా
దింద్రియాణ్యప్యాత్మా న భవంతీత్యర్థః - వ. ౮౧. నన్నస్తు తర్హి మన ఏవాత్మేతి
తత్రాహ-మనోప్యాత్మా న భవతి కరణత్వహేతోర్నదీయం మనోఽన్యతో గతమభూ
దితి భేదప్రతీతేః. సుషుప్తా వ్యభిచారితాయాశ్చ చిన్ననసో రైలక్షణ్యం - ఉ. ౮౨.

కృతా న చ బుద్ధేరపి చాఽఽత్తతా స్ఫుటం, అపి భేదగతేరనన్వయా
త్కరణాదావీవ బుద్ధిముష్ణభోః. ౮౩. నాహం కృతిశ్చరమథాతుపద
ప్రయోగాత్ప్రాణా మదీయా ఇతి లోకవాదాత్, ప్రాణోఽపి నాత్మా
భవితుం ప్రగల్భస్సర్వోపసంహారిణి స న్నుషుప్తే. ౮౪. ఏవం శరీరాద్య
వివిక్త ఆత్మా త్వంశబ్దవాచ్యోఽభిహితో, ఽత్ర వాక్యే, తదోదితం
బ్రహ్మ జగన్నిదానం తథా తథైక్యం పదయుగ్మబోధ్యమ్. ౮౫. కథం
తదైక్యం ప్రతిపాదయే ద్వచ స్సర్వజ్ఞసంమూఢసదాభిషిక్తయోః,
నప్రేయకతా సంతమసప్రకాశయో స్సందృష్టపూర్వా న చ దృశ్యతే

ఉత్తం న్యాయం బుద్ధావతిదిశతి-ఆనయైవ దిశా నిరాకృతత్వాత్ బుద్ధేరప్యాత్మతా
స్సప్తం యథాతథా నాస్తి. స్ఫుటత్వమావేదయతి-మదీయా బుద్ధిరన్యతోఽభూదితి
భేదావగతేషుషుప్తావనన్వయాచ్చ కరణాదావీవ బుద్ధిమప్యాత్మత్వేన మైవాంగీకరు-
వియో. ౮౩. అస్తు తద్వి అహం ప్రత్యయగోచరోఽహంకారవినాత్తేతి తత్రాహ-
అహంకృతిరహంకారోఽప్యాత్మా న భవతి. తత్ర హేతుశ్చరమేఽంత్యే కృతిరితి
థాతుపదస్య ప్రయోగాత్. తద్వి సుషుప్తా వపి లయరహితః ప్రాణ వినాత్మాఽఽస్తితి
తత్రాహ-సర్వోపసంహారిణీ సుషుప్తేః సన్నపి ప్రగల్భః ప్రాణ ఆత్మా న భవతి తత్ర
హేతు ర్దీయాః ప్రాణా ఇతి లోకవాదాత్ - ఇం. ౮౪. ఉపసంహరతి - ఏవం
భూతో దేహాదివిలక్షణ ఆత్మా తదవివిక్త స్తస్మిన్ పదవాచ్య స్తత్త్వమసి వాక్యేఽభి
హితః. త్వం పదార్థం ప్రదర్శ్య తత్పదార్థమాహ-తథా ఽత్ర వాక్యే తత్పదేన జగ
త్కారణం బ్రహ్మోక్తం అఖండార్థమాహ - తథా ఽత్ర వాక్యే పదద్వయబోధ్య
మైక్య ముదితం-ఉ. ౮౫. తత్త్వంపదార్థయో రైక్యం వాక్యార్థం శ్రుత్వా శిష్య
ఉవాచ - సర్వజ్ఞ సంమూఢసదాభిషిక్తయో స్తత్త్వంపదార్థయో స్తద్వివిక్త మైక్యం
తత్త్వమసి వాక్యం కథం ప్రతిపాదయేత్? హి యస్తాత్తమః ప్రకాశయో రేకతా
పూర్వం నైవ దృష్టా నచాధునా దృశ్యతే తథాచాయం ప్రయోగ స్తత్త్వమసి వాక్య
స్థతత్త్వంపదార్థయో రైక్యం న సంభవతి విరుద్ధధర్మవత్త్వా త్తమః ప్రకాశవదితి.
నను హేతురస్తు సాధ్యం మాస్తు నచ తమః ప్రకాశయో రప్యేకతావత్తిస్తయో ర్భావా
భావరూపతయా తదనుపపత్తే స్తస్మా ద్భావాభావరూపాపాధిసత్త్వా దప్రయోజకత్వ
మస్యేతిచేన్న తమసోఽపి భావరూపత్వా త్తమోఽభావరూపమితి వాదీ ప్రవృత్తయః
కిమిలాకాభావ మాత్రం తమః కింవా రూపదర్శనాభావమాత్రం? ఆద్యేఽపి కిమే

౭ధునా. ౮౬. సత్యం విరోధగతి రస్తి తు వాచ్యగేయం సో ౭యం
పుమానితివదత్త విరోధహానేః, ఆదాయ వాచ్య మవిరోధి పదద్వయం
త ల్లక్ష్యైకబోధనవరం నను కోవిరోధః. ౮౭. జహీహి దేహాదిగతా

తైకం తమ ఏకైకాలోకాభావః కింవా సర్వాలోకాభావః? ఆద్యేఽపి కింప్రాగభావః?
త్రితయమపి నసంభవతి సమిత్పరిణసంతతే దేశే ప్రదీపాలోకజన్మవినాశయో స్యతో
స్త్రయాణాం సత్వేఽపి తమోబుద్ధ్యదర్శనాత్. నను ప్రాగభావాద్యవస్థాసు తమోబుద్ధ్య
భావో విరోధ్యాలోకనిబంధనఇతిచే త్తథా ౭పి విరోధ్యభావసహితప్రాగభావాదే స్త
మోబుద్ధ్యలంబనత్వస్యావశ్యకవక్తవ్యత్వేన విరోధ్యభావగిరా ప్రాగభావోక్తా ప్రధ్వంసే
౭నుపపత్తి స్తదుక్తా ప్రాగభావే ౭న్యోన్యాభావోక్తావాలోకసత్వే ౭పి తదభావస్య
భావా త్తమోబుద్ధి స్సామ్యత్ ద్వితీయే ౭పి కిమస్య సర్వేషా మాలోకానాం సన్నిధానం
నివర్తక ముత్తైకైకస్య? ఆద్యే సర్వాలోక మంతరేణ తన్నివృత్తి ర్నుస్యాత్ ద్వితీయే
౭ప్యేకైకస్య సర్వాలోకాభావనివర్తకత్వాభావా త్తమోబుద్ధ్యాపత్తిః అంట్యే ౭పి
కిమేకైకస్య రూపస్య దర్శనమాత్రాభావః ఉత సర్వస్య? ఆద్యేఽపి కిం రూపదర్శన
మాత్రాభావః ఉత యత్ర తమోబుద్ధి స్తతత్త్వ రూపదర్శనాభావః? నాద్యః బహులాంధ
కారసంప్రతాపవరకాంతరవస్థితస్యాపి బహిరూపదర్శనేన సహపవరకాంత స్తమోదర్శ
నాత్. న ద్వితీయః ప్రాగభావాదివికల్పాసహత్వాత్. నను రూపవతో ద్రవ్యస్య స్పర్శ
వత్త్వనియమా త్తద్రహితం తమః కథం రూపవద్ద్రవ్య మవగమ్యతే? తథాచ ప్రయోగ
స్తమో నీరూపం స్పర్శవిధురత్వా దాకాశవదిచే న్న-వాయో రన్యత్ర స్పర్శవద్ద్రవ్యస్య
రూపవత్త్వనియమే ౭పి రూపరహితస్య స్పర్శవతో వాయో రభ్యుపగమా త్తథాచ
యత్సపర్శవత్తద్రూపవద్యభావతూది రితి వ్యాప్తే ర్యథా వాయో భంగ స్తథా
యద్రూపవత్తత్సపర్శవదితి వ్యాప్తే స్తమసిసంగాః న చ ప్రమాణాభావః తమాలమాలా
శ్యామలం తమ ఇత్యుపలంభా దితి సంక్షేపః. ౮౬. ఏవముక్తో గురు రాహ - సత్య
మియంవిరోధావగతి స్తు వాచ్యగా ౭స్తి ఏవ మర్థ మంగీకృత్యైక్యం కథం ప్రతిపాదయే
దితి యదుక్తం తత్రాహ-సో ౭యం పుమా నితి వాక్యవదస్తి ౭ వాక్యే విరోధహానే
రవిరోధి వాచ్య మాదాయ పదద్వయం తయో ర్లక్ష్యైక్యబోధనవరమేవం సతి న కో
౭పి విరోధః. అయమర్థః యథా సో ౭యం పుమా నితి వాక్యే శచ్చబ్ధార్థస్య తత్కాల
విశిష్టస్య పుంసః ఇదంశబ్ధార్థస్యైతత్కాలవిశిష్టస్య పుంస త్వైక్యాసంభవే ౭పి సో ౭య
మితి పదద్వయం జవాదజహల్లక్షణయా విరుద్ధం తత్కాలైతత్కాలవిశిష్టత్వాంశం
విహాయ పురుష మవిరోధి వాచ్యాంశ మాదాయ శ్లక్ష్యైక్యబోధనవరం తద్వత్తత్వ
మసివాక్యం స్వజ్ఞత్వ సము ఛేత్వ రూపస్య విరోధినో ౭ంశస్య హాసం కృత్వా ౭పి

మహం ధియం చిరార్జితాం కర్తృశతై స్సుదుస్త్వజాం, వివేకబుద్ధ్యా పర
మేవ సంతతం ధ్యానాఽఽత్త భావేన యతో విముక్తతా. ౮౮. సాధా
రణే వపుషి కాకస్పగాల వహ్నిమాత్రాదికస్య మమతాం త్యజ దుఃఖ
హేతుమ్, తద్వ జ్ఞహీహి బహి రర్థగతాం చ విద్వత్ చిత్తం బధాన
పరమాత్మని నిర్విశంకమ్ ౮౯. తీరా తీరం సంచర స్తీరమత్స్య స్తీరా
ద్భిన్నో లిప్యతే నాపి తేన, ఏవం దేహీ సంచరత్ జాగ్రదాదౌ తస్మా
ద్భిన్నో నాపి తద్ధర్మకోవా. ౯౦. జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తిలక్షణ మదో
వస్థాత్రయం చిత్తనా త్వయ్యేవానుగతే మిథోవ్యభిచరద్ధీసంజ్ఞమజ్ఞా

రోధివాచ్య చిదంశమాదాయ పదద్వయం తల్లక్ష్యైక్యబోధనపర మితి-వ. ౮౭. యస్మా
దేవం తస్మా చ్చిరార్జితాం దేహాదిగతా మహంబుద్ధిం పరిత్యజ కయా మత్యేతి. తత్రాహ
ఉక్తవివేకబుద్ధ్యా యతః కర్తృశతై రతిశయేన దుస్త్వజాం. తర్హ్యనాం మతిః క్వవిధే
యేతి తత్రాహ సంతతం పరమాత్మన మేవాఽఽత్తభావేన చింతయ కిం శత ఇతిచేత్త
త్రాహ యతః పరస్యైవాత్మభావేన చింతనాద్విముక్తతా లభ్యత ఇత్యర్థః. 'ఆత్మానం
చేద్విజానీయాదయమస్తీతి పూరుషః, కిమిచ్ఛ న్మనస్య కామాయ శరీరమనుసంజ్వరే'
దితి శ్రుతే-ఉ. ౮౮. యత్ర మమతాప్యయుక్తా తత్రాహంతాయాః కాకధేన్యా
శయేనాహ కాకాదేస్సాధారణత్వా ద్వపుషి దుఃఖహేతుం మమతాం త్యజ తద్బహి
రర్థవిషయాం చ దుఃఖకారణభూతాం తాం పరిత్యజ తదుక్తం 'యావతః కరుతే జంతుః
సంబంధాన్తనసః ప్రియాత్, తావంత ఏవ భన్యంతే హృదయే శోకశంకషః' ఇతి
మమతా దుఃఖ హేతుభూతేతి త్వం జానాసీత్కాశయేనాహ హేవిదన్వితి. కర్తవ్య
ముపదిశతి నిర్విశంకం సమస్తశంకాకలంకవినిర్ముక్తం విజాతీయప్రత్యయరహితం చిత్తం
పరమాత్మనిస్థాపయ-వ. ౮౯. నను జాగ్రత్స్వప్నసంచారిణ స్తదభిన్నత్వా తద్ధర్మకత్వా
బాహ్యకథం పరమాత్మనోఽభేదేన చింతనీయత్వ మితి చేత్తత్రాహ యథా మహామత్స్య
స్తీరా తీరం సంచరత్ తీరా ద్భిన్న ఏవ సత్వభిన్నో నాపి తేన తీరేణ లిప్యతే ఏవ
మాధ్యాసిక సంబంధేన దేహీ ఆత్మా జాగ్రదాదౌ సంచరత్ తస్మాద్భిన్న ఏవ నాపి
జాగ్రదాదిరూప ధర్మవాన్వా. తథాచ శ్రుతిః. 'తద్యథా మహా మత్స్య ఉభే కూలే
అనుసంచరతి పూర్వంచా పరం చైవ మేవాయం పురుష యేతావుభావస్తావనుసంచరతి
స్వప్నాంతం చ బుద్ధాంతం'చేతి-కాలినీ. ౯౦. తర్హ్యనుభూయమానం జాగ్రదాద్యవస్థా
త్రయం కస్మేతిచేత్తత్రాహ జాగ్రదాదిలక్షణ విద మవస్థా త్రయం వృత్తిచారం గచ్ఛ

నతః, క్షప్తం రజ్జ్వదమంశకే వసుమతీ చ్ఛిద్రాహిదండాదివత్తద్భ్రీహ్మసి
తురీయ ముజ్జితభయం మాత్వం పురేవ భ్రమిః. ౯౧. ప్రత్యక్షమం
పరపదం విదుషోఽంతికస్థం దూరం తదేవ పరిమూఢమతే ర్జనస్య, అంత
ర్భూహిశ్చ చితిరస్తి నవేతి కశ్చి చ్చిన్వ స్థూహి ర్భూహి రహో మహిమాత్మ
శక్తేః. ౯౨. యథా ప్రసాయాం బహవో మిళంతే ఊణే ద్వితీయే బత
భిన్నమార్గాః, ప్రయాంతి తద్వద్భవహునామభాజో గృహే భవం
త్యత్ర నకశ్చిదంతే. ౯౩. సుఖాయ యద్యత్క్రియతే దివానిశం సుఖం
నకించిద్భవదుఃఖమేవ తతే, వినా న హేతుం సుఖజన్య దృశ్యతే హే
తుశ్చ హేత్వంతరసంనిధౌ భవేత్. ౯౪. పరిపక్వమతేః సకృచ్ఛృతం

ద్బుద్ధిసంక్షకం చిత్స్వరూపే త్వయ్యేవానుగతే కల్పితం తత్రేంద్రియజన్యజ్ఞానావస్థా
శాగ్రదవస్థా ఇంద్రియాజన్యవిషయాపరోక్షజ్ఞానావస్థా స్వప్నావస్థా అవిద్యాగోచరా
ఽవిద్యావృత్తవస్థా సుషుప్త్యవస్థా అనువృత్తే వ్యావృత్తం కల్పిత మిత్యత్ర దృష్టాంత
మాహ. — రజ్జ్వో రిదమంశేఽనువృత్తే వ్యావృత్తం భూమిచ్ఛిద్రసర్పదండాది యథా
కల్పితం తద్వత్ తస్మాదవస్థాత్ర యవరత్వాత్తురీయం శివం చతుర్థ మిత్యుక్తమతపివ
పరిత్యక్తనిఖిలభయం బ్రహ్మసి తస్మాత్సూర్వవద్భ్రమం మాగాః శార్దూ. ౯౧. ఏవం
భూతం స్వాత్మానం జనః కిమితి నావగచ్ఛతీతి న శంకసియ మాత్మశక్తే ర్భూహిమ్నా
ఽనిర్వచసియత్వాదిత్యాశయేనాహ ప్రత్యక్షమం ప్రాతిలోమ్యేనాసజ్జడదుఃఖాత్తకా
హంకారాది విలక్షణతయా సచ్చిదానందాత్తత్వేనాంచలి ప్రకాశత ఇతి ప్రత్యగతి
శయేన ప్రత్యగితి ప్రత్యక్షమం పరం పదం విదుష సృమిపజ్ఞం పరిమూఢమతే ర్జనస్య
తదేవ దూర మేవం విధం చైతన్య మంతర్భూహి రస్తి తథాఽసి కశ్చనాశుద్ధచిత్తో బహి
ర్భూహి శ్చిన్వన్నవేతి అహో ఆత్మశక్తే రయం మహిమా-వ. ౯౨. అథ తత్త్వజ్ఞానా
వృత్తిచారిసాధనాయ వైరాగ్యాయాహ యథా జలపానశాలాయాం బహవో మిళంతి
ఊణే ద్వితీయే భిన్నమార్గాః ప్రయాంతి తథా గృహే బహునామభాజో భవంతి
అంతే మరణానంతర మత్ర గృహే శోఽసి న భవతి-ఉ. ౯౩. కించ దివానిశం
సుఖాయ యద్యత్క్రియతే తతస్తతః కించిదపి సుఖం న భవతి ప్రత్యుత తస్మాద్భూ
దుఃఖమేవ యతః పుణ్యరూపం హేతుం వినా సుఖజన్య న దృశ్యతే హేతుశ్చ జన్మాంత
రీయహేతో స్ఫున్నిధౌ భవేత్ 'పుణ్యేన కర్మణో'తి శ్రుతేః. వంశస్థం. ౯౪.
తస్మాదేవంభూతసంసారా ద్విముక్తి మిచ్ఛతా శ్రుతివచసా ఆత్మసాక్షాత్కారవిః

జనయే దాత్మధియం శ్రుతే ర్వచః, పరిమందమతేః శనైః శనైర్గురు
పాదాబ్జనిషేవణాదినా. ౯౫. ప్రణవాభ్యససోక్తకర్తవ్యోః కరణేనాపి
గురో ర్నిషేవణాత్, అవగచ్ఛతి మానసం మలం త్నమతే తత్త్వముదీ
రితం తతః. ౯౬. మనోఽనువర్తేత దివానిశం గురౌ గురుర్నిసాక్షా
చ్ఛివ ఏవ తత్త్వవిత్, నిజానువృత్త్యా పరితోషితో గురు ర్వినేయవక్త్రం
కృపయాహి వీక్షతే. ౯౭. సాకల్పవల్లీవ నిశ్శేష్ట మర్థం ఫలత్యవశ్యం
కిమకార్య మస్యాః, ఆజ్ఞా గురో స్తత్పరిపాలనీయా సామోద మానీ
య విధాతు మిష్టా. ౯౮. గురూపదిష్టా నిజదేవతాచే త్కుప్యే త్తదా
పాలయితా గురుః స్యాత్, రుష్టే గురౌ పాలయితా న కశ్చి ద్గురౌ
న తస్మా జ్జనయేత కోపమ్. ౯౯. పుమా స్సుమర్థం లభతే ఽపి చోదితం

సంపాదనీయః సచ పరిపక్షమతే సృకృచ్ఛ)వణేన మందమతేస్తు గురుపాదాబ్జనిషేవ
ణాదినాశనైఃశనై రిత్యాశయేనాహ పరితివియో. ౯౫. శనైశ్శనై రిత్యాది విప్రుణోతి
ప్రణవాభ్యససోక్తస్య త్రికాలస్నానాదిరూపస్య కర్తవ్యః కరణేన గురో ర్విశేషేణ
శుశ్రూషణాచ్చ మానసం మల మవగచ్ఛతి తతశ్చ కథితంతత్త్వం త్నమతే ధారణాయ
యోగ్యం భవతి. అధేదానీం 'యస్య దేవే పరా భక్తి ర్యథా దేవే తథా గురౌ,
తస్యైతే కథితాహ్యర్థాః ప్రకాశంతే మహత్తనః' గురుప్రసాదా త్పరమాత్మలాభః
'తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయే'త్యాదికాస్త్రమనుసృత్య గురుభక్తేస్తత్త్వ
జ్ఞానాంతరంగసాధనత్వం బోధయితు మారభతే ఆహర్నిశం మనో గురూవసువర్తేత
అత్యావశ్యకతాబోధనాయ లిజ్ ప్రయోగః. హి యస్మా త్తత్త్వవి ద్గురు స్సాక్షా
చ్ఛివ ఏవ తదుక్తం- 'గురు ర్భువ్త్వ గురు ర్విష్ణు ర్గురు ర్దేవో మహేశ్వరః, గురుః పితా
గురు ర్భ్రాతా గురు రేవ పర శ్శివ' ఇతి నను శివస్వరూపగురో రనువృత్తిః కిమర్థం కర్త
వ్యేతిచే త్తత్రాహ హి యస్మా త్స్వస్య గురో రనువృత్త్యా పరితోషితో గురు శ్శివ్య
ముఖం కృపయా వీక్షతే. వంశ. ౯౬-౯౭. కింతత ఇతి తత్రాహ—సా గురో రాజ్ఞా
సమ్యక్ పరిపాలనీయా యతః కల్పవల్లీవ స్వేష్టమర్థ మవశ్యం ఫలతి కిమసాధ్య
మస్యా అత స్సా ఆజ్ఞా మోదమానీయ హర్షం స్రావ్య విధాతు మిష్టా-ఉ. ౯౮. కించేష్ట
దేవా దపి గురు ర్గరియానిత్యాశయేనాహ గురూపదిష్టా నిజదేవతా తుప్యేచ్చే త్తదా
గురుః పరిపాలయితా స్యాత్ రుష్టే గురౌతు పరిపాలయితా కశ్చి దపి నాస్తి తస్మా
ద్గురౌ కోపం కదా ఽపి నోత్పాదయేత్. తదుక్తం బ్రహ్మవైవర్తే 'శివే రుష్టే గురు
స్తాతా గురౌ రుష్టే న కశ్చనేతి. ౯౯. నను విహితానుష్ఠానా త్పరివిధిపరస్థానా చేష్ట

భజ నివృత్తః ప్రతిషిద్ధనేవనాత్, విధిం నిషేధం చ నివేదయత్యసౌ
 గురో రనిష్టచ్యుతిరిష్టసంభవః. ౧౦౦. ఆరాధితం దైవత మిష్టమర్థం
 దదాతి తస్యాధిగమో గురో స్స్యాత్, నోచే త్కథం వేదితు మిశ్వ
 రో ఽయ మతీంద్రియం దైవత మిష్టదం నః. ౧౦౧. తుష్టే గురౌ త్సు
 ష్యతి దేవతాగణో రుష్టే గురౌ రుష్యతి దేవతాగణః, సదాత్మ భావేన
 సదాత్మ దేవతాః పశ్యన్త సౌ విశ్వమయో హి దేశికః ౧౦౨. ఏవం పురా
 ణగురుణా పరమాత్మ తత్త్వం శిష్టో గురో శ్చరణయో ర్నిపపాత తస్య,
 ధన్యో ఽస్త్యహం తన గురోకరుణాకటాక్షపాతేన పాతితతమా ఇతి
 భాషమాణః. ౧౦౩. తత స్సమాదిశ్య సురేశ్వరాఖ్యాం దిగంగ
 నాభిః క్రియమాణసఖ్యామ్, సచ్చిష్యతాం భాష్యకృతశ్చ ముఖ్యామ
 వాప తుచ్ఛీకృతథాత్మసౌఖ్యామ్. ౧౦౪. నిఖలనిగమచూడాచింత
 యా హంతయావత్స్వపదమధికసౌఖ్యం నిర్విశ నిర్విశంకమ్, బహు

లాభోఽనిష్టనివృత్తిశ్చ భవిష్యత్కథః కింగురుసేవయేత్కాశంక్యాఽఽహం యద్య ప్రతి
 షిద్ధనేవనా నివృత్తో విహితం భజ మ్నమా మ్నమర్థం లభతే తథాఽపి విధినిషేధా న
 స్వతో విజ్ఞాతుం శక్యా కింత్వసౌ గురు రేవ విధిం నిషేధం చ నివేదయతి తస్మాద్గురో
 రేవానిష్టచ్యుతి రిష్టోత్పత్తి శ్చ - వంశ. ౧౦౦. నన్వారాధితం దైవతమేవేష్ట మర్థం
 దదాతీత్యాశంక్యాహ - ఆరాధితం దైవత మర్థం దదాతి తథా ఽప్యస్య దైవతస్య
 ప్రాప్తిః గురోరేవ భవతి నోచేన్నో ఽస్తాక మిష్టద మతీంద్రియం దైవతమయమజ్ఞో
 వేదితుం విజ్ఞాతు మిశ్వర స్సమర్థః. కథం స్యా న్న కేన్నాపి ప్రకారేణేత్యర్థః. ఉ. ౧౦౧.
 దేవగణస్య గురుతుష్ట్యాద్యను తుష్ట్యాదిమత్త్వా త్స ఏవ ప్రయత్నేన తోషణీయ ఇత్యా
 శయేనాహ తుష్ట ఇతి - హి యస్తా త్సదైవ సద్రూపా ఆత్మదేవతా ఆత్మభావేన
 పశ్యన్త సౌ దేశికో విశ్వమయః. ౧౦౨. ఏవం పురాణగురుణా శ్రీశంకరాచార్యేణ
 పరమాత్మతత్త్వం ప్రతి శిక్షితః హేగురో తవ కటాక్షపాతేన దూరీ కృతాజ్ఞానో
 ఽహం ధన్యో ఽస్మీతి భాషమాణ స్తస్య గురోశ్చరణయో ర్నిపపాత-వన. ౧౦౩.
 తతః దిగంగనాభి స్సమం క్రియమాణసఖ్యాం సర్వదిగ్విస్తాం సురేశ్వరాఖ్యాం
 సమాదిశ్య - తుచ్ఛీకృతం హిరణ్యగర్భసౌఖ్యం యయా తాం భాష్యకారస్య ముఖ్యాం
 శిష్యతాం చావాప-ఉ. ౧౦౪. సురేశ్వరసంజ్ఞాం ప్రాప్య వాసం క్వ కృతవానిత్యా
 కాంతాయా మాహ- నిఖలవేదాంతచింతయా యావత్స్వపరం స్వస్య బ్రహ్మ లోకా
 దప్యధికసౌఖ్యం యో నిర్విశంకం విశంకారహితం నిర్విశక్ బహుకాలం సర్వదాం

తిథమభితో ౭సౌ నర్తదాం నర్తదాం తాం మగధభువి నివాసం
నిర్తమే నిర్తమేంద్రః ౧౦౫. ఇతి వశీకృతమండనపండితః ప్రణతనత్క
రణత్రయదండితః, సకలసద్గుణమండలమండితస్స నిరగాత్మతద్వర్త
ఖండితః. ౧౦౬. కుసుమితవివిధపలాశ భ్రమదళికులగీతమధురనిస్వానమ్,
పశ్యన్విపినమయాసీదాశాం కీనాశపాలితామేషః. ౧౦౭. తత్ర
మహారాష్ట్రముఖే దేశే గ్రంథాస్పృచారయన్ ప్రాజ్ఞతమః, శమిత
మతాస్తరమానశ్శనకై స్సనకోపమో ౭గమచ్ఛీకైలమ్. ౧౦౮. ప్ర
పుల్లమల్లి కావనప్రసంగసంగతామితప్రకాండగంధ బంధురప్రవాతధూ
తపాదవమ్, సదామదద్విపాధిపప్రహరశూరకేసరివ్రజం భుజంగభూష
ణప్రియం స్వయంభుకౌశలమ్. ౧౦౯. కలికల్తషభంగాయాం సో

కాతుకదాం తాం నర్తదాం నదీమభితో ౭సౌ నిర్తమానాం మమతారహితానామిం
ద్రః సురేశ్వరో మగధభూమా వాసం నిర్తమే - మా. ౧౦౫. ఆథాచార్యవృత్తాంత
మాహ-ఇత్యేవం వశీకృతో మండనపండితో యేన ప్రణతానాం సతాం కరణత్రయం
దండితం యేన తత్ర మనః ప్రాణాయామాద్యుపదేశేన వాఙ్మానోపదేశేన కర్తాసీహో
పదేశేన సర్వైస్సద్గుణమండలైరలంకృతః కృతం దుర్వతానాం ఖండితం ఖండనం
యేన స నిరగాత్-దుత్ర. ౧౦౬. కామాశాం ప్రతి నిరగాదిత్యాకాంక్షాయామాహ
కుసుమితేషు వివిధవత్రేషు భ్రమద్భిర్భీమరవలైర్గీతో మధురశబ్దో యత్ర తథా
భూతం వనం వశ్యోక్ యమపాలితాం దక్షిణాం దిశమేషః శ్రీశంకరో ౭యాసీత్.
'ఆర్యాశకలద్వితయం వ్యత్యయరచితం భవేద్వస్యాః, సోద్గీతిః కిల కథితా కద్వద్వ
త్యంశభేదసంయుక్తా. ౧౦౭. తస్యాం యమాశాయాం మహారాష్ట్రప్రముఖే దేశే
గ్రంథాన్ ప్రచారయన్ ప్రాజ్ఞతమశ్శమితో మతాంతరాభిమానో యేన స సనకోపమః
శ్రీకైలం పర్వతమగమత్ 'ఆర్యాపూర్వార్థం యది గురుజై కేనాధీకేన నిధనే యుక్తం,
ఇతరత్తద్వన్నిఖిలం భవతి యదీయముదితేయమార్యా గీతిః. ౧౦౮. తం విశిష్య-ప్రపుల్ల
మల్లికానాం వనానాం ప్రసంగో యస్య స చాసౌ సంగతానామసంఖ్యాతానాం
ప్రకాండానాం శాఖానాం గంధేన బంధురస్పందరః ప్రవాతస్తేన కంపితా వృక్షా
యత్ర తం. 'ప్రకాండో విటపే శస్త్ర' ఇతి విశ్వప్రకాశః. సదామదానాం గజాధి
పానాం ప్రహరే శూరాణాం కేసరిణాం సింహానాం సమూహో యత్ర తం - భుజం
గభూషణస్య శివస్య ప్రియం హిరణ్యగర్భస్య కౌశలమిత్యర్థః. 'పురా లఘుర్ధరుస్తతో
భవేచ్ఛ పంచచామరం'. ౧౦౯. ఆద్రేస్సమీపం చలంతస్తరంగా యస్యాః పున

౭ద్రేరారాచుల త్తరంగాయామ్, అధరీకృతతుక్తాయాం ససా పా
తాళగామిగక్తాయామ్. ౧౧౦. నమన్తోహభంగం నభోలేహిశృంగం
త్తుటత్పావసంగం రటత్పక్షిభృంగమ్, సమాశ్లిష్టగజ్జం ప్రహృ
ష్టాంతరంగం తమారుహ్య తుంగం దదర్యేళలింగం. ౧౧౧. ప్రణ
మద్భవబీజభర్జనం ప్రణిపత్యామృతసంపదార్జనమ్, ప్రముమోద సమల్లి
కార్జునం భ్రమరాంబాసచినం నతార్జునమ్. ౧౧౨. తీరరుహైః కృష్ణా
యా స్తీరే౭వాతీన్తిరిహితోష్ణాయాః, ఆవర్జితత్పష్టాయా ఆచా
ర్యేంద్రో నిరస్తకాన్త్యాయాః. ౧౧౩. తత్రాతిచిత్రపదమత్రభవా
న్పవిత్రకీర్తి ర్విచిత్రసుచరిత్రనిధిస్సుధీంద్రా, అగ్రహాయత్ప్రతమ
సద్భవనిగ్రహార్థమగ్రాన్యచుగ్రసుగుణా వ్యహదగ్రయాయీ. ౧౧౪.

శ్వాధరీకృతస్తుంగః పర్వతో యయా. 'తుంగః పున్నాగనగయోస్తుంగః స్యాదున్న
తేన్యవ'దితి విశ్వప్రకాశః. తథాభూతాయాం కలికల్పవవినాశసమర్థాయాం పాతా
ళగామిగంగాయాం స శ్రీశంకరః స్నానం కృతవాక్. ఆర్యాప్రథమదశోక్తం
యది కథమపి లక్షణం భవేదుభయోః, దశయోః కృతయతిశోభం తాం గీతిం
గీతవాన్పుజంగేశః. ౧౧౦. తం. తుంగమారుహ్య శివలింగం దదర్య తుంగం విశిష్యే-
నమతాం మోహస్య భంగో యస్మాత్ గగనాస్వాదనశీలాని శృంగాణి యస్య త్తుట
న్నావస్య సంగో యస్తా ద్రటంతః పక్షిణో భ్రమరాశ్చ యస్మిన్నమృగాలింగితా పా
తాళగామిగంగా యేన ప్రహృష్టమంతరంగం మనో యస్మేతి జడస్య సమస్తవ్యూహరో
ప్యేయముత్తిః క్రియావిశేషణం వా - భుజం. ౧౧౧. తతశ్చ ప్రణమతాం సంస్మృతి
బీజానామవిద్యాకామకర్తవ్యాసనానాం భర్జనం తస్య పునశ్చ మోక్షలక్షణామృతస్య
సంపాదకం భ్రమరాఖ్యాంబాసహాయం సతో౭ర్జునో యస్తే తథాభూతం మల్లికార్జున
సంజ్ఞం పరమేశలింగం ప్రణిపత్య ప్రకర్షేణ మోదమవాప. వియో. ౧౧౨. తతశ్చ
తీరరుహైరామృదివృక్షైః శ్యామాయాస్తిరోహితముష్ణం యస్యాం యయా వా ఆవ
ర్జితా తృప్ తృష్ణా చ యస్యా నిరస్తం కార్జునిం యస్యాస్తథాభూతాయా నద్యా
స్తీరే ఆచార్యేంద్రో౭వాతీత్ గీతిః. ౧౧౩. తత్ర తస్మిన్ తీరే పవిత్రకీర్తిర్విచి
త్రాణాం సుచరిత్రాణాం నిధిర్వహదగ్రయాయీ ఆత్రభవాన్పుజ్యః. శ్రీశంకరో
౭లిచిత్రాణి పదాని యస్మిన్ ఆనంద్రహాణాం దురాగ్రహాణాం నిగ్రహో౭ర్ధః
ప్రయోజనం వా యస్య తథాభూతం కృతం శారీరకాది సుధీంద్రాన్యమగ్రాన్యగుణా
శ్యాంతిదాంత్యాదయో యేష తా నగ్ర్యాక్ శ్రేష్ఠానగ్రహయత్ - ప. ౧౧౪.

అధ్యాపయంతమసదర్థనిరాసపూర్వం కిం త్వన్యతీర్థయశసం శ్రుతిభాష్య
జాతమ్, ఆక్షిప్య పాశుపతవైష్ణవవీరశైవమాహేశ్వరాశ్చ విజితాహి
సురేశ్వరాద్యైః. ౧౧౧. కేచిద్విసృజ్య మతమాత్మ్యమముష్యభావం గతా
విగతమత్సరమానదోషాః, అన్యే తు మన్యువశమేత్య జఘన్యచిత్తా
నిన్యుః క్షణం నిధనమన్య నిరీక్షమాణాః. ౧౧౨. వేదాంతీకృతనీచ
శూద్రవచసో వేదస్వయంకల్పనాః పాపిష్ఠా స్వమపి త్రయీపథమపి
ప్రాయో దహంతః ఖలాః, సాక్షాద్భ్రష్టాణి శంకరే విదధతి స్పర్థాని
బద్ధాం మతిం కృష్ణే పాండ్రకవత్తథా న చరమాం కిం తే లభన్తేగతిమ్.
౧౧౩. వాణీ కాణభుజీచ నైవ గణితాలీనా క్వచిత్కాపిలీ శైవం చాశి
వభావమేతి భజతే గర్వాపదం చార్వాతమ్, దార్ద్రం దుర్గతిమశ్ను తే భువి
జనః పుష్టాతి కో వైష్ణవం నిష్టాతేషు యతీశసూక్తిషు కథాకేళీకృతా
సూక్తిషు. ౧౧౪. తథాగతకథా గతా తదనుయాయీ నై యాయీకం

తిరస్కృతాన్యశాస్త్రయశసం శ్రుతిభాష్యసమూహ మసదర్థనిరాసపూర్వమధ్యాప
యంతం భాష్యకారమాక్షిప్య స్థితాః పాశుపతాదయస్సురేశ్వరపద్మపాదాదిభిరాక్షిప్య
విశేషేణ జితాః. ౧౧౫. తత్ర కేచిత్ప్రియం మతం పరిత్యజ్య విగతమత్సరాదిదోషా
స్సంతః ఆముష్య శ్రీశంకరస్య శిష్యత్వం ప్రాప్తాః అన్యే తు కోపవశం గత్వా యతో
మలినచిత్తా ఆన్య మరణం నిరీక్షమాణాః కాలం నిన్యుః. ౧౧౬. తథాచైవంవిధా
వేదాంతీకృతాని నీచానాం శూద్రాణాం వచాంసి యైః పునశ్చ పాపిష్ఠాః స్వకల్పనా
వీవ వేదః కృతః స్వవేదాంతప్రతిపాద్యమాత్మానమపి వేదత్రయీపథమపి ప్రాయో
దహంతో యే ఖలాస్సాక్షాద్భ్రష్టాణి శంకరే స్పర్థయా నిబద్ధాం బుద్ధిం శ్రీకృష్ణే
మిథ్యానానుదేవపద్విదధతి తే తద్వత్క్రిమంత్యాం గతిం వినాశం మోక్షం చా న
లభంతే ఆపి తు ప్రాప్నువంత్యేన. శార్దూ. ౧౧౭. శంకరసూక్తిషు నిష్టాతేష్వా
చార్యవినేయేషు సత్సు కథాకేళీకృతాసు నర్తకథాత్వం ప్రాప్తాసూక్తిషు మధ్యే
కాణాదీ తు వాణీ నైవ గణితా కాపిలీ సా తు క్వచిల్లీనా క్వ గతేత్యపి న జ్ఞాతా
శైవం పాశుపతానాం వచోఽశివత్వమాప్నోతి ఆర్హతం చ తద్గర్వాపదం భజతే
దార్ద్రం శాక్తానాం చ తద్దుర్గతి మశ్ను తే వైష్ణవం తత్పాలయతుం సమర్థః కో
ఽసి జనో నాస్తీత్యర్థః. ౧౧౮. వినిర్దయం యథాస్మాత్తథా వినిర్దళక్ విశీర్ణతాం
ప్రాప్నువన్ విరుద్ధమతానాం సంకరో యేన తథాభూతే శంకరే సతి తథాగతానాం

వచోఽజని న చోదితో వదతి జాతు తౌతాతితః, విదగ్ధతి నదగ్ధః
ర్విదితచాపలం కాపిలం వినిర్ధయవినిర్ధలద్విమతసంకరే శంకరే. ౧౧౯.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తత్కలాజ్ఞత్వప్రపంచనమ్,
సంక్షేపశంకరజయే సర్గోఽయం దశమోఽభవత్.

సుగతానాం కథా గతా విలయం ప్రాప్తా నై యాయీకవచస్తదనుయాయీ తదనుగామ్య
జని తదసి తథైవ గతం తౌతాతితః కామారిలః చోదితః ప్రేరితోఽసి న చ వదతీతి
పునశ్చ విదితచాపలం కాపిలం వచో దగ్ధా పుష్టా స్థితా వా ధీర్యస్య స నవిదగ్ధతి నాభి
నందతి నైవ పుష్టతీతి వా తదసి తథైవ విలయం గతం - పృథ్వీ. ౧౧౯.

ఇతి శ్రీమత్పురమహాంస పరివ్రాజకాచార్య బాలగోపాలతీర్థ శ్రీపాదశిష్యదత్త
వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే

దశమ స్కంధః.

శ్రీ రఘు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

ఏకాదశసర్గ ప్రారంభః.

తత్రైకదా ౨౨చ్ఛాదితనైజదోషః పాలస్త్యవత్కల్పితసాధు
వేషః, నిర్దానమాయం స్థితకార్యశేషః కాపాలికః కశ్చిదనల్పదోషః ౧.
అసా వపశ్య స్తదనాద్యవశ్యం వశ్యేంద్రియాశ్చైర్దునిభి ర్విమృ
గ్యమ్. ఆదిశ్య భాష్యం సపది ప్రశస్యమాసీనమాశ్రిత్య మునిం
రహస్యమ్. ౨. దృష్ట్యైవ హృష్టస్స చిరాదభీష్టం నిర్ధార్య సంసిద్ధమివ
స్వమిష్టమ్, మహద్విశిష్టం నిజలాభతుష్టం విస్పష్టమాచప్త చ కృత్య
శిష్టమ్. ౩. గుణాం స్తవా౨౨కర్ణ్య మునే౨నవద్యాన్సర్వజ్ఞ్యసౌశీల్య
దయాళుతాద్యాక్, ద్రష్టం సముత్కంఠితచిత్తవృత్తి ర్భవంతమా
గాం విదితప్రవృత్తిః. ౪. త్వమేకవవాత్ర నిరస్తమోహః షరాకృత

అథోగ్రభైరవనిర్ణయం సవరికరం వర్ణయితుముపక్రమతే— తత్ర శస్తిక్ దేశ
ఏకదా ఆచ్ఛాదిత స్వీయదోషస్సీతాహరణాయా౨౨గతరావణవత్కల్పితః సాధువేషో
యేన స్థితః కార్యస్య శేషో యస్య. అనల్పా దోషా యస్తిక్. తథాభూతః కశ్చిదసా
కాపాలికో మాయామానవినిర్దుక్తం మునిమవశ్యదిత్యన్వయః - ఇంద్ర. ౧. మునిం విశి
నస్తి-కామక్రోధాదీనాం వశ్యో న భవతీతి తథా తం వశ్యేంద్రియాశ్చైర్దునిభిర్విమృ
గ్యం ప్రశస్యం భాష్యం సపది ఆదిశ్య రహస్యమేకాంతమాశ్రిత్యాసీనం - ఉ. ౨. స
కాపాలికశ్చిరాదభీష్టం దృష్ట్యా స్వమిష్టం సంసిద్ధమివ నిర్ధార్యహృష్టో మహద్భీరి విశిష్టం
శ్రేష్ఠం నిజలాభేన తుష్టం స్వకర్తవ్యశేషం స్వప్తం యథాస్యాత్తథోక్తవాక్. ౩. తద్వ
చసముదాహరతి-హే మునే౨నవద్యాక్ సర్వజ్ఞ తాద్యాక్ తవ గుణానాకర్ణ్య భవంతం
ద్రష్టం సమ్యగుత్కంఠితా చిత్తవృత్తిర్యస్య విదితా తవ ప్రవృత్తిర్యేన తాదృశో౨హ
మాగతవా నస్తి. ౪. స్వప్రయోజనసిద్ధయే ప్రాతి- అత్ర లోకే నిరస్తమోహస్త్యమే

ద్వైతివచస్సమాహః, ఆభాసి దూరికృతదేహమాన శ్శుద్ధాద్వయో
యోజితసర్వమానః. ౧. పరోపకృత్యై ప్రగృహీతమూర్తిరమర్త్య
లోకేష్వపి గీతకీర్తిః, కటాక్షలేశార్దితసజ్జనార్తిస్సదుక్తిసంపాదితవిశ్వ
మూర్తిః. ౬. గుణాకరత్వా ద్భువనైకమాన్య ససమస్తవిత్త్వాదభి
మానశూన్యః, విజిత్వరత్వాద్దశహస్తితాన్యసాన్వితప్రదత్వాచ్చ మహావ
దాన్యః. ౭. అశేషకల్యాణగుణాలయేషు పరావరజ్ఞేషు భవాదృ
శేషు, కార్యార్థినః క్వాప్యనవాప్య కామం న యాంతి దుష్ప్రిపమపి
ప్రకామమ్. ౮. తస్మాన్మహత్కార్యమహం ప్రపద్య నిర్వర్తితం సర్వ
విదా త్వయా ౭ద్య, కపాలినం ప్రీణయితుం యతిష్యే కృతార్థమా
త్తానమతః కరిష్యే. ౯. అనేన దేహేన సహేవ గంతుం కైలాసమీ
శేన సమం చ రంతుమ్, అతోషయం తీవ్రతపోభిరుగ్రం సుదుష్కరై
రబ్జశతం సమగ్రమ్. ౧౦. తుష్టో ౭బ్రవీత్తాం గిరిశః పుమర్థమభీప్సితం
ప్రాప్స్యసి మత్ప్రియార్థమ్, జుహోషి చేత్సర్వవిదశ్శిరో వా హుతా

వైకః యతః పరాకృతో ద్వైతి వచసా సమాహో యేన స్వయం దూరికృతదేహ
మానో యోజితసర్వస్సై మానో యేన తథాభూతస్త్యమహానీ మానద ఇత్యుక్తః శుద్ధా
ద్వయః పరమాత్మైవా౭భాసి. పాతాంతరే శుద్ధాద్వయే యోజితాని సర్వాణి ప్రమా
ణాని యేన స త్వమేకః సర్వోత్తమత్వేన ప్రకాశన ఇతి వ్యాఖ్యేయం. ౧. అమర్త్య
లోకేషు ఇంద్రాదిదేవలోకేష్వపి గీతా కీర్తిర్యస్య స కటాక్షలేశనార్దితా నాశితా సజ్జ
నానామూర్తిః పీడా యేన స సదుక్తిభిస్సంపాదితా విశ్వస్య మూర్తిర్వేన - ఉపేం. ౬.
విజిత్వరత్వాత్ విజయనశీలత్వాద్దశే హస్తితా హస్తేన గతే గృహీతా అన్యే వాదినో
యేన మహావదాన్యోఽతిశయేన విక్రాణనశీలః. ఉప. ౭. తథా చైవంవిధేషు భవా
దృశేషు కార్యార్థినోఽత్యంతం దుష్ప్రిపమపి కామమనవాప్య కాపి కస్యాంచిదప్యవ
స్థాయాం న గచ్ఛంతి కింతు ప్రాప్త్యైవ యాంతి. ౮. ఏవం స్తుత్వా ౭౭చార్థమభి
ముఖికృత్య కథనీయమాహ-యస్మాదేవం తస్మాత్సర్వవిదా త్వయా నిష్పాదితం మహ
త్కార్య మాసాద్య కపాలినం ఛైరపం ప్రీణయితుం యత్నం కరిష్యే తతః కపాలిప్రీణ
నాదాత్తానం కృతార్థం కరిష్యే-ఉప. ౯. సర్వవిదా త్వయా నిర్వర్తిత మిత్యుక్తం తద్వి
వృణోతి అనేనేతి 'ఉగ్రః కపర్దీ శ్రీకంఠః' ఇత్యమరాదుగ్రంథద్రం-ఉ.౧౦-౧౧.సయో
స్సర్వజ్ఞప్రీతిపయోస్సంగహతే భృతా ఆశా యేన తత్ర తయార్తభ్యే. ౧౨. దిష్ట్యై

శనే భూమిపతేశ్చిరో వా. ౧౧. ఏతావదుక్త్వాంతరథాన్మహేశ
స్తదాహి తత్సంగమాణే ధృతాశః, చరామ్యథాపి ఊతిపో న లబ్ధో న
పర్వవిత్తత్ర మయోపలభః. ౧౨. దిష్ట్యాఽద్య లోకస్య హితే చరంతం
పర్వజ్జమద్రక్షమహం భవంతమ్, ఇతఃపరం నేత్య్యతి మేఽను
బంధః సందర్శనాంతో హి జనస్య బంధః. ౧౩. మూర్ధాభిషిక్తస్య శిరః
కపాలం మునీశితుర్వా మమ సిద్ధిహేతుః, ఆద్యం పునర్నే మనసా
ఽప్యలభ్యం తతః పరం తత్రభవాన్పుమాణమ్ ౧౪. శిరఃప్రదానే
ఽద్భుతకీర్తిలాభస్తవాపి లోకే మమ సిద్ధిలాభః, ఆలోచ్య దేహస్య
చ నశ్వరత్వం యద్రోచతే స త్తమ తత్కురు త్వమ్. ౧౫. తద్యాచితుం
న క్షమతే మనో మే శో వేష్టదాయ స్వశరీరముష్ణతు, భవాన్విర
క్తో న శరీరమానీ పరోపకారాయ ధృతాత్మదేహః ౧౬. జనాః పర
క్లేశకథానభిజ్ఞా నక్తం దివా స్వార్థకృతాత్మచిత్తాః, రిపుం నిహంతుం కులి
శాయ వశ్రీ దాధీచమాదాత్మికల వాంఛితాస్థి. ౧౭. దధీచిముఖ్యాః

భద్రం జాతం మే ఽనుబంధః ప్రకృతస్య కార్యస్యానువర్తనం నేత్య్యతి. 'దోషో
త్పాదే ఽనుబంధ స్సాత్మప్రకృతస్యానువర్తనే' ఇత్యమరః. యతో జనస్య బంధో భవ
ద్దర్శనాపధిరేవ. ౧౩. ఇతఃపరం మే ఽనుబంధస్సేత్య్యతీత్యుక్తేరతఃపరం రాజా
సర్వజ్ఞో వా మిశిష్యతీత్యభిప్రాయం నోపాదద్యాదిత్యాశయేనాహః—మూర్ధేతి. తస్మా
త్పర్వవిద్యవాసేవ పరం ప్రమాణం - ఆఖ్యా. ౧౪. తస్మాత్స్వస్య మమ చ లాభం
దేహస్య చ నశ్వరత్వమాలోచ్య శిరఃప్రదానముచితమేవేత్యాశయేనాహ - శిర ఇతి -
ఉ. ౧౫. నన్వేపం యాచితుం మనస్తే కుతః క్షమతే? ఇత్యాశంక్య భవతో విరక్తత్వా
దిత్యాహ-తచ్ఛిరో యాచితుం మనో మే నోత్సహతే యత ఇష్టదాయ స్వశరీరం శో
వా త్యజతు? భవాంస్తు విరక్తత్వాన్మ దేహమానీ సంప్రతి దేహధారణమపి పరోప
కారాయైవ న త్వభిమాననిమిత్తమిత్యాహ—పరోపకారాయేతి. ౧౬. యద్యపేపం
తథా ఽపి త్వం పరక్లేశకావహం కర్తానుష్ఠాతుం కిమితి ప్రపృతోఽవీత్యాశంక్యాహ
సర్వే ఽపి జనాః పరక్లేశకథానభిజ్ఞా యతో దివానిశం స్వార్థే తత్పర ఆత్మా దేహేం
ద్రియాది చిత్తం చ యేషాం తత్ప్రేదాహరణమాహ—శత్రుం నిహంతుం వశ్ర
నిర్మాణాయేంద్రో దాధీచమభిలషితమస్థి స్వీకృతవాక్ తథాచ యదా సాత్త్విక
ముఖ్యానామియం దశా తదాఽన్వ ద్విధానాం కా కథేతి భావః-ఉప. ౧౭. పదాన్వై
ర్భవాదృతైస్తు స్థిరస్య సర్వగతస్య యశశ్శరీరస్య ప్రాప్తయే క్షణికత్వాత్ శరీరమపి

క్షణికం శరీరం త్యక్త్వా పరాధే స్త్రీ యశశ్శరీరమ్, ప్రాప్య స్థిరం
 సర్వగతం జగంతి గుణైరనర్హైః ఖలు రంజయన్తి. ౧౮. వపుర్ధరంతే పర
 తుష్టిహేతోః కేచిత్ప్రశాంతా దయయా పరీతాః, అస్తాదృశాః కేచన
 సంతి లోకే స్వార్థైకనిష్ఠా దయయా విహీనాః ౧౯. పరోపకారం న
 వినాఽస్తి కించిత్ప్రయోజనం తే విధులైషణస్య, అస్తాదృశాః కామవ
 శాస్తు యుక్తాయుక్తే విజానంతి న హంత యోగిన్. ౨౦. జీమాత
 వాహో నిజజీవదాయీ దధీచిరప్యస్థి ముదా దదానః, ఆచంద్రతా
 రార్కమపాయశూన్యం ప్రాప్తౌ యశఃకర్ణపథం గతో హి. ౨౧. య
 ద్యప్యదేయం నను దేహవద్భిర్నయార్థితం గర్హితమేవ సద్భిః, తథా
 ఽపి సర్వత్ర విరాగవద్భిః కిమస్త్వదేయం పరమార్థవిద్భిః. ౨౨. అఖండ
 మూర్ధన్యకపాలమాహుస్సంసిద్ధిదం సాధకపుంగవేభ్యః, వినా భవం
 తం బహవో న సంతి తద్వత్పుమాంసో భగవన్పృథివ్యామ్. ౨౩.

సుత్యాజ్యమేవేత్యాశయేవాఽఽహ-దధీచిముఖ్యా ఇతి-ఉ. ౧౮. తథా చ కేచిత్ప్రశాం
 తా దయయా వ్యాప్తాః భవాదృశాః పరతుష్టిహేతోశ్శరీరం ధరంతే అస్తాదృశాస్తు
 కేచన దయయా విహీనాః స్వార్థైకనిష్ఠా లోకే సంతి. ౧౯. తస్మాత్పరోపకారిణా
 త్వయాఽవశ్యం శిరో దేయమిత్యాశయవానాహ - పరోపకారం వినా కించి
 త్ప్రయోజనం తవ నాస్తి యతః పుత్రవిత్రలాక్షణానినిర్దుష్టో భవానిత్యాహ—విధు
 లైషణస్యేతి. నను త్వయా ఽపి మమేదం యుక్తం న వేలి విచార్య వక్తవ్యమిత్యాశం
 క్యాఽఽహ-అస్తాదృశాస్తు హే యోగిన్ కామవశత్వాదహో కష్టం యుక్తాయుక్తే
 న విజానంతి. ౨౦. స్వశరీరప్రదానసదృశం యశస్సాధనం త్వన్యన్నాస్త్రేవేత్యాహ-
 జీమాతవాహోభ్యో నిజజీవనదాయీ దధీచిత్స స్వాస్థిదాయీ ద్వాపవీ ప్రలయ పర్యం
 తం నాశశూన్యం యశః ప్రాప్తౌ కర్ణపథం గతో హి ప్రసిద్ధం హి యస్తాత్కర్ణపథం
 గతావతివా. ౨౧. నను దేహస్యాదేయత్వం జానన్మిదమతినిందితం ప్రార్థ
 యనే! ఇత్యాశంక్య యద్యప్యేవం తథా ఽపి పరమార్థవత్సాత్సర్వత్ర విరాగవతాం
 భవాదృశానాం కిమప్యదేయం నాస్తీత్యాలోచ్య ప్రార్థనాం కరోమిత్యాహ—యద్య
 పీతి. ౨౨. నన్వన్యః కల్పిదేవంవిధోఽన్విష్య ప్రార్థ్య ఇత్యాశంక్య యథావిధస్య
 శిరో మమ సిద్ధిహేతుస్తథావిధో భవానేవ న త్వన్య ఇత్యాహ సాధకశ్రేష్ఠేభ్య
 స్సంసిద్ధిదమఖండమూర్ధన్యస్యాఖండితరేతసః కపాలమాహుర్న చ భవంతం వినా
 హే భగవంస్తథావిధవీర్యవంతః పుమాంసో బహవః పృథివ్యాం సంతి. ౨౩. అతో

ప్రయచ్ఛ శీర్షం భగవన్న మస్తాదితీరయిత్వా పతితం పురస్తాత్, తమ
బ్రవీ ద్విక్ష్య సుధీరధస్తాత్కృపాశురావృత్తమనాస్సమస్తాత్. ౨౪.
నై వాభ్యసూయామి వచస్త్యదీయం ప్రీత్యా ప్రయచ్ఛామి శిరో
ఽస్పదీయమ్, కోవాఽర్థి సాత్ప్రాజ్ఞతమో నృకాయం జానన్న కుర్యా
దిహ బహ్వపాయమ్. ౨౫. పతత్యవశ్యం హి వికృష్యమాణం కాలేన
యత్నాదపి రక్షమాణమ్, వర్షామునా సిద్ధ్యతి చేత్పరార్థస్స ఏవ
మర్త్యస్య పరః పుమర్థః. ౨౬. వర్తే వివిక్తే ఽధిసమాధిసిద్ధివిన్దిభస్స
మాయాహి కరోమి తే మతమ్, నాహం ప్రకాశం వితరేతుముత్స
హే శిరః కపాలం విజనం సమాశ్రయ. ౨౭. శిష్యా విదంతీ యద
చింతిత కార్యమేతద్యోగిన్తదేకశరణా విహతిం విదధ్యుః, కో వా
సహేత వపురేతదపోహితుం స్వం కో వా క్షమేత నిజనాథశరీర
మోక్షమ్?. ౨౮. తౌ సంవిదం వితనుతామితి సంప్రహృష్టౌ యోగీ
జగామ ముదితో నిలయం మనస్వీ, శ్రీశంకరో ఽపి నిజధామని జోష
మాస ప్రాచే న కించిదపి భావమసౌ మనోగమ్. ౨౯. శూలీ త్రిపుం

ఽవశ్యం త్వమేవ శిరః ప్రయచ్ఛ, తే నమోస్త్విత్యుక్త్వా ఽగ్రే పతితమధస్తాద్విక్ష్య
సుధీః కృపాశుస్సమస్తాదాకృష్టమనా అబ్రవీత్. ఉపే. ౨౪. తద్వచనముదాహరణి -
నైవేతి. యత ఇహలోకే బహునాశనిమిత్రవంతం నృకాయం జానన్తో వా ప్రాజ్ఞ
తమోఽర్థిసాత్ న కుర్యాత్? అపితు కుర్యాదేవ. అన్యథా తస్య ప్రాజ్ఞతమత్వమేవ
కుతస్త్వమిత్యర్థః - ఇంద్ర. ౨౫. యతో యత్నాదపి రక్ష్యమాణం శరీరం కాలేనా
కృష్యమాణమవశ్యం పతతి తతోఽనేన వర్షణా పరప్రయోజనం సిద్ధ్యతి చేత్తర్హి
స ఏవ మరణాధర్తకస్య పరః పురుషార్థః - ఉ. ౨౬. తస్మాత్ హే సిద్ధివిత్ యథా
వివిక్తే ఽనామధిసమాధి సమాధౌ వర్తే తథా మిథో రహసి సమాయాహి తే ఽభి
మతం కరోమి యతో శిరఃకపాలం ప్రకటం దాతుం ఆహం నోత్సహే అతో విజనం
సమాశ్రయ. ౨౭. కుత ఇతి చేత్తత్రాహ-శిష్యా యద్యేతచ్ఛింతితం కార్యం జానంతి
తర్హి హే యోగిన్ విహతిం విదధ్యుస్తవ కార్యస్య వినాశం కుర్యుః యతో మదేక
శరణాః స్వశరీరత్యాగవన్నిజనాథశరీరమోక్షోఽవ్యసహ్యా ఇత్యాహ - వితత్సం శరీరం
త్యక్తుం కో వా సహేత? నిజనాథశరీరస్య మోక్షం చ కో వా క్షమేత? - ప. ౨౮.
ఇత్యేవం తౌ శ్రీశంకరకాపాలికా సంవిదం వితనుతాం సంభాషణం సంకేతం వా కృత
వంతౌ కతో యోగీ మనస్వీ ముదితస్సృజగామ శ్రీశంకరో ఽపి నిజధామని జోష
మాస తూష్ణం బభూవ మనోగం భావమసౌ కించిదపి న ప్రాక్రవాత్. ౨౯. కంకా

శ్రీ పురతోఽవలోకి కంకాళమాలాకృతగాత్రభూషః, సురక్షనేత్రో
మదఘ్నూర్ణితాక్షో యోగీ యయా దేశికవాసభూమిమ్. 30. శిష్టేషు
శిష్టేషు విదూరగేషు స్నానాదికార్యాయ వివిక్తభాజి, శ్రీదేశికేంద్రే తు
సనందనాఖ్యభీత్యా స్వదేహం వ్యవధాయ గూఢే. 31. తం ధైరవా
కార ముదీక్ష్య దేశిక స్త్యక్తుం శరీరం వ్యధిత స్వయం మనః, ఆత్మాన
మాత్మన్యదయుజ్జ్ఞ యోజయన్సమాహితాత్మా కరణాని సంహరన్.
32. తం ధైరవోఽలోకత లోకపూజ్యం స్వసౌఖ్యతుచ్ఛీకృతదేవరా
జ్యమ్, యోగీశమాసాదితనిర్వికల్పం సనత్సుజాతప్రభృతేరనల్పమ్. 33.
జత్రుప్రదేశే చిబుకం నిధాయ వ్యాత్రాస్యముత్తానకరౌ నిధాయ,
జానూపరి ప్రేక్షితనాసికాంతం విలోచనే సామి నిమిల్య కాంతమ్.
34. ఆసీనముచ్ఛీకృతపూర్వగాత్రం సిద్ధాసనే శేషితబోధమాత్రమ్,
చిన్తాత్రవిన్యస్తపౌషికవర్గం సమాధివిస్తారితవిశ్వసర్గమ్. 35. విలోక్య
తం హంతుమపాస్తశంకస్వబుద్ధిపూర్వార్జితతీవ్రపంకః, ప్రాప్తోద్య
తాసిస్సవిధం సయావద్విజ్ఞాతవాస్పర్శపదోఽపి తావత్. 36.

లానాం శరీరాస్థానం మాలయా కృతా గాత్ర భూషా యేన - ఇంద్ర. 30. శ్రేష్టేషు
శిష్టేషు స్నానాదికార్యాయ విదూరగేషు సత్సు శ్రీదేశికేంద్రే తు సనందనాఖ్యా
ద్యీత్యా దేహం గూఢే వ్యవధాయ వివిక్తభాజి సతి యయావిత్సన్వయః. 31. తం
ధైరవాకారం కపాలినం వీక్ష్య శ్రీశంకరశ్మరీరం త్యక్తుం స్వయం మనో వ్యధాత్
సమాహితాంతఃకరణః ప్రణవం జపన్ యః కరణాని సంహరన్ ఆత్మానం త్వం
వదార్థమాత్మని తత్పదార్థే ఽయుజ్జ్ఞ - ఇం. 32. ధైరవాకారః కాపాలికస్స
త్సుజాతాదేస్స కాకాదనల్పం - ఆ. 33. అంససంధిప్రదేశే చిబుకమధరోష్ఠాధః
ప్రదేశం నిధాయ వ్యాత్రాస్యం వివృతముఖం జానూపరి ఉత్తానకరౌ నిధాయ సామ్య
ర్థం కాంతం శోభంతం - ఉ. 34. ఉచ్ఛీకృతముచ్చైఃకృతం పూర్వగాత్రం శిరో
భాగో యేన సిద్ధాసనే 'మేధా'దుపరి విన్యస్య సవ్యం గుల్ఫం తథోపరి, గుల్ఫాంత
రంచ విన్యస్య సిద్ధాస్సిద్ధాసనం విదు' రిత్యుక్తే ఆసీనం శేషితం అవశేషితం చిన్తాత్రం
యేన తత్రైవ విన్యస్తఇంద్రియవర్గో యేన సమాధినా విస్తారితస్సర్వసర్గో యేన. 35. వివం తం శ్రీశంకరం విలోక్యపాస్తశంకరః స్వబుద్ధిపూర్వమర్జితతీవ్రః పంకః పాపం
యేన ప్రోద్యత్తద్గ నృకాపాలిశో హంతుం యావత్సవిధం ఆచార్యసమీపం ప్రాప పద్
పదోఽపి తావద్విజ్ఞాతవాన్, 36. త్రిశూలముద్యమ్య గురం నిహంతుకామం కపా

త్రిశూలముద్యమ్య నిహంతుకామం గురుం యతాత్మా సముదైక్ష
తాంతః, స్థితశ్చకోప జ్వలితాగ్ని కల్పస్య పద్మపాదః స్వగురోర్హితైషీ.
32. స్తరన్నతైష స్తరదార్తిహారి ప్రహ్లాదవశ్యం పరమం మహస్తత్,
స మంత్రసిద్ధో నృహరేర్నృసింహో భూత్వాదదరోగ్రదురీహచే
ష్టామ్. 3౩. స తత్తణ్ణాత్మబిజస్వభావః ప్రవృద్ధరుడ్విస్తృతమర్త్యభావః,
ఆవిష్కృతాత్మ్యగ్రనృసింహభావస్సముత్పపాతాతులితప్రభావః. 3౪.
సటాఛటాస్ఫీటితమేఘసంఘస్తీవ్రారవత్రాసిత భూతసంఘః, సంవేగ
సంమూర్ఛితలోకసంఘః కిమేతదిత్యాకులదేవసంఘః. ౪౦. త్సుభ్యత్స
ముద్రం సముదూఢరాద్రం రటన్నిశాటం స్ఫుటదద్రికూటమ్, జ్వల
ద్దిశాంతం ప్రచలద్ధరాంతం ప్రభ్రశ్యదక్షం దళదంతరిక్షమ్. ౪౧.
జవాదభిదుత్య శితస్వరూద్రైర్దైత్యేశ్వరశ్యేవ పురానఖాగ్రైః, షీప
త్రిశూలస్య స తస్య వక్షో దదార విక్షిప్తసురారిపక్షః. ౪౨. తత్తా
దృగత్సగ్రనఖాయుధాగ్ర్యో దంష్ట్రాంతరప్రోతదురీహదేహః, నిన్ద్య

లినం యతాత్మా మనసి సముదైక్షత దృష్ట్యా చ తత్ర స్థిత ఏవ సపద్మపాదో జ్వలదగ్ని
కల్పశ్చకోప యతస్సగ్గురోర్హితైషీ - ఉపేం. 32. ఆదానంతరం స్తరతామూర్తి
హరణం ప్రహ్లాదవశ్యం ప్రహ్లాదాధీనం నృహరేస్తత్పరమం స్వరూపభూతం మహస్తేజః
స్తరన్నేష పద్మపాదో నృసింహో భూత్వా తస్మాగ్లాం దురీహచేష్టాం దదర్శ యతో
మంత్రసిద్ధః - ఉ. 3౩. స పద్మపాదః ప్రవృద్ధరుట్ ప్రవృద్ధరోషః - ఉ. 3౪.
నటానాం స్కంధరోష్ణాం ఛటయా సమూహేన స్ఫీటితో మేఘసంఘో యేన తీవ్ర
శబ్దేన త్రాసితో భూతసంఘో యేన సంవేగేన సంమూర్ఛితః సంమోహితో లోక
సంఘో యేన కిమేతదిత్యాకులః దేవసంఘో యస్తాత్స సముత్పపాతేతి పూర్వేణ
సంబంధః. ౪౦. త్సుభ్యత్సముద్రమిత్యాదిక్రియావిశేషణం త్సుభ్యత్సముద్రో యస్యాం
క్రియాయాం సముదూఢం రాద్రమత్యంతభయానకం రటంతో నిశాటా రాక్షసా
దయో యస్యాం జ్వలంతో దికామంతాః స్రాంతభాగా యస్యాం ప్రచలద్భూమే
రంతో యస్యాం భ్రశ్యంతి అక్షాణి జనానామింద్రియాణి యస్యాం దళదంతరిక్షం
యస్యాం తథా జవాదభిదుత్యైతి పరేణాన్వయః. ౪౧. జవాదభిదుత్య శితస్వ
రూద్రైశ్శితస్వరూః తీక్ష్ణం వజ్రం తద్వదుగ్రైః పురా దైత్యేశ్వరస్య హిరణ్యకశిపోరిప షీ
పత్రిశూలస్య తస్య కాపాలికస్య వక్షః క్షిప్తస్ఫురారిపక్షో యేన స నృసింహో
దదార. ౪౨. తతశ్చ తత్తాదృగత్సగ్రనఖాయుధానాం సింహానాం అగ్ర్యో దంష్ట్రాంతర

తదానీం నృహరిర్విదీర్ణద్యుపట్టణాట్టాలికమట్టహాసమ్. ౪౩. ఆకర్ణయం
స్తం నిసదం బహిర్గతానుపాగమన్నాకులచిత్తవృత్తయః, వ్యలోక
యాన్ ధైరవమగ్రతో మృతం తతో విముక్తం చ గురుం సుఖోపితమ్. ౪౪. ప్రహ్లాదవశ్యో భగవాన్ కథం వా ప్రసాదితో ఽయం నృహరి
స్త్యయేతి, సవిస్తయై స్నిగ్ధజనై సృపృష్ట సృనందసస్పస్తి తమిత్య
వాదీత్. ౪౫. పురా కిలాహోబలభూధరాగ్రే పుణ్యం సమాశ్రిత్య
కిమప్యరణ్యమ్, భక్తైకవశ్యం భగవంతమేనం ధ్యాయన్న నేకాన్
దివసాననైషమ్. ౪౬. కిమర్థమేకో గిరిగహ్వరేఽస్తిన్ వాచంయమ
త్వం వససీతి శశ్వత్, కేనాపి పృష్టో ఽత్ర కిరాతయూనా ప్రత్యు
త్తరం ప్రాగహమిత్యవోచమ్. ౪౭. ఆకంఠమత్యద్భుతమర్త్యమూర్తిః
కంఠీరవాత్తా పరతశ్చ. కశ్చిత్, మృగో వనే ఽస్తి స్పృగయోవస న్నేభ
వత్యహో నాఝీపథే కదాఽపి. ౪౮. ఇతీరయత్యేవ మయి ఊణేన వనే
చరో ఽయం ప్రవిశత్ వనాంతమ్, నిబధ్య గాఢం నృహరిం లతాభిః
పుణ్యైరగణ్యైః పురతో న్యథాన్తే. ౪౯. మహర్షిభిస్త్యం మనసా

తరే ప్రాతో దురీహస్య దుశ్చేష్టస్య కాపాలికస్య దేహో యేన స నృహరిస్తదానీం
విదీర్ణాద్యుపట్టణానాం స్వర్గ నగరాణాం అట్టాలికా యేన తథాభూతం అట్టహాసం విస్తా
రితవాన్. ౪౩. బహిర్గతానుర్యే వినేయాస్తం శబ్దం ఆకర్ణయన్నాకులచిత్తవృ
త్తయః సమీపమాగతవంత ఆగత్య చాగ్రతో మృతం ధైరవసంజ్ఞం కాపాలికం
తతో ధైరవాద్విముక్తం చ సుఖేన స్థితం గురుం దృష్టవంతః. ౪౪. సనందనః పద్మ
పాదస్పస్తితం యథా స్యాత్తథా ఇతి వత్సమాణముక్తవాన్. ౪౫. తద్వచన
ముదాహరతి—పూర్వం ఖలు అహోబిలసంజ్ఞస్య పర్వతస్యాగ్రే పుణ్యం కిమపి వనం
సమాశ్రిత్య భక్తైకవశ్యమేనం నృహరిం భగవంతం ధ్యాయన్న నేకాన్ దివసాననాం
నీతవాన్. ౪౬. హే వాచంయమాస్తిన్గిరిగహ్వరే కిమర్థమేకస్త్యం వససీతి కేనాపి
కిరాతయూనా పురా శశ్వత్స్పృష్టో ఽహమితి వత్సమాణం ప్రత్యుత్తరముక్తవాన్.
౪౭. తదాహ—కంఠపర్వంతమత్యద్భుతా నరమూర్తిర్యస్య పరతశ్చ సింహాత్తా కశ్చి
న్మృగో ఽస్తిన్యనే వసన్ హేమృగయో వ్యాధ మమాఝీమార్గే కదా ఽపి న భవతి
అహో ఽతికష్టం. ౪౮. ఇత్యేవం మయి కథయత్యేవ సతి అయం వనేచరో వనమధ్యం
ఊణమాలేష ప్రవిశత్ నృహరిం లతాభిర్గాఢం నిబధ్య మే పుణ్యైరగణ్యైర్నమాగ్రే

ఽప్యగమ్యో వనేచరన్వైవ కథం వశోఽభూః? ఇత్యద్భుతావిష్టవృదా
మయాఽసౌ విజ్ఞాప్యమానో విభురిత్యవాదీత్. ౫౦. ఏకాగ్రచిత్తేన
యథా ఽమునా ఽహం ధ్యాతస్తథా ధాతృముఖైర్న పూర్వైః,
నోపాలభేథాస్త్యమితీరయన్తే కృత్వా ప్రసాదం కృతవాంస్తిరో
ధిమ్. ౫౧. ఆకర్ణ్యతాం పద్మపదస్య వాణీమానందమగ్నైరఖిలై
రభావి, జగర్జ చోచ్చైర్జగదండభాండం భూమ్నాస్వధామ్నా దలయ
న్నసింహః. ౫౨. తతస్తదార్భటచల త్సమాధి స్సాన్వితప్రబోధో
స్తథిత్ర్యుపాధిః, ఉన్మీల్య నేత్రే వికరాలవక్త్రం వ్యలోకయన్తానవపం
చవక్త్రమ్. ౫౩. చంద్రాంశుసోదర్యసటాజటాలం తార్దీయనేత్రాబ్జక
నన్నిటాలమ్, సహోద్యదుష్టాంశుసహస్రభాసం విధ్యండవిసోఘీటకృ
దట్టహాసమ్. ౫౪. నఖాగ్రనిర్భిన్నకపాలివక్షస్థులోచ్చులచోఛ్చణితపంకి
లాంగమ్, శ్రీవత్సవత్సం గళవైజయంతీ శ్రీరత్నసంస్పర్ధితదంత్రమా

స్థాపితవాక్. ౪౯. అద్భుతేనాఽఽశ్చర్యేణాఽఽవిష్టం మనో యస్య తథాభూతేన
మయేత్యేవం విజ్ఞాప్యమానో ఽసౌ విభుర్నృహరిరితి వక్ష్యమాణముక్తవాక్. ౫౦.
తదుదాహరణి-యథాఽమునా కిరాతయూనైకాగ్రచిత్తేనాహం ధ్యాతస్తథా పూర్వై
ర్భృష్టాదిభిరసి న ధ్యాతోఽత స్త్వం నోపాలభేథా ఇతి కథయన్తే ప్రసాదం కృత్వా
తిరోధానం కృతవాక్ - ఇంద్ర. ౫౧. పద్మపాదస్య తాం వాణీం శ్రుత్వాఽఖిలై
రానందమగ్నైరభావి సర్వే ఽప్యానందమగ్నా ఆభూషక్. అనల్పేన స్వలేజసా జగ
ద్భాండం దలయన్న సింహో జగర్జ చ-ఉ. ౫౨. తతస్తస్య గర్జనానంతరం తస్యార్భట
చేన సాహంకారనాదేన చలన్మమాధిర్యస్య సాన్వితసాక్షాత్కారేణోద్వేగితాః కారణా
దిత్రయఃపాదయో యస్య సః శ్రీశంకరో నేత్రే ఉన్మీల్య కరాలవక్త్రం మానవపం
చాస్యం నృసింహమవలోకయత్. ౫౩. తం విశిష్య-చంద్రకిరణసదృశాభిన్నటాభి
ర్జటాలం వ్యాప్తం తృతీయనేత్రకమలేన కనత్సురనిటాలం మస్తకం యస్య సహో
ద్యతాం సూర్యసహస్రాణాం భా ఇవ భా యస్య బ్రహ్మాండవిసోఘీటకరో ఽట్టహాసో
యస్య తం. ౫౪. నఖాగ్రేణ నిర్భిన్నాత్కపాలివక్షస్థులొందుచ్చులచోఛ్చణితస్య పంకేన
వ్యాప్తాన్యంగాని యస్య తం శ్రీవత్సో నామ రోష్ణామాప ర్దశేన యుక్తం దక్షిణపక్షో
యస్య తం. 'వత్సః పుత్రాదిపర్షయాః, తర్జ కేనోరసి క్షీబ'మితి మేదిసి. గళే వైజయం
త్యా శ్రీరత్నేన కాన్తుభమణినా చ సంస్పర్ధిసి తస్య కపాలిన అంత్రాణాం మాలా యస్య

లమ్. ౧౧. సురాసురత్రాసకరాతిఘోరస్వాకారసారవ్యధితాండకో
శమ్, దంష్ట్రాకరాళానననిర్వదగ్నిజ్వాలాళిసంలీఢనభోఽవకాశమ్. ౧౬.
స్వరోమకూపోద్గతవిస్ఫులింగ ప్రచారసందీపితస్పర్శలోకమ్, జంభద్వి
డుజ్జృంభితశంభుదంభసంస్తంభనారంభకదంతపేషమ్. ౧౭. మాభూ
దకాలే ప్రళయో మహాత్మనోక్తపం నియచ్ఛేతి గృణద్భిరారాత్,
ససాధ్వనైః ప్రాంజలిభి స్సగాత్రకంపై ర్విరించ్యాదిభి రర్థ్యమానమ్.
౧౮. విలోక్య విద్యుచ్ఛవలోగ్రజిహ్వం యతిక్షీతీశః పురతో నృసిం
హమ్, అభీతిరైడిప్త తదోపకంఠం స్థితోఽపి హర్షాశ్రుపిసద్ధకంఠః.
౧౯. నరహరే హర కోపమనర్థదం తవ రిపుర్నిహతో భువి వర్తతే,
కురు కృపాం మయి దేవ సనాతనీం జగదిదం భయమేతి భవద్బృథా.
౨౦. తవ వపుః కిల సత్వముదాహృతం తవ హి కోపనమణ్వాపి నోచి
తమ్, తదిహ శాంతిమవాపుహి శర్మణో హర గుణం హరిరాశ్రయనే

తం. ౧౧. దేవాసురత్రాసకరాతిఘోరస్వ స్వాకారస్య సారేణ బలేన వ్యధితో
ఽండకో యేన దంష్ట్రాభిః కరాశాస్త్రఖాన్నిర్గచ్ఛదగ్నిజ్వాలాళిస్సంలీఢః సమా
స్వాదితో నభోఽవకాశో యేన తం. ౧౬. స్వరోమకూపేభ్య ఉద్గతానాం విస్ఫులిం
గానాం ప్రచారేణ సందీపితాస్పర్శలోకా యేన. జంభమసురవిశేషం ద్వేష్టితి జంభ
ద్విడిండః ఉజ్జృంభిత ఉల్లసితః శంభుర్నహదేవస్తయోర్దంభస్య ఊమాపనకైతవస్య
యత్ సంస్తంభనం తస్యారంభకో దంతపేషో యస్య. ౧౭. హే మహాత్మా ఆస
మయే ప్రలయో మాభూత్ అతః కోపం నియచ్ఛేత్యేవం ససాధ్వనైస్సగాత్రకంపైః
ప్రాంజలిభిరాదరాత్ ప్రవద్భిః బ్రహ్మాభిః ప్రార్థ్యమానం. ౧౮. విద్యుద్వచ్ఛవలా
గ్రజిహ్వమేవంభూతం నృహరిం పురతో విలోక్య తదా సమీపం స్థితోఽపి భీతిర
హితో హర్షాశ్రుభిః పిసద్ధః కంఠో యస్య స యలిరాజః శ్రీశంకరః స్తుతవాక్ -
ఉపే. ౧౯. హే నరహరే కోపముపసంహర, యతోఽనర్థదం యదర్థమావిష్కృత
స్స తు తవ శత్రుర్నిహతస్సౌ భువి వర్తతే ౨౦. హేదేవ సనాతనీం మయి
కృపాం కురు. కించ భవతోక్తపం దృష్ట్వా నర్వమిదం జగద్భయమేతి. ౨౦. కించ
తవ విష్ణోః వపుః ఖలు సత్వం ఉదాహృతం హి యతస్తవ కోపనమణ్వాపి నోచితం
తత్తస్మాదస్మిన్ కాలే సుఖాయ శాంతిం ప్రాప్నుహి. తవైతన్నోచితమితి సాక్షిభ

కథమ్. ౬౧. సకలభీతిషు దైవతమస్తరక్ సకలభీతిమపోహ్య సుఖి
పుమాన్, భవతి కిం ప్రవదామి తవేక్షణే పరమదుర్లభమేవ తవే
క్షణమ్. ౬౨ స్తుతవతస్తవ పాదసరోరుహం మృతవతః పురుషస్య విమూ
క్తతా, తవ కరాభిహతో ౭మృతభైరవో న హి స ఏషపునర్భవమే
ష్యతి. ౬౩. దిలిజసూనుమముం వ్యసనార్దితం సకృదరక్షదుదార
గుణో భవాక్, సకలగత్వముదీరితమస్ఫుటం ప్రకటమేవ విధిత్సర
భూత్పురా. ౬౪. సృజసి విశ్వమిదం రజసా ౭౭వృత స్థితివిధౌ శ్రిత
సత్వఉదాయుధః, అవసితద్ధరణే తమసావృతో హరసి దేవ తదాహర
సంజ్ఞితః. ౬౫. తవ జనిర్నగుణాస్తవ తత్వతో జగదనుగ్రహణాయ
భవాదికమ్, తవ పదం ఖలు వాఙ్మనసాతిగం శ్రుతివచశ్చకితం తవ బో

మాహ-రుద్రగుణం తమస్సత్వగుణో విష్ణుః త్వం కథమాశ్రయసే. ౬౧. ఏవం కోవ
శాంతిం ప్రార్థయిత్వా స్థాతి-హే దేవతమ సకలభీతిషు స్తరక్ సక్ సర్వభయమపా
హ్యపుమాన్ సుఖి భవతి తవ దర్శనే సతి కిం ప్రవదామి స యద్భవతి న తద్వత్తుం శక్య
మిత్యర్థః. తస్మాత్తవ దర్శనం పరమదుర్లభమేవ. ౬౨. అథ కాపాలికస్య విమోక్షాయ
వ్యాజేనాహ-తవ పాదకమలం స్తుతవతో మృతవతః పురుషస్య విమూక్తతా భవతి
అయం తు ధైరవస్తవ కరేణాభిహతస్సక్ మృతో-౭తః స ఏష పునస్సంస్మరిం న
ప్రాప్నోతీత్యర్థః. ౬౩. భక్తరక్షణం తద్వచనపాలనం చ తవ స్వభావ ఏవేత్యాహ-
దిలిజస్య హిరణ్యకశిపాః పుత్రమముం ప్రహోదం దుఃఖార్దితం ఉదారగుణో భవాక్
సకృదరక్షత్. క్వాసా? వితి పిత్రా పృష్టేన తేనోదీరితం సర్వత్రైవాప్తీతి సర్వగత్వ
మస్ఫుటం ప్రకటమేవ విధాతుమిచ్ఛుః పురా అగ్రే భవాక్ ప్రాదురభూత్.
౬౪. త్వమేవ బ్రహ్మాదిరూపేణ సృష్ట్యాదికం కరోషీత్యాహ-రజసా ౭౭వృతో
విశ్వం సృజసి స్థితివిధౌ స్వీకృతసత్వః ఉద్యతాయుధః పాలయసి. తస్య హరణసమయే
హేదేవ తమసావృతస్తదా హరసంజ్ఞితో హరసి. ౬౫. వస్తుతస్తు అజస్య జన్మ నిర్గు
ణస్య గుణాశ్చ నైవ సంతి. తర్హి జన్మాదికం కిమర్థమిత్యత. ఆహ-తవ జన్మాదికం జగ
దనుగ్రహణాయ యతస్తవ పదం వాఙ్మనసాతిగం. 'యతో వాచోనివ ర్తంతే ఆప్రాప్య
మనసా సహే'త్యాదిశ్రుతేః. తర్హి 'తం త్వోపనిషదం పురుషం పృచ్ఛామి'తి శ్రుతేః
కథం పురుషస్య శ్రుతిగమ్యతేతి చేత్తతానా - శ్రుతివచశ్చకితం సత్తవ బోధకం

ధకమ్. ౬౬. నరహరే తవ నామపరిశ్రవాత్ ప్రమథగుహ్యకదుష్టపిశాచకాః, అచసరంతి విభోఽసురనాయకా న హి పురఃస్థితయే ప్రభవంత్యపి. ౬౭. త్వమేవ సర్వస్థిపేతురస్య త్వమేవ నేతా నృహరేఽఖిలస్య, త్వమేవ చింతోఽహృదయేఽనవద్యే త్వామేవ చిన్తాత్రమహం ప్రవద్యే. ౬౮. హతో వరాకో హిరుషం నియచ్ఛ విశ్వస్య భూమన్నభయం ప్రయచ్ఛ, ఏతే హి దేవాశ్శమమర్థయంతే నిరీక్ష్య భీతాః ప్రతిభేదయంతే. ౬౯. ద్రష్టుం న శక్యాహి తవానుకంపాహీనై జనైర్నిహ్నుతకోటిశంసామ్, మూర్తిం తదాత్మన్నుసంహరేమాం పాహి త్రిలోకీం సమతీతసీమామ్. ౭౦. కల్పాంతోజ్జ్వలం భూమాప్రమథపరిబృథ ప్రాధలాలాటవహ్ని జ్వాలాభీష్టత్రిలోకీ జనితచటచటాధ్వానధికాకృధుర్యః, మధ్యే బ్రహ్మాండభాండోదరకుహరమనై కాంత్యదుస్థామవస్థాం స్త్యానస్త్యానో మమాయం దలయతు

‘అస్థులమనన్వీ’త్యేవం నిషేధముఖేన లక్షణావృత్త్యా చ బోధయతి. న తు సాక్షాదిత్యర్థః. ౬౬. యద్యపి నామరూపాదినిర్దుక్షస్త్వం తథాఽపి హేనరహరే తవ నామపరిశ్రవణాత్ప్రమథాదయోఽచసరంతి దూరతరం గచ్ఛంతి. హేవిభో దైత్యనాయకాస్తు పురస్థితయేఽపి సమర్థా న భవంతి. ౬౭. తథా చ యతస్సర్వాదిహేతుః నియంత్రాదిశ్చ త్వమేవాతస్త్యామేవ చిన్తాత్రమహం ప్రవద్యే ఇత్యాహ - త్వమేవతి. ౬౮. ఏవం స్తుత్వా రోషకాంతం పునః ప్రార్థయతే-హి యస్తాదయం వరాకో హతోఽతః కోపం నియచ్ఛ హే భూమకా లేన చ విశ్వస్యాభయం ప్రయచ్ఛ హి యస్తా దేతే దేవాశ్శమం ప్రార్థయంతే నిరీక్ష్య భీతాః ప్రతిభేదం ప్రాప్నువంతి. ౬౯. కించ హి యస్తాత్ తవానుకంపాహీనైర్నైర్ద్రోష్టం న శక్యా తత్ప్రస్తాప్తే ఆత్మన్నిమాం తిరస్కృతకోటివిద్యుతం మూర్తిమువసంహర తే తవ భయాత్ ఇమాం నమతిక్రాంతసీమాం త్రిలోకీం పాహి. ౭౦. అథేదానీం శ్రీనృసింహాట్టహాసం వర్ణయంస్తస్మాద్దురితశమం ప్రార్థయతి-కల్పాంత ఉజ్జ్వలంభూమాప్రమథపరిబృథస్య రుద్రస్య ప్రాధో యో లాలాట వహ్ని స్తస్య జ్వాలాభి రాభీధా యాం త్రిలోక్యాం జనితస్య చటచటాశబ్దస్య ధికాకృతే ధుర్యః పునశ్చ మధ్యే బ్రహ్మాండభాండాత్తకపాత్రజతరచ్చిద్రమధ్యే యో అనై కాంత్యేనావృత్తిచారణే దుస్థాదుర్గటా ఏకరూపేణ స్థితిర్యస్యాః అనేకరూపాం జన్మమరణాదిలక్షణావస్థాం ప్రతి

దురితం శ్రీనృసింహాట్టహాసః. 20. మధ్యే వ్యానధ్వవాతంధయగుణ
వలనాథానమంథానభూభృత్త్యంథేనోత్తీర్ణభిదుగ్ధోదధిలహరిమిథః స్ఫా
లనాచార ఘోరః, కల్పాంతోన్నిద్రరుద్రోచ్చతరడమరుకథానబద్ధా
భ్యసూయో ఘోషో 2యం కర్ణఘోరః క్షపయతు నృహరే రంహ
సాం సంహతిం నః. 21. తుందానో మంతు కల్పావధి సమయస
ముజ్జృంభదంభోదగుంభస్ఫూర్జద్దంభోళిసంఘస్ఫురదు రురటితా ఖర్వ
గర్వప్రరోహణ, శ్రీడాక్రోడేంద్రఘోణాసరభసవిసరద్ధ్వోరఘూర్ఘోరవ
శ్రీర్గంభీరస్తే 2ట్టహాసో హరహర నృహరే రంహసా2ంహంసి హ
న్యాత్. 23. ఏవం విశిష్టసుతిభిః నృహరా ప్రశాంతే స్వంభావమేత్య
మునిరేష బభూవ శాంతః, స్వప్నానుభూత మివ శాంతమనా
స్త్వంరంస్త మాత్తానమాత్తగురవే ప్రణతిం చకార. 24. చారిత్ర్య

స్త్యనస్త్యనో2నలఘనో వహ్నిమూర్తిః. 'స్త్యనం స్తిగ్ధే2పి చ ఘనే త్వనలాలస్య
యోరపీతి మేదిసి. ఏవం భూతో 2యం శ్రీనృసింహాట్టహాసో మమ దురితం దశయ
తు-స్రగ్ధరా. 20. కిం చ మధ్యే వ్యానధ్వస్య సమ్యగ్బద్ధస్య వాతంధయో వాయుపో
వాసుకిసంజ్ఞాస్ఫుర్వః తల్లక్షణస్య గుణస్య వలనస్యావేష్టనస్యాధానం స్థావనం యత్ర స
చాసౌ మంథనాద్విర్తందరాచలస్తేన యో మంథో మంథనం తేన త్కోభిణః తీరసము
ద్రస్య లహరీణాం యో మిథః స్ఫాలనాచారస్తాడనాచారస్తద్వత్ ఘోరస్తస్మాత్
ఘోర ఇతి వా. త్రుతశ్చ కల్పాంత ఉన్నిద్రస్య రుద్రస్యోచ్చైః డమరుకశబ్దేన బద్ధా
2భ్యసూయా యేన తథాభూతో 2యం కర్ణఘోరో నృహరేర్ఘోషో నో2ంహసాం
పాపానాం సముదాయం క్షపయతు. 21. కించ కల్పాంతసమయే సముజ్జృంభతాం
అంభోదానాం గుంభే సమూహే స్ఫూర్జతామశసీనాం సంఘస్య స్ఫురద్వదురురటితం
బృహద్దర్శనం తస్య అసల్పాక్ గర్వప్రరోహణ మంతు తుందాన అశు చూర్ణి
కుర్వాణః పునశ్చ శ్రీదాయై యో వరాహేంద్రస్తస్య నాసాయాస్ఫురభసం సవేగం
విసరక్ యో ఘోరో ఘూర్ఘోలక్షణశ్శబ్దస్తస్య శ్రీరివ శ్రీర్యస్య స గంభీరః
తే నృహరేర్బట్టహాసో హే హరహరేతి సంభ్రమే వీప్యా. వేగేన నః పాపాని
హన్యాత్. 23. ఏవం విశిష్టసుతిభిర్నృహరా ప్రశాంతే సతి ఏష మునిః పద్మపాద
స్త్వం భావమేత్య శాంతో బభూవ. తతశ్చ శాంతమనాస్త్వప్నానుభూతమివై నం
97

మేతత్ప్రియతత్త్రిసంధ్యం భక్త్యా పఠేద్యః శృణుయాదవంధ్యమ్, తీర్త్వా
ఽపమృత్యుం ప్రతిపద్య భక్తిం స భుక్తభోగస్సముపైతి ముక్తిమ్. ౭౫.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తదుగ్రభైరవనిర్జయః,
సంతేషశంకరజయే సర్గ ఏకాదశో ఽభవత్.

స్వాత్మానం స్వరక్ష స్వగురవే ప్రకర్షేణ నతిం చకార - ప. ౭౪. ఉక్తచారిత్ర్యపర
నాదేః ఫలమాహ—చారిత్ర్యమితి. ప్రయతః సావధానః అవంధ్యమనిష్ఫలం—ఉ. ౭౫.

ఇతి శ్రీమత్సరమహంసపరివ్రాజకాచార్యబాలగోపాలతీర్థశ్రీపాదశిష్యదత్త
వంశావతంసరామకుమారనూనుధనపతిసూరికృతే

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే

ఏ కా ద శ స్స ర్గః.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

ద్వాదశస్క ప్రారంభః.

అథైకదా ౭సౌ యతీసార్వభౌమస్తీర్థాని సర్వాణి చరన్సతీ
ర్థ్యైః, ఘోరా త్కలే ర్గోపితధర్మమాగాద్గోకర్ణమభ్యర్ణచలార్ణవౌ
ఘమ్. ౧. విరించినాంభోరుహనాభవంద్యం ప్రపంచనాట్యాద్భుతసూత్ర
ధారమ్, తుష్టావ వామార్ధవధూటిమస్తదుష్టావలేపం ప్రణమన్త హే
శమ్. ౨. వపుః స్వరామి క్వచన స్వరాచేర్భలాహకాద్వైతపదావదశ్రి,
సౌదామినీసాధితసంప్రదాయసమర్థనాదేశికమన్యతశ్చ. ౩. వామాంగ

శ్రీ. అథ హస్తామలకాదిప్రసంగం సవరికరం వర్ణయితుమారభతే—ఆథానం
తరమేకస్తిక్ కాలే యతీచక్రవర్తీ శ్రీశంకరశ్చివ్యైస్సహ సర్వాణి తీర్థాని చరన్
ఘోరాత్కలేర్గోపితో రక్షితో ధర్మో యేన తం. అభ్యర్ణః అవిదూరః చలన్సముద్ర
స్యోఘో రయో యస్య తం గోకర్ణమాగాత్. 'అభేశ్చావిదూర్యే' ఇత్యనేనాద్వైత్తా
యా ఇణ్ణిషేధః-ఉ. ౧. గత్వా చ ప్రణమన్ సన్త హేశం తుష్టావ. కథంభూతమితి
తత్రాహ-విరించినా బ్రహ్మణా. 'విరించో-౭థ విరించీ చ బ్రహ్మణ్యపి విరించిన' ఇతి విశ్వ
ప్రకాశః. కమలనాభేన విష్ణునా చ వంద్యం యతః ప్రపంచలక్షణస్య నాట్యస్యాద్భుత
సూత్రధారం కూటస్థత్వే సతి తత్కర్తృత్వేనాశ్చర్యరూపం నాటకాచార్యం యతో
మాయాసచివమిత్యాహ - వామార్ధే వధూటిర్వధూర్యస్య తం తథాప్యస్తో దుష్టానాం
కామక్రధాదీనామవలేపా యస్తాత్తం. ౨. కామాచేర్భలుః స్వరామి. క్వచన
దక్షిణభాగే వలాహకేన మేఘేనాద్వైతస్యాభేదస్య పదాపదా వాదినీ శ్రీర్యస్తిక్
అన్యతో వామభాగత శ్చ విద్యుతా సాధితస్య మేఘావినాభావాదిరూపస్య సంప్రదా
యస్య సమర్థనాయాం దేశికం గురుం. ౩. కించ వామాంగలక్షణే సీమ్ని క్షేత్రే సీమా

సీమాంకురదంశుత్పణ్యాచంచన్మృగాంచ త్తరదక్షపాణి, సవ్యాన్యశోభా
కలమాగ్రభక్షసాకాంతీకీరాన్యకరం మహోఽస్తి. ౪. మహీధ్రకన్యాగళ
సంగతోఽపి మాంగల్యతంతుః కిల హాలహాలమ్, యత్కుంఠదేశేఽకృత
కుంఠశక్తి మైక్యానుభావాదయమస్తి భూమా. ౫. గుణత్రయాతీత
విభావ్యమిత్థం గోకర్ణనాథం వచసాఽర్చయిత్వా, తిస్తస్స రాత్రీస్త్రీజ
గత్పవిత్రేక్షేత్రే ముదైష ఊపతిస్త కాలమ్. ౬. వైకుంఠకైలాస
వివర్తభూతం హరన్నతాఘం హరిశంకరాఖ్యమ్, దివ్యస్థలం దేశికసార్వ
భౌమస్తీర్థప్రవాసీన చిరాదయాసీత్. ౭. భ్రమాపనోదాయ భిదాప
దానా మద్వైతముద్రామిహ దర్శయంతౌ, ఆరాధ్య దేవౌ హరిశం
కరౌ సద్వ్యర్థాభిరిత్యర్చయతిస్త వాగ్భిః. ౮. వంద్యం మహాసోమకలా

ఘటి స్థితిక్షేత్రేవ్వందతోఽపి చ స్త్రియామితి మేదిసి. అంకురంత్యాం రోహంత్యాం
కిరణ లక్షణాయాం తృణాయాం తృణసమూహే చంచన్మృగేణ స్ఫురత్తరో దక్షిణ
హస్తో యస్య తత్తథా సవ్యాన్యస్య దక్షిణభాగస్య శోభైవ కలమన్యస్యం. 'కలమః
పుంసి లేఖన్యాం కాలా పాటచ్చరేఽపి చేతిమేదిసి. తస్మాగ్రస్య భక్షణే సాకాంతీ
కిరణ్యుతోఽన్యకరే వామహస్తే యస్య తన్నహోఽహమస్తి. తత్ర శివకరే మృగః
పార్వతీహస్తే శుక ఇతి బోధ్యం. ౪. కించ ధరాధరస్య హిమాచలస్య కన్యాయా
గతేన సంలగ్నోఽపి మాంగల్యతంతుస్సానుభాగ్యనూత్రం యస్య కంఠదేశే హాలహలం
కుంఠశక్తిమకృత సోఽయం భూమైక్యానుభావాదహమేవాస్తి. ౫. గుణాతీతైర్విభా
వ్యం విభావనీయం గోకర్ణనాథమిత్థం వచసాఽర్చయిత్వా తిస్తః రాత్రీస్త్రీజగత్ప
విత్రేక్షేత్రే స విష ముదా కాలం ఊపతిస్త. ౬. తతశ్చ వైకుంఠకైలాసయోర్నివర్త
భూతం స్వాతిరిక్తాకారేణ వర్తనం వివర్తస్తద్రూపం తయోరూపాంతరం నతాఘం
హరత్ హరిశంకరాఖ్యం దివ్యం స్థలం తీర్థప్రవాసీ దేశికసార్వభౌమశ్శ్రీమహా
గాత్. ౭. భేదవాదినాం భ్రమాపనోదయాస్తిక్ లోకే అద్వైతముద్రాం దర్శ
యంతౌ హరిశంకరౌ దేవావారాధ్య స శ్రీశంకర ఇతి వక్ష్యమాణప్రకారేణ ద్వ్య
ర్థాభిర్వాగ్భిరర్చయతిస్త. ౮. తావిసోదాహరతి—వంద్యం సత్త్వరూపిభిర్వందనీయం
మహతసోన్మస్య ప్రళయాగ్ధిసీరస్య కలాభిరంక్షైః కలాయాం మూలే వా విలాసః
క్రీడా యస్య 'సోమః కుదేరే పితృదేవతాయాం వసుప్రభేదే చ సుధాకరే చ, దివ్యో
షఢీక్యామలతాసమీరకర్పూరసేష చ వానరేచేతి విశ్వప్రకాశః. 'కలా స్యాన్మూలై
వృద్ధశిల్పదావంశమాత్రక' ఇతి మేదిసి. సోమకస్య వేదాపహరకస్యానురస్య లాపీ

విలాసం గామాద రేణాకలయ న్న నాదిమ్, మైనం మహాః కించన దివ్య
మంగీకుర్వన్విభుర్దే కుశలాని కుర్యాత్. ౯. యో మందరాగం దధ
దాదితేయా స్సుధాభుజ స్తాతనుతే ౭విషాదీ, స్వామద్రిలీలోచిత
చారుమూర్తే కృపామపారాం స భవాన్విధత్తామ్. ౧౦. ఉల్లాసయ
న్యో మహిమాన ముచ్చైః స్ఫురద్వరాహీశకళేబరో ౭భూత్, తస్మై

నాశతో లాసః క్రిడా యస్మేతి వా. తథాభూతమనాదిం సర్వకారణత్వాదకారణం
మైనం మాతస్యం దివ్యమప్రాకృతం కించనాచింత్యం తేజో ౭ంగీకుర్వత్ గాం నౌకా
రూపాం భూమిమాదరేణాకలయన్వికర్షన్విభురనంతకత్తివ్యాపకో విష్ణుర్దే కుశలాని
కుర్యాత్. తథా చోక్తం. 'రూపం స జగృహే మాతస్యం చాక్షుషోదధిసంప్లవే,
నావ్యారోప్య మహిమయామపా దైవవస్వతం మను'మితి. 'అహం త్యావృషిభిస్సాకం
మహి నావముదన్వతి, వికర్షన్విచరిష్యామి యావద్బ్రాహ్మీ నిశా ప్రభో' ఇతి చ అనాది
భూతాం గాం వేదవాచమాదరాదాకలయన్ప్రత్యాహరన్మితి వా తథా చోక్తమ్.
'అతీతే ప్రళయాపాయే ఉత్థితాయ స వేధనే, హత్వా ౭సురం హయగ్రీవం వేదా
న్ప్రత్యాహరన్ధరి' రితి పక్షే సోమస్య చంద్రస్య కలానూ విలాసో యస్మిన్స్తయా
సహ విలాసో యస్మేతి వా. సోమానాం హిమాలయోద్భవానాం దివ్యౌషధీనాం కలాభి
రితి వా. సోమస్య కర్పూరస్మేతి వా. అనాదిభూతాం గాం శ్రుతిమాదరేణాకలయ
న్విచారయత్ గాం పుషభమాదరేణ ప్రేరయన్మితి వా. మేనాయా హిమచలభార్యా
యా జాతం కించన పార్వతీ లక్షణం మహో ౭ంగీకుర్వన్మితి వ్యాఖ్యేయమితి-ఇంద్ర
వక్త్రావృత్తమ్. ౯. ఏవం మత్స్యవతారమభిధాయాథ కమతావతారం నిరూపయ
న్నాహ-యో మందరాఖ్యమచలం దధత్ ఆదితేయాత్ దేవాత్ సుధాభుజ ఆతను
తేస్తావిషాదీ భేదరహితస్స భవానద్రేర్నందరాచలస్య లీలాయాం భ్రమణాత్కలిలాసార్థ
ముచితా యోగ్యా చారుమూర్తిర్యస్య తస్య సంబోధనం హే ఆద్రిలీలోచితచారు
మూర్తే కూర్మమూర్తే స్వామపారాం కృపాం విధత్తాం. పక్షే యోమందరాగం మంద
రాఖ్యపాదపం దధద్విషాదీ స్వయం విషభక్షో దేవాస్సుధాభుజో వ్యాతనుతే స్తాద్రా
క్షైలాసే యా లీలావిలాసః తస్యాముచితా చారుమూర్తిర్యస్మేతి వ్యాఖ్యేయం. 'అగ
స్సాన్యన్నగవత్పృథ్వీధరపాదపయోః పుమాత్, మందరస్తు పుమాత్ మంథకైలే
మందారపాదప' ఇతి మేదిసీ - ఉ. ౧౦. అథ వరాహావతారం వర్ణయన్నాహ-య
ఉచ్చైర్న హేర్భూమేర్నానం చిత్తోన్నతిముల్లాసయత్ స్ఫురత్ యో వరాహ్యాస్స
కర్యా ఈశో వరాహీశస్తత్కళేబరస్తద్విగ్రహో ౭భూత్. 'మానశ్చిత్తోన్నతౌగ్రహ'

విదర్భః కరయో రజస్రం సాయంతనాంభోరుహసామరస్యమ్. ౧౧. సమావహాన్ కేసరితాం వరాం య స్ఫురద్విషత్కుంజరమాజఘాన, ప్రహ్లాదముల్లాసిత మాదధానం పంచాననన్తం ప్రణమః పురాణమ్. ౧౨. ఉదైత్తు బల్యాహరణాభిలాషో యో వామనోహార్యజనం వసానః, తపాంసి కాంతారహితో వ్యతాసీదాద్యో ఒవతాదాశ్రమిణామయం నః. ౧౩. యేనాధికోద్యుత్తరవారిణాశు జితో ఒర్జునస్సంగరరంగభూమకా, నక్షత్రనాథస్ఫురితేన తేన నాథేన కేనాపి వయం సనాథాః. ౧౪. విలాసినాలీకభవేన ధామ్నా కామం ద్విషంతం సద

ఇతి నిశ్చప్రకాశః. పక్షే వరాహీశకశేబరశ్శేష విగ్రహస్తస్యై వరాహీశో వాసుః కశే బరే యస్మైతి వా. హస్తయోర్దుకులితపద్మసామ్యమజస్రం విదర్భః. ౧౧. అథ నృసింహవతారం నిరూపయన్నాహ - తం పంచాస్యం సింహం పరమాత్మానం పురాణం సదైకరసం ప్రణమస్తం కమితీ! లత్రాహ-యో వరాం కేసరితాం నృహరితాం సమావహం త్సురద్విషతాం కుంజరం హిరణ్యకశిపుమాజఘాన తం పునః ప్రహ్లాదముల్లాసితమాదధానం. పక్షే పంచముఖం సదాశివం యః కే శిరసి సరితాం నదీనాం మధ్యే వరాం శ్రేష్ఠం గంగాం సమావహాన్ సురశత్రుం గజాసురం ఆజఘాన. ప్రకర్షేణాహ్లాదముల్లాసితమాదధానమిత్యర్థః. ౧౨. అథ వామనావతారం వర్ణయన్నాహ-యో బలేస్సకాశాత్తైల్యాక్యాహరణాభిలాషస్సందరం మృగచర్త వసానో వామనః ఉదైల్ ఉదితో ఒభూత్. కాంతయా రహితః తపాంసి వ్యతాసీతోస్సైయమాశ్రమిణా మాద్యో బ్రహ్మచారి నో ఒస్తానవతాల్. పక్షే యో వమనోహరి మనోజ్ఞమజినం వసానో దక్షాధ్వరా దృలేరాహరణాభిలాషో ఉదైల్ కాంతయా సత్యా-ఉ. ౧౩. అథ పరశురామావతారం నిరూపయన్నాహ - యేనాధికం యథా స్యాత్తథోద్యుత్తరేణ వారిణా బాలకేన పరశురామేణార్జునః కార్తవీర్యశ్రీఘ్రం సంగరరంగభూమా యుద్ధరంగభూమా జితః. 'వారిర్వాగ్గజబంధనోః స్త్రీక్షేదే ఒంబుని బాలకే, అర్జునః కకుభే పార్థే కార్తవీర్యమయురాయోః, మాతుకేకమతేఒసి స్యాద్ధవశే పునరన్యవదితి మేదిసి, నక్షత్రనాథవచ్ఛంద్రవత్స్ఫురితేన తేన కేనాపి నాథేన వయం సనాథాః. పక్షే అధికం శిరస్యద్యుత్తరం వారి జలం యస్యార్జునః పార్థః. నక్షత్రనాథేన స్ఫురితో ఒలంకృత ఇత్యర్థః. ౧౪. శ్రీరామచంద్రావతారం నిరూపయన్నాహ-అలీకోఒసత్యో భవస్సంసారోయస్మింస్తథాభూతేన విలాసినా స్వధామ్నా స్వజ్యోతిషా యథేష్టం ద్విషంతం రావణమన్య

శాస్త్ర మస్య, దేవో ధరావత్యకుచోష్ఠ సాక్షీ దేయాదమందాత్మ
సుఖానుభూతిమ్. ౧౫. ఉత్తాలకేతుస్థిరధర్మమూర్తిర్హాలాహలస్వీకర
ణోగ్రకంఠః, సరోహిణీశానిశచుంబ్యమాన నిజోత్తమాంగోఽవతు
శోఽపి భూమా. ౧౬. వినాయకేనాకలితాహితాపం నిషేదుషోత్సం
గభువి ప్రహృష్యక్, యః పూతనామోహకచిత్తవృత్తి రవ్యాదసా

న్నుత్తే పక్షా నాశయక్ ధరా భూమిస్తస్యాః అపత్యం సీతా తస్యాః కుచయోః ఉష్ణతా
యాస్సాక్షీ సాక్షాద్బ్రహ్మ స దేవోఽమందసుఖానుభూతిమమితప్రప్తానందానుభవం
దేయాత్. పక్షే దశేంద్రియాణి ముఖాని యస్య తథాభూతం ద్విషన్తం కామమస్యక్
ధరస్య పర్వతస్యాపత్యం పార్వతీ తస్యాః కుచోష్ఠసాక్షీతి వ్యాఖ్యేయం. 'ధరో గిరా
కార్వానతూలే హర్తారాజే వస్తంతరేఽపి'చేతి మేదిసి. ౧౫. అథ బలరామావతా
రం వర్ణయన్నాహ—ఉచ్చతాలకేతుః స్థిరా ధర్మమయా ధర్మాయవా మూర్తిర్యస్య
హాలాహలయోస్సూరాహలయోస్స్వీకరణే. 'హాలా సురాయా' మితి మేదిసి - తథా
ఽపి శ్రేష్ఠకంఠో రోహిణీశేన వసుదేవేనానిశం చుంబ్యమానముత్తమాంగం శిరో
యస్య స శోఽపి భూమా అవాఙ్మానసగోచరో 'యత్ర నాన్యత్పశ్యతి నాన్యచ్ఛృణో
తి నాన్యద్విజానాతి స భూమా' 'యో వై భూమా తత్సుఖి' మితి శ్రుత్యుపలక్షితః
పరమాత్మాఽవతు. పక్షే ఉత్కృష్టతాలే గీతకాలే కేతుః రుక్ యస్య మోక్షధర్మ
మయా మోక్షధర్మాయ వా మూర్తిర్యస్య మోక్షధర్మస్య మూర్తిః కార్యం తత్ప్రాప్త్య
ఇతి వా. హాలాహలస్య విషస్య స్వీకరణేనోగ్రకంఠో హాలాహలస్వీకరణేఽపి శ్రేష్ఠ
కంఠ ఇతివా. రోహిణీశశ్చంద్రః. 'తాలః కరతలేఽంగుష్ఠమధ్యమాయాం చ సంమితే'
గీతకాలక్రియామానే కరస్సాలే ద్రుహంతరే 'కేతుర్నారుకృతాకారిగ్రహోత్పా
లేషు లక్షణి, స్థిరా భూకాలపర్యోర్నాశనా మోక్షే బలేల్లిఘ'. 'మూర్తిః కాయకా
రిన్యయోః స్త్రియా'మితి మేదిసి. ౧౬. అథ శ్రీకృష్ణవతారం వర్ణయన్నాహ—ఆకలితా
హితాపం సమాసాదితాహితాపం యథాస్యాత్తథోత్సంగభువి సమాపన్నానే నిషేదుషా
నిషణ్ణేనోపవిష్టేన వినాయకేన గరుడేనోపలక్షితో యః పూతనాయా మోహికా చిత్త
వృత్తిర్యస్య. కలావః బర్హం భూషాలంకారో యస్యాసౌ శోఽపి వర్ణయితుమశక్యః
ప్రహృష్యన్నవ్యాత్, సంస్ఫులిలక్షణాదసర్థాదవతు. పక్షే ఆకలితాశ్శుండయా
సమాసాదితాశ్శివశిరసి స్థాపితా ఆహో యస్యాం క్రియాయాం తథాంకస్థానే నిషేదుషా
వినాయకేన విఘ్నరాజేనోపలక్షితో యః పూతం పవిత్రం నామ యస్యోహికేషు స్వ
చింతకేషు చిత్తవృత్తిర్యస్య లేహం చిత్తవృత్తిర్యస్మిన్నితి వా. కలాపస్తూణం భూషా

కో ౭పి కలాపభూషః. ౧౭. పాతీనకేతోర్జయినే ప్రతీత సర్వజ్ఞభావాయ దయైకసీమ్నే, ప్రాయః క్రతుద్వేషకృతాదరాయ బోధైకథామ్నే స్పృహయామి భూమ్నే. ౧౮. వ్యతీత్య చేతోవిషయం జనానాం విద్యోతమానాయ తమోనిహంత్రే, భూమ్నే సదావాసకృతాశయా భూయాంసి మే సంతతమాం నమాంసి. ౧౯. వృషాకపాయీ వరయోస్సపర్యాం వాచాతిమోచారసయేతి తన్వక్, మునిప్రవీరో ముదితాత్మకామో మూకాంబికాయాస్సదనం ప్రతన్ధే. ౨౦. అంకే నిధాయ వ్యసుమాత్తజాతం మహాకులౌ హంత ముహుః ప్రరుద్య,

యస్యాసావిత్సర్గః. ౧౭. అథ బుద్ధావతారం నిరూపయన్నాహ - పాతీనకేతోః మినకేతోః కామస్య జయనే. 'మరజిల్లాకజి జ్జిన' ఇత్యమరః. ప్రతీతః ప్రఖ్యాత సర్వజ్ఞభావో యస్య తస్మై దయైకసీమ్నే ప్రాయః క్రతుః యజ్ఞేషు ద్వేషో యేహం లేష కృత ఆదరో యేన. తైః కృత ఆదరో యస్మిన్నితి వా. తస్మై బోధైకథామ్నే భూమ్నే స్పృహయామి. వివంభూతం ప్రాప్తమిచ్ఛామి. పక్షే క్రతో సంకల్పే ద్వేషో యేహం లేష కృత ఆదరో యేన. యద్వా—దక్షక్రతో ద్వేషవత్సు వీరభద్రాదిషు కృతాదరాయేతి వ్యాఖ్యేయం - ఇంద్ర. ౧౮. కల్క్యవతారం వర్ణయన్నాహ— జనానాం చేతోవిషయం వ్యతీత్య విద్యోతమానయాచింత్యవిగ్రహం స్వీకృత్య ప్ర కాశమానాయ. కల్పాత్తతమోనిహంత్రే. సతామావాసాయ కృతః ఆశయో యేన సతస్సత్యయుగ స్వేతి వా. సతామావాసో యస్మింస్తథాభూతే కృతయుగే ౭భిప్రాయో యస్వేతి వా. పరిచ్ఛిన్నతాం శాతయతి-భూమ్నే మమ భూయాంసి నమాంసి నమ స్కారా అతిశయేన సంత. పక్షే చేతో ౭గోచరతయా ప్ర కాశమానాయ స్వయం ప్ర కాశాయాతవివ చక్షుస్సహకృతభానువద్వృత్త్యా రూఢ సృక్ తమోనిహంతేత్యాహ జ్ఞానలక్షణతమోనిహంత్రే పునః పరిపూర్ణానందరూపాయ పరబ్రహ్మణే. సదైవ వాసాయ కృతస్సర్వస్యాశయోఽంతఃకరణం యేన. సతామావాసే కాశ్యాదౌ కృతో ౭భిప్రాయో యేనేతి వా-ఉ. ౧౯. ఉపసంహరతి - ఇత్యేవమలిక్రాంతకదశీఫలరసయా వాచా లక్ష్మీ పార్వత్యధీశయోః పూజాం వితన్వక్ ముదితకృతావాత్త కామశ్చ ముదితా ఆత్మ కామా యేనేతి వా. స మునిప్రవీరో మూకాంబికాయాస్సదనం ప్రతన్ధే-ఉప. ౨౦. తత్ర జాతం వృత్తాంతమావేదయతి - విగతప్రాణమాత్తజమంకే నిధాయ. హంతేత్య లికన్దే. ముహుః ప్రరుద్య మహావ్యాకులౌ యతస్సవీవైకః పుత్రో యయో స్తా దంపతీ

తదేకపుత్రై ద్విజదంపతీ స దృష్ట్వా దయాధీనతయా శుశోచ. ౨౧. అపారమంచత్యథ శోకమస్మి న్నభూయతోచ్చైరశరీరవాచా, జాయేత సంరక్షీతుమక్షమస్య జనస్య దుఃఖాయ పరందయేతి. ౨౨. ఆకర్ణ్య వాణీ మశరీరిణీం తామసావితి వ్యాహరతి స్త. విజ్ఞః, జగత్త్రయీ రక్షణదక్షిణస్య సత్యం తవైకస్య తు శోభతే సా. ౨౩. ఇతీరయత్యేవ యతో ద్విజాతే స్సుతః సుఖం సుప్త ఇవోదతిష్ఠత్, సమీపగైస్సర్వ జనీనమస్య చారి త్ర్యమాలోక్య విసిన్దయే చ. ౨౪. రమ్యోపశల్యం కృతమాలసాలరసాలహింసాలతమాలశాలైః, సిద్ధిస్థలం సాధకసంపదాం తన్మాకాంబికాయాస్సదనం జగామే. ౨౫. ఉచ్ఛాపచానందజబాష్ప ముచ్చై రుద్గీర్ణ రోమాంచ ముదారభక్తిః, అంబామిహాపార కృపావ లంబాం సంభావయన్నస్తుత నిస్తులం సః ౨౬. పారే పరార్థం పద పద్ధభాస్సు ప్త్యుత్తరం తే త్రిశతం తు భాసః, ఆవిశ్య వహ్నిన్య

దృష్ట్వా పశ్చిమంకరో దయాధీనతయా శుశోచ - ఉ. ౨౧. విషమస్మిన్ శ్రీశంకరే ౭పారం శోకం గచ్ఛతి సతి ఉచ్చైరశరీరవాచా అభూయతాశరీరిణీ వాగభూత్ తామదాహరతి-సంరక్షీతుమక్షమస్య నరస్య దయా పరం కేవలం దుఃఖాయైవ జాయేతేత్యేవమభూయతేత్యర్థః. ౨౨. తామశరీరిణీం వాచమాకర్ణ్యసా విజ్ఞః శ్రీశంకర ఇతి వ్యాహరతి స్త. తదాహేదం సత్యం జగత్త్రయీరక్షణకుశలన్యైవం వక్తవ్యమైవైకస్య తు సా దయా శోభతే. తథా చ దయయా సమర్థేన త్వయైతయోశ్శోకో౭పాకరణీయ ఇతి భావః. ౨౩. ఇత్యేవం యతో కథయత్యేవ బ్రహ్మణస్య సుతస్సుఖం సుప్తఇవోద్ధితస్సర్వస్యై జనాయ హితం సార్వజనీనమస్య శ్రీశంకరస్య చారి త్ర్యమాలోక్య సమీపగైర్విశేషణ విన్దయత్ప్రప్తః 'సర్వజనాదిభ్యః తజ్జే భశ్చేతి భా'. ౨౪. కృతమాలై స్సాలాదివృక్షవిశేషైః రమ్యముపశల్యం గ్రామాంతం యన్య. 'గ్రామాంతముపశల్యం స్యా'దిత్యమరః. సాధకసంపదాం సిద్ధిస్థలం తన్మాకాంబికాయాస్సదనం జగామే-ఉప. ౨౫. ఉచ్ఛాప బ్రహ్మలోకానందో ౭వచో సీచో యస్తా త్తథాభూతానందజన్యం బాష్పముచ్చైరుద్గీర్ణ రోమాంచం చ యథా స్యాత్తథోదారభక్తిస్సశ్రీశంకర ఇహ లోకే ౭పారకృపావలంబామంబాం పూజయన్నిస్తులం నిరుపమం యథా స్యాత్తథా స్తుతవాక్ - ఇంద్ర. ౨౬. స్తుతిమేవ దర్శయతి-పరార్థస్య పరార్థసంఖ్యాయాః పారే తామతిక్రాంతాయాస్తవ చరణకమలభాసో మయూఖాస్తాసు ప్త్యుత్తరం త్రిశతం తు భాసో వహ్నిసూర్యచంద్రానావిశ్య జగంత్యాలోక

ర్కసుధామరీచీ నాలోకవంత్యా దధతే జగంతి. ౨౭. అంతశ్చతుష్ట
ష్ట్యుపచారభేదై రంతేవసత్కాండపటప్రదానైః, ఆవాహనాద్యైస్తవ
దేవి నిత్య మారాధనా మాదధతే మహంతః. ౨౮. అంబోపచారేష్వ
ధిసింధుపష్టి శుద్ధాజ్ఞయో శుద్ధిదమేకమేకమ్, సహస్రపత్రే ద్వితయే
చ సాధు తన్వంతి ధన్యాస్తవ తోషహేతోః. ౨౯. ఆరాధనం తే
బహిరేవ కేచి దంతర్బహిశ్చైకతమేఽంతరేవ, అన్యే పరేత్వంబ కదా
ఽపి కుర్యు రైవ త్వదై క్యానుభవైకనిష్ఠాః. ౩౦. అష్టోత్తర త్రింశతి
యాః కలాస్తాస్వర్ణాః కలాః పంచనివృత్తిముఖ్యాః, తాసాముపర్యంబ

వంత్యాదధతే కుర్వంతి. భాసస్తు అణిమాదిభిరావృతాం మయాశ్చైరిత్యాదివదతా
క్రినాభేనోక్తా వేదితవ్యాః. ౨౭. హేదేవి మహంతోఽంతర్వససి ఆవాహనాసనా
రోపణసుగంధితైలాభ్యంగమజ్జనకాలా ప్రవేశనాద్యైః చతుష్టష్ట్యుపచారభేదైః తథాక్తేవ
సత్కాండపటప్రదానైరస్తేవసతాం కాండపటానాం దూష్కాధోలంబివాయుసంచారా
ర్థానాం పటానాం ప్రదానైశ్చే దేవి మహంతో నిత్యమారాధనామాదధతే కుర్వంతి.
'అపటికాండపటస్సాన్యోదితి నై జయంతీ. ౨౮. కించ హే అంబ చతుష్టష్ట్యుపచారేషు
మధ్యే ఏకమేకముపచారం శుద్ధాజ్ఞయోర్ద్వితీయే సహస్రదశే ధ్రువమండలసంక్షే
పద్యై చ ధన్యాః పురుషాస్తవ తోషార్థం సాధు సమ్యక్ తన్వంతి విస్తారయంతి - ౬.
౨౯. హేఽంబ కేచిత్సాన్యోక్తాస్తవారాధనం బహిరేవ కుర్యురేకతమే మధ్యమా
స్త్యస్తర్బహిశ్చైవాన్యే ఉత్తమాస్త్యంతరే వాపరే ఽత్కుత్తమాస్త్యస్త్యవిదస్తు హే
అంబ కదా ఽపి న కుర్యుః కుత ఇతి చేత్తత్రాహః—యతస్త్యదైక్యానుభవైకనిష్ఠా
స్త్యయా సహ స్వస్య పదైక్యం తస్మానుభవే విజ్ఞానేముఖ్యా నిష్ఠాయేషాం లే-ఇంద్ర.
౩౦. హం ఆధారశక్తిః ౧ యం ధూమ్రార్చిః ౨ రం ఊర్ధ్వా ౩ లం జ్వలినీకవం జ్వాలినీ
గీ శం విష్ణులింగినీ ౪ వం సుక్రీ ౫ సం సూపాయా ౬ హం కవితా ౭ హుం కవ్య
వాహా ౮ కం భంతసినీ ౯ గ ఖం బంతాపినీ ౧౦ గంభంధూమ్రా ౧౧ ఘంపంమరీచీ
౧౨ జంసంజ్వాలినీ ౧౩ చంధంరుచిః ౧౪ ఛందంసుమమ్నా ౧౫ జంభంభోగదా ౧౬
ఝంతుంవిశ్వా ౧౭ ఞంజంబోధినీ ౧౮ రంహంధారిణీ ౧౯ ణంపంక్షమా ౨౦ అం
అమృతా ౨౧ ఆంమానదా ౨౨ ఇంపుష్పా ౨౩ ఈంతుష్టిః ౨౪ ఉంపుష్టిః ౨౫ ఉం
రలిః ౨౬ ఋంధృతిః ౨౭ ఋంశశినీ ౨౮ ఞంపంద్రికా ౨౯ ఞంకాంతిః ౩౦
ఏంజ్యోతస్నా ౩౧ ఏంక్రీ ౩౨ ఓంప్రీతిః ౩౩ ఔంగదా ౩౪ అంభార్థా ౩౫ అః
పూర్ణా మృతా ౩౬ ఇత్యేతాద్యాఅష్టోత్తరత్రింశతీకలాస్తాసు పంచకలా బోధినీ ప్రముఖా

తవాంఘ్రిపద్మం విద్యోతమానం విబుధా భజంతే. ౩౧. కాలాగ్ని
రూపేణ జగంతి దద్ధ్వా సుధాత్తనా ౭౭స్థాప్య సముత్స్పృజంతీమ్, యే
త్వామవంతీ మమృతాత్తనైవ ధ్యాయంతి తే సృష్టికృతో భవంతి.
౩౨. యే ప్రత్యభిజ్ఞామతపారవిజ్ఞా ధన్యా స్తు తే ప్రాగ్విదితాం గురూ
క్త్య, నైవాహమస్తీతి సమాధియోగాత్త్వాం ప్రత్యభిజ్ఞావిషయం
విదధ్యుః. ౩౩. ఆధారచక్రే చ తదుత్తరస్మిన్నా రాధయంత్రైహికభో
గలుభ్యాః, ఉపాసతే యే మణిపూర్వకే త్వాం వాసస్తు తేహం నగరా
ద్భూహస్తే. ౩౪. అనాహతే దేవి భజంతి యే త్వామంతఃస్థితి స్వన్నగరే
తు తేహమ్, శుద్ధాజ్ఞయోర్యే తు భజంతి తేహం క్రమేణసామీప్య
సమానభోగా. ౩౫. సహస్రపత్రే ధ్రువమండలాఖ్యే సరోరుహే
త్వా మనుసందధానః, చతుర్విధై క్యానుభవాస్తమోహ స్సాయుజ్య

నిపుత్తిప్రధానాః పరాధ్యాః. శ్రేష్ఠాస్తాసాముపరి హేఽంబ విద్యోతమానం ప్రకాశ
మానం తవ చరణారవిందం విబుధాః దేవాః పండితాశ్చ భజంతే. ౩౧. యతస్త్యదీ
యభజనం సృష్టికర్తృత్వాదిసామర్థ్యసంపాదకమిత్యాహ - కాలాగ్నిరూపేణ జగంతి
దద్ధ్వా సుధాత్తనాస్థాప్య సముత్స్పృజంతీమమృతాత్తనైవ చ పాలయంతీం త్వాం
యే ధ్యాయంతి తే సృష్టికర్తారో భవంతీతి యోజనా - ఉ. ౩౨. తథా చ యే సవి
శేషం త్వామేవం ధ్యాయంతే త ఏవంభూతా భవంతి యే తు నిర్విశేషం త్వా
మభేదేన జానంతి తే తు ధన్యా ఏవేత్యాహ—య ఇతి. యే తు గురూక్త్యాదౌ విది
తాం సమాధియోగాత్నైవాహమస్తీతి త్వాం ప్రత్యభిజ్ఞావిషయం విదధ్యుస్తే సచ్చిదానం
దలక్షణం బ్రహ్మహమస్తీతి ప్రత్యభిజ్ఞామతస్యాత్వైతమతస్య పారం జానంతీతి తే తథా
భూతా ధన్యా ఇత్యర్థః - ఇద్ర. ౩౩. ఇదానీం తత్తచ్చక్రే ధ్యానస్య ఫలం పదకా
స్తాతి - విహికభోగలుభ్యా హేమనిభే చతుర్థలే మూలాధారసంక్షేచక్రే తథా
తస్తాదావారచక్రాదుత్తరస్మిన్ వడ్డశే విద్రుమాభే స్వాధిష్ఠానసంక్షే ఆరాధయంతే
యే తు దశదలే ధూమ్రవర్ణే మణిపూరకాఖ్యే త్వాముపాసతే తేహం తు వాసస్తవ
నగరాద్భూహిరేవ భవతి - ఉ. ౩౪. హే దేవ్యనాహతసంక్షే ద్వాదశదలే సింహలవణే
చక్రే తు యే త్వాం భజంతి తేహం తు త్వన్నగరేఽంతఃస్థితిశ్చుద్ధే హృదకదళే ధూమ్ర
వర్ణే విశుద్ధసంక్షేచక్రే తు యే భజంతి తేహం సామీప్యం. సహస్రదలే కర్పూరవర్ణే
ఆజ్ఞాచక్రే యే భజంతి తేహం త్వత్సమానో భోగో భవతి. ౩౫. ధ్రువమండలాఖ్యే
సహస్రపత్రే కమలే త్వామనుసందధానః చతుర్విధై క్యానుభవేన నిరస్తో మోహో

మంతాంచతి సాధకేంద్రః. 31. శ్రీచక్రమట్టుక్రమయోః పురోఽథ శ్రీచక్రమన్వోరపి చింతితైక్యమ్, చక్రస్య మంత్రస్య తతస్తవైక్యం క్రమాదనుభూయతి సాధకేంద్రః. 32. ఇతి తాం వచనైః ప్రపూజ్య భైక్షోదనమాత్రేణ స తుష్టిమాన్ కృతార్థః, బహుసాధకసంస్తుతః కియంతం సమయం తత్ర నినాయ శాంతచేతాః. 33. శ్రయతి స్త తతో ఽగ్రహారకం శ్రీబలిసంజ్ఞం స కదాచన స్వశిష్యైః, అనుగేహ ముతాగ్నిహోత్రదుగ్ధప్రసరత్పావనగంధలోభసీయమ్. 34. యతో ఽపమృత్యుర్బహిరేవ యాతిభ్రాంత్యా ప్రదేశం శనకైరలభ్యా, దృష్ట్వా

యస్య స అతవివ సాధకేంద్రో హే ఽంబ సాయుజ్యం ప్రాప్నోతి. 35. అనుభవస్య చాతుర్విధ్యం వివృణోతి - పుర ఆదౌ 'బిందుత్రికోణమనుకోణదశారయుగ్మమన్వస్త నాగదశసంయుతపోడశారం, పృథక్త్రయం చ ధరణీసదనత్రయం చ శ్రీచక్రమేత దుదితం పరదేవతాదూః. చతుర్భుజీవచక్రైశ్చ శక్తిచక్రైశ్చ పంచభిః, నవచక్రై శ్చ సంసిద్ధం శ్రీచక్రం శివయోర్వపుః. త్రికోణమష్టకోణం చ దశకోణద్వయం తథా, చతుర్దశారం చైతాని శక్తిచక్రాణి పంచ చ. బిందుశ్చాష్టద్వలం వద్దం తథా పోడ శవత్రకమ్, చతురస్రం చతుర్ద్వారం శివచక్రాణ్యనుక్రమాత్. త్రికోణే బైందవం శ్లిష్ట మష్టారేష్టద్వలంబుజమ్, దశారయోష్టోడశారం భూగృహం భువనాన్తరే. తైవానా మసి శాక్తానాం చక్రాణాం చ పరస్పరమ్, అవినాభావసంబంధం యోజానాతి స చక్రవిత్, త్రికోణరూపిణీ శక్తిర్బిందురూపస్సదా శివః, అవినాభావసంబంధం తస్మా ద్బిందుత్రికోణయోః. ఏవం విభాగమజ్ఞాత్వా శ్రీచక్రం యస్సమర్చయేత్, స తత్ఫల మవాప్నోతి లలితా వా స తువ్యతి' ఇత్యాదివచనైరుక్తస్య శ్రీచక్రస్సోక్తచక్ర మట్టుస్య చ చింతితం యోగిభిస్తన్మితమైక్యం సాధకేంద్రోఽనుభూయతి. అథా నంతరం శ్రీచక్రమంత్రయోరపి చింతితైక్యమనుభూయతి. తతస్తదనంతరం చక్రస్య తవైక్యం మంత్రస్య చైక్యమిత్యేవం క్రమాదనుభూయతి. 32. ఉపసంహరతి. క్షీణీతి. కియంతం సమయం కాలం నినాయ నీతవాన్ - విషమే ససజా గురూ నమే చేత్ నభరా యశ్చ వసంతమాలికా సా. 33. తతః కదాచిత్స్వశిష్యై స్సహ శ్రీశంకరశ్రీబలీతి సంజ్ఞా యస్య తం ద్విజగ్రామకం శ్రయతి స్త తం విశిష్టే- ప్రతిగృహం ముతాదగ్నిహోత్రదుగ్ధాత్పిసరతా పావనేన గంధేన లోభసీయం ప్రార్థ్యం. 34. పునస్తమేవ వర్ణయతి - శనకైర్భ్రాంత్యా నిజకర్తృనిష్ఠాన్ దూరాన్సన్నిధిం త్యజతః ప్రమాదశూన్యాన్ ద్విజాతీన్ నరాన్ దృష్ట్వా ప్రదేశ

ద్విజాతీన్ని జకర్తనిష్ఠా దూరాన్ని సిద్ధం త్యజతో ఒప్రమత్తాః. ౪౦. యస్మిన్ సహస్రద్వితయం జనానా మగ్నాహితానాం శ్రుతిపాత కానామ్, వసత్యవశ్యం శ్రుతిచోదితాసు క్రియాసు దక్షం ప్రథితానుభావమ్. ౪౧. మధ్యే వసత్ యస్య కరోతి భూషాం వినాకపాణి ర్గిరిజాసహాయః, హరస్య యష్టేష్టరళో యథా వై రాత్రే రివేందుర్గగ నాధిరూఢః. ౪౨. తత్ర ద్విజః కశ్చన శాస్త్రవేదీ ప్రభాకరాఖ్యః ప్రథితానుభావః, ప్రవృత్తిశాస్త్రైకరతస్సుబుద్ధిరాస్తేకతూన్తిలితకీర్తిబృందః. ౪౩. గావో హిరణ్యం ధరణీ సమగ్రా సద్బంధవా జ్ఞాతిజనాచ్చ తస్య, సంత్యేవ కిం తైర్నహి తోష వీభిః పుత్రో యదన్యాజని ముగ్ధచేష్టః. ౪౪. న వక్షీకించిన్న శృణోతి కించి ధ్ధాయన్నివాస్తే కిల మందచేష్టః, రూపేషు మారో మహసా మహస్వా ముఖేన చంద్రః క్షమయా మహిసమః. ౪౫. గ్రహగ్రహాత్కిం జడవద్విచేష్టతే కింవా స్వభావా దుత పూర్వకర్తణః, సంచితయం స్థివృతి తత్పితా ఒనిశం సమాగతాః ప్రప్టుమనా బహుశ్రుతాః. ౪౬. శిష్యైః ప్రశిష్యైర్బహుపుస్తభారై స్సమాగతం కంచన పూజ్యపాదమ్, శుశ్రావ తం గ్రామమనిందితాత్మా

మలభ్యా ఒవమృత్యుర్వస్తాచ్యహిరేవ యాతి-ఉ. ౪౦. యస్మిన్నాహితాగ్నినాం వేద పాతకానాం జనానాం ద్విసహస్రమవశ్యం వేదవిహితాసు క్రియాసు దక్షం ప్రథిత ప్రభావం వసతి. ౪౧. కించ గిరిజాసహాయః వినాకపాణిర్నధ్యేవసన్యస్య భూషాం కరోతి. తత్ర దృష్టాంతద్వయమాహ-యథా హరస్య యష్టేష్టరళికాయాః తరళో మధ్య మణిః భూషాం కరోతి. 'తరలశ్చంచలే పిదగ్ధే భాస్కరేఒపి త్రిలింగకః, హరమధ్య మణౌ పుంసీ'తి మేదిసీ - యథా చా గగనాధిరూఢశ్చంద్రో రాత్రేర్భూషాం కరోతి తద్వత్. ౪౨. తత్ర తస్మిన్ గ్రామే శాస్త్రజ్ఞః ప్రభాకరసంజ్ఞః కశ్చనాస్తే స్త. తం విశిష్యే-ప్రవృత్తిలి-క్రతుభిరన్తిలితం కీర్తిబృందం యేన సః. ౪౩. తైస్సద్భిః కిం? న కిమపి. హి యస్తాదేభిః సర్వైస్తోషో నాస్తి. తోషభావే హేతుర్యద్వస్తాదస్య పుత్రో ముగ్ధచేష్టో ఒజని-ఇంద్ర. ౪౪. తదీయాం తాం చేష్టామేవ దర్శయతి - నేతి. తదీయం రూపం వర్ణయతి-రూపేషు మారఃకామః, మహసా లేజనా మహస్వాన్ సూర్యః-ఉ. ౪౫. ఆధునా తత్పితృచేష్టాం దర్శయతి - తత్పితా ఇత్యేవమనిశం సంచితయన్ ఆలొచయన్ సమాగతాః బహుశ్రుతాః ప్రప్టుమనా స్థివృతి స్త. ౪౬. తతః కదాచి 'ద్భూహపుస్తకభారైశ్శిష్యై స్సహ తం గ్రామం ప్రతి సమాగతం కంచన పూజ్యపాదం

నినాయసూనుం నికటం స తస్య. ౪౭. స శూన్యహస్తో నృపమిష్టదైవం
గురుం చ యాయాదితి శాస్త్రవిత్స్వయమ్, సోపాయనః ప్రాప గురుం
వ్యశి శ్రణత్ఫలం ననామాస్య చ పాదపంకజే. ౪౮. అనీనమత్తం చ
తదీయపాదయోర్జడాకృతిం భస్మనిగూఢవహ్నివత్, స నోదతిష్ఠత్పతితః
పదాంబుజే ప్రాయః స్వజాడ్యం ప్రకటం విధిత్సతి. ౪౯. ఉపాత్తహస్త
శ్శనకైరవాఙ్ముఖం తం దేశికేంద్రః కృపయోదతిష్ఠత్, ఉత్థాపితే స్వే
తనయే పితా ౭బ్రవీద్వద ప్రభో జాడ్యమముష్య కిం కృతమ్. ౫౦.
వర్షాణ్యతీయుర్భగవన్నముష్య పంచాష్ట జాతస్య వినాఽవబోధమ్,
నాద్యైష్ట వేదానలిఖచ్ఛనాన్తానచీకరం చోపనయం కథంచిత్. ౫౧.
శ్రీడావరః శ్రోశతి బాలవర్గస్తథా ౭పి న శ్రీడితుమేష యాతి, బాలా
శ్శతా ముగ్ధమిమం నిరీక్ష్య సంతాడయంతే ౭పి న రోషమేతి. ౫౨.
భుక్తే కదాచిన్న తు జాతు భుక్తే స్వేచ్ఛావిహారి న కరోతి చో
క్తమ్, తథా ౭పి రుష్టేన నతాడ్యతే ౭యం స్వకర్తణా వర్ధతవవ
నిత్యమ్. ౫౩. ఇతీరయిత్వోపరతే చ విప్రే పప్రచ్ఛ తం శంకరదేశి
కేంద్రః, కస్త్యం కిమేవం జడవత్ప్రవృత్తస్య చాబ్రవీద్బాలవపు ర్మహ
త్వా. ౫౪. నాహం జడః కింతు జడః ప్రవర్తతే మత్సన్నిధానేన స సం

శుక్రావ తతశ్చానిందితాత్వా సప్రభాకరస్తస్య భూజ్యపాదస్య నికటం పుత్రం నీత
వాక్. ఆ. ౪౭. కిం శూన్యహస్తవివ గతః? నేత్యాహ- శూన్యహస్త ఇతి- 'రిక్తహస్తస్తు
నోపేయాద్రాజానం దైవతం గురు' మితి శాస్త్రవిత్స్వయం సోపాయనో గురుం
శ్రీశంకరం ప్రాప. కిం తదుపాయనమిత్యపేక్షాయామాహ - ఫలం వ్యశిశ్రణత్ ప్రాయ
చ్ఛత్. ఆస్య గురోః పాదకమలే ననామ చ. ఉ. ౪౮. భస్మనా నిగూఢవహ్నివజ్జడ
తుల్యాకృతిం తం పుత్రం చ తదీయపాదయోరనీనమత్. భస్మనీతి భిన్నం వా పదం.
స పుత్రః ప్రాయస్వజాడ్యం ప్రకటం విధాతుమిచ్ఛతి. ౪౯. ఉపాత్తో గృహీతస్తదీ
యహస్తో యేన స దేశికేంద్రస్త్రిశంకరః ఉదతిష్ఠత్ ఉత్థాపితవాక్. ౫౦. తజ్జాడ్య
మేవ వర్ణయతి-వర్ణాణీతి. పంచాష్ట త్రయోదశ. నాద్యైష్ట వైవాధీతవాక్. అర్థాక్ష
వర్ణాక్. యథాకథంచిదుపనయం కృతవానస్తి. ౫౧. వివం జాడ్యం ప్రదర్శాయద్భు
తాం తస్య చేష్టాం వర్ణయతి - కీడావర ఇతి ద్వాభ్యాం. ౫౨. యద్యప్యేవం తథా
౭పి రుష్టేన మయాయం న తాడ్యతే. ౫౩. ఇత్యేవం కథయత్వా ప్రభాకరే ఉప
రతే సతి తం శంకరదేశికేంద్రః పప్రచ్ఛ. ౫౪. కస్త్యమితి ప్రశ్నస్మోత్తరం వత్తు

దిహే గురో, షడూర్షిషడ్భావవికారవర్జితం సుఖైకతానం పరమస్మి
తత్పదమ్. ౫౫. మమేవ భూయాదనుభూతిరేషా ముముక్షువర్గస్య
నిరూప్య విద్యక్, పద్యైః పరైర్ద్వాదశభిర్బభాషే చిదాత్మతత్త్వం

మాదా కిమేవం జడవత్ప్రవృత్తిః? ఇత్యత్రాహ-నాహం జడః, కింతు మత్సన్నిధానేన
జడః ప్రవర్తతే. హేగురో యస్మిన్నర్థే అహం న సందిహే, తస్మాత్ శోకమోహ
క్షుత్పిపాసాజరామృత్యులక్షణవడూర్షిభిర్దాయతే యస్మి వర్థతే విపరిణమతే యః తే
నశ్యతీత్యుక్త షడ్భావవికారైశ్చ రహితం సుఖైకతానం పరం సర్వోత్తమం తత్పదమహ
మస్మి. పరం దేహేంద్రియాద్యతిరిక్తం ప్రత్యక్షైతన్యం తత్పదం శోధితతత్పదార్థాభిన్న
మితి నా. ౫౫. హే విద్యక్ మమేవైషా యస్మాత్పర్యముక్షువర్గస్య భూయాదితి
నిరూప్యైర్ద్వాదశభిః పద్యైర్విధుతప్రపంచచిదాత్మతత్త్వం బభాషే. తథాహి -
హస్తామలకణ్ఠోక్తాః. 'నిమిత్తం మనశ్చక్షురాదిప్రవృత్తై నిరస్తాఖిలాపాధిరాకాశ
కల్పః, రవిర్లోకచేష్టా నిమిత్తం యథా యస్య నిత్యోపలభిస్వరూపాః యమాత్మా. ౧.
యమగ్న్యైష్టవస్మిత్యబోధస్వరూపం మనశ్చక్షురాదీన్యబోధాత్మకాని, ప్రపర్తంత
ఆశ్రిత్య నిష్కంపమేకం-స. ౨. ముఖాభాసతో దర్పణే దృశ్యమానో ముఖత్వాత్ప్ర
భక్త్యేన నైవాస్తి వస్తు, చిదాభాసతో ధీమ జీవో యః తద్వత్ - స. 3. యథా దర్ప
ణాభావ ఆభాసహానా ముఖం విద్యతే కల్పనాహీనమేకం, తథా ధీవియోగే నిరా
భాసతో యః - స. ౪. మనశ్చక్షురాదేర్వియుక్తస్వయం యో మనశ్చక్షురాదే
ర్చనశ్చక్షురాదిః, మనశ్చక్షురాదేర్గమ్యస్వరూపః - స. ౫. య ఏకో విభాతి స్వత
శ్చుద్ధచేతాః ప్రకాశస్వరూపాః యః నానేవ ధీమ, శరావోదకస్థో యథా భాసురేకః -
స. ౬. యథా యేకచక్షుఃప్రకాశో రవిర్న క్రమేణ ప్రకాశికరోతి ప్రకాశ్యం,
అనేకా ధియో యస్తథైకప్రబోధః - స. ౭. వివస్వత్ప్రభాతం యథా రూపమక్షం
ప్రగృహ్ణాతి నాభాతమేవం వివస్వాక్, తథా భాత ఆభాసయత్కేకమక్షం - స. ౮.
యథా సూర్య ఏకో యస్యనేకశ్చలాను స్థిరాన్వపుః ప్రైకోఽగ్నిభావ్యస్వరూపః, చలాను
ప్రభిన్నస్యధీష్యేక ఏవ-స. ౯. ఘనచ్ఛన్నదృష్టి ర్ఘనచ్ఛన్నమర్కం యథా మన్యతే
నిష్పృథం చాతిమూఢః - తథా బద్ధవద్భూతి యో మూఢదృష్టే-స. ౧౦. సమస్తేషు
వస్తువ్యనుసూతమేకం సమస్తాని వస్తుని యం న స్పృశంతి- వియద్వత్పదా శుద్ధమచ్ఛ
స్వరూపః-స. ౧౧. ఉపాధౌ యథా భేదతా స్పృశీనాం తథా భేదతా బుద్ధిభేదేషు
తేఽపి - యథా చంద్రికానాం జలే చంచలత్వం తథా చంచలత్వం తవాహీనా విష్ణో

విధుతప్రపంచమ్. ౧౬. ప్రకాశయంతే పరమాత్మతత్త్వం కరస్థథాత్రి
 ఫలవద్యదేకమ్, శ్లోకాస్తు హస్తామలకాః ప్రసిద్ధాస్తత్కర్తృరాఖ్యాపి
 తథైవ వృత్తా. ౧౭. వినోపదేశం స్వత ఏవ జాతః పరాత్తబోధో ద్విజ
 వర్యసూనోః, వ్యస్తేష్ట సంప్రేక్ష్య స దేశికేంద్రో న్యథాత్స్వహస్తం
 కృపయోత్తమాంగే. ౧౮. సుతే నివృత్తే వచనం బభాషే స దేశి
 కేంద్రః పితరం తదీయమ్, వస్తుం న యోగ్యో భవతా సహాయం న తే
 ౭మునా ౭ర్థో జడిమాస్పదేన. ౧౯. పురాభవాభ్యాసవశేన సర్వం స
 వేత్తి సమృజ్ను చ వక్తి కించిత్, నో చేత్కథం స్వానుభవైకగర్భ
 పద్యాని భాషేత నిరక్షరాస్యః. ౨౦. న సక్తిరస్యాస్తి గృహాదిగోచరా
 నాత్మీయదేహే శ్రమతోఽస్య విద్యతే, తాదాత్మ్యతా ౭న్యత్ర
 మమేతి వేదనం యదా న సా స్వే కిము బాహ్యవస్తుషు. ౨౧. ఇతి
 రయిత్వా భగవాన్ ద్విజాత్మజం యయా గృహీత్వా దిశమిప్పితాం
 పునః, విప్రో ౭ప్యనువ్రజ్య యయా స్వమందిరం కియత్ప్రదేశం స్థిరధి

ఇతి. ౧౨. ఉప. ౧౬. యదేశం పరమాత్మతత్త్వం తత్కర్తృస్థామలకఫలవత్ప్రకాశయంతే
 అతస్తే శ్లోకాస్తు హస్తామలకాః ప్రసిద్ధాస్తేహం కర్తృరాఖ్యాపి తథైవ హస్తామలక ఇతి
 వృత్తా ప్రవృత్తా. ఉ. ౧౭. ఉపదేశం వినా స్వతఏవ ద్విజవర్యసూనోః పరాత్తబోధో
 జాత ఇతి సంప్రేక్ష్య విస్తయం ప్రాప్తో దేశికేంద్రో ద్విజవర్యసూనోశ్చిరసి స్వహస్తం
 న్యథాత్. ౧౮. ఉదాహృతపద్యాన్యక్త్వా సుతే నివృత్తే సతి దేశికేంద్రస్తదీయం పితరం
 వచనం బభాషే. తదాహ-భవతా సహాయం వస్తుం యోగ్యో న భవతి. కించామునా
 జడతాస్పదేన తప కించిత్ప్రయోజనం నాస్తి. ౧౯. నస్వేపంభూతేన తవాసి కిం ప్రయో
 జనమిత్యాశంక్యాహ - పురాభవస్య పూర్వజన్మనో ౭భ్యాసస్య వశేన స తప పుత్రః
 సర్వం జానాతి. ౨౦. న వస్తుం యోగ్యో భవతా సహాయమిత్యుక్త హేతుమాహ-
 అస్య గృహాదివిషయాసక్తిరాసక్తిర్నాస్తి. తథా ౭౭త్మీయదేహే శ్రమతాదాత్మ్యతా
 ౭న్య న విద్యతే. తథా దేహదన్యత్ర మమేతి జ్ఞానమస్య న విద్యతే. సా తాదాత్మ్య
 తా తు యదా స్వేదేహే నాస్తి తదా బాహ్యవస్తుషు సా నాస్తితి కిము వక్తవ్యం. ౨౧.
 ఇతీరయిత్వా భగవాన్ ద్విజాత్మజం గృహీత్వా పునరీష్ఠితాం దిశం యయా. ప్రభా
 కర సంజ్ఞో విప్రో ౭సి కియత్ప్రదేశమనువ్రజ్య స్వమందిరం యయా. నను స్వపుత్రవి

పృహుశ్రుతః. ౬౨. తతశ్చతానందమహేంద్రపూర్వై స్సుపర్వ
బృందై రుపగీయమానః, పద్మాంఘ్రిముఖై స్సమమాప్తకామః ఊణీ
సతిః శృంగగిరిం ప్రతన్తే. ౬౩. యత్రాధునాప్యత్తమ మృశ్యశృంగ
స్తపశ్చరత్యాత్మభృదంతరంగః, సంస్పర్శమాత్రేణ నితీర్ణభద్రా విద్యో
తతే యత్ర చ తుంగభద్రా. ౬౪. అభ్యాగతార్చాల్పితకల్పశాఖాకూ
లంకమాధీతసమస్తశాఖాః, ఇజ్యాశతైర్యత్ర సముల్లసంతశ్శాంతాంత
రాయా నివసంతి సంతః. ౬౫. అధ్యాపయామాస స భాష్యముఖ్యాన్
గ్రంథాన్నిజాంస్తత్ర మనీషిముఖ్యాన్, ఆకర్ణనప్రాప్య మహాపురుషా
నాదిష్టవిద్యాగ్రహణే సమర్థాన్. ౬౬. మందాక్షనమ్రం కలయన్నశే
షం పరాణుదత్పాణితమాంస్యశేషమ్, నిరస్తజీవేశ్వరయోర్విశేషం
వ్యాచష్ట వాచస్పతినిర్విశేషమ్. ౬౭. ప్రకల్ప్య తత్రేంద్రవిమానకల్పం
ప్రాసాదమావిష్కృతసర్వశిల్పమ్, ప్రవర్తయామాస స దేవతాయాః

యోగే వ్యాకులతాం కిమితి న ప్రాపేత్పాశంక్యాహస్థిరధీర్యతో బహుశ్రుతః. ౬౨.
తతస్తదంతరం విష్ణుప్రముఖై ర్దేవబృందైరుపగీయమానః పద్మపాదాదిభిన్నహస్త కామో
రాజా శృంగగిరిం ప్రతన్తే. 'శతానందో మునేర్భేదే దేవకీనందనేఽపి చ' ఇతి మేదిసి.
౬౩. యస్మిన్ శృంగగిర్యాధునాఽపి ఆత్మభృతామంతరంగః ఋశ్యశృంగ ఉత్తమం
తపశ్చరతి, యత్ర చ సంస్పర్శమాత్రేణ నితీర్ణం సమర్పితం భద్రం కల్యాణం యయా
సా తుంగభద్రాభ్యా నదీ విద్యోతతే. ౬౪. తత్ర యే సంతో వసంతి తాన్ విశిష్య -
అభ్యాగతానాం పూజయాఽచ్యుతీకృతానాం కల్పవృక్షకాఖానాం కూలంకషాః
అధీతా సర్వశాఖా యైరిజ్యాశతైస్సమ్యగుల్ల సంతశ్శాంతాన్త రాయాక్యాన్తవిఘ్నః-ఇంద్ర.
౬౫. తస్మిన్ పర్వతే మనీషిముఖ్యాన్ శ్రవణమాత్రేణ ప్రాప్యో మహాపురుషార్థో
మోక్షో యైస్తానుపాదిష్టవిద్యాగ్రహణే సమర్థాన్ స శ్రీశంకరో భాష్యప్రముఖా
న్నిజాన్గ్రంథానధ్యాపయామాస ఆకర్ణనేన ప్రాప్యో మహాపురుషార్థో యేభ్యస్తాన్ గ్రంథా
నితి వా. ౬౬. శేషమనస్తం మందాక్షనమ్రం లజ్జయా నమ్రం కలయన్ కుర్వన్నివా
శేషం యథా స్యాత్తథా ప్రాణినామాన్తరతమాంసి అజ్ఞానాని పరాణుదత్ అపా
కరోత్. యతో వాచస్పతినా నిర్విశేషం యథా భవతి తథా నిరస్తజీవేశ్వరయోర్విశే
షం వ్యాచష్ట-ఉ. ౬౭. తతశ్చ తస్మిన్ పర్వతే ఇంద్రవిమానసదృశమావిష్కృతసర్వ
శిల్పం ప్రాసాదం ప్రకల్ప్యాజాద్యైరిసి పూజితాయా దేవతాయాః పూజాం స
ప్రవర్తయామాస. అత్ర ప్రాంచః - మతం కృత్వా తత్ర విద్యాపీఠనిర్మాణం కృత్వా

పూజామజాద్వైరపి పూజితాయాః. ౬౮. యా శారదాంబేత్యభిథాం
 వహంతీ కృతాం ప్రతిజ్ఞాం ప్రతిపాలయంతీ, అద్యాపి శృంగేరిపురే
 వసంతీ ప్రద్యోతతే ౭భీష్టవరాఢ్ దిశంతీ. ౬౯. చిత్తానువర్తీ నిజధర్మ
 చారీ భూతానుకంపీ తనువాగ్విభూతిః, కశ్చిద్వినేయో ౭జని దేశికస్య
 యం తోటకాచార్యముదాహరంతి. ౭౦. స్నాత్వా పురా షీపతి
 కంబళవస్త్రముఖైర్దుచ్చాసనం మృదు సమం స దదాతి నిత్యమ్,
 సంలక్ష్య దంతపరిశోధనకాష్టమగ్ర్యం బాహ్యాదికం గతవతే సలిలాది
 కం చ. ౭౧. శ్రీదేశికాయ గురవే తనుమార్జవస్త్రం విశ్రాణయత్యను
 దినం వినయోపసన్నః, శ్రీపాదపద్మయుగమర్దనకోవిదశ్చ ఛాయేవ
 దేశికమసౌ భృశమన్వయాద్యః. ౭౨. గురో స్సమీపే న తు జాతు
 జృంభతే ప్రసారయన్నో చరణౌ నిషీదతి, నోపేక్షతే వా బహు
 వా న భాషతే న పృష్ఠదర్శి పురతో ౭స్య తిష్ఠతి. ౭౩. తిష్ఠ్ గురౌ
 తిష్ఠతి సంప్రయాతే గచ్ఛన్మువాణే వినయేన శృణ్వత్, అనుచ్య
 మానో ౭పి హితం విధత్తే యచ్ఛాహితం తచ్చ తనోతి నాస్య. ౭౪.

భారతీసంప్రదాయం నిజశిష్యం చకార. 'యస్తస్త్వత్పతే స్థిత్యా భారతీపీఠనిండకః,
 స యాతి నరకం ఘోరం యావదాభూతసంప్లవం' కంచిచ్చిష్యం సురేశ్వరాఖ్యం పీఠా
 ధ్యక్షమకరోదితి. ౬౮. సా దేవతా కేత్యాకాంక్షాయామాహయేతి. ౬౯. అథ తత్ర
 యద్ద్వైత్తం తద్దర్శయతుమారభతే-చిత్తానువర్తీ - తస్మి సూక్ష్మా వాగ్విభూతిర్యస్య స
 మందభాషణ ఇత్యర్థః. దేశికస్య కశ్చిచ్చిష్యో ౭జని ఆభూత్. ౭౦. స నచైవ గురు
 శుక్రావణపర ఇత్యాహ-పురా గురుస్సానాత్పూర్వం స్నాత్వా కంబళవస్త్రముఖై
 రుచ్చాసనం మృదు కోమలం సమం సమానం షీపతి కరోతి తం తం కాలం సంలక్ష్యైవ
 స త్యాజ్యప్రే నిత్యం దంతపరిశోధనకాష్టం అగ్ర్యం శాస్త్రోక్తం దదాతి. బాహ్యాదికం
 గతవతే జలమృత్తికాదికం చ దదాతి-వ. ౭౧. విశ్రాణయతి ప్రయచ్ఛతి స్త్వం. యో
 ౭సౌ దేశికం ఛాయేవాన్వగచ్ఛత్. ౭౨. వక్తవ్యం నోపేక్షతే వా బహు వా న
 భాషతే. వంశస్థేంద్రవంశా మిశ్రితత్వాదుపజాతిః. 'ఇథం కిలాన్యాస్వపి మిశ్రి
 తాసు స్తరంతి జాతిష్విదమేవ నామే'త్యుక్తత్వాత్. ౭౩. కించ గురౌ తిష్ఠతి సతి
 తిష్ఠత్ తస్మిన్ సంప్రయాతే గచ్ఛన్ మువాణే వినయేన శృణ్వత్ సన్నకధ్యమా
 నో ౭పి హితం విధత్తే యచ్ఛాస్య గురో రహితం తచ్చ న విస్తారయతి - ఉ. ౭౪.
 ఏవంభూతే తస్మిన్ శిష్యవరే కదాచిత్స్వకాటిప్రక్షాళనాయావపరస్థిగాః సదీకలాని

తస్మిన్ కదాచన వినేయవరే స్వశాటీప్రత్యాశనాయ గతవత్యపవర్తనీ
గాః వ్యాఖ్యానకర్తణి తదాగమమీక్షమాణో భక్తేషు వత్సలతయా
విలంబ ఏషః. ౭౧. శాంతిపాతమథ కర్తవ్యసంభ్యేషూద్యతేషు స వినే
యవరేషు, స్థీయతాం గిరిరపి ఊణమాత్రాదేవ్యతీతి సముదీరయతి
స్త. ౭౨. తాం నిశమ్య నిగమాన్తగురూక్షిం మన్దధీరనధికార్యపి
శాస్త్రే, కిం ప్రతీక్ష్యత ఇతి స్త హ భిత్తిః పద్మపాదమునినా సమదర్శి.
౭౩. తస్య గర్వమపహర్తుమఖర్వం స్వాశ్రయేషు కరుణాతిశయాచ్ఛ,
వ్యాదిదేశ స చతుర్దశవిద్యాస్సద్య ఏవ మనసా గిరినామ్నే. ౭౪.
సోఽధిగమ్య తదనుగ్రహమగ్ర్యం తత్త్వజ్ఞేన విదితాఖిలవిద్యః, ఐష్ట

ప్రతి గతవతి సతి తస్మాగమనమీక్షమాణో భక్తేషు వత్సలతయా వ్యాఖ్యానాభ్యే
కర్తణి విలంబే. 'గా స్వరేచ బలీవర్ణే రక్తా చ కులిశే పుమాన్', స్త్రీసారభేయా
దృగ్బాణదిగ్వాస్థుమృపుభూమ్ని'చేతి మేదిసీ-వ. ౭౧. అథానంతరమసంఖ్యాతేషు
శిష్యవరేషు శాంతిపాతం కర్తం ఉద్యతేషు సత్సు స దేశికేంద్రః స్థీయతాం గిరిరపి
ఊణమాత్రాదేవ్యతీతి గిరితి స్త-స్వా. ౭౨. తాం వేదాన్తరూపాం గురూక్షిం నిశమ్య భేద
బుద్ధితాద్భిత్తిః కుద్యతుల్యో జడశ్శాస్త్రేఽనధికార్యసి కిమర్థం ప్రతీక్ష్యత? ఇతిస్త హ
పద్మపాద మునినా సమదర్శి. ఇతి సూచనార్థం భిత్తిస్సమదర్శితేతి వా. ౭౩. అఖర్వ
మనన్వం తస్య పద్మపాదస్య గర్వమపాకర్తం స్వయమేవ ఆశ్రయో యేషాం తథా
భూతేషు స్వభక్తేషు కరుణాయా అతిశయాచ్ఛ స శ్రీశంకరస్తత్త్వణ ఏవ గిరినామ్నే
చతుర్దశ విద్యా మనసా ఆదిదేశ. ౭౪. స గిరిగ్ర్యం తస్య గురోరనుగ్రహమధిగమ్య
తత్త్వజ్ఞేన విదితాఖిలవిద్యః. భగవన్నుదధౌ మృతిజన్మజలే సుఖదుఃఖర్ముషే పతితం
వ్యధితమ్, కృపయా శరణాశ్రయమధర్మ మామనుశాన్యుపసన్నమనన్యగతిం. ౧. వినీవర్త్య
రతిం విషయే విషమాం పరిముచ్య శరీరవిబద్ధమతిష్ఠ! పరమాత్మపదే భవ నిత్యరతో జహి
మోహమయం భ్రమమాత్మమతే. ౨. విసృజాన్నమయాదిషు పంచసు తామహమస్మి
మమేతి మతిం సతతం, దృశిరూపమనంతమజం విగుణం హృదయస్థమపేహి సదాఽహ
మితి. ౩. జలభేదకృతా బహులేప రవేర్హటికాదికృతా నభసోఽపి యథా, మతిభేద
కృతా తు తథా బహుతా తప బుద్ధిదృశోఽవికృతస్య సదా. ౪. దినకృత్ప్రభయా
సదృశేన సదా జనచిక్షగతం సకలం స్వచితా, విదితం భవతాఽవికృతేన సదా యత
ఏవమతోఽసి సదేవ సదా. ౫. ఇత్యాదిభిర్దురుశిష్యసంవాదేన పరతత్త్వవ్యంజకైః.

దేశికవరం పరతత్వవ్యంజకైర్లలితతోటకవృత్తైః. ౭౯. శ్రీమద్దేశికపాద
పంకజయుగీమూలా తదేకాశ్రయా తత్కారుణ్యసుధావసేకసహితా
తద్భక్తి సద్వల్లరీ, హృద్యం తోటకవృత్తవృత్త రుచిరం పద్యాత్మకం
సత్ఫలం లేభే భోక్తుమనో ౭తి సత్తమ శుక్తై రాస్వాద్యమానం
ముహూః. ౮౦. యేనాన్నత్య మవాపితా కృతపదా కామం తుమా
యా మియం నిశ్చేణిః పదమున్నతం జిగమిషో రోవ్యమ స్ఫుశంతీ
పరమ్, వంశ్యా కావ్యధరీకృతత్రిభువనశ్రేణీ గురూణాం కథం సేవా
తస్య యతీశితుర్న విరలం కుర్వీత గుర్వీ తమః. ౮౧. అథ తోటకవృత్త
పద్యజాతైరయమజ్ఞాతసుపర్వసూక్తికో ౭పి, దయయైవ గురోస్త్రయీ
శిరోర్ధం స్ఫుటయన్నైక్షీ విచక్షణస్సతీర్థైః. ౮౨. అథ తస్య బుధ
స్య వాక్యగుంభం నిశమయ్యామృతమాధురీధురీణమ్, జలజాంఘ్రి
ముఖాస్సతీర్థవర్యాః స్తయమన్వస్య సవిస్తయా బభూవుః. ౮౩.

‘ఇహతోటకమంబుధి నైః ప్రథిత’ మిత్యుక్తలక్షణైస్తోటకవృత్తై స్సహ దేశికవరం శ్రీశం
కరం ప్రత్యాగతవానిత్యర్థః. స్వా. ౭౯. శ్రీమద్దేశికస్య పాదపద్మజయుగళం మూలం
యస్యాస్య శ్రీశంకరవివ విక ఆశ్రయో యస్యాస్తస్య కారుణ్యసుధావసేకేన సహితా
తస్య గిరేర్భక్తిలక్షణా సద్వల్లరీ తోటకవృత్తలక్షణేన వృత్తేన ప్రసవబద్ధనేన హృద్యం
సుందరం భోక్తుం మనో యేషాం తైస్సత్తమలక్షణై శ్శుక్తైర్దుహురాస్వాద్యమానం
పద్యాత్మకం ఫలం లేభే. కా.౮౦. అశ్ర విస్తయో న కార్య ఇత్యుశయేనాహ-యేనా
న్నత్యం సావితా సతీ భూమా యథేష్టం కృతపదా లభాన్నదా. అధరీకృతత్రిభువన
పత్తిః. గుర్వీ శ్రేష్ఠా గురూణాం సేవా ఉన్నతం పరం పదంమోక్షం గంతుమిచ్ఛోః
కాపి సంశోద్భవా నిశ్చేణిరధిరోహణీ తస్య యతీశితుర్గిరేస్తమో ౭జ్ఞానం విరళం కథం
న కుర్వీత. ౮౧. అథానంతరమయమజ్ఞాతాస్సుప్రస్తావా యాసు తథాభూతాస్సుక్త
యో యేన తథాభూతో ౭సి. ‘పర్వ క్షీబం మహే గ్రంథా ప్రస్తావే లక్షణాంతరే’
ఇతిమేదినీ. గురోర్దయయైవ తోటకవృత్తపద్యజాతైస్త్రయీశిరసామర్థం స్ఫుటయన్
తీర్థైః గురోశ్శిష్యైర్విచక్షణః విక్షీ దృష్టః - మాలినీ. ౮౨. అథానంతరం తస్య
వాక్యానాం సందర్భమృతమాధురీధురీణం నిశమ్య పద్మ పాదప్రముఖాః సతీర్థవర్యాః
గర్వం పరిత్యజ్య సవిస్తయా బభూవుః. ౮౩. తోటకాఖ్యపద్యప్రాదుర్భావవిన తదా

భక్తుత్కర్షణాత్పాదురాస న్యతోఽస్తాత్పద్యాన్యేవం తోటకాఖ్యా
ని సంతి, తస్మాదాహు స్తోటకాచార్యమేనం లోకే శిష్టాః శిష్టవంశ్యం
మునీంద్రమ్. ౧౪. అద్యాపి తత్ప్రకరణం ప్రథితం పృథివ్యాం తత్సం
జ్ఞయా లఘు మహార్థమనల్పనీతి, శిష్టైర్గ్రహీతమతిశిష్టపదానువిధం
వేదాంతవేద్యపరతత్వనివేదనం యత్. ౧౫. తోటకాహ్వయమవాప్య
మహర్షేః ఖ్యాతిమాప స దిశాసు తదాది, పద్మపాదసదృశ ప్రతిభావా
న్ముఖ్యశిష్యపదవీమపి లేభే. ౧౬. పుమర్థాశ్చత్వారః కిముత నిగమా
ఋక్పృథితయః ప్రభేదా వా ముక్తేర్విమలతరసాలోక్యముఖరాః,
ముఖాన్యాహో ధాతుశ్చిరమితి విమృశ్యాథ విబుధా విదుః శిష్యాన్
హస్తామలకముఖరాన్ శంకరగురోః. ౧౭. స్ఫారద్వార ప్రఘాణద్విర
దమదసముల్లోలకల్లోల భృంగీ సంగీతోల్లాసభంగీ ముఖరితహరిత స్సం
పదోఽకింపచానైః, నిష్ఠీవ్యస్తేఽతిదూరా దధిగతభగవత్పాద
సిద్ధాంత కాష్ఠా నిష్ఠాసంపద్విజృంభన్నిరవధిసుఖదస్వాత్మలాభైక లోభైః.

ఖ్యాప్రవృత్తినిమిత్తమిత్యాహ.—భక్తీతి. యతోఽస్తాద్ధిరేస్సంతి సమాచీనాని తోటక
సంజ్ఞాని సాదురాసక్ తస్మాదేనం శిష్టవంశప్రసూతం శిష్ట వేదాచారరతాః తోటకా
చార్యమాహుః - కాలి. ౧౪. వేదాంతవేద్యపరతత్వనివేదనం యత్తత్ప్రకరణమద్యాపి
పృథివ్యాం తత్సంజ్ఞయా ప్రథితం. తద్విశిష్టి - లఘు సన్నహంతోఽర్థా యస్మిన్నన
ల్పా నీతయో యుక్తయో యస్మిన్నతి శ్రేష్ఠపరైరనువిధం యుక్తం తదతవివ శిష్టై
ర్గ్రహీతం-వ. ౧౫. మహర్షేః శ్రీశంకరాత్తోటకాఖ్యామవాప్య తదారభ్య ఆశాసుఖ్యా
తిమాప - స్వా. ౧౬. హస్తామలక పద్మపాద సురేశ్వరతోటకాఖ్యేష్వాచార్యశిష్యేషు
విబుధకృతవిమర్శం దర్శయతి—ధర్మార్థకామమోక్షాఖ్యాశ్చత్వారః కిముత ఋగ్యజు
సామాధర్మవాఖ్యా వేదాః కిం వా సాలోక్యప్రముఖాసాసాలోక్యసామీప్యసారూప్య
సాయుజ్యాఖ్యా ముక్తేర్భేదాః ఆహోస్వి ద్భృష్ణజో ముఖానీతి విబుధా దేవాః పండి
తా వా చిరం విమృశ్య విచార్య హస్తామలకాదీన్ శంకరగురోశ్శిష్యాన్ విదుః-శి. ౧౭.
స్ఫారద్వారాణాం విస్తీర్ణద్వారాణాం ప్రఘాణేషు బాహ్యప్రకోష్ఠేషు నిర్విరదానా
మైరావతప్రభృతీనాం గజానాం మదస్య సముల్లోలేషు అతిచంచలేషు కల్లోలేషు
యా భృంగ్యస్తాసాం సంగీతస్యోల్లాసభంగ్యా ముఖరితా ముఖరికృతా ధ్వనితా
హరితో దిశో యాసు తాస్యస్వర్గసంపదః అధిగతా యా భగవత్పాదసిద్ధాంతకాష్ఠా
తస్యాం నిష్ఠాయాస్సంపద ఉల్లాసన్నిరవధికుఖదస్య స్వాత్మనో లాభస్యైకో ముఖ్యాన్

౮౮. సమిధానో మథాచలమథితసిన్ధూదరభవత్సుధాఫేనాభేనామృతరు
చినిభేనాత్మయశసా, నిరుంధానో దృష్ట్యా పరమహావా పంథానమసతాం
పరాధృష్ట్యైశ్చిష్ట్యైరరమత విశిష్టైష మునిరాట్. ౮౯.

ఇతి శ్రీమాధవీయేతద్ధస్తథాత్మ్యాదిసంశ్రయః,

సంక్షేపశంకరజయే సర్గో ౭యం ద్వాదశో ౭భవత్.

౧౨

లోభో యేషాం తైరకింపచానైరత్యుదారైర్నిష్ఠీవ్యస్తే ధూమ్నియంతే - స. ౮౮.
మంథాచలేన మథితాత్పింఘోర్భవంత్యామ్నధాయాః ఫేనస్యాభావదాభాయస్యామృత
కాంతినిభేన తత్తుల్యేన స్వయశసా దేదీప్యమానః స్వదృష్ట్యా౭పరం నికృష్టం పరమన్యం
వా ౭సతాం పథానం నిరుంధానః పరైరధృష్ట్యైశ్చిష్ట్యైస్సహ మునిరాట్ శ్రీశంకరో
విశేషేణారమత - శి. ౮౯.

ఇతి శ్రీమత్సరమహంసపరివ్రాజకాచార్యబాలగోపాలతీర్థశ్రీపాదశిష్యదత్త

పంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే

ద్వాదశస్సర్గః.

శ్రీ ర ద్దు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్చంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్చంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

త్రయోదశసర్గ ప్రారంభః.

తతః కదాచిత్ప్రణిపత్య భక్త్యా సురేశ్వరాఽఽగృహమాత్మ
 దేశమ్, శారీరకే చత్వంతగభీరభావే వృత్తిం స్ఫుటం కర్తుమనా జగ
 ద. ౧. మమ యత్కరణీయమస్తి తే త్వమిమాం మామనుశాధ్యసంశ
 యమ్, తదిదం పురుషస్య జీవితం యదయం జీవతి భక్తిమాన్ గురౌ.
 ౨. ఇతిరితే శిష్యవరేణ శిష్యం ప్రోచే దరీయానతిహృష్టచేతాః,
 మత్కస్య భాష్యస్య విధేయమిష్టం నిబంధనం వార్తికనామధేయమ్.
 ౩. ద్రష్టుం సత్కం భవదీయభాష్యం గంభీరవాక్యం న మమాస్తి
 శక్తిః, తథాఽపి భావత్కటాక్షపాలే యతే యథాశక్తి నిబంధనాయ.
 ౪. అస్త్యేవమిత్యార్యపదాభ్యనుజ్ఞామాదాయ మూర్ధ్నా స వినిర్జ

అథ వార్తికాంత బ్రహ్మవిద్యాప్రవృత్తిం సవరికరాం నిరూపయితుమారభతే—
 తతః కదాచిదాత్మోపదేశైరం యద్వా ఆత్మదానామిశం గురుం భక్త్యా ప్రణిపత్య
 సురేశ్వరాఽఽగృహమాత్మం గభీరో భావో యస్య తథాభూతే శారీరకభాష్యే వృత్తిం
 స్ఫుటం యథా స్వాత్మభా కర్తుమనా బభాషే. ఉపజాతిః. ౧. యదువాచ తదాహ—
 మమ యత్ తే కరణీయమస్తి తత్త్వమిమం మామనుశయమనుశాధి ఆజ్ఞాపయ.
 యతో యదయం గురౌ భక్తిమాన్ సన్ జీవతి తదిదమేవ పురుషస్య జీవితం
 విదౌ. ౨. మత్కస్య మదీయస్య భాష్యస్య వార్తికనామధేయమిష్టం నిబంధనం
 త్వయా విధేయం. ౩. ఇత్యుక్తశ్శిష్య ఉవాచ—తర్కయంతం గంభీరవాక్యం భవదీ
 యభాష్యం ద్రష్టుమపి మమ శక్తిర్నాస్తి తద్వార్తికవిధానసామర్థ్యం తు దూరనిరస్తం.
 యద్యప్యేవం తథాఽపి భవదీయకటాక్షపాలే సతి యథాశక్తి నిబంధనార్థం యత్నం
 కుర్వే. ౪. అస్త్యేవమిత్యార్యపదాభ్యనుజ్ఞాం మూర్ధ్నా ఆదాయ స సురేశ్వరో వినిర్జ

గామ, అథాంబుజాంఘ్రేర్దయితాస్సతీర్థ్యాస్తం చిత్సుఖాద్యా రహ
 సీత్యమూచుః. ౧. యోఽయం ప్రయత్నః క్రియతే హితాయ హితా
 య నాయం విఫలత్వనర్థమ్, ప్రత్యేకమేవం గురవే నివేద్య బోధా
 స్వయం కర్తృణి తత్పరశ్చ. ౬. యస్సార్వలౌకికమపీశ్వరమీశ్వరా
 నాం ప్రత్యాదిదేశ బహుయుక్తిభిరుత్తరజ్ఞః, కర్తృవ నాకనరకాది
 ఫలం దదాతి నైవం పరోఽస్తి ఫలదో జగదీశితేతి. ౭. ప్రత్యేకమస్య
 ప్రళయం వదంతి పురాణవాక్యాని స తస్య కర్తా, వ్యాసో మునిర్జైమిని
 రస్య శిష్యస్తత్పక్షపాతీ ప్రలయావలంబీ. ౮. గురోశ్చ శిష్యస్య చ
 పక్షభేదే కథం తయోస్సార్వ ధ్రువశిష్యభావః, తథాఽపి యద్యస్తి స
 పూర్వపక్ష సిద్ధాంతభావస్తు గురూక్త ఏవ. ౯. ఆజన్మనస్స ఖలు

గామ, అథానంతరం వద్వపాదస్య త్రియాస్సతీర్థ్యాః శిష్యాశ్చిత్సుఖాద్యాస్తం శ్రీశంక
 రాచార్యం రహస్యమేవం వక్ష్యమాణప్రకారేణోచుః. ౧. యో ఽయం ప్రయత్నో
 హితాయ క్రియతే తుభ్యం హితాయ న భవతి కింత్వయం ఆనర్థం విశేషేణ
 ఫలత్వితి సంభావనాయాం లాభః. ఇత్యేవం ప్రత్యేకం గురవే నివేద్యచురిత్య
 న్వయః. తదుదాహరణి-స్వయం విద్వాన్ కర్తృణి తత్పరశ్చ య ఇతి పరేణ సమ్మన్యః.
 ౬. యో మండసస్సార్వలౌకికం సర్వలౌక ప్రసిద్ధం ఈశ్వరానాం బ్రహ్మాదీనాం ఈశ్వర
 మపి బహుయుక్తిభిరుత్తరజ్ఞః ప్రత్యాఖ్యాతవాన్. విపంచికేన క్రియత ఇతి వ్యవహి
 తేనాన్వయః. కథమిత్యాకాంక్షాయామాహుః-కర్తృవ స్వర్గనరకాదిఫలం దదాతి న త్యే
 వంవిధోఽన్యో జగదీశితాఽస్తిత్యేవం ప్రత్యాదిదేశ-వసంతతిలకా. ౭. నను తస్య శో
 దోషో జైమినేరేవాభిప్రాయస్య తథావిధత్వాదిత్యాశంక్యాహుః. అస్య ప్రత్యక్షా
 దిభిస్సన్నిధాపితస్య జగతః ప్రళయం ప్రత్యేకం పురాణవాక్యాని వదంతి తస్య
 పురాణవాక్యజాతస్య స ప్రసిద్ధో వ్యాసో మునిః కర్తా జైమినిరస్య శిష్యోఽతస్తత్పక్ష
 పాతిత్వావశ్యంభావేన ప్రళయావలంబీత్యవశ్యమభ్యుపగంతవ్యం - ౮. లా. విపక్ష
 బాధకమాహుః. గురోశ్చ శిష్యస్య చ పక్షభేదే సతి తయోర్ధ్రువశిష్యభావః కథం
 స్యాత్? అంగీకృత్యాస్యాహుః. యది పక్షభేదోఽస్తి తథా ఽపి స శిష్యపక్షః పూర్వ
 పక్షసిద్ధాంతత్వం తు గురూక్తే గురుప్రతిపాదితే పక్ష వివేచ్యర్థః. ౯. కించ స ఖలు మం
 దనః ఆజన్మనః కర్తృణి యోజితాత్మాఽనిశమిహ లాకే కర్తృ కుర్వన్నేవాపసి తః -
 సమాహితాః ప్రయత్నాత్కర్తృ కురుత స్వర్గాదికం సుఖం ప్రాప్యృథ వ్యర్థమగ్నే కిమితి

కర్తృణి యోజితాత్మా కుర్వన్న వస్థిత ఇహానిశమేవ కర్త, బ్రూతే పరాం శ్చ కురుతావహితాః ప్రయత్నాత్స్విర్గాదికం సుఖమవాప్స్యథ కిం వృథాధ్యే. ౧౦. ఏవంవిధేన క్రియతే నిబంధనం యది త్వదాజ్ఞామవ లంబ్య భాష్యకే, భాష్యం పరం కర్తృపరం స యోక్త్యతే మాచ్యావి మూలాదపి వృద్ధిమిచ్ఛతా. ౧౧. సన్నాన్యసమవ్యేష న బుద్ధిపూర్వకం వ్యధత్త వాదే విజితోఽవశో వ్యథాత్, తస్మాన్న విశ్వాసపదం విభాతి నో మా చీకరోఽనేన నిబంధనం గురో. ౧౨. యశ్శక్నుయాత్కర్తృ విధాతుమిష్ఠితం సోఽయం న కర్తాణి విహాతుమర్హతి, యద్యస్తి సన్నాన్యసవిధౌ దురాగ్రహో జాత్యన్ధమూకాదిరముష్య గోచరః. ౧౩. ఏవం సదా భట్టమతానుసారిణో బ్రువంత్యసౌ తస్మత్పక్షపాతవాక్, ఏవం స్థితే యోగ్యమదో విధీయతాం న నోఽస్తి నిర్బంధనమత్ర కించన. ౧౪. పురా కిలాస్తాసు సురాపగాయాః పారే పరస్మిన్ విచరత్సు సత్సు, ఆకారయాయాస భవానశేషాక్ భక్తిం పరిజ్ఞాతుమివాన్తదీ

పరాంశ్చ బ్రూతే-వ. ౧౦. తథా చైవంవిధేన త్వదాజ్ఞామవలంబ్య భాష్యకే యది నిబంధనం క్రియతే తస్మి న భాష్యం కేవలం కర్తృపరం యోక్త్యతే తస్మాద్బుద్ధి మిచ్ఛతా త్వయా మూలాదపి మాచ్యావి - ప్రచ్యుతిర్న విధేయేత్సర్గః - ఉ. ౧౧. నన్విదాసీం తు స్వీకృతసన్నాన్యసే ఇయం సంభావనా నాస్తీత్యాశంక్యాహ-సన్నాన్యస మపీతి. తస్మాన్నోఽస్తాకం విశ్వాసస్థానం న విభాతి తథా చ హే గురోఽనేన నిబం ధనం మా చీకరః వైవ కారయ. ౧౨. భట్టమతపక్షపాతిత్వాదయం యోగ్యవివే త్యాహుః - ఈప్సితం కర్తృ విధాతుం యశ్శక్నుయాత్ సోఽయం కర్తాణి త్యక్తుం నార్హతి యది సన్నాన్యసవిధౌ దురాగ్రహోఽస్తి తస్మైముష్య సన్నాన్యసవిధే ర్జ్ఞాత్యంధాదిర్విషయ ఇత్యేవం భట్టమతానుసారిణో వదంతి. అసావపి భట్టమత పక్షపాతవాక్. ఏవంస్థితే యద్యోగ్యం తద్విధీయతాం అస్తాకం త్వత్త్ర కించన నిర్బం ధనమగ్రహో నాస్తీత్యర్థః. తథా చోక్తం భట్టైః. 'తత్రైవం శక్యతే వత్తుం యే ఽస్యే పంగాద్వయో నరాః, గృహస్థత్వం న శక్యంతే కర్తుం తేషామయం విధిః. వైష్టికబ్రహ్మచర్యం వా పరివ్రాజకతాఽస్తి చ, తైరపశ్యం గృహీతవ్యా తేనాదా వేతదుచ్యతే' ఇత్యాది - ఇంద్రపంకా. ౧౩ - ౧౪. కేన తస్మి పృత్తిర్విధేయా? ఇత్య 'పేక్షాయాం పద్మపాదేనేతి వత్తుం తద్యోగ్యతామవిఘ్నర్వంతి - పురేతి. సురాపగా

యామ్. ౧౫. తదా తదాకర్ణ్య సమాకులేషు నావర్థమస్తాసు పరిభ్ర
మత్సు, ససన్దసన్దేష్ వియత్తటిన్యా యురీమభిప్రస్థిత ఏవ తూర్ణమ్.
౧౬. అనన్యసాధారణమస్య భావమాచార్యవర్యే భగవత్యవేక్ష్య,
తుష్టా త్రివర్తా కనకాంబుజాని ప్రాదుష్కరోతి స్త పదేపదే చ. ౧౭.
పదాని తేషు ప్రణిధాయ యుష్మత్సకాశమాగాద్యదయం మహాత్మా,
తతో ౭తితుష్టో భగవాంశ్చకార నామ్నా తమేవం కిల పద్మపాదమ్.
౧౮. స ఏవ యుష్మచ్ఛరణారవిందనేవావినిర్ధూతసమస్తభేదః, ఆజానన్దిధో
౭ర్వతి సూత్రభాష్యే వృత్తిం విధాతుం భగవన్న గాధే. ౧౯. యద్వా
౭యమానందగిరిర్యదుగ్రతపఃప్రసన్నా పరమేష్ఠిపత్నీ, భవత్ప్రబంధేషు
యథాభిసంధిర్వాఙ్మయానసామర్థ్యవరం దిదేశ. ౨౦. కర్తైకతానమతి
రేష కథం గురో తే విశ్వాసపాత్రమవపద్యత విశ్వరూపః, భాష్యస్య
పద్మపద ఏవ కరోతు టీకామిత్యుచిరే రహసి యోగివరం విధేయాః.
౨౧. అత్రాంతరే ౭భ్యర్ణగతస్స తూర్ణం ససన్దసో వాక్యముదాజ
హర, ఆచార్యహస్తామలకో ౭పి కల్పో భవత్కృతో వార్తికమేష
కర్తమ్. ౨౨. యతః కరస్థామలకావిశేషం జానాతి సిద్ధాంతమసావశే

యా దేవద్యా గంగాయాః. ౧౫. తస్మిన్కాలే తదాకారణమాకర్ణ్య సమాకు
లేషు నాకార్థమితస్తతః పరిభ్రమత్సు అస్తాసు ఏష సనందనస్తు వియన్నద్యా యురీ
మాకు అభిప్రస్థిత ఏవ. ౧౬. త్రివర్తా త్రిమార్గా గంగా. ౧౭. తేషు తుష్టయా త్రిప
థగయా ప్రాదుష్కలేషు పరకమలేషు పదాని సంస్థాప్య భవత్సకాశం యతో
అయం మహాత్మా ౭౭గతవాక్ తతో ౭తిసంతుష్టో భవాంస్తమేవం నామ్నా ఖలు పద్మ
పాదం చకార. ౧౮. ఆజానన్దిః స్వభావత ఏవ సిద్ధః. ౧౯. యద్వా ౭యమానం
దగిరిస్సూత్రభాష్యే వృత్తిం విధాతుమ్నాతి - యతో యస్యోగ్రతపసా ప్రసన్నా
సరస్వతి భవదభిప్రాయామసారివ్యాఖ్యానసామర్థ్యవరం దిదేశ. ౨౦. హే గురో కర్త
కతానమతిరేష విశ్వరూపః తవ కథం విశ్వాసపాత్రమవపద్యత తత్తత్సూత్రభూతో
జాతో ౭తః కర్తైకతానమతేర్విశ్వరూపస్యావిశ్వసనీయత్వాద్భాష్యస్య పద్మపాద
ఏవ టీకాం కరోతు ఇతి రహసి యోగివరం శ్రీశంకరం శిష్యా ఊచిరే-ఇంద్ర. ౨౧.
అత్రాంతరే సమీపమాగతస్ససనందనశ్రీఘ్రిం వాక్యం సముదాజహర. తదాహ - హే
ఆచార్య భవత్కృతో వార్తికం కర్తం ఏష హస్తామలకో ౭పి సమర్థః - ఆ. ౨౨.
యతః కరస్థామలకసదృశం సర్వం సిద్ధాంతమేష జానాతి. అతఏవాముష్టై భవతైవ

షమ్, అతోహ్యముష్టై భవతైవ పూర్వమదాయ హస్తామలకాభిధా
నమ్. ౨౩. వాణీం సమాకర్ణ్య సనందనస్య సామి స్థితం భాష్యకృదా
బభాషే, నైపుణ్య మన్యాదృశ మస్య కింతు సమాహితత్వా న్న
బహిః ప్రవృత్తిః. ౨౪. అయం తు బాల్యే న పపాత పిత్రా నియోజిత
స్సాదరమక్షరాణి, న చోపనీతో లపి గురో స్సకాశాదధ్యైష్ట వేదా
స్పరమార్థనిష్ఠః. ౨౫. బాలైర్న చిక్రీడ న చాన్నమైచ్ఛన్నచారు
వాచం హ్యవద త్కదాపి, నిశ్చిత్త్య భూతోపహతం తమేనమానిన్యిరే
లస్తన్నికటం కదాచిత్. ౨౬. అస్తానవేత్యైవ ముహుః ప్రణమ్య
కృతాంజలౌ తిష్ఠతి బాలకే లస్త్యిక్, ఇమామపూర్వాం ప్రకృతిం
విలోక్య వినిస్థితే తత్ర జనస్సమేతః. ౨౭. కస్త్యం శిశో కస్య సుతః
కుతో వేత్యస్తాభి రాచప్త కిలైష పృష్టః, ఆత్మాన మానందఘన
స్వరూపం విస్తాపయన్ పద్యమయైర్వచోభిః. ౨౮. తదా కదాప్యశ్రుతి
గోచరం తదాకర్ణ్య వాగ్వైభవమాత్మజస్య, పితౌ ప్రపద్యాస్య
పరం ప్రహర్షం సప్రశ్రయాం వాచమువాచ విజ్ఞః. ౨౯. జనై
ర్జడత్వేన వినిశ్చితో లపి బ్రవీతి యద్యేష పరాత్తతత్త్వమ్, ప్రజ్ఞో
న్నతానామపి దుర్విభావ్యం కిం వర్ణ్యతే లర్హక్ భవతః ప్రభావః.

హస్తామలకాభిధానమదాయ-ఉ. ౨౩. సనందనస్య వాచం సమాకర్ణ్య అర్థస్థితం య
థాస్యాత్తథా భాష్యకారో జగాద. తదాహస్యహస్తామలకస్య నైపుణ్యమనుపమం
పరం తు సమాహితత్వాత్ అస్య బహిఃప్రవృత్తిర్న భవతి-ఉం. ౨౪. సమాహితత్వా
దిత్యాద్యుక్తం వివృణోతి—అయం తు బాల్యే పిత్రా సాదరం నియోజితో లప్యక్ష
రాణి న పపాత. లేనోపనీతో లపి గురోస్సకాశాత్పరమార్థనిష్ఠో వేదాన్న చాధీ
తవాక్ - ఉ. ౨౫. న చిక్రీడ క్రీడాం న చకార. ౨౬. ప్రకృతిం స్వభావం. తత్ర
త్స్యిక్ స్థానే సమేతస్సంమిశితః. ౨౭. 'కస్త్యం శిశో కస్య కుతో లసి గంతా
కిం నామ తే త్వం కుత ఆగతోలసి? వితన్తయోక్తం పద చార్థక త్వం మస్మీకయే
స్మీతివివర్ధనోలసి' ఇత్యస్తాభిః పృష్టః పద్యమయైర్వచోభిర్విస్తాపయన్నాత్మాన మానంద
ఘనస్వరూపమాచప్త - ఉపకాతి. ౨౮. తస్యిక్ కాలే కదాప్యశ్రుతిగోచరం
పుత్రస్య తద్వాగ్వైభవం ఆకర్ణ్య అస్య పితౌ పరం ప్రహర్షం సాప్య విజ్ఞస్సప్ర
శ్రయాం వాచమువాచ - ఉప. ౨౯. తాముదాహరతి—జనైరితి. ప్రజ్ఞయొన్న
తానామపి దుర్విభావ్యం పరమాత్మతత్త్వం యద్యేష త్వత్సమిపమాగతో బ్రవీతి

30. ఆజన్మనస్సంసృతిపాశము క్తశ్చిహ్యోఽస్త్యయం విశ్వగురోస్తవైవ, ప్రభుల్లరాజీవవనే విహారి కథం రమేత త్సురకే మరాళః. 31. విజ్ఞాప్య తస్మిన్నితి నిర్గతేఽసౌ తదా ప్రభుత్వత్ర వసత్సుదారః, ఆశ్చైశవాదాత్తవిలీనచేతాః కథం ప్రవర్తేత మహాప్రబంధే. 32. శ్రుత్వేతి పప్రచ్ఛరముం వినేయాః స్వామిన్వివైవ శ్రవణాద్యుపాయైః, అల్పవిజ్ఞానమయం కథం వా భవానిదం సాధు విదాంకరోతు. 33. తానబ్రవీత్సంయమిచక్రవర్తీ కశ్చిత్పురా యామునతీరవర్తీ, బధూవసిద్ధః కిల సాధువృత్త సాన్సారికేభ్య స్సుతరాం నివృత్తః. 34. తస్యాంతికే కాచన విప్రకన్యా ద్విహాయనం జాతు నివేశ్యబాలమ్, ఊణం ప్రతీక్షస్య శిశుం ద్విజేతి స్నాతుం సఖిభిస్సహ నిర్జగామ. 35. అత్రాంతరే దైవపశాత్సబాలశ్చంద్రమ్యమాణో నిపపాత నద్యామ్, మృతం తమాదాయ శిశుం తదీయాశ్చక్రందురుచ్చైః పురతో మహారేః. 36. ఆశ్రోశమాకర్ణ్య మునిస్స తేహమత్యంతఖిన్నో నిజయోగభూమ్నా, ప్రావిక్షదంగం పృథుకస్య తస్య సఏష హస్తామలకస్తవస్వి. 37. తస్మాదయం వేద వినోపదేశం శ్రుతీరనంతాస్సకలాస్తస్పృతీశ్చ సర్వాణి శాస్త్రాణి పరం చ తత్త్వమజ్ఞాతమేతేన న కించిదస్తి. 38. తత్తాదృగాత్తా న బహిః ప్రవృత్తా నియోగమర్హత్యయమత్ర వృత్తా, స

తర్హి హేఽర్హౌ భవతః ప్రభావః కిం వర్ణ్యతే-ఉ. 30. తస్మాదాజన్మనో జన్మప్రభృతి సంసృతిపాశముక్తోఽయం విశ్వగురోస్తవైవ శిష్యోఽస్తు. యతః ప్రభుల్లపద్మవనే విహారి హంసః త్సురకే వనే కథం రమేత? 31. ఇతి విజ్ఞాప్య తస్మిన్నభిభాకరే నిర్గతే సతి. 32. ఆయం విజ్ఞానం కథం లబ్ధవా? ఇదం భవాన్ సాధు సమ్యక్-బోధయతు. 33. ఏవం పృష్ట ఆచార్యః తస్య ప్రాగ్భవీయం పృథ్వాంతముక్తవా నిత్యాహ—తానితి. 34. జాతు కదాచిత్తస్య సిద్ధస్య సమీపే కాచన విప్రకన్యా ద్వివర్షం బాలకం సంస్థాప్య హేద్విజ, ఊణమాత్రం బాలం ప్రతీక్షస్వేత్యుక్త్వా సఖిభిస్సహ స్నాతుం నిర్జగామ. 35. మహారేః పురతః చక్రం దురాక్రాశం చక్రుః. 36. తస్య పృథుకస్య బాలస్యాంగం శరీరం ప్రవివేశ స తపస్వీ ఏష హస్తామలకః. 37. యస్మాదేవం తస్మాదయముపదేశం వినైవానంతాః శ్రుతీస్సకలాస్తస్పృతీశ్చ సర్వాణి చ శాస్త్రాణి పరం చ తత్త్వం జానాతి కిం బహునాఽనేనాజ్ఞాతం కించిదస్తి నాస్తి. 38. తత్తస్మాత్తాదృగాత్తా ఆయం హస్తామలకో బహిఃప్రవృత్తావత్ర

మండన స్వర్నాతి బుద్ధతత్త్వస్మరస్వతీసాక్షికసర్వవిత్త్వః. 3౯. తత్తా
దృశాత్మ్యజ్జ్వలకీర్తిరాశిస్సమస్తశాస్త్రాల్లవపారదర్శి, ఆసాదితో ధర్మ
హితః ప్రయత్నాత్మ చేన్న రోచేత న దృశ్యతే ౭న్యః. ౪౦. అహం
బహూనామనభీష్టకార్యం న కారయిష్యే హి మహానిబంధే, కిం
చాత్ర సంశీతిరభూన్మమాతో యదేకకార్యే బహవః ప్రతీహాః. ౪౧.
భవన్నిదేశాద్భగవన్సనందనః కరిష్యతే భాష్యనిబంధమీప్సితమ్, స
బ్రహ్మచర్యాదురరీకృతాశ్రమో మతిప్రకర్షో విదితోహి సర్వతః. ౪౨.
సనందనో నందయితా జనానాం నిబంధమేకం విదధాతు భాష్యే, న
వార్తికం తత్తు పరప్రతిజ్ఞం వ్యధాత్ప్రతిజ్ఞాం స హి నూత్నదీక్షః. ౪౩.
ఆదిశ్యేత్థం శిష్యసంఘం యతీంద్రః ప్రోవాచేత్థం నూత్నభిక్షుం రహ
స్తమ్, భాష్యే భిక్షో మా కృథా వార్తికం త్వం నేమే శిష్యాస్సే
హిరే దుర్విదగ్ధాః. ౪౪. తాత్పర్యం తే గోపిధర్మేషు దృష్ట్వా తత్సం
స్కారం సాంప్రతం శంకమానాః, భాష్యే కృత్వా వార్తికం యోజ

భాష్యే వృత్తై నియోగం నార్హతి. స మండన స్వర్నాతి. యతో బుద్ధతత్త్వస్మర
స్వతీసాక్షిక సర్వజ్ఞత్వం యస్య సః. 3౯. ప్రయత్నాల్లబ్ధి ఏవవిధస్య న రోచేత
చేత్తర్హి తథావిధో ౭న్యో న దృశ్యతే ఆ. ౪౦. నను భవదభీష్టం చేత్తర్హి కారయితవ్య
మితి తత్రాహ—అహమితి. మహానిబంధే బహూనామనభీష్టం కార్యం న కార
యిష్యే కిం చ యత ఏకస్మిన్ కార్యే బహవః ప్రతిహాలాః ఆతో ౭త్ర సంశయో
మమోత్పన్న ఇత్యర్థః - ఉ. ౪౧. ఏవముక్తా వినేయా న దృశ్యతే ౭న్య ఇత్యుక్త
మసహమానా ఊచుః—హే భగవన్ భవదాజ్ఞాతస్సనందన ఈప్సితం భాష్యే
నిబంధం కరిష్యతి. యతస్స బ్రహ్మచర్యాదంగీకృతాశ్రమో మతేః ప్రకర్షో యస్య
సర్వతో విక్షాత శ్చ - వంశ. ౪౨. ఏవముక్త ఆచార్య ఉవాచ—జనానాం నంద
యితా సనందనో భాష్యే నిబంధమేకం విదధాతు న తు వార్తికం తత్తు పరప్రతిజ్ఞం
పరస్య ప్రతిజ్ఞా యస్మిన్. హి యతస్సీక్ష్వకృతదీక్షస్సరేశ్వరః ప్రతిజ్ఞాం వ్యధాత్ -
ఉపేం. ౪౩. ఇత్థం శిష్యసంఘమాదిశ్య యతీంద్రో రహస్థి స్థితం నూత్నభిక్షుం సురే
శ్వరం వక్ష్యమాణప్రకారేణ ప్రోవాచ. హే భిక్షో భాష్యే త్వం వార్తికం మాకృథాః
యతో దుర్విదగ్ధత్వాదిమే శిష్యా స నేహిరే - కా. ౪౪. శంకమానైస్తైర్దుత్తం
తద్దర్యయతి—గోపిధర్మేషు తవ తాత్పర్యం వీక్ష్య సాంప్రతం తత్సంస్కారం శంక
మానాః ప్రాహుః. భాష్యే వార్తికం కృత్వా స్వీయసిద్ధాంతశేషం భాష్యం స యోజ

యేష భాష్యం ప్రాహుస్సీన్వయసిద్ధాంతశేషమ్. ౪౫. నాన్వేవాసా
వాశ్రమస్తుర్య ఇత్థం సిద్ధాంతోఽయం తావతో వేదసిద్ధః, ద్వారి
ద్వార్ధైర్నార్వరితా భిక్షమాణా వేశ్మాన్తస్తే న ప్రవేశం లభంతే. ౪౬.

ఇత్యాద్యం తాం కింపదంతీం విదిత్వా తేషాం నాసీత్ప్రత్యయ
త్వయ్యనల్పే, స్వాతంత్ర్యాత్త్వం గ్రంథమేకం మహాత్మా కృత్వా
మహ్యం దర్శయాథ్యాత్తనిష్ఠమ్. ౪౭ విద్యన్యద్యత్ప్రత్యయస్సాన్వ
దమీషాం శిష్యాణాం నో గ్రంథసందర్శనేన, ఇత్యుక్త్యేనం వార్తికం
సూత్రభాష్యే నాభూద్ధాహేత్యాప భేదం చ కించిత్. ౪౮. శిష్యో
క్తిభిశ్శిథిలతాత్తమనోరథోఽసావేనం స్వతంత్రకృతినిర్మితయే న్యయు
జ్ఞుః, నైష్కర్మ్యసిద్ధి మచిరా ద్విదధత్సచేత్థం న్యాయామవిందత
సురేశ్వరదేశికాఖ్యామ్ ౪౯. నైష్కర్మ్యసిద్ధిమథ తాం నిరవద్య
యుక్తిం నిష్కర్మ తత్త్వవిషయావగతిప్రధానామ్, అద్యన్తహృద్య
పదబంధవతీముదారామాద్యన్తమైతత్తతరాం పరితుష్టచేతాః. ౫౦.

గ్రంథం దృష్ట్వా మోదమానో మునీంద్రస్తం చాన్యేభ్యో దర్శయా
మాస హృద్యమ్, తేషాం చాసీత్ప్రత్యయస్తద్వ దస్సిన్యద్యచ్చాన్వ

యోత్. సంభావనాయాం లిఙ్ - శా. ౪౫. కించ తుర్యాశ్ర మో వేదే సిద్ధో నాన్వే
వేతి మాండనసిద్ధాంతో భిక్షమాణా ద్వారి ద్వార్ధైర్నార్వర్య మాగాస్తే మండనస్య

వేశ్మాన్తః ప్రవేశం న లభంత ఇత్యాద్యం కింపదంతీం జనశ్రుతిం విదిత్వా తేషా
మనల్పే అత్యుదేఽపి త్వయి ప్రత్యయో నాసీత్త్వ మయా కిం కర్తవ్యమితి చే
త్తత్రాహ—స్వాతంత్ర్యాత్త్వమథ్యాత్తనిష్ఠమేకం గ్రంథం కృత్వా మహ్యం దర్శయ.

౪౬ - ౪౭. హేవిద్యన్యథా గ్రంథసందర్శనేన నోఽస్మాకమమీషాం శిష్యాణాం
ప్రత్యయస్సానిదితి సురేశ్వరముక్త్యా హాహ సూత్రభాష్యే వార్తికం నాభూదితి
కించిత్థేదం ప్రాప. ౪౮. ఏవం శిష్యోక్తిభిశ్శిథిలతస్సమనోరథో యస్యాసౌ శ్రీశంకర
ఏనం సురేశ్వరం స్వతంత్రకృతినిర్మితయే న్యయుజ్ఞుః. సచ నియుక్తోఽచిరాదేవ
నైష్కర్మ్యసిద్ధిం విదధత్ ఇత్థం యోగ్యాం సురేశ్వరదేశికాఖ్యామవిందత - ప. ౪౯.
నిష్కర్మతత్త్వవిషయాఽవగతిః ప్రధానం యస్యామాద్యాదంతవర్జ్యంతం మనోజ్ఞపద
బంధవతీమేవంభూతాం తాం పరితుష్టచేతా ఆచార్య అద్యంతం నమ్యగైశ్చత. ౫౦.
యథా యోఽస్మాదన్యస్య ఏవం తత్త్వవిన్నాస్తీతి తథా తేషామన్విత్ ప్రత్యయ

స్తత్త్వవిద్య సు నేతి. ౧౧. యత్రాద్యాపి శ్రూయతే మస్కరించై
ర్నిష్కర్తాత్తా యత్ర నైష్కర్మ్యసిద్ధిః, తన్నామ్నాయం వపుధే
గ్రంథవర్యస్తన్నాహత్త్యాత్సర్వలోకాదృతో ఒభూత్. ౧౨. ఆచార్య
వాక్యేన విధిత్సితే ఒస్మిన్విఘ్నం యదన్యే వ్యధురుత్సరజ్జ, శాపంకృతే
ఒస్మిన్కృతమపువదారైస్తద్వార్తికం న ప్రసరేత్పృథివ్యామ్. ౧౩.
నైష్కర్మ్యసిద్ధ్యాఖ్యనిబంధమేకం కృత్వా ఒత్తపూజ్యాయ నివేద్య
చోక్త్వా, విశ్వాసముక్త్వా ఒథ పునర్భుభాషే స విశ్వరూపో గురు
మాత్మదైవమ్. ౧౪. న ఖ్యాతిహేతోర్న చ లాభహేతో ర్నాస్య
ర్చనాయై విహితః ప్రబంధః, నోల్లంఘనీయం వచనం గురూణాం
నోల్లంఘనే స్యాద్గురుశిష్యభావః. ౧౫. పూర్వం గృహిత్యే ఒపి న
తత్సర్వభావో న బాల్యమన్వేతి హి యావనస్థమ్, న యావనం వృద్ధ
మువైతి తద్వద్వజ్జహి పూర్వస్థితి మోక్ష్యు గచ్ఛేత్. ౧౬. అహం
గృహీ నాత్ర విచారణీయం కిం తేన పూర్వం మన ఏవ హేతుః,
బంధే చ మోక్షే చ మనో విశుద్ధో గృహీ భవేద్వాప్యత మస్కరి

శ్చాసీత్-శా. ౧౧. యత్ర గ్రంథే ఒద్యాపి యతీంచైర్నిష్కర్తాత్తా శ్రూయతే.
యత్ర నైష్కర్మ్యస్య మోక్షస్య సిద్ధిః, తస్మా నైష్కర్మ్యసిద్ధేర్నామ్నా ఒయం
గ్రంథవర్యో వపుధే. తస్మాన్నాహత్త్యాత్సర్వలోకాదృతో ఒభూత్. ౧౨. ఆచార్య
ర్యధ్యవిషయాలక్య హేహేతుక్తం తద్దర్శయతి-ఆచార్యవాక్యేనాస్మిన్వార్తికే విధాతు
మిష్టే సతి యతో ఒన్యే విఘ్నం వ్యధురస్త్యే కృతే ఒస్మాన్విమిత్రాత్సురేశ్వరశ్శాప
ముత్సరజ్జ. సూత్ర భాష్యస్య వార్తికముదారైః కృతమపి పృథివ్యాం న ప్రసరేత్-ఇ.
౧౩. విశ్వాసం చ ప్రాప్యచార్యేత్యాద్యుక్త్వాఒథ పునరువాచ-ఉ. ౧౪. యదువాచ
తదాహ-నేతి-ఇం. ౧౫. తాత్పర్యం తే గేహిధర్మేషు దృష్టేయక్తం తత్రాహ-పూర్వం
గృహిత్యేఒపి తత్సర్వభావో గృహిన్వభావో న భవామి. హి యతో యావనస్థం
బాల్యం నాన్వేతి. తథా. వృద్ధం పురుషం యావనం నోవైతి. తద్వత్తథా వ్రజ్జ
గమనం ఖర్వో పూర్వస్థితిం పరిత్యజ్యైవ గచ్ఛేదిత్యర్థః - ఉ. ౧౬. కించాత్రాస్మిన్లోకే
ఒహం గృహీతి న విచారణీయం. యతస్తే కిం పూర్వమిహ జన్మని జన్మాంతరే వా
గృహిణో న బభూవు రసిత్వాసురేవ. తస్మాద్గృహిత్యే యతిత్వే వా మనవివ హేతుః.
'న కేవలమేతావదేవా పిరు బంధే చ మోక్షే చ మన ఏవ హేతుః. 'మన ఏవ మను

వా. ౫౭. నాస్త్యేవ చేదాశ్రమ ఉత్తమాదిః కథం చ తత్రాప్తి నివృత్తిగామినో, ప్రతిశ్రవో నా కథమల్పకాలా న హి ప్రతిజ్ఞా భగవన్నిరుద్ధా. ౫౮. సంభిక్షమాణా న లభంత ఏవ చేద్దృహప్రవేశం గురుణా ప్రవేశనమ్, కథం హి భిక్షా విహితా ననూత్తమా కో నామ లోకస్య ముఖాపిథాయకః ౫౯. తత్త్వోపదేశాద్విదితాత్మతత్త్వో వ్యథామహం సన్నసనం కృతాత్మా, విరాగభావాన్న పరాజితస్తు వాదో హి తత్త్వస్య వినిర్ణయాయ. ౬౦. పురా గృహస్థేన మయా ప్రబంధా నైయా యికాదౌ విహితా మహాద్ధాః, ఇతఃపరం మే హృదయం చిక్షీర్ష త్వదంఘ్రినేవాం న విలంఘ్య కించిత్. ౬౧. శ్రద్ధామదైవతబద్ధాదరబుధపరిషచ్ఛేముషీ సన్నిపణ్ణామర్వాద్దుర్వాదిగర్వానలవిపులతర జ్వాలమాలావలీధామ్, సిక్త్వా సూక్తామృతాఘైరహహ పరిహసన్ జీవయన్యద్య

మ్యాణాం కారణం బంధయాక్షయో' రిత్యుక్తత్వాత్-తస్మాద్విశుద్ధో గృహీ భవేద్వా మస్కరీ వా భవేదుభయథాఽపి న్యూనాధిక్యం నాస్తీత్యర్థః. ౫౭. నాస్త్యేవాసా వాశ్రమస్తుర్య ఇత్యమితి క్తం తత్రాహ - నాస్త్యేవేతి. హే ఉత్తమ, ఆదిరాశ్రమో నాస్త్యేవ చేత్రాప్తినివృత్తిగామినో నా ఆవయోః ప్రతిశ్రవో అహం పరాజితః సన్న్యాసం ప్రాప్నోమి అహం పరాజితస్తం హాన్యామి ఇత్యేవంరూపా కథం స్తస్త్రాప్యల్పకాలా యది తుర్యాశ్రమో మమాభిమతో నాభూత్త్విప్రతిజ్ఞా మయా నిరుద్ధాఽభూదిత్యాశయేనాహ-నహేతి. ౫౮. యచ్ఛ ద్వారి ద్వాక్తైస్సరిత్యాద్యుక్తం తత్రాహ-సంభిక్షమాణా ఇతి. గురుణా భగవతా ప్రవేశనం కథం విహితం? కథం చ మద్గృహే ననూత్తమా భిక్షా విహితా? యదపి కింవదస్తీత్యాద్యుక్తం తత్రాప్యాహ-లోకస్య ముఖాపిథాయకః కో నామ? న కోఽప్యస్తీత్యర్థః. ౫౯. యత్తు సన్న్యాస మప్యేవం న బుద్ధిభూర్వామిత్యాద్యుక్తవస్తస్త్రాహ-భూర్వం కృతాత్మా పశ్చాత్తత్త్వోపదేశా ద్విదితాత్మతత్త్వోఽహం వైరాగ్యాత్సన్నసనం వ్యథాం న తు పరాజితో హి యస్మాద్వాదస్తత్త్వవినిర్ణయాయ. ౬౦. యత్తు భాష్యే కృత్వేత్యాదితత్రాహ - పురేతి. ఇతఃపరం మే హృదయం త్వదంఘ్రినేవాం విలంఘ్య న కించిత్కర్తవ్యమిచ్ఛుః. ౬౧. తథాచైవం విధస్య సద్గురోస్తవ సేవా కేనాపి కథమపి కర్తుం న శక్యేత్యాహ-అదైవతే బద్ధ ఆదరో యైస్తథాభూతబుధపరిషచ్ఛేముష్యాం సన్నిపణ్ణాం. అదైవతబద్ధాశ్రమో యా బుధసముదాయబుద్ధిస్తస్యాం సమ్యక్స్థితామితి వా. అర్వాచీనానాం డూర్వాదీనాం గర్వలక్షణస్యానలస్య విపులతరజ్వాలలక్షణయా విపులతరయా

సద్యః కో వా సేవాపటుస్సాన్యుద్రణతరణవిధౌ సద్గురోర్నైవ జానే.
 ౬౨. ఇత్యుక్త్వాపరతే సురేశ్వరగురా తేనైవ శారీరకే నోసంభావ్యమా
 మాత్ర వార్తికమితి ప్రాధం శుగన్నిం శనైః, ధీరాగ్ర్యశ్శమయన్ వివేక
 పయసా దేవేశ్వరేణ త్రయీభాష్యే కారయితుం స వార్తికయుగం
 బద్ధాదరో ఒభూన్తునిః. ౬౩. భావానుకారిమృదువాక్యనివేశితార్థం
 స్వీయైః పదైస్సహ నిరాకృతపూర్వపక్షమ్, సిద్ధాంతయుక్తివినివేశితత
 త్స్వరూపం దృష్ట్యా ఒభినంద్య పరితోషవశాదవోచత్. ౬౪. సత్యం
 యదాత్థ వినియంత్ర మ యాజుషీయా శాఖా తదన్తగతభాష్యనిబంధ
 ఇప్త్యః, తద్వార్తికం మమ కృతే భవతా ప్రణేయం సచ్చేష్టితం పరహితై
 కఫలం ప్రసిద్ధమ్. ౬౫. తద్వత్త్వదీయా ఖలు కాణ్వశాఖా మమా
 పి తత్రాస్తి తదన్తభాష్యమ్, తద్వార్తికం చాపి విధేయమిష్టం పరోప
 కారాయ సతాం ప్రవృత్తిః. ౬౬. తత్రోభయత్ర కురు వార్తికమార్తి
 హరి కీర్తిం చ యాహి జితకార్తికచంద్రికాభామ్, మా శంకి పూర్వ

మాలయా విపులతరయా జ్వాలామాలయా ఇతి వా. ఆవలీధామాన్వాదితాం శ్రద్ధాం
 సూక్తామృతౌమైస్సిక్త్యా దహమాద్య సద్యః పరిహసన్ జీవయసి. తతో రణతరణవిధాన
 సదృశాయామేవంభూతస్య సద్గురోస్తవసేవాయాం కో వా పటుస్సాన్యుత్ ?-స. ౬౨.
 ఇత్యుక్త్వా సురేశ్వరగురావుపరతే సతి. అహమేత్యత్యంతకథేదే. తేన సురేశ్వరేణైవాత్ర
 శారీరకే వార్తికం నో సంభావి ఇతి ప్రాధం శోకాన్నిం ధీరాగ్ర్యశ్శ్రీశంకరో వివేక
 పయసా శనైశ్శమయన్ వేదత్రయీభాష్యే సురేశ్వరేణ వార్తికద్వయం కారయితుం
 సమునిర్బద్ధాదరోఒభూత్-కా. ౬౩. భావానుసారిభిర్మృదుభిర్వాక్యైర్వినివేశితోఒశ్తో
 యత్ర. స్వీయైః పదైర్నిరాకృతః పూర్వపక్షో యత్ర. సిద్ధాంతయుక్తిభిర్వినివేశితం తస్య
 సిద్ధాంతస్య స్వరూపం యత్ర తం తదీయం గ్రంథం దృష్ట్యా అభినంద్య స శ్రీశంకరః
 పరితోషవశాదవోచత్-ప. ౬౪. తదాహ—హ వినియన్, త్వం యదుక్తవాన్ అసి
 తత్సర్వం సత్యమతో మమ యా యాజుషీ తైత్తిరీయా శాఖా తస్యా అన్తగతో యో
 భాష్యలక్షణో మమేష్టో నిబంధస్తస్య వార్తికం మదర్థం భవతా ప్రణేయం. యత
 స్సతాం చేష్టితం పరహితైకఫలం ప్రసిద్ధం. ౬౫. తద్వత్త్వదీయా ఖలు యా కాణ్వ
 శాఖా తత్రాపి మమ తదంతభాష్యమస్తి తస్య వార్తికమపీష్టం విధేయం. యతస్సతాం
 ప్రవృత్తిః పరోపకారాయేత్యర్థః. ౬౬. ఆవశ్యకతాబోధనాయ పునరాహ - తత్రోభ
 యత్ర తావత్తయనిబద్ధం వార్తికం కురు. జితా కార్తికచంద్రికాయాః అభా

మివ దుశ్శతవాక్యరోధో మద్వాక్యమేవ శరణం ప్రజ మా విచారీః.
 ౬౭. ఇత్థం స ఉక్తో భగవత్పదేన శ్రీవిశ్వరూపో విదుషాం పరిష్కః,
 చకార భాష్యద్వయవార్తికే ద్వే హ్యజ్ఞా గురూణాం హ్యవిచార
 ణీయా. ౬౮. ఆజ్ఞా గురోరనుచరైర్న హి లంఘనీయేత్యుక్త్వా తయో
 ర్నిగమశేఖరయోరుదారమ్, నిర్ణాయ వార్తికయుగం నిజదేశికాయ
 నిస్సీమనిస్తులనధీరుపదాం చకార. ౬౯. సనందనో నామ గురోరను
 జ్ఞయా భాష్యస్య టీకాం వ్యధితేరితః పరామ్, యత్పూర్వభాగః కిల
 పంచపాదికా తచ్ఛేషగా వృత్తిరితి ప్రథీయసీ. ౭౦. వ్యాసస్మిసూత్ర
 నిచయస్య వివేచనాయ టీకాభిధం విజయడిండిమమాత్మకీర్తేః, నిర్ణాయ
 పద్మచరణో నిరవద్యయుక్తిసూత్రం ప్రబంధమకరోద్ధురుదక్షిణాం సః.
 ౭౧. ఆలోచయన్నథ తదానుగతిం గ్రహణామూచే సురేశ్వర
 సమాహ్వముపహ్వరే సః, పంచైవ వత్స చరణాః ప్రథితా ఇహ స్యు
 స్తత్రాపి సూత్రయుగశ్చద్వయమేవ భూమ్నా. ౭౨. ప్రారబ్ధకర్మ పరి

యయా తథాభూతాం కీర్తిం చ ప్రాప్నుహి. నను పూర్వపదధునా ౭౨ వివేయ
 వాక్యై రోధస్యావశ్యంభావిత్యాత్మిమర్థం తత్కరణే మయా దీక్షా స్వీకార్యేతి
 శంకా త్వయా న కర్తవ్యా ఇత్యాహ - మాశంకీతి. కుత ఇతి చేత్రత్రాహ—మద్వాక్య
 మేవ శరణమతస్తత్కరణార్థం గచ్ఛ విచారం మా కురు - వ. ౬౭. ఇత్థం భగవత్పదేన
 శ్రీశంకరేశోక్తో విదుషాం పరిష్కః స శ్రీసురేశ్వరో భాష్యద్వయస్య వార్తికే ద్వే
 చకార. హి యస్తా ధురూణామాజ్ఞా ౭విచారణీయైవ - ఉ. ౬౮. వివేచన వివృణోతి.
 గురోరాజ్ఞా ౭నుచరైర్న హి లంఘనీయేత్యుక్త్వా వేదాంతయోనైత్రిరియబృహదారణ్య
 సంజ్ఞయోస్తయోర్భాష్యయోరుదారం వార్తికద్వయం నిర్ణాయ సీమారహితా నిరుపమా
 ధీర్వస్య సురేశ్వరో నిజదేశికాయ ఉపదాంచకార ఉపాయనభూతం కృతవాక్ - వ.
 ౬౯. సనందనో నామ గురోరనుజ్ఞయా ప్రేరితః పరాం భాష్యస్య టీకాం వ్యధాత్
 యస్యాః పూర్వభాగః పంచపాదికా ఇతి ప్రసిద్ధిః. తచ్ఛేషభాగగా వృత్తిరితి ప్రథీ
 యసీ ప్రఖ్యాతా. ౭౦. వ్యాసాఖ్యుర్నిసూత్రకదంబస్య వివేచనాయాత్మకీర్తేర్విజయ
 డిండిమం యతో నిరవద్యయుక్తిభిర్గ్రహితం టీకాసంజ్ఞం ప్రబంధం నిర్ణాయ స పద్మ
 పాదో గురుదక్షిణామకరోత్ - వ. ౭౧. అథానంతరం సూర్యాదిగ్రహణాం గతి
 మాలోచయన్ సురేశ్వరసమాఖ్యమేకాంతే స శ్రీశంకరో బభాషే. హేవత్స ఇహ
 లోకే పంచైవ చరణాః ప్రథితాః స్యురిహ టీకాయామితి వా. తత్రాపి బాహుళ్యేన
 సూత్రచతుష్టయమేవ ప్రధితం స్యాత్. ౭౨. విపం తద్దత్తకావస్య సార్థక్యం ప్రదర్శ్య

పాక వశా త్పున స్త్వం వాచస్పతిత్య మధిగమ్య వసుంధరాయామ్,
భవ్యాం విధాస్యసి తమాం మమ భావ్యటీకామాభూతసంలయమధి
క్షితి సా చ జీయాత్. 23. ఇత్యేవముక్త్యా ౭థ యతీశ్వరో౭సా
వానందగిర్యాదిమునీన్స హుత్వా, కురుభ్య మద్వైతపరాన్నిబంధా
నిత్యన్వశాన్నిర్తమ సార్వభౌమః. 2౪. తే సర్వే౭ప్యనుమతిమాప్య
దేశికేందోరానందాచలముఖరా మహానుభావాః, ఆతేనుర్జగతి యథా
స్వమాత్త తత్త్వాంభోజార్కా విశదతరాః బహున్నిబంధాః. 2౫.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తద్వార్తికాంతప్రవర్తనః,

సంక్షేపశంకరజయే పూర్ణస్సర్గస్త్రయోదశః.

2౬

సూత్రభావ్యవృత్తికరణనంకల్పస్యాసి తత్త్వమాహ—ప్రారభేతి. భూమా వాచస్పతి
త్వం ప్రాప్య భవ్యాం మమ భావ్యటీకాం సమ్యక్ విధాస్యసి సనందనకృతటీకాసా
మ్యం వారయతి ప్రళయవర్తంతం క్షితౌ సా చ జీవనం ప్రాప్నుయాదితి వరప్రదా
నమ్. 23. ఇత్యేవం సురేశ్వరముక్త్యా ౭థానంతరమసౌ యతీశ్వరః ఆనందగిర్యాది
మునీనాహూయాద్వైతపరాన్నిబంధాః కురుభ్యమితి సనిర్తమచక్రవర్తీ ఆజ్ఞప్త
వాః - ఉపజాతివృత్తమ్. 2౪. తే సర్వే౭ప్యానందగిరిముఖ్యా మహానుభావా దేశి
కేందోరనుమతిమాప్య స్వమాత్తానమనలిక్రమ్య యథామతి ఆత్మ తత్త్వాంభోజార్కా
విశదతరాన్నిబంధానానమంతాద్విస్తారితవంశః-ప్రహర్షిణీ. 2౫.

ఇతి శ్రీమత్పురమహంసపరివ్రాజకాచార్యబాలగోపాలతీర్థశ్రీపాదశిష్యదత్త

ఎంకావతంసరామకుమారసూనుధనవతిసూరికృతే

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే

త్ర యో ద శ స్స ర్గః.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీ గణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, నవ్యాఖ్యానే

చతుర్దశస్థ ప్రారంభః.

అథాబ్జపాత్కర్తమనాస్య తీర్థయాత్రామయాచిష్ట గురోరను
జ్ఞామ్, దేయా గురో మే భగవన్ననుజ్ఞా దేశాద్విదృష్టే బహుతీర్థ
యుక్తాః. ౧. స తే త్ర వాసో నికటే గురోర్యో వాసస్తదీయాంఘ్రి
జలం చ తీర్థమ్, గురూపదేశేన యదాత్తదృష్టి సైస్స ప్రశస్తా ౭ఖిల
దేవదృష్టిః. ౨. శుశ్రూషమాణేన గురో స్సమీపే స్థేయం న నేయం
చ తతో ౭న్యదేశే, విశిష్యమార్గశ్రమకర్మితస్య నిద్రాభిభూత్యా కిము
చింతనీయమ్. ౩. ద్విధాహి సన్నాస్య ఉదీరితో ౭యం విబుద్ధతత్త్వస్య
చ తద్బుభుతోస్థిః, తత్త్వం పదార్థైక్య ఉదీరితో ౭యం యత్నాత్త్వ

అథ పద్మపాదకృతాం తీర్థయాత్రాం నిరూపయతుముపక్రమతే - అథానంతరం
స పద్మపాదస్తీర్థయాత్రాం కర్తమనా గురోరనుజ్ఞామయాచిష్ట. యాచ్ఛామేవాహ -
హే భగవన్ గురో, అనుజ్ఞా దేయా బహుతీర్థయుక్తాః దేశాన్ ద్రష్టుమిచ్ఛామి-
ఉ. ౧. ఏవం ప్రాక్తితో గురురువాచ - గురోర్నికటే యో వాసస్స ఏవ తే త్ర వాసః.
౨. యస్తాద్గురుసమీపే స్థితస్య దేశాంతరగమనప్రాప్యం సమస్తం ప్రాప్తమేవాభూత్.
శుశ్రూషమాణేన శిష్యేణ గురోస్సమీపే స్థేయం గురుసమీపాదన్యదేశేనైవ. గంతవ్యం.
యతో ౭న్యత్ర గమనే సన్నాస్యసధర్మదౌర్లభ్యం దుఃఖబాహుళ్యాది త్వతిరిచ్యతే
ఇత్యాశయేనాహ - అతిశయేన మార్గశ్రమేణ కర్మితస్య నిద్రాభిభూత్యా కిమపి
త్వం పదాదిచింతనీయం న సంభవతి. ౩. అయం సన్నాస్యసశ్చ ద్విధా - విద్యత్స
న్నాస్యో వివిదిహసన్నాస్యసశ్చేతి ద్విప్రకారక ఉక్తస్తత్ర విబుద్ధతత్త్వస్య విశే-
షనివృత్త్యా జీవన్ముక్తిసుఖార్థ అద్యస్తత్త్వవిబుభుతోస్తత్త్వం పదైక్యే తదర్థో ౭యం

మర్థః పరిశోధనీయః. ౪. సంభావ్యతే క్వచ జలం క్వచ నాస్తి పాథ శ్శయ్యాస్థలం క్వచిదిహాస్తి న చ క్వచాస్తి, శయ్యాస్థలజలనిరీక్షణ సక్తచేతాః పాంథో న శర్మ లభతే కలుషీకృతాత్తా. ౫. జ్వరాతి సారాది చ రోగజాలం బాధేత చేత్తర్హి న కోఽప్యపాయః, స్థాతుం చ గంతుం చ న పారయేత తదా సహాయోఽపి విముంచతీమమ్. ౬. స్నానం ప్రభాతే న చ దేవతార్చనం క్వచోక్తశౌచం క్వచ వా సమాధయః, క్వచాశనం కుత్ర చ మిత్రసంగతిః పాంథో న శాకం లభతే తుథాతురః. ౭. నాన్యుత్తరం గురుగిరస్తదవీహ వత్సే సత్యం యదాహ భగవాన్ గురుపార్శ్వవాసః, శ్రేయానితి ప్రథమసంయ మినామనేకాద్దేశానవీక్ష్య హృదయం న నిరాకులం మే. ౮. సర్వత్ర న క్వాపి జలం సమస్తి పశ్చాత్పురస్తా దథవా విదితు, మార్గో హి విద్యేత న సువ్యవస్థస్సుఖేన పుణ్యం క్వను లభ్యతే ఽధునా. ౯. జన్తాంతరాజ్జితమఘం ఫలదానహేతో ర్వాన్యధ్యాత్తనా జనిముపైతి న నో వివాదః, సాధారణాదిహ చ వా పరదేశకే వా కర్మ హ్యభుక్త మను

భవదాదిభిరాశ్రితో ద్వితీయ ఉక్తః తస్మాత్తదర్థం త్వమర్థః ప్రయత్నాచోచ్ఛిధ నీయః న తు తదవసూతకం తీర్థాటనాది కర్తవ్యమితి భావః. ౪. తీర్థయాత్రాయా స్తదభిసూతకం స్ఫుటయన్నాహ—సంభావ్యత ఇతి. పాంథో జలం ఇహ మార్గే - వ. ౫. కించ యదిచేజ్జ్వరాతిసారాదిరోగజాలం బాధేత తర్హి కోఽప్యపాయా నాస్తి. న పారయేత నైవ శక్నుయాత్ - ఉ. ౬. న చ క్వచేతి వా మధ్యమణిస్సాయేనోభయత్ర సంబంధనీయం. ౭. ఏవముక్తః వద్దపాద ఉవాచ—యద్యపి గురువచస ఉత్తరం నాస్తి తథాఽవీహోత్తరం వత్సే ఏవం ప్రతిజ్ఞాం విధాయ యన్చ తేత్రవాస ఇత్యాద్యుక్తం తత్రాహ—సత్యమితి. గురుసమీపవాసశ్చేయానితి భగవాన్యదాహ తత్సత్యం తథా ఽపి ఆద్యా యే సంయమినస్తేషామనేకాన్ దేశానవీక్ష్య మే హృదయమవ్యాకులం న భవతి. హే సంయమినాం ప్రథమేతి వా. వ. ౮. సంభావ్యత ఇత్యాది యదుక్తం తత్రాప్యాహ—సర్వత్రేతి. న విద్యతే సువ్యవస్థా యస్య న యద్యప్యేవం తథాప్యభునా సుఖేన పుణ్యం క్వాపి న లభ్యతే ఽతస్తదర్థం దుఃఖమపి సోధవ్యమిత్యర్థః - ఉ. ౯. యదపి జ్వరాతిసారాదీత్యుక్తం తత్రాప్యాహ—జన్తాంతరాజ్జితం పాపం ఫలదానార్థం రోగాత్తనా జన్తోపైతీత్యత్ర అస్మాకం వివాదో నాస్తి తథావీహ వా పరదేశకే వా, సాధారణాజ్జనిముపైతి. హి యస్తాదభుక్తం

వర్తత ఏవ జంతుమ్. ౧౦. ఇహ స్థితం వా పరతః స్థితం వా కాలో న ముంచేత మయా గతశ్చేత్, తద్దేశగత్యాఽమృతదేవదత్త ఇత్యాదికం మోహకృతం జనానామ్. ౧౧. మన్వాదయో మునివరాః ఖలు ధర్మశాస్త్రే ధర్మాది సంకుచితమాహురతిప్రవృద్ధమ్, దేశాద్యవేత్స్య న తు తత్సరణిం గతానాం శౌచాద్యతిక్రమకృతం ప్రభవేదఘం నః. ౧౨. దైవేఽనుకూలే విపినం గతో వా సమాప్నుయాద్వాంఛితమన్న మేషః, హియేత నశ్యేదపి వా పురస్థం తస్మిన్ప్రతిపేతత ఏవ సర్వమ్. ౧౩. గృహం పరిత్యజ్య విదేశగో నాసుఖం సమాగచ్ఛతి తీర్థదృశ్వా, గృహం గతో యాతి మృతిం పురస్తాత్తదాగమాదత్ర చ కిం నిమిత్తమ్. ౧౪. దేశే కాలేఽవస్థితం తద్విముక్తం బ్రహ్మానందం వశ్యతాం తత్ర తత్ర, చిత్రైకాగ్ర్యే విద్యమానే సమాధిస్సర్వత్రాసౌ దుర్లభో నేతి మన్యే. ౧౫. సత్తీర్థనేవా మనసః ప్రసాదినీ దేశస్య

కర్మ జంతుమనువర్తత ఏవ - వ. ౧౦. కాలో మృత్యుస్సమయ ఆగతశ్చేదిహ స్థితం పరదేశే స్థితం వా నైవ ముంచేత్. యత్తు తద్దేశగమనేన దేవదత్తోఽమృతమృతవా నిత్యాదికం జనానాం వచస్తత్త్వవివేకకృతమిత్యాహ—తద్దేశగత్యేతి - ఊ. ౧౧. యత్తు స్నానమిత్యాదుక్తం తత్రాహ—మనువరాశరాదయో మునివరాః కిల ధర్మశాస్త్రే దేశాద్యవేత్స్యతిప్రవృద్ధం ధర్మాది సంకుచితమాహుస్తథా చ స్మృతిః. 'దేశం కాలం తథాఽఽత్మానం ద్రవ్యం ద్రవ్యప్రయోజనం, ఉపపత్తిమపస్థాం చ జ్ఞాత్వా శౌచం సమారభే'దిత్యాద్యాతథా చ దేశాద్యవేత్స్య తేహం సరణిం గతానా మస్తాకం శౌచాద్యతిక్రమనిమిత్తమఘం న ప్రభవేత్ - వ. ౧౨. యత్తు క్వచాశనం పాంథో న కాకం లభతే త్సుధాతుర ఇత్యుక్తం తత్రాహ—దైవ ఇతి. తస్మిన్ దైవే ప్రతిపే ప్రతికూలేఽతస్తత్ర ఏవ ప్రతీపాదనుకూలాద్వా దైవాదేవ - ఊ. ౧౩. కించ గృహం పరిత్యజ్య విదేశగస్తీర్థదృశ్వా నా పుమాన్ సుఖం యథా స్యాత్తథా సమాగచ్ఛతి గృహే స్థితస్తదాగమాత్సర్వమేవ మరణం నూతీత్యత్ర చ కిం నిమిత్తం తస్య పరదేశగమనాభావాత్ - ఊపే. ౧౪. యత్తు కిముచింతనియం క్వ చ వా సమాధయ ఇత్యుక్తం తత్రాహ - దేశఇతి. వస్తుతస్తాభ్యాం దేశకాలాభ్యాం విముక్తం బ్రహ్మానందం వశ్యతాం తత్రతత్ర దేశే కాలే చిత్రైకాగ్ర్యే విద్యమానే సతి సర్వత్రాసౌ సమాధిః దుర్లభో నేతి మన్యే - కాలినీ. ౧౫. కించ సత్తీర్థనేవా మనసో నిరోధినీ దేశస్యాపూర్వస్య దర్శనం మనసః కుతూహలం నుజనేన సంగోఽనర్థాన్నాశ

వీక్షా మనసః కుతూహలమ్, ఊణోత్పన్నస్థాన్ సుజనేన సంగమస్తస్మా
న్న కస్తై భ్రమణం విరోచతే. ౧౬ అటాట్యమానోఽపి విదేశసంగ
తిం లభేత విద్వాన్విదుషాఽభిసంగతిమ్, బుధో బుధానాం ఖలు
మిత్ర మిరితం ఖలేన మైత్రీ న చిరాయ తిష్ఠతి. ౧౭. సమీపవాసో
ఽయముదీరితో గురో ర్విదేశగో యద్భదయేన ధారయేత్, సమీ
పగోవ్యేష న సంస్థితోఽంతికే న భక్తిహీనో యది ధారయేద్భది.
౧౮. సుజనస్సుజనేన సంగతః పరిపుష్టాతి మతిం శనైశ్శనైః, పరిపుష్ట
మతి ర్వివేకవాఙ్మనకైర్హైయగుణం విముంచతి. ౧౯. యద్యాగ్ర
హోఽస్తి తవ తీర్థ నిషేవణాయాం విహ్నో మయాఽత్ర న ఖలు
క్రియతే పుమథే, చిత్తస్థిరత్వగతయే విహితో నిషేధో మాభూ
ద్విశేషగమనం త్వతిదుఃఖహేతుః. ౨౦. నైకో మార్గో బహుజనపద
క్షేత్రతీర్థాని యాతాం చౌరాధ్వానం పరిహర సుఖం త్వన్యమార్గేణ
యాహి, విప్రాగ్రాణాం వసతివితతిర్యత్ర వస్తవ్యమిషన్నో చే
త్సార్థం పరిచితజనై శ్శీఘ్ర ముద్దిష్టదేశమ్. ౨౧. సద్భిన్నజ్ఞో విధేయ

యతి తస్మాదేవవిధం భ్రమణం కస్తై విశేషేణ స రోచతే - ఉ. ౧౬. యదసి
కుత్ర చ మిత్ర సంగతిర్యుక్తం తత్రాప్యాహ—విదేశే సమ్యగ్గతిమటమానః కుర్వాణో
ఽపి విద్వాక్ విదుషాఽభిసంగతిం లభేత్ బుధానాం బుధ ఏవ ఖలు మిత్రం కథితం
యతో ఖలేన మైత్రీ చిరాయ న తిష్ఠతి - పంశ. ౧౭. యత్తు గురోస్సమీపే కేయ
మిత్యాద్యుక్తం తత్రాహ—గురోస్సమీపే వాసోఽయం కథితో విదేశగో యది
హృదయేన గురుం ధారయేత్ సమీపగోఽప్యేష సమీపే న స్థితో యది భక్తిహీ
నో హృది తం న ధారయేత్. ౧౮. సుజనసమాగమోఽపి సుజనస్త్వేవ ఫలతీత్యాహ—
సుజనః సుజనేన సంగతః శనైస్తత్సంగేన బుద్ధిం వర్ధయతి పరిపుష్టమతిర్వివేకవాక్
సక్ హేయం గుణం దుఃఖాది రజ ఆది వా విముంచతి-వియో. ౧౯. ఏవముక్తో గురు
రువాచ—యదీతి. అత్ర తీర్థసేవారూపే పురుషార్థే చిత్తస్థైర్యాఽవగతయే మయా
నిషేధో విహిత ఏవమనుజ్ఞాప్య శిక్షణం కరోతి. అతిదుఃఖహేతుర్విశేషగమనం మా
భూత్-వ. ౨౦. కించ యతో బహుజనపదక్షేత్రతీర్థాని గచ్ఛతామేకో మాగ్లో
న భవత్యతక్పరాధ్వానం పరిత్యజ సుఖం యథా స్వాత్మథా త్వన్యమార్గేణ గచ్ఛ.
కించ విప్రాణాం వసతివితతిర్నికేతనపక్షిర్యత్ర తత్ర వస్తవ్యం తత్రాఽపి ఈష
న్న తు బహుకాలం. విప్రాణాం వసతివితతిర్నాస్తి చేత్పరిచితజనైస్సహోద్దిష్టం
దేశం శీఘ్రం యాహి - మందా. ౨౧. కించ సద్భిః సంగో విధేయః - హి యస్తా

స్పహి సుఖనిచయం సూయతే సజ్జనానా మధ్యాత్మైక్యే కథాస్తాః
 ఘటితబహురసాః శ్రావ్యమాణాః ప్రశాంతైః, కాయక్లేశం విభిద్యుః
 స్పతతభయభిదః శ్రాంతవిశ్రాంతవృక్షాః స్వాంతశోత్రాభిరామాః పరి
 మృషితత్వపః ఊభితక్షుల్కలంకాః. ౨౨ సత్సంగోఽయం బహుగుణ
 యుతోఽవ్యేకదోషేణదుష్టో యత్సాన్వితేఽయం తపతి చ పరం
 సూయతే దుఃఖజాలమ్, ఖల్వాసంగో వసతి సమయే శర్తదః పూర్వ
 కాలే ప్రాయో లోకే సతతవిమలం నాస్తి నిర్దోషమేకమ్. ౨౩. మా
 ర్గేయాస్యన్న బహుదివసాన్ పాథసస్సంగహీ స్యాత్తస్మాద్దోషో జగ
 మిషుపదప్రాప్తివిఘ్నో స్తతస్సన్యత్, ప్రాప్యోద్దిష్టం వస నిరసనం
 తత్ర కార్యస్య సిద్ధేర్హాలాద్భ్రంశోఽభిలషిత పదప్రాప్త్యభావో
 ఽన్యథా హి. ౨౪. మార్గే చోరా నికృతివపుష స్సంవసేయు స్స హైవ
 చ్చన్నాత్తానో బహువిధగుణై స్సంపరీక్ష్యాః ప్రయత్నాత్, దేవా
 న్వస్త్రం లిఖత మథవా దుర్విధా నేతుకామా విశ్వాసోఽతోఽప

త్సత్సంగసజ్జనానాం సుఖనిచయం జనయతి. కుత ఇత్యుతతః - యత స్తైః ప్రశాంతై
 శ్రావ్యమాణా అధ్యాత్మైక్యే కథాః కాయక్లేశం విభిద్యుస్తా విశిష్య - ఘటితో
 బహురసో యాను. సతతం యద్భయం సంస్పృలితక్షణం తద్భిందంతీతి తథా. సతతం
 భయం భిందంతీతి వా. తథా సంస్పృలిమార్గే శ్రాంతానాం విశ్రామవృక్షాః పునశ్చ
 మనఃశోత్రాభిరామాః పరిమార్జితా తృప్త్యాంఘా విహసా చ యాభిః. ఊభితః క్షుల్ల
 క్షణః కలంశో యాభిస్తాః-స్త. ౨౨. యత్సన్వాన్వితేఽయం సంగస్తపతి సంతా
 పయతి. చో హేతౌ. యతో దుఃఖజాలం ప్రసూయతే యతోఽపి యాగాత్పూర్వ
 కాలే వాససమయే సంగః సుఖదః ప్రసిద్ధస్తథా చ లోక వికమపి వస్తు సతతవిమలం
 నిర్దోషం ప్రాయో నాస్తి-మం. ౨౩. కించ బహుదివసాన్ మార్గే యాస్యక్ జలమా
 త్రస్యాపి సంగహీ న స్యాద్యతస్తస్మాత్సంగహేత్సర్వస్వహరణరూపో దోష
 సన్న్యత్రతస్తస్మాద్దోషాద్గంతుమిచ్ఛరభిలషితపదప్రాప్తివిఘ్నోస్సన్యత్. కించో
 ద్దిష్టం దేశం ప్రాప్య తత్ర వస వాసం కురు అన్యథా మధ్యే వాసే క్రియమాణే కా
 ర్యస్య నిరసనం బాధః సిద్ధేర్హాలాత్ భ్రంశో అభిలషితపదప్రాప్త్యభావశ్చ
 సన్యత్. ౨౪. కించ మార్గే మాయయా సాధువపుషో బహుగుణైరాచాఛాదితస్వస్వ
 రూపా దుర్విధాః ఖలాశ్చోరాన్సహైవ వసేయుః. తే ప్రయత్నాత్సమ్యక్ పరీ
 క్ష్యా యతస్తే దుష్టా దేవాన్ వస్త్రం పుస్తకం వా నేతుకామః. అతో అపరిచితస

రిచితస్యపః ప్రోక్ష్యసీయో న కార్యః. ౨౧. మధ్యేమార్గం యో
జనాభ్యంతరే వా తిష్ఠేయ్యుచ్ఛేద్భిక్షవస్తే ౨భిగమ్యాః, పూజ్యాః
పూజ్యాస్తద్వ్యతిక్రాంతిరుగ్రా శ్రేయస్కార్యం నిష్కలికర్తుమీశాః.
౨౨. యదాపదపదం సదా యతివరస్థితం వస్తు తన్నతం భజ మితం
పచాన్తనసి మాకృతాః ప్రాకృతాః, కషాయకలుషాశయక్షతివిని
ర్వృతస్సన్నతస్సుఖి చర సుఖే చిరాత్ స్ఫురతి సంతతానందతా.
౨౩. ఇత్థం గురోర్దుఖగుహోదితవాక్సుధాం తామాపీయ హృష్టహృ
దయస్స మునిః ప్రతప్తే, ప్రస్థాప్య తం గురువరో ౨భ సురేశ్వరాద్యైః
కాలం కియంతమనయత్సహ శృంగకుఢ్యే. ౨౪. అధిగమ్య తదా
త్తయోగశక్తేరనుభావేన నివేద్య చాశ్రవేభ్యః, అవలంబితతారకాప
థోఽసావచిరాదంతికమాససాద మాతుః. ౨౫. తత్ర౨౨తురాం మా
తరమైశ్వతాసా ననామ తస్యాశ్చరణౌ కృతాత్తా, సాచై నముద్విక్ష్య
శరీరతాపం జవళా నిదాఘూర్త ఇవాంబుదేన. ౩౦. అసావసంగో
౨పి తదార్ద్రచేతాస్తామాహ మోహాంధతమోపహర్తా, అంబాయ
మస్త్యత్ర శుచం జహీహి బ్రహ్మహిం కిం తే కరవాణి కృత్యమ్. ౩౧.

రేషు ప్రకర్షణ హేయో విశ్వానః కదా ౨పి న కర్తవ్యః. ౨౧. కించ మార్గస్య
మధ్యే తతో బహిర్యోజనాభ్యంతరే వా భిక్షవశ్చ తిష్ఠేయ్యుః తర్హి తే ౨భిగమ్యాః
యతః పూజ్యాః పూజాయోగాః పూజనీయా యతస్తేషాం వ్యతిక్రాంతిరుగ్రా యతః
శ్రేయస్కార్యం నిష్కలికర్తుం సమర్థాః. కాలినీ. ౨౨. ఉపదేశసారమాహః—హేయతి
వర అపదామపదం సర్వానర్థశూన్యం వస్తు యస్మిన్ స్థితం తన్నతం సదా భజ. మితం
పచాన్త కదర్భాన్త పామరాన్తనసి మాకృతాః. పునశ్చ కషాయేణ కలుషస్యాశయ
స్య క్షత్వా విశేషేణ నిర్వృతః సన్నతం యస్య తథాభూతః సుఖి చర. యత
సుఖే చిరాత్సంతతానందతా స్ఫురతి-పు. ౨౩. ఇత్థం గురోర్దుఖగుహాయా గుహ
యా ఉదితాం వాక్సుధాం తామాపీయ హృష్టహృదయః స మునిః పద్మపాదః ప్రతప్తే.
తం ప్రస్థాప్య గురువరో ౨భానంతరం సురేశ్వరాద్యైః సహ కియంతం కాలం ఋష్య
శృంగాభ్యే భూధరే ౨నయత్ - ప. ౨౪. తదా౨౨త్తయోగశక్తేరనుభావేన మాతు
ర్వృతాంత మధిగమ్య౨౨శ్రవేభ్యో వచనస్థితేభ్యో యతిభ్యో వినివేద్య తం వృతాం
తం విజ్ఞాప్య చావలంబితః తారకామార్గో గగనమార్గో యేనాసౌ శ్రీశంకరోఽచిరా
న్తాతుః సమీపమాససాద-ఉపేం. ౨౫. నిదాఘేన గ్రీష్మసంతాపేనార్ద్రపుంతస్తః ఆ. ౩౦.
హే౨౦బాయం తవ పుత్రోఽస్తి శుచం శోకం త్యజ. ఉ. ౩౧. ఆమయరహితం పుత్రం

దృష్ట్యా చిరాత్పుత్రమనామయం సా హృష్టాంతరాత్తా నిజగాద
మందమ్, అస్యాం దశాయాం కుశలీ మయా త్వం దిష్ట్యాఽసి దృష్టః
కిమతోఽస్తి కృత్యమ్. 32. ఇతఃపరం పుత్రక గాత్రమేతద్వోధుం
న శక్నోమి జరాతిశీర్ణం, సంస్కృత్య శాస్త్రోదితవర్తనా త్వం సద్వృత్త
మాం ప్రాపయ పుణ్యలోకాత్. 33. సుతానుగాం సూక్తిమిమాం
జనన్యాః శ్రుత్వాఽగ్ర తస్యై సుఖరూపమేకమ్, మాయామయాశేష
విశేషశూన్యం మానాతిగం స్వప్రభమప్రమేయమ్. 34. ఉపాదిశ
ద్భిష్టా పరం సనాతనం న యత్ర హస్తాంఘ్రివిభాగకల్పనా, అంతర్బహి
స్సన్నిహితం యథాంబరం నిరామయం జన్తజరాదివర్జితమ్. 35.
సౌమ్యాగుణే మే రమతే న చిత్తం రమ్యం వద త్వం సగుణం తు
దేవమ్, న బుద్ధిమారోహతి తత్త్వమాత్రం యదేకమస్థూలమన
ణ్యగోత్రమ్. 36. నిశమ్య మాతుర్వచనం దయాళుస్తుప్తావ భక్త్యా
మునిరప్టమూర్తిమ్, వృత్తైర్భుజంగోపపదైః ప్రసన్నః ప్రస్థాపయా

చిరాత్ దృష్ట్యా-ఇం. 32. ఆనుషంగికం కృత్యమప్యాహ-ఇత ఇతి. నను నేదం సతాం
వృత్తమితి చేత్రత్రాహ - హేసద్వృత్త తవతిలేజస్విత్వాదేతావతా సద్వృత్తతా
భంగో నాస్తీత్యాశయః - ఉ. 33. వివముక్తక్రిశంకరోఽంతర్భూతసర్వలోక
సుఖం బ్రహ్మనందం ప్రాపయితుం ప్రవృత్త ఇత్యాహ-సుతవిషయాం న తు దాహాది
సంస్కృత్యనధికారియత్యనుగాం జనన్యాః సూక్తిం శ్రుత్వాఽనంతరం తస్యై సుఖ
రూపమేకం పరంబ్రహ్మోపాదిశదితి పరేణాన్వయః. తద్విశిషి - మాయేలిః- ఆత
వివ ప్రత్యక్షాదిప్రమాణాతీతం. తర్హి కథం భాతీతి చేత్రత్రాహ - స్వప్రభం స్వప్ర
కాశం ఆతవివాప్రమేయం ఫలవ్యాప్త్యభావాత్. 34-35. వివముపదిష్టా జన
న్యవాచ-హే సౌమ్య నిర్గుణే మే చిత్తం న రమతే అతో రమ్యం సగుణం తు దేవం
త్వం వద. కుతో న రమతే ఇతి చేత్రత్రాఽఽహ - యదేకం స్థూలత్వాదినిర్దుత్తం
తత్త్వమాత్రం తద్బుద్ధిం నాఽఽరోహతి. యద్యస్మాదితి వా. 36. వివం మాతుర్వ
చనం నిశమ్య దయాళుర్దునిః శ్రీశంకరాచార్యోఽప్టమూర్తిం మహాదేవం. 'భుజంగ
ప్రయాతం భవేద్ద్యోశ్చతుర్భి' రిత్కుక్తలక్షణైర్భుజంగప్రయాతాత్తైః పద్దైర్భుక్త్యా
తుష్టావ. తథాపి. 'అనాద్యంత మాద్యం పరం తత్త్వమర్థం చిదాకార మేకం కు
రీయం త్వమేయం, హరిబ్రహ్మ మృగ్యం పరబ్రహ్మరూపం మనోవాగతీతం మహత్త్వవన్.
నిః. ౧. స్వశక్త్యాదితత్త్వంతసింహాననం మనోహరిసర్వాంగరత్నాదిభూషం, జటా

మాస స చ స్వదూతాన్. 32. విలోక్య తాన్ శూలపినాకహస్తా
నైవానుగచ్ఛేయమితి బ్రువంత్యామ్, తస్యాం విసృజ్యానునయేన
తైవానస్తాదభో మాధవమాదరేణ. 33. భుజగాధిపభోగతల్ప

చంద్రగంగాస్థిసంపర్కమాశిం పరాశక్తిమిత్రం నమః పంచవక్త్రమ్. ౨. శివేశానతత్సా
రుహఘోరవామాదిభిర్బ్రహ్మార్హిర్హృత్పైః పద్మీరంగైః, అనౌపమ్యపట్టింశతం తత్త్వ
విద్యామతీతం పరం త్వాం కథం వేత్తి శోవా. 3. ప్రవాలప్రవాహప్రభాశోణమథం
మరుత్సన్నణిశ్రీమహాః శ్యామమర్థమ్, గురుస్యాత మేకం పపుత్సైకమంతఃస్వరామి స్వరా
పత్రిసంపత్తిప్రేతుం. ౪. స్వసేవాసమాయాతదేవాసురేం, ద్రానమస్తాశిమందారమాలాభి
షిక్తం, నమస్యామి శంభో పదాంభోరుహం తే భవాంభోధిపాతం భవానీవిభావ్యం. ౫.
జగన్నాథ మన్నాథ గౌరీశ నాథ ప్రపన్నాసుకంపిన్విపన్నార్దిహారిక్, మహాస్తోమ
మూర్తే సమస్తైకబంధో నమస్తే నమస్తే పునస్తే నమో ౭స్తు. ౬. మహాదేవ దేవేశ
దేవాదిదేవ స్వరాశే పురాశే యమాశే హరేతి, బ్రువాణస్తస్మిన్మామి భక్త్యా భవం
తం తతో మే దయాశీల దేవ ప్రసీద. ౭. విరూపాక్ష విశ్వేశ విశ్వాధికేశ త్రయా
మూల శంభో శివ త్ర్యంబక త్వం, ప్రసీద స్వర త్రాహి పశ్యావపుష్య ఉమస్వాప్ను
హిలీక్షపాహి ఊపామః. ౮. త్వదన్యశ్శరణ్యః ప్రపన్నస్య నేతి ప్రసీద స్వర న్నో
౭పహన్యాస్తు దైన్యం, న చేత్తే భవేద్ధక్తవాత్సల్యహానిస్తతో మే దయాభో దయాం
సన్నిధేహి. ౯. ఆయం దానకాలస్తవహం దానపాత్రం భవాన్నాథ దాతా త్వదన్యం
న యాచే, భవద్ధక్షిప్తేవ స్థిరాం దేహి మహ్యం కృపాశీల శంభో కృతార్థో ౭స్మి
తస్తాత్. ౧౦. పశుం వేత్సి చేన్తాం త్వమేవాధిరూఢః కలంకీతి వా మూర్ధ్ని
భలే త్వమేవ, ద్విజహ్వాః పునస్సో ౭పి తే కంఠభూషా త్వదంగీకృతాశ్శర్వ సర్వే
౭పి ధన్యాః. ౧౧. న శక్నోమి కర్తుం పరద్రోహాలేశం కథం ప్రీయసే త్వం న జానే
గిరీశ, తథాహి ప్రసన్నో ౭సి కస్యాపి కాంతాసుతద్రోహిణో వా పితృద్రోహిణో
వా. ౧౨. మృతిం ధ్యానమర్చాం యథావద్విధాతుం భజన్మృగశానన్త హేళావలంబే,
త్రసంతం సుతం త్రాతుమగ్రే మృకండ్కోర్యమస్తాణనిర్వాపణం త్వత్పదాబ్జమ్. ౧౩.
అకంతే కళంకాదనంగే భుజంగాదపాణౌ కపాలాదఫాలేదనలాక్షాత్, అమాళా
శకాంకాదవామే కళిత్రాదహం దేవమన్యం న మన్యే న మన్యే. ౧౪. ఇతి సచ
మహాదేవః స్తుత్యా ప్రసన్నస్యదూతాన్నేషయామాస. 32. శూలపినాకహస్తాం
స్తాన్ శివదూతాన్ దృష్ట్వా ౭హం నైవానుగచ్ఛేయమితి బ్రువంత్యాం తస్యాం
జనన్యాం సత్యాం శివదూతాననునయేన విసృజ్య లక్ష్మీపతిం స్తుతవాన్. 33.

భాజం కమలాంకస్థలకల్పితాంఘ్రిపద్మమ్, అభివీజితమాదరేణ నీలావ
సుధాభ్యాం చలమానచామరాభ్యామ్. ౩౯. విహితాంజలినా నిషేవ్య
మాణం వినతానందకృతా ౭గ్రతో రథేన, ధృతమూర్తిభిరస్త్రదేవ
తాభిః పరితః పంచభిరంచితోపకంఠమ్. ౪౦. మహనీయతమాల
కోమలాంగం ముకుటీరత్నచయం మహార్హయంతమ్, శిశిరేతరభాను
శీలితాగ్రం హరినీలోపలభూధరం హసంతమ్. ౪౧. తత్తాదృశం
నిజసుతోదితమంబుజాక్షం చిత్తే దధార మృతికాల ఉపాగతేఽపి,
చిత్తేన కంజనయనం హృది భావయంతీ తత్యాజ దేహమబలా కిల
యోగివత్సా. ౪౨. తతశ్శరచ్చంద్రమరీచిరోచిర్విచిత్రపారిష్లవకేత
నాధ్యమ్, విమానమాదాయ మనోజ్ఞరూపం ప్రాదుర్బభూవుః కిల
విష్ణుదూతాః. ౪౩. వైమానికాంస్తాన్నయనాభిరామా నవేక్ష్య
హృష్టా ప్రశశంస పుత్రమ్, విమానమారోప్య విరాజమానమనా
యి త్రైస్సా బహుమానపూర్వమ్. ౪౪. ఇయ మర్చిరహర్వశక్ష
పక్షాః పడుదత్తాసా సమానిలార్కచంద్రాః, చపలావరుణేంద్రధాతృ

మాధవం విశిష్ట-భుజగాధిపస్య కేవల్య భోగాత్కం దేహాత్మకతల్పం శయాం భజతీరి
తథా తం కమలాయా లక్ష్మ్యే ఆంకస్థల ఉత్పంగస్థలే కల్పితే స్థాపితే చరణకమలే యేన
తం నీలావసుధాభ్యాభ్యాం స్వభార్యాభ్యాం చలమానాభ్యాం చామరాభ్యాం వీజితం
పసంతమాలా. ౩౯. విహితాంజలినా వినతానందకృతా గరుడేన రథేనాగ్రతో
నిషేవ్యమాణం ధృతమూర్తిభిః పంచభిః శంఖచక్రగదాధనుః ఖడ్గాఖ్యాస్త్రదేవతాభిః
పరితోఽంచితోపకంఠం స్ఫురత్సమిపం. ౪౦. పూజనీయం తమాలపతోమలమంగం
యస్య ముకుటీకృతం రత్నసముదాయం మహార్హయంతం ఆతపిత శిశిరేతరభానుర్ముగ
సూర్యక్షేన శీలితాగ్రం శోభితాగ్రం ఇంద్రనీలమణిభూధరం హసంతం. ౪౧. తత్తా
దృశం నిజసుతోదితం కమలనయనం మాధవం చిత్తే దధార మృతికాల ఉపాగతే
చిత్తేన తం హృది భావయంతీ సా ౭బలా యోగివద్దేహం తత్యాజ - వ. ౪౨.
విచిత్రైః కంపమానైర్ధృజైర్దాఢ్యం - ఉ. ౪౩. విరాజమానం విమానమారోప్య సా
తైర్బహుమానపూర్వమాసీతా. ౪౪. అర్చిరగ్నిరహర్దిశం వలక్షపక్షశుక్లపక్షః
పడుదత్తాసా ఉత్తరాయణమాసాస్సమాః సంవత్సరః. ఇయం సతీ అర్చిరాద్యభిమాని
దేవతాః వాయుసూర్యచంద్రవిద్యుద్బరుణాదిలోకాంశ్చ క్రమశో ౭తీత్య పరం

లోకాన్ క్రమశోఽతీత్య పరం పదం ప్రపేదే. ౪౫. స్వయమేవ చికిష్ణురేష మాతుశ్చరమం కర్త సమాజుహావ బంధూన్, కిమిహస్తి యతే తవాధికారః కితవేత్సేనమమీ నినిందురుచ్చైః. ౪౬. అనలం బహుధార్థితాపి తస్మై బత నాదత్త చ బంధుతా తదీయా, అథ కోప పరివృతాంతరోఽసావఖిలాంతానశపచ్చ నిర్తమేంద్రః. ౪౭. సం చిత్త్య కాష్ఠాని సుశుష్కవంతి గృహోపకంఠే ధృతతోయపాత్రః, సద షీణే దోష్టి మమంథ వహ్నిం దదాహ తాం తేన చ సంయతాత్మా. ౪౮. న యాచితా వహ్ని మదుర్యదస్మై శశాప తాస్త్వియజనాన్ సరోషః, ఇతఃపరం వేదబహిష్కృతాస్తే ద్విజా యతీనాం న భవేచ్చ భిక్షా. ౪౯. గృహోపకంఠేషు చ వః శ్తశానమద్యప్రభృత్యస్త్వితి తాంశ్చశాప, అద్యాపి తద్దేశభవా న వేదమధీయతే నో యమినాం చ భిక్షా. ౫౦. తదా ప్రభృత్యేవ గృహోపకంఠేష్వాసీత్ శ్తశానం కిల హంత తేషామ్, మహత్సు ధీపూర్వకృతాపరాధో భవేత్పునః కస్య

పదం వైకుంఠం ప్రపేదే - వసంతమాసా. ౪౫. మాతురంత్యం చాహాదికర్త స్వయ మేవ కర్తమిచ్ఛుః బంధూన్ సమాహూతవాన్. హే యతే, కితవ వంచకాస్తిన్ కర్తణి తవాధికారః కిమస్తి? ఇత్సేవమమీ బంధవ ఉచ్చైర్నినిందుః. ౪౬. న కేవలం నిందామేవ కృతవంతోఽసితు బహుధా ప్రార్థితాఽపి తదీయా బంధుతా. బలేతి ఖేదే ఆశ్చర్యే వా. అగ్నిం నాదత్త. అథానంతరం కోపవ్యాప్తాంతఃకరణోఽసౌ నిర్త మేంద్రః శ్రీశంకరస్తాన్సర్వాన్ బంధూనశపత్. ౪౭. గృహసమీపే సుశుష్కవంతి కాష్ఠాని సంచిత్త్య ధృతం జలపాత్రం యేన స మాతుర్దక్షిణే బాహూ వహ్నిం మమంథ తేన చ తాం మాతరం సంయతాత్మా దదాహ—ఉ. ౪౮. అశపదిత్యుక్తం విప్రగోతి-యద్యస్తాద్యాచితా వహ్నిమస్తే నాదుస్తాత్సరోషస్తాన్ స్త్వియజనాన్ శశాప. ఇతః పరం తే ద్విజా వేదబహిష్కృతా భవంతు యతీనాం భిక్షా చైషాం గృహే న భవేత్ - ఉపేం. ౪౯. వో యుష్మాకం గృహసమీపే చాద్యప్రభృతి శ్తశానమస్తు ఇత్సేపం తాన్ శశాప. గ్రంథకృదాహ—అద్యాపి తద్దేశభవా వేదాధ్యయనం న కుర్వన్తి. యతీనాం భిక్షా చ నాస్తి-ఉ. ౫౦. అత్ర విస్తయో న కార్యో యతో మహత్సు బుద్ధిపూర్వకం కృతోఽపరాధోఽపి లోకే పునః కస్యాపి సుఖాయ న

సుఖాయ లోకే. ౧౧. శాంతః పుమానితి న వీడనమస్య కార్యం శాంతోఽపి వీడనవశాత్కుర్యధముద్వహేత్సః, శీతస్సఖోఽపి మధితః కిల చందనద్రుస్తీవ్రా హుతాశజనకో భవతి ఊణేన. ౧౨. యద్యప్యశాస్త్రీయతయా విభాతి తేజస్వినాం కర్త తథాఽప్యని ద్యమ్, వినిద్యకృత్యం కిల భార్గవస్య దదుః స్వపుత్రాః కతిచిద్వృ కాయ. ౧౩. ఇతి స్వజననీమసౌ మునిజనైరపి ప్రార్థితాం పునఃపతన వర్జితామతనుసౌఖ్యసందోహిసీమ్, యతిషీతిపత్తిర్థేని వితమసం స నీత్వా తత స్తతోఽన్యమతశాతనే ప్రయతతే స్త పృథ్వీతలే. ౧౪. అథ తత్సహాయజలజాంఘ్రిపాగ మేచ్ఛురభీష్పితేఽత్ర విలలంబ ఏషకః, జలజాంఘ్రిరప్యథ పురా నిజాజ్ఞయా కృతవానుదీచ్యబహుతీర్థనేన నమ్. ౧౫. ఆససాద శనక్తైర్దిశం మునేర్యస్య జన్త వసుధాఘటి స్పృతా, సా శ్రుతిస్సకలరోగనాశినీ యోఽపిబ జ్వలధిమేకబిందువత్.

భవతి. ౧౧. మహాత్ము బుద్ధిపూర్వమపరాధో న కార్యఇతి బోధితమథ శాంతోఽపి న వీడనీయ ఇత్యాహ—శాంతః పుమానితి. విస్రంభేణాస్య శాంతస్య వీడనం న కార్యం ఇతి క్రుధం క్రోధం. తత్ర దృష్టాంతశ్చేత ఇతి. చందనద్రుః చందనద్రుమ స్తీవ్రస్యానమస్తాధుతాశస్యాగ్నేర్జనకః. ౧౨. నన్వశాస్త్రీయమేతత్కర్త కిమిత్యా చార్తైర్మనస్థితమిత్యాశంక్యాహ - యద్యప్యశాస్త్రీయతయా విభాతి తథాఽపి తేజస్వినాం కర్త నింద్యం న భవతి. తదుక్తం. 'ధర్మవృతిక్రమో దృష్టః ఈశ్వరాజాం చ సాహసం, లేజీయసాం న దోషాయ వహేన్నస్సర్వభుజో యథా, భార్గవస్య పరశు రామస్య వినిద్యం కృత్యం సమాత్మకభ్రాతృహననరూపం యథా చ కేచిన్సునయో వృకాయ పుత్రానదదుః, భృగువంశ్యస్య కస్యచిన్సునేః కృత్యం ప్రార్థితాప్రదానరూపం కర్త వినిద్య దదురితి వా - ఉ. ౧౩. ఇత్యేవం మునిజనైరపి ప్రార్థితాం పునఃపతనవర్జితాం అనల్పసౌఖ్యస్య సందోహిసీం తమోరహితాం గతిం సోఽసౌ యతిరాజస్య జననీం నీత్వా పృథ్వీతలే తతస్తతోఽన్యమతనిబర్హణే ప్రయత్నం కృతవాక్ - పు. ౧౪. అథ తస్మిన్నన్యమతశాతనే సహాయస్య పద్మపాదసౌపాగమనమిచ్ఛురభిలషితే కస్మిన్నేష శ్రీశంకరో విలంబం చక్రే, అథ జలజాంఘ్రిరపి నిజాజ్ఞయా పూర్వం ప్రథమమదీచ్యబహుతీర్థనేవనం కృతవాక్. సజసా జగౌ భవతి మంజా భాషిణీ. ౧౫. మునేరగస్త్యస్య దిశం దక్షిణాం వసుధాఘటి మృత్కుంభీ యస్య సా ప్రసిద్ధా శ్రుతిః శ్రవణం సకలరోగనాశినీ. యచ్ఛృతిరితి వా పాతః. యస్సముద్ర

౧౬. అద్రాక్షీత్సుభగాహిభూషితతనుం శ్రీకాళహస్తీశ్వరం లింగే
సన్నిహితం దధానమనిశం చాంద్రిం కలాం మస్తకే, పార్వత్యా కరు
ణారసార్ద్రమనసా శ్లిష్టం ప్రమోదాస్తుదం దేవైరింద్రపురోగమై
ర్జయజయేత్యాభ్యావ్యమాణం మునిః. ౧౭. స్నాత్వా సువర్ణముఖరీ
సలిలాశయే లంతర్గత్వా పునః ప్రణమతి స్త. శివం భవాన్యా, ఆనర్ప
భావకుసుమైర్తనసా నునావ స్తుత్వా చ తం పురయాచత తీర్థయా
త్రామ్. ౧౮. లబ్ధ్యానుజ్ఞాం తజ్జ్ఞ రాట్కూళహస్తితేత్రాత్కాంచీ
తేత్రమాగాత్పవిత్రమ్, సంసారాబ్ధిం సంతిత్తోః ప్రసిద్ధం వృద్ధాః
ప్రాహుర్యద్ధి లోకే హ్యముష్మిన్. ౧౯. తత్రైకామ్రాధీశ్వరం విశ్వ
నాథం నత్వా గమ్యం స్వీయభాగ్యాతిశీత్యా, దేవీం ధామాంతర్గతా
మంతకారేహ్వాద్దం దుద్రస్యేవ జిజ్ఞాసమానామ్. ౨౦. కల్లాలేశం ద్రాక్ష
తో నాతిదూరే లక్ష్మీకాంతం సంవసంతం పురాణమ్, కారుణ్యాద్ద్ర
స్వాంతమంతాదిశూన్యం దృష్ట్వా దేవం సంతతోమైకభక్త్యా. ౨౧.
పుండరీకపురమాయయా మునిర్యత్ర నృత్యతి సదాశివో లనిశమ్,
వీక్షతే ప్రకృతిరాదిమా హృదా పార్వతీపరిణతిశ్శుచిస్తితా. ౨౨.
తాండవం మునిజనో లత్ర వీక్షతే దివ్యచక్షురమలాశయో లనిశమ్,

మేకబిందుపదపిబత్ - రథో. ౧౬. తస్య దిశి లింగే సన్నిహితం శ్రీకాళహస్తీశ్వరం
మునిరద్రాక్షీత్రం విశిష్య - సుభగేనాహిసా భూషితా తనుర్యస్య అనిశం చాంద్రిం
కలాం మస్తకే దధానం కరుణారసేనార్ద్రం మనో యస్యాస్తయా పార్వత్యా ఆలిం
గితం ప్రమోదసానమింద్రప్రముఖైరేవైరయ జయేత్యాభ్యావ్యమాణం - కా. ౧౭.
సువర్ణముఖర్యా నద్యాస్సలిలాశయేలంతః స్నాత్వా పునర్గత్వా భవాన్యా సహితం
శివం ప్రణమతి స్త. భావప్రమైర్పర్యయిత్వా మనసా స్తుతిం చకార - ప. ౧౮ - ౧౯.
స్వీయభాగ్యాతిశయేన ప్రాప్యం ధామాంతర్గతామంతకస్యారేః దుద్రస్య హర్దం జిజ్ఞా
సమానామివ స్థితాం దేవీం చ నత్వా. తతో ధృడితి నాతిదూరే సంవసంతం కల్లాలేశా
ఖ్యం లక్ష్మీకాంతం దేవం దృష్ట్వా ఏకభక్త్యా తుతోమేతి పరేణాన్వయః. కా. ౨౦. స్వాం
తం మనః ఆద్యంతరహితం ఆద్యంతాదిరూపవికారశూన్యం-కాలిసీపృత్తమ్. ౨౧. ఆదిమా
ఆద్యా ప్రకృతిః పార్వతీరూపేణ పరిణతా నృత్యంతం శివం సదా వీక్షతే - రథో.
౨౨. జన్మమృత్యుభయభేదకం దర్శనాన్నేత్రమానవనిదోదకారకం తాండవం దివ్య
చక్షురమలాశయో మునిజనో లత్రానిశం వీక్షతే జన్మమృత్యుభయభేది యద్ధర్మసం

జన్మమృత్యుభయభేది దర్శనాన్నేత్రమానసవిరోధకారకమ్. ౬౩. కించాత్ర తీర్థమితి భిక్షుగణేన కశ్చిత్పృష్టో ౭బ్రవీచ్ఛివపదాంబుజసక్త చిత్తః, సంప్రార్థితః కరుణయా ౭స్మరదత్ర గంగాం దేవో౭థ సంస్యధిత దివ్యసరిత్సు తీర్థమ్. ౬౪. శివాజ్ఞయాభూదితి తీర్థమేతచ్ఛివస్య గంగాం ప్రవదంతి లోకే, స్నానాదముష్మాం విధుతోరుపాపాశ్శనై శ్శనైస్తాండవ మీక్షమాణాః. ౬౫. శివస్య నాట్యశ్రమకర్మితస్య శ్రమాపనోదాయ విచితయంతీ, శివేతి గంగాపరిణామగా ౭భూతతో ౭థ చైతత్ప్రధితం తదాఖ్యమ్. ౬౬. నృత్యతీరహతస్థలజల గతేషు పర్యావతద్భిందుకం పార్శ్వే స్వావసతేర్నివోదవశతో యజ్జహ్నుకన్యాపయః, నృత్యం తస్యతి ధూర్జటా విగళితం ప్రేఖజ్జటామండలా తేనైతచ్ఛివజాహ్నువీతి కథయంత్యన్యే వివశ్చిజ్జనాః. ౬౭. స్నాయంస్నాయం తీర్థవర్యే ౭త్ర నిత్యం వీక్షంవీక్షం దేవపాదాబ్జయుగ్మమ్, శోభంశోభం మానసం మానవో ౭సౌ వీక్షేతేదం తాండవం శుద్ధచేతాః. ౬౮. శుద్ధం మహద్వర్ణయితం క్షమేత పుణ్యం పురారిస్స్వయమేవ తస్య, నిమజ్య శంభుద్యుసరిత్యముష్మాం దాక్షాయణీనాథ

తస్మా దితి. ౬౩. కించాత్ర తీర్థమితి పద్మపాదాదిభిక్షుగణేన పృష్టః కశ్చిచ్ఛివపదాంబుజసక్తచిత్తో ౭బ్రవీత్. సంప్రార్థితో మహాదేవో ౭త్ర గంగాం సస్తారాథ స్మరణానంతరం దివ్యసరిత్సు తీర్థం సన్నిధాపితవతీ-వ. ౬౪. ఏతత్తీర్థం శివాజ్ఞయా౭భూదితి హేతోరేతత్తీర్థం శివగంగేతి లోకే ప్రవదంతి. యే ప్రవదన్తి తానాహ-౬ముష్మాం గంగాయాం స్నానా ద్విధుతోరుపాపాశ్శనై స్తాండవమీక్షమాణాః - ఉ. ౬౫. శివగంగానామ్నో౭న్యత్ర ఎవృత్తినిమిత్తమాహ - నాట్యశ్రమకర్మితస్య శివస్య శ్రమాపనోదాయ విచితయంతీ శివా పార్వతీ గంగేతి పరిణామగా ౭భూత్. తతో౭థవా శివగంగాఖ్యమేతత్తీర్థం ప్రధితం - ఉపేం. ౬౬. యజ్జహ్నుకన్యాపయో ధూర్జటా నృత్యతి సతి ప్రేఖత శ్చలతో జటామండలా ద్దళితం తేనైతత్తీర్థమన్యే వివశ్చిజ్జనాశ్చివజాహ్నువీతి కథయంతి. ప్రేఖజ్జటామండలం విశిష్య-నృత్యతా తీరేణ హతస్య స్థలతో జలస్య గతిర్యస్మిక్. స్వస్యావసతేర్నికేతనాత్. పయో విశిష్య-పార్శ్వేపర్యావతంతః బిందుకా బిందవో యస్య - కా. ౬౭. తస్మాదస్మిక్ తీర్థవర్యే స్నాత్వా స్నాత్వా దేవపాదాబ్జయుగ్మం దృష్ట్వా దృష్ట్వా మనశ్శోభయిత్వా శోభయిత్వా ౭సౌ శుద్ధచిత్తో మానవ ఇదస్తాండవం వీక్షేత. కాలి, ౬౮. ఏతచ్ఛుద్ధం పుణ్యం పర్ణ

ముదీక్షతే యః. ౬౯. ఇతీరితశ్శంకరయోజితాత్తా కేనాపి భిక్షుర్బుద్ధితో
జగాహే, తీర్థం తదాప్లుత్య ననామ శంభోరంఘ్రిం జితాత్తా భువనస్య
గోప్తాః ౭౦. రామనేతుగమనాయ సందధే మానసం మునిరనుత్తమః
పునః, వర్తని ప్రయతమానసో వ్రజంత్యందదర్శ సరితం కవేరజామ్.
౭౧. యత్నవిత్రపులినస్థలం పయస్సింధువాసరసికాయ విష్ణవే, అభ్యరో
చత హిరణ్యవాసనే పద్మనాభముఖనామశాలినే. ౭౨. సహ్యపర్వతసు
తాతనిర్మలాంభోభిషి కృభగవత్పదాంబుజే, ఆకలయ్య బహుశిష్యసం
వృతః ప్రాప్తితాభిరుచితస్థలాయ సః. ౭౩. గచ్ఛగ్ గచ్ఛన్తార్దమధ్యే
౭భియాతం గేహం భిక్షుర్దాతులస్యాజగామ, దృష్ట్వా శిష్యైస్తం చిరే
ణాభియాతం మోదం ప్రాపన్తాతులః శాస్త్రవేదీ. ౭౪. శుశ్రావ తం
బంధుజనస్సశిష్యం స్వమాతులాగారముపేయివాంసమ్, ఆగత్య
దృష్ట్వా చిరమాగతం తం జహర్ష హర్షాతిశయేన సాశ్రుః. ౭౫.
రురోద కశ్చిన్తుముదే ౭త్ర కశ్చిజ్జహాస పూర్వాచరితం బభాషే, కశ్చి
త్ప్రమోదాతిశయేన కించిద్వచః స్థలద్వీః ప్రణనామ కశ్చిత్. ౭౬. ఊచే
౭థ తం జ్ఞాతిజనః ప్రమోదీ దృష్ట్వా చిరాయాక్షిపథం గతో ౭భూః,
దిదృక్షతే త్వాం జనతా ౭తిహార్ద్రాత్తథా ౭పి శక్నోషి న వీక్షణాయ.

యితం శివాతిరిక్తో న క్షమ ఇత్యాశయేనాచా-శుద్ధమితి. యః అముష్యాం శంభుద్యున
రితి నిమజ్య దాక్షాయణీనాథం వీక్షతే తస్య. ఉ. ౬౯. ఇత్యేవం కేనాపి కథితశ్శంకరే
యోజితమంతఃకరణం యేన స భిక్షుః పద్మపాదో ముదితో జగాహే ౭వగాహనం
కృతవాక్. ౭౦. పునరనుత్తమో మునిః పద్మపాదో రామనేతుగమనాయ మనో
దధే. ప్రయతం మనో యేన స పథి గచ్ఛగ్ కవేరజాం కావేరీం నదీం వదర్శ. రథో.
౭౧. యస్యాః పవిత్రపులినస్థలం చ క్షీరసముద్రవాసరసికాయాపి వ్యాపకాయాపి
హిరణ్యవాసనే పద్మనాభాదినామ్న శోభమానాయాభ్యరోచత. ౭౨. సహ్యపర్వత
సుతాయా అతనిర్మలేనాంభసా-౭భిషి క్తే భగవత్పదాంబుజే ఆకలయ్య ధ్యాత్వా బహు
శిష్యసంవృతస్స అభిరుచితస్థలాయ ప్రాప్తిత ప్రస్థానం కృతవాక్. రథో. ౭౩. శిష్యై
స్సహితం. కాలి. ౭౪. ఆ. ౭౫ - ౭౬. అథానంతరం దృష్ట్వా ప్రమోదీ జ్ఞాతిజన
ఊచే - యతశ్చిరకాలాత్త్వమక్షిమార్గం ప్రాప్తో ౭స్యతో జనతా ౭తిన్నేహ
త్వాం దిదృక్షతే తథా ౭పి త్వం వీక్షణాయ న శక్నోషి. తథా చ స్నేహబాధా తవ

22. పుత్రాస్సమిత్రా ననబంధువర్గో న రాజబాధా న చ చోరభీతిః,
కృతార్థతామూలపదం యతిత్వం ప్రసూనవంతం ఫలితం మహాంతమ్.
2౩. శాఖోపశాఖాంచితమేవ వృక్షం బాధంత ఆగత్య న తద్విహీనమ్,
యథాతథా వా ధనినం దరిద్రా బాధంత ఆగత్య దినేదినే స్త. 2౪.
కుటుంబరక్షాగతమానసానామాయాతి నిద్రాఽపి సుఖం న జాతు,
క్వ దేవతార్చా క్వ చ తీర్థయాత్రా క్వ వా నిషేవా మహతాం భవే
న్నః. ౨౫. అశ్రేష్ఠ సన్న్యాసకృతం భవంతం విస్తాత్కుతశ్చిద్దృహ
మాగతాన్నః, కాలో ఽత్యగాత్రే బహురద్య దైవా తీర్థస్య
హేతోర్గృహమాగతస్త్వమ్. ౨౬. యథా శకుంతాః పరవర్ధితాః
ద్రుమాః సమాశ్రయంతే సుఖదాంస్త్యజంత్యపి, పరప్రక్షప్తాన్తదేవ
తాగృహాన్యతిస్సమాశ్రిత్య తథోఽన్యుతి ధృవమ్. ౨౭. యథాహి
పుష్పాణ్యభిగమ్య పట్నదాస్సంగృహ్య సారం రసమేవ భుంజతే,
తథా యతిస్సారమవాప్నువన్సుఖం గృహాద్గృహాదోదనమేవ భిక్ష
తే. ౨౮. యతేర్విరజ్యాత్తగతిః కళత్రం దేహం గృహం సంయతమేవ
సౌఖ్యమ్, విరక్తిభాజస్తనయాః స్వశిష్యాః కిమర్థసియం యతినో మహా

నాస్తీత్యర్థః. 22. కించ సర్వబాధావినిర్దుక్తత్వాత్ కృతార్థతామూలపదం యతిత్వ
మేవేత్యాహ-పుత్రా ఇతి. తేహమభావే తత్ప్రతా బాధా నాస్తీత్యర్థః ధనినామేవ
బాధా న తు నిష్క్రించనానామితి సదృష్టాంతమాహ-పుష్పవంతం ఫలితం మహాంతం
వృక్షమితి పరేణాన్వయః. 2౩. శాఖోపశాఖాభిరంచితం వ్యాప్తమలంకృతం వా.
తథా వా తథైవ. 2౪. కించ కుటుంబరక్షాగతమానసానామస్తాకం సుఖం న
భవతి తథా కదాచిన్నిద్రాఽపి నాయాతి. తథా చైవంవిధానాం నః క్వ దేవతా
ర్చాది. ౨౫. కస్తాచిద్దేశానో గృహమాగతాత్ కస్తాచిద్విప్రాదితి వా - ఇంద్ర.
౨౬. తీర్థస్య హేతోర్త్వం గృహమాగతో ఽసి న తు మమతాపకాద్యతేస్సీ
యతేస్వ గృహపరిగ్రహభావాదిత్యాశయేన సదృష్టాంతమాహ - యథా శకుంతాః
పక్షిణః పరివర్ధితాః పృక్షాః సుఖదాన్సమాశ్రయంతే త్యజంత్యపి. అసుఖదాం
స్తాంస్త్యజంత్యపీతి వా. తథా యతిః పరప్రక్షప్తాన్తదేవతాగృహాంశ్చ సుఖ
దాన్ సమాశ్రిత్య ధృవముజ్ఞత్యపి. వ. ౨౭. తత్రాపి తత్తద్గృహే యతేర్గమనం
ధృమరపత్నీదాకరం న భవతిత్యాహ - యథేతి. సుఖం యథా స్వాత్తథా - ఉ.
౨౮. కించ యతేః కిమపి ప్రార్థనీయం నాస్తీత్యాహ - యతేర్విరజ్యాయా ఆత్మాప

త్తః. ౧౪. మనోరథానాం స సమాప్తిరిష్యతే పునఃపునస్సంతనుతే
మనోరథాః, దారాసభీపున్యతతే దివానిశం తాన్ప్రిప్య తేభ్య
స్తనయాసభీస్సతి. ౧౫. ఆనాప్నవః దుఃఖమసౌ సుతీప్రం ప్రాప్నోతి
చేష్టేన వియుజ్యతే పునః, సర్వాత్తనా కామవశస్య దుఃఖం తస్మా
ద్విరక్తిః పురుషేణ కార్యా. ౧౬. విరక్తిమూలం మనసో విశుద్ధిం తన్మూ
లమాహుర్మహతాం నిషేవామ్, భవాదృశాస్తేన చ దూరదేశే
పరోపకారాయ రసామటంతి. ౧౭. అజ్ఞాతగోత్రా విదితాత్మతత్త్వా
లోకస్య దృష్ట్యా జడవద్విభాంతః, చరంతి భూతాన్యనుకంపమానా
స్సంతో యదృచ్ఛోపనతోపభోగ్యాః. ౧౮. చరంతి తీర్థాన్యపి సంగ్ర
హీతుం లోకం మహంతో నను శుద్ధభావాః, శుద్ధాత్మభావాః క్షపితో
రుపాపాస్తజ్జుష్టమంభో నిగదంతి తీర్థం. ౧౯. వస్తవ్యమత్ర కలిచి
ద్దీపసాని విద్వంస్తవద్దర్శనం వితనుతే ముదితాది భవ్యమ్, ఏవ్యద్వియో
గచకితా జనతేయమాస్తే దుఃఖం గతే ౨౦. భవితేతి భవత్యసంగే.
౨౦. కోశం క్లేశమలస్య లాస్యగృహ మప్యుద్రంహసామూలయం

గతిస్సైవ భార్యా. హే మహాత్మః. ౧౪. కామవశస్య తు దుఃఖమేవేత్యాహ-మనో
రథానామితి ద్వాభ్యాం. తేభ్యో దాతేభ్యః. ౧౫. దారాదీనాన్ప్రవః దుఃఖమేవ
సుతీప్రం ప్రాప్నోతి పునరిష్టేన చ వియుజ్యతే. ౧౬. విరక్తిశ్చ భవద్విధానాం మహతాం
సేవయా శుద్ధచేతసో భవతీత్యాహ-మనసో విశుద్ధిర్విరక్తిర్మూలమాహుః. తస్యా అపి
విశుద్ధేర్ములం మహతాం సేవామాహుస్తేన కారణేన చ భవాదృశాః పరోపకారాయ
దూరదేశే భూమిమటంతి. ౧౭. యదృచ్ఛయోవసతం సమీపే ప్రాప్తం భోగ్యం యేభ్య
స్తే. ౧౮. తీర్థాన్యపి లోకసంగ్రహార్థం చరంతి న తు స్వశుద్ధ్యర్థం. యతః శుద్ధభావాః
యతశ్శుద్ధాత్మవిద్యాక్షసితోరుపాపాః. 'తదధిగమక్షత్రపూర్వాశ్చయోరక్షేపవినాకౌ
తద్వ్యవదేశకాది'తి న్యాయాత్. తథాచైవం విదైస్సైర్జుష్టం జలం తీర్థం నిగదంతి. తేషాం
తత్ర గమనం లోకసంగ్రహార్థమేవేత్యర్థః. ౧౯. ఏవం స్తుత్యా ౨భిముఖకృత్య ప్రార్థ
యతే-హేవిద్వన్నత్ర కలిచిద్దీపసాని వస్తవ్యం యతో భవ్యం శుభం యోగ్యం వా
భవద్దర్శనం ముదితాది వితనుతే. ఇయం జనతా తు అసంగే భవతి త్వయి గతే సత్యత్ర
దుఃఖం భవిష్యతీతి విచార్యై వాధునైవ భవిష్యదుఃఖేన చకితా ఆస్తే-వ. ౨౦. అత్ర
నివాసం విధాయ వయం త్వయా సంశోధ్యా ఇతి బంధవస్సన్క్రోశమాహుః. క్లేశమలస్య

పైశూన్యస్య నిశాంతముత్కటమృషాభాషావిశేషాశ్రయమ్, హింసామాంసలమాశ్రితా ఘనధనాశంసాన్మశంసా వయం వర్జ్యం దుర్జనసంగమం కరుణయా శోధ్యా యతీందో త్వయా. ౯౧. సంయునక్తి వియునక్తి దేహినం దైవమేవ పరమం మనాగపి, ఇష్టసంగతి నివృత్తికాలయోర్నిర్వికారహృదయో భవేన్నరః. ౯౨. మధ్యాహ్నకాలే తుధితస్తృషార్తః క్వ మే లన్నదాతేతి వదన్నువైతి, యస్తస్య నిర్వాపయితా తుధార్తైః కస్తస్య పుణ్యం వదితుం క్షమేత. ౯౩. సాయం ప్రాతర్వహ్నికార్యం వితన్య న్నజ్జంస్తోయే దండకృష్ణాజిసీచ, నిత్యం వర్ణి వేదవాక్యాన్యధీయత్ తుధ్వా శీఘ్రం గేహి నో గేహమేతి. ౯౪. ఉచ్చైశ్శాస్త్రం భాషమాణోఽపి భిక్షుస్తారం మంత్రం సంజపన్వా యతాత్మా, మధ్యేఘ్రం జాతరాగ్నోప్రదీప్తే దండి నిత్యం గేహి నో గేహమేతి. ౯౫. యదన్నదానేన నిజం శరీరం పుష్టంస్తపో లయం కురుతే సుతీవ్రమ్, కర్తుస్తదర్థం

కోశం పాత్రమపి చోత్కటరంహసామతిసాహసానామాలయం పైశూన్యస్య పరదోషసూచకతాయా నిశాంతమాకః. 'నిశాంతస్త్రైః శాంతే స్వాస్థీబం తు భవనోషసో' రితి మేదిసీ - ఉత్కటమృషాభాషణస్య విశేషేణాశ్రయం భాషావిశేషాణామితి వా. హింసయా మాంసలం వ్యాత్తం త్యక్తం యోగ్యం దుర్జనానాం సంగమో యత్ర తథా భూతం స్ఫురద్ధృవామాశ్రితాః ఆతపివ ఘనీభూతయా ధనత్పష్టయా క్రూరాః. ఘనాదృథా ధనాశంసా యేషామితి భిన్నం వా వదం. ఘనధనస్యాశంసా యేషామితి వా నమానః. ఏవం భూతా వయం హే యతీందో, త్వయా కరుణయా శోధ్యా ఇత్యర్థః. ౯౧. ఏవముక్తః పద్మపాద ఉవాచ—పరమం బ్రహ్మాదీకం త్కుద్రం స్తంబాదీక మపి దేహినం దైవమేవ సంయునక్తి. వియునక్తి చ. తస్మాదిష్టసంగతినివృత్తికాలయోర్నిరో నిర్వికారహృదయో భవేత్. ౯౨. యత్తు ప్రసూనవంతం ఇత్యాద్యుక్తం తత్రాహ-మధ్యాహ్నకాల ఇతి - ఉ. ౯౩. కించాశ్రమత్రయోపబీష్యత్వాదపి పుణ్యభాగ్యహస్తస్య ఇత్యాశయేన బ్రహ్మచారిణస్తదుపబీషకతామాహ—సాయమితి. దండకృష్ణాజినేనస్య స్త ఇతి తథాభూతో వర్ణి బ్రహ్మచారి నిత్యం వేదవాక్యాని పఠత్ తుధ్వా తుధాం ప్రాప్య శీఘ్రం గేహి నో గేహమేతి - శాలి. ౯౪. అథ యతేస్తామాహ—ఉచ్చై రితి. తారం ప్రణమం ఘ్రస్య దినస్య మధ్యే - ఇంద్ర. ౯౫. వానప్రస్థస్య తా మాహ—యస్యాన్నదానేన నిజం శరీరం పుష్టన్నయం తపస్వీ సుతీవ్రం తథా కురుతే

దదతో ౭న్నమర్థమితి స్మృతిస్సంవృతేనవద్యా. ౯౬. పుణ్యం
గృహస్థేన విచక్షణేన గృహేషు సంచేతుమలం ప్రయాసాత్, వినా
౭సి తత్కర్తృనిషేవణేన తీర్థాదిసేవా బహుదుఃఖసాధ్యా. ౯౭. గృహీ
ధనీ ధన్యతరో మతో మే తస్యోపజీవంతి ధనం హి సర్వే, చౌర్యేణ
కశ్చిత్ప్రణయేన కశ్చిద్దానేన కశ్చిద్బలతో ౭సి కశ్చిత్. ౯౮. సంతో
షయేద్వేదవిదం ద్విజం యస్సంతోషయత్సేష స సర్వదేవాః, తద్వేద
విప్రే నివసంతి దేవా ఇతి స్త నాతూచ్ఛ్రితిరేవ వక్తి. ౯౯. స్వధర్మ
నిష్ఠా విదితాఖిలాథా జితేంద్రియాస్సేవితస్వతీర్థాః, పరోపకారప్ర
తితో మహంత ఆయాంతి సర్వే గృహిణో గృహాయ. ౧౦౦. గృహీ
గృహస్థో ౭సి తదశ్ను తే ఫలం య తీర్థసేవాభిరవాప్యతే జనైః, తత్త
స్య తీర్థం గృహమేవ కీర్తితం ధనీ వదాన్యః ప్రవసేన్న కశ్చన. ౧౦౧.
అంతస్థితా మూషకముఖ్యజీవా బహిఃస్థితా గోమృగపక్షిముఖ్యాః,
జీవంతి జీవాస్సకలోపజీవ్యస్తస్మాద్గృహీ సర్వవరో మతో మే.
౧౦౨. శరీరమూలం పురుషార్థసాధనం తచ్ఛాస్త్రమూలం శ్రుతితో
౭వగమ్యతే, తచ్ఛాస్త్రమస్తాకమమీషు సంస్థితం సర్వం ఫలం గేహ

తపఃకర్తుస్తస్య తపసో ౭ర్థం తస్మాన్నం దదతో ౭ర్థమితి స్మృతిః ప్రవృతే - ౬.
౯౬. నన్నేవమపి గృహవ్యగ్రస్య గృహస్థస్య తీర్థాదిసేవాజన్యం పుణ్యం తు దుర్లభ
మేవేతి చేత్తత్రాహ—విచక్షణేన గృహస్థేన ప్రయాసాద్వినా ౭సి ప్రయాసకర్తృ
నిషేవణేన పుణ్యం సంచేతుమలం శక్యతే. తీర్థాదిసేవాయాః ప్రయాససాధ్యత్వం
ప్రసిద్ధమేవేత్యాహ—తీర్థాదితి. ౯౭. న కేవలం బ్రహ్మచార్యాయ ఏవ గృహ
స్థముపజీవంత్యసి తు సర్వవివేత్యాహ—గృహీతి. హి యస్తాత్. ౯౮. కించ యో
వేదవిదం విప్రం సంతోషయత్ స ఏష సర్వాన్ దేవాన్ సంతోషయతి. తద్వేద
విప్రే వేదవిది బ్రాహ్మణే. ౯౯. నను తథా ౭సి స్వయమేవ ప్రవాసం కృత్వా పుణ్యం
కుతో న సంపాదనీయమితి చేత్తత్రాహ—స్వేతి ద్వాభ్యాం. ౧౦౦. తత్తస్మాత్తస్య
గృహమేవ తీర్థం కీర్తితమతో ధనీ వదాన్యో దాతా స్యాన్న తు కశ్చనాపి ప్రవా
సం కుర్వాదిత్సర్థః. ౧౦౧. గృహిణస్సర్వశ్రేష్ఠత్వం పునరుపపాదయతి—అంతః
స్థితా ఇతి. ౧౦౨. కించ శరీరం మూలం యస్య తథావిధం పురుషార్థసాధనం తచ్చ శరీర
మన్నం మూలం యస్య తత్తథాభూతం 'అన్నాదేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయంతే'

పతిద్రుమాశ్రయమ్. ౧౦౩. బ్రహ్మ భూయశ్శృణుతాదరేణ వో
గృహగతం పూజయతాతురాతిథిమ్, సంపూజితో వో లిఖిద్ధర్మరే
త్కులం నిరాకృతాత్కిం భవతీతి నోచ్యతే. ౧౦౪. వినాభిసంధిం
కురుత శ్రుతీరితం కర్త ద్విజా నో జగతామధీశ్వరః, తుష్టేదితి
ప్రార్థనయాపి తేన స్వాంతస్య శుద్ధిర్భవితా లిఖిరేణ వః. ౧౦౫. ససం
రంభశ్లిష్యత్సుఫణితివధూటీకుచతటిపటివత్పాటీరాగరవనవ పంకాంకిత
హృదః, తథాప్యేతే పూతా యతిపతివదాంభోజభజనక్షణక్షణేశా
స్సదయహృదయాభాస్సుకృతినః. ౧౦౬. సందిశ్యేత్థం బంధుతాం భిక్షు
రాజో భిక్షాం చక్రే మాతులవ్యైవ గేహే, పప్రచ్చైసం మాతుల
భుక్తవంతం కింస్విచ్ఛన్నం పుస్తకం శిష్యమాస్తే. ౧౦౭. టీకా విద్యక
భాష్యగేతి బ్రువాణం తాం దేహీతి ప్రోచిషే దత్తవాంశ్చ, అద్రాక్షీ
తాం మాతులస్తస్య బుద్ధిం దృష్ట్వానందీర్ఘేదమాపచ్చ కించిత్.
౧౦౮. ప్రబంధనిర్మాణవిచిత్రనైపుణీం దృష్ట్వా ప్రమోదం స వివేద

ఇతి శ్రుతేరవగమ్యతే. ౧౦౩. ఏవముక్త్యా పునః పరమహితోపదేశాయ ససాధనతా
మాపాదయతి - బ్రహ్మిని, యుష్టుకం గృహానాగతమాతురమతిథిమాదరేణ పూజ
యతేత్యాదరపదమత్రాప్యనుపంజనీయం. కిమత ఇతి చేత్తత్రాహ—సంపూజితో లిఖి
ర్యః కుల ముద్ధరే నిరాకృతాత్కిం భవతీతి చేత్తదత్త్యంత మనిష్టత్వాన్వయా
నోచ్యతే. ౧౦౪. కించ శ్రుతిహోదితం నిత్యాదికర్త ఫలాభిసంధిం వినా కురుత హే
ద్విజాః, జగతామధీశ్వరస్తుష్టేదితి ప్రార్థనయా లిపి నో కురుత తేన తథాభూతేన
నిష్కారణకర్తా వో లంతఃకరణస్య శుద్ధిరచిరాదేవ భవిష్యతి. ౧౦౫. యదపి
భవాదృశా ఇత్యాద్యుక్తం తత్రాప్యాహ—ససంరంభం యథా భవతి తథా శ్లిష్యంతో
యః సుఫణితివధూట్ట్యః ప్రియవాదినో వద్వస్తానాం కుచతట్ట్యః పటిపదాచరతా
పాటీరేణ చందనమయేనాగరవేణాగరుమయేన చ నవేన పంకేనాంకితమంతర్బహి
శ్చాంతఃకరణం యేషాం యద్యప్యేవంభూతా ఏతే వయం తథాపి యతివతే శ్రీ
శంకరస్య పదకమలయోర్భజనోత్పన్నేన క్షీణా క్షేణా యేషాం భజనక్షణ ఇతి వా. ని.
'కాలవిశేషోత్పన్నయోః క్షణ' ఇత్యమరః - శి. ౧౦౬. ఉపసంహరతి—సందిశ్యేతి. కా.
౧౦౭. ఏవం శ్రుత్వా భాష్యగా టీకేతి బ్రువాణం పద్మపాదం తాం టీకాం
దేహీతి మాతులః ప్రోవాచ. పద్మపాదో దత్తవాంశ్చ కించిత్తేదం చ ప్రావల్.
౧౦౮. తస్యేత్యాది వివృణోతి—ప్రేతి. వివేద ప్రాప భేదమిత్యాది స్ఫోటయతి - మతాంత

కించిత్, మతాంతరాణాం కిల యుక్తిజాలైర్నిరుత్తరం బంధనమాలు
 లోచే. ౧౦౯. గురోర్మతం స్వాభిమతం విశేషాన్నిరాకృతం తత్ర
 సమత్సరో ఒభూత్, సాధుర్నిబంధో ఒయమితి బ్రువాణస్తం సాభ్య
 సూయో ఒపి కృతాభినందః. ౧౧౦. నేతుం గచ్ఛామ్యాలయే పుస్త
 భారం తేన్యన్యేమం వర్తతే మే ఒత్ర జీవః, విద్యన్యద్యద్దోగృహదౌ
 పరేషాం ప్రీతిః పూర్ణా నస్తథా పుస్త భారే. ౧౧౧. ఇత్యుక్త్వా తే
 మాతులం మస్మరీశః శిష్యైర్వృష్ట్యన్ నేతుమేష ప్రతస్థే, ప్రస్థాతుః
 శ్రీపద్మపాదస్య జాతం కష్టం చైష్యత్సూచనాయై నిమిత్తమ్. ౧౧౨.
 వామం నేత్రం గంతురస్తుందతైవ బాహుః పుసోరాసి వామస్తథోరుః,
 చుక్షావోచ్చైర్మంత కశ్చిత్పురస్తాత్తత్సర్వం ద్రాక్షోఒగణిత్యా
 జగామ. ౧౧౩. గతే ఒత్ర మేనే కిల మాతులో ఒస్య గ్రంథే స్థితే
 ఒస్మిన్ గురుపక్షహానిః, దగ్ధే ఒత్ర జాయేత మహాన్పుచారో నోక్త్వా
 నిరాకర్తమపి ప్రభుత్వమ్. ౧౧౪. పక్షస్య నాశా ద్దృహనాశ
 ఏవ నో వరం గృహేణైవ దహామి పుస్తకమ్, ఏవం నిరూప్య

రాణామితి - ఉ. ౧౦౯. కించ స్వాభిమతం ప్రభాకరమతం విశేషాత్తత్ర నిబంధే
 నిరాకృతమాలులోచే అలోకితవాక్. తత్రేతి పదద్వయం మధ్యమణిన్యామేనోభయ
 త్రాపి సంబంధనీయం. యత ఏవమతస్తత్ర నిబంధే సమత్సరో ఒభూత్. సాధు
 ర్నిబంధో ఒయమితి తం బ్రువాణస్సాభ్యసూయో ఒపి కృతాభినందో ఒభూత్.
 ౧౧౦. అథ పద్మపాద ఉవాచేమం పుస్తకభారం తవాలయే న్యన్య నేతుం గచ్ఛామిత్య
 త్ర మే మనో వర్తతే స్థాపనస్య రక్షార్థత్వాత్సమ్యుక్త్వయా రక్షా కార్యేత్వాశయే
 నాహ-హే విద్యన్ని-తవేదం విదితమితి సంబోధనాశయః-శా. ౧౧౧. భవిష్యత్సూచ
 నాయ కష్టం నిమిత్తం జాతం. ౧౧౨. కిం తదిత్యపేక్షాయామాహాన్యం గంతుర్వామం
 నేత్రమస్తుందత. తతైవ నామో బాహురసి పుసోర. తథా చ వామదూరరసి. హంత
 భేదే. కశ్చిత్పురస్తాదుచ్చైశ్చుక్షావ తుతం కృతవాక్. తత్సర్వం సో ఒగణయిత్వా
 యుజితి జగామ. ౧౧౩. అస్మిన్నపదే గతే సతి అత్రాస్మిన్గ్రంథే దగ్ధే సతి గురు
 పక్షస్య మహాన్పుచారః. నను వాచైత్సతం నిరాకర్తవ్యమిత్యాశంక్యాహోక్త్వా
 నిరాకర్తం తు ప్రభుత్వం నాస్తి. ఇదమసంగతమిత్యుక్త్వాసీతి వా - ఉ. ౧౧౪. తస్మా
 త్సగృహేణ సహేవ పుస్తకం దహామి యతస్స పక్షనాశాద్దృహనాశ ఏవనోఒస్తా
 కం వరమితి న్యమనసి విచార్య గృహే వహ్నిం స్థాపితవాస్తే గృహమగ్నిదహతీతి

స్వదధాద్ధుతాశనం చుక్రోశ చాగ్నిర్దహతీతి మే గృహమ్. ౧౧౫. వితిహ్యమాశ్రిత్య వదంతి చైవం తదేవ మూలం మమ భాషణే ౭పి, యావత్కృతం తావదిహాస్య కర్తుః పాపం తతస్యాద్విగుణం ప్రవక్తుః. ౧౧౬. గచ్ఛన్న సౌ ఘల్లమునేర్జగామ తమాశ్రమం యత్ర చ రామ చంద్రః, అశ్వత్థమూలే న్యధిత స్వచాపం స్వయం కుశానాముపరి న్య షీదత్. ౧౧౭. తీర్త్వా సముద్రం జనకాత్మజాయాస్సందర్శనోపాయ మనీక్షమాణః, వసుంధరాయాం ప్రవణాః ప్లవంగా నవారిరాశౌ ప్లవ నం క్షమంతే. ౧౧౮. సంచితయన్నితి కుశాసనసన్నివిష్టో జ్యోతిస్త దైక్షత విదూరగమేవ కించిత్, సంవ్యాప్నువజ్జగదిదం సుఖశీతలం య త్సంప్రాప్తనీయమనిశం మునిదేవతాభిః. ౧౧౯. ఆగచ్ఛదాత్మాభిము ఖం నిరీక్ష్య సర్వే తదుత్తస్థురుదారవీర్యాః, తతః పుమాకారమదృ శ్యతైతన్వహాప్రభామండలమధ్యవర్తి. ౧౨౦. మధ్యేప్రభామండల మైక్షతాంచితం శివాకృతిం సర్వతపోమయం పునః, లోపాదిముద్రా సహితం మహామునిం ప్రాబోధి కుంభోద్భవమాదరాజ్జనైః. ౧౨౧. అగస్త్యదృశ్యా రఘునందనస్తత స్సఖేద మంతఃకరణోత్థ మత్యజత్, ప్రాయో మహద్దర్శనమేవ దేహినాం క్షీణోతి ఖేదం రవివన్వహాతమః.

చుక్రోశ. ౧౧౫. న తు గుప్తమేవ మయా ప్రకాశితం యతో యావత్కృతం తావ దేవేహ కర్తుః పాపం స్యాత్ప్రవక్తుస్త తతః కర్తుస్సకాశాద్విగుణం స్యాత్. అప్ర కాశితప్రకాశకం కథనం ద్విగుణపాపావహమితి బోధనాయ ప్రశబ్దః. ౧౧౬. గచ్ఛ న్నసౌ పద్మపాదః ఘల్లమునేర్జం ప్రసిద్ధమాశ్రమం జగామ. యత్ర చ రామచంద్రో ౭శ్వత్థమూలే చాపం న్యధిత - స్వయంకుశానాముపరి న్యషీదత్ ఉపవిష్టవాక్ - ఆ. ౧౧౭. సముద్రం తీర్త్వా జానక్యా యద్దర్శనం తతోపాయ మనీక్షమాణః ప్లవంగా వానరా భూమా ప్రవణాః ప్లవనశీలా వారిరాశౌ ప్లవనం న క్షమంతే ఇతి సంచితయన్ముక్తాసనసన్నివిష్టశ్రీరామచంద్రస్తదా విదూరగమేవ కించిజ్యోతి రైక్షత. తద్విశిషి - సంవ్యాప్నువదితి - ఉ. ౧౧౮. వ. ౧౧౯. ఏకజ్యోతిః - ఉ. ౧౨౦. ప్రభామండలస్య మధ్యే స్ఫురత్ శివాకృతిం తపోమయం జ్యోతిరైక్షత. పునః లోపా ఆదిర్యస్యాస్తథాభూతయా ముద్రయా లోపాముద్రయేతి యావత్తయా సహితం కుంభోద్భవమగస్త్యం జనైస్సహ ప్రాబోధి. జనైః కరణైరితి వా. ౧౨౧. అగ స్త్యదృశ్యా అగస్త్యం దృష్టవాక్. తతో దర్శనానంతరం అంతఃకరణోత్థం ఖేద

౧౨౨. సభార్యమధ్యదిభిరర్చయిత్వా రామస్తదంఘ్రిం శిరసా న
నామ, తూష్ణీం ముహూర్తం వ్యసనార్ణవస్థో ధృతిం సమాస్థాయ పున
ర్భభాషే. ౧౨౩. దృష్ట్వా భవంతం పితృవత్ప్రమోదే యస్తామగా
దుఃఖమహార్ణవస్థమ్, మన్యే మమాత్మానమవాప్తకామం వంశో
మహాస్తే తపనాత్ప్రవృత్తః. ౧౨౪. న తత్ర మాదృగ్జనితా న జాతః
పదచ్యుతోఽహం ప్రథమం సభార్యః, సలక్ష్మణోఽరణ్యముపాగ
తశ్చ మారీచమాయానిహతాంతరంగః. ౧౨౫. తత్రాపి భార్యామ
హృత చ్ఛలేన స రావణో రాక్షసపుంగవో మే, సాచాధునాఽశోకవనే
సమాస్తే కృశావియోగాత్స్వత ఏవ తస్మిన్. ౧౨౬. తీర్త్వా సముద్రం
వినిహత్య దుప్తం బలేన సీతాం మహతా హరామి, యథా తథోపాయ
ముదాహర త్వం న మే త్వదన్యోఽస్తి హితోపదేష్టా. ౧౨౭. ఇతిరితో
వాచమువాచ విద్వాన్తా రామ శోకస్య వశంగతో భూః, వంశ
ద్వయే సంతి నృపా మహాంతస్సంప్రాప్య దుఃఖం పరిముక్తదుఃఖాః.
౧౨౮. త్వమగ్రణీర్దాశరథే ధనుర్భృతాం తవానుజస్యాపి సమో న
లక్ష్మణే, ప్లవంగమానామధిపస్య ణోటిశో మాముంచ మాముంచ
వచో వినాథమ్. ౧౨౯. సహాయసంపత్తిరియం తవాస్తి హితోపదే
ష్టాఽప్యహమస్మి కశ్చిత్, వారానిధిః కిం కురుతే తవాయం స్వరా
ధునా గోష్పదమాత్ర మేనమ్. ౧౩౦. పురేవ చార్వభిమహం పిబా

మత్యజత్. ౧౨౨. దుఃఖసాగరస్థో ముహూర్తం తూష్ణీంభూత్వా ధృతిం సమాస్థాయ
పునరువాచ. ౧౨౩. పితృవద్భవంతం దృష్ట్వా ప్రమోదే యస్తా దుఃఖమహార్ణవస్థం
మం త్వమగా ఆగతవానసి అహమాత్మానం ప్రాప్తకామం మన్యే. ఏవం మునిమభి
ముఖీకృత్య స్వదుఃఖ మావేదయతి. మే మహా స్వంశస్తపనా దాదిత్యా త్రవృత్తః
న తత్రేతి పరేణాన్వయః - ఇ. ౧౨౪. తస్మిన్వంశే మమ సదృశో నోత్పత్స్యతే
నావ్యజనిప్త. కుత ఇతి చేదేపవదిధత్వాన్యమేత్యాహ - అదౌ సభార్యః పదాద్రాత్యాత్
ప్రచ్యుత స్తత్రాప్యయోధ్యాయాం న స్థితః కింతు సలక్ష్మణో వనముపాగతః. తత్రాపి
మారీచమాయయా నిహతాంతరణః - ఉ. ౧౨౫. తత్రాపి రాక్షసపుంగవో రావణో
మే భార్యాం ఛలేనాహృత. తస్మిన్ కృశాంగీ. ౧౨౬ - ౧౨౭ - ౧౨౮. యదుక్తం న
తత్ర మాదృగితి తత్రాహ - త్వమితి. తస్మాద్విసాధమనాథం దీనం వచో మా
ముంచ మాముంచేతి సంభ్రమే పిపాస్. ౧౨౯. జలానాం నిధిః సముద్రః. ౧౩౦.

మి శుష్కే ౭త్ర తేన ప్రతియాహి లంకామ్, ఏవం మయా కీర్తి
 రుపార్జితా స్యాద్భుద్ధే తు వార్ధౌ తవ సా ౭౭ర్జితా స్యాత్. ౧౩౧.
 సేతుం వార్ధౌ బంధయిత్వా జహి త్వం దుష్టం చౌర్యాద్యేన సీతా
 హృతా ౭౭సీత్, సాహ్నోషి త్వం కీర్తిమాచంద్రతారం తేనాత్రాభిం
 బంధయ త్వం కసీంద్రైః. ౧౩౨. ఇత్థం యత్ర ప్రేరితో ౭గ స్త్యవాచా
 సేతుం రామో బంధయామాస వార్ధౌ, తుంగైః శృగైర్వానరైస్తేన
 గత్వా తం హత్వాజౌ జానకీమానినాయ. ౧౩౩. తత్తాదృశే తత్ర
 తీర్థే స భితుః స్నాత్వా భక్త్యా రామనాథం ప్రణమ్య, తత్ర శ్రద్ధో
 తృప్తయే మానుషాణాం శిష్యేభ్యస్తద్వైభవం సమ్యగూచే. ౧౩౪.
 తన్వాహాత్వం వర్ణయంతం మునిం తం పప్రచ్చేనం కశ్చిదేవం విప
 శ్చితే, రామేశాఖ్యా కిం సమాసోపపన్నా పృష్టప్రేథా వోచదేవం
 సమాసమ్. ౧౩౫. రథూద్వహస్తత్పురుషం పరం జగౌ శివో బహు
 న్రీహి సమాసమైరయత్, రామేశ్వరే నామని కర్తృధారయం పరం స
 మాహుః స్త సురేశ్వరాదయః. ౧౩౬. ఏవం నిశ్చితోద్దితం తత్స
 మాసం శ్రుత్వా తత్ర త్యో బుధో యో ౭భ్యనందత్, అంభోజాం
 ఘ్రీస్తైరథ స్తూయమానః కంచిత్కాలం తత్ర యోగీడనైషీత్.
 ౧౩౭. తస్మాదార్యః ప్రస్థితో ౭భూత్సశిష్యస్తీర్థస్సానోపాత్త చిత్రామ
 లత్వః, ఐశ్వర్యేశాన్తాతులీయం జగాహే గేహం దాహం తస్య
 పుష్టేన సార్థమ్. ౧౩౮. శ్రుత్వా కించితేదమావేదివాక్సః మత్స్వా

చారుస్సుందరశ్చసావధిశ్చ తం చారు యథా స్యాత్తథేతి వా. తేన పానేనాస్తిక్
 సముద్రే శుష్కే సతి సా కీర్తిః. ౧౩౧. యస్మాదేవం తస్మాత్సముద్రే సేతుం బంధ
 యిత్వా దుష్టం జహి. యేన చౌర్యాల్పీతా హృతా ఆసీత్. శాలి. ౧౩౨. తుంగై
 రుచ్చితైస్తేన సేతునా తం రావణం ఆజౌ సంగ్రామే. ౧౩౩ - ౧౩౪. కేన సమా
 సేనోపపన్నా. ౧౩౫. రామశ్యేష ఇతి తత్పురుషం కేవలం శ్రీరామచంద్రో జగౌ.
 శివస్త రామఈశో యశ్యేతి బహున్రీహిసమాసం కేవలముక్తవాక్. ఇంద్రాదయస్త
 రామశ్చాసావీశ్వరశ్చేతి కర్తృధారయం పరం సమాహుస్త - ఊ. ౧౩౬. తస్యా
 రామేశాఖ్యాయాః సమాసం తత్ర త్యో విపశ్చిత్సముదాయః. యోగీబో యోగీశః
 శాలి. ౧౩౭. స్సానేనోపాత్తం చిత్రనిర్మలత్వం యేన స తస్య గృహస్య పుస్తకేన
 సహ దాహం శ్రుత్వేతి ఐశాన్యాయః. ౧౩౮. మత్స్వా మత్స్వా పదార్థస్వరూపం

మత్వా ధైర్యమాపేదివాక్ సః, శ్రావంశ్రావం మాతులీయస్య తీవ్రం దాహం గేహస్యానుకంపం వ్యధతే. ౧౩౯. విశ్వస్య మాం నిహిత వానసి పుస్తభారం తం చాదహద్ధతవహః పతితః ప్రమాదాత్, తావాన్న మే సదనదాహకృతోఽనుతాపో యావాంస్తు పుస్తకవిని శకృతో మమ స్యాత్. ౧౪౦. ఇత్థం బ్రువంతం తమథోన్యగాదీత్పు స్తంగతం బుద్ధిరవస్థితా మే, ఉక్త్వా సమారబ్ధ పునశ్చ టీకాం కర్తుం స ధీరో యతిబృందవంద్యః. ౧౪౧. దృష్ట్వా బుద్ధిం మాతుల స్తస్య భూ యో భీతః ప్రాస్యదోభజనే తన్వనోఘ్నమ్, కించిద్ద్రవ్యం పూర్వప న్నాక్షమిష్ట టీకాం కర్తుం కేచిదేవం బ్రువంతి. ౧౪౨. అత్రాంతరే ఽన్వైర్నిజవచ్చరద్భిః నైవస్తీర్థయాత్రాం దయితైః సతీర్థైః, అథా దువేత్యాశ్రమతః కనిష్ఠైర్జ్ఞాతస్స భేదైస్స మునిస్సమైషీ. ౧౪౩. దృష్ట్వా పద్మాంఘ్రిం క్రమాత్తే ప్రణేముస్తత్పాదాంభోజీయరేణాన్ దధానాః, అన్యోన్యం ద్రాగాదదుస్తే దదుశ్చానేకానేహా యోగ జ్ఞైర్యాన్నమాంసి. ౧౪౪. వాణీనిర్జితపన్నగేశ్వరగురుప్రాచేతసా చేతసా బిభ్రాణా చరణం మునే ర్విరచితవ్యాపల్లవం పల్లవమ్, ధున్వం తం ప్రభయా నివారితతమా శంకాపదం కామదం రేజేఽతేవసతాం సమష్టిరసుహృత్తత్యాహితాత్యాహితా. ౧౪౫. శుశ్రావ సాంతేవ

జ్ఞాత్వా జ్ఞాత్వా ధైర్యమాపువత్ మాతులసంబంధినో గేహస్య తీవ్రం దాహం శ్రుత్వా శ్రుత్వా కరుణాం విహితవాక్. తం మాతుల ఆహతే శేషః. విపంభూతో వద్దపాదో విశ్వస్యేత్యేవమాదిప్రకారేణ బ్రువంతం మాతులం ఇతి వా సంబంధః-ఇం. ౧౩౯. నిహితవానసి స్థాపితవానసి వర్తమానసామీప్యే లట్. తం చ ప్రమాదా ద్భితో హుతాశోఽదహత్-వ. ౧౪౦. న్యగాదీదక్షవాక్. టీకాం కర్తుమారంభం కృతవాక్ - ఇం. ౧౪౧. ప్రాస్యత్ప్రాక్షిపత్. నక్షమిష్ట సమర్థో నాభూత్ - శాలి. ౧౪౨. అత్రాంతరే స్వయం తీర్థయాత్రాం చరద్భిర్దయితైః స్వేయైస్సతీర్థైరాశ్రమా త్కనిష్ఠైర్యదృచ్ఛయోపేత్య జ్ఞాతస్సభేదైస్సమునిస్సమైషీ సంకృప్తః - ఇం. ౧౪౩. అనేకకాలాయోగజన్యాదైర్యాత్ ఝడితి అన్యోన్యం నమాంసి షమస్కారాన్ దదు రాదదుశ్చ - శాలిసీ. ౧౪౪. వాణ్యా నిర్జితాః శేషగురువాల్లీకయో యయా సా

సతాం సమష్టిస్వదేశకీయాం సుఖదాం సువార్తామ్, అథాత్సమీ
 పాగతతః కుతశ్చిత్ ద్విజేంద్రతస్సేవితసర్వతీర్థాత్. ౧౮౬. అథ గురు
 వరమనవేక్ష్య నితాంతం వ్యధితహృదో మునివర్యవినేయాః, కథమపి
 విదితతదీయసువార్తాస్సమధిగతాః కిల కేరలదేశాత్. ౧౮౭. అత్రాం
 తరే యతిపతిః ప్రసువో ఒత్త్యకృత్యాం కృత్యా స్వధర్మపరిపాలనస
 క్తచిత్తః, ఆకాశలంఘివరకేరమహీరుహేషు శ్రీకేరేశేషు మునిరాస్త
 చరన్విరక్తః. ౧౮౮. విచరన్నథ కేరేశేషు విష్వజ్ నిజశిష్యాగమనం
 నిరీక్ష్య మానీ, వినయేన మహాసురాలయేశం వినమన్నస్తుత నిస్తులా
 నుభావః. ౧౮౯. సదసత్త్వవిముక్తయా ప్రకృత్యా చిదచిద్రూప
 మిదం జగద్విచిత్రమ్, కురుషే జగదీశ లీలయా త్వం పరిపూర్ణస్య న

చేతనా మునేశ్చీశంకరస్య చరణం బిభ్రాణా రేజే. చరణం విశిష్య-విరచితవ్యం భవి
 తవ్యంపల్లవం పల్లవవత్ ధన్యుస్తం ప్రభయా నివారితమమతిశయేన నివారితమాశం
 కానాం పదమాశ్చర్యభూతమజ్ఞానం యేన పునశ్చకామదం పురుషార్థచతుష్టయప్రదం.
 శిష్యాణాం సమష్టిం విశిష్య-ఆనుహృతాం ప్రాణహృతాం తుభ్యపాసాదీనాం తత్త్వా
 బహ్మ్యో నిమిత్తభూతయా ఆహితం స్వీకృతమత్యాహితం జీవనాపేక్షం కర్త యయా
 సా ఆనుహృదాం కామాదీనాం బాహ్యునాం చ పహ్మ్యవాహితం స్థాపితమత్యాహితం
 మహాభయం యయేతి వా. ని. 'అత్యాహితం మహాదీత' జీవనాపేక్షకర్తజీతి
 మేదిసి - కా. ౧౮౫. సాన్దేవసతాం సమష్టిః కుతశ్చిద్దేశకాదధాత్సమీపమాగతాత్సేవిత
 సర్వతీర్థాద్విజాత్ స్వదేశకీయాం సుఖదాం సువార్తాం శుక్రావ - ఆఖ్యా. ౧౮౬.
 ఆథానంతరం గురువరం శ్రీశంకర మనవేక్ష్యాత్సంతం వ్యధికం హృద్యేషాం కథమపి
 విదితా భగవత్పాదాః కేరేశేషు సంతీతి గురుసంబంధినీ సువార్తా యైసే మునివర్య
 శిష్యాః కేరళాఖ్యదేశాత్ సంప్రాప్తాః. 'నవమే భవతి గురాపువచిత్రా. ౧౮౭. ఆకాశ
 లంఘినో ఒత్త్యంతతుంగాశ్చేష్టాః కేరళాఖ్యవృక్షా యేషు తేషు కేరేశేషు మునిశ్చర
 న్నాస్తస్థితః - ప. ౧౮౮. ఆథానంతరం విష్వజ్-స్పర్శగో నిరుపమః ప్రభావో యస్య
 శ్రీశంకరః కేరేశేషు విచరన్సన్నిజశిష్యాగమనం నిరీక్ష్య మానీ తైర్భాషణమకుర్వాణో
 మహాసురాఖ్యసద్యేశం శ్రీవిష్ణుం వినయేన నమస్కుర్వత్ స్తుతిం కృతవాత్. వసంతమా
 లికా. ౧౮౯. స్తుతిముదాహరతి—హేజగదీశ, సత్త్వాసత్త్వాభ్యాం విముక్తయా ౭ని
 ర్వాచ్యయా ప్రకృత్యా మాయయా జడచేతనాత్మకమిదం విచిత్రం జగల్లీలయా త్వం,
 కురుషే. హి యస్తాత్పరిపూర్ణత్వాత్ప్రప ప్రయోజనేచ్ఛా నాస్తి లోకవత్తు లీలా

హిప్రయోజనేచ్ఛా. ౧౫౦. రజసా సృజసి సత్వవృత్తిస్త్రీజగద్రక్షసి
తామసః క్షీణోపి, బహుధా పరికీర్త్యనే చ సత్వం విధివై కుంతశివాభి
ధాభిరేకః. ౧౫౧. వివిధేషు జలాశయేషు సోఽయం సవితేవ ప్రతి
బింబితస్వభావః, బహురూపమిదం ప్రవిశ్య విశ్వం స్వయమేకో
ఽపి భవాన్విభాత్యనేకః. ౧౫౨. ఇతి దేవమభిష్టువన్విశిష్టస్తుతితో
ఽసౌ సురసద్దసన్నివిప్యః, చిరకాలవియోగదీనచిత్రైశ్శిరసా శిష్యగతై
రథో వవందే. ౧౫౩. గురుణా కుశలానుయోగపూర్వం సదయం
శిష్యగణేషు సాంత్యితేషు, అతిదీనమనాశ్శనైరవాదీదజహద్దద్దికం సప
ద్దపాదః. ౧౫౪. భగవన్నభిగమ్య రంగనాథం పథి పద్మాక్షమహం
నివర్తమానః, బహుధా విహితానునీతినీతో బల పూర్వాశ్రమమాతు
లేన గేహమ్. ౧౫౫. అహమస్య పురో భిదావదేందోరపి పూర్వా
శ్రమవాసనానుబంధాత్, అపతం భవదీయభాష్యటీకామజయం
చాత్ర కృతానుయోగమేనమ్. ౧౫౬. దగ్ధముద్రముఖముద్రణ

కైవల్యమితి న్యాయాత్. ౧౫౦. నను బ్రహ్మ సర్వం జగత్కురుత ఇతి చేత్రతాహ-
హే ఈశ త్వమేవ బ్రహ్మ సత్ రజసా సృజసి సత్వవృత్తిర్విష్ణుస్సత్ తమసా శివ
స్సత్. అతశ్చ సత్వమేవైకో విధ్యాదిసంజ్ఞాభిర్బహుధా పరికీర్త్యనే. ౧౫౧. న కేవల
మేతావదేవాపి తు స్వయమేకోఽపి భవాన్ బహురూపమిదం విశ్వం ప్రవిశ్యానేకో
విభాతీతి సదృష్టాఽస్తమాహ—వివిధేషు జలాశయేషు యథా సూర్యః ప్రతిబింబిత
స్వభావస్తథా ఽఽశయేషు ప్రతిబింబితస్వభావసోఽయం భవానిత్యన్వయః. తథా చ
శ్రుతిః. 'యథా హ్యయం జ్యోతిరాత్మా వివస్వానసో భిన్నాబహుధైకో ఽను
గచ్ఛత్, ఉపాధినా క్రియతే భేదరూపో దేవః క్షేత్రేష్వేవమహో ఽయమాత్మా' ఇతి.
౧౫౨. వవంద ఇతి కర్తృణి లిట్. లే తం శిరసా పవందిరే ఇత్యర్థః. ౧౫౩. కుశలిణో
భవంత ఇతి కుశలవ్రశ్చపూర్వకం సదయం యథా స్యాత్తథా సాంత్యితేషు శిష్య
గణేషు మధ్యే న పద్దపాదోఽజహద్దద్దికం యథా స్యాత్తథా ఽవాదీత్. ౧౫౪.
పూర్వాశ్రమమాతులేన స్వగేహం ప్రతి బహుధా విహితానునయేన నీతో బలేత్స్య
త్యంతభేదే. ౧౫౫. భేదవాదీందోరప్యస్యాగ్రే మమ మాతులో ఽయమితి పూర్వవాస
నానుబంధాదహం భవదీయభాష్యటీకామవతం అస్యాం టీకాయాం కృతోఽనుయోగ
శీఘ్రద్యం యేన తమజయం చ. ౧౫౬. ఆజయమిత్యనేన ప్రాప్తం గర్వం వారయతి—
తవ నూత్నైర్నత్యులై రక్షితస్తమజయం న తు స్వసామర్థ్యేనేతి భావః. తాని విశి

మంత్రైర్ధ్వస్తతర్క గురుకాపిల తంత్రైః, వర్షితో నిగమసారసు
 థాక్తైర్దాతులం తమజయం తవ సూక్తైః. ౧౫౭. ఖడ్గాఖడ్గి విహార
 కల్పితరుజం కాణాదసేనాముఖే శస్త్రాశస్త్రీ కృతం శ్రమం చ విషమం
 పశ్యత్పదానాం పదే, యష్టియష్టిభవం చ కాపిలబలే ఖేదం మునే
 తావక్తై స్సూక్తై ర్మోక్షికవంశమాక్షికమయై ర్నాపద్యతే వర్షితః.
 ౧౫౮. అథ గూఢహృదో యథాపురం మామభినంద్యాహితసత్క్రి
 యస్య తస్య, అధిసద్గ నిధాయ భాష్యటీకామహామన్యామయశం
 కితో నిశాయామ్. ౧౫౯. యుగపర్యయ నృత్యదుగ్ర ఫాలజ్వలనజ్వాల
 కరాళకీలజాలః, దహనో ఒధినిశీధమస్య థామ్నా బత టీకామపి
 భస్మసాదకార్షీత్. ౧౬౦. అదహత్స్వగృహం స్వయం హుతాశో
 విమతగ్రంథమసౌ విదగ్ధుకామః, మతిమాండ్యకరం గరం చ ధైక్షే
 వ్యధితాన్యేతి విజృంభతే స్త వార్తా. ౧౬౧. అధునా ధిషణా యథా
 పురం నో విధునానా విశయం ప్రసాదమేతి, విషమా పునరీదృశీ
 దశా సః కిము యుక్తా భవదంఘ్రికింకరాణామ్. ౧౬౨. గురువర తవ

సప్తి—దగ్ధా తప్తా చక్రాదిముద్రా యేషాం తేషాం ముఖానిధాయకమంత్రైః. పునశ్చ
 ధ్వస్తాని గౌతమాదికాస్త్రాణి యైర్వేదసారలక్షణసంధయాంచితైః - స్వా. ౧౫౭. కించ
 హే మునే యోక్షికలక్షణవంశమాక్షికమయైస్తవ సూక్తైర్వర్షితః కవచైరివ రక్షితః
 కాణాదసేనాముఖే ఖడ్గాఖడ్గివిహారేణ కల్పితాం రుజం నాపద్యతే. తథా అక్షపాదా
 నాం గౌతమానాం పదే శస్త్రాశస్త్రీ కృతం శ్రమం చ నాపద్యతే. తథా కాపిలనైస్యే
 యష్టియష్టిజన్యం ఖేదం చ నాపద్యతే - కా. ౧౫౮. అథ పరాజయానంతరం యథా
 పురం మామభినంద్య సంపాదితసత్క్రియస్య గూఢహృదయన్యాస్య సద్దని భాష్య
 టీకాం నిధాయాహమశంకిత ఆయం గతవాక్. నిశాయామిత్యస్య పక్షేణాన్వయః -
 మూల. ౧౫౯. నిశాయామధినిశీధమర్థరాత్రావగ్నిరస్య థామ్నా సహ టీకామపి భస్మసాద
 కార్షీత్. దహనం విశిసప్తి—యుగపర్యయే ప్రలయకాలే నృత్యత ఉగ్రస్య మహా
 రుద్రస్య ఫాలే లలాటే యో జ్వలనో పహ్నిస్తస్య శిఖాపద్మయంకరం శిఖాజాలం
 యస్య సః. ౧౬౦. హతా కుత్సితా ఆకా యస్య సః ఇత్యేవమస్య వార్తా విజృంభతే
 స్త విలాసం ప్రాప. ౧౬౧. గరప్రభావశ్చ జాత ఇత్యాహాధునా నో బుద్ధిః చైవేన
 యథాపురం సంశయరహితం ప్రసాదం నాప్నోతి. విషమా పునరీదృశీ దశా భవదంఘ్రి
 కింకరాణామస్తాకర కిముయుక్తా ఒసి తు నైవ యుక్తైర్వర్షితః. ౧౬౨. అతిదుఃఖితస్సా

యా భాష్యవరేణ్యే వ్యరచి మయా లలితా కిల వృత్తిః, నిరతిశయో
జ్వలయుక్తియుతా సా పథి కిల హా విననాశ కృశానా. ౧౬౩. ప్రయ
తేఽహం పునరేవ యదా తాం ప్రవిధాతుం బహుథా కృతయత్నుః,
న యథాపూర్వముసక్రమతే తాః పటుయుక్తీర్భగవన్తమ బుద్ధిః.
౧౬౪. కృపాపారావారం తవ చరణణోణా గ్రశరణం గతా దీనా దూనాః
కతి కతి న సర్వేశ్వరపదమ్, గురో మంతుర్నంతుః క ఇవ మమ పా
పాంశ ఇతిచే స్తృపా మాభాషిష్టాః పదకమలచింతావధిరసా. ౧౬౫.
ఇతివాదినమేనమార్యపాదః కరుణాపూరకరంభితాంతరంగః, అమృ
తాబ్ధిసఖైరపాస్తమోహైర్వచనైస్సాంత్యయతి స్త వల్లు బంధైః.
౧౬౬. విషమో బత కర్తృణాం విపాకో విషమోహోపమదుర్నివార
ఏషః, విదితః ప్రథమం మయా ఽయమర్థః కథిత ఇచ్చాంగ సురేశదేశి
కాయ. ౧౬౭. పూర్వం శృంగత్కాథరే మత్సమీపే ప్రేష్టాయా సావా
చితా పంచపాదీ, సా మే చిత్తాన్నాపయాత్యద్య శోకో యాతాచ్ఛ్రి
ఘ్రం తాం లిఖేత్కాఢ్యధిదార్యః. ౧౬౮. ఆశ్వాన్యేత్థం జలజచరణం

శ్రోశం పునరాహ—గురువరేణ-ఉపచిత్రా. ౧౬౩. నమ పుష్పభైవ రచనీయేత్యాశం
క్యాహ—యదా బహుథాకృతప్రయత్నస్తాం విధాతుమహం ప్రయతే. హే భగవం
స్తదా యథాపూర్వం తాః పటుయుక్తీర్మమ బుద్ధిః నోపక్రమతే. ౧౬౪. కృపాసము
ద్రం తవ చరణణోణా గ్రశరణం గతాః పూర్వం దీనా అపి దూనాః ఖన్నా అపి సర్వే
శ్వరపదం కే కే న ప్రాప్తా అపి తు సర్వేఽపి ప్రాప్తాః. గతా ఇత్యన్య దేహలీడిపక
న్యాయేనోభయత్ర సంబంధః. హేగురో నమనం కర్తుర్మమ క ఇవ మంతురపరాధః.
'మంతుః పున్యపరాధేఽపి మనుష్యే ఽపి ప్రజాపతా' వితి మేదిసీ - పాపాంశ ఇతి
చేత్త్వ్యసా పాపాంశో గురుపదకమలచింతనమేవావధిర్యస్మేతి మృపా మాభాషిష్టాః-
శి. ౧౬౫. కరుణాపూరకేణాబ్ధిష్టం అంతరంగం యన్య స ఆర్యపాదకృతీశంకరాచార్య
ఇత్యేవం వాదినమేనం పద్మపాదం పీయూషసముద్రతుల్యైరపాస్తో నిరాకృతో
మోహో యైర్వల్లంస్సందరో బంధో బంధనం గ్రంథనం యేహం తైర్వచోభిస్సాంత్య
యతి స్త - వసంతమాలికా. ౧౬౬. బలేతి ఖేదే. విషజన్త మోహతుల్యకాచసా దుర్ని
వారత్వైష కర్తృణాం విపాకః విషమో ఽస్తి ప్రథమమేవ మయాఽయమర్థో జ్ఞాత
స్సురేశ్వరాచార్యాయ కథితశ్చ. ౧౬౭. అతో ఽద్య తే శోకో యాతాత్ అవగచ్ఛ
తు కీఘ్రం తాం లిఖేత్కాఢ్యధిదార్యశంకరో ఽవోచత్ - కాలి. ౧౬౮. అమునా ప్రకా

భాష్యకృత్పంచపాదీమాచఖ్యా తాం కృతిముపహితాం పూర్వయైవాను
పూర్వ్యా, నైతచ్ఛిత్రం పరమపురుషే వ్యాహతజ్ఞానశక్తౌ తస్మిన్మూలే
త్రిభువనగురౌ సర్వవిద్యాప్రవృత్తేః. ౧౬౯. ప్రసభం స విలిఖ్య పంచ
పాదీం పరమానందభరేణ పద్మపాదః, ఉదతిష్ఠదతిష్ఠదభ్యరోదీత్పున
రుద్ధాయతి తు స్త నృత్యతి స్త. ౧౭౦. కవితాకుశలోఽథ కేరళత్వా
కమనః శక్చన రాజశేఖరాఖ్యః, మునిసర్వమముం ముదా వితేనే నిజ
కౌటీరనిఘృష్టపన్నఖాగ్న్యమ్. ౧౭౧. ప్రథతే కిము నాటకత్రయీ సే
త్యమునా సంయమినా తతో నియుక్తః, అయముత్తరమాదదే
ప్రమాదాదనలే సాహుతితాముపాగతేతి. ౧౭౨. ముఖతః పఠితాం
మునీందునా తాం విలిఖన్నేష విసిస్తియే ఽథ భూషః, వద కింకరవాణి
కింకరో ఽహం పరదేతి ప్రణమన్వ్యజిజ్ఞాపచ్ఛ. ౧౭౩. నృపకాలటినామ
కాగ్రహారాద్విజకర్తానధికారిణో ఽద్య శస్త్రాః, భవతాఽపి తథైవ
తే విధేయా బత పాపా ఇతి దేశికో ఽశిషత్తమ్. ౧౭౪. పద్మాంఘ్రా
ప్రతిపద్య నష్టవివృతిం తుష్టే పునః కేరళత్వాపాలో యతిసార్వభౌమస

రేణ పద్మపాదమాశ్వాస్య భాష్యకారస్తాం పంచపాదీం కృతిం పూర్వయైవానుపూర్వ్యా
యుక్తామాచఖ్యా. చిత్రం మన్వానాన్పిత్యాహ—అవ్యాహతజ్ఞానశక్తిర్యస్య తస్మిం
త్రిభువనగురౌ సర్వవిద్యాప్రవృత్తే ర్మూలే మహాపురుషే తచ్ఛిత్రం స భవతి - మం.
౧౬౯. స పద్మపాదః ప్రసభం హతేన పంచపాదీం విలిఖ్య పరమానందాతిశయేనోద
తిష్ఠదూర్ధ్వమతిష్ఠత్పునస్సమమతిష్ఠత్పునరభ్యరోదీదానందాశ్రావ్యముంచల్ పునరుద్ధా
యతి స్త తు పునర్నృత్యతి స్త-పసంతమాలి. ౧౭౦. కమనో రంజకః నిజకౌటీరైః
కిరీటసంబంధితైర్నిర్ఘృష్టం పాదసఖాగ్న్యం యేన సః తాదృశం అముం మునిం
ముదం వితేనే - మ. ౧౭౧. ఏవం ప్రసాదితేనామునా సంయమినా సా
నాటకత్రయీ కిం ప్రథత ఇతి తతో నియుక్తః ప్రమాదాదగ్నా సాహుతితా
ముపాగలేతీదముత్తరముపాదదే. ౧౭౨. తాం నాటకత్రయీం. హే పరద కింకరో
ఽహం కిం కరవాణీతి ప్రణమన్ విజ్ఞాపితవాత్. ౧౭౩. ఏవం రాజశేఖరేణ విజ్ఞా
పితో దేశికశ్రీశంకరో హే నృప కాలటినామకాగ్రహారో యేహం తే ద్విజకర్తా
నధికారిణ ఇతి ఆద్యేదానీం శస్త్రా భవతా ఽపి తథైవ విధేయా యతః పాపా ఇతి.
రాజానమశిషత్. ౧౭౪. ఉపసంహరతి—పద్మపాదే నష్టవివృతిం ప్రతిపద్య తుష్టే

విధం ప్రాప్య ప్రణమ్యాంజసా, లబ్ధ్వా తస్య ముఖాత్స్వనాటకవరాణ్యా
నందపాథోనిధౌ మజ్జం స్తత్పదపద్మయుగ్మమనిశం ధ్యాయన్ప్రతీ
పురీమే. ౧౭౫.

ఇతి శ్రీమాధవీయే త త్తీర్థయాత్రాటనార్థకః,
సంక్షేపశంకరజయే సర్గోఽజని చతుర్దశః.

సతి పునః కేరళభూపాలా! యతినార్వభౌమస్య సవిధం సమీపం ప్రాప్యాంజసా ఝడితి
ప్రణమ్య తస్య ముఖాత్స్వనాటకవరాణి లబ్ధ్వా ౨౭నందజలధౌ మజ్జం స్తస్య చరణ
కమలయుగ్మమనిశం ధ్యాయన్పురీం ప్రతీక్షే-శా. ౧౭౫.

ఇతి శ్రీమత్పురమహాంసపరివ్రాజకాచార్యబాలగోపాలతీర్థశ్రీపాదశిష్యదత్త

వంశావతంసరామకుమారసూనుధనపతిసూరికృతే

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమే

చ తు ర్ద శ స్స ర్గః.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీ గణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

పంచదశసర్గ ప్రారంభః.

అథ శిష్యునరైర్యుతస్సహస్రై రనుయాత స్స సుధన్వనా చ రాజ్ఞా, కకుభో విజిగీషురేష సర్వాః ప్రథమం నేతు ముదారధీః

అథ దిగ్విజయకాతుకం సవరికరం నిరూపయితుముపక్రమతే—అథానంతరం పద్మపాదహస్తామలకసమిత్యాణి చిద్విలాస జ్ఞానకంద విష్ణుగుప్త శుద్ధకీర్తి భాసు మరీచి కృష్ణ దర్శనబుద్ధి వృద్ధి విరించిపాద శుద్ధానంతా నందగిరి ప్రముఖై స్సహస్రై శిష్యు వరైర్యుతః సుధన్వనా రాజ్ఞా చానుయాతః సర్వా దిశో విజిగీషుః స విష ఉదారధీః శ్రీశంకరాచార్యః ప్రథమం నేతుం ప్రతి ప్రతన్నే. వసంతమాలికా. ఆత్ర ప్రాచీనా సురోధేన మధ్యార్జునం ప్రాప్య తతస్సర్వాః కకుభో విజిగీషుః ప్రథమం నేతుం ప్రతి ప్రతన్న ఇతి వ్యాఖ్యేయమ్. తథాహి ‘శ్రీశంకరాచార్యో మధ్యార్జునం నామ శివావి ర్భూతిస్థలవిశేషం ప్రాప. ‘మధ్యార్జునేశానమదృష్టపూర్వం విద్యాదిభిః పూజితపాద పద్మం, బుద్ధోపచారైరభజత్పరేశం నిష్పాపతాం ప్రాప ఫలైకపాత్రమ్,’ తత్ర కిల భగవాన్ శ్రీశంకరాచార్యస్సదాశివమేవమబ్రవీత్ స్వామిన్తథ్యార్జున, సర్వోపనిష ద్భోఽసి సర్వజ్ఞోఽసి తస్మాన్నిగమాదితాత్పర్యగోచరో ద్వైతమద్వైతం వేతి సంశ యస్య సర్వేషాం పశ్యతాం నివృత్తిం కుర్వీతి ప్రార్థితో మధ్యార్జునేశో లింగాగ్రాత్సా వయవరూపేణ నిష్క్రిమ్య మేఘవల్ గంభీరయా గిరా దక్షిణానస్తముద్యమ్య సత్యమద్వైతం సత్యమద్వైతం సత్యమద్వైతమితి త్రిరుక్త్వా లింగాగ్రేఽంత ర్దధే. పశ్యతాం నరాణాం మహాదద్భుతమానీత్. తద్భక్తాశ్చ తద్దేశస్థితాశ్చీశంకర మేవ సద్గురుం కృత్వోమాగణపతీకారాచ్యుతార్చాపరాః ప్రాతః స్నానాదివిశుద్ధాః. పంచయజ్ఞ పరాయణాశ్చృతినంచోదితాచారగా శ్శుద్ధాద్వైతపరాయణా బభూవుః

ప్రత్యే. ౧. అభవత్కిల తస్య తత్ర శాక్తైర్నిరజారాచ్ఛకపటాన్తధు
ప్రసక్తైః, నికటస్థవితీర్ణ భూరిమోదస్ఫుటరింఖత్పటుయుక్తిమా

వివం తద్దేశస్థానద్వైతవాదినః కృత్వా ప్రమదైశ్శంకర ఇవ శిష్యసమేతో రామేశ్వరం
ప్రతి జగమేతి. ౧. తత్ర కిల తస్య శాక్తైర్నివాదో ఒభవత్తాన్విశినష్టి—గిరిజారాచ్ఛ
కపటాన్తధుప్రసక్తైః. వివాదం విశినష్టి—నికటస్థేషు వితీర్ణో దత్తో బహుమోదో
యాభిస్తాశ్చ తాః స్ఫుటం యథా స్వాత్తథా రింఖంత్యః స్ఫురంత్యో యాః పట్వ్య
శ్చతురా యుక్తయస్తద్వాక్. పదేతి క్వచిత్పాతః. తథాపి:— 'తత్రస్థా గురు
శేఖరం యతివరం మూర్ధ్నా ఒభివాద్యోచిరే స్వామిన్నస్తదిదం మతం శృణు సితం
చిత్రం వరం పావనం, ఆద్యా శక్తిరశేషకార్యజననీ శంభోద్ధృతేభ్యః పరా యన్నాయా
వశతో మహత్ప్రముఖం సర్వం జగజ్జాయతే. ౧. తస్యా వాగాద్యగమ్యత్వాల్నేవా
యోగ్యత్వహేతుతః, తదంతాయా భవాన్యాస్తు పాదసేవాపరా వయమ్. ౨. స్వర్ణ
నిర్మితతత్వాదైర్బద్ధగ్రీవాః సుబాహవః, జీవన్ముక్తిర్యతో విద్యోపాసకానాం ఫలం
శ్రుతమ్. ౩. విద్యాం చావిద్యాం చ యస్తద్వేదోభయం నహ, అవిద్యయా మృత్యుం
తీర్త్వా విద్యయా ఒమృతమశ్నుతే. ౪. తస్మాత్కటాక్షలేశేన ముక్తిదా యా ముము
క్షుభిః, సేవనీయా ప్రయత్నేన ప్రకృతిః సేవయాపిణీ. ౫. ప్రకృతిశ్చేత్సరశ్చేతి శ్రుతి
తస్తదభిన్నతా, నదేవేత్యాదివాక్యాని తత్పరాణి మతాని తు. ౬. అకారాదేర్మథో
త్పత్తిః ప్రణవస్థస్య సంమతా, తచ్చక్షీనాం భవానీలక్ష్మ్యాదికానాం తథా ఒస్తి సా.
౭. సిద్ధాంతః సర్వదేవానాం కారణస్య ప్రభోః పరా, చంద్రస్య చంద్రికావద్యా
రుద్రోద్బోధకరూపిణీ. ౮. స్వాధీనవల్లభేతుక్తా శక్తిరుద్రస్య భో యతే, నైవాస్తీ
యం భవానీతి నిశ్చయేన యంతా వయమ్. ౯. సర్వాన్మైర్భవద్భిశ్చ కృత్వా తచ్చిహ్న
ధారణమ్, నైవోపాస్యా సతో మాతా ముక్తిదా పరమేశ్వరీ. ౧౦. ఇత్యుక్త ఆచార్య
పరో మహేశస్సంప్రాహ తాన్మత్యమిదం తథాఒపి, శ్రేష్ఠస్య బోధాత్పురుషస్య
ముక్తేస్సంప్రదితత్వాత్సకలే ఒపి శాస్తే. ౧౧. ఆత్మానమాత్మనా ధ్యాత్వా ముక్తో
భవతి నాన్యథా, తమేవేత్యాదివాక్యాని ప్రమాణాన్యత్ర గోటిశః. ౧౨. అజామిత్యాది
మంత్రే ఒజాన్సరూపమభిధాయ వై, తతస్తత్త్వం పరేశస్య ముక్త్యర్థం సంప్రకాశితమ్.
౧౩. కించాపి సాంఖ్యైః ప్రకృతేః పరస్య వికారహీనస్య సుబోధతస్యా, ఉక్తా ఒత
ఈశస్య సుఖైకధామోక్షానాద్విముక్తిః పరమస్య భూమ్నః. ౧౪. ఐక్యం చోక్తం
బ్రహ్మణా జ్ఞానినో హి బ్రహ్మభో బ్రహ్మైవ సాక్ష్యో ఒస్తి కళిన్, బ్రహ్మేత్యాదౌ
వేదవాక్యే ఒత వివజ్ఞానం సమ్యక్సాధనీయం భవద్భిః. ౧౫. విద్యాయాపా భవానీ

యా ప్రాక్తా సా ఽదైవతబోధినీ, తస్మాత్సంసేవనాదాశు చిత్తశుద్ధిర్విజాయతే. ౧౬. తస్మాత్కుంకుమపుండ్రాది పరిత్యజ్య తథైవ చ, హైమపాదాదిచిహ్నాని విద్యాయాం రతిమాగతాః. ౧౭. బ్రహ్మహమితి రూపాయాం ముక్తా భవథ నాన్యథా, ఏవముక్తా స్త్యక్తచిహ్నస్సర్వసేవ పరం గురుమ్. ౧౮. స్నానసంధ్యాపరాః పంచపూజాదినిరతాస్తథా, శుద్ధాదైవతకృతశ్రద్ధాస్సచ్చివ్యత్వముపాగతాః. ౧౯. మహాలక్ష్మ్యై భక్తాః పరమపురుషం శంకరమథో సమేత్యోచుర్నత్వా నిఖిలఫలదా సర్వజననీ, మహాలక్ష్మీ రాద్యా ప్రకృతిరసదిత్యాదినిగమైస్సదేవేతి శ్రుత్యా పరమపురుషస్యామలకనోః. ౨౦. బ్రహ్మదయోఽపి జాయంతే యస్యా యస్యాం పరేశీకుః, ఆప్యంతరాఫ్నవ ఏవాస్తి నైవ సేవ్యా ముముక్షుభిః. ౨౧. లక్ష్మ్యైస్సమారాధనతత్పరాణాం పద్మాక్షమాలాభిరలంకృతానామ్, బాహ్యోష్ణ కంజాంకవిభూషితానాం సుకుంకుమేనాంకితమస్తకానామ్. ౨౨. హస్తస్థితా ముక్తిరథో భవద్భిర్నూపాసనీయా సకలేశ్వరేశ్వరీ, ఇత్యుక్త ఆహమ్భుత మేతదుక్తం మతం భవద్భిశ్శృణ్వంతాపి తత్త్వమ్. ౨౩. ప్రస్తావరాత్నా న తు కచ్చిదస్య ఏకో ఽద్వితీయస్సదసత్స్వరూపః, తత్త్వం స ఆత్మేతి నిబోధితశ్చృతా వానందరూపస్స తు వర్తతే సదా. ౨౪. ప్రకృతేస్తదధీధానా యా మోచకత్వం స సంగతమ్, అహం బ్రహ్మేతి యో ధ్యాతా తస్య ముక్తిః కరే స్థితా. ౨౫. అనిత్యో పాసకానాం తు లోకావాస్తీస్తథావిధా, అతో యూయం పరిత్యజ్య వర్తకుంకుమ ధారణం. ౨౬. శుద్ధామదైవతవిద్యాం వై సమాశ్రిత్య సుసాధవః, ముక్తా భవిష్యథేత్యుక్తాశ్చివ్యతాం సముపాగతాః. ౨౭. తత ఆగత్య చాచార్యం శారదోపాసనే రతాః, పుస్తపుండ్రకచిహ్నాన యుక్తా సత్వా బభాషిరే. ౨౮. స్వామిశ్చేదస్య నిత్యత్వాచ్ఛరదా నిత్యరూపిణీ, కారణం సర్వలోకానాం పరాత్పరతరా మతా. ౨౯. జగత్కర్తృతి నిత్యా వాగితి చ శ్రుతివాక్యతః, నైవాత్మలప్తావిష్ణోదిశబ్దజాలై రుదాహృతా. ౩౦. గుణాతీతస్వరూపా చ సేవ్యా సర్వైర్నముముక్షుభిః, వాగుపాసన మేవాకః కురుద్వం సుప్రయత్నతః. ౩౧. నావేదేత్యాదివాక్యేన వేదార్థజ్ఞానవర్జితః, తత్పరం వాక్స్వరూపం నా నవేదేతి ప్రకాశనాత్. ౩౨. వాక్స్వరూపాసుసంధానం సర్వదా నిశ్చయేన హి, వేదార్థజ్ఞానపూర్వం వై ప్రకర్తవ్యం ద్విజాతినా. ౩౩. ఇత్యుక్తో భగవానాహ కంతతాల్వాదిసంగమాత్, సముద్భూతస్య వేదస్య నిత్యతా కథముచ్యతే. ౩౪. వర్ణమాత్రస్య నిత్యత్వం వర్ణానాం సంతలేయత, నాద్యస్సర్వ లయే లేషాం లయసంభవహేతుతః. ౩౫. యస్య నిశ్చ్యవసితం వేదా ఇతి జన్యత్వదర్శ

నాత్, యజ్ఞస్యం తదనిత్యం చేతి ప్రమాణాన్నచాంతిమః. 31. మహర్షిభ్యో రవిః
 ప్రాహ సృష్టికాలే 2ఖలప్రభుః, యుగాంతే ప్రళయం యాతం వేదమంగసమన్వితం.
 32. ఇత్యుక్తం సూర్యసిద్ధాంతే వేదరాక్షే ప్రవర్తనం, గతస్య ప్రళయం సూర్యాత్
 కారదా నిత్యతా కుతః. 33. అనిత్యత్వే 2పి దేవానాం బ్రహ్మణో నిత్యతా మతా,
 నిత్యా సా కారదా 2తశ్చేన్నైవ రమ్యమిదం యతః. 34. ఆద్యస్య జీవస్య
 చతుర్ముఖస్య నిత్యత్వకూన్యస్య ముఖే స్థితాయాః, అనిత్యతాయాం ఖలు కారదాయా
 న సంశయో బుద్ధిమతో 2స్తి కశ్చిత్. 35. ప్రకృతిః పరమా సరస్వతీ యా మహా
 దాదేశుకలస్య కారణం సా, ఇతి చేన్న సమంజసం యతో వై పరమాత్మవ్యతిరే
 కిణో మృషాత్వమ్. 36. వాగాద్యతీతః పర ఏవ భూమా సదాదిబోధ్యః ప్రకృతి
 ర్న వాచ్యా, సదాదిశబైరతవీవ తస్య జ్ఞానం సుసమ్యక్సరిసాధనీయం. 37. జ్ఞాత్వా
 తమేవ ఖలు ముక్తిపదం ప్రయాలి మార్గో న చాన్య ఇతి వేద ఉదాజహార, శుద్ధాద్వయే
 సతతమేవ రతా భవంతః స్నానాదికర్తవ్యమర్చణబుద్ధిమంతః. 38. కుర్వన్న నేకదురితా
 న్యపహాయ దూరం శుద్ధిం గతాస్సుఖసుఖస్య విబోధతో వై, ముక్తా భవిష్యథ కదాపి
 న చాన్యభావీత్యుక్తా బభూవురఖిలా యమిసస్సుశిష్యాః. 39. వామాచారాస్సుమే
 త్యాహుస్తతో జ్ఞానవతాం వరం, సంవిత్స్వరూపమజ్ఞాత్వా వృథా వేషధరో
 భవాః. 40. నిరతో 2ద్వైతవిజ్ఞానే వింధ్యావ్రత సమే యతః, లయే 2పి భేద
 సత్తాతో 2ద్వైతం వైవ కదాచన. 41. ఈశ్వరే 2పి విమర్శో వై పృథగేవాస్తి
 సర్వదా, యయా వినా పరేశస్య క్రియా స్వల్పా 2పి దుర్లభా. 42. సా శక్తిరస్తీ
 హ సదా స్వతంత్రా జగద్విధాత్రీ చ శివస్య బీజం, విద్యాత్మికా తత్ర రతిం గతానాం
 ముక్తిః కరస్థా కిల నేతరేషామ్. 43. విమర్శసంజ్ఞయవ్యక్తం బ్రహ్మ భృగ్వాదయో
 జగుః, తత్పరాస్తత్వతో 2స్యస్యత్వతో యద్యత్తు తద్వత్. 44. తస్మాస్సేవానిరత
 మనసాం నో నిషేధే 2ధికారో నాస్త్యేవైవం విహితకరణే సిద్ధతామాగతానామ్,
 నిన్ద్రైగుణ్యే పథి విచరతాం తో విధిః తో విషేషో భృగ్వాదీనామలమనసాం న
 ప్రవృత్తిర్హి మానమ్. 45. తస్మాద్భవంతో 2పి విహయ సర్వం విద్యాం పరా
 మాశ్రయతాత్మముక్త్యై, ఇత్యుక్త ఆచార్య ఉవాచ మైవం యత్రేతి శ్రుత్యాది
 విబోధకాలే. 46. ఆత్మాదిత్వస్య నిషేధ ఏవ కృతస్తదానీం న విమర్శదేశః, న హ్య
 స్తి సత్యత్వమనాత్మనో నో ముక్తిస్త్వనిత్యప్రకృతేరుపాస్యా. 47. మాయాభి
 రింద్రః పురుషావ ఈయత ఇత్యేవమస్యా బహురూపతా శ్రుతా, తస్మాద్విదాత్తా
 ప్రకృతేః పరః ప్రభుర్దేయా 2స్తి మోక్షాయ ముముక్షుభిర్బుధా. 48. ఈశానో భూత

న్వివాదః. ౨. స హి యుక్తిభరైర్విధాయ శాక్తాన్ ప్రతి వాగ్వాహ
రణే ౭పి తానశక్తాన్, ద్విజజాతిబహిష్కృతాననార్యానకరోల్లోక
హితాయ కర్త నేతుమ్. ౩. అభిపూజ్య స తత్ర రామనాథం
సహ పాండ్యైస్సవశే విధాయ చోళాన్, ద్రవిడాంశ్చ తతో

భవ్యస్యేత్యాదికశ్రుతిబోధితే, అకించిత్కర ఇత్యుక్తి ర్వాధ్యదేవ న చాన్యథా. ౧౪.
కళంజాదనశీలానాం సురాపానాది కుర్వతాం, బ్రాహ్మణ్యం నాస్తి యుష్మాకం కురు
తతో వినిష్కృతిమ్. ౧౫. భృగుణా తాడితో విష్ణుః కుంభజేన సరిత్పతిః, పీతః కథం
న భవతామస్తి శక్తిస్తథావిధా. ౧౬. తస్మాద్విమూఢతాం త్యక్త్వా భ్రష్టైర్బ్రాహ్మ
ణజాతితః, ప్రాయశ్చిత్తమనుష్ఠేయమిత్యుక్తాస్తే పరం గురుమ్. ౧౭. నత్వా ప్రాయ
శ్చిత్తమేవాశు కృత్వా శుద్ధాదైవే సందతాః సాధువుతాః, సత్కర్మస్థాః పంచపూ
జావరాస్తే జాతాశ్చిష్టాస్సర్వసందేహహీనాః. ౧౮. ౧. ఏతస్సర్వం సంగ్రహేణ
దర్శయతి—స హి శ్రీశంకరస్తాన్ శాక్తాన్ప్రతి వాగ్వాహరణే౭పి యుక్త్యతిశయై
రశక్తాన్విధాయ కర్త నేతుమకరోత్. తాన్విశిష్య—ద్విజేతి. ఆచార్యస్య విజయో
౭పి న న్విఖ్యాత్యాద్యర్థమిత్యాహ—లోకహితాయేతి. ౩. ఏవం నేతుం ప్రతిప్రస్థితేన
తత్ర ప్రస్థానే తులాభవానీనికటస్థానాం పరాజయం సంక్షేపేణ ప్రదర్శ్య రామేశ్వర
ప్రాంతదేశస్థానాం తం సంగ్రహేణ వర్ణయితుమాహ—అభిపూజ్యేతి. రామేశ్వరం
పక్ష్యమాణ ప్రకారేణాభిపూజ్య పాండ్యైస్సహ చోళాన్దేశవిశేషాన్ ద్రవిడాంశ్చ
వశే విధాయ తతో హస్తిసంజ్ఞకస్య పర్వతస్య కటిమేఖలాభూతాం కాంచీం నగరీం
జగామ. ఇదమత్రావధేయం. శ్లో. రామేశ్వరం రామకృతప్రతిష్ఠం కామేశ్వరీభూషి
తవామభాగమ్, మహేంద్రనీలాంజ్వలదుత్కరీటం భీమేశ్వరం త్యామిహ పూజ
యామి. ౧. ఇతి గంగాజలైశ్చుద్ధైర్పయ్యామాస శంకరః, సుబిలైః పంకజైః
పుష్పైర్వనైర్వన్యఫలైస్తథా. ౨. అత్ర మాసద్వయం వాసం కృతవత్సార్య
ఆగతాః, అద్వైతద్రోహిణ్యైవా లింగాంతభుజద్వయాః. ౩. ఫాలే శూలాం
కితా రాద్రా భక్తా లింగేన చిహ్నితాః, డమర్వంకథరా బాహుద్వయే తూగ్రాస్తథా
హృది. ౪. శూలం శిరసి లింగం చ ధారిణో జంగమాస్తథా, లలాటే హృదయే
నాభౌ బాహ్వోశ్చూలేన చిహ్నితాః. ౫. గురుం పాశుపతా నత్వా ప్రాచుః
కారణమిశ్వరః, శివో౭తత్పిహ్నసంయుక్తై స్సేవనీయః ప్రయత్నతః. ౬. ఋతం
సత్యం పరం బ్రహ్మ పురుషం కృష్ణపింగళమ్, ఊర్ధ్వరేతం విరూపాక్షం విశ్వరూపాయ

వై నమోనమః. ౭. ద్యౌర్వార్ధానం యస్యవేదా వదంతి ఖం వై నాఖిం చంద్రసూర్యా
 నేత్రే, దిశశ్శ్రోత్రే వాగ్విప్లవతాం వేదాస్తం ముముక్షుర్వై శరణమహం ప్రపద్యే.
 ౮. ఇత్యాదివచనైరుక్తే శివే భక్తిమతాం యతే, తస్య లోకే భవేద్వాసశ్శివచిహ్న
 జ్ఞితాత్మనామ్. ౯. కించ కారణచిన్తాయాం శంభురాకాశమధ్యగః, ప్రాక్షస్తథా
 సురైః పృష్టః కస్త్యమిత్యాహ శంకరః. ౧౦. అహమేకః పురా దేవా ఆనం మత్తో
 న చావరః, ఇదానీమహమేవాస్మి సద్వయో జగదీశ్వరః. ౧౧. ఇతి తస్మాద్భివః కర్తా
 సామానైర్గుప్యదీరితః, సద్భువ్నాత్పాదితైశ్శబ్దైరుపాదానతయా ప్రభుః. ౧౨. వాసు
 దేవః పురా హ్యసీన్న బ్రహ్మ న చ శంకరః, ఇత్యుక్త వాసుదేవాభ్యాం మహాదేవ
 ఇతీరితః. ౧౩. వసత్యస్మిన్ జగత్సర్వం వాసుస్తేన ప్రకీర్తితః, స చాసౌ దేవ ఇత్యు
 క్తో జగత్కర్తా మహేశ్వరః. ౧౪. శం సుఖం జీవనం యో ౭సౌ కరోత్యస్య స
 శంకరః, పాలకో విష్ణురాభ్యాతః స నా౭౭సీత్వాకృతే లయే. ౧౫. పాల్యస్యా
 భావతో ౭స్త్యుక్త ప్రమాణం కృష్ణభాషితమ్, దుద్రాణాం శంకరశ్చాస్తీత్యేవం శివ
 రహస్యకే. ౧౬. మహాదేవస్య వాక్యాని మునిం దుర్వాససం ప్రతి, సావధానతయా
 తాని శ్రోతవాని యతీశ్వర. ౧౭. అహమేకాక్షరః కర్తా పరాత్పరతత్త్వపః, సదాత్మా
 బ్రహ్మవిష్ణుశ్చ లోకానామాదికారణమ్. ౧౮. పురాణః పూర్వగః పూర్వశ్చేష్ఠ
 శ్రేష్ఠో౭హమద్వయః, మదిచ్ఛారూపిణీ శక్తిర్జగత్సంహరకారిణీ. ౧౯. లుప్తా మయ్యేవ
 సా సృష్టా పునస్సృష్టౌ మయానఘ, సా మహత్తత్వముత్పాద్య త్రిగుణాంకురకార
 ణమ్. ౨౦. ఆహంకారం సముత్పాద్య త్రైగుణ్యం పూర్వతత్త్వతః, గుణత్రయాత్మికా
 న్కృత్వా దుద్రానేకాదకావ్యయాన్. ౨౧. రాజసాన్ సృష్టికర్తార్థం కారయామాస
 సాదరమ్, సాత్వికాన్నాలసపరాన్ తామసాన్పుశ్యేశ్వరాన్. ౨౨. క్రమాదవర్ణా
 త్సంజాతమువర్ణాచ్చ మవర్ణతః, లేఘ ముఖ్యతయా బ్రహ్మవిష్ణురుద్రా ఇతి త్రిధా. ౨౩.
 ఆన్యే తదనువృత్తిస్తా ఏవమేకాదశేశ్వరాః, లేఘం విభూతయస్సర్వే దేవా లోకా
 శ్చురాచరాః. ౨౪. పృథక్పృథక్సౌమగతాస్తత్త్వక్తర్తానుసారతః, తే సర్వే ప్రళయే
 బ్రహ్మలేజన్యేవ లయం గతాః. ౨౫. రాజసే రక్తవర్ణే చ స తు బ్రహ్మ సమస్తభృత్,
 కృష్ణే నారాయణస్త్రివ లేజస్యస్తో౭భవతురా. ౨౬. దుద్రస్య శుక్లవర్ణే తు
 హ్యస్తో నారాయణస్త్రివయమ్, స తు దుద్రః ప్రకృత్యంతర్గతశ్శుక్లేన లేజనా. ౨౭.
 మదిచ్ఛా శుక్లవర్ణా సా మయ్యేవ విలయం గతా, అతో ౭స్త్యునంతస్సర్వాధివేదై
 రపి న గోచరః. ౨౮. వేత్తి కశ్చిన్న మన్తాయాం జన్మస్థితిలయావహమ్, అతో

దుద్రాష్వనపరా దుద్రాస్మాత్తజపాశ్రితాః. ౨౯. పంచాక్షరీ జపపరా దుద్రాక్షాభరణై
 ర్యుతాః, భూతిభూషిత సర్వాంగాశ్చదా ధ్యానపరాయణాః. ౩౦. ఈశ్వరం దుద్రా
 మవ్యక్తం వ్యక్తరూపం జగత్త్రయే, యేఽర్చయంతి సరశ్రేష్ఠాస్తేషాం ముక్తిః కలే స్థితా.
 ౩౧. అతస్తస్యం భూతిరుద్రాక్షధారణం కురు సర్వదా, కురు నిత్యం మహాదేవపూజనం
 భక్తిసంయుతః, దుర్వాససే మునీంద్రాయ హేయముక్త్యా సదాశివః. ౩౨. అంతర్దగ్ధే
 తదాచారసత్తోఽభూన్మునిసత్తమః, ఇత్యుతః పరమాత్మాఽసౌ సేవనీయో ముముక్షుభిః.
 ౩౩. నారాయణోఽకామయతాద్వివీచీయః ప్రజాస్సృజామితి తతో మహాంతి,
 భూతాన్యజాయంత తథా విధాతా ప్రజాపతిశ్చాపి జనిం ప్రయాతో. ౩౪. అత్రాపి
 నారాయణశబ్దవాచ్యో మహేశ వివాస్తి యతస్తు నారమ్, బ్రహ్మాండవిష్ణుద్విగుణాం
 సమూహః స్థానం తదస్యాఖిలబుద్ధిగన్య. ౩౫. అన్యైవాంశా విశ్వదేవాః ప్రమాణం
 తస్యస్మిన్నర్థే వేద వివాస్తి యోఽసౌ, యే భూమ్యాదౌ సంతి దుద్రాసంతీస్తేభ్య
 సుర్వేభ్యోఽస్తేష్వ మహాతియత్నాత్. ౩౬. కారణత్వేన జ్యేష్ఠత్వం తథా సాహ
 కనిష్ఠతామ్, కార్యాత్తనా యతో జాతాస్త్రిదేవా ఇతి చ శ్రుతిః. ౩౭.
 సత్యం జ్ఞానమనంతం యో గుహయాం విహితం ప్రభుమ్, వేదేత్యాదిశ్రుతిప్రాక్త
 స్తతో దేవో మహేశ్వరః. ౩౮. నిర్గుణోఽప్యేష వివేశశ్చింతయత్వా చిరం
 పురా, సృజామిత్వాత్సనస్తేజస్సుర్యాకారేణ సృష్టవాక్. ౩౯. మనశ్చంద్రం తథా
 సత్త్వం భౌమం సౌమ్యం తు వాక్త్రయం, సుఖజ్ఞానమయం దేవగురుం శుక్లమయం
 సింహమ్. ౪౦. క్షేతాత్మకం శనిం చైవం చ కార పరమేశ్వరః, సూర్యాదిమండలనీశ
 లేజనా భాంతి న స్వతః. ౪౧. న తత్ర సూర్యో భాతి న చంద్రతారకం నేమా
 విద్యతో భాంతి కుతోఽయమగ్నిః, తమేవ భాంతమనుభాతి సర్వం తస్య భాసా
 శర్వమిదం విభాతి. ౪౨. ఇతి శ్రుతేస్తతో దేవా న్నారాయణపదాస్పదాత్, బ్రహ్మ
 ప్రజాపతిర్విష్ణుః ప్రజాపాలనకృత్తథా. ౪౩. ఆసీన్నారాయణః పూర్వం సేకా
 నో న విధిస్తథా, ఇతి శ్రుతో విష్ణురుక్త ఈశానో న మహేశ్వరః. ౪౪. సర్వా
 భావేఽసి నాభావః పరేశస్య కదాచన, జగత్కారణభూతస్య వేదవాక్యప్రమాణతః.
 ౪౫. కర్తృణా జాయతే లోకః కర్తృజైవ హి లీయతే, ఇతి వాక్యాజ్ఞగద్వీజం కర్తృవా
 స్త్వీతి నోచితమ్. ౪౬. ఈశం వినా జడం కర్తృ ఫలదానే డమం న హి, బ్రహ్మభావ
 విదో నిందా వేదకుక్తా తతో న సః. ౪౭. అసన్నేవ స భవతి అసద్బ్రహ్మేతి వేద
 చేత్, అస్తి బ్రహ్మేతి చేదేద్వద సంతమేనం తతో విదుః. ౪౮. ఇతి తస్మా జ్ఞగత్కర్తు
 ర్న హేశస్య పరాత్మనః, ఉపాసనం తథా తస్య చిహ్నానాం ధారణం సుఖత్. ౪౯.

ఇత్యుక్త ఆచార్యవరో బభాషే సృష్టిం స్థితిం ప్రళయం చైక ఏవ, బ్రహ్మదిదూషేణ
కరోతి దేవో వేదార్థ ఏషోఽభిమతో మమాసి. ౧. మూలహీనం తు లింగాదేర్థా
రణం త్యాజ్యమేవ హి, సర్వదేవమయస్యాస్య తాపశ్శ్రేయస్కరో న హి. ౨. నాభే
రూర్ధ్వం సోమపాస్తు నాభ్యధస్తాదసోమపాః, దేవాస్త్రీష్ఠంతి విశ్రేంద్రే వేదవేదాంగ
పారగే. ౩. శిఖాం శిరో లలాటం చ కర్ణౌ ఘ్రాణం కపోలకమ్, జిహ్వాయాం చ
తథాచౌష్ఠా చిబుకం కంఠమేవ చ. ౪. అంసద్వయం భుజద్వంద్వం బాహునాస్త
యంగం తథా, వక్షోనాభిః కటిర్లింగం వృషణం చోరుజానుకమ్. ౫. గుల్ఫౌ పాదౌ
సమాశ్రిత్య మదాద్యాస్సర్వదేవతాః, పితరో మనయన్తైవ సానాద్యాహరమిశ్ర
తైః. ౬. నిత్యాదికర్తృభిస్తృప్తా భవామో నాత్ర సంశయః, ఇత్యేవం ప్రోక్తవాన్
బ్రహ్మహణేశేతుం ప్రతీశ్వరః. ౭. శ్రుతిస్తథోచే సకలా హి దేవా వసంతి దేహే
ఖలు భూసురస్య, తతోఽస్య తాపే తు కృతే సురాస్తే పలాయ్య సంయాంతి శరీ
రతోఽస్య. ౮. వినం శస్త్రావ పలాయంతే దేవాశ్చిర్వాదివాసినః, పతితోఽయం
భవత్యేవ శూద్రవచ్చితికాష్ఠపత్. ౯. వ్యాధిం వినా కర్తయోగ్యే విప్రాంగే చిహ్న
మీక్ష్య చ, లోకేశ్వరం భూమిమీక్షేదధవా హ్రదమావిశేత్. ౧౦. ఇత్యాదివాక్యాని
బహుని సంతి యోఽన్యామితీయం శ్రుతిరేవ సాక్షాత్, ఉపాసనం భేదయుతం
వినింద్యం బ్రూతే తథాఽన్యా శ్రుతిరేవమాహ. ౧౧. లోకాన్ హి సర్వాన్ ఖలు
కర్తా చితాన్నిత్యత్సహీనానవలోక్య భూసురః, నిర్వేదమాయాన్తు కృతేన లభ్యతే
మోక్షోఽత ఆత్మజ్ఞమనన్యమానసః. ౧౨. వేదార్థజ్ఞం బ్రహ్మబోధాయ గచ్ఛేదిత్యే
వం తస్మాద్విమోక్షాయ బోధ్యమ్, బ్రహ్మైవాస్యచ్చిహ్నసంధారణం తు వ్యర్థం ముక్తిః
కేవలం జ్ఞానతోఽస్తి. ౧౩. తం దుర్దర్శం గూఢమప్రవిష్టం గుహాహితం గహ్వా
రేష్ఠం పురాణమ్, అధ్యాత్మయోగానుగతేన దేవం మత్వాధీరో హర్షశోకా జహతి.
౧౪. నాయమాత్మా ప్రపచనేన లభ్యో న మేధయా న బహునా శ్రుతేన, యమే
వైవ వృణుతే తేన లభ్యస్తస్యైవ ఆత్మా వివృణుతే తనూం స్వామ్. ౧౫. అశరీరం
శరీరేష్వనవస్థేష్వనస్థితమ్, మహాంతం విభవమాత్మానం మత్వా ధీరో న శోచతి. ౧౬.
యదాచర్తవదాకాశం వేష్టయిష్యంతి మానవాః, తదా దేవమవిజ్ఞాయ దుఃఖస్యాంతో
భవిష్యతి. ౧౭. తస్మాదపాశ్రిత్య పరాత్పరిద్యాం ప్రాప్తాం గురోరేవ కృపాకటా
క్షాత్, ఆభేదవాదామృతపానతృప్తో భవేతి సంశ్రుత్య గురోర్దుఖాబ్జాత్. ౧౮.
విద్యేషసీరనామా వై కల్పిల్లింగభృదగ్రణీః, ఉవాచ పరమస్త్రీతస్సాన్నిమనం పరమం
గురుమ్. ౧౯. స్వామిన్ త్వమేవ శరణం మమ సర్వదాఽసి సంసారసర్వవిషదప్తతనం

నయాశు, మామద్య యుష్మదతినిర్వలవేదవాక్యై ర్మహ్నై భిదాస్తి శివవివ జగత్పితా
 ౭హమ్. ౨౦. మహాదేవస్య పూజాయాః ఫలం త్వమసి సత్తమ, అదైవతామృతదాతా
 త్వం రుద్రాదప్యత్ర మోక్షతమః. ౨౧. ఇత్యేవం స్తుతిపాత్రం తం స్తుత్వా సత్త్వా
 ముహుర్ముహుః, పీత్వా సాదోదకం సమ్యక్తదుక్తాచారతత్పరః. ౨౨. న్వికులగ్రామ
 దేశస్థాన్సర్వానదైవతవర్తినః, కృత్వా గురుం నమస్కృత్య సుఖమాస స శంకరమ్. ౨౩.
 తతోఽన్యే భూతిరుద్రాక్షధారిణో లింగచిన్నితాః, ప్రాచుర్విపక్షశూలాద్యా దృష్ట్వా
 స్వామినమశ్శుతమ్. ౨౪. మాయావేషధరః కస్త్యం ప్రామాణికమతాదముం, భ్రష్టం
 కృత్వా ౭ఘనా గంతుం ప్రవృత్తో ౭శ్శుతివంచకః. ౨౫. బ్రాహ్మణ్యాదుత్తమం
 ప్రోక్తం వైష్ణవ్యం మునిసత్తమ, వైష్ణవ్యాదధికం శైవ్యమిత్యజః ప్రాహ నారదమ్. ౨౬.
 తస్మాదాహుఃపతనం కిమర్థం భవతా శృతమ్, నమస్త ఇతి వేదేన స్తుతస్సమ్యజ్ఞహే
 శ్వరః. ౨౭. సర్వానసశిరోగ్రీవస్సర్వభూతగుహాశయః, సర్వవ్యాపీ స భగవాంస్తస్మా
 త్సర్వగతశ్శివః. ౨౮. ఇతి శ్వేతాశ్వతర్యాపుంసూక్తముక్త్వాపసంహృతమ్, తతస్తేనాసి
 సర్వాత్మా శివవివ నిరూపితః. ౨౯. పత్నీ శ్రీ ప్రాశ్చ లక్ష్మీశ్చ పార్శ్వేఽహో
 రాత్రకే మతే, ఇతి వాక్యద్వయేనాసి శివ వివ నిరూపితః. ౩౦. గంగా పీఠః పార్వతీ
 లక్ష్మీస్తత్పతిశ్శివ తులితః, స్కాందే చ యామశే చైవ తద్వాక్యాని మునే శృణు. ౩౧.
 హిమాగ్రాదవతస్తానౌ గంగా రుద్రస్య వేగతః, తదియభారసంభ్రాంతో వ్యూహాదీతాం
 సదాశివః. ౩౨. పీఠమతీ భవ నాత్యుచైర్చర్వర సే ప్రాప్య మామిహ, పురుషం పురుష
 శ్రేష్ఠం బ్రహ్మవిష్ణోదికారణమ్. ౩౩. సా తం నత్వా మహాదేవం తదాప్రభృతి భక్తి
 తః, హియా తమాశు మిళితా హిరితి ప్రాచ్యతే బుధైః. ౩౪. తస్మాంకమధునా
 ౭౭రూఢా శక్తిర్మాహేశ్వరీ పరా, మహాలక్ష్మీ రితి ఖ్యాతా శ్యామా సర్వమనోహరా.
 ౩౫. తస్యా నైజకణాక్షాతా లక్ష్మీవాక్సోటయః పురా, శివలేజస్సమద్భూతా హరి
 బ్రహ్మదిశోటయః. ౩౬. క్రియంతే పునరేవై తే తత్రతత్ర లయానుగాః, ఇతి తస్మా
 భివస్రైవ తత్పరిత్యం సునిశ్చితమ్. ౩౭. శుద్ధస్ఫటికసంకాశే దక్షిణే పార్శ్వకే
 కుతం, దినత్వం రాత్రితా వామే భాగే దేవ్యా మతా యతః. ౩౮. శ్యామవర్ణాసి
 దాధర్వవేదే సర్వాత్తరూపతామ్, నిత్యానిత్యో ౭హమిత్యాదినాహస్వస్య సురా
 వః. ౩౯. జగత్కారణభూతత్వం తథా శివరహస్యకే, ధ్యేయత్వాదికమాఖ్యాతం
 వస్య పరమాత్మనః. ౪౦. ధ్యేయత్యే తవ సాక్షిణో మునిగణా జ్ఞానప్రదత్యే శుశో
 వేద్యత్యే నిగమాస్సుభక్తవిమతక్రాంతౌ కృతాంతాదయః, నిత్యత్యే భగవన్నితామ

హాశిరస్సగ్నం దమాద్యంతయోశ్శూన్యత్వే చ పరాహాహంసపపుషౌ పద్మాక్షపద్మా
 ససా. ౪౧. ఏవం శ్రుతిషు సర్వత్ర జగత్కారణమిశ్వరః, రుద్ర ఉక్త ఇతి
 జ్ఞేయం న చైవాన్యో వివేకిభిః. ౪౨. తప్తలింగాదిరుద్రాక్షవిభూత్యాదికధారణాత్,
 సీతాద్యర్చనయా చైవ రుద్రాధ్యాయజపేన చ. ౪౩. సర్వపాపవినిర్మూలకః ప్రాప్నోతి
 శివరూపతామ్, రుద్రకాండే యమర్థోహి సమ్యక్త్వేన నిరూపితః. ౪౪. స్తేయం
 కృత్వా గురుదారాంశ్చ గత్వా సురాం సీత్వా బ్రహ్మహత్యాం చ కృత్వా, భస్మ
 చ్ఛున్నో భస్మశయ్యాశయానో రుద్రాధ్యాయా ముచ్యతే సర్వపాపైః. ౪౫. తాటిజన్మా
 ర్జితైః పుణ్యైశ్శివే భక్తిః ప్రజాయతే, బహునా ఽత్ర కిముక్తేన యస్య భక్తిశ్శివే
 దృఢా. ౪౬. మహాపాపాఘపాపాఘశోఽగ్రస్తో ఽపి ముచ్యతే, ఇత్యుక్తం శివగీతాసు
 పునస్తత్ర చ కీర్తితమ్. ౪౭. ధర్మార్థకామమోక్షాణాం పారం యాస్యథ యేన వై, మున
 యస్త త్పవిత్ర్యామి వ్రతం పాశుపతాభిధమ్. ౪౮. కృత్వా తు విరజాం దీక్షాం భూతి
 రుద్రాక్షధారణమ్, జపస్తు వేదసారాఖ్యం శివామసహస్రకమ్. ౪౯. సంత్యజ్య లేన
 మద్యత్వం కైవీం తనుమవాప్యథ, తతః ప్రసన్నో భగవాన్ శంకరో లాకశంకరః.
 ౫౦. భవతాం దృశ్యతామేత్య కైవల్యం వః ప్రదాస్యతి, ఇతి కాలాగ్నిరుద్రోపని
 షద్యసి నిరూపితమ్. ౫౧. ఆవశ్యం బ్రహ్మజైర్ధార్యా విభూతిరితి విస్తృతమ్, ఆతో
 విభూతిమాహత్త్యం కేన వక్తుం సుశక్యతే. ౫౨. శీర్షే కణ్ఠే కర్ణయోశ్చ బాహ్వో
 రుద్రాక్షధారణాత్, నీలకంఠో భవేన్నర్హ్యో బ్రహ్మణీశ్చైత్యురాత్మరః. ౫౩. ఇత్యుగ
 స్తస్య సంప్రాక్తం సంహితాయాం యతీశ్వర, అతప్తాత్మను నైష తద్ధామైతీతి
 మానతః. ౫౪. లింగాంకనమవశ్యం వై కర్తవ్యం మోక్షకాంక్షిభిః, ఇత్యుక్త ఆహ
 వైవాత్ర విహితాపా వివక్షితః. ౫౫. కింతు కృచ్ఛాదీకం తాపః కృచ్ఛచాంద్రా
 యణైః కృశః, ఇత్యుక్తేర్నారదీయేన విరోధాద్బృహతా తథా. ౫౬. లింగాంకిత
 తనుం దృష్ట్వా శంఖచక్రాంకితం తథా, స్నానమేవ తదా కార్యమథవా సూర్య
 మిక్షయేత్. ౫౭. పతితం తప్తలింగాధ్యం చక్రాంకితమథాపి వా, వాఙ్మలేణాపి
 నార్యేత పాషండాచారతత్పరమ్. ౫౮. శూద్రవత్సవరిత్యాహ్యో జీవచ్ఛవసమాకృతిః,
 తస్మై దత్తం చ హవ్యం చ కవ్యం చాపి వృథా భవేత్. ౫౯. తద్దర్శనాత్సరిత్యాజ్య
 మన్నం మంత్రాభిమంత్రితం, అపి శూద్రేక్షణాద్భుంజేల్లింగచక్రాంకితం వినా. ౬౦. అపిచే
 న్నిగమాచారతో వేదాంగతత్పరః, లింగచక్రాంకితమేత్య స సద్యః పతితో భవేత్.
 ౬౧. ఇత్యుక్తం హి బృహన్నారదీయే కించ ప్రకీర్తితం, మార్కండేయపురాణే వై
 శ్రోతవ్యం తత్సమాహితైః. ౬౨. బ్రహ్మణానాం చ గాయత్ర్యాస్సంవాదో ఽభూ

స్వహాస్సురా, అతస్తయా ౭తిసంశప్తాః పాషండాశ్చైవ దేవతాః. ౬౩. వేదోక్త
 కర్తృహీనాశ్చ తాంత్రికాచారతత్పరాః, యాయం కతా భవంత్యేవమితి తా
 నాహ సా రుషా. ౬౪. అతః కలియుగే ప్రాప్తే భవిష్యంతి ద్విగ్రాధమాః, వేదార్థ
 హీనాః పాషండా లింగచక్రాదిచిహ్నతాః. ౬౫. జ్ఞానకర్తృపథాద్భ్రష్టాః కామక్రోధాది
 బీడితాః, దురాత్మనసస్సత్కర్మధర్మవిర్జితాశ్శాపభాగినః. ౬౬. కతా త్రింశత్సహస్రాద్దే
 పునర్నష్టా భవంతి తే, నిశ్శేషతాం గతాః పశ్చాద్దత్తైవతార్థానుచింతకాః. ౬౭.
 సత్యధర్మవరా భూయో భవిష్యంతి న సంశయః, ఇతి తస్మాన్న కర్తవ్యం లింగాదే
 ధ్యారణం నరైః. ౬౮. యతో వాచో నివర్తంతే ఆప్రాప్య మనసా సహ, ఇతి సత్య
 దిలక్ష్యస్యోపాస్త్యగోచరతా మతా. ౬౯. తతో బ్రహ్మవతారస్య శిష్యస్యోపాసనం
 శ్రుతౌ, సోక్తం తస్య నిరాసో నో కర్తుం కేనాపి శక్యతే. ౭౦. భూతిరుద్రాక్షయో
 శ్చాపి కర్తవ్యం ధారణం నరైః, కింతు లింగాదివిహీనాం ధారణే మనశూన్యతా.
 ౭౧. తతః ప్రోవాచ భక్తాగ్రగణ్యస్తం వరమం గురువే, అనమర్థాః పురా దేవస్త్రిపు
 రా సురనాశనే. ౭౨. ఇషం తే కల్పయామాసుస్త్రిపురాసురనాశనే. ౭౩. ఇషం లీ
 కల్పయామాసుస్త్రిభిర్నిష్కర్ష్యచంద్రకైః, ఆదావగ్నిశ్శశీ మధ్యే విష్ణురంతే ప్రతి
 స్థితః. ౭౪. తతో విచారయామాసుః క ఇషం ధారయన్మతి, రుద్రో ధారయతా
 కేచిత్ప్రేక్షుస్తత్ర దివోకసః. ౭౫. యతో రుద్రస్య పవన్మృదితేబస్సకల మేవ
 హి, తస్య నేత్రే ౭గ్నిచంద్రా తౌ విష్ణు స్తద్దేహజః స్పృతః. ౭౬. సాత్త్వికాంబాత్పము
 ద్భూతస్తస్మాద్భారో న తస్య వై, ఇతి దేవా విచార్యాశు ప్రార్థయామాసురీశ్వరమ్.
 ౭౭. సో ౭బ్రవీద్గర్వమిచ్ఛామి దేవాః కమితి చాబ్రువన్, సోవాచాహం పశూ
 నాం వై ప్రధానస్సౌం పతిః కిల. ౭౮. ఓమీరుద్రేవా వయం సర్వే పశవః పక్షజా
 దయః, త్వమేకః పతిరస్తాకమిత్యుక్త్వా తే సదాశివమ్. ౭౯. లింగహాలాదిచిహ్నాని
 ధారయామాసురీశ్వరః, తతో జ్యం ఎనుకిం కృత్వా మేరుం కృత్వా ధనుర్ధరామ్.
 ౮౦. రథం చంద్రరవీ చక్రే వేదానశ్వాన్విధాయ చ, బ్రహ్మాంసారథం కృత్వా
 న్తూయమానః శివో ౭మరైః. ౮౧. బాణేన తేన తాక్షా దైత్యాక్షా దదాహ వరమే
 శ్వరః, తస్మాల్లింగాదిచిహ్నానాం ధారణం యుక్తమేవ హి. ౮౨. దర్శనాచ్చ తథా
 లోకే సేవ్యసేవకయోర్మునే, అస్తాభిసేవకైశ్చిహ్నానం సేవ్యస్య ఐరమేశితుః.
 ౮౩. అపశ్య మేవ సంగ్రాహ్యమిత్యుక్తః ప్రాహ తం గురుః, మానహీనమిదం
 వాక్యం యతో దేవాదిషు క్వచిత్. ౮౪. లింగాదేధ్యారణం నైవ ప్రసిద్ధం కింతు
 తేషు వై, భూత్యాదిధారణం కించ కైఃకామ్యవశ్యచ. ౮౫. శ్రద్ధాభిక్తిధ్యాన

యోగాదవైహిత్యేన బ్రూతే నైవ కూలాదిచిహ్నమ్, జ్ఞానస్యాంగం తేన నాస్త్యేవ తస్య జ్ఞానేభ్యునాం ధారణం భోః కదాపి. ౧౫. నాన్యః పంథా విద్యతే కోఽపి ముక్త్యై ఇత్యాద్యైర్వై వేదవాక్యైర్ముఖ్యోః, నాస్త్యేవార్థో దేహసంతాపనేన నిందా తస్య శ్రూయమాణా హి కాస్త్రే. ౧౬. లోకే రాజ్యశ్శత్రుచిహ్నం న భృత్యే దృష్టం కూలాద్ధ్వే సంధారణం చేత్, యుష్టకం కోఽప్యగ్రహస్తర్హి తాహం స్వీకర్తవ్యం తేన తద్భార ఏవ. ౧౭. కిం చాస్య భక్తేన భుజాదిభూషణం సర్వాదికం ధార్యమనన్యచేతనా, పరం తు నై తత్థలు యుజ్యతే సరే సర్వభ్రమేణాపి భయేన కంపిని. ౧౮. తస్మాదిహం పామరబుద్ధిమాశు విహాయ చిహ్నం చ సమర్ప్య కర్త, వేదోక్తమీశే పరజీవయోన్వైక్యస్యానుసంధానమనన్యచిత్తః. ౧౯. కుర్వన్నీబోధేన పరస్య తస్మాజ్ఞానస్య నాకేన భవిష్యసి త్వమ్, ముక్తో న చాన్యేన యథా కదాపీ త్యుక్త స్స ఆచార్యపరం ప్రణమ్య. ౨౦. చిహ్నాని సుత్యజ్య స పుత్రబాంధవశ్శిష్యో బభూ వాద్వయవాదతత్పరః, తథైవ చాన్యేఽపి గురోః ప్రసాదతో బభూవురన్వైతపరా స్సుఖార్థినః. ౨౧. అనంతశయనం నామ ప్రదేశం ప్రాప్తవాంస్తతః, దేవస్య దర్శనం కృత్వా మానమాన స తత్ర యే. ౨౨. భక్తా భాగవతాశ్చైవ వైష్ణవాః పాంచ రాత్రిణః, వైఖానసాః కర్మహీనాష్టాద్యధా వైష్ణవా మతాః. ౨౩. తానాహ శంకరా చార్యః కిం వో లక్షణముచ్యతామ్, భక్తాః ప్రథమమాహుస్తం సర్వజ్ఞో జగదీశ్వరః. ౨౪. వాసుదేవస్సరామాద్యానవతారాక్ బిభర్త్యజః, తదుపాస్త్వా వయం మూఢాః ప్రాప్స్యమిమస్తస్మలోకతామ్. ౨౫. ఇతి బుద్ధ్యా వయం సర్వే కాండిన్యమునినా ప్రభోః, ప్రపాదితస్య సేవాయామనంతస్య సదా రతాః. ౨౬. ఆచారో ద్వివిధోఽస్మా కం క్రియాజ్ఞానవిభేదతః, కర్తృతా బ్రహ్మగుప్తాద్యా విష్ణుశర్వాదయో వయం. ౨౭. జ్ఞానినోఽత్రైవ తిష్ఠామ ఇత్యుక్తోజ్ఞానలక్షణమ్, వప్రచ్ఛ విష్ణుశర్వాఽథ ప్రాహ తేషు చివక్షణః. ౨౮. అనంతభగవత్పాదకమలం శరణం పరమ్, ఇతి తూష్ణీం శ్లిథిర్జ్ఞానం యతో నైవ తదాజ్ఞయా. ౨౯. వినా తృణాదిసంచారో భవతీత్యుక్త ఆహ తమ్, జన్తనా జాయతే కూద్రః కర్తృణా జాయతే ద్విజః. ౩౦౦. నిత్యం సంధ్యాముపా సీత ప్రత్యుపాయస్యథా భవేత్, ప్రాతరాదిషు కాలేషు హ్యగ్నిహోత్రాదికం బుధః. ౩౦౧. కుర్వన్ వై బ్రాహ్మణో విద్వాన్సకలం భద్రమత్నుతే, ఇత్యాదిశ్రుతివాక్యాని నిత్యం కర్తవ్యమితి హి. ౩౦౨. అతస్సర్వైః శ్రుతిప్రాక్తం కర్తవ్యం కర్త సర్వదా, వైధస్య తస్య సంత్యాగాద్భుక్తిం ముషర్జగా. ౩౦౩. జీవన్ కర్తవ్యత్యాగం యః కరోతి సరాధమః, స మూఢో నరకం యాతి యాపదాభూతసంక్షమమ్. ౩౦౪.

యతీనామసి కర్తాస్తి స్నానదేవార్చనాదికమ్, బ్రాహ్మణ్యహానిరేవాతో భ్రష్టానాం స్వీయ కర్తృతః. ౧౦౧. అట్టై కతివయ్యరేవం స్థితి రిత్తుక్త అహ తమ్, విష్ణుశర్తా మయా తుల్యః సప్తమః పురుషః ప్రభో. ౧౦౨. కించిత్కర్తృపరస్తస్య పితాఽభూదితి వై శ్రుతమ్, బాల్యే మయేతి సంప్రాక్తః ప్రాహ దూరం ప్రజాధనా. ౧౦౩. ఏవముక్త స్స తు క్లేశాపూరితస్సగణస్తదా, ప్రణమ్య దండవద్యూహా త్తమస్వేత్యాహ తం గురుమ్. ౧౦౪. దృష్ట్వా తం శరణం ప్రాప్తం ప్రాహ శిష్యాన్ దయానిధిః, ప్రాయ శ్చిత్తవిభానార్థం లేఽసి కుర్యుస్తథైవ హి. ౧౦౫. ప్రాయశ్చిత్తేన సంశుద్ధా విష్ణు శర్తాదయోఽసి లే, కర్తృనిష్ఠాస్తమాచార్యం ప్రోచుస్త్యత్ప్రపయా ప్రభో. ౧౦౬. బ్రాహ్మణ్యసిద్ధిరస్తాకం జాతా ముక్తిః కథం భవేత్, ఇత్సుక్త అహ పరమో గురుః కరుణ యాన్వితః. ౧౦౭. బ్రాహ్మణాచారదేవాస్సుర్విశో విష్ణుర్దినేశ్వరః, ఉమా గణపతిశ్చైవ తేషాం పూజాపరా నరాః. ౧౦౮. బ్రహ్మర్షణధియా కామాంస్త్యక్త్వా కర్తృచరంతి వై, ఏవం కృతే నిత్యకర్తృణ్యమలే మనసి ప్రభో. ౧౦౯. జీవస్య చ భిదాభావో భవత్యేవ న సంశయః, మూలాక్షానస్య తత్తత్తస్మాన్నివృత్తి ర్దానకారణమ్. ౧౧౦. తేన భగ్నీ లింగ దేహే ముక్తిర్భవతి నాన్యథా, ఇత్యాదిప్రో విష్ణుశర్తా దండవత్ప్రణివత్ప్ర తమ్. ౧౧౧. సగణః కారయామాస నిత్యం కర్తృగురుంస్తరన్, స్మారాచారపరిత్రాంతః పంచపూజావి కారదః. ౧౧౨. త్రిపుండ్రం భస్మనా కుర్వన్ చందనేన చ సుప్రతః, స్నాత్వా మృత్తి కయా చోర్ధ్వపుండ్రం కుర్వన్ న్యాయత్పతః. ౧౧౩. ఏవం తేషు నిరస్తేషు బ్రహ్మగుప్తా దయస్తతః, సమాగత్య ప్రణమ్యోచుస్సాన్విమిక్ స్తారేన వర్తనా. ౧౧౪. కుర్వంతో వయమాచార్య కర్తృ బ్రహ్మర్షణం ధియా, కృత్వా వయం వసామోఽత్రేత్సుక్తస్స ప్రాహతాన్ గురుః. ౧౧౫. ఇతఃపరం పంచపూజాతత్పరాశ్శుద్ధమానసాః, భేదవాసనయా ముక్తా భవంత స్సాన్వితబోధతః. ౧౧౬. లింగదేహేన నిర్ముక్తాస్సచ్ఛిదానందమద్వ యమ్, ప్రాప్నువంతీతి సంప్రాక్తా నత్వా తం స్వస్థమానసాః. ౧౧౭. బభూవురథ తం ప్రాహ సమాగత్య పరం గురుమ్, కశ్చిద్భాగవతో విప్రస్సాన్విమంచ్యుజు మతం మమ. ౧౧౮. సర్వవేదేషు యత్పుణ్యం సర్వతీర్థేషు యత్ఫలమ్, తత్ఫలం నర ఆపన్నీతి స్తుత్వా దేవం జనార్దనమ్. ౧౧౯. ఇత్యాదివచనాద్విష్ణోః కీర్తనేఽమర్షిశం రతః, శంభవక్రూదిసంబిహ్నేశ్చిహ్నితస్తులసీగళః. ౧౨౦. ఉర్ధ్వపుండ్రీ వసామ్యుత్ర ముక్తి ర్మమ కరే స్థితా, ఇత్సుక్త అహ మాచక్రాద్యంకనస్య వినందనాత్. ౧౨౧. కించ మూర్తి ర్భగవతశ్చతుర్థా వర్తతే శృణు, పరైకాకాశరూపాస్యాద్వపచామభ్యగోచరా. ౧౨౨.

యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహ, ఇత్యాదిశ్రుతివాక్యేభ్యో ద్వి
తీయా పూహసంజ్ఞికా. ౧౨౭. సర్వలోకాల్లికా తస్య విష్ణోశ్చిన్నస్య ధారణమ్,
సమర్థశ్చేత్కురుష్వాశు తప్తేనైవేన వా దృఢమ్. ౧౨౮. కీర్వాదిపాదపర్యంతం దేహ
మంకయ నాశతః, తస్య సేత్సృతి తే వైష్ణవత్త్వం యద్దుర్లభం నృణామ్. ౧౨౯.
విభూతిర్హృదయస్తస్య మత్స్యద్యాః పరికీర్తితాః, తప్తలోహమయాభిరైవ తాభి
రంకయ దేహకమ్. ౧౩౦. కిమర్థం జడశంఖాదేః కర్తవ్యం చిన్నాధారణమ్, విష్ణు
వల్లాహచక్రాదేర్ధారణం కురు వా సదా. ౧౩౧. అర్చామూర్తేశ్శిలామయ్యాస్స
రూపేణాథ వాంకయ, శరీరం మూఢ తస్మాత్త్వం కర్తవ్యం చిన్నాధారణమ్. ౧౩౨.
విష్ణోరివిహయాశు పాషండమతిమాశ్రయ, స్వకర్మాణి ఫలం లేమాం సమర్థయ
వరేశ్వరే. ౧౩౩. లేన శుద్ధస్తతో ఽద్యైతవాదినం గురుమాశ్రయ, తస్యోపదేశతో
నష్టకర్తృబంధో విమోక్ష్యసి. ౧౩౪. నాస్యః పంథా విద్యతే ముక్తయేహీత్యుక్తం
శ్రుత్యా లేన బోధేతి యత్నః, కార్యో మోక్షకాంక్షీభిశ్శుద్ధచిత్తైరిత్యుక్తో ఽసౌ
విప్రదేహో యతీశమ్. ౧౩౫. సమ్యక్ సత్త్వాప్రాహ పుణ్యైరనేకైస్తత్వత్వాదాం
భోజయోర్ధ్వగమం మే, శాతం తస్మాత్తాం కృతార్థం కురుష్వేత్యేవం లేన ప్రార్థితో
ఽసౌ బభాషే. ౧౩౬. భో విప్రదేవాఽఽశు విహయ చిన్నాం కర్మాణి కుర్వక్
ఖలు కామహీనః, బ్రహ్మహమస్తీతి విభావయ త్వం ముక్తో భవిష్యస్యవబోధతోఽర్థా.
౧౩౭. పునరన్యో గురుం ప్రాహ కార్ణపాణిరితి శ్రుతః, నమా నారాయణాయేతి
మంత్రముచ్చారయత్ పునః. ౧౩౮. తస్య ముద్రాదికైశ్శంఖచక్రకాద్యైస్సుచి
హ్నితః, సంసారబంధనామ్యుక్తో వైకుంఠం వైష్ణవోత్తమః. ౧౩౯. గమిష్యామి యత
స్తత్ర తథాభూతా వసంతి తత్, చిన్నస్య ధారణే మానం పురాణం శృణు భో
మునే. ౧౪౦. యే బాహుమూలపరిచిహ్నితశంఖచక్రా యే కంఠలగ్నతులసీనశినాక్ష
మాలాః, యే వాలలటఫలకే లసదూర్ధ్వపుండ్రాస్తే వైష్ణవా భువనమాశు పవిత్రయంతి.
౧౪౧. ఇత్యుక్త ఆచార్య ఉవాచ మైవం శ్రుతేరభావాత్కృధనీయమత్ర, అతప్త
దేహో న సమత్నుతే ఽయం విమోక్షమేషా శ్రుతిరస్తి మానమ్. ౧౪౨. వైవం య
తః పాతకనాశనార్థం మహత్తపః కృచ్ఛ్రముఖం స్వకర్మ, యద్వాధవా ధ్యానమథీ
శ్వరస్య ప్రాక్తం శ్రుతౌ చిన్నమతో న కార్యమ్. ౧౪౩. బ్రహ్మజ్ఞో యసోస్మి
ఽశ్నుతే మోక్షమిత్యాదేర్వాక్యాన్తోక్షస్య హేతుర్విబోధః, క్షీణే పుణ్యే మర్త్య
లోకం విశంతీత్యాదేర్వాక్యాదన్యతస్సంస్మృతిస్సాన్యత్. ౧౪౪. పురాణేషు బృహ

న్నారదీయాదిషు నిషేధనమ్, దృశ్యతే తప్తశంఖాదేర్ధారణస్య ప్రయత్నతః. ౧౮౫. చిహ్నీనాం ధారణేనాహం భవిష్యామి మారేస్సమః, ఇత్యేతత్తు మనోరాజ్యమాత్రం శూద్రో యథా న హి. ౧౮౬. శిఖాయజ్ఞోపవీతాదిధారణాదేవ సద్విజః, బ్రహ్మత్వ బోధతస్తస్మాత్తత్వాప్తిః శ్రుతిమానతః. ౧౮౭. తస్మాద్బ్రహ్మహమిత్యేవం చింతనం సర్వదా కురు, తేన నష్టే భిదాగంధే జీవ ఏవ పరశ్శివః. ౧౮౮. శివశ్శివో ఽహమస్మీతి వాదినం యం చ కంచన, ఆత్మనా సహ తాదాత్మ్యభాగినం కురుతే భృశమ్. ౧౮౯. ఇత్యుక్తం శివగీతాస్సిత్తుక్తో వైష్ణవ ఆహ తమ్, నమస్కృత్వా కృతార్థోఽహం స్వామింస్త్యగువదేశతః. ౧౯౦. అథునా ఽదైవతనిష్ఠో ఽహం భవిష్యామితి సో ఽబ్రవీత్, ననామ దండపద్మ్యహ తం ప్రాహ గురుసత్తమః. ౧౯౧. ముక్తో భవేతి సోఽపుక్తః స్మారాచారేషు తత్సరః, పంచపూజారతో నిత్యం స్వదేశస్థాః జనానః. ౧౯౨. తథా ఽకరోత్తతః పాంచరాత్రాగమసుదీక్షితః, ఆహ ముక్తిప్రతిష్ఠాదిమూలభూతో ఽన్నదాగమః. ౧౯౩. తస్మాద్బ్రహ్మే ఽయ మాచారో విప్రైః కార్యో ఽఖలైరసి, ఇత్యుక్తః శ్రీగురుః ప్రాహ యది వేదావిరుద్ధతా. ౧౯౪. అస్మాగమే తదా తస్మాచారో గ్రాహ్యో న చాన్యథా, ఆన్య మం త్రాగమే తత్ర వైష్ణవత్వం ప్రకీర్తితమ్. ౧౯౫. గాయత్ర్య ఉపదేశస్తు బ్రాహ్మణ్యాయాస్తి సర్వథా, ఏవం చ వైష్ణవత్వస్య భంగ ఏవ సమగతః. ౧౯౬. తద భావే న విప్రత్వం విష్ణుమంత్రశతైరసి, వైష్ణవత్వం కుతో ఽస్త్యస్యాన్నుభవే నను మారేయం. ౧౯౭. శక్తిః శంఖాదివత్త్వస్య శ్రవణాదితీ చేత్తదా, రుద్రస్య శక్తిరే వాస్తు చంద్ర శేఖరతాదికమ్. ౧౯౮. శూయతే ఽస్యా యశః పంచముఖత్వాద్యం చ దేహగమ్, అస్తు వా సర్వసంపూజ్యా శుభదా పరమేశ్వరీ. ౧౯౯. నను మూర్త్యై స్థితస్యాస్యాం ప్రాధాన్యం తేజసో యతః, నిరూప్యతే తతో విష్ణోశ్చ క్తిరేవ యతో హరిః. ౨౦౦. భానుమండలవర్తితి పర్ణ్యతే శత్ర శత్ర హ, పంచాన్యతాఽపి నో తస్మిన్ బహుమాపే విరుద్ధ్యతే. ౨౦౧. ఇతి చేన్న యతస్తస్యాన్నమున్నతిర్నిరూపితా, వ్యాహృతిభ్యః కిలాసాం తు ప్రణవాత్నా మహేశ్వరాహ్. ౨౦౨. ఆన్య ప్రోక్తాఽత ఏతస్య శక్తిర్నాన్నస్య కస్య చిత్, నారాయణఙ్గితో ప్రోక్తస్సర్వ కర్తా మహేశ్వరః. ౨౦౩. యో వేదాదా న్వరః ప్రోక్తో వేదాంతే చ ప్రతిష్ఠితః, తస్య ప్రకృతిలీనస్య యః పరస్స మేశ్వరః. ౨౦౪. అష్టమూర్తిమహేశస్య మూర్తి రాదిత్య కరికః, తస్మాత్తస్యైవ శక్తిస్సా పంచవక్త్రాదిసంయుతా. ౨౦౫. వైష్ణవేన త్వయైవం నో శివమూర్తిర్విభావః, సేవ్యోఽతో బ్రాహ్మణత్వస్య హనిరేవ తవాఽఽ

గతా. ౧౬౬. తదభావో ఒస్తు కా హనిర్వైష్ణవో ఒస్మీతి చేతదా, భ్రష్టో ఒసి భా
షణాయోగ్యో జీవన్నేవ మృతో ఒసి భోః. ౧౬౭. తతస్తు మాధవః కశ్చిదైష్ట్యవః
ప్రాహ తం గురుమ్, తప్తశంఖాదికం ధార్యం లోకం ప్రాప్నోతి వైష్ణవమ్. ౧౬౮.
పాంచరాత్రాగమే ప్రోక్తమిత్యేవం తస్య మానతా, త్వదుక్త్యా నాశమాయాతీ
త్యుక్తః ప్రాహ పరో గురుః. ౧౬౯. ఆగమద్యుక్త ఆచారో గ్రాహ్యో వేదాన
మాలతః, విరోధే తస్య న గ్రాహ్య ఉక్తం చేదం స్ఫుటం కిల. ౧౭౦. అతీంద్రియార్థ
విజ్ఞానే ప్రమాణం శ్రుతిరేవ హి, శ్రుత్యాచారమృతే ఒగ్రహ్యమాగమానాం ప్రస
జ్యతే. ౧౭౧. అతో వేదవిరుద్ధం యత్త స్వానం న కదాచన, అతో బ్రహ్మణ్యసిద్ధిర్థం
స్వకర్మనిరతో భవ. ౧౭౨. తేన సమ్యగ్నిశుద్ధస్యై తత్త్వజ్ఞానమవాప్నోతి, ముక్తి
స్తస్మాన్న చాన్యస్సాదత్రాధే త్వం శ్రుతిం శృణు. ౧౭౩. సర్వభూతేషు చాత్మానం
సర్వభూతాని చాత్మని, సంకశ్యై బ్రహ్మ షరమం యాతి నాన్యేన హేతునా. ౧౭౪.
తస్మాత్పాపంశచిహ్నాని విహాయాద్వైతనిష్ఠతా, సంపాద్యా మోక్షసిద్ధిర్థమిత్యుక్త
స్స చ మాధవః. ౧౭౫. స్వకులగ్రామదేశస్థైః సహవైత్తపరస్పదా, సంధ్యాగ్నిహో
త్రముఖ్యాని కుర్వన్కర్మాణి శుద్ధతామ్. ౧౭౬. ప్రాస శ్రీశంకరాచార్యప్రసాదా
త్తత ఆగతః, వైఖానసమతాచారో వ్యాసదాస ఇతి శ్రుతః. ౧౭౭. ఉవాచ భో
యతే బ్రహ్మసి మత్పక్షనివారణే, న సమర్థో యతో దేవః పరో నారాయణో మమ.
౧౭౮. తద్విప్లవో షరమం ధామేత్యాదివేదేన బోధితా, నారాయణపదస్యైవ శ్రేష్ఠ
తా మునిసత్తమ. ౧౭౯. తథా నారాయణాద్భిష్టా జాయతే రుద్ర విషచ, ఇత్యాది
శ్రుతిభిస్తస్య కారణకృషుమిరికమ్. ౧౮౦. తస్మాత్సేవ్యస్సవైవాయమంకర్యామీ పరే
శ్వరః, లక్షణం తస్య భక్తస్య ప్రోక్తం వైఖానసే మతే. ౧౮౧. శంఖచక్రపవిత్రాంగ
డోర్ధ్వపుండ్ర ఇతి ప్రభో, ఇత్యుక్తః ప్రాహ విష్ణుస్తు పాలతో వా ఒథ బ్రహ్మ వా.
౧౮౨. అస్తు తత్ర వివాదః కః పదం త్వావృత్తిపక్షికం, లభ్యతే తత్త్వబోధేన నైవ
త్వస్యేన హేతునా. ౧౮౩. యది త్వం విష్ణు భక్తో ఒసి తదా తల్పీకయే కరు, కర్మ
నైవ తు తప్తానాం చక్రాదీనాం విధారణమ్. ౧౮౪. ప్రమాణాభావతో వేదవిరుద్ధే
నైవ మానతా, ఆగమే విప్రతానాశో నో చేత్స్యానేవ సర్వథా. ౧౮౫. ఇత్యుక్త
ఆహ తం వ్యాసదాసః పూర్వయుగే మునే, దత్తాత్రేయః పరో యోగీ పంచముద్రా
విముద్రితః. ౧౮౬. ఆసీత్తస్మాన్సహస్సిస్సీక్వతో మర్తో ముముక్షుభిః, గ్రాహ్యః
కించ పురాణేషు చక్రాదేర్ధారణం శ్రుకమ్. ౧౮౭. అన్యథా వైష్ణవత్వస్య హనిరేవ
సమాపతేత్, తస్మాద్భగవతశ్చిహ్నం ధార్యమిత్యుదితో గురుః. ౧౮౮. ఉవాచ భో

వివేకస్తే కిము వాచ్యోఽస్తి బాలకాః, ఆపి జానంతి ముద్భాభిరంకనేన ప్రయోజనమ్. ౧౮౯. దత్తాత్రేయస్య నైవాస్తి యోగినస్తత్త్వదర్శినః, ముద్రయాఽంకితదేహో దత్తాత్రేయోఽస్తితి కేనచిత్. ౧౯౦. శుభ్రం నైవ తతో మూఢబుద్ధిం త్యక్త్వా సుఖి భవ, పురాణేషు శుభ్రం చిన్నాధారణం త్వితి నోచితమ్. ౧౯౧. ప్రహ్లాదస్య విభీషణస్య గజరాజస్య ధ్రువస్యానిలే ద్ద్రౌపద్యా వ్రజవాసినాం చ ఖలు కశ్చక్రాంకనం రేఽకరోత్, తస్మాన్మూఢమతిం విహాయ సకలం పాపంఽచిహ్నం త్యజ బ్రహ్మస్థితి విభావనేన సుసుఖం గచ్ఛాతు మోక్షం పదమ్. ౧౯౨. అపశ్యం చేత్త్వయా కార్యం చిహ్ననాం ధారణం తదా, కపోలయోగ్యే వైవ శేషేణ గరుడేన చ. ౧౯౩. అంకనం కురు కర్తేంద్రియప్రదానే భుజద్వయే, కపోలద్వికయే వైవ జ్ఞానేద్వియసమీహగే. ౧౯౪. చిహ్నితే పశుపద్ధర్తుం యోగ్యో భవ విబంధనః, తథా చైవంవిధస్యాత్ర వైష్ణవస్య స్వకర్తృణా. ౧౯౫. హీనస్య శుభ్రపస్త్రాణాం ధారణం త్వవశిష్యతే, న తు కర్త్యాహోత్రాదీత్యుక్తస్సంప్రాహ సద్గురుమ్. ౧౯౬. స్వామింస్తవ ప్రసాదేన సవివేకోఽస్తి నాంకితః, కింతు మే గురురేవాసీ త్తథేతి భగవంశుభ్రీకమ్. ౧౯౭. తతశ్శుద్ధాద్వయభ్రం మాం కురు త్వం యతిశేఖర, ఇతి విజ్ఞాప్యతం భూమా దండవత్ప్రీతిపత్య చ. ౧౯౮. కృతాంజలిం సమాసీనమీషన్నయం విలోక్య సః, కరుణానిధిరాచార్యః ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్. ౧౯౯. బ్రహ్మైవాహం న సంసారి ముక్తోఽహమితి భావయ, తస్మిన్విధావశక్తస్తస్యం వాక్యమేతదదీరయ. ౨౦౦. ఇత్యభ్యాసపరిత్యక్తద్వంద్వైషణవదూర్తికః, విదిత్వా పరమాత్మానం ముక్తో భవసి నాన్యథా. ౨౦౧. ఇతి సంబోధితశ్శిష్యః కృతార్థోఽహమితీరయన్, బ్రహ్మైవాహం సంజన్వన్యయత్సా స్వకులసంయుతః. ౨౦౨. తత ఆచార్యమాగత్య నామతీర్థో హి వైష్ణవః, కర్తహీన ఇదంప్రాహ భోస్సాన్విమింశ్చృణు మే మతమ్. ౨౦౩. శేషేణాప్యప్రకంప్యం వై సర్వం విష్ణుమయం జగత్, ఇత్యాదేశాద్యతో మోక్షం గురుః ప్రార్థయతే ప్రభోఽంకర. మచ్ఛిష్యం నిజపాదారవిందం ప్రాపయ సోఽప్యథ. ౨౦౪. ఏవముక్తః కరోత్యేవ తథైవ జగదీశ్వరః, తస్మాన్మమ పునర్జన్మ హేత్వభావో యతీశ్వర. ౨౦౫. జీవన్ముక్తోఽహమేవం వై భవంతోఽసి ముముక్షవః, కర్తహీనాస్సురేశం తం విష్ణుం సర్వమయం ప్రభుమ్. ౨౦౬. సమాలంబ్యాంజనా ముక్తా భవిష్యంతీతి నిశ్చయః, ఏవ ముక్తో గురుః ప్రాహ సత్యముక్తం త్వయా మతమ్. ౨౦౭. కర్తృభ్రష్టో భవాన్ జీవన్ముక్త ఏవ న సంశయః, నింద్యానింద్యవిహీనస్సన్మివృత్తోఽసి పితాచవత్. ౨౦౮. వేదోక్తసర్వకర్తాణి కృత్వా లేమాం ఫలార్పణమ్, కర్తవ్యం బ్రహ్మణీత్యేవం జ్ఞాన

మార్గో యమిరితః. ౧౦౦. ఫలార్థం కర్మకరణం కర్మమార్గో యస్మి తద్విధాత్, బ్రహ్మ
 స్వందందసియో యస్మి విష్ణుభక్తః యస్మి నో భవాత్. ౧౦౧. న చలతి నిజవర్ణభర్తతో య
 సుమమతిరాత్మసుహృద్విపక్షపక్షే, న జహతి న చ హంతి కంచిదుచ్చైస్సీతమనసం
 తమవైహి విష్ణుభక్తమ్. ౧౦౨. శ్రుతిస్సృతి మమైవాక్షే లే ఉల్లంఘ్య ప్రవర్తతే,
 ఆజ్ఞాభంగో మమ ద్రోహీ మద్భక్తో యస్మి న వైష్ణవః. ౧౦౩. ఆజ్ఞాచ్ఛేదీ మమ ద్రోహీ న
 యాతి నరకం నదా, ఇత్యాదివచనేభ్యోఽతః కర్మత్యాగో న శస్యతే. ౧౦౪. బ్రహ్మ
 ణః కర్మకుర్వీతేత్యాదివాక్యాన్న కర్మణః, త్యాగో దేహాంతరత్యాగో బ్రహ్మజానాం
 న చాస్తి హి. ౧౦౫. అగ్నిదేవో ద్విజాతీనామితి వాక్యాత్తత్త్వభావః, బ్రహ్మచా
 ర్యాదితైస్సర్వైః కర్మ త్యక్తుం న శక్యతే. ౧౦౬. సంధ్యాక్రయాలిక్తమదోష
 కాంతిః కృచ్ఛ్రోత్రయేణాస్తి తతో ద్విజత్వమ్, తత్త్యాగతో నైవ న కర్మజేతి శ్రుతిస్తు
 సన్యాసమముచ్య వక్తి. ౧౦౭. ఇత్యుక్తో యస్మాదేతాన్తీర్థః ప్రణామైః ప్రీతం
 కృత్వా కర్మశీలో బభూవ, ఏవం సర్వే ఖండనం స్వస్య పక్షస్య శ్రుత్వా తే నిష్క్రా
 తిం సంవిధాయ. ౧౦౮. శుద్ధాద్వైతాలంబినస్సత్రిపుండ్రా వేదప్రాక్షాచారనిష్ఠా
 బభూవుః, తస్మాత్సుబ్రహ్మణ్యసంజ్ఞం కుమారస్థానం ప్రాప శ్రీగురుః పంచమస్త్రిః.
 ౧౦౯. స్నాత్వా కుమారధారాయాం నద్వాం శిష్యసమన్వితః, భక్త్యా సంపూజయా
 మాన చక్షుఖం శేషరూపిణమ్. ౧౧౦. కాషాయవస్త్రదండాధ్యక్షః కమండలాలనత్కరః,
 భూతిభూషితసర్వాంగో బభౌ రుద్ర ఇవ స్వయమ్. ౧౧౧. నానాదేశస్థవిప్రసూ
 న్సుబ్రహ్మణ్యం సమాగతాః, దృష్ట్వా తం శంకరాచార్యమిదమూచుస్సువిస్మితాః.
 ౧౧౨. ద్విజా వయం బ్రహ్మకులార్థవాః ప్రభో మమప్రభృత్యుక్తసుకర్తృత
 త్వరాః, హిరణ్యగర్భార్చనలబ్ధమానసప్రశుద్ధయః స్తైర్యముపాగతాస్తథా. ౧౧౩.
 హిరణ్యగర్భ సుమవర్తతాగ్రే భూతస్య జాతః పరిరేక ఆసీత్, స దాధార
 పృథివీం ద్యాములేమాం కన్ఠే దేవాయ హవిషా విధేమ. ౧౧౪. ఇత్యాది
 మంత్రాత్పకలస్య కర్తా బ్రహ్మ తథా పాలక ఏష ఏవ, లయస్య కర్తా నిఖిలాత్మమ
 శ్చ సర్వాధికానందకరూప ఉక్తః. ౧౧౫. స ఏవ సృష్ట్యా నిఖిలం జగత్ప్రభుః
 ప్రవిశ్య సర్వాత్మతయా స్థితో వై, తదైక్షలేత్యాదివచోభిరీరితః కరోతి విష్ణుం చ
 శివం భుజాభ్యామ్. ౧౧౬. తదీయభక్తాః కిల యోగనిష్ఠాః కర్మశీతాః కూర్చకమండలు
 క్రితాః, వయం యతిం వీక్ష్య భవంతమద్ధా జాతాః కృతార్థాశ్శృణు భో తథా యస్మి.
 ౧౧౭. వచో యస్మదీయం భగవన్ప్రియాజనం కిమస్త్యభేదేన యతశ్చతుర్దుఖాత్,
 జనిం గతో జీవగణస్సృకర్మణా పునఃపునస్సంసృతిమేతి దుఃఖదామ్. ౧౧౮. తతో

లయే బ్రహ్మణ వివ కుత్సే లయం ప్రయాత్యేష లయస్య కాలే, మోక్షోఽన్యథా
 బ్రహ్మచిదేష యాతి పరం పదం బ్రహ్మణ వివ లోకమ్. ౨౨. తస్మాద్భవాన్
 దండకమండలుక్రితస్తల్లాకయోగ్యో యతిశేఖరో గురుః, ఇత్యుక్త ఆచార్య ఉవాచ
 శంకరో బ్రహ్మదిభూతాని యతో భవంతి తమ్. ౨౩౦. జ్ఞాత్వా విముక్తిర్భవతీతి హి
 శ్రుతౌ ప్రోక్తం తతస్తస్య విబోధకారణమ్, వేదాంతవాక్యశ్రవణాదికం సదా
 కార్యం విమోక్షో హి లయో న కీర్తితః. ౨౩౧. సుషుప్తితుల్యో న చ లభ్యతే పరః
 కార్యస్య హి బ్రహ్మణ వివ సేవనాత్, శ్రుత్యైవమాచార్యముఖాద్విహాయ తే
 చిహ్నాని శుద్ధాత్మవిబోధకత్వరూః. ౨౩౨. శిష్యా బభూవుస్తత ఆగతాస్తం ప్రోచు
 ర్గురుం వహ్నిమతానువ ర్తినః, స్వామిన్వయం వహ్నిపరా యతో వై మంత్రేణ దేవో
 ఽయముదీరితోఽస్తి. ౨౩౩. అగ్నిరగ్రే ప్రథమో దేవతానాం సంయోతానా
 ముత్తమో విష్ణురాసీత్, యజమానాయ పరిగృహ్య దేవాన్ దీక్షయేతం వావిరా
 గచ్ఛతం నః. ౨౩౪. తత శ్చ విస్ఫులింగాత్సమశే శ్వకలధారణమ్, కృత్వాముక్తా
 భవిష్యంతి బ్రహ్మణా వహ్నిపానకాః. ౨౩౫. అగ్ని ర్దేవో ద్విజాతీనా మిలివాక్యా
 ద్యతీశ్వర, అగ్నిర్దేవో నచాన్యోఽస్తి కిం చ పాపహరః శ్రుతః. ౨౩౬. ఉద్దిప్యస్య
 జాతవేదోఽపఘ్నన్ నిఘ్రితిం మమ, పశూం శ్చ మహ్య మావహ జీవనం చ దిశో
 విశ. ౨౩౭. ఆత సురైస్ ద్విజై రగ్నిరేవసేవ్యః ప్రయత్నతః, కృతకృత్యా భవంతస్య
 స్తా ద్భవంతోఽవ్యస్య సేవయా. ౨౩౮. ఇత్యుక్త ఆహ దేవానా మవమో వహ్ని
 రీరితః, పరమో విష్ణు రాఖ్యాతో దేవా స్త న్నధ్యగాః స్పృతాః. ౨౩౯. తథాచాగ్ని
 స్సురాణాం వై భాగదః కర్తవేవతా, అగ్నికారణవాక్యాని భూతాత్మాగ్నిపరాణి తు.
 ౨౪౦. తస్మా ద్యుయం వహ్నిర్భీనం హి కర్త కుర్వంతోఽస్మిన్ విష్ణు మారాధ
 యంతః, శుద్ధాద్వైతే తత్పరా యాస్యథాద్ధా ముక్తిః ప్రోక్తా వివ మాచార్యవర్యః.
 ౨౪౧. సత్వా సర్వే స్వీకృతాస్తైతనిష్ఠా సుస్థా జాతాస్తే సుహోత్రాదయో
 ఽస్యే, తత్రాథాగత్యామరాచార్యవర్యం భక్తా భానో ర్మండితారక్తపుష్పిః. ౨౪౨.
 దివాకరాదయఃపూర్ణమండలాకారమాశ్రితాః, తిలకం శృణు భో స్వామిన్నస్త
 డీయం మతం ధువమ్. ౨౪౩. సూర్యః ప్రోక్త సుర్యలోకస్య చక్షుః శ్రుత్యా తస్మా
 తోస్స ఽస్తి బ్రహ్మదిరూపః, సృష్టిస్థిత్యాదే సృ హేతు శ్చ తస్మా దాదిత్యోఽసౌ
 బ్రహ్మ చేత్యాహ వేదః. ౨౪౪. శ్రీఘ్రిణి సుసూర్య ఆదిత్య ఇతి వేదే మనుః శ్రుతః,
 స్యురస్యోపాసకా రక్తచందనాశ్రితమస్తకాః. ౨౪౫. తస్మాల్లాంకృతగ్రీవాః షడ్వి
 థా సూసూర్యసేవకాః, ఉద్యంతం మండలం కేచి త్కూరణం బ్రహ్మదూపిణమ్. ౨౪౬.

భజంత్యాకాశమధ్యస్థమిశరూపేన కేచన, జగల్లయస్య హేతుం తం లేనైవోపక్ర
మోఽసి చ. ౨౪౭. ఉపసంహరకేణేతి వినిశ్చిత్వ భజంతి తమ్, కేచిత్కేచిత్తు విష్ణ్వ
త్తకల్పేనాస్తమయే ప్రభోః. ౨౪౮. బింబం పాలకమేతస్మాదేవ సృష్ట్యాదికారణమ్,
త్రిమూర్త్యాత్మతయా కాలత్రయే బింబస్య సేవకాః. ౨౪౯. కేచిదస్యే తు తన్నండ
లేక్షణవ్రతధారిణః, హిరణ్యశ్శక్తుకేశాదియుక్తం తన్నండలే స్థితమ్. ౨౫౦. భజంతి
కించ తత్రైకదేశినస్తు తదీక్షణమ్, కృత్వా సంపూజ్య పాద్యాచ్యైర్గురుశ్చనుశ్చంతి నా
న్యథా. ౨౫౧. కేచిత్తు తప్తహాహేన ఫాలే భుజయుగే తథా, వక్షస్థలే చ చిహ్నాని
మండలస్య విధాయ తే. ౨౫౨. అనుక్షణం మనస్యేవం ధ్యాయంతస్సంతుల్యపానకాః,
సర్వైరేతైరుపాస్యోఽయముక్తమంత్రో యతీశ్వర. ౨౫౩. శ్రుతయస్సంతి తన్నండల
స్తుతిప్రతిపాదికాః, బహ్వ్యుః పురుషసూక్తేఽసి భానురేవ నిరూపితః. ౨౫౪. సర్వవేద
నిరూప్యత్వాత్పురుషం కృష్ణసింగలమ్, ఇత్యాదిరుద్రమంత్రే పురుషశబ్దోఽసి తత్పరః.
౨౫౫. అరుణః సూర్యభానూ చ చంద్రస్తపన ఏవ చ, మిత్రో హిరణ్యకేతాశ్చ
రవ్యర్యమగభస్తయః. ౨౫౬. విష్ణుర్దివాకరశ్చేతి సంప్రాక్తాదిత్య మధ్యగః, విష్ణురుక్త
స్తతో విష్ణుస్సనివాస్తీ న చావరః. ౨౫౭. ఆదిత్యానా మహం విష్ణు ర్జ్యోతిషాం రవి
రంశుమాన్, ఇతి కృష్ణేన సంప్రాక్తం కించ బ్రహ్మాదికా విభోః. ౨౫౮. సూర్యాదేవ
సముత్పన్నాస్తస్మాత్పరైర్దుముత్సభిః, ఆయమేవ సమారాధ్య ఇతి ప్రాక్తః పరో
గురుః. ౨౫౯. ఉవాచ శృణు భో మూఢ దివాకరపచో మమ, చంద్రమా మనసో
జాతస్సూర్యస్తస్య తు చక్షుషః. ౨౬౦. ఇతి వేదేన జన్యత్వం యస్మ్యైక్తం తదనిత్య
తా, తర్కసిద్ధాంతతోఽనిత్యే బ్రహ్మతా కథ మాగతా. ౨౬౧. సూర్యనిష్ఠపరబ్రహ్మ
బోధికాశ్శ్రుతయస్తు తాః, జగదీశాజ్ఞయా సూర్యో భ్రమతీతి శ్రుతం స్ఫుటమ్.
౨౬౨. భీషన్తా ద్వితః పవతే భీషాదేతి సూర్యః, భీషన్తాదగ్నిశ్చేంద్రశ్చ మృత్యు
ర్థావతి పంచమః. ౨౬౩. న యత్ర సూర్యో భాతి న చంద్రకారకం సేమా విద్యుతో
భాంతి కుతోఽయమగ్నిః, తమేవ భాంతమనుభాతి సర్వం యస్య భాసా సర్వమిదం
విభాతి. ౨౬౪. ఇతి శ్రుత్యా పరేశస్య భాసా భానం ప్రకీర్తితమ్, సూర్యాదేస్తు
తథా ప్రాక్తా జ్యోతి శ్శాస్త్రేఽప్యనిత్యతా. ౨౬౫. శృష్టిస్సరోజాసనవాసరాదా
వియచ్ఛరాణాం విలయస్తదస్తే, ఆద్యంతకాలస్య చ కల్ప ఉక్తః కల్పద్వయం తద్దీప
సం విరించే. ౨౬౬. ఏవం భూతస్య సూర్యస్య జనకత్వం త్వయేరితమ్, బ్రహ్మాదికస్య
తస్మాత్తే విద్యా త్వత్వంతోభనా. ౨౬౭. తస్మాదేకః పరాత్తైవ సూర్యభో నిగమైస్తుతః,

తతః పాపం దచివన్నని విహాయాచారతత్పరాః. ౨౬౮. శుద్ధాద్వైతస్య బోధేన ముక్తా
భవథ భో ద్విజాః, ఇత్యుక్తాస్తే గురుం సత్వా సర్వే తచ్చివ్యతాం గతాః. ౨౬౯. తత
స్తత్రాగతైర్విప్రైస్సర్వైర్విరసి యతీశ్వరః, సభాజితో యయా తస్మాద్వాదయారాశాంజయే
చ్ఛయా. ౨౭౦. శిష్యేషా త్రిసహస్రేషా కేచిత్తం శంఖపూరణైః, కేచిద్వాద్యవిశే
షైశ్చ కేచిత్తాలైశ్శుభోక్తిభిః. ౨౭౧. కేచిద్బంటానివాదైశ్చ కరతాశ్చైశ్చ కేచన,
కేచిద్వ్యజనవాతైశ్చ పిచ్ఛవాతైశ్చ కేచన. ౨౭౨. సమర్పయంతి సంన్యస్తసుఖదుఃఖం
యతీశ్వరం, తత్తద్దేశగతా విప్రా దృష్ట్వా తచ్చివ్యతాం గతాః. ౨౭౩. ఏవం ప్రతి
దినం గత్వా తత్రతత్రాగతాః ద్విజాః, కుచుతస్థాః పరానందభాజః కృత్వా శుభో
క్తిభిః. ౨౭౪. పురం గణపరం ప్రాప గణపత్యాశ్రమం శుభమ్, తత్ర నద్యాం హి
కాముద్యాం స్నాత్వా విఘ్నేశమవ్యయమ్. ౨౭౫. సంపూజ్య యతిరాట్ తత్ర మాన
మాన సహస్సుగైః, పద్మపాదముఖాశ్శిష్యాః పంచపూజాపరాయణాః. ౨౭౬. దిగ్గజా
ఇతి విఖ్యాతాః పరవిద్యా ప్రభేదినః, పరపక్షహరోద్యుక్తపంచసః ప్రాధవాదినః. ౨౭౭.
తద్వాక్యం శిరసా గృహ్య శిష్యౌఽన్యః పురజిద్బలః, నియతస్సర్వశిష్యాణాం పాకాదిషు
చ కర్తసు. ౨౭౮. సమర్పయన్తురుం భిక్షాం దత్వా లబ్ధై పరాత్మనే, పద్మపాదస్తథా
స్యేషాం శిష్యాణాం వర్తనైర్మతమ్. ౨౭౯. ఆదవాదోజనం నిత్యం బ్రహ్మేర్పణ
మితి స్మరన్, సాయంతనే గురుం శిష్యాస్తమాచార్యశిరోమణిమ్. ౨౮౦. ద్విపద్ధా
తం నమస్కృత్య ధక్కాతాలకరాశ్శివమ్, స్తుపంతో నృత్యమాచమ్రః పరేశం
సచ్చిదద్యయమ్. ౨౮౧. ప్రపూర్ణం బ్రహ్మహం నిఖిలజనకం బుద్ధినిహితం చిదానందం
సత్యం సకలజగదాధారమమలమ్, అగమ్యం వాగాద్యైస్సుజితకర్తైర్జాతమనమైస్సు
నిర్వాణం లభ్యా యదిహ న పునస్సంస్మరిరయః. ౨౮౨. జల్పంత ఏవం బహుధా
సున్యత్యం కుర్వంత ఆచార్యసమీపసంస్థాః, ప్రీతిం గతాస్తస్మదుదారచిత్తా హర్షేణ
యంతా నిఖిలా విశేయాః. ౨౮౩. ఏవమానందసంతుష్టమాచార్యం సేవకానపి,
తత్పట్టణద్విజాః ప్రేక్ష్య కిమేతదితి చాబ్రువన్. ౨౮౪. న హి యాష్టన్నతం సమ్య
గివ భూతి హి వశ్యతామ్, ఆకాశవన్నిరాలంబమద్వయం బ్రహ్మ కేవలమ్. ౨౮౫.
మనోవాగాదివృత్తీనామగోచరతరం పరమ్, కథమజ్ఞోబఘోధాయ యోగ్యం స్వా
న్తతమీదృశమ్. ౨౮౬. తత్త్యక్త్వా ఽన్తస్తతం సమ్యగాచరం తు శుభాత్తయే, గాణ
పత్యమితి ఖ్యాతం పద్మిర్యేదైస్సమన్వితమ్. ౨౮౭. సమస్తవేదతాత్పర్యైస్తదే
వ హి సమీరితమ్, తదాచరతమత్యంతశాంతిదం మోక్షదం సృణామ్. ౨౮౮. తుండై
కదంతచివన్నభ్యం చిహ్నితం శక్తిసంయంతమ్, మహాగణపతిం యస్తు సదా భ్యాయత్య

సన్యధీః. ౨౮౯. తన్మూలమంత్రపఠనపరస్పక్ బ్రాహ్మణోత్తమః, యోవర్తతే సవివాత్ర
మోక్షభాగ్యవతి ధృవమ్. ౨౯౦. ధ్యేయో వల్లభయా చ చంద్రకళయా ౨౨శ్లిష్టో
జ్వలన్భూషయా విశ్వోత్పత్తివిపత్తిసంస్థితకరో ౨విఘ్నో విశిష్టార్థః, ఇత్యేవం గణనా
యకః ఖలు జగత్సృష్ట్యాదికరేరితో యుక్తం చైతదబాదికస్య విలయే ౨ప్యస్తిక్
స్థితే హిశ్వరే. ౨౯౧. ఆసీద్గణపతిస్తేవక ఇతి శ్రుత్యా ప్రకీర్తితః, బ్రహ్మదికగణే
శోఽయం తస్మాదఖిలకారణమ్. ౨౯౨. తన్మాయయా విరచితా బ్రహ్మద్యా జగదీ
శ్వరాః, ఇత్యుక్త ఆహ భో మూఢ గజాస్యః కారణం కథమ్. ౨౯౩. కించ రుద్ర
సుతత్వేన ప్రసిద్ధః కారణం పితృః, కథం భవేదతో బ్రహ్మకారణం శ్రుతిమానతః.
౨౯౪. బ్రహ్మవా ఇదమిత్యాది వాక్యతస్త్వత్సమీరితమ్, వాక్యం బ్రహ్మవరం
నేయమిత్యుక్తిః గిరిజాసుతః. ౨౯౫. ఉవాచ పునరాచార్యం సత్యమేతద్దయా
౨స్తు తే, తథాభ్యంకేన శూన్యో ఽయం పుమాన్ దేవస్య సన్నిధౌ. ౨౯౬. గంతుం
యోగ్యః కథం భూయాత్సేవ్యస్తస్య యతిపుంగవ, ఇత్యుక్తక్రీడుదాచార్యః ప్రాహ
మూఢమతే శృణు. ౨౯౭. బ్రాహ్మణస్య పతే జన్మ శిఖాదేచ్చ విధారణమ్, వేదోత్త
కర్త నిష్కత్వం విప్రత్వం సముదాహృతమ్. ౨౯౮. ఏతావతా భవేద్విప్రః కృతకృత్య
స్తతోఽస్య తు, పాషండమాత్ర మేవాస్తి తత్తచ్చిహ్నస్య ధారణమ్. ౨౯౯. వేదేన హి
విరుద్ధం యత్పురాణేషు చ నిందితం, న తత్కాన్యం ప్రవృత్తేన మోక్షస్యాగ్ధే విచీనా.
౩౦౦. కించ హేమనిధే చక్రే మూలాధారే చతుర్థతే, గణేశో ఽస్తి తథా చక్రే
స్వాధిష్ఠానకసంజ్ఞకే. ౩౦౧. పద్మతే విద్రుమాకారే బ్రహ్మస్తి మణిపూరకే, ద్విపంచ
దశసంయుక్తే నీలవర్ణే స్థితో హరిః. ౩౦౨. ద్విపద్మీస్తు దళైర్యుక్తే ౨నాహతే సింగశే
స్థితః, రుద్రో భూతపతి ర్దేవో జీవాత్తా ధూమ్రపర్ణకే. ౩౦౩. విశుద్ధే ద్వ్యుప్తభి
ర్యుక్తే దళైరాక్షాభిధే తథా, సహస్రదశసంయుక్తే చక్రే కర్పూరపర్ణకే. ౩౦౪.
వరమాత్తా స్థితస్తస్మాదేహ ఏవ వ్యవస్థితః, గణేశస్తస్య చిహ్నాన న ప్రయోజన
మణ్విపి. ౩౦౫. తథాచాక్షాభిధే చక్రే సర్వగో ౨పి వ్యవస్థితః, సర్వాస్సంప్రేర
యిత్యా హి స్వయం సాక్షీ హి నిర్గుణః. ౩౦౬. సచ్చిదానందరూపో ౨సా సర్వాతీ
తోఽభిహోత్తమః, సమ్యగ్గోదేవు సంప్రాక్తస్తం పరేశం విచింతయ. ౩౦౭. ముక్తా
భవిష్యసీత్యుక్తస్సగణశ్శిష్యతాం గతః, త్యక్తచిహ్నో గురోస్తస్య శంకరస్య మహా
త్మనః. ౩౦౮. పంచపూజాపరో నిత్యం పంచయజ్ఞపరాయణః, గురుశుక్రాదజానక
స్సమభూద్గిరిజాసుతః. ౩౦౯. ఆగత్యాన్యో హరిద్రాగణపతి మతవాదీ గురుం తం
జగద బ్రహ్మాదీనాం గణానామధిపతిమమరేశోబదేష్టాదికానామ్, అదేష్టారం కథి

నాం సలిజజపతిం శ్రేష్ఠరాజం వరేశం ధ్యాయేమేత్యాదివేదో వదతి యతిపతే
 సర్వకార్యేషు పూజ్యమ్. 3౧౦. తస్మాద్దేవాదిభిస్సర్వైః సంపూజ్యో ఽయం గణే
 శ్వరః, ధ్యానమస్య తు సంప్రాక్తం స్కాం దే సమ్యగ్యతీశ్వర. 3౧౧. పీతాంబరధరం
 దేవం పీతయజ్ఞోపవీతినమ్, చతుర్భుజం త్రినయనం హరిద్రాలసదాననమ్. 3౧౨.
 పాశాంకుశధరం దేవం దండాభయకరాంబుజమ్, వీవం యః పూజయేద్దేవం న ముక్తో
 నాత్ర సంశయః. 3౧3. జగత్కూరణమేవాయం బ్రహ్మాద్యా అంశరూపిణః, అస్మా
 దేవ సముత్పన్నాస్తస్మాత్సర్వపీతామహమ్. 3౧౪. విఘ్నేశానం భవంతోఽపి భజం
 తు జగదీశ్వరమ్, తుండాకారేణ లోహేనైకదంతాకారకేణ చ. 3౧౫. సంతప్తేనాం
 కిత నైవ ముక్తిరస్తి భుజద్వయే, ఇత్యుక్త ఆహ సర్వజ్ఞో గురుస్తం కరుణానిధిః.
 3౧౬. ఆస్త్రేవం పరమాత్మైవ జగత్కూర్తా త్వయేరితః, గణాధిపతిశబ్దేన సర్వనామా
 మహేశ్వరః. 3౧౭. అంశాంశినోరభేదేన రుద్రపుత్రోఽపి చ స్వయమ్, సంభవ
 త్యేవ సర్వాత్మా సర్వవిఘ్ననివారకః. 3౧౮. ఉపాసనీయ ఏవాయం నిఖలైరస్తు
 సర్వదః, కించ విప్రైర్దేశికాద్యాః పంచ పూత్యా ముముక్షుభిః. 3౧౯. కింతు తుండా
 దిచిన్నాస్య ధారణం సంవిరుద్యతే, వేదేన చ పురాణేన తస్మాచ్ఛిన్నం విహాయ భోః.
 3౨౦. పంచపూజాదిసంపన్నో ఽచైవ్యతనిష్ఠో విమోక్ష్యతే, ఏవముక్తో గురుం న త్వా
 ద్విషద్ధా తత్కృతాక్షతః. 3౨౧. పవిత్రతాం గతో ధ్యాయంస్తమేవ పరమం
 గురుమ్, పంచపూజాదికం కర్వంతుభూమపామితం ద్విజః. 3౨౨. తతో గణకుమా
 రాభ్యో నిరస్తే ఽన్యస్సమాగతః, ఆచార్యమాహ హేరంబసుతస్తం పరమం గురుమ్.
 3౨౩. మహాగణపతీస్త్రేవం హరిద్రాగణపస్య చ, ఉచ్ఛిష్టగణపస్యైకం నవసీతగో
 శితుః. 3౨౪. మతమేకం తథా స్వర్ణగణపస్యైకమిరికమ్, సంతానగణపస్యైక
 మాగమే శైవసంజ్ఞికే. 3౨౫. ఉచ్ఛిష్టగణపస్యాహముపాసనపరాయణః, ఉచ్ఛిష్టగ
 ణపః ప్రోక్తో వామాంగేనాపలంబనాత్. 3౨౬. చతుర్భుజం త్రినయనం పాశాంకు
 శగదాభయమ్, తుండాగ్రతీవ్రమధుకం గణనాథమహం భజే. 3౨౭. మహాపీతా
 వజ్రం తం వామాంగపరిసంస్థితమ్, దేవీమాలింగ్య చుంబంతం స్పృశంస్తుండేన వై
 గమ్. 3౨౮. ఇతి ధ్యానం హి సంప్రాక్తం తస్మాద్భుక్తం తు చింతనమ్, జీవేశయో
 రివైక్యస్య తయోస్తు యతినాయక. 3౨౯. కుంకుమాంకితఫాలాఽహం భశో మాః
 ద్వయే స్థితః, ఉచ్ఛాధీనాని కర్తాణి కృత్వా దేవం భజేనదా. 3౩౦. ఏతత్సమ
 రుతం నాస్తీత్యేవం మత్వా ఽతిహృష్టభీః, సంఘోఽస్మి యతే కించ భర్తో ఽస్తు
 స్త్విహ మతే నృణామ్. 3౩౧. సర్వేహిమేక ఏవైక జాతిత్వాత్తద్వదేవ హి

సమస్తా యోషితస్తేహం తాసాం చైవ వియోగతః. 33౨. సంయోగతశ్చ నో
 దోషః కశ్చిదస్తి యతీశ్వర, ఆయమేవ పరివర్త్యస్యా ఇతి నాస్తి నియామకః,
 333. అన్యోన్యసంగజానందప్రాప్తిరేవ విముక్తతా, ఆనందాత్మా గణేశో ౭యం
 తదంశాః పద్మజాదయః. 33౪. అంశాంశీరభేదస్తు వేదే సమ్యక్ప్రకీర్తితః, గణే
 భ్యో గణపేభ్యశ్చ సమ ఇత్యాదినా యతే. 33౫. రుద్రస్తు గణపాతైవ స త్వన్యో
 మునిపుంగవ, స కర్మణేతి హి శ్రుత్యా కర్మ నో మోక్షకారణమ్. 33౬. కింతు
 త్యాగస్సహిష్ణుత్వముఖైర్యుక్తస్సమిరితః, ద్వంద్వతా పుణ్యపాపాదావప్యస్తి హి మతే
 మమ. 33౭. అనుకూలమిదం తస్మాదేతదేవ ముముక్షుభిః, సేవ్యమిత్సుక్త ఆచార్యస్త
 మువాచ యతీశ్వరః. 33౮. సురాం నైవ పితౄన్నైవ వరభార్యాం సమాపున్నయాత్,
 ఇత్యాదిబహుభిశ్చేదవచోభిన్నందితం మతే. 3౩౯. గృహ్యతే యత్ర తత్త్యాజ్యం
 దూరతస్సుఖకాంక్షీభిః, స కర్మణేత్యాదికా తు శ్రుతిస్తత్త్వవిదో యతేః. 3౪౦. సర్వ
 పాపవిహీనస్య బ్రూతే మోక్షం స పాపినః, సురాపానవరస్యాభ వరదారరతస్య చ.
 3౪౧. సురాపానాదినా ముక్తిం ప్రాప్నోమి ఇతి జల్పనమ్, దుఃఖదం దౌష్ట్యమేవాస్తి
 త్యక్త్వా తస్మాదిదం మతమ్. 3౪౨. విప్రాణాం వాక్యతస్తేహం ప్రసాదేన వినిష్క్రృతిమ్,
 విధాయ మోక్షమార్గస్థాః పంచపూజాపరాయణాః. 3౪౩. పంచయజ్ఞాదినిరతా
 మూలాధారాదిచక్రకే, సంధ్యాయంతో గణేశాదీనజపామంత్రతత్పరాః. 3౪౪. తద్దేవ
 ధ్యానతో ముక్తా భవిష్యథ స సంశయః, ఏవముక్తాస్తథా చక్ర వైరంబుతపూర్వకాః.
 3౪౫. ఆగత్యాథ గురుం ప్రోచురవశిష్టాస్త్రయో ౭పి తే, స్వామిశ్చేతజ్జగత్సర్వం గణ
 పత్యాత్మనా వయమ్. 3౪౬. చింతయామో విమోక్షాయ పూజ్యం సర్వైశ్శుభార్థిభిః,
 తస్మాద్దాషితవంతో వై కథమేతన్మతత్రయమ్. 3౪౭. భవంత ఇతి సంప్రాక్తస్మా
 నాహ యతిపుంగవః, మూఢా యూయం తతశ్చాస్త్రతత్త్వం శృణుత నిశ్చితమ్.
 3౪౮. పురుషాధిష్ఠితాయాః ప్రకృతేరాదౌ మహాసభూత్, తతో ౭హంకార
 ఉత్పన్నస్త్రగుణాత్మా స వివ హి. 3౪౯. రుద్రవిష్ణువిరాటా ౭భూతత్ర రుద్రస్య
 నూనవః, గణేశశ్చ కుమారశ్చ తైరవశ్చేతి విశ్రుతాః. 3౫౦. స్వస్వాధికారని
 ర్వాహే తత్పరాః పూజ్యతాం గతాః, తస్మాద్విప్రైర్గణేశాద్యాస్తతచ్ఛక్రేషు
 సంస్థితాః. 3౫౧. చింతనీయాః ప్రయత్నేన తదశక్తౌ తు దేవతాః, పంచ పూజ్యా
 మహేశాద్యా ఇత్యుక్తాస్తే పరం గురుమ్. 3౫౨. వీరభద్రాదయో నత్వా త్యక్తచిహ్న
 స్సుఖీమృతామ్, గతాస్తే పంచపూజాదిరతా అచైవ తవాదినః. 3౫౩. తదేతత్సంక్షిప్త్యా

జగామ కాంచీం నగరిం హస్తగిరే ర్నితంబకాంచీమ్. ౪. సురథామ
స తత్ర కారయిత్వా పరవిద్యాచరణానుసారి చిత్రమ్, అపవార్య చ
తాంత్రికానతానీద్భగవత్యాశ్శ్రుతిసంమతాం సపర్యామ్. ౫. నిజ
పాదసరోజనేవనాద్యై వినయేన స్వయమాగతానథాంధ్రాః, అనుగృ

క్తం స్వవశఇత్యాదినా. ౪. తత్ర కాంచ్యాం పరవిద్యాచరణానుసారి చిత్రం దేవమం
దిరం కారయిత్వా తాంత్రికాంశ్చ వినివార్య శ్రుతిసంమతాం భగవత్యాః పూజాం
స శ్రీశంకరాచార్యో విస్తారితవానిశ్శుద్ధః. (అత్రేదమవధేయం) 'పరమగురుః శ్రీశంకరా
చార్యో యత్ర కిల మహాదేవః స్వకీయపృథివీమూర్త్యా ౭౭విరూపశలింగరూపే
'ణాంబరేశ ఇతి ప్రసిద్ధ్యా వర్తతే తస్మిన్ కాంచీనగరే మాసమాత్రం స్థిత్యా శంకర
ప్రతిష్ఠాపూర్వకం శివకాంచీతి పట్టణం నిర్తాయ తత్ప్రాక్ ఆవిరూపితవిష్ణుం వరద
రాజం సమాశ్రిత్య తత్ర విష్ణుకాంచీతి పట్టణం నిర్తాయ తత్సేవార్థం బ్రాహ్మణాదీననే
కభక్తజనాన్సంపాద్య తానపి శుద్ధాదైవశిష్యస్త్రీనేవ సర్వవేదాంతతాత్పర్యసిద్ధాం
శ్చకార. తతస్తద్దేశవాసినస్సర్వే తామ్రపట్టితటాదాగత్య పరమగురుం నత్యేద
మూచుః. హేస్వామిన్నస్మిం ట్లాకే దేహాదిభేదస్య ప్రత్యక్షత్వాత్పరలోకేఽపి
తత్తత్కర్తృణా తత్తదుపాసనయా చ తత్తట్లాకప్రాప్తిశ్రవణాచ్చ భేద ఏవ సత్యవద్భా
వీతి పుష్టః ఆచార్య ఉవాచ—భో ద్విజాః పరమార్థతత్త్వమవిదిత్యేదముక్తం భవద్విభి.
“యత్ర త్వస్య పరమాత్మేవాభూత్తలేన కం వశ్యే” దితి శ్రుతిభిస్తత్త్వవిజ్ఞానా
గ్నిదగ్ధపాపవంజరస్య ముక్తిదకాయాం భేదాభావప్రతిపాదనాత్. “తత్సృష్ట్యై
తదేవాను ప్రావిశత్ అనేన జీవేనాత్మనా ౭నుప్రవిశ్య నామరూపేవ్యాకరచాణీ”త్యా
దిశాస్త్రతాత్పర్యేణ జగత్కర్తృత్వేనా ఏవ జీవరూపేణ జగదంతఃప్రవేశావగమా
చ్చ. కించ “కలి దేవా” ఇత్యుపక్రమ్య త్రయశ్చ శ్రీచ శతా త్రయశ్చ శ్రీచ
సహస్రేతి దేవానేకతామభిధాయాంతర్భావక్రమేణ ఏకో దేవ ఇతి ప్రాణ ఇతి సబ్ర
హ్మేతి బ్రహ్మణ ఏవానేకత్వం ప్రదర్శితం. “బహుస్యాం ప్రజాయేయ”త్యాదిశ్రుతి
చ భోక్తృభోగ్యాత్కనకలస్యాపి ప్రపంచస్య పరమాత్మరూపతా ప్రతిపాదితా. తస్మాత్స
ర్వజ్ఞం నిత్యశుద్ధముద్ధముక్తస్వభావం సకలవిపర్తాధిపానం బ్రహ్మ ముముక్షుభిరుపాస
నీయం. తస్మాద్భవంతోఽసి జీవపరమాత్మభేదం దేవతాభేదం చ విహాయ శుద్ధా
దైవతబ్రహ్మోపాసనయా ముక్తా భవభేతి సమ్యగుపదిష్టాః కాంచీతామ్రపట్టి దేశవా
సినశ్శుద్ధాదైవతవిద్యుక్తా బభూవురితి. ౫. ఏతదేవ సంగ్రహేణాహ-ఆథ నిజపాద
సరోజనేవనార్థం వినయేన స్వయమాగతాః ఆంధ్రదేశీయాననుగృహ్య స పేంకటా

హ్య స వేంకటాచలేశం ప్రణిపత్యాప విదర్భరాజధానీమ్. ౬. అభి
గమ్య స భక్తిపూర్వమస్యాం కృతపూజః క్రథతైశికేశ్వరేణ, నిజ
శిష్యనిరస్తదుష్టబుద్ధీన్వ్యధధాదైభిరవతంత్రసావలంబాత్. ౭. అభి
వాద్యవిదర్భరాడవాదీదథ కర్ణాటవసుంధరామియాసుమ్, భగవన్భూహు
భిః కపాలిజాలైస్సహి దేశో భవతామగమ్యరూపః. ౮. న హి తే భగ
వద్యశస్సహంతే నిహితేర్ష్యాః శ్రుతిషు బ్రవీమ్యతో ౭హమ్, అహితే
జగతాం సముత్సహంతే మహతేషు ప్రతిపక్షతాం వహంతే. ౯. ఇతి
వాదినీ భూమిపే సుధన్వా యతిరాజం నిజగావధిజ్యధన్వా, మయి
తిష్ఠతి కిం భయం పరేభ్యస్తవ భక్తే యతినాథ పామరేభ్యః. ౧౦.
అథ తీర్థకరాగ్రణీః ప్రతస్థే కిలకాపాలికజాలకం విజేతుమ్, నిశమయ్య
తమాగతం సమాగాత్మకీచో నామ కపాలిదేశికాగ్ర్యః. ౧౧. పితృ
కాననభస్సనానులిప్తః కరసంప్రాప్తకరోటిరాత్తశూలః, సహితో బహు
భిస్సృతుల్యవేషైస్స ఇతి స్తాహ మహామనాస్సగర్వః. ౧౨. భసితం
ధృతమిత్యదస్తు యుక్తం శుచి సంత్యజ్య శిరఃకపాలమేతత్, వహ
ధాశుచి ఖర్పరం కిమర్థం న కథంకారముపాస్యతే కపాలీ. ౧౩. నరశీ

చలేశం ప్రణిపత్య విదర్భరాజధానీం ప్రాప. ౬. క్రథతైశికేశ్వరేణ భక్తిపూర్వమభిగ
మ్యాం విదర్భరాజధాన్యాం కృతపూజస్స ధైరవతంత్రేణ సావలంబావలంబస
హితాన్నిజశిష్యైర్నిరస్తా దుష్టబుద్ధిర్యేహం తథాభూతాన్వ్యధధాత్. ౭. అథ
కర్ణాటభూమిం గంతుమిచ్ఛమభివాద్య విదర్భరాడుక్తవాత్. హే భగవన్ స హి
దేశో బహుభిః కాపాలికైర్భవతామగమ్యరూపః. ౮. యతస్థే కాపాలికాః భగవ
ద్యశో న సహంతే యతశ్చ శ్రుతిషు నిహితా స్థాపితా ఈర్ష్యా యైస్తే యతశ్చ
జగతామహితే సముత్సహంతే సమ్యగుత్సాహాయక్తా భవంతి. యతశ్చ మహత్స
ప్రతిపక్షతాముద్వహంతే స్వీకుర్యంత్యశవివమహం బ్రవీమి. ౯. ఇత్యేవం విదరాభ
ధిపే వదతి సతి అధిజ్యధన్వా సుధన్వా యతిరాజం బభాషే హే యతినాథ మయి
తవ భక్తే తిష్ఠతి పామరేభ్యః పరేభ్యస్తవ కిమపి భయం నాస్తి. ౧౦. అథ శాస్త్ర
కరాగ్రణీః కాపాలికజాలకం విజేతుం స ఉజ్జయన్యాఖ్యపురం ప్రతస్థే. ౧౧. శ్చకా
నభస్సనా లిప్తాంగః కరసంప్రాప్తమనుష్యశిరః కపాలః. ౧౨. యద్భస్స ధృతమితీదం తు
యుక్తం పరం తు శుచి శిరఃకపాలమేతత్సరిత్యక్త్యాపవిత్రం మృన్మయఖర్పరం కిమ
ర్థం వహథ. కథంకారం కథం కపాలీ ధైరవో భవద్విరోధాస్యథే. ౧౩. రుధిరాక్షై

ర్షకుశేశయైరకృత్వా దుధిరాక్తైర్నధునా చ ధైరవార్చామ్, ఉమయా
సమయా సరోరుహాఃక్యై కథమాశ్లిష్టవపుర్దుదం ప్రయాయాత్. ౧౪.
ఇతి జల్పతి ధైరవగమానాం హృదయం కాపురుషేతి తం వినింద్య,
నిరవాసయదాత్మ విత్సమాజాత్పురుషై స్సైన్వరధికారిభిస్సుధన్వా. ౧౫.
భృకుటికుటిలాననశ్చలోష్ఠస్థితముద్యమ్య పరశ్వధం స మూర్ఖః, భవ
తాం న శిరాంసి చేద్విభింద్యాం క్రకచో నాహమితి బ్రువన్నయా
సీత్. ౧౬. రుషితాని కపాలినాం కులాని ప్రశయాంభోధరభీకరారవాణి,
అమునా ప్రహితాన్యతిప్రసంఖ్యాన్యభియాతాని సముద్యతాయుధాని.
౧౭. అథ విప్రకులం భయాకులం తద్ద్రితమాలోక్య మహారథస్సు
ధన్వా, కుపితః కవచీ రథీ నిషంగీ ధనురాదాయ యయా శరాన్ని
ముంచన్. ౧౮. అవనీభృతి యోధయత్యరీంస్తాం స్త్వరయైకత్ర తతో
ఽన్యతో నియుక్తాః, క్రకచేన వధాయ భూసురాణాం ద్రుతమానే
దురుదాయుధాస్సహస్రమ్. ౧౯. అవలోక్య కపాలిసంఘమారాచ్ఛ
మనాసీకనికాశమాపతంతమ్, వ్యథితాః ప్రతిపేదిరే శరణ్యం శరణం

ర్షురశిరోలక్షణకమలైర్జ్యేన చ ధైరవార్చామలభ్యా కపాలీ ధైరవః స్వరమా
నయా కమలాఃక్యై ఉమయా ఆశ్లిష్టవపుర్దుదం కథం ప్రాప్నుయాత్. ౧౪. ఇత్యేవం
క్రకచే ధైరవగమానాం హృదయం జల్పతి సతి హేమత్సితపురుషేతి తం వినింద్య
స్వీయైరధికారిభిస్సుధన్వా ఆత్మవిదాం సమాజాద్భహిశ్చకార. ౧౫. సితం పర
శ్వధముద్యమ్య భవతాం శిరాంసి న విభిన్ద్యాం చేత్తర్హి క్రకచో నాహమితి
బ్రువన్నయాసీత్. ౧౬. ప్రశయాంభోధరవధ్ధయంకరః శబ్దో యేషాం అమునా
క్రకచేన ప్రేషితాని అప్రగణితాని కపాలినాం కులాని కుపితాని సముద్యతాయుధాని
అభియాతాని. ౧౭. అథ లేహమభిగమనానంతరం తద్విప్రకులం భయేన వ్యాకుల
మాలోక్య ఝడితి కుపితస్సుధన్వా ధనురాదాయ బాణాన్నిముంచన్యయా. ౧౮.
త్వరయా తానరీనేకత్ర భూమిపే సుధన్వని యోధయతి సతి అన్యతో బ్రాహ్మణా
నాం వధాయ క్రకచేన నియుక్తాస్సహస్రసంఖ్యా ఉదాయుధా ద్రుతమానేడుః
ఆయయుః. ౧౯. యతిస్సైన్యసమీపమాపతంతం కపాలిసంఘం దూరాదవలోక్య
వ్యథితా భూసురేంద్రాశ్శరణ్యం శరణయోగ్యం శ్రీశంకరం యోగినం శరణం ప్రపే

శంకరయోగినం ద్విజేంద్రాః. ౧౦. అసితోమరపట్టిశ త్రిశూలైః ప్రజి
ఘాంసూన్మృశముష్టితాట్టహాసాన్, యతిరాట్ స చకార భస్మ
సాత్తాన్నిజహంకారభువాఽగ్నినా ఊణేన. ౧౧. నృపతిశ్చ శరై
స్సువర్ణపుంభైర్వినికృతైః ప్రతిపక్షవక్త్రపద్భైః, రణరంగభువం సహ
స్రసంఘై స్సుమలంకృత్య ముదాగమస్తునీంద్రమ్. ౧౨. తదను క్రకచో
హతాన్స్వకీయానరుజాంశ్చ ద్విజపుంగవానుదీక్ష్య, అతిమాత్రవి
దూయమానచేతా యతిరాజస్య సమీపమాప భూయః. ౧౩. కుమ
తాశ్రయ పశ్య మే ప్రభావం ఫలమాప్స్యస్యధునైవ కర్తవ్యో ౭స్య,
ఇతి హస్తతలే దధత్కపాలం ఊణమధ్యాయదసా నిమిల్య నేత్రే.
౧౪. సురయా పరిపూరితం కిపాలం యుటితి ధ్యాయతి భైరవాగ
మజ్జే, స నివీయ తదర్థమర్థమస్యా నిఃసాధార స్తరతి స్త భైరవం చ.
౧౫. అథ మర్త్యశిరఃకపాలమాలీ జ్వలనజ్వాలజటాచ్ఛటాస్త్రశూలీ,
వికటప్రకటాట్టహాసశాలీ పురతః ప్రాదురభూన్తహాకపాలీ. ౧౬. తవ
భక్తజనద్రుహం దృశా సంజహి దేవేతి కపాలినా నియుక్తః, కథ
మాత్తని మే ౭పరాధ్యనీతి క్రకచన్యైవ శిరో జహార యుష్టః. ౧౭.
యతినామృషభేణ సంస్తుతస్సన్నయమంతర్ధిమవాప దేవవర్యః, అఖిలే
౭పి ఖిలే కులే ఖిలానామముమానర్పురలం ద్విజాః ప్రహృష్టాః. ౧౮.

దిశే. ౧౦. నిజహంకారప్రసూతేన పహ్నినా. ౧౧. నృపతిశ్చ సువర్ణపుంభైః శరైర్విచ్ఛి
న్నైః ప్రతిపక్షిణాం ముఖపద్భైః ప్రసంఘైః రణభూమిం సమలంకృత్య ముదా
మునీంద్రమగమత్. ౧౨. అతిమాత్రమత్యంతం విదూయమానం వీడ్వమానం చిత్తం
యస్య సః. ౧౩. అసౌ క్రకచో నేత్రే నిమిల్య ఊణమాత్రం ధ్యానం కృతవాన్. ౧౪.
భైరవాగమజ్జే క్రకచే ధ్యాయతి సతి సురయా మద్యేన కపాలం పరిపూరితం పరి
పూర్ణమభూత్త తస్యాః సురాయా అర్థం స క్రకచస్సమ్యక్సీత్వా తస్యాః సురాయా
అర్థం నిదధార స్థాపయామాన చ పునర్భైరవం స్తరతి స్త. ౧౫. అథ భైరవస్వరూప
స్తరణానస్తరం పహ్నిజ్వాలాసప్తకానాం జటానాం ఛటానమూహో యస్య స మహా
కపాలీ భైరవః. ౧౬. హేదేవ తవ భక్తజనద్రుహం దృష్ట్వా సంజహీతి కపాలినా
క్రకచేన నియుక్తః భైరవస్తత్త్వవిదో మమాత్మత్వాన్తదవతారత్వాద్వా కథం
మమాత్మని శ్రీశంకరే ఆపరాధ్యనీతి యుష్టః తన్యైవ శిరో జహార. ౧౭. ఖిలానామఖిలే
౭పి కులే ఉచ్ఛిన్నే సతి ప్రహృష్టాః ద్విజా అముం శ్రీశంకరమానర్పుర. అత్రేదమవ
ధేయం. "సంహారభైరవం నత్వా నమాసీనః కిలాబ్రవీత్, స్వామిన్వేదేషు కాస్త్రేషు

ప్రరాజేషు చ కర్మయత్. ౧. ప్రతిపాదితమస్తీహ తత్కర్తవ్యం హి ధర్మతః, విప్రా
 నాం కర్మణా ధర్మస్సాధ్యస్సాధ్యదితి మే మతమ్. ౨. ధర్మేణ సర్వపాపాఘ్నో నాశం
 మూతి శుచిప్రతాత్, పాపసంఘే తథా నష్టే మనశ్శుద్ధిః ప్రజాయతే. ౩. శుద్ధే మనసి
 ధర్మోత్తమాత్కారో భవత్ఫలమ్, వివం సదసి సర్వేషాం బ్రహ్మణానాం మయేరితః.
 ౪. త్వద్భక్తస్సహసాపాది దుష్టయంతి పరంపరామ్, ఏతస్మిన్చితమిత్యుగ్రో మచ్ఛి
 ప్ర్యే స్తాడితస్స తు. ౫. అకరోదాగతం త్వాం తు మంత్రబీజపరాయణమ్, ఇతఃపరం
 ధ్వమేవైతత్సత్సత్సత్వం వివేచయ. ౬. ఇత్యుక్తో ధైరవః ప్రాహ విప్రదండార్థ
 మాగతః, శంకరస్తస్యం సదా పూజ్యస్సర్వవేదపదార్థభాక్. ౭. భవత్కృపం హి
 మత్కర్మ మయాఽసి చ కృతం హి తత్, లేషాం కాపాలికానాం తు బ్రహ్మణ్యా
 చారతాం భయ. ౮. వికలే తు కలా ప్రాప్తే లేషాం వృత్తిర్యథేస్థితా, బభూవ మంత్ర
 బద్ధో ఽనం ప్రత్యక్షో ఽస్మి న ధర్మతః. ౯. ఇత్యుక్త్వాంతర్దధే దేవః కాపాలికమ
 తామగాః, తద్వాక్యశ్రవణాద్భీతాః పరివ్రాటులశేభరమ్. ౧౦. సత్వా ద్వాద
 శథా సర్వే వటుకాద్యాస్సువిస్త్రితాః, స్వామిన్ మూఢా వయం యస్తాత్స్విలయా
 స్తాంశ్చ సాదరమ్. ౧౧. వివమాలాషినో దృష్ట్వా కరుణాపూర్ణవిగ్రహః, ఆజ్ఞాపయా
 మాన యతిశ్శిష్యాంస్తేషాం విశోధనే. ౧౨. పద్మపాదముఖాశ్శిష్యా శ్చక్రస్తా
 న్బ్రాహ్మణాధ్వగాః, ప్రాతస్సాన్వనరతాన్నిత్యం సంధ్యాకర్తృ దృఢప్రతాః. ౧౩.
 పంచపూజాపంచయజ్ఞపరాన్నిశ్చలమానసాః, పరం గురుం సమాశ్రిత్య తే ఽసి
 సచ్ఛిష్యతాం గతాః. ౧౪. తత్రాగత్య తతః కశ్చిత్కపాలీ దారుణాకృతిః, ప్రాహేదం
 న్యూనతా చేత్కాపాలికానాం మతే తదా. ౧౫. ఫలం కిమపి నాన్యత్ర విష్యతే
 వటుకాదయః, భభూవుస్సన్వితభ్రష్టా యత్తు తత్రాస్తి దూషణమ్. ౧౬. మహద్బ్రా
 హ్మణజాతిత్వం న మే జాత్యా ప్రయోజనమ్, కించ దేహస్య సర్వస్య భౌతికత్వాన్న
 కస్య చిత్. ౧౭. వక్తుం హి శక్యతే జాతిస్తస్మాత్సంకల్పితా త్వీయమ్, జాతిర్నాతః
 ప్రమాణం తత్కింతు జాతిద్వయం మతమ్. ౧౮. స్త్రీజాతిరేకా నరజాతిరన్యా
 తత్రాసి శ్రేష్ఠత్వముపాగతా ఽఽద్యా, ప్రాకట్యమానంద ఉపైతి యస్యాస్సంయో
 గతో ఽతో న విచార ఇద్యః. ౧౯. గమ్యా హీయం నైవ గమ్యేయమస్తి గచ్ఛే
 న్నాసావన్య భార్యామితీదమ్, వాక్యం నాంగీకర్తవ్యే టోషభావాద్యస్తాత్పర్యా
 స్ప్రియతామావ్రజంతి. ౨౦. ఆనందార్థం చర్మణశ్చర్మయోగం కర్వణ్ణః ప్రాప్ను
 యాత్కం హ్యనర్థమ్, జీవస్యాసౌ మోక్షవివాస్తి తృప్తిగురోవీత్యుప్తానందతో
 దర్శితాతః. ౨౧. ఆనందో యో వ్యక్తిమాయాతి సంగాత్తద్రూపా ఽసౌ ధైరవో

దేహపాలే, తస్య ప్రాప్తిరోక్ష ఇత్యేవ తత్త్వమిత్యుక్తశ్చిశంకరాచార్య ఆహ. ౨౨. ఉక్తం భోః కాపాలికేదం సుసమ్యక్ సత్యం వాచ్యం కస్య పుత్రీ త్వదీయా, మాతే త్యుక్తః ప్రాహ కాపాలికోఽసౌ స్వామిక్ మాతా దీక్షితస్యాస్తి పుత్రీ. ౨౩. దీక్షిత త్వమిదమాగతం కుతస్త్యత్పితృస్స తు జగాద భో యతే, తాలముఖ్యతరుగాం సురామ సావాహరన్త ను రసే విశేషతః. ౨౪. జ్ఞానవానసి న చ స్వయం సతాం పాతుమిచ్ఛతి పరం తు విక్రయే. శీలవాసత ఇయం సదా జనో దీక్షితం ఏదతి తస్య పుత్రికా. ౨౫. మాతృతామపగతా మమాత్మనో దేహమర్ఘ్య సుఖసాగరే జనాన్, ఆగతాన్ ఖలు సరాన్సదా ఒకరోత్సంప్లుతాన్సుఖలబ్ధయే యతే. ౨౬. ఉన్నతభైరవసమాఖ్యమిమం విబోధ తస్మాన్సుతం మమ పితాఽపి సురాకరోఽభూత్, తత్సన్నిధౌ స్థితిమపీహ సురా లభంతే నో మద్యగంధవిముఖా హి పలాయితాస్తే. ౨౭. తస్మాదేవం సత్కులే ఒహం ప్రసూతస్సమ్యక్సాక్ష్యోఽహం భవద్భిస్సభక్త్యా, ఇత్యుక్తోఽసౌ ప్రాహ కాపాలికత్వం గచ్ఛైత్తస్మాత్స్వేచ్ఛయా సంచరాతు. ౨౮. బ్రాహ్మణా న్నను సదుష్టమతస్థానేవ దండయతుమత్ర సమాగామ్, నేతరానత ఇతోఽయ మభాష్యో దూర ఆకు కరణీయ ఇతీతమ్. ౨౯. ప్రాదితా యతివరేణ వినేయా గృహ్య తస్య వచనం శిరసా తే, ప్రాత్యజన్తలమముం సువిదూరం శంకరం తు తత దూరత ఈక్ష్యే. ౩౦. చార్వాక ఇత్థం హ్యకరోద్విచారం మూర్ఖైర్జన్తై ర్వాస్తిప్త మిదం సమస్తమ్, దేహద్యుతీతాత్మ విబోధిస్తత్సంగద్ధతా మూఢతమత్వమస్యే. ౩౧. దుష్టా మతిర్నో భవితాఽపి తస్మాత్తథా పి తేహమయమగ్రచారీ, సన్న్యాసచానస్తి తు కశ్చిదేవ వివేకయుక్తో యది చేత్తదగ్రే. ౩౨. స్థాస్యామి నో చేదహమేమి శీఘ్రమేవం విచార్యాన్య సభాం ప్రవిశ్య, ఉవాచ తత్త్వం విచితం తవాస్తి తదా విముక్తేర్నద లక్షణం త్వమ్. ౩౩. ఆదౌ వివేకో మమ బుద్ధ్యతామయం కాయాత్మ దేహస్య తదాది రూపిణి, జీవస్య మోక్షో విలయో న చేతరస్తస్యాగమం మూఢధియో బ్రువంతి భోః. ౩౪. లయంగతానాం సరితాం సముద్రే యద్యగమస్సన్యస్తరణం గతానాం, సన్న్యాదతో మోక్ష ఇయం మృతిర్ని శ్రాద్ధాదికం కర్త తు కుర్యతేయే. ౩౫. తృప్తిస్త్యనేనేతి మృతిం గతానాం తేహం వివేకః కిము వాచనీయః, కించ ప్రజన్వంతి పరోఽస్తి లోకః స్వర్గస్తథాఽన్యో సరణోఽతిఘోరః. ౩౬. పుణ్యేన పాపేన చ యాంతి తత్ర త్వయా త్తయోర్నర్తమిమం విశంతి, తేహం మతం తత్పుతరా మమానం యతస్త్విహైవాన్యభి యానుభూతిః, ౩౭. స్వర్గే భోక్తా కథ్యతేఽసౌ సుఖస్య యో వా భుంక్తే క్షేకమేహ

ద్వితీయః, కస్తాద్యుక్తా కల్పనా చరోతా ప్రత్యక్షేణైవానుభూతిం గతాన్తి. 3౮. దేహేంద్రియేషు భూతేషు నష్టేషు పరలోకగః, కోవా జీవస్య భేదే ౭పి ఖటాకాశ వదస్య తు. 3౯. గమనం యాపహిత్యాన్వైవ సంభవతి క్వచిత్, తస్మాదస్య న్న తం సమ్యగిత్యుక్తః ప్రాహ శంకరః. ౪౦. శ్రుతిబాహ్యమిదం మతం యతో ౭తో న చ సమ్యక్ఫలం మే మతం తతస్తస్మిన్, స తు దేహముఖాద్విభిన్న అత్తా పరమాత్మా పరిపత్యతే విముక్తః. ౪౧. విబద్ధః పరాత్మా ౭ప్రబోధాద్విముక్తః పరిజ్ఞానతో దేహపాతాద్విముక్తిః, త్వదీయముక్తిర్భూమాదేవ నూనం శ్రుతిజ్ఞానమాత్రాద్ధిముక్తిం జగద. ౪౨. జ్ఞానాగ్నిదగ్ధకర్తాజో యాంతి బ్రహ్మ సనాతనమ్, ఇత్యాద్యా ౭న్తి శ్రుతిస్సాక్షాత్తద్వాక్యం న ప్రమేతి చేత్. ౪౩. భవద్వాక్యం కథం మానం కుత్సితం కిల వహ్నినా, ఘోలే దగ్ధే ౭పి దేహే ౭స్మిన్ లింగయుక్తో వ్రజత్యముమ్. ౪౪. జ్యోతిష్టేమాదికం వాక్యం మానమత్ర దృఢం స్తుతమ్, జతాకాజం తుతుల్యో ౭యం జేషః ప్రోక్తస్తథా శ్రుతో. ౪౫. దేహాద్దేహంతరం యాతి పరలోకం న గచ్ఛతి, క్రాద్ధాదికర్త కర్తవ్యం తస్య పుత్రాదినా ఖలు. ౪౬. తలేప్రేతత్వవిముక్త్యర్థం పుణ్యలోకస్య చాప్తయే. గయాదా పిబ్బదానం చ కర్తవ్యం తస్య ముక్తయే. ౪౭. ఇశ్యర్థ ౭స్తు పురాణాదా బహుధా సంప్రదర్శితః, తస్మాత్సప్తదశాంగం న లిజ్జం స్వాత్మతయా గతః. ౪౮. పరత్ర పక్షీవద్యాతి సిద్ధాంతో ౭యముదీరితః, మూఢ చార్యాక తస్మాత్త్వ మితస్తూష్టిం వ్రజాధునా. ౪౯. ఇత్యుక్తో వేషభాషాది త్యక్త్వా గురువదద్వయమ్, నత్వా తత్సుప్తభారస్య భరణోద్భవగో ౭భవత్. ౫౦. తతస్సాగతశ్శంకరం పీనకాయః ప్రణమ్యాహ లోకా ఇమే మూఢభావాత్, సదా కర్తవీలా యతో భౌతికస్య విశుద్ధిర్న చ స్సానదానాదినా ౭న్తి. ౫౧. సదా నిర్తలా దేహపాతాద్విముక్తస్తు జీవో పునర్జాయతే ౭సా పృణేన, ప్రజల్పన్తి మూఢా ధనం తద్ధి దేహాద్యుపేషేన లభ్యం తతో నాన్తి భీతిః. ౫౨. దేహంతే వా ఋణాభావాదృణం కృత్వా ఘృతం పిబేత్, ఇతి వాక్యస్య మానత్వాద్దేహపుష్టిస్తుదైవ వా. ౫౩. కర్తవ్యా బుద్ధియుక్తేన తత్కృత్వా తత్రతత్ర చ, సర్వభక్షణశీలస్య సుఖస్యావాప్తిరాప్తితః. ౫౪. విమోక్షస్మేతి సంప్రోక్తశ్శంకరః ప్రాహ సౌగతమ్, పృథా లే జల్పనం యస్మాత్పరలోక గమాదికమ్. ౫౫. శ్రుతిస్తృతిహీనాదా ప్రోక్తం భోగాయ కర్తవ్యం, తస్మాద్భూతికం కర్తవ్యం పునర్జన్మ సునిశ్చితమ్. ౫౬. తథా చాజ్ఞానబుద్ధిం త్వం పాపదిగ్ధాం విహాయ పై, సన్మార్గస్థో భవేదాసీమిత్యుక్తః పునరాహ నః. ౫౭. సుగతాభ్యాం మునిపుర్వాం భువం దృష్ట్వా సువిస్మితః, విచార్య జగతస్సత్త్వం ప్రాణ్యుపాసనతత్పరః.

గి.ర. కాలే మదుపదేశస్య కరుణావిష్టమానసః, ఇదమాహ స ధర్మోఽస్తి పరః ప్రాణ్యుపహింసనమ్. గి.ర. తథావిధేన ధర్మేణ కపాలస్య నివర్తనాత్, ముక్తో భవిష్యసీ త్యుక్తస్తదారభ్యాహమప్యయమ్. ౬౦. తత్పాదయుగళభ్యాసీ శిరసా గృహ్య తద్వహః, దయాపరోఽస్తి సర్వేషు ప్రాణికాలేషు సర్వదా. ౬౧. యస్తాధర్మోఽత్రో న చాన్యోఽస్తి సారస్తస్తాధర్మస్తానమేతన్వతం మే, సర్వైరంగీకర్య మిత్యేవముక్తో భూయః ప్రాహాచార్య ఇత్థం మహాత్మా. ౬౨. కిం త్వం జల్పసి దుష్ట సౌగత కథం ధర్మోఽస్యహింసాపరో యోగీయస్య హి హింసనస్య నిగమే ధర్మత్వ ముక్తం స్ఫుటమ్, అగ్నిప్తామముఖే క్రతౌ ఖలు షోఽగ్నిర్గ్రహదం హింసనం శ్రు త్యాచారరతైరుపేయమపరే పాపండినో విస్ఫుటమ్. ౬౩. వేదనిందాపరా యే తు సదాచారవివర్జితాః, లే సర్వే సరకం యాంతి యద్యపి బ్రహ్మవీర్మాణాః. ౬౪. ఇత్యేవం మనునోక్తత్వాత్తదాచారతాః కిల, వచ్యంతే సరకే ఘోరే యావద్భృష్టలయో భవేత్. ౬౫. తస్మాద్విప్రదివర్ణానాం వేదాదిషు నిరూపితః. ఆచారః పరమం మానం యస్య తన్నాస్తి సోఽధమః. ౬౬. ఇత్యుక్తోఽసౌ సౌగతో మానశూన్యో నత్యా ౭౭చార్యం పద్మపాదాదికానామ్, తచ్ఛిష్యజాం పాదుకావాహనోఽభూలేషా ముచ్ఛిష్టాదసేనాతిపుష్టః. ౬౭. కాపీనమాత్రధారీ తు కశ్చిత్తః పణకః స్త్రుతః, స ఏకస్మిన్ సూరే ధృత్వా గోలయంత్రం ద్వితీయకే. ౬౮. తురీయంత్రం సమాదాయ సమాగ త్యాహ శంకరం, స్వామిం చ్ఛృణు విచిత్రం మే మతం పరమశోభనమ్. ౬౯. పూర్ణ స్సమయనామాహం సూర్యం కాలప్రవర్తకమ్, బద్ధా త్యాభ్యాం సుయంత్రాభ్యాం సమయజ్ఞానతశ్శుభమ్. ౭౦. ఆశుభం చ త్రిలోక్యాం యల్లభ్యం తద్వచ్చి సంస్ఫుటమ్, కించ కాలః పరో దేవో మత్పక్షస్య విచాలనే. ౭౧. పరోశోఽపి సమర్థో నేత్యుక్త స్తం ప్రాహ శంకరః, సమ్యగ్నాక్తం త్వయా త్వం యత్కాలవిత్తం చ వేద్యహం. ౭౨. తస్మాన్మదాక్రయస్తిష్ఠ పరీక్షా కాల ఆగతే, త్వాం పృచ్ఛామితి సంప్రాక్తస్తత్తై వాంగీచకార సః. ౭౩. కాపీనమాత్రసంధారీ తై నస్తు తత ఆగతః, మలేన దిగ్గసర్వాంగ స్సదార్హస్థమ ఇత్యసౌ. ౭౪. ఉచ్చరన్నసక్యచోఽపైచ్చైచ్చూన్యాంకశూన్యపుం ద్రకః, బిందుపుండ్రసమేతశ్చ శిష్యైస్సర్వభయంకరః. ౭౫. పికావపత్సమాగత్య ప్రాహ శ్రీశంకరం గురుమ్, జినో దేవోఽస్తి సర్వేషాం ముక్తిదః ప్రాణినాం హృది. ౭౬. జీవత్తనా స్థితస్సౌఽలిజ్ఞానమాలేణ సర్వదా, ముక్తత్వాత్తస్య లేహస్య పాతాతు సమ నంతరం. ౭౭. జీవశ్శుద్ధస్సదైవాస్తి మలసింహ స్తు దేహకః, స్నానాదికర్తృణానైవ శుద్ధిం యాతి కదాచన. ౭౮. తస్మాత్స్నానాదికం నైవ ప్రకర్తవ్యం వృధాయతః, ఇత్యుక్తో

౭సౌ జగాదేదు మైవం భో జైనదుర్వలే. ౭౯. జీవస్య దేహత్రితయం హి విద్యతే
 ఘోలశ్చ మాత్మశ్చ తదైవ కారణం, తేహం క్రమాజ్ఞాతు లయోభవేద్యదా స్యాత్స
 చ్చిదానందవత్ప్రదా త్వయమ్. ౮౦. భిన్నో ౭హమికాదితి ధీరవిద్యాబద్ధస్తయా భేద
 ధియా విముక్తః, ఏవం విమోక్షస్య సుదుర్లభస్య దేహస్య పాతాన్న సమాప్తినంభవః.
 ౮౧. ఏవం శ్రుత్వా శిష్యయుక్తస్సజైనో భాషావేషాద్వైరిముక్తో గురూణామ్, నిత్యం
 భాన్యాకర్షణే సంప్రయుక్తః పద్మాస్యాద్యై రేష జాతో వజ్జిగైవ. ౮౨. గౌర్ధ స్తత
 స్తం శబలాఖ్య ఏత్య ప్రావాచ బోధస్తవ భో నిరర్థః, నరస్య శృంగేణ సమోహ్య భేద
 స్ఫుర్వోత్తమస్య కిమతః ప్రవృత్తః. ౮౩. దృష్టం ఫలం త్వం పరిహాయ దూరమదృష్ట
 మాకాంక్షసి దృష్టశత్రుః, తత్రాపి తేనైవ ఫలం పరోక్షే శూన్యం పరోక్షం న ఫలాయ
 కల్పమ్. ౮౪. నిర్జీవత్వాచ్ఛాప్యపార్థం మతం త ఏకో౭ప్యాత్మా చేతనో మే మలే తు,
 భూత్వా ౭నేకః ప్రేరణో హృస్తుఖానాం నిత్యం ముక్తో ౭ద్యైవతాన్యస్సుఖాత్మా.
 ౮౫. కర్తా భోక్తా౭హం పరానందరూపో మన్వానస్సాన్విభీష్టమస్యాప్తి యావత్, తా
 వత్క్రిడన్నేషు దేహేషు పశ్చాద్దేహం త్యక్త్వా ముక్త ఇత్యుక్త ఆహ. ౮౬. సత్యకౌచ
 పరో యస్తు దేవతాతిథిపూజనే, స యాతి బ్రహ్మణో లోకం యావదింద్రాశ్చతుర్దశ.
 ౮౭. అగ్నిష్టోమం దేవతాస్మీదం చేత్కుర్వాదస్తాదింద్రలోకం స యాగి, సత్యాఖ్యం
 సత్పాదరికాత్ప్రీమాతి తత్తద్దేవోపాసకాస్తం తమేవ. ౮౮. యో యో యాం యాం
 తనుం భక్తశ్శ్రద్ధయా ౭ద్వితుమిచ్ఛతి, తస్య తస్మాచలాం శ్రద్ధాం తామేవ విదభామ్య
 వామ్. ౮౯. ఇత్యాదివచనాదస్య పరలోకగమాదికమ్, సిద్ధం తస్మాన్న దేహస్య
 పాతమాత్రాద్విముచ్యతే. ౯౦. సర్వభూతేషు చాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని,
 సంపశ్యన్నస్తా పరమం యాతి నాన్యేన హేతునా. ౯౧. ఇత్యాదిశ్రుత్వా జ్ఞానేన
 వినా మోక్షో న లభ్యతే, ఇత్యుక్తమత ఆత్మానం పరం జ్ఞాత్వా విముచ్యతే. ౯౨.
 కల్పితాం జీవతాం హిత్యా సర్వానర్థప్రదాయినీమ్, సచ్చిదానందరూపేణ ముక్తి
 రుక్తా సదా సిద్ధిః. ౯౩. తస్మాత్త్వం మూఢతాం త్యక్త్వా భవ స్సస్థ ఇతిరితః, పరం
 గురుం నమస్కృత్య తద్యశస్తవ తత్పరః. ౯౪. వందిమాగధసూతానాం వేషధారి
 శ్చిభూవ హ, * తస్మా చ్చిష్యయుతః ప్రాప ప్రోద్బుద్ధినకర్తవ్యభి. ౯౫. అనుమల్లపురం
 తత్ర దినానామేకవింశతిమ్, స్థిత్యా తత్ర స్థితాన్విక్ష్య తానువాచ పరో గురుః.

౯౬. ప్రభాతముఖకాలే న్యం కృత్యం వదత భో ద్విశాః, వివముక్తా నమస్కృత్య
ప్రాచుస్తే పురవాసినః. ౯౭. మల్లాసురహరః స్వామిన్ద్రాగీతి ప్రసిద్ధతామ్, లోకే
ప్రాప్తః పరేణో యస్తస్య మూర్తిమిమే వయమ్. ౯౮. సంపూజ్యానుదినం భక్త్యా
శునస్తద్వాహనస్య చ, వేవభాషాదినయంతాః కంఠే భృతవరాటికాః. ౯౯. నిశ్యంకా
స్త్రీషు కాలేషు నాట్యవాద్యాదిభిః ప్రభుమ్, మల్లారిం సుప్రసన్నం తం కృత్వా వానం
ప్రకుర్వహే. ౧౦౦. తత్కటాక్షజనితే హి సర్వదా వర్ధమానసుఖసాగరప్లుతాః, తస్య
గర్భగమిదం ను నిత్యదా చింతయామ న సుఖేచ్ఛయా యంతాః. ౧౦౧. కించ వేదే
ఽస్య సారావత్త్వం ప్రాక్తం తద్వాహనస్య చ, తద్విద్ధి తత్త్వమేవాతో తద్వేషాది
కథారణం. ౧౦౨. ఇచ్ఛా న జాయతే ఽన్యత్ర తత ఏవ భవానసి, వేదోక్త మిమ
మాచారం సశిష్యస్సీక్ష్వకరోతు వై. ౧౦౩. శ్రుతిరాహ నమశ్శ్వభ్యశ్వపతిభ్యశ్చ వో
నమః, పరాటకాని దాస్యామో యోగ్యావీత్యుక్త ఆహ తాత్. ౧౦౪. ఏకో ఽద్వి
తీయః ఖలు సర్వసాక్షీ న్వమాయయా సర్వజగద్విధాతా, సదాదివేదాభిహితః పరేణో
యద్గర్భజా రుద్రవిరించిముఖ్యాః. ౧౦౫. యథా వీరభద్రాదితైరంశభూతైర్లయస్సా
ధ్యతే కాస్మి రుద్రస్య వైవ, తథా ఽప్యస్తి తేషాం విభోధాద్విముక్తిప్రథా బ్రహ్మణో
ఽంశస్య రుద్రస్య బోధాత్. ౧౦౬. కించైకాదశరుద్రాణామియం శ్రుతిరుదా
హృతా, తదంశానాం కథం సా స్యాదేకస్య బహుతా తథా. ౧౦౭. యస్య స్పృష్ట్యై
మృదా స్నానం విప్రాణాం పరికీర్తితమ్, తస్య వేషాదిచిహ్నస్య ధారణం బహుదోషదమ్.
౧౦౮. ఏవం వంశప్రవృత్త్యా హి శ్వవేషాదివిధారణమ్, నిత్యాదికర్తృసంత్యాగస్త్రీకా
లం నాట్యసక్తతా. ౧౦౯. చరితం భవతాం సర్వం బ్రాహ్మణ్యస్య విఘాతకమ్, తస్మా
న్నిరీక్షణేనాసి ముఖస్య భవతాం కిల. ౧౧౦. సూర్యావలోకనం శాస్త్రే చోదితం
మానమేవ తు, కర్తవ్యమితి సంప్రాక్తా న్యవత్ గురుసన్నిధౌ. ౧౧౧. కృత్రమూలా
యథా వృక్ష రాజ్ఞో మూలే ఽవరాధినః, తానవేక్ష్య దయాయుక్తస్త్విష్టధ్వమితి సో
ఽబ్రవీత్. ౧౧౨. అథాజ్ఞయా గురోశ్శిష్యాః పద్దపాదముఖాః ఖలు, తద్భిరో
ముండనం నద్వా మయంతస్నానమేవ చ. ౧౧౩. మృదాభి ముండనం భూయశ్శత
స్నానం మృదా తథా, యోగ్యం చ శారయత్వా ఽన్యతాప్రాయశ్చిత్తమతందితాః.
౧౧౪. బ్రాహ్మణ్యమార్గగాంశ్చక్రుస్తాంస్తే ఽపి తు పరం గురుమ్, నత్వా సద్భిష్యతాం
యాతాశ్శాచస్నానాదితత్పరాః. ౧౧౫. పంచపూజారతా జాతాశ్చాస్త్రాధ్యయనసం
రతాః, శ్రీశంకరప్రసాదేన ముక్తిభాజనతాం గతాః. ౧౧౬. తస్మాత్సురాత్పశ్చిమమార్గ

గామీ మరుంధసంజ్ఞం పురమాప శిష్యైః, ధక్కాదివాద్యానుచలత్కరాఘ్నేరించిత్ర
 బంధాదిపహుప్రపద్యైః. ౧౧౭. తత్ర పుర్యాం విచిత్రం వై విష్యక్సేనస్య గోపురం,
 తత్సూర్యతః ప్రపాశాలాం విపులాం తత్ర కల్పనామ్. ౧౧౮. గృహాదీనామసౌ
 కృత్వా సమ్యగ్ధర్మాసనస్థితః, మనోన్తన్యభిధాంగుష్ఠమాత్రలక్ష్యం పరం ప్రభుమ్.
 ౧౧౯. సంపూర్ణమండలాకారమాత్మానం సంనిరీక్ష్య సః, పీయూషబిందుసందోహపాన
 తృప్తాంగ ఏవ హి. ౧౨౦. కుండలినిం పునర్మూలాధారం నీత్వా తదీశ్వరమ్, స్తుత్వా
 గణపతిం తత్ర చిరమాస సుఖం గురుః. ౧౨౧. తత్ర త్యాస్యామినం నత్వా విష్య
 క్సేనపరాయణాః, శక్తచక్రవిరాజన్ముజదండాస్తోత్రపాణయః. ౧౨౨. ఊచురన్తన్తతం
 సుష్ఠు విష్యక్సేనాధిదైవతమ్, పుణ్యదిం నతు వైకుణ్ఠే సేనాపతిరుదాహృతః. ౧౨౩.
 తస్య భిక్షా వయం నాస్తి భయం నో యమరాజతః, దేవాపాతాదభ్యజైస్తస్య చోదితేన
 యథా కిల. ౧౨౪. వైకుణ్ఠ ఏవ గంతవ్య ఇత్యుక్తః ప్రామా తాత్ గురుః, మైవం
 నారాయణస్త్రిషో విష్యక్సేనః ప్రకీర్తితః. ౧౨౫. భక్తస్తథైవేకభక్తా వైకుణ్ఠే సంప్ర
 నేకతః, తద్భక్తా అపి సంపూజ్యాస్తద్భక్తైరిత్యనుజ్ఞయా. ౧౨౬. కథం తేహిమముపాస్యశ్చం
 స్వాతంత్ర్యేణ భవేత్కిల, ప్రమాణాభావతస్తస్మాత్సగుణత్వాత్స ఏవహి. ౧౨౭. తల్లోక
 ప్రేపుభిసేవ్యః పారంపర్యేణ ముక్తిదః, నారాయణస్త మేకం తు ధ్యాతుః ప్రశ్నగ
 ణేదతః. ౧౨౮. ముక్తిస్సాత్మాదతో యూయం యది చేన్మక్తికాంతీణః, తదా ఒద్వ
 యమఖండం తం గురుకాస్తోపదేశతః. ౧౨౯. ధ్యాత్వా సమ్యక్ప్రయత్నేన ముక్తా
 భవథ మా చిరమ్, ఇత్యుక్తాస్త్యక్తలింగాస్తే ప్రణమ్య శిరసా గురుమ్. ౧౩౦. తదాపదేశేన
 సంప్రాప్య విద్యోం స్తుత్యాదిదర్శితాం, కర్తాదా నిరతాస్సర్వే బహుపుసానిధువృత్తయః.
 ౧౩౧. తతస్సమాగత్య తు మన్మథస్య భిక్షా నమస్కృత్య గురుం సమూహుః, శృణ్వన్త
 దీయం మతమద్భుతం త్వం యో మన్మథస్సర్వమృది స్థితస్య. ౧౩౨. సర్వాచిక్రర్తా తత
 ఉపాసనీయస్సర్వార్థిభిస్సర్వసతః పరాత్మా, సుపర్వలాకారవిభూషణాభ్యాం పశీకృతం
 యేన పృది స్థితాభ్యామ్. ౧౩౩. కాంతాకదంబేన తదీయదర్శనప్రస్పర్శనాభ్యాం
 బహుసౌఖ్యదాభ్యామ్, కామాత్మనః పూర్ణసుఖస్య లబ్ధి ర్హోక్షో ఒస్త్యతో యూయ
 మపీహ తస్య. ౧౩౪. సముత్సవే పంచశరస్య చిహ్నం ధృత్వా హ్యనంతేన సుఖేన
 యుక్తాః, తజ్జేన ముక్తా భవథేతి సోక్తః ప్రోవాచ మైవం వదతాప్రమాణమ్. ౧౩౫.
 కమలజప్రముఖా జగతః స్తుతా ఉదయపాలనసంయమనే రతాః, న చ హరేస్సుత
 ఏష హి పాలకో న చ సుతే నవితు ర్హి తథా ప్రభా. ౧౩౬. స్త్రీణాం తత్సంగినాం
 సంగం దూరతః పరివర్జయేత్, ఇత్యేవం ప్రతిషేధస్య సత్వాద్భువం భవన్త కమ్. ౧౩౭.

కించానంగస్య మోక్షాదిదాతృత్వే శక్తతా కుతః, ప్రద్యుమ్నస్య చ కర్తృత్వం సృష్ట్యై
 దేర్న విరోధతః. ౧౩౮. ప్రత్యక్షాదేరితి శ్రుత్వా నత్వా క్రాంచవిదాదయః, త్యక్త
 చిహ్నం బభూవుస్తే పంచపూజాదితత్పరాః. ౧౩౯. తస్మాదుదకృణామాయాతం పురం
 మాగధమద్భుతమ్, కుదేరోపాసకాస్తత్ర కుదేరప్రముఖా స్థితాః. ౧౪౦. నవ
 నిధ్యాత్మసౌవర్ణ్యపదకాపశిశోభితాః, ఊచుర్నవనిధీశత్యాత్మర్వాధికధనః కిల. ౧౪౧.
 కుదేరస్తస్య భక్తానా మస్తాకం న దరిద్రతా, తతో నః పూర్ణ ఆనందో బ్రహ్మరూపో
 ఽస్తి భో యతే. ౧౪౨. కర్తృణో ఽప్యర్థమూలత్వాత్తత్వలేస్సేవసం వరమ్, మోక్షా
 ద్యాకాంక్షీభిన్నత్వైః కర్తవ్యం సుప్రయత్నతః. ౧౪౩. కించ బ్రహ్మాదికానాం నధన
 దానేన పాలకః, తస్మాత్సమగ్రలోకానాం స్వామ్యయం నేవ్యతాం గతః. ౧౪౪. తస్య
 సేవాకరీ కాచిద్యక్షిణీ సురసుందరీ, మహాచైశ్వర్యలాభస్తత్సేవనాదపి జాయతే. ౧౪౫.
 తస్మాత్తదస్య సేవాం యే కుర్వంతి మనుజాదయః, మోక్షాద్యాకాంక్షిణస్తేషు మందా
 భాగ్యవివర్జితాః. ౧౪౬. తస్మాద్భవంతో ఽపి కుదేరసేవాం కుర్వంతు మోక్షార్థమనన్య
 చిత్తాః, ఇత్యుక్త ఆచార్య ఉవాచ యుష్మత్తతం ప్రమాణేన విహీనమేవ. ౧౪౭.
 స్వామీ కుదేరో ఽస్తు పరో ధనస్య తథాపి శక్చిన్న హి తేన తృప్తః, లోభేన
 యుక్తస్య కతో ఽస్తి తృప్తిరతో ఽస్య ధర్మో ఽపి న విద్యతే ఽజుః. ౧౪౮.
 మోక్షస్య వార్తా త్వతిమారగాఽస్తి తస్మాత్పరిత్యాజ్యమనర్థరూపమ్, ద్రవ్యం ప్రయ
 త్నేన ముముక్షుభిస్తత్సేవ్యం న యస్మాస్తి పునర్వియోగః. ౧౪౯. అర్థమనర్థం
 భావయ నిత్యం నాస్తి యతస్సుఖలేశస్సత్యమ్, పుత్రాదపి ధనభాజాం భీతిస్సర్వ
 త్రహి విహితా నీతిః. ౧౫౦. ఇత్యుక్తేర్నను ధర్మో ఽపి తత్సాధ్య ఇతి చేత్తథా, అస్తు
 నామ కుదేరస్తు సేవ్యో నైవ ధనార్థినా. ౧౫౧. యతః ప్రాప్సుకృతాదేవ ధనభాజో
 జనా మతాః, బ్రహ్మ హిరణ్యగర్భో ఽస్తి విష్ణుర్లక్ష్మీపతిర్హరిః. ౧౫౨. హిరణ్యవీర్య
 ఇంద్రస్తు సువర్ణాచలసంస్థితః, వీరవంధిధా ధనేనాస్య జీవంతీత్యుతిసాహసమ్. ౧౫౩.
 మహాన్నిందార్థకం వాక్యం నైవ వాచ్యమితః పరమ్, చిహ్నం న సంపరిత్యజ్య స్నాన
 సంధ్యాదితత్పరాః. ౧౫౪. ఆచైవ్యతవిద్యయా యుక్తాః పంచపూజారతాస్సదా, భవతేత్యు
 దితాస్సర్వే గురుపాదాంబుజే రతాః. ౧౫౫. త్యక్తచిహ్నం బభూవుస్తే పంచపూజాదిత
 త్పరాః, ఇంద్రభక్తాస్తతో నత్వా తమూచుః పరమం గురుమ్. ౧౫౬. ఇంద్రస్సాస్మిన్
 దేవగంధర్వయక్షైః సర్వేశస్సర్వాదికర్తా సుసేవ్యః, బ్రహ్మ విష్ణూ రుద్ర ఇత్యేవ వేదే
 తత్తత్సృష్టరావృష వీరైః సాన్యః. ౧౫౭. సర్వేశత్వం సర్వదాతృత్వమస్య వేదే
 ప్రాక్తం వామనకృపానుజోఽస్య, రత్నం సర్వం తద్గృహే చామృతాద్యం దేవాస్సర్వే

యస్య కుర్వంతి సేవామ్. ౧౧౮. సర్వస్యాత్మా నిర్వికేషః పరాత్మా సర్వాతీతశ్శిక్షణో
 ౭సౌ యతీనామ్, ప్రాయచ్ఛత్వాన్వార్థహీనాన్వృకేభ్యస్తస్మాదింద్ర సేవసీయో
 భవద్భిః. ౧౧౯. శ్రేయస్కామైరిత్యసౌ ప్రోక్త అహ మైవం వాచ్యం బ్రహ్మశబ్దాది
 పద్ధి, పూర్వైశ్వర్యే సచ్చిదానందరూప ఇంద్రః శబ్దో వైవ వశ్రాదియుక్తే. ౧౨౦.
 సదేవేత్వాదివాక్యేషు పరంబ్రహ్మ నిరూపితమ్, కారణం జగతో యస్తాదృప్తావిష్టాది
 సంభవః. ౧౨౧. బ్రహ్మణస్త్యిష్టేవహ్నోదిదేవాదీనాం సముద్భవః, ఇంద్రస్సప్తేతి
 చేదన్యే లోకపాలాః కుతో న హి. ౧౨౨. సర్వదాత్పత్వమప్యస్య సాపేక్షం
 సర్వజంతువత్, సుఖాపానేన బ్రహ్మణ్యే తదానంత్యం ప్రసజ్యతే. ౧౨౩. ఏకమేవేతి
 వేదో హి పృథస్సాస్మిత్తు తథాసతి, సహస్రయుగకాలస్య బ్రహ్మణో దివసస్య వై.
 ౧౨౪. చతుర్థకాంశసంజీవీ కథం స్యాత్పరమేశ్వరః, తస్మాత్సర్వలయే శిష్టం సదాది
 ప్రతిపాదితమ్. ౧౨౫. జగత్కారణమేష్టవ్యం శ్రుతిరూపాత్ప్రమాణతః, భద్రవార్యా
 దిభిశ్శుద్ధాదైవకవిద్యాముపాశ్రితైః. ౧౨౬. ఏవముక్తా గురుం నత్వా స్తార్థకర్తృపరా
 యణాః, బభూవుః పంచపూజాదితత్పరాశ్శిష్యతాం గతాః. ౧౨౭. తస్మాద్యమప్రథమపురం
 ప్రయాతస్తత్ర స్థితోమాసమథాగతాయే, యమస్య భక్తా మహిషాత్పశ్యవలాహంకితా
 బాహుషు నృత్యమానాః. ౧౨౮. సత్వోద్భిరే కింకరసంజ్ఞకాద్యౌ లయస్య హేతుర్యమ
 ఏవ తస్మాత్, సృష్ట్యాదికర్తా ౭పి న ఏవ నూనం తతస్తదీయాః ఖలు ముక్తిభాజః.
 ౧౨౯. యమాయ సోమం సునుత యమాయ జామలతా హవిః, యమం హ యజ్ఞో
 గచ్ఛత్యగ్నిదూతో ఆరంకృతః. ౧౩౦. ఇత్యేవం యజ్ఞభోక్తృత్వం శ్రుతో ప్రోక్తం
 యమస్య హి, తస్మాదయం పరం బ్రహ్మ సృష్ట్యుత్పత్వాది కారణమ్. ౧౩౧. తస్య మూర్తి
 ర్దివిధా జ్ఞేయా శుక్లకృష్ణవిభేదతః, యచ్ఛుక్లం తస్మిం బ్రహ్మేతి శ్రుతేశ్శుక్లరూపిణీ.
 ౧౩౨. యామూర్తి సా సు పరం బ్రహ్మ తస్మాన్నిర్గుణతో యమత్, మహత్తత్త్వాదినంభూతి
 ద్వారా రుద్రో యమస్య హ. ౧౩౩. జాతో ౭వతార వితస్తాత్కృష్టవర్ణో యమః కిల,
 విష్ణునామా సముత్పన్నస్తస్య నాభిసరోజకే. ౧౩౪. రక్తవర్ణో విధిస్తస్మాదస్త్రా దిక్పత
 యో౭భవత్, గ్రహ సూర్యాదయ స్సర్వం జగజ్జజ్ఞే చరాచరమ్. ౧౩౫. ఏవం కృత్వా
 సశిక్షార్థం దక్షిణాశాధిపాలకః, దండపాణి ర్హవసీతో మహిషరూఢ ఆభవత్. ౧౩౬.
 ఇంద్రాదీనాం నిజాంకానాం మధ్యే తద్వద్విలక్ష్యతే, భగ్నతో ౨౦తర్థ తాంగారవత్సస
 త్యాదిరూపకః. ౧౩౭. తస్మాద్విశుద్ధబుద్ధాదిరూపస్సర్వస్య కారణమ్, తస్మాంశస్సగు
 ణో వైవ నిర్గుణోపాసనే ప్రభుః. ౧౩౮. శశ్చిత్తస్మాద్వయం నీలకర్ణ సోమపాననం సదా,

కుర్వంతేన యతో నాశం మూలాజ్ఞానం ప్రపద్యతే. ౧౭౯. తస్మిన్నస్తే యమస్సర్వ
మితి బోధో విజాయతే, తతశ్శుక్లయమస్యాప్తిరూపా మోక్షో భవత్యతః. ౧౮౦.
యూయం మోక్షార్థినస్సర్వే కురుతానన్యచేతసః, తదీయోపాసనం తస్య ముక్తిం
ప్రాప్నుభవ బోధతః. ౧౮౧. ఇత్యుక్త ఆచార్య ఉవాచమైవం వాచ్యం విరుద్ధం శ్రుతి
తో భవద్భిః, పురా పితృశ్శాపవశాద్ధి కశ్చిద్విజః పురం ప్రాప్య యమస్య గేహమ్.
౧౮౨. స నాచికేతా ఆవసత్త్రిరాత్రమన్నం వినా తం హృతిథిం సుకాంత్యా,
యుక్తం యమః ప్రేక్ష్య సువేషమానః ప్రోవాచ భూదేవమతీవ నమ్రః. ౧౮౩.
తిస్తో రాత్రీర్మదవాత్సీర్గృహే మే నశ్శక్ బ్రహ్మన్నతిథిర్నమస్యః, నమస్తేనస్తు
బ్రహ్మన్నస్తి మే నస్తు తస్మాత్ప్రతి త్రీన్వరాన్వృణీష్వ. ౧౮౪. ఇత్యేవం తు య
మేనాసా నమఃపూర్వముదీరితః, నచికేతా ఉవాచైనం వచనం సుమనోహరమ్. ౧౮౫.
కాంతసంకల్పస్సమనా యథా న్యాదీప్తమన్యుగ్ధాతమో మాఽభిమృతోఽఽ, త్వత్ప్రసృప్తం
మాఽభివదేత్ప్రతీత ఏతత్త్రయాణాం ప్రథమం వరం వృణే. ౧౮౬. యమ ఉవాచ.
యథా పురస్తాద్భవితా ప్రతీత ఔద్దాలకిరారుణిర్బ్రహ్మసృప్తః, సుఖం రాత్రీశ్శయితా
పితమన్యుస్తాం దదృశివాన్ప్రత్యుముఖాత్ప్రముక్తమ్. ౧౮౭. స్వర్గే లోకే న భయం
కించనాస్తి న తత్ర త్వం న జరయా బిభేతి, ఉభే తీర్త్వా అశనాయా పిపాసే శోకా
తిగో మోదతే స్వర్గలోకే. ౧౮౮. నచికేతా ఉవాచ. స త్వమగ్నిం స్వర్గమభ్యేషి
మృతోఽప్రబ్రూహి త్వం శ్రద్ధధానాయ మహ్యమ్, స్వర్గలోకా ఆమృతత్వం
భజంతే ఏతద్విత్తీయేన వృణే వరేణ. ౧౮౯. ఏవముక్త ఉవాచాగ్నేస్సన్వరూపం యమ
అదరాత్, నచికేతాస్తతః ప్రాహ మృత్యుం బుద్ధిమతాం వరః. ౧౯౦. యేయం ప్రేతే
విచికిత్సా మనుష్యే అస్తీత్యేకే నాయమస్తీతి చైకే, ఏతద్విద్యామనుశిష్టస్త్యయా
నహం పరాణామేష పరస్తృతీయః. ౧౯౧. ఏవముక్తో యమస్తస్య లోభముత్పాదయ
న్మహుః, ధనాదినా వరస్యాస్య గోప్యతామభిలక్ష్య సః. ౧౯౨. అధైనం లోభనిర్ముక్తం
విద్యాధి నమకల్తపమ్, దృష్ట్వా ప్రాహ యమస్తత్త్వం సుగోప్యమధికారిణే. ౧౯౩.
సర్వే పేదా యత్పదమామనంతి తపాంసి నర్వాణి చ యద్వదంతి, యదిచ్ఛంతో
బ్రహ్మచర్యం చరంతి తత్తే పదం సంగ్రహేణ బ్రహ్మ్యామిత్యేతత్. ౧౯౪. అశరీరం
శరీరేష్వనవన్ధేష్వవస్థితమ్, మహంతం విభుమాత్మానం మత్వా ధీరో న శోచతి. ౧౯౫.
యస్య బ్రహ్మచక్షత్రం చ ఉభే భవత పీదనః, మృత్యుర్మృగ్యోపసేచనం క ఇథా పేద
యత్ర సః. ౧౯౬. ఇత్యాది నోపనిషత్స కృతార్థో గృహమాగమత్, ఇతి. శ్రుతో యమే

నైవ మృత్యుర్భిక్షోపసేచనమ్. ౧౯౭. ప్రోక్తం న చ స్వస్య భక్ష్యం భవితుమర్హతి, తతో యమాత్మరం బ్రహ్మ కారణం సర్వవస్తునః. ౧౯౮. బ్రహ్మవిష్ణోదియాపేణ సేవ సీయం ప్రయత్నతః, ఉపసేచనలింగానాం ధారణేన విముక్తతా. ౧౯౯. ఇత్యుక్తి రవబోధానో భవతాం సాహసాత్కికా, మార్కండేయ శృణు పోక్తం పురాణే భక్తవత్సలః. ౨౦౦. మహాదేవో యమం వీడ్య సర్వభక్తపరిపాలనమ్, అకరోత్కించ పాపాత్మా సుందరాభ్యో బభూవ హ. ౨౦౧. జాగరం తు కృతం తేన ధనలోభా త్కదాచన, శివరాత్రే తతో దూతైర్యమస్యాకృమ్యతాం గతే. ౨౦౨. జీవే ౭స్య తత ఆగత్య శివదూతైస్సుతాడితాః, పరిత్యజ్య గతా యామ్యాశ్శివలోకం ససుం దరః. ౨౦౩. నీతశ్చైవైర్నిభక్తానామగ్రగణ్యో బభూవ హ, ఆజామిలోపి కర్తాణి బ్రాహ్మణానాం విహాయతు. ౨౦౪. నీచస్త్రీసంగతః పుత్రాన్పంచ ప్రాప్య కనిష్ఠకమ్, నారాయణం బ్రువన్ ప్రాణాన్స్త్రజన్యామ్రైః ప్రవీడితః. ౨౦౫. విష్ణు దూతైస్తదా౭౭గత్య రక్షితస్తే తు కింకరాః, యమస్య భగ్నసంకల్పాస్తన్వందిర మథో యయుః. ౨౦౬. తస్మాద్యాయం పరిత్యజ్య చిహ్నస్యచైవతత్సరాః, వైదికం కర్త కర్వంతశ్శుద్ధాస్తేన తతఃపరమ్. ౨౦౭. గురూపదేశతో జ్ఞానం బ్రహ్మ కాంతిం గమివ్యభ, ఇత్యుక్తాస్తం ప్రణమ్యాశు బభూవుస్తే తథైవ హి. ౨౦౮. తస్మాత్పాప ప్రయాగాభ్యం స్థలం పుణ్యవివర్ధనమ్, గంగాయా యమునాయాశ్చ సరస్వత్యాశ్చ సంగమమ్. ౨౦౯. తత్ర స్థితే గురౌ పాశచిహ్నా వరుణసేవకాః, సమాగతాస్తథా వాయూపాసకా భ్వజవిహితాః. ౨౧౦. భూమిదేవస్య సేవాయాం రతాః పూర్ణాం కధారిణి, తీర్థస్యోపాసకా బిందుచిహ్నా త్చైవ సమాగతాః. ౨౧౧. తత్రాద్యానాం గురుః ప్రాహ గురుం తీర్థపతిస్తదా, శ్రోతవ్యం మన్వతం చిత్రం పుణ్యదం యతిశే భర. ౨౧౨. సర్వోత్తమో జీవనహేతురస్య దేవాదిపద్యో వరుణస్ససేవ్యః, తం ప్రాణనాథస్త్యవదత్సమీరస్సర్వస్య హి ప్రాణ ఉపాసనీయః. ౨౧౩. మునిం తతో ౭ సంత ఉపాచ చై నం సర్వోత్తమా భూమిరుపాసనీయా, నత్వా తతో జీవనదో జగాద తీర్థం సుసేవ్యం సకలైస్సుఖాతైః. ౨౧౪. తచ్చ త్రివేణీతి ప్రథామపీఠం పాపా పహం యస్య హి బిందుమాత్రమ్, కేచిత్తు తద్దర్శనతో విముక్తిం వదంతి సర్వోత్తమతా తతో౭స్య. ౨౧౫. అంబ త్వద్దర్శనాస్తుక్తిర్న జానే స్సానజం ఫలం, నారదేనోక్త మేతద్ధి కించ సర్వాత్కం జలమ్. ౨౧౬. ఆపో వై స్యురిదం సర్వమిత్యాదిశ్రుతి వాక్యతః, తస్మాత్సర్వాత్కత్వేన బ్రహ్మత్వే ౭న్యైకదేవ హి. ౨౧౭. మోక్షార్థి భిర్భవద్భిస్తు సేవసీయం ప్రయత్నతః, ఇత్యేవముక్త ఆహేదం శంకరః పరమా

గురుః. ౨౦౮. ఉపాసనా సుఖజననీ న కార్యగా హ్యనిత్యతాఽంగ సకలకార్యగా మతా, జలస్య సర్వపరమతా తు యోదితా శ్రుతౌ తు సా షీతిముఖరాద్యపేక్షయా. ౨౦౯. ముక్తిరతో యుష్టాకమలభ్యా నాస్తి విమోక్షే ఽనిత్యసునీవా, సాధన మాత్మ జ్ఞానమతస్సంసాధ్యమలం మోహం పరిహాయ. ౨౧౦. విశ్వసుఖాతిక్రాంతమమేయం ప్రాప్య విముక్తా ఆభవథాధా, తే శ్రుతవత్క్రిగురుశిష్యాస్త్యక్తనిజాంకాస్సంప్రతి జాతాః. ౨౧౧. శూన్యవాదీ తతో నత్వా గురుం ప్రోవాచ శంకరమ్, కించిద్బ్రహ్మం మయా మాగ్ధే సావధానమనాశ్శృణు. ౨౧౨. మృగత్పష్టాంభసి స్నాతః ఖపుష్పకృత కేభరః, సుఖం వంధ్యాసుతో యాతి శశశృంగధనుర్ధరః. ౨౧౩. తం దృష్ట్వా దేవభావేన ప్రణమ్య శిరసా భృశమ్, ఆగతో ఽస్మి యతిశ్రేష్ఠ తవాంలికమహం ద్రుతమ్. ౨౧౪. ఇత్యుక్తాహ భో విద్వత్తర త్వన్నామ కిం స్మృతం, స తు ప్రోవాచ భోః స్వామిన్నిరా లంబనసంజ్ఞకః. ౨౧౫. అహం పితా మదీయస్తు క్షేప్తనామేతి విశ్రుతః, మన్త తస్య ప్రవక్షేతి శ్రుత్వా ప్రాహ పరో గురుః. ౨౧౬. శూన్యత్వాత్తే మతం నింద్యం శూన్య స్య బ్రహ్మతా న చ, తమేవ భాంతమిత్యాది శ్రుతేస్తస్మాద్విమూఢతామ్. ౨౧౭. విహాయాద్వైతవిద్యాం త్వం సమాశ్రిత్య సుఖి భవ, ఇత్యుక్తస్తం పునః ప్రాహ ఖం బ్రహ్మేతి శ్రుతీరితమ్. ౨౧౮. ఆకాశస్సర్వభూతేభ్యో జ్ఞాయానోస్మి ఽస్మి పరాయణమ్, తం ప్రత్యేవాస్త మాయాంతీత్యేవం హి శ్రుతిరబ్రవీత్. ౨౧౯. కించ వేదాంత ఆకాశ స్తల్లింగాదితి తస్య సా, నిష్ఠితా బ్రహ్మతా తస్మాద్భీష్ట ర్తవ్యమిదం మతమ్. ౨౨౦. ఇత్యుక్తో ఽసౌ గురువర ఆహమైవం భో మూఢతమ కదాపి, వాచ్యం ఖం యత్సగుణ మతో నాస్య బ్రహ్మత్వం న తు పవనస్య. ౨౨౧. హేతుః ప్రోక్తం ఖలు పరకార్యం సద్వేదే ఽసావుభయవిబోధీ, ఆకాశో ఽతఃపరమిహ బోధ్యశ్శబ్దేజైతేన న తు ఖమే తత్. ౨౨౨. జ్ఞాయస్తస్యం యస్య ఖాదిభ్యశ్శృత్యా సమ్యగుదీరితమ్, తద్భ్రష్టానంద విజ్ఞానం సన్తాత్రం దైవతపక్షితమ్. ౨౨౩. అంతవల్లేన్వి న దోషేణ కాలావత్యమతం పురా, నిందిత్వా తైవలీ రాజా దోషయుక్తం కథం వచేత్. ౨౨౪. ఏవమసౌ శ్రవణాదతి హృష్టః ప్రాహ గురుం పరమం పునరిత్థమ్, దర్శనతో భవతామహమేషః పావ నతాముపయాత ఇత స్త్వమ్. ౨౨౫. బ్రహ్మోపదేశం కరు యేన ముక్తః స్వామిత్యసౌ ప్రోక్త ఉవాచ భూయః, ఆకాశమాత్మానముపాస్వ సమ్యక్ హృది స్థితం తేన తవాస్తు మోక్షః. ౨౨౬. ఇత్యుక్త ఆచార్యవరస్య శిష్యా బభూవ తం శంకరదేశికేన ద్రమ్, ప్రాహఽఽగతో భక్త ఇదంవరాహే నత్వా యతే మే శృణు సుందరం

మతమ్. ౨౩౭. ప్రళయాంభసి లీనాదివరాహేశోద్భృతా మహీ, యేన తం ముక్తి
సిద్ధ్యర్థం భజన్యం యుక్తచేతనః. ౨౩౮. దంష్ట్రాంతభుజాస్పర్శ ఇత్యుక్తః ప్రాహ తం
గురుః, మైవం హి బ్రహ్మజ్ఞేనైకం తవ కార్యం ప్రయత్నతః. ౨౩౯. వేదోక్తం యది
చిహ్నానాం ధారణే ౭స్తి దురాగ్రహః, తదాంతైః కూర్తమత్స్యాదే రంకసీయం శరీ
రకమ్. ౨౪౦. వేదోక్తకర్తృణో ౭స్మేన విప్రస్సౌఖ్యో న కశ్చన, సగుణం బ్రహ్మ
సంసేవ్యమితిచేత్యేవ్యతాం ముదా. ౨౪౧. శివవిష్ణుదిరూపం తత్సంత్యక్త్వా చిహ్న
ధారణమ్, విప్రః సంత్యక్తసంధ్యాదికర్తా దండం సమర్హతి. ౨౪౨. తస్మాద్దాహమతిం
త్యక్త్వా లింగశూన్యః కులూచితమ్, కురు కర్తవ్య తేన త్వం శుద్ధో ముక్తిం గమిష్యసి.
౨౪౩. జ్ఞానలాభేన సో ౭వ్యుక్తో జ్ఞానం ప్రాప్య గురోర్దుఖాత్, బభూవ లక్షణాభ్యో
౭వ్య శిష్యః పరమతావసః. ౨౪౪. తతో ౭వ్యః కామకర్తృభ్యో మరుతాక
సుసేవకః, ఆగత్యైతం సమస్కృత్య త్రోవాచ పరమం గురుమ్. ౨౪౫. లోకానాం
సంఘ వివాప్తి పరేశో ౭తో ముముక్షుభిః, సేవసీయో భవద్భిర్వై సవీవాసన్యబుద్ధిభిః.
౨౪౬. సత్యలోకాత్తికా ముక్తిస్తత్యేవాతో న చాన్యథా, ఇత్యుక్తః ప్రాహ భో
మూఢతమ నానిత్యసేవయా. ౨౪౭. అన్యతభూతయా ముక్తిస్సత్యరూపా న
లభ్యతే, ఇత్యుక్తో ౭సా గురుం నత్వా అద్వైతవృత్త్యాశ్రితో ౭భవత్. ౨౪౮.
తతస్తం గుణసేవయాం తత్పరాః పరమం గురుమ్, సత్యోచ్యుక్తి గుణా స్సాన్విమి
న్కారణం జగతాం మతాః. ౨౪౯. బ్రహ్మాదీనాం హి కర్తారస్తేషాం సేవాపరా
వయమ్, కృతార్థాస్పర్శసంపూజ్యాస్తేషాం సర్వమయత్నతః. ౨౫౦. భవద్భిరసి తే
సేవ్యా ఇత్యుక్తః ప్రాహ తాన్ గురుః, జన్యోపాసనమత్యంతమయుక్తం మోక్ష
సిద్ధయే. ౨౫౧. ఇత్యుక్తః కుమతిం త్యక్త్వా శుద్ధాద్వైతపరాయణాః, తథైవ శిష్యతాం
యాతాస్తతః కశ్చిత్సమాగతః. ౨౫౨. సాంఖ్యః ప్రధానవాదీ తం సత్యోవాచ పరం
గురుమ్, ఉపాదానం ప్రధానం తు కారణం జగతః స్పృతం. ౨౫౩. స్పృతిః ప్రమాణ
మస్తాకం మన్వాదిస్పృతివద్యతే, గుణసామ్యం ప్రధానం స్వాత్మహత్తత్వాదికార
ణమ్. ౨౫౪. అవ్యక్తం వ్యక్తభావం చ జగత్కేకం పరాత్పరమ్, తదుపాసనమాప్రేణ
ముక్తిస్సన్నిహితా నృణామ్. ౨౫౫. ఇత్యాది స్మర్యతే తస్మాత్సేవ్యకర్తవ్యమిదం మతమ్,
ఇత్యుక్త ఆహ భోస్సాంఖ్య మైవం వేదవిరోధతః. ౨౫౬. స్పృతేశ్వదానుకూలా
యాః ప్రామాణ్యం హి న చాన్యథా, అశబ్దత్వాత్ ప్రధానం తు జగతః కారణం న హి.
౨౫౭. వేదోక్తస్మేత్యత్సత్సాభావాదస్య జడస్య వై, నాశబ్దమిక్షలేత్యత ఆచా
ర్యైరుదీరితమ్. ౨౫౮. తస్మాత్స విక్షలేత్యాదిశ్చురివాక్యాన్న కారణమ్, ప్రధానం

కింతు చైతన్యం పరం బ్రహ్మ సదాత్మకమ్. ౧౧౯. అతో మూఢమతిం త్యక్త్వా ఓదైవ
తనిష్ఠో భవాధునా, ఇత్యుక్తః ప్రాహ నాశబ్దం ప్రధానం శ్రుతిరస్తి హి. ౧౨౦.
అచింత్యమవ్యక్తమరూపమవ్యయం తథా ఽరసం నిత్యమగంధవచ్చ యత్, అనా
ద్యనంతం మహతః పరం ధృవం నిచాయ్య తం మృత్యుముఖాత్ప్రముచ్యతే. ౧౨౧.
ఇత్యవ్యక్తేన శబ్దేన ప్రధానం ప్రతిపాదితమ్, ఇతి శ్రుత్వా గురుః ప్రాహ ప్రాజ్ఞః
ప్రకరణాదినా. ౧౨౨. ఉక్తశబ్దేన సంప్రాక్తః కించ జ్ఞానం న సంభవేత్, గుణసా
మ్యసుసేవాతస్సత్వస్యోద్దేశకరూపకమ్. ౧౨౩. తస్మాదేతన్న తం త్యక్త్వా ఓదైవతవిద్యాం
సమాశ్రితః, సుభిఢవేతి సంప్రాక్తః సాంఘ్యో ఽసౌ శిష్యతాం గతః. ౧౨౪. తతో
ఽన్యస్తం నమస్కృత్య కాశిలో యోగవిత్రమః, ప్రాహ ప్రామాణికం యోగాస్తుక్తి
రస్తితి మే మతమ్. ౧౨౫. వివిక్తదేశే చ సుఖాసనస్థశ్శుచిస్సమగ్రీ వశిరశ్శరీరః, అంత్యా
శ్రమస్థస్థకలేంద్రియాణి నిరుధ్య భక్త్యా స్వగురుం ప్రణమ్య. ౧౨౬. హృత్పుండరీకం
విరజం విశుద్ధం విచింత్య మధ్యే విశదం విశోకమ్, అచింత్య మవ్యక్తమనంతరూపం శివం
ప్రశాంతమమృతం బ్రహ్మయోనిమ్. ౧౨౭. అనాదిమధ్యాంతవిహీనమేకం విభుం చిదా
నందమరూపమద్భుతమ్, ఉమాసహాయం పరమేశ్వరం ప్రభుం త్రిలోచనం నీలకంఠం
ప్రశాంతమ్. ౧౨౮. ధ్యాత్వా మునిర్గచ్ఛతి భూతయోనిం సమస్తసాక్షిం తమసః
పరస్తాత్, ఇత్యాదివాక్యైర్నిగమేషు సంక్షిప్తైః ప్రమాణతాం యాతి మతం మదీయమ్.
౧౨౯. కించాగమేషు సంప్రాక్తా జపవిద్యావిధానతః, భేదనం చక్రపటస్య తథా
ప్రాక్తమతో మతమ్. ౧౩౦. ముక్త్యాకాంక్షీభిరాచార్య సేవనీయం ప్రయత్నతః,
ఇత్యుక్త అహ మైవం భో వేదైర్దహరసంజ్ఞికా. ౧౩౧. విద్యోక్తా న త్వదుక్తో ఽయం
యోగో మోక్షస్య కారణమ్. ౧౩౨. అజపామూలమంత్రస్య సో ఽహమిత్యర్థనిశ్చ
యాత్, జీవేశయోర్భిదాగంధాభావాద్యోగః కథం భవేత్. ౧౩౩. సర్వభూతశ్చమాత్మా
నం సర్వభూతాని చాత్మని, సంపశ్యన్ బ్రహ్మ పరమం యాతి నాన్యేన హేతునా.
౧౩౪. ఇత్యాదిశ్రుతిభిర్నాస్తి జ్ఞానాదన్యో నిషిద్ధతే, వట్సుక్త భేదనాద్యో ఽయం
ముక్తేః కించ శ్రుతిర్జగౌ. ౧౩౫. శాంత్యాదియుక్త ఆత్మానం వశ్యేదాత్మని కేవలమ్,
అధికారీ శుద్ధచిత్తశ్చౌపకాదైస్ససాధనైః. ౧౩౬. వేదాంతవిజ్ఞానసనిశ్చితార్థా
స్సన్నాస్యసయోగాద్యతయశ్శుద్ధసత్వాః, తే బ్రహ్మలోకేషు పరాంతకాలే పరామృతా
త్పరిముచ్యంతి సర్వే. ౧౩౭. ఇత్యాదిభిక్తౌతవచోభిరేవ యోగో భవత్ప్రసక్త ఉపే
క్షణీయః, ఇత్యుక్త ఆచార్యముచాచ భూయో యతేఽపరిజ్ఞానవశాద్భృనిషి. ౧౩౮.

అజ్ఞాత్వా భేవరీం ముద్రాం బ్రహ్మజ్ఞోఽహమితి ద్విజః, యో వదేత్తస్య జిహ్వాయాం
 ఛేదం కుర్వీతి కాననమ్. ౨౭౯. నదీత్రయసంయోగం త్రికూటాఖ్యమితి ద్విజః,
 బ్రహ్మహమితి యో బ్రూతే తజ్జిహ్వఛేదమాచరేత్. ౨౮౦. అవిదిత్వా ద్విజో యస్తు
 శృంగాటకమతఃపరమ్, బ్రహ్మహమితి యో బ్రూతే తజ్జిహ్వఛేదమాచరేత్. ౨౮౧.
 మనోన్మన్యాస్పృహపం హి పూర్ణమండలమార్గతః, అవిదిత్వా బ్రహ్మహమితి
 జిహ్వం హి సంఛినేత్. ౨౮౨. అంగుష్ఠమాత్రస్య పుంసస్థానస్థానం వినా ద్విజః,
 బ్రహ్మసీతుశ్చ్యుతే యేన తస్య జిహ్వం హి సంఛినేత్. ౨౮౩. అవస్థాత్రితయస్థానం
 నీచోన్మత్త విగర్హితమ్, అజ్ఞాత్వా బ్రహ్మ యో బ్రూతే శిరస్తస్య పతత్యధః. ౨౮౪.
 లయవిత్పరమం యాతి బ్రహ్మ నాన్యేన పర్తనా, హతవిత్పరమం స్థానం యాతి బ్రహ్మ
 సనాతనమ్. ౨౮౫. ఇత్యాదిపంచనైర్లోకస్సర్వదా మోక్షకాంక్షిభిః, భవద్ధిరతియ
 త్తేన నీవకర్తవ్య ఇతిరితః, ౨౮౬. గురురాహ వృద్ధైవ త్వం జల్పస్య జ్ఞానమోహితః,
 అష్టాంగయోగజా ముక్తిర్న తు కింతు విశుద్ధిదః. ౨౮౭. వికాగ్రదస్త్రధా క్రాంతో
 విరుద్ధో వేదతో న హి, భేవర్యాదికముద్రాయా విజ్ఞానేన వినా నహి. ౨౮౮. ముక్తి
 రిత్కుక్తిరత్యంతసాహసాదేవ నాన్యథా, బ్రహ్మజ్ఞానాద్యతో ముక్తిం వేదో వదతి
 నాన్యతః. ౨౮౯. తస్మాచ్ఛృతిప్రదితకర్తనిష్ఠో విశుద్ధచిత్తః పురుషో వివేకీ, వైరాగ్య
 వాక్ కాంతిదమాదియతో ముముక్షురాత్మానమజం సహిష్ణుః. ౨౯౦. గురోర్బ్రూహత్త
 త్వమసితి వాక్యం శ్రుత్వా విచార్యా బ్రహ్మగతిం స సమ్యక్, సచ్చిత్పుఖం భేద
 విహీనమద్ధా విజ్ఞాయ ముక్తో భవతీతి చోక్తః. ౨౯౧. నత్వో గురోః పాదయుగం
 సుభక్త్యా శిష్యో బభూవాథ పరాణువాదమ్, సమాశ్రితా ధీరశివదయో బ్రహ్మే సమా
 గతాః పోచురిదం యతీశమ్. ౨౯౨. కర్తా పరేశోయదుదీరితో బ్రహ్మే సృష్టౌ స
 భూమ్యాద్యణుకాన్యనక్తి, నిత్యాత్ లయే తాస్వియనక్తి చైషో భూమ్యాదిభిర్లోక
 గురుస్సలోకాత్. ౨౯౩. విధాయ సృష్ట్యా వివిధాం శ్చ జీవానాస్తే స్వయం సాక్షివ
 దేవ పూర్ణః, ఇత్యుక్త ఆచార్య ఉవాచమైవం శ్రుతే ర్విరోధాచ్ఛృణు తద్విరోధమ్.
 ౨౯౪. పరాత్తనః ఖాదికసర్గ ఉక్తశ్శ్రుతో కథం తేషు తు నిత్యతాబ్రహ్మ, కలేశ ఏకః
 ఖలు నిత్యరూపో జన్యం జగత్సర్వమనిత్యమేవ. ౨౯౫. జగదీశాదజన్యత్వం కేషుచిద్యది
 వర్తతే, తస్య తత్త్వం న పక్షవ్యం సర్వస్యాజనకత్వతః. ౨౯౬. ఆధీత్య గౌతమీం
 విద్యాం సార్గాలీం యోనిమావిశేత్, ఇత్యాదిపంచనాత్తాం తు విహాయాద్వైతమాశ్రితాః.
 ౨౯౭. ముక్తా భవథ శుద్ధాత్తవిజ్ఞానాద్గురుభక్తిజాత్, ఇత్యుక్తాస్తే బభూవురైవ శిష్యా

ధీరశివాదయః. ౨౯౮. ప్రాతస్సాన్నిత్యా త్రివేణ్యాం హి గురుశ్శిష్యసమన్వితః, ప్రాక్షా
 గ్ధాత్యాప్త్య మహర్ధాత్కాశీం కాశీశసంయుతామ్. ౨౯౯. స్తుతిభిః కరతాలైశ్చ శం
 ఖాదినినదైస్తథా, చిత్రమాసీత్తత్ర మాసత్రితయం సంస్థితే గురౌ. ౩౦౦. స్వామినం
 కేచిదాగత్య నత్వా తం కర్తవదినః, ప్రాచుర్విశ్వస్య సృష్ట్యాదికర్తతో భవతి ప్రభో. ౩౦౧.
 రమ్యేణ కర్తవ్యం రమ్యం యోనిం నిప్రాదికస్య వై, పాపేన కర్తవ్యం పాపాం
 శూద్రాదేస్తాం ప్రజంతి. హి. ౩౦౨. కర్తవ్యేన హి సంసిద్ధిమాస్థితా జనకాదయః,
 ఇత్యాదికైర్గుహ్యభిర్ముక్షుభిః కర్తవ్యత్నతః. ౩౦౩. కార్యం సుఖస్య సంప్రాప్తి
 ర్హోక్ష ఇత్యుభిధీయతే, ఇత్యుక్తః ప్రాహ మైవం యన్యైతత్కర్తేతి హి శ్రుతిః. ౩౦౪.
 బ్రహ్మకార్యం జగద్భూతే ధ్యేయం తత్కారణం తథా, ఇత్యుపక్రమ్య సంబ్రాతే
 శంభురాకాశ మధ్యగః. ౩౦౫. ఋతం చ సత్యమిత్యాది శ్రుతిశ్చాస్తి విబోధికా,
 బ్రహ్మణస్సుత్త్యహులాది విశ్వకారణరూపిణః. ౩౦౬. తస్మాత్సర్వజ్ఞ ఏవేశః కారణం
 జగతో మతః, నైవ కర్తవ్యజడత్వాద్యే మందా స్తేఽథాశ్రయంతి తత్. ౩౦౭. ఇత్యు
 క్తాస్తే పరాం విద్యామశ్రితాశ్శిష్యతాం గతాః, తతో వాభరణాభ్యుస్తం శీఘ్రైస్సహ
 సమాగతః. ౩౦౮. సత్యోవాచ స చంద్రోఽసౌ సర్వలోకప్రకాశకః, దేవాదిపాలకః
 పూర్ణిమాదౌపూజ్యః ప్రయత్నతః. ౩౦౯. తదుపాసనయా ముక్తిరిత్యుక్తః ప్రాహ
 నాస్తి సః, అనిత్యోపాసనాలభ్యో నిత్యో మోక్షః కదాచన. ౩౧౦. ఇష్టాపూర్వాదికం
 కర్తవ్యత్వా చంద్రస్య మండలమ్, ప్రాప్య భూయోఽస్య లోకస్య ప్రాప్తిరుక్తా
 పరాత్తనా. ౩౧౧. ధూమో రాత్రిస్తథా కృష్ణవృక్షాసా దక్షిణాయనమ్, తత్ర చాంద్ర
 మసం జ్యోతి ర్యోగీ ప్రాప్య నివర్తతే. ౩౧౨. విష దేవాన్నమిత్యుక్తం శ్రుతౌ
 తస్మాన్న ముక్తతా, అన్నస్యాస్య సుసేవాతః కింతు నల్లోకసంస్థితిః. ౩౧౩. తస్మాన్మూఢ
 మతిం త్యక్త్వా శుద్ధాద్వైతం సమాశ్రితః, ముక్తిం భవేతి సంప్రాప్తస్సుభిష్యోఽసౌ
 బభూవ హ. ౩౧౪. తతో భౌమాదికానాం యే గ్రహాణాం సముపాసకాః, నమ
 స్కృత్యోమరుచార్యం శంకరం తే కృపానిధిమ్. ౩౧౫. భౌమాదికస్య సేవాతో
 ముక్తిర్నదే ప్రచోదితా, తస్మాన్ముక్షుభిస్సేవ్యా ఏవ ఏవ ప్రయత్నతః. ౩౧౬.
 ఇత్యుక్త ఆనా లోకానాం గ్రహపీడా నివృత్తయే, సేవా ప్రాక్తా న ముక్త్యర్థం సా
 తు చేతనబోధతః. ౩౧౭. సదేవేత్యాదిభిర్వాక్తైర్నదే సమ్యగుదీరితా, ఇతి శ్రుత్వా
 ఽథ తే సర్వే గతాశ్శిష్యత్వమాదరాత్. ౩౧౮. తతః తువణికో నత్వా గురుమాహ
 ప్రభో మయా, త్వదాశ్రయేణ మత్తానః కాలా నీశస్తతో మతమ్. ౩౧౯. మదీయం
 శృణు కాలాఽయం పరంబ్రహ్మ సుసేవ్యతామ్, ముక్త్యర్థమితి సంప్రాక్తః ప్రాహ

కాలస్య జన్మహి. 310. సరవత్సరోజాయత కాల విష ఇతి శ్రుతిః ప్రాహ తతః
 కుమద్ధిష్, విహాయ శుద్ధాద్వయమౌచితస్తస్యం ముక్తో భవేత్సుక్త ఇమం మునీశమ్. 311. సమస్తసర్వజ్ఞశిరోవతంసం నత్వాఽద్వయే బ్రహ్మణి సంరతోఽభూత్, తతః
 పితౄణాం సముపాసకాస్తం సమాగతాః ప్రాహురిదం యతీశమ్. 312. అగ్ని ష్వాత్మా
 దయశ్చంద్ర మందలాపరివాసినః, నిత్యముక్తాస్త్రయస్తేషు మూర్తిహీనా స్సమూర్తయః. 313. చత్వారస్తేవనం లేషాం ధర్మాదిఫలదం స్పృతమ్, ముక్తిదం చైవ సంప్రాప్తం
 సేవ్యాస్తేఽతః ప్రయత్నతః. 314. శ్రాధకృత్సత్యవాదీ చ గృహస్థోఽపి విము
 చ్యతే, చాంద్రమాసప్రమాణేన పితృమధ్యాన్నమిరితమ్. 315. ఆమాతస్తత్ర కర్త
 వ్యం శ్రాద్ధాది పరితుష్టయే, లేషామితి స సంప్రాక్తః ప్రాహ తాన్వరమో గురుః. 316.
 మైవం నేత్యాదివేదో హి కర్మముక్తేర్న సాధనమ్, ఇతి బ్రూతే పరంబ్రహ్మ ప్రాప్నో
 త్యాత్మజ్ఞ ఇత్యపి. 317. తస్మాత్కర్మాణి సంత్యజ్య శుద్ధచిత్తః పరేశ్వరమ్, శ్రుత్వా
 గురుముఖాత్సమ్యగ్విచార్యాఽఽశు విముచ్యతే. 318. ఇతి శ్రుత్వాఽథ లే
 సర్వే సత్యశర్మాదయో గురుమ్, నత్వా తదుపదేశేన సంగతాః కృతకృత్యతామ్. 319.
 శంఖపాదాభిధః కశ్చిత్కుజ్వలీటస్తథైవ చ, సమాగత్యోచతుర్నత్వా యతీశం పరమం
 గురుమ్. 320. యత్ర నారాయణశ్చేతే ససేవ్యశ్చేషః ఈశ్వరః, గరుడోఽథ విమో
 త్తాయ తస్య వాహనతాం గతః. 321. ఇత్యుక్త ఆహచే దేవం నారాయణమసేవనమ్,
 కర్తవ్యం లేన శుద్ధాంతఃకరణో గురుముఖాత్సరమ్. 322. శ్రుత్వా విచార్య విజ్ఞాయ
 తతో ముక్తిం గమిష్యథ, ఇత్యుక్త తౌ గురుం నత్వా సచ్చిష్యత్వముపాగతో. 323.
 చిరక్షీర్తిముఖాస్సిద్ధోపాసకాస్తత ఆగతాః, ప్రణమ్యోచుర్వయం మంత్రా ల్లభ్యా
 సిద్ధోపదేశతః. 324. కృతకృత్యాస్తతో యూయం భవద్భవత్తతానుగాః, శ్రీశైలా
 దిక్తైలేష ప్రాప్య మంత్రాదికాం ఘృభాత్. 325. సత్యనాథాదయస్సిద్ధాః కృతా
 ర్థాశ్చిరజీవినః, లేషాం సముపదేశేన తథాభూతా పయం స్థితాః. 326. విచిత్రాంజన
 ముఖ్యాభిర్విద్యాభిస్సర్వవేదినః, తస్మాదస్తన్నతం భేత్తుం న శక్యం కేనచిద్యతే. 327.
 ఇత్యుక్త ఆచార్య ఉవాచ ఫల్గు ఫలేఘ్నభిర్భాషణమప్యయుక్తమ్, విచిత్రశేషైర్విశి
 యానిహాగ్తో దోషాప్తిరేవాస్తి పరస్వలాభాత్. 328. తథా చిరం జీవనతః ఫలం
 నో దేహో యతో దుఃఖమయోఽస్తి సర్వదా, తస్మాద్విశుద్ధైః కిల సాధనీయో త్యా
 గేన దేహస్య విముక్త్యుపాయః. 329. శ్రుత్వా ఽథ లే శిష్యవరా బభూవుర్గంధర్వ
 భక్తాస్తత్ర ఊచురార్యమ్, విశ్వాపనూపాసనతో హి నాదవిజ్ఞానతో బిందుకలావిదోధాత్.

యతిరాడక తేషు తేషు దేశేష్వితి పాపండపరాకా ద్విజాన్విమగ్నః, అపరాంతమహార్ణవోపకంఠం ప్రతివేదే ప్రతివాదిదర్పహంతా. ౨౯. విలలాస చలత్తరంగహస్తైర్నదరాజోఽభినయన్నిగూఢమర్థమ్, అవధీరితదుందుభిస్సనేన ప్రతివాదీవ మహాస్తహారవేణ. ౩౦. బహుళభ్రమవానయం జడాత్తా సుమనోభిర్నభితశ్చ పూర్వమేవ, ఇతి సింధుముపేక్ష్య స క్షమావానిన గోకర్ణముదారధీః ప్రతప్తే. ౩౧. అవ

౩౨. కృతకృత్యా వయం యూయమతో ముక్త్యభిలాషిణః, శ్రమం గాంధర్వవిద్యాయాం కరుధ్యం సర్వదైవ హి. ౩౩. ఇత్యుక్తక్రీగురుః స్రాహ మైవం వేదవిరోధతః, తత్ర శబ్దాద్యతీతత్వం బ్రహ్మణః ప్రతిపాదితమ్. ౩౪. అశబ్దమస్మర్మ మహాపమవ్యయం తథా ౨౮సం నిత్యమగంధవచ్చయత్, అనాద్యనంతం మహతః పరం ధృవం నిచాయ్య తం మృత్యుముఖాత్ప్రీముచ్యతే. ౩౫. ఇతి స్మృతౌ తథా ప్రోక్తపరశ్శబ్దాద్యగోచరః, నాదబిందుకళాతీతం యస్తం వేద స వేదవిత్. ౩౬. ఇతి తస్మాద్భవంతోఽపి బ్రహ్మ నాదాద్యగోచరమ్, భజన్యం తేన ముక్తిం తు గమిష్యథ న సంశయః. ౩౭. ఇత్యుక్తాశ్శిష్యతాం యాతాస్తతో వైతాలసేవకాః, చితాభస్తానులిప్తాంగా భూతసేవారతాస్తథా. ౩౮. బభాషిరే గురుం నత్వా స్వామిస్సూతాద్యుపాసకాః, సర్వలోకపశీకారే సమర్థా ఇతి తద్వచః. ౩౯. శ్రుతోఽవచయతీశస్తాన్న యుక్తం భవతాం మతమ్, బ్రహ్మణానాం న సంప్రోక్తా యతో భూతాద్యుపాసనా. ౪౦. అపసర్పంతు యే భూతా యే భూతా భువి సంస్థితాః, యే భూతా విఘ్నకర్తారస్తే నశ్యంతు శివాజ్ఞయా. ౪౧. ఇత్యాదివచనాత్తస్మాద్భిష్టాచారం విహాయ తమ్, స్వవర్ణోచితకర్తాణి కరుతాచైతమాశ్రితాః. ౪౨. స్వకర్తహీనా న గతిం లభంతే శ్రుత్యేదమాచార్యపరం ప్రణమ్య, స్వకర్తశిలాః కిల పంచపూజాపరాయణాశ్శిష్యవరా బభూవుః. ౪౩. తదేతత్సర్వం సంక్షిప్తాహ—యతిరాడితి. అపరాంతమహార్ణవోపకంఠం పశ్చిమసముద్రసమీపమ్. ౪౪. చలద్భిస్తరంగాత్తత్తైర్నైస్తథావధీరితస్త్రిసక్రతో దుందుభిస్సనో యేన తథాభూతేన మహతా శబ్దేన నిగూఢమర్థమభినయన్ప్రకటయన్ హన్వదరాజః సముద్రః ప్రతివాదివద్విలలాస విశుశుభే. ౪౫. ఆచార్యైస్తర్హి కిమిత్యపేక్షిత ఇత్యాశంకాహ—బహులేతి. ప్రతివాదితుల్యోఽపి బహులావర్తలక్షణభ్రమవాక్ జడాత్తా పునశ్చ దేవలక్షణైః సంస్కృతచిత్తైః పండితైః పురైవ మథితశ్చేతి హేతోస్సముద్రముపేక్ష్య స క్రీశంకరాచార్యః క్షమావానివోదారధీగోకర్ణం ప్రతప్తే. ఇవ శబ్ద ఉత్పేక్షార్థకః. ౪౬. స క్రీశంకరస్తత్ర సరిత్సలిం సముద్రమపగాహ్య హి

గాహ్య సరిత్పతిం సతత్ర ప్రియమాసాద్య తుషారశైలపుత్రాః,
స్తవసత్తమమద్భుతార్థచిత్రం రచయామాస భుజంగవృత్తరమ్యమ్.
3౨. తదనంతరమాగమాంతవిద్యాం ప్రణతేభ్యః ప్రతిపాదయంత
మేనమ్, హరదత్తసమాహ్వాయోఽధిగమ్య స్వగురుం సంగిరతే స్త
నీలకంఠమ్. 3౩. భగవన్నిహ శంకరాభిధానో యతిరాగత్య జిగీషు
రార్యపాదాన్, స్వవశీకృతభట్టమండనాదిస్సహ శిష్యైర్నిరీశాలయే
సమాస్తే. 3౪. ఇతి తద్వచనం నిశమ్య సమ్యగ్గ్రీధితానేకనిబంధరత్న
హారః, శివతత్పరసూత్రభాష్యకర్తా ప్రహసన్వాచమువాచ శైవ
వర్యః. 3౫. సరితాం పతిమేష శోషయేద్వా సవితారం వియతః
ప్రపాతయేద్వా, పటవత్సురవర్త్య వేష్టయేద్వా విజయే నైవ తథా
ఽపి మే సమర్థః. 3౬. పరపక్షతమిస్రచంచదర్శైర్నమతర్శైర్న
హుథా విశీర్యమాణమ్, అధునైవ మతం నిజం స వశ్యత్వీతి జల్పన్నిర
గాదనల్పకోపః. 3౭. సీతభూతితరంగితాఖిలాంగైః స్ఫుటరుద్రాక్ష
కలాపకమ్రకణ్డైః, పరివీతమధీతశైవశాస్త్రైర్నునిరాయాంతమముం

మాచలసుతాయాః పార్వత్యాః ప్రియం మహాదేవమాసాద్య. 'చతుర్విద్యకాచైర్భు
జంగప్రయాత' మిత్కుత్తలక్షణభుజంగప్రయాతవృత్తై రమ్య మద్భుతైర్వైచిత్రం
స్తవసత్తమం రచయామాస. 3౨. స్తవసత్తమరచనానంతరం వేదాంతవిద్యాం నమ్నా
భూలేభ్యో వినేయేభ్యః ప్రతిపాదయంతమేనం శ్రీశంకరం హరదత్తసమాఖ్యోఽధి
గమ్య స్వగురుం నీలకంఠం ప్రోక్షవాన్. 3౩. యత్ ప్రోక్షవాంస్తమదాహరతి—
హేభగవన్ శంకరాఖ్యో యతిరార్యపాదాన్ భవతో విజిగీషురిహగత్య శిష్యై
స్సహ శివాలయే సమాస్తే, తస్యోపేక్షణీయత్వం వారయతి—స్వవశీకృతా భట్టపాద
మండనమిత్రాదయో యేన సః. 3౪. ఇతి తస్య హరదత్తస్య వచనం శ్రుత్వా సమ్య
గ్గ్రీధితానేకనిబంధలక్షణై రత్నైర్నైర్దారో యేన. పునశ్చ శివతత్పరస్యాథాతో బ్రహ్మజి
జ్ఞానేత్యాదిసూత్రాణాం భాష్యస్య కర్తా స శైవవర్యః ప్రహసన్వాచమువాచ. 3౫.
వాచమేవ సగర్వాముదాహరతి—యద్యేష యతిస్సముద్రం శోషయేత్ యది వా
గగనాత్పవితారం సూర్యం ప్రపాతయేత్. యది వా పటవదాకాశం వేష్టయేత్తథా
పి మే విజయే సమర్థో నైవ భవేత్. 3౬. పరపక్షలక్షణాంధకారాణాం నివారణే
స్ఫురద్భిః సూర్యైర్నమ తర్శైర్నధునైవానేకథా విశీర్యమాణం నిజం మతం స యతిః
వశ్యత్య ఇతి జల్పన్ననల్పకోపః నీలకంఠో నిర్గతవాన్. 3౭. శ్వేతభూత్యా
వ్యాప్తాన్యంగాని యేషాం పునశ్చ స్ఫుటరుద్రాక్షాణాం సమూహేన కమ్రాః కమనీయాః

దదర్శ శిష్యైః. ౩౮. అధిగత్య మహర్షిసన్నికర్షం కవిరాతిష్ఠసదాత్మ
పక్షమేషః, శుకతాతకృతాత్మశాస్త్రతః ప్రాక్కపిలాచార్య ఇవాత్మ
శాస్త్రమథా. ౩౯. భగవత్ క్షణమాత్రమీక్ష్యతాం తత్ప్రభుమం తు
స్ఫురదుక్తిపాటవం మే, ఇతి దేశికపుంగవం నివార్య వ్యవదత్తేన
సురేశ్వరస్సుధీశః. ౪౦. సుమతే తవ కాశలం విజానే స్వయమేవైష
మునిః ప్రతిబ్రవీతు, ఇతి తం వినివర్త్య నీలకణ్ఠో యతికణ్ఠీరవసమ్ముఖ
స్తదాసీత్. ౪౧. పరపక్షుచినావలీమరాశ్చైర్వచనైస్తస్య మతం చఖండ
దండీ, అథ నీలగలః స్వపక్షరక్షం జహదద్వైతమపాకరిష్ణురూచే.
౪౨. ప్రశమింస్తదసీతి యస్త్రయీకైః కథితోఽర్థస్స న యజ్యతే
త్వదిష్టః, అభిదా తిమిరప్రకాశయోః కిం ఘటతే హంత విరుద్ధధర్మ
వత్త్వాత్. ౪౩. రవితప్రతిబింబయోరివాభిద్భుటతామిత్యపి తత్త్వ

కంతా యేషాం తథాభూతైరధీతకైవశాస్త్రైశ్శిష్యైః పరివేష్టితమాయాంతమముం నీలకం
తం మునిశ్శ్రీశంకరో దదర్శ. ౩౮. మహర్షే శ్రీశంకరాచార్యస్య సన్నికర్షం సమీపం
ప్రాప్యైషః కవిర్నీలకంఠ ఆత్మపక్షమాపిష్ఠిపత్నమ్ముక్ స్థాపితవాత్. తత్ప్రేమాన
మాహ—శుకస్య తాలేన శ్రీవేదవ్యాసేన కృతాదాత్మప్రతిపాదకాచ్చాస్త్రాచ్చాగ్నిరక
మీమాంసాసంజ్ఞకాత్పాగ్నిగృథా కపిలాచార్యస్సాక్షాత్సృశాస్త్రం స్థాపితవాత్ తద్వత్.
౩౯. తదాసీం స్వగురుం నివార్య సురేశ్వరో వివాదం కృతవానిత్యాహ—హే
భగవత్ క్షణమాత్రం ప్రథమం తు మే తత్స్ఫురదుక్తిపాటవమీక్ష్యతామితి దేశిక
పుంగవం నివార్య సుధీనామీశస్సురేశ్వరస్తేన నీలకణ్ఠేన వ్యవదత్. ౪౦. వివదమానం
సురేశ్వరం ప్రతి నీలకణ్ఠో యదుక్తవాంస్తదాహ—హేసుమతే తవ కుశలతాం విజానే
ఽతస్య స్వయమేవైష మునిః ప్రతిబ్రవీతు ఇతి తం సురేశ్వరం వినివర్త్య తదా యతి
సింహానంముఖ అసీత్. ౪౧. తతః పరపక్షులక్షణచినావలీభక్షణే హంసైర్వచనైస్తస్య
సమ్ముక్ స్థాపితం మతం దండీ శ్రీశంకరశ్చఖండ ఖండితవాత్. అథానంతరం నీలకణ్ఠ
స్సృపక్షరక్షం త్యజన్నద్వైతమతం నిరాకర్తమిచ్ఛురువాచ. ౪౨. యదూచే తదాహ
షడ్భిః—హే ప్రశమిన్ తత్త్వమస్యాదివేదత్రయీమస్తత్కేరీవేశ్వరాభేదలక్షణోయస్తస్య
దిష్టోఽర్థః కథితస్స న యజ్యతే కిం తమః ప్రకాశయోరభేదో ఘటతే నైవ యజ్య
తే. తత్ప్రేమాయుద్ధధర్మవత్త్వాత్తథా చ జీవేశ్వరాభేదో న భవతి విరుద్ధధర్మవత్త్వా
త్తమః ప్రకాశయోరివేతి యుక్తినిరోధాత్త్వదిష్టోఽర్థో వేదాంతైర్నైవ కథిత ఇతి
భావః. ౪౩. నను రవితప్రతిబింబయోర్వ్యభిచారశ్చాంచల్యాచాంచల్యాదిరుద్ధధర్మవత్తే

తో న వాచ్యమ్, ముకురే ప్రతిబింబితస్య మిథ్యాత్వగతేర్వ్యవస్థాదిదేశికోక్త్యా. ౪౪. ముకురస్థముఖస్య బింబవక్త్రాద్భిదయా పార్శ్వగలోకలోకనేన, ప్రతిబింబితమాననం మృషా స్యాదితి భావత్కమతానుగోక్తికాచ. ౪౫. న చ మాయాకజీవనిష్ఠమాధ్యేష్వరసార్వజ్ఞవిరుద్ధధర్మబాధాత్, ఉభయోరపి చిత్స్వరూపతాయా అవిశేషాదభిదైవ వాస్తవీతి. ౪౬. న హి మానశలైః స్థితస్య బాధాఽపరథా దత్తజలాంజలిర్భిదా స్యాత్, విపరీతహయత్వగోత్వబాధాద్ధయవశోర్నిజరూపకైక్యముక్త్యా. ౪౭. యది మానగతస్య హానమిష్టం న భవేత్తస్మి న చేష్వరోఽహమస్మి, ఇతి మానగతస్య జీవసర్వేష్వరభేదస్య న హానమప్యభీష్టమ్. ౪౮. ఇతి యుక్తిశలైస్స నీలకంఠః కవిరక్షో భయదద్వితీయపక్షమ్, నిగమాస్తవచః ప్రకాశ్యమానం కలభః పద్మ

౭వ్యభేదాభావాభావస్య సత్వాత్తథాచ విరుద్ధధర్మయోరపి తయో రవితత్ప్రతిబింబయో రివాభేదో యుజ్యతామిత్యాశంక్య పరిహారం- రవితత్ప్రతిబింబయోరివ తత్త్వగోఽభిదేశ్యో ఘటతామిత్యసి న వాచ్యం తత్ర హేతుర్వ్యవస్థాదిదేశికోక్త్యా దర్పణే ప్రతిబింబితస్య మిథ్యాత్వావగతేస్తథాచ బాధ్యస్య ప్రతిబింబస్యాభేదయోగ్యతాయా అభావేన వ్యభిచారాభావాత్తద్వైష్టాంతేన జీవేష్వరయోరభేదో న యుజ్యత ఇత్యర్థః. ౪౪. కించ భవదీయమతానుగా యుక్తిరప్యస్తీత్యాహ—బింబముఖాస్తు కురస్య ముఖస్య భేదేన సమీపస్థలాశానలాకనేన హేతునా ప్రతిబింబితం ముఖం మృషా స్యాదితి భవదీయమతానుగోక్తికాచ. స్యాత్థే కః. ౪౫. నను జీవనిష్ఠమాధ్యస్యేష్వరసార్వజ్ఞస్య చ విరుద్ధధర్మస్య మాయాకత్వేన బాధాదుభయోరపి చైతన్య స్వరూపతాయా అవిశేషాద్వాస్తవోఽభేద ఏవేత్యాశంక్య పరిహారం ప్రతిజానీతే—న చేతి. ౪౬. తత్ర హేతుమాహ—హి యస్తాత్ప్రమాణశలైః స్థితస్య విరుద్ధధర్మస్య బాధో న సంభవతి బాధాభావేన మాయాకత్వమప్యస్య నాస్తీతి భావః. విచక్షే బాధకమాహ—అపరథేతి. మానశలైః స్థితస్యాసి బాధాంగికారే భేదో దత్తజలాంజలిస్సాన్యత్. తత్ర యుక్తిమాహ—విపరీతయోరశ్వత్వగోత్వయోర్బాధాదశ్వపశ్వాన్యరూపస్యైక్యమేవేతి యుక్త్యైత్యర్థః. ౪౭. యది ప్రత్యక్షాదిమానావగతస్య హానమిష్టం న భవేత్తస్మి న చేష్వరోఽహమస్మితి ప్రత్యక్షప్రమాణావగతస్య జీవసర్వేష్వరభేదస్య హానమప్యభీష్టం న భవేదిత్యర్థః. ౪౮. ఇత్యేవం యుక్తిశలైస్స కవిర్నిలకంఠో వేదాంతవచోభిః ప్రకాశ్యమానమద్వైత

వనం యథా ప్రభుల్లమ్. ౪౯. అథ నీలగళోక్తదోషజాలా భగవా
నేవమవోచదస్తు కామమ్, శృణు తత్త్వమసీతి సంప్రదాయశ్రుతి
వాక్యస్య పరావరే లభిసంధిమ్. ౫౦. నను వాచ్యగతా విరుద్ధతాధి
రిహ సోఽసా వితి వద్విరోధహానే, అవిరోధి తు వాచ్యమాదదైక్యం
పదయుగ్మం స్ఫుటమాహ కో విరోధః. ౫౧. యదిహోక్తమతిప్ర
సంజనం భో స భవేన్నోహి గవాశ్వయోః ప్రమాణమ్, అభిదా
ఘటకం తయోర్యతః స్యాదుభయోర్లక్షణయా లభిదానుభూతిః.
౫౨. నను మాధ్యసమస్తవిత్త్వధర్మాన్వితజీవేశ్వరరూపతోఽతిరిక్తమ్,
ఉభయోః పరినిష్ఠితం స్వరూపం బత నాస్త్యేవ యతోఽత్ర లక్షణా
స్యాత్. ౫౩. ఇతి చేన్న సమీక్ష్యమాణజీవేశ్వరరూపస్య చ కల్పితత్వ
యుక్త్యా, తదధిష్ఠితసత్యవస్తునోఽర్థా నియమేనైవ సదాఽభ్యుపేయ

పక్షమక్షోభయత్. యథా ప్రభుల్లం సరోజవనం వాస్తిహాతః క్షోభయతి తద్వత్. ౪౯.
అథ తత్కృతాదైవతపక్షక్షోభానంతరం నీలకణ్ఠోక్తం దోషజాలం యస్మై స భగవాం
శృంకరాచార్య ఉవాచ. ఏవం త్వదుక్తం యథేష్టమస్తు తథాపి తత్త్వమసీతి సంప్రదాయ
శ్రుతివాక్యస్య పరావరే లభిసంధిమభిప్రాయం శృణు, వరే బ్రహ్మదయోఽవరే యస్తా
త్తథాభూతే లభంజైకరనే. యద్వా కార్యోపాధికో జీవః కారణోపాధిశ్వర ఇత్యు
క్తత్యాత్కారణాభిన్నే కార్యే. ౫౦. ఇహ తత్త్వమసి వాక్యే సోఽయమితి వద్విరు
ద్ధతాబుద్ధిర్నను వాచ్యగతాన్నతు లక్ష్యగతా తథా చ భాగలక్షణయా తస్య విరోధస్య
హానే సతి అవిరోధి వాచ్యం చైతస్యమాత్రం తు స్వీకర్వతస్తత్త్వమితి పదద్వయ
మైక్యం స్ఫుటమాహతః కోఽసి విరోధో నాస్తి. ౫౧. యత్త్వపరథేత్వాద్యుక్తం
తత్రాహ—యదితి. ఇహైవముచ్యమానే యోఽతిప్రసంగస్త్యయోక్తస్య స భవేత్
సీ యస్తాద్దవాశ్వయోరభేదఘటకం ప్రమాణం నాస్తి. యతః ప్రమాణాత్తయోర్గ
వాశ్వయోరుభయోర్భాగలక్షణయా భేదానుభవస్సృద్ధిత్వర్థః. ౫౨. నీలకంఠ
శృంకలే—నను మాధ్యధర్మాన్వితజీవస్వరూపాత్సర్వజ్ఞత్వధర్మయుక్తేశ్వరస్వరూపా
చ్ఛాతిరిక్తముభయోః జీవేశ్వరయోః పరినిష్ఠితం స్వరూపం ఖలు నాస్త్యేవ. యత
స్తథాభూతస్వరూపసత్త్వాదత్ర స్వరూపే లక్షణా స్యాత్. యద్వా తత్ర తత్త్వమసి
వాక్యే. ౫౩. పరిహరణీతి చేన్న—తత్ర హేతుమాహ—మాధ్యాదివిరుద్ధధర్మవిశిష్టం జీవాది
రూపం కల్పితం దృశ్యత్వాచ్ఛుక్తిరూప్యాదిపదితి పరిదృశ్యమానజీవేశ్వరస్వరూపస్య
కల్పితత్వయుక్త్యా లేన స్వరూపేణాధిష్ఠితస్య తదధిష్ఠానస్య సత్యస్య వస్తునస్పదా

తాయాః. ౧౪. భవతాఽపి తథాహి దృశ్యదేహాద్యహమంతస్య
జడత్వమభ్యుపేయమ్, పరిశిష్టముపేయమేకరూపం నను కించిద్ధి త
దేవ తస్య రూపమ్. ౧౫. జగతోఽసత ఏవమేవ యుక్త్యా త్వనిరూ
ప్యత్వతఏవ కల్పితత్వాత్, తదధిష్ఠితభూతరూపమేష్యన్న ను కించిద్ధి త
దీశ్వరస్య సత్యమ్ ౧౬. తదిహ శ్రుతిగోభయస్వరూపే నిరుపాధా
న హి మాధ్యసర్వవిత్తే, న జపాకుసుమాత్తలోహితమ్ముః స్ఫుటికే స్వా
న్నిరుపాధికే ప్రసక్తిః. ౧౭. అపి భేదధియో యథార్థతాయాం న
భయం భేదదృశః శ్రుతిర్నవీతు, విపరితదృశో హ్యనర్థయోగో న
భిదా ధీర్విపరితధీర్యతస్సన్యత్. ౧౮. అభిదా శ్రుతిగాఽప్యతాత్ప్య

నియమేనైవ సాక్షాదభ్యుపగంతవ్యత్వాదజ్ఞేత్యస్య పూర్వపదేన వా సంబంధః. ౧౪.
నన్యభ్యుపగంతవ్యం భవద్భిర్నయా తు నాభ్యుపగమ్యత ఇత్యాశంక్యాదా నమోక్ష్య
మాణజీవన్మరూపాధిష్ఠానమభ్యుపేయమేవేత్యాహ—భవతాఽపితి. హి యస్తాదభ్యవతా
ఽపి దృశ్యస్య దేహాదేహమంతస్య జడత్వమభ్యుపేయం తస్య జీవస్య పరిశిష్టం తదేవ
కించిత్యత్వం రూపం స్వీకర్తవ్యమేవ. ౧౫. తథేశ్వరస్వరూపమసీత్యాహ—అసతో జగ
తో పుష్కతం ప్రతి విమతం కల్పితమనిరూప్యత్వాదజ్ఞానగపదిత్యేవమేవ యుక్త్యా
కల్పితత్వాత్కించిద్ధి తత్వత్యమిశ్వరస్య జగదధిష్ఠానభూతం రూపమేష్యమవశ్య
మంగీకార్యమిత్యర్థః. ౧౬. తత్తస్మాదిహ శ్రుతిగమ్యే నిరుపాధాపుభయస్వరూపే
మాధ్యసర్వవిత్తే నైవ స్తః. తత్ర దృష్టాంతమాహ—జపాపుష్పాల్పిప్రస్య లోహి
తిమోనిరుపాధికే స్ఫుటికే ప్రసక్తిర్న హి స్వాత్మద్యత్. ౧౭. అపిచ భేదధియో
యథార్థతాయాం భేదదృశః పురుషస్య. “మృత్యోస్స మృత్యుమాదీప్నీతి య ఇహ
నానేవ వశ్యతి యఉదరమంతరం మరుతేఽథ తస్య భయం భవతీ”త్యాది శ్రుతిర్భ
యం న బ్రవీతు న బ్రూయాత్. హి యస్తాదనర్థసంబంధో విపరితదర్శనస్సన్యత్.
యతశ్చ భిదాధీర్భేదబుద్ధిర్విపరితధీర్ను స్వాత్మభావోక్తశ్రుత్యా భేదదర్శనో
భయస్సోక్తత్వాదనర్థయోగస్య చ విపరితదర్శన ఏవ యుక్తత్వాదభేదధీర్విపరితధీ
రేవేత్యర్థః. ౧౮. ఏవం భేదదృశశ్శ్రుత్యాఽన్యథానుపపత్త్యా భేదబుద్ధిర్విపరిత
ధీత్వముపవర్జ్య. “తత్ర తో మోహః కళోక ఏకత్వముపశ్యతః” ఇతి శ్రుత్యా
అభేదజ్ఞానే శ్రుతపురుషార్థానుపపత్త్యాఽభేదస్య తాత్త్వికత్వమావిష్కరోతి—
అభిదా అభేదః శ్రుతిగాఽప్యతాత్ప్యకి అయథార్థా చేత్తర్హి తద్రతో తస్మా అభి
దాయా గతో జ్ఞానే పురుషార్థస్య శ్రవణం న స్సాత్. యత్తు యది మనగతస్యేత్యాది

కీచేత్పురుషార్థశ్రవణం న తద్గతౌ స్యాత్, ఆశివోఽహమితి భ్రమస్య శాస్త్రాద్విధుమానత్వగతేరివాస్తి బాధః. ౧౯. తదబాధితకల్పనాక్షతి ర్నో శ్రుతి సిద్ధాత్పరైక్యబుద్ధిబాధః, నిగమాత్ప్రబలం విలోక్యతే మాకరణం యేన తదిరితస్య బాధః. ౨౦ ఋషిభిర్బహుధా పరాత్త్వ తత్త్వం పురుషార్థస్య చ తత్త్వమప్యథోక్తమ్, తదపాస్య నిరూపిత ప్రకారో భవతాఽసౌ కథమేకవచ ధార్యః. ౨౧. ప్రబలశ్రుతి మానతో విరోధే బలహీనస్త్పరివాచ ఏవ నేయాః, ఇతి నీతిబలా త్రయీవిరుద్ధం న ఋషీణాం వచనం ప్రమాత్వమియాత్. ౨౨. నను యుక్తియుతం మహర్షివాక్యం శ్రుతివద్ధ్యావ్యాతమం పరం తథా హి, ప్రతీదేహమసౌ విభిన్న ఆత్మా సుఖదుఃఖాదివిచిత్రతావలోకాత్,

తత్రాహ శివోఽహమితి భ్రమస్య ప్రత్యక్షసిద్ధచంద్రగతప్రాదేశమానత్వబుద్ధిరేవశాస్త్రా వ్యాప్తోఽస్తి. తథా చ న చేక్యరోఽహమస్తీతి బుద్ధిర్బహుశాస్త్రేణ బాధ్యమాన త్వాద్విధుమానత్వబుద్ధితస్య బాధేన చాభేద ఏవ శ్రుతిగమ్యో వాస్తవ ఇతి భావః. యతఏవమతస్తదబాధితకల్పనాయాః క్షతిః క్షయో న తు శ్రుతిసిద్ధాత్పరైక్యబుద్ధి బాధోఽతస్తదబాధితకల్పనాక్షతేర్హేతోర్నోక్తబుద్ధిబాధ. ఇతి పాఠాంతరే వ్యాఖ్యే యం. కుతో నాస్తీతి వదంతం ప్రత్యాహ—నిగమాత్ప్రబలం ప్రమాకరణం ప్రమా ణం కిం విలోక్యతే యేన నిగమాత్ప్రసృత్యపరైక్యస్య బాధసాన్యత్. ౧౯ - ౨౦. నీలకంఠ ఆహ—ఋషిభిః కపిలాదిభిర్బహుధా పరాత్త్వతత్త్వమథ పురుషార్థస్య చ తత్త్వ మపుక్తం తదపాస్య ఏకవచ నిరూపితప్రకారో భవతా కథం ధార్యో బహూనా మనుసరణస్య న్యాయ్యత్వాత్. ౨౧. పరిహరతి—ప్రబలశ్రుతి ప్రమాణేన విరోధే సతి బలహీనాః స్త్పరివాచ ఏవ నాంగీకర్తవ్యా ఇతి నయబలాత్ వేదత్రయీవిరుద్ధమృషీ ణాం వచనం ప్రమాత్వం న ప్రాప్నుయాత్. తథా చ ప్రమాణలక్షణస్థో జైమిని న్యాయః. విరోధే త్వనపేక్షం స్యాదసతి హ్యనుమానమితి. “జౌదుంబరీం స్ఫుష్టోద్ధామౌ” దితి శ్రుతీర్విరుద్ధాఽపి సర్వా వేద్యుతప్యేతి స్ఫుతిర్నానం నవేతి విషయేఽప్రకాదిస్ఫుతివత్తానమితి పూర్వపక్షే రాధాంతస్తు పూర్వపక్షమవశదతి. శ్రుతివిరోధే స్ఫుటేః ప్రామాణ్యమనపేక్షమనాదరణీయం స్యాద్ధి యస్తా దసతి విరోధే మూల శ్రుత్యనుమాపకతయా స్ఫుతిరసి మానమితి న్యాయార్థః. ఏవం చ వేదవిరుద్ధవచనాం బహూనామన్యునుసరణమన్యాయ్యమేవేతి భావః. ౨౨. ఏవముక్తో నీలకంఠశ్శంకతే చతుర్థిః—నను యుక్తియుతం మహర్షివాక్యం పరం కేవలం గ్రాహ్య తమం న తు

౬౩. యది చాత్మన ఏకతా తదానీమతిదుఃఖి యువరాజసౌఖ్యమి
యాత్, అముకః స సుఖో ౭ముకస్తు దుఃఖిత్యనుభూతిర్న భవే
త్తయోరభేదాత్. ౬౪. అయమేవ విదన్వితశ్చ కర్తా న హి కర్తృ
త్వమచేతనస్య దృష్టమ్, ఆతఏవ భుజేర్భవేత్స కర్తా పరభోక్తృత్వ
మతిప్రసంగదృష్టమ్. ౬౫. పురుషార్థ ఇహైషదుఃఖినాశః సకలస్యాపి
సుఖస్య దుఃఖయుక్తాత్, అతిహేయతయా పుమర్థతా ౭తో విషపుక్తా
న్నవదిత్యభేద్యయుక్తేః. ౬౬. ఇతి చేన్న సుఖాదిచిత్రతాయా మనసో
ధర్మతయా ౭౭త్తే భేదకత్వమ్, నకథంచన యుజ్యతే పునస్సా ఘటయే
త్ప్రేత్యుత మానసీయభేదమ్. ౬౭. చితియోగవిశేష ఏవ దేహే కృతి
మత్తాఘటకో ౭వ్యచేతనే స్యాత్, తదభావత ఏవ కర్తృతా స్యాన్న

త్యాజ్యం యుక్తియుక్తత్వమేవ దర్శయితుమాహ-తథాహితి. ౬౩. విషత్వే దోషమాహ-
యది చాత్మన ఏకతా స్యాత్తదానీమతిదుఃఖి యువరాజసౌఖ్యం ప్రాప్నూయాత్ కిం
చాముకస్సుఖి అముకస్తు దుఃఖిత్యనుభవో న స్యాత్తయోరభేదాత్. ౬౪. కించాత్మనో
౭కర్తృత్వమచేతనస్యాంతకరణాదేః కర్తృత్వమితి భవన్తమప్యయుక్తమిత్యాశయ
నాహ-అయమేవ జ్ఞానానితః కర్తా హి యస్తాదచేతనస్య కర్తృత్వం న దృష్టం. ఆత
ఏవ భుజేరపి న ఆత్మా కర్తా భవేద్యతః కర్తృత్వస్య భోక్తృత్వం దేవదత్తకృతకర్తృత్వం
భోక్తృత్వం యజ్ఞదత్తస్య స్యాదిత్యతిప్రసంగేన దుష్టమ్. ౬౫. కించ మోక్షో ౭పి
భవదభిమతో ౭యుక్త ఇత్యాశయేనాహ-ఇహ లోకే వేదే చా. పురుషార్థో ౭ప్యేష
దుఃఖినాశవివ న తు సుఖాప్తిస్తత్రాభేద్యాం యుక్తిమాహ - సర్వస్యాపి సుఖస్య దుఃఖ
యుక్తత్వాద్ధేయత్వేన విషపుక్తాన్నవత్పురుషార్థత్వం నాస్తీత్యభేద్యాయా యుక్తే
ర్హేతో స్తథాచాయం ప్రయోగః. విమతం, న పురుషార్థః. దుఃఖసంయుక్తత్వాత్.
విషసంపుక్తాన్నవత్. ౬౬. పరిహరతి-ఇతిచేన్నేతి. చిత్ర సుఖదుఃఖాదిచిత్రతావలూక
నాదిహేతోః పక్షావృత్తిత్వేనాత్మభేదకత్వాభావ హేతుమాహ- సుఖాదిచిత్ర
తాయాః మనసో ధర్మత్వేనాత్మభేదకత్వం కథంచిదపి న యుజ్యతే ప్రత్యుత సాచి
త్రతా మానసీయం మనోనిష్ఠం భేదం ఘటయేత్. తస్యా మనోధర్మత్వే తు “కామః
సంకల్పః” ఇత్యాదిశ్రుతిర్వానమితి భావః. ౬౭. అథ నహిత్యాది యదుక్తం తత్రాహ -
చైతన్యయోగవిశేష ఏవ దేహద్వయే ౭చేతనే ౭పి కర్తృత్వఘటకస్యాత్ తస్య
చితియోగవిశేషస్యాభావాదేవ తృణాదేః కర్తృతా న స్యాదితి కల్పన-మేవ శ్రుత్యను

తృణాదేరితి కల్పనం వరీయః. ౬౮. విషయోక్తసుఖస్య దుఃఖయుక్తేష్వ
 ౭వ్యలయం బ్రహ్మ సుఖం న దుఃఖయుక్తమ్, పురుషార్థతయా తదేవ
 గమ్యం న పునస్తుచ్చకదుఃఖనాశమాత్రమ్. ౬౯. ఇతి యుక్తిశతోప
 బృంహితార్థైర్వచనైశ్చుత్సవరోధసావిదల్లైః, యతిరాత్మమతం ప్రసా
 ధ్య శైవం పరకృద్ధర్మనదారుణైరజైషీత్. ౭౦. విజితో యతిభూ
 భృతా స శైవః సహగర్వేణ విసృజ్య చ స్వభాష్యమ్, శరణం ప్రతి
 వేదివాన్తహర్షిం హరదత్తప్రముఖైః సహాత్మశిష్యైః. ౭౧. యమినా
 మృషభేణ నీలకంఠం జితమాకర్ణ్య మనీషిధుర్యవర్యమ్, సహసోద
 యనాదయః కసీంద్రాః పరమద్వైతముపశృంకిరే స్త. ౭౨. విష
 యేషు విలత్య నైజభాష్యాణ్యథ సారాష్ట్రముఖేషు తత్రతత్ర, బహు
 ధా విబుధైః ప్రశస్యమానో భగవాన్ద్యౌరవతీం పురీం వివేశ. ౭౩.
 భుజయోరతితప్త శంఖచక్రాకృతిలోహాహతసంభృతవ్రణాంకాః, శర

కులత్వాచ్ఛేష్టమిత్యర్థః. ౬౮. యదపి పురుషార్థ ఇత్యాది తత్సాక్షాత్-విషయోక్తసుఖ
 స్య దుఃఖయుక్తేష్వపి నాశరహితం బ్రహ్మసుఖం న దుఃఖయుక్తం. “అనందం బ్రహ్మణో
 విద్యాన్న దిభేతి కుతశ్చన” “తత్ర శో మోహాః కః శోక ఏకత్వమనుపశ్యతః” ఇత్యా
 దిశ్చులేస్తస్మాత్తదేవ పురుషార్థతయా౭వగమ్యం న తు తుచ్ఛకం దుఃఖనాశమాత్రం
 స్యాత్కే తద్ధిశః. ౬౯. ఇత్యేవం యుక్తిశతైరుపబృంహితో ౭ర్థో యేహం తైః పునశ్చ
 “సావిదల్లాః కంచుకినః” ఇత్యసురాచ్ఛృత్యవరోధకంచుకవద్ధిర్వచనైర్మత్రిశ్శంకరా
 చార్యసీవ్యయమద్వైతమతం ప్రసాధ్య పరకృచ్ఛాస్తస్య దారుణైస్తథాభూతైర్వ
 చనైః శైవం మతమజైషీత్. నిరాకరణేన జితవాక్. ౭౦. యతిరాజేన విజితస్స
 శైవో నీలకంఠో గర్వేణ సహ స్వభాష్యం విసృజ్య చ పునర్హరదత్త ప్రముఖైరాత్మ
 శిష్యైస్సహ మహర్షిం శరణం ప్రార్థవాక్. ౭౧. పరమత్యంతం చకంకిరే స్తేతి
 పాదపూరణే. ౭౨. అథ సారాష్ట్రాదిషు తత్రతత్ర దేశేషు సీవ్యభాష్యాణి ప్రసార్య
 విబుధైస్సపండితైర్దేవైశ్చ బహుధా స్తూయమానో భగవాన్ శంకరో ద్వార
 వతీం పురీం వివేశ. ౭౩. భుజయోరతితప్తేన శంఖచక్రాకృతిలోహాహాతేషు
 తాడితేష్వవయవేషు సంభృతాని సమాసాదితాని వ్రణానామంకాని యైః పునశ్చ
 శరదజ్జనదృశ షోడ్షపుండ్రో యేహం పునశ్చ తులసీవత్రైస్సనాథః కర్ణదేశో
 యేహం లే. శతశః పాంచరాత్రా స్సమవేత్యామృతం మోక్షం పంచభిదావిదాం
 జీవేశ్వరభేదో జీవానాం పరస్పరభేదో జీవానామచిత్తాం భేద ఈశ్వరసాచిత్తాంభేదః

దండసహోదరోర్ధ్వపుండ్రాస్తులసీపర్ణసనాథకర్ణదేశాః. ౭౪. శతశస్స
మవేత్య సాంచరాత్ప్రస్థమృతం పంచభిదావిదాం పదంతః, ముని
శిష్యవరైరతిప్రగల్భైర్మృగరాజైరివ కుంజరాః ప్రభగ్నాః. ౭౫.
ఇతి వైష్ణవశైవశాక్తసౌరప్రముఖానాత్తనశంపదాన్విధాయ, అతివేల
వచోర్మురీనిరస్తప్రతివాద్యుజ్జయినీం పురీమయాసీత్. ౭౬. సపది
ప్రతినాదితః పయోదస్వనశంకాకులగేహకేజాలైః శశభృన్నునుటార్హ
ణామృదంగధ్వనిరత్రాయత తత్ర మూర్ఛితాశః. ౭౭. మకరధ్వజ
విద్విడాప్తివిద్వా ఇచ్చిమహృత్పుష్పగుంధవన్తరుష్ఠిః, అగరూఢ్భవ
ధూపధూపితాశం సమహాకాలనివేశనం వివేశ. ౭౮. భగవానభిచంద్య
చంద్రమాళిం మునిబృందైరభిచంద్యపాదపద్మః, శ్రమహారిణి మంటపే
మనోజ్ఞేన విశ్రామ విసృత్వరప్రభావః. ౭౯. కవయే కథయాస్తదీయ
వార్తామిహ సౌమ్యేతి స భట్టభాస్కరాయ, విససర్జ వశంపదాగ్ర
గణ్యం మునిరభ్యర్థగతం సనందనార్జుమ్. ౮౦. అభిరూపకులవతం
సభూతం బహుధా వ్యాకృతసర్వవేదరాశిమ్, తమయత్నునిరస్తదుస్స

అచితాంచ పరస్పరభేదఇత్యేవం పంచవిధభేదవిదాం పదంతః ప్రగల్భైర్మునిశిష్యవరై
స్సింహైరిభా ఇవ భగ్నా ఇతి ద్వయోర్ధ్వః. ౭౪ - ౭౫. ఇత్యేవం వైవాదీనాత్పదశం
పదంతీతి తథావిధాన్విధాయాతిక్రాంతపేలాభిర్వచోర్మురీభిర్నిరస్తాః ప్రతివాది
యేన స ఉజ్జయినీం పురీం ప్రాప్తవాత్. ౭౬. పయోదస్వనశంకయా మేఘశబ్దాశంకయా
వ్యాకులైర్గేహే మందిరాదౌ రుద్ధైర్నయూరసముదాయైస్తత్తే ప్రతినాదితః పునశ్చ
వ్యాప్తా దిశో యేన తథాభూతశ్చంద్రశేఖరస్య మహాకాళాఖ్యశివస్వేత్యాసంబంధి
మృదంగాణాం ధ్వనిస్త్రోజ్జయిన్యామత్రాయత. ౭౭. మకరధ్వజవిద్విదః కామవి
ద్వివశ్శివస్య ప్రాప్తిం జానాతీతి తథాభూత స్స మహాకాలమందిరం వివేశ. తద్విశిష్ట-
పుష్పగుంధపదార్థాయుభిః శ్రమహృత్. పునశ్చాగరూఢ్భవధూపేన ధూపితా అశా
యత్ర తత్. ౭౮. మునిసంఘైరభిచంద్యపాదపద్మః విసృత్వరః ప్రసరణశీలః ప్రభావో
యస్య స భగవాన్ శంకరశ్చంద్రశేఖరం మహాకాళేశ్వరమభిచంద్య శ్రమహారిణి
మనోజ్ఞే మండపే విక్రామం కృతవాత్. ౭౯. విశ్రమ్య యత్కృతవాంస్తదాహ—
ఇహస్యాం పుర్యాం భట్టభాస్కరాయ కవయే ఉన్నదీయవార్తాం హే సౌమ్య కథయే
త్కుత్వా స మునిరవశంపదాగ్రగణ్యం సమీపశిష్యాగ్రగణ్యం గతం పద్మపాదార్జుం
విససర్జ. ౮౦. వానదూశో ఉతివక్తా సనందనార్జుస్తం ప్రతిపద్యోవాచ తం విశిష్ట

పత్నం ప్రతిపద్యేత్తమువాచ వావదూకః. ౮౧. జయతి స్త దిగంతగీత
కీర్తిర్భగవాంశ్చంకరయోగిచక్రవర్తి, ప్రథయన్వరమాద్వితీయతత్త్వం
శమయంస్తత్పరిపంథివాదిదర్పమ్ ౮౨ స జగాద బుధాగ్రణీర్భవంతం
కుమతోత్ప్రేక్షితసూత్రవృత్తిజాలమ్, అభిభూయ వయం త్రయీశి
ఖానాం సమవాదిన్వ పరావరే ౨భిసంధిమ్. ౮౩. తదిదం పరిగృహ్య
తాం మనీషిన్వనసా ౨౨లోచ్య నిరస్య దుర్మతం స్వమ్, అథవాస్తదు
దగ్రతర్కవజ్రప్రతిఘాతాత్పరిరక్ష్యతాం స్వపక్షః. ౮౪. ఇతి తా
మవహేళపూర్వవర్ణాం గిరమాకర్ణ్య తదా స లబ్ధవర్ణః, యశసాం
నిధిరీషదాత్తరోషస్తమువాచ ప్రహసన్యతీంద్రశిష్యమ్. ౮౫. ధ్రివ
మేష స శుశ్రువానుదంతం మమ దుర్వాదివచస్తీర్నుదంతమ్, పర
కీర్తిబిసాంకురానదంతం విదుషాం మూర్ధసు నానటత్పదంతమ్. ౮౬.
మమ వల్లతీ సూక్తిగుంభబృందే కణభుగ్జల్పితమల్పతామువైతి, కపి
లస్య పలాయతే ప్రలాపః సుధియాం కైవ కథా ౨ధునాతనానామ్.

అభిరూపకులస్య బుధగణస్యావతంసభూతం. ని. “అభిరూపో బుధే రమ్య” ఇతి మేదిసి.
బహుధా వ్యాఖ్యాతో వేదరాశిర్యేన అయత్నేన నిరస్తా దుస్సపత్నా యేన తం. ౮౧.
యదువాచ తదాహ-యః దిగంతగీతకీర్తిర్భగవాంశ్చంకరయోగిచక్రవర్తి పరమమద్యై
తతత్త్వం ప్రథయంస్తస్య పరిపంథినాం వాదినాం గర్వం శమయన్ జయతి స్త.
స బుధాగ్రణీర్భవంతం జగాదేతి పరోజాన్వయః. ౮౨. యద్భూషే తదాహ-కుత్సితం
మతం యేషాం తైః కుమతైరుత్ప్రేక్షితం సూత్రవృత్తిజాలమభిభూయ వేదాంతానాం
పరావరే బ్రహ్మభిన్నే ప్రతీచి తాత్పర్యమవాదిన్వ. ౮౩. తత్తస్మాదిదమస్తదీయం
మతం మనసా ౨౨లోచ్య స్వీయం మతం విహాయ పరిగృహ్యతాం యతో హే మనీ
షిన్. అథవా స్వమతే దురాగ్రహశ్చేత్తర్హి అస్తదీయోదగ్రతర్కలక్షణవజ్రప్రతి
ఘాతాత్స్వపక్షః పరిరక్ష్యతామ్. ౮౪. ఇత్యేవమవజ్ఞాపూర్వకా వర్ణా యస్యాం తాం
గిరమాకర్ణ్య స లబ్ధవర్ణో విపక్షణో యశసాం నిధిరీషత్రాప్తరోషో భట్టభాస్కరః
ప్రహసంతం యతీంద్రశిష్యమువాచ. ౮౫. ఏష తప గురుర్మమ ఉదంతం
వృత్తాంతం స శుశ్రువాన్. ఉదంతం విశిష్య-వాదివచస్తీర్నుదంతం పరకీర్తిలక్షణ
బిసాంకురాన్ భక్షయంతం విదుషాం శిరస్సు నానటతపితయేన వృత్త్యత్పదం యస్య.
౮౬. మమ సూక్తిగుంభబృందే సూక్తిరచనాసముదాయే వల్లతి సతి కణాదభాషిత
మల్పతాం ప్రాప్నోతి కపిలస్య తు ప్రలాపః పలాయతే తథా చాధునాతనానాం

౮౭. ఇతి వాదినమబ్రవీత్సనందః కుశలోఽదైవమవిజ్ఞ మాఽనమంస్థాః,
 న హి దారితభూధరోఽపి టంకః ప్రభవేద్విజ్రమణిప్రభేదనాయ.
 ౮౮. స తమేవముదీర్య తీర్థకీర్తేరుపకంఠం ప్రతిపద్య సద్విదగ్ర్యః,
 సకలం తదవోచదానుపూర్వ్యా స మహాత్మాఽపి యతీశమాస
 సాద. ౮౯. అథ భాస్కరమస్కరప్రవీరౌ బహుథాఽత్యేవసమర్థన
 ప్రవీణౌ, బహుభి ర్వచనై రుదారవృత్తై ర్వివదాతే విజయైషిణౌ
 వివాదమ్. ౯౦. అనయోరతిచిత్రశబ్దశయ్యాం దధతోద్ధుర్నయభేద
 శక్తయ్యుక్త్యోః, పటువాదమృధేఽంతరం తటస్థాశ్రుత్యంతోఽపి
 న కించనాన్వవిందః. ౯౧. అథ తస్య యతిస్సమీక్ష్య దాక్ష్యం నిజప
 త్నాబ్జశరజ్జడాబ్జభూతమ్, బహుథాఽత్యేవదస్య పక్షమార్యో విబు
 థానాం పుగతోఽప్రభాతకక్ష్యమ్. ౯౨. అథ భాస్కరవిత్సవక్ష
 గుప్త్యై విధుతో వాగ్వివరః ప్రగల్భయ్యుక్త్యా, శ్రుతిశీర్షవచోప్రకాశ్య
 మేనం కవిరద్యైతమపాకరిష్ణురూచే. ౯౩. ప్రశమింస్త్యద్విదుదీరితం

సుధియాం కైవ కథా. ౮౭. ఇతి వాదినమేనం భట్టభాస్కరమథానంతరం కుశల
 స్సనందనోఽబ్రవీత్. హేఽవిజ్ఞ మాఽనమంస్థాః మాఽనమాసి ఆపజ్ఞాం మాసురు
 యస్తాద్దారితవర్మతోఽపి టంకః గ్రావదారణో వజ్రమణిభేదనాయ సమర్థో న
 భవతి. ౮౮. సపద్మపాదస్తం భట్టభాస్కరమేవముదీర్య తీర్థకీర్తేరుపకంఠం
 ప్రాప్య సద్విదామగ్ర్యైతస్సరమానుపూర్వ్యా ప్రాక్తవాన్ - న మహాత్మా భట్టభా
 స్కరోఽపి యతీశం ప్రాప. ౮౯. అథానంతరం భాస్కర యతీశ ప్రవీరౌ బహుథా
 ఆత్యేవసమర్థనయోరతికుశలా విజయైషిణౌ బహుభిరుదారవద్వైర్వచనై ర్వివాదం కృత
 వంతే. ౯౦. అతిచిత్రశబ్దశయ్యాం తథాభూతపదానుగుణ్యక్రాలిం దధతో
 ద్ధుర్నయై క్తిభేదే శక్తా యుక్తయో యయోస్తయోరనయోః పటువాదసంభేద్య తటస్థాః
 శ్రుతవంతోఽపి కించిదంతరం న ప్రాప్తవంతః. ౯౧. అథ యతిస్తస్య దాక్ష్యం సమీ
 క్ష్య స్వపక్షచంద్రస్య శరత్కాలీనకమలభూతం. "అజ్ఞో ధన్వంతరా చంద్రే నిరులే
 శంభవద్దయోః." రితి విశ్వప్రకాశః తథా చ చిదబ్జస్య చంద్రస్యాగ్రే యథా జడాబ్జం
 కమలం ముకుళితం భవతి తథాభూతం అస్య పక్షమార్యశ్రీశంకరో బహుథా
 ఆత్యేపత్. పక్షం విశిష్టేనుపండితానామగ్రే అప్రభాతాః కక్ష్యాః శోట్యో యస్మిం
 స్తం. ౯౨. అథ భాస్కరో విద్వాన్వాగ్వివరః ప్రకంఠితస్సస్వపక్షపాలనాయ
 శ్రుతిశీర్షవచోభిః ప్రకాశ్యమద్యైతం ప్రగల్భయా యుక్త్యాఽపాకరిష్ణురేవ
 మువాచ. ౯౩. హేప్రశమిన్ప్రతిర్జీవపరాత్మనోర్భేదిశతి త్వదుత్తం న యుక్తం

న యుక్తం ప్రకృతిర్జీవపరాత్త భేదికేతి, న భినత్తి హి జీవగేశగా వో
భయభావస్య తదుత్తరోద్భవత్వాత్. ౯౪. మునిరేవమిహోత్తరం
బభాషే ముకురో వా ప్రతిబింబబింబభేదీ, కథమీరయ వక్త్రమా
త్రగ శ్చేచ్ఛితిమాత్రాశ్రిదియం తథేతి తుల్యమ్. ౯౫. చితిమాత్రగత
ప్రకృత్యుపాధే ర్జహతో ధ్వింబపరాత్తపక్షపాతమ్, ప్రతిబింబితజీవ
పక్షపాతో ముకురస్యేవ విరుద్ధ్యతే న జాతు. ౯౬. అవికారి నిరస్త
సంగబోధైకరసాత్తాశ్రయతా న యుజ్యతే సాన్యాః, అతఏవ విశిష్టసంశ్రి
తత్వం ప్రకృతే సాన్యదితి నాపి శంకనీయమ్. ౯౭. న హి మానకథా
విశిష్టగత్వే భనదాపాదిత ఈక్ష్యతే తథాహి, అహమజ్ఞ ఇతి ప్రతీతి
రేషా న హి మానత్వమిహాశ్నుతే తథా చేత్. ౯౮. అనుభవ్యహ
మిత్యపి ప్రతీతేరనుభూతేశ్చ విశిష్టనిష్ఠతా స్యాత్, అజడానుభవస్య
నో జడాంతఃకరణస్థమితిష్ఠతా న తస్యాః. ౯౯. నను దామాకతా

హి యస్తాత్మా జీవగా పరాత్తగా వా న భినత్తి, తత్ర హేతురుభయభావస్య జీవభావ
స్యేవ భావస్య చ ప్రకృత్యుత్తరోద్భవత్వాత్. ౯౪. ఇత్యుక్తో మునిరేవమిహోత్తరము
పాచ-అదర్శః కిల ప్రతిబింబబింబభేదీ కథం కిం ప్రతిబింబగ ఉత బింబగ ఇతీరయ
ముఖమాత్రగ శ్చేచ్ఛుమరస్తద్భేదీ తర్హి చిన్తాత్రాశ్రితేయం ప్రకృతిరసి బింబప్రతిబింబ
భేదికేతి తుల్యమిత్యర్థః. ౯౫. న స్వేపం తర్హి చిన్తాత్రవీవ దుఃఖత్వాదికం కుతో నాపా
దయతి కిమితి జీవ ఏవాపాదయతీతి చేత్తత్రాహ - చితిమాత్రగతప్రకృత్యుపాధేర్బింబ
భూతపరాత్తపక్షపాతం త్యజంతః ప్రతిబింబభూతజీవాత్తపక్షపాతో దర్శణస్యేవ
కదాచిదసి న విరుద్ధ్యతే. ౯౬. నన్వస్యా వికారిణ్యా అబోధరూపాయాః ప్రకృతే
రవిరోధీ నిరస్తసంగం జ్ఞానైకరసవ్యూహం బ్రహ్మక్రయో న యుజ్యతే విరోధాత్. అత
ఏవాంతఃకరణవిశిష్ట సంశ్రితత్వం ప్రకృతేసాన్యదిత్యాశంక్య పరిహరతి - అవికారీతి.
అతఏవ ఇత్యపి న శంకనీయమితి వా. ౯౭. హి యస్తాత్త్వయా సాపాదితే విశిష్ట
గత్వే ప్రమాణకథా న దృశ్యతే. నను అహమజ్ఞ ఇతి విశిష్టాశ్రితాజ్ఞానానుభవ ఏవ
నునమిత్యశంక్యాహ - తథాహి. ఇహస్మిన్నథే సహమజ్ఞ ఇత్యేషా ప్రతీతిర్నాన
త్వం న హ్యశ్నుతే. తథా చేదిత్యుపాధేర్జహంతంబంధః. ౯౮. విపక్షే దోషమాహ -
తథా ఏదుక్తప్రతీతిర్నానత్వమశ్నుతే చేదహమనుభవిత్యపి ప్రతీతేర్జహంతానుభూతేరసి
విశిష్టనిష్ఠతా స్యాత్. ఇష్టపత్తిమాశంక్యాహ-అజదస్యానుభవస్య జడాంతఃకరణనిష్ఠత్వం
న భవతీతి హేతోస్తస్యా విశిష్టనిష్ఠతాయా ఇష్టతా నాస్తి. ౯౯. భట్టభాస్కరః

యథా లగ్నియోగాదధికూటం వ్యపదిశ్యతే తత్రైవ, అనుభూతిమదాత్మయోగతో లంతఃకరణే సా వ్యపదిశ్యతే లనుభూతిః ౧౦౦. ఇతి చేన్దైవమిహాపి తస్య మాయాశ్రయచిన్తాత్రయంతే తథోపచారః, స పునస్తదుపాధియోగతో లంతఃకరణస్యేతి సమాన్యథాగతి ర్హి. ౧౦౧ స చ తత్ర హి బాధకస్య సత్త్వాదియమస్తు ప్రకృతేర్గ్న సాలస్త్యబాధాత్, ఇతి వాచ్యమిహాపి తజ్జచిత్రే తదుపాత్రిత్యయంతేష్వ బాధకత్వాత్. ౧౦౨ అధిసుప్త్యపి చిత్రవర్తి తత్సాన్యద్యది వా లజ్ఞానమిదం హృదాశ్రితం స్యాత్, తదిహాస్తి న మానముక్తరీత్యా ప్రకృతేర్దృశ్యవిశిష్టనిష్ఠతాయామ్. ౧౦౩. నను స ప్రతిబంధితైవ సుప్తావతి సా దూరత ఏవ చిద్గతేతి, ప్రతిబంధకశూన్యతా తు సుప్తేః సమాన్యైశ్చ గతేస్సతేతి వాక్యాత్. ౧౦౪. స చ తత్ర చ తిష్ఠన్ప్రతితిస్సతి సంప

శంకలే—నను యథా దాహకవహ్నితాదాత్మ్యాల్లాహమిదే దాహకతా వ్యపదిశ్యతే తత్రైవానుభూతిమదాత్మతాదాత్మ్యాదంతఃకరణే సానుభూతిర్వ్యపదిశ్యత ఇత్యర్థః. ౧౦౦. పరిహరతి - ఇతి చేన్దైవం యతస్తథేహాపి మాయాశ్రయచిన్తాత్రయంతే లంతఃకరణే తస్మాత్క్షానస్యోపచారో స పునస్తస్య చిన్తాత్రస్యోపాధేః ప్రకృతేర్గ్నగతో లంతఃకరణస్యేత్యన్యథా గతిస్సమానా. ౧౦౧. నను తత్రాంతఃకరణే లనుభూతిర్వ్యపదిశే లజ్ఞానభవస్య జడాంతఃకరణస్థత్వమనుపవన్నమితి బాధకస్య సత్త్వాదనుభూతిమదాత్మయోగాదంతఃకరణే లనుభూతివ్యపదిశ ఇతీయం గతిరస్తు ప్రకృతే లంతఃకరణస్య మాయాశ్రయత్వే బాధాభావాన్తాయాశ్రయచిన్తాత్రయంతే లంతఃకరణే లక్షానస్యోపచార ఇత్యుక్తా సా గతిర్నాస్తిత్యాశంక్య పరిహరతి-ఇతి స చ వాచ్యమితి. నత ఇన్యపేక్షాయామాహ - తజ్జే విద్యాజనితే చిత్రే విద్యాశ్రయత్వాన్యోగస్య బాధకత్వాత్. ౧౦౨. కిం చేదమక్షానం యది హృదాశ్రితం స్యాత్తస్మి అధిసుప్త్యపి సుషుప్తావపి చిత్రవర్తి తదక్షానం స్యాత్తత్తస్మాదిహాస్యాం ప్రకృతేర్దృశ్యవ్యంతఃకరణవిశిష్టనిష్ఠతాయా ముక్తరీత్యా ప్రమాణం నాస్త్యతత్పిద్యతైవ సేత్యర్థః. ౧౦౩. ఏవముక్తో భట్టభాస్కరశ్శంకలే - నన్యత్యాదిచతుర్థిః. నను సుషుప్తా జీవబ్రహ్మైక్య ప్రతిబంధికాలిదైవనాస్తితి హేతోస్సాలివిద్యా తదాసీం చిద్గతేతి దూరత ఏవత్ర ప్రమాణాకాంక్షాయామాహ - సుప్తే ప్రతిబంధకశూన్యతా తు. “సతా సౌమ్య తదానందస్మోభివతి స్వమహీతో భవతీ”తి వాక్యజ్ఞేవస్య పరమత్వవైశ్యస్యావగతేస్తథాచోక్త శ్రుతివాక్యమేవాత్ర ప్రమాణమితి భావః. ౧౦౪. నను సతి సంపద్య

ద్య విదు ర్మహీతి వాక్యాత్, శ్రుతిగీస్తదధిక్షిపత్యభావప్రతిపత్తే
ర్న చ నిహ్నవోఽత్ర నేతి. ౧౦౫. కిము నిత్యమనిత్యమేవ చైత
త్ప్రథమో నేహ సమస్తీ యుక్త్యభావాత్, అనివర్తకసత్వతోఽస్య
నాంత్యో న హి భిద్యాదవిరోధిచిత్ప్రకాశః. ౧౦౬. న చ తచ్ఛమయే
జ్జడప్రకాశోఽప్యవిరోధాత్సుతరాం జడత్వతోఽస్య, తదిహప్రతి
బంధకత్వ మస్య ప్రభవేత్కింత్యహ తద్భిమాగ్రహాది. ౧౦౭. ఇతి చే
దిదమీరయ భ్రమః కో మనుజోఽహంత్వీతి శేముషీతి చేన్న, అతి
విస్మృతశీలతా తవాహో గదితుస్సర్వపదార్థసంకరస్య. ౧౦౮. ప్రమితి
త్వముపాశ్రయస్ఫుటీతేరముః ఖండ ఇతి స్వశాస్త్రసిద్ధాత్, భిదభిద్వ

న విదురితి వాక్యతత్త్ర సుఖప్రావక్షానస్థితిప్రతీతిరిత్యాశంక్య పరిహరతి - నచేతి.
సతి పరమాత్మని సంపద్యైక్యం ప్రాప్య జనా న విదుః కిమపి న జానంతి. హేతు
మహ - యత ఉత్తశ్రుతిగీస్తజ్ఞానమధిక్షిపతి నిషేధతి. నను నిహ్నవో జ్ఞానని
షేధోఽత్ర నాస్తీత్యాశంక్య పరిహరతి - నచేతి. నిహ్నవోఽత్ర శ్రుతిగిరి నేతి
న చాత్ర హేతుమహ - న విదురితి జ్ఞానాభావప్రతీతేరితి. ౧౦౫. కిం చైతద
జ్ఞానం కిము నిత్యమతానిత్యమేవేతి వికల్ప్య దూషయతి - ఇహోక్తవికల్పద్వయే
ప్రథమా వికల్పస్యమ్యున్నేతి. తత్ర హేతుస్యక్త్యభావాత్. నాంత్యోఽస్యా
నివర్తక సత్వతో నివర్తక సత్త్వాభావాత్. ఏకదేవోపపాదయన్కిముస్య చిత్ప్ర
కాశో నివర్తక ఉత జడప్రకాశ ఇతి వికల్పద్వయం ప్రత్యానాహి యస్తాత్తదజ్ఞాన
మవిరోధి చిత్ప్రకాశో న భిద్యాత్. ఉత్తరస్లోకస్థతత్పదమత్రాపి సంబంధనీయం.
౧౦౬. ద్వితీయం ప్రత్యాహ - తదజ్ఞానం జడప్రకాశో న చ శమయేత్తత్ర హేతు
ర్జడేన జడస్య విరోధాభావాత్. ౧౦౭. భ్రమేనిరస్తే సంస్కారనిరాసోఽర్థా
లేశస్యైక్యగ్రహణం త్వయోగ్యత్వాదేవ నోపపన్నమిత్యభిప్రాయేనాచార్యతా -
ఇతి. భిన్నాభిన్నవిషయలేవన సర్వప్రత్యయయాథార్థ్యాన్న భ్రమసిద్ధిరితి కిం
శబ్దార్థః. ప్రశ్నం మతోస్తతరమాహ-మనుష్యోఽహమిత్యహంకారాదిదేహవర్యం
తేఽనాత్మన్యాత్తబుద్ధిర్భిన్న ఇత్యర్థః. ఉపహాసపూర్వకముత్తరం వక్తృమాచార్య
తహేతి చేన్న - ఆహో సర్వపదార్థసంకరస్య వక్తృవృత్తిర్నరణశీలతా. ౧౦౮.
విస్తరణశీలతా-హేతుహ - సర్వస్యాపి భిదభిద్వయవిషయత్వాప్యేకాస్త్రసిద్ధాజ్ఞేతో
రముః ఖండ ఇతి భేదాభేదప్రత్యయస్య ప్రమాణత్వముపాశ్రయన్నహం మనుజ
ఇతి వత్సయం భేదాభేదవిషయం తు త్వం భేదాభేదాభ్యం సర్వసంకరవాది

యగోచరత్వహేతోర్ధియమేతాం తు కిమిత్యపేక్షసే త్వమ్. ౧౦౯. అనుమానమిదం తథా చ సిద్ధం విమతా ధీః ప్రమితిర్బిదాభిదత్వాత్, ఇహ చారు నిదర్శనం భవేత్సా తవ ఖండో ఽయమితి ప్రతితిరేషా. ౧౧౦. నను సంహననాత్తధీః ప్రమాణం న భవత్యేవ నిషిధ్యమాసగత్వాత్, ఇదమితి ప్రతిపన్నరూప్యధీవత్ప్రబలా సత్ప్రతిపక్షతేతి చేన్న. ౧౧౧. వ్యభిచారయంతత్వతో ఽస్య ఖండః పశురిత్యత్ర తదన్యధీః ముండే, ఇతరత్ర నిషిధ్యమాసఖండోల్లిఖితత్వేన నిరుక్తహేతుమత్వాత్. ౧౧౨. నను హేతురయం వివక్ష్యతే ఽత్ర ప్రతిపన్నోపధికే నిషేధగత్వమ్, ఇతి చేన్న వివక్షితస్య హేతోర్వ్యభిచారాత్పునరప్యముత్ర చైవ. ౧౧౩. నను గోత్వఉపాధికే త్వముష్య ప్రతిపన్నస్య హి తత్ర నో నిషేధః, అపితు ప్రథమానముండ ఇత్యత్ర తథాచ

కిమిత్యపేక్షసే. ౧౦౯. తథా చేదమనుమానం సిద్ధం. వివాదాస్పదోఽహం మనుజ ఇతి బుద్ధిః. ప్రమాణం, భిన్నాభిన్నవిషయత్వాత్సా ఖండోఽయమిత్యేషా తవ ప్రతీతి రిహానుమానే చారు నిదర్శనం దృష్టాంతః. ౧౧౦. నను సంఘాతాత్తబుద్ధిరప్రమాణం నిషిధ్యమాసవిషయత్వాత్ ఇదమితి ప్రతిపన్నరజతబుద్ధివదితి సాధ్యభివసాధః హే త్వంతరేణ ప్రబలాం సత్ప్రతిపక్షతామాపాదయతి భట్టభాస్కరః - నన్వీతి. నాహం మనుజో బ్రహ్మసీతి ప్రతిప్రత్యయసామర్థ్యాన్నిషిధ్యమాసవిషయత్వమి త్యర్థః. దూషయతి-ఇతి చేన్నేతి. ౧౧౧. తత్ర హేతుమాహ-అస్య హేతోః ఖండః పశురిత్యత్ర వ్యభిచారయంతత్వాత్ కుత ఏతదితి తత్రాహ - ఇతరత్ర నాయం ఖండో గౌః కిన్తు ముణ్డో గౌరితి ఖండాన్యధీన్ఢే ముండే నిషిధ్యమాసఖండోల్లిఖితత్వేన నిషిధ్యమాసవిషయత్వరూపనిరుక్తహేతుమత్వాత్తథా చ ఖండముండా భ్యాం గోత్వస్యాభేదప్రత్యయపక్షేహబ్రహ్మభ్యాం జీవస్యాభేదప్రత్యయస్యా ప్రా మాణ్యోపపత్తిరితి భావః. ౧౧౨. నను నాయం నిషిధ్యమాసవిషయత్వమాత్రం హేతుః కింతు ప్రతిపన్నోపాధా నిషిధ్యమాసవిషయత్వమితి భట్టభాస్కరశ్చం కలే - నన్వీతి. ప్రతిపన్నస్య ప్రతీతస్యోపాధిక ఉపాధావధిష్ఠానే. తథా చేదమనే ప్రతిపన్నం తత్రైవ నిషిధ్యతే నేదం రజతమితి తథాఽఽత్తని ప్రతిపన్నం మను జత్వం తత్రైవ నిషిధ్యతే ఇతి తస్య క్రమత్వం ఖండోగౌరిత్యస్య తు తత్త్వవిరతిత్యా న్న తత్త్వమితి భావః. దూషయతి - ఇతీతి. తత్ర హేతుర్వివక్షితస్య హేతోః పున రప్యముత్ర ఖండో గౌరిత్యముక్తి౯ వ్యభిచారాజేవ. ౧౧౩. నను నాయం ఖండః కింతు ముండ ఇతి గోత్వఉపాధౌ ప్రతిపన్నస్య ఖండస్య ని తత్ర నిషేధోఽపి తు

వ్యభిచారితా న హేతోః ౧౧౦. ఇతి చేన్న వికల్పనాసహత్వా త్కిము ఖండస్య తు కేవలే నిషేధః, ఉత గోత్వసమన్వితే స ముండే ప్రథమో నో ఘటతే ప్రసక్త్యభావాత్. ౧౧౧. న హి జాత్యపి ఖండకే ప్రసక్తః పరముండ స్త్వీతి సంప్రసక్త్యభావః, చరమోఽపి న గోత్వయు క్తముండే ఖలుఖండస్య నిషేధకాల ఏవ. ౧౧౨. స్వవిశేషణభూత గోత్వ ఏన స్ఫుటమేతస్య నిషేధనం శ్రుతం స్యాత్, తదిహోదితహే తుసత్త్వతోఽస్య వ్యభిచారో దృఢవజ్రలేప ఏవ. ౧౧౩. నను భాతి తరా ముపాధిరత్రా దళదేత * ద్వ్యవహర్తృతేతి చేన్న, అహమోఽనుభవేన సాధనవ్యాపకభావాదవగత్యనంతరం చ. ౧౧౪. నను తద్వ్యవహారసంఘిదాయా ఇహ తత్కేన కమిత్యనేన ముక్తా, శ్రుతివాక్య

ప్రథమానముండే ఇతి తథా చ హేతోర్వ్యభిచారితా నాస్తీతి శంకతే - నన్విత. ౧౧౦. పరిహరతీతి చేన్న - వికల్పనాసహత్వాత్. వికల్పనాసహత్వమేవ దర్శయతి. కిము ఖండస్య కేవలే ముండే నిషేధః? ఉత గోత్వోపహితే ముండే న నిషేధః? తత్ర ప్రథమో న యజ్యతే ప్రాప్త్యభావాత్. ౧౧౧. హి యస్తాదిహ భూతలే ఘటో నేత్యత్ర భూతలసంస్పృష్టయా ప్రతిపన్నస్య స్వర్యమాణస్యాన్యత్ర నిషేధో దృష్టః పరో ముండస్తు కదాచిదపి ఖండే ప్రసక్తౌ న భవతీత్యేతస్తాత్ప్రసక్త్యభావః. ద్వితీయం ప్రత్యాహ - చరమోఽపి న యతో గోత్వోపహితముండే ఖండస్య నిషేధన మయే ఏవ ముండవిశేషణభూతగోత్వేఽప్యేతస్య ఖండస్య నిషేధనం శ్రుతం స్యాద్యథేదమితి ప్రతిపన్నమిదంతోపహితశుక్తివ్యక్తా నిషిధ్యతే తద్వదిత్యర్థః. తత్తస్తాదిహ ప్రతిపన్నోపాధౌ నిషిధ్యమానవిషయే ఖండజ్ఞానే ఉక్తహేతోః ప్రతిపన్నోపాధౌ నిషిధ్యమానవిషయస్య సత్త్వాదస్య హేతోర్వ్యభిచారో దృఢవజ్రలేప ఏవ. ౧౧౨-౧౧౩. అత్రానుచ్ఛిన్నైతద్వ్యవహారత్వముపాధిరతిశయేన భాతీతి శంకతే - నన్విత. నాయం ఖండో గౌరితి నిషేధప్రత్యయోత్తరకాలమపి ఖండే గోత్వవ్యవహారో లక్ష్యతే న తథా బ్రహ్మసాక్షాత్కారా దూర్ధ్వం మనుజత్వవ్యవహార ఇతి భావః. సాధనవ్యాపకత్వాన్నాయముపాధిరితి సమాధితే - ఇతి చేన్న సాక్షాత్కారోత్తర కాలమపి ప్రారంభకర్తానురోధాదహం మనుజ ఇత్యహమోఽనుభవేన సాధనవ్యాపకత్వాత్. ౧౧౪. ప్రారంభకర్త సమాప్తేరూర్ధ్వం వ్యవహారస్య వ్యవహారు శ్చోచ్ఛేదాన్న సాధనవ్యాపకత్వమిత్యాశయేన చోదయతి-నన్విత. "యత్ర త్వస్య సర్వమాత్మైవాభూ

* అనుచ్ఛిన్నముండేయమితివ్యవహర్తృతా.

గతేన సంప్రతీత్యైవహద్దుర్న కథంభిదేతి చేన్న. ౧౧౯. తదిదం ఘటతే మతే ౭స్త్వదీయే తదబోధోల్లసితత్వతోఽఖిలస్య, తదబోధ లయే లయోఽపవత్తేర్జగతస్సత్యతయా ఛిదా న తే స్యాత్. ౧౨౦. నను పంచసు తు స్థలేషు భేదో ౭హ్యాభిదా నో తు శరీరదేహినోస్తే, ప్రథితస్థలపంచకేతరత్వాత్ఫలితా హ్యత్ర తథా చ హేత్వసిద్ధిః. ౧౨౧. ఇతి చేన్న వికల్పనాసహత్వాన్నిలితానాం భిదభేదతంత్ర తాకిమ్. ఉతవా పృథగేవ తత్ర నాహ్యో మిలితాః పంచ న హి క్వచిద్యతస్సుః. ౧౨౨. చరమో ౭పి న యుజ్యతే తదంగాంగికభావస్య చ తంత్రతా న కిం స్యాత్, న చ యోజకగౌరవం చ దోషః ప్రకృతే తస్య తవాపి సంమత త్వాత్. ౧౨౩. అపి చాన్యతమస్య జాతితద్వత్ప్రభృతీనాం ఘటకత్వ త్తత్త్వేన కం వశ్యే"దితి శ్రుతివాక్యగతేన మోక్షే ఇహ శక్తిస కమిశ్యనేన తద్వ్యవహారోచ్ఛేదస్య సమ్యక్ ప్రతీతే వ్యవహర్తుర్యుచ్ఛేదః కథం నాస్తి కింత్వస్త్వేవ. పరిహరతి-ఇతి చేన్నేతి. ౧౧౯. యస్తాత్తదిదమస్తదీయే మతే ఘటతే తస్య పరబ్రహ్మణో ౭బోధః సచాసావబోధ ఇతి వా. సర్వస్య తదజ్ఞానవిలసిత్తత్వాత్తదజ్ఞానలయే లయోఽపవత్తేస్తేషాం మతే తు జగతః సత్యతయోచ్ఛేదో న స్యాత్. ౧౨౦. భిన్నాభిన్నవిషయ త్వస్య హేతోరసిద్ధిం శంకతేనను జాతివ్యక్తిగుణగుణికార్యకారణవిశిష్టస్వరూపాంశాంశి సంబంధా యత్ర విద్యంతే తత్ర పంచసు తు స్థలేషు భేదో ౭భేదశ్చ న తు శరీరదేహినోస్తే భిదాభిదే తత్ర హేతుదుక్తః ప్రథితస్థలపంచకేతరత్వాదయమర్థః దేహదేహినోర్ద్వితావ్యత్వాజ్ఞాతివ్యక్తి గుణగుణిభావశ్చ న సంభవతి. నాపి కార్యకారణతా-దేహస్య భౌతికత్వాత్. నాపి విశిష్టస్వరూపతా - దండవైశిష్ట్యస్య చైత్రశంత్రతావదేహస్యాశ్చ తంత్రత్వాభావాత్. నాప్యంశాంశితా - దేహినో నిరవయవద్రవ్యత్వాత్తథా చాత్ర దేహదేహినోర్హేత్వసిద్ధిరేవ ఫలితేత్యర్థః. ౧౨౧. పరిహరతి-ఇతి చేన్నేతి. కిం మిలితానామే తేషాం భేదాభేదప్రయోజకత్వముత పృథగేవ? తత్రాద్యో న సంభవతి. యథో మిలితాః పంచ క్వచిదపి న స్యుః. ౧౨౨. అంత్యో ౭పి న యుజ్యతే తదా ప్రత్యేకం ప్రయోజకత్వే గుణగుణిభావాదివదంగాంగికభావస్య దేహదేహిభావస్యాపి ప్రయోజకత్వం కిం న స్యాత్? న చ ప్రయోజకగౌరవమపి దోషః ప్రకృతే తస్యాంగాంగిక భావస్య తవాపి సంమతత్వాత్. దేహదేహినోర్భేదాభేదానంగీకారే సర్వసంకరవాదిక ప్రస సిద్ధాంతో బాధ్యేక. ౧౨౩. అపి చ జాతిజాతివత్ప్రభృతీనాం జాతివ్యక్త్యాదీనా మన్యతమస్య ప్రయోజకత్వే ౭భినివేశ్యేత్సో ౭మ్యత్ర దుర్లభో నాస్తి చిదాత్మశరీర

ఆగ్రహశ్చేత్, అపి సోఽత్ర న దుర్లభశ్చిదాత్తాంగకయోః కారణ
కార్యభావభావాత్. ౧౨౪. న చ వాచ్యమిదం పరాత్తకత్వా త్సకల
స్యాపి స జీవకార్యతేతి, తదభేదత ఏవ సర్వకార్యపుష్పపత్తేరిహ జీవ
కార్యతాయాః. ౧౨౫. తదసిద్ధిముఖానుమానదోషానుదయాదు క్తన
యస్య నిర్మలత్వమ్, భ్రమధీప్రమితిత్వవేదినోఽతస్తవ న భ్రాంతిపదార్థ
ఏవ సిద్ధ్యేత్. ౧౨౬. అపి చ భ్రమ ఏష కిం తవాంతఃకరణస్యేతి చిదా
త్తనోఽథవాఽసౌ, పరిణామ ఇహాదిమో న తస్మాత్తగతత్వానుభవ
స్య భంగవత్తేః. ౧౨౭. నను రక్తతమప్రసూనయోగాత్స్ఫుటికే సంస్ఫు
రణం యథాఽరుణిమ్ముః, భ్రమసంయుతచిత్తయోగతోఽస్య భ్ర
మణస్యానుభవస్తథాత్తని స్యాత్. ౧౨౮. ఇతి చేదయమీరయాత్త
యోగో భ్రమణస్యాశ్రిత ఏవ సన్నసన్వా, ప్రథమో ఘటతే న సం
సృజేస్తేఽపరథాఖ్యాతివదస్య శూన్యకత్వాత్. ౧౨౯. చరమో

కయోః కార్యకారణభావసత్వాత్. ౧౨౪. సకలస్యాపి పరాత్తకార్యత్వాన్న జీవ
కార్యతేతీదం త్వయా న చ వాచ్యం జీవస్య బ్రహ్మభేదాదేవ సర్వస్యాపీహ జీవకార్య
తాయా ఉపపత్తేః. ౧౨౫. అసిద్ధ్యాదిదోషవైధుర్యాదనుమానం నిరవద్యమిత్యువసం
హరతి - తత్తస్మాదసిద్ధ్యాదీనానుమానదోషానానుదయాదుక్తానుమానస్య నిర్మలత్వ
మతో భ్రమప్రమితిత్వవేదినస్తవ భ్రమపదార్థ ఏవ న సిద్ధ్యేత్. ౧౨౬. అహం మనుజ
ఇత్యాది ప్రశ్నయోనాం యాథార్థ్యాన్న భ్రమత్వమిత్యుక్తం సంప్రతి నమవాయికారణ
పర్యాలోచనయాఽపి భ్రమత్వం ప్రతిక్షిప్యతే ఇత్యాహ - అపి చైవ భ్రమః కిం తవ
మతేఽంతఃకరణస్య పరిణామః అథవా చిదాత్తనోఽసౌపరిణామ ఇత్యస్మిన్నక్షద్వయే
ఆద్యో న సంభవతి తస్య భ్రమస్మాత్తగత్వానుభవస్య భంగావత్తేః. మృజ్జస్య ఘటస్య
శంత్వనాశ్రయత్వవదంతఃకరణపరిణామిత్యే భ్రమస్మాత్తాశ్రయత్వం న స్యాదిత్యర్థః.
౧౨౭. నను రక్తతమస్య జపాకుసుమస్య యోగాద్యథా స్ఫుటికే లాపిత్యస్య స్ఫురణం
తథా భ్రమసంయుతచిత్తయోగాదస్య భ్రమస్మాత్తస్యనుభవః స్యాదితి శంకతే - నన్వతి.
౧౨౮. ఏకత్వరిహర్తుం పృచ్ఛతీతి చేదయమంతఃకరణాశ్రితస్య భ్రమస్య స్వీకృతతత్త్వ
సంబంధస్సన్నసత్వాత్తత్ర ప్రథమో న ఘటతే. అన్యథాఖ్యాతివాదినస్తవ మతే సంస
ర్గస్య శూన్యత్వాత్తథా చాత్తభ్రమసంబంధో న స్యాదిత్యర్థః. ౧౨౯. నాప్యసత్వమ
పరోక్షప్రధాయా అనుపపద్యమానత్వాదిత్యాహ - చరమోఽపీతి. ఏవమంతఃకరణస్య

౭పి న యుజ్యతే పరోక్షప్రథనస్యానుపపద్యమాసతాయాః, పరిణామ విశేష ఆత్మనో ౭సౌ భ్రమ ఇత్యేష న యుజ్యతే ౭ంత్యపక్షః. ౧౩౦. అసభాగతయా ౭౭త్మనో నిరస్తేతరయుక్తేః పరిణత్యయోగ్యతాయాః, పరిణత్యయుజేశ్చ యోగ్యతాయామపి బుద్ధ్యాకృతితత్త్వేదాత్మనో ౭స్య. ౧౩౧. న హి నిత్యచిదాశ్రయప్రతీచః పరిణామః పునరన్యచిత్స్వరూపః, గుణయోస్సముదాయగత్యయోగాద్గుణతావాంతరజాతితస్స జాత్యోః. ౧౩౨. యుగపత్నమవైతి నో హి శౌక్ల్యద్వయకం యత్ర చ కుత్రచిద్భుజేత, నను చిన్నగుణో గుణీతథా చ ప్రసరేన్నోదిత దుష్టతేతి చేన్న. ౧౩౩. కటకాశ్రయభూతదీప్తిహేమ్నా రుచకాధారకభావపత్తభైవ, అవినిశివిదాశ్రయస్య భూయో ౭స్యవిదాధారతయా స్థితేరయోగాత్. ౧౩౪. న చ సంస్కృతిరగ్రహో ౭వ్యవిద్యా భ్రమశబ్దార్థనిరుక్త్యసంభవే ౭పి, భ్రమసంజ్ఞితవస్త్వసంభవేన భ్రమ

పరిణామో భ్రమ ఇతి పక్షం నిరాకృత్యాత్మనః పరిణామవిశేషో ౭సౌ భ్రమ ఇత్యేతమంత్యపక్షం నిరాచక్షే - పరిణామవిశేష ఇతి. ౧౩౦. తత్ర హేతుర్నిరస్తేతరసంగస్యాత్మనో ౭సభాగతయా నిరవయవద్రవ్యత్వేన పరిణామయోగ్యత్వాత్ పరిణామిత్యమంగీకృత్యాప్యాహ - యోగ్యతాయామపి బుద్ధ్యాకృతితో జ్ఞానాంతరాకారేణ చిదాత్మనో ౭స్య పరిణామయోగాదిత్యర్థః. ౧౩౧. హి యస్తాన్నిత్యజ్ఞానాశ్రయస్య సుఖమహమస్వాప్నం న కించిదవేదిషమితి. సుస్తాంధితపరామర్శాచ మేయస్య కారణవిరమే ౭పి సత్త్వేన నిత్యం చ యత్ జ్ఞానం తదాశ్రయస్య ప్రత్యేకాత్మనః పునరన్యస్య చిత్స్వరూపా భ్రమజ్ఞానాత్మకః పరిణామో న సంభవతి గుణతావాంతరజాతితస్స జాత్యోః గుణయోస్సముదాయగత్యయోగాద్యుగపత్నమాయా యోగాదేకద్రవ్యాక్రితరూపరసాదిగుణవ్యాప్యత్వ్యర్థం గుణతావాంతరేతి విశేషణం. ౧౩౨. హి యస్తాచ్ఛౌక్ల్యద్వయం యత్ర కుత్రచిదపి నో సంభవతి. నను మన్వతే జ్ఞానం న గుణో ౭పి తు గుణీ ద్రవ్యపదార్థః. తథా చ నోదితదుష్టతా ప్రసరేదేతద్దూషయతి-ఇతి చేన్నేతి. ౧౩౩. తత్ర హేతుమాహ - కటకాశ్రయభూతదీప్తిమనర్వస్య తదైవ రుచకాధారత్వం యథా తభైవ నిత్యజ్ఞానాశ్రయస్య భూయో జ్ఞానాంతరాధారతయా స్థితేరయోగాత్. ౧౩౪. నను భ్రమశబ్దార్థనిరుక్త్యసంభవే ౭పి సంస్కృతిరగ్రహణం వా విదాస్యాదిత్యాశంక్య పరిహరతి - న చేతి. తత్ర హేతు

సంపాదితసంస్కృతేరయోగాత్. ౧౩౫. అపినా గ్రహణం చితేరభా
వశ్చితరూపగ్రహణస్య నిత్యతాయాః, తదసంభవతో ౭నవృత్త్యభావ
స్తదభావే ౭పి చిదాత్మనో ౭వభాసాత్. ౧౩౬. న చ భంజకమీత్స్య
తే న తస్యోపగమే ఖండజడాన్యతాత్మకస్య, ఇతి వాచ్యమఖండవృత్తి
రూఢేశ్వరబోధస్య నివర్తకత్వయోగాత్. ౧౩౭. అపి చేష్టతదన్యహే
తుధీజే జగతః కృత్యకృతీ న తే ఘటేతే, సకలవ్యవహారసంకరత్వాత్త
దలం జీవనికా౭పి దుర్లభా తే. ౧౩౮. ఇతి యుక్తిశతైరమర్త్యకీర్తి
స్సుమతీంద్రం తమతంద్రితం స జిత్యా, శ్రుతిభావవిరోధిభావభాజం
విమతగ్రంథమమంథరం మమంథ. ౧౩౯. ఇతి భాస్కరదుర్భతే ౭భి
భూతే భగవత్పాదకథాసుధా ప్రసస్తే, ఘనవార్షికవారివాహజాలే
విగతే శారదచంద్రచంద్రికేవ. ౧౪౦. స కథాభిరవంతిషు ప్రసిద్ధాన్
విబుధాన్బాణమయూరదండిముఖ్యాన్, శిథిలీకృతదుర్భతాభిమానాన్ని

మాహ - భ్రమసంజ్ఞితేతి. ౧౩౫. అగ్రహణమపి కిం స్వరూపగ్రహణస్యాభావః?
ఉత అగంతుకస్యేతి వికల్పాన్వృజ్యం ప్రత్యాహ-నాప్యగ్రహణం చితేరభావ
శ్చితిరూపగ్రహణస్య నిత్యత్వే న తస్య చితేరభావస్య సంభవో ద్వితీయం ప్ర
త్యాహవృత్త్యభావో ౭ప్యగ్రహణం న భవతి తత్ర హేతుస్తస్యావృత్తేరాగంతు
కస్య గ్రహణస్యాభావే౭పి చిదాత్మనస్సుభిరగాన్తు తస్య ప్రతిబంధకత్వమిత్యర్థః.
౧౩౬. న నాన్వితన్యజ్ఞానాభ్యుపగమే తస్య భంజకం నేత్క్యత ఇత్యాశంక్య పరిహరతి-
న చేతి. తత్త్వమస్మాదిమహావాక్యజన్మాఖండవృత్త్యానూరూఢపరబ్రహ్మచైతన్యస్య నివర్తక
త్వయోగాత్. ౧౩౭. కిం చేష్టానిష్ఠసాధనజ్ఞానజనితే సర్వస్య జంగమస్య ప్రవృత్తిని
వృత్తి న చ తే సర్వసంకరమతే సంభవతః సకలవ్యవహారస్య సంకీర్ణత్వాత్. జీవనికా
౭పి తే దుర్లభా తస్మాదలమిత్యాహ - అపి చేతి. ౧౩౮. ఇత్యేవం యుక్తిశతైస్స
అమర్త్యకీర్తిర్భగవాన్ భావ్యకారస్తమనలసం సుఖీంద్రం భట్టభాస్కరం జిత్యా
శ్రుతిభావవిరోధిభావభాజం విమతగ్రంథం యుడితి మమంథ. ౧౩౯. ఇత్యేవం భాస్క-
రదుర్భతే ౭భిభూతే సతి భగవత్పాదకథాలక్షణా సుధా ప్రసస్తే విస్తారం గతా
యథా ఘనీభూతానాం వార్షికవయోదానాం జాలే విగతే సతి శరత్కాలీనచంద్రి
కా తద్వదిత్యర్థః. ౧౪౦. సోపంతిషు జనపదేషు ప్రసిద్ధాన్ విబుధాన్ బాణాదీ
స్సండితాన్కుథాభి శ్శిథిలీకృతదుర్భతాభిమానాన్ నిజభావ్యశ్రవణోత్పంతితాం

జభాష్యశ్రవణోత్సుకాంశ్చకార. ౧౮౧. ప్రతిపద్య తు బాహ్నికా
స్తవార్హా వినయిభ్యః ప్రవివృణ్వతి స్వభాష్యం, అవదన్నసహిష్ణవః
ప్రవీణాస్సమయే కేచిదభార్తతాభిధానే. ౧౮౨. నను బీవమబీవ
మాస్రవం చ శ్రితవత్సం వరనిర్జరా చ బంధః, అపి మోక్షముపైషి

శ్చకార కథాభిః ప్రసిద్ధానతి వా. ౧౮౧. బాహ్నికాం స్తు దేశాన్ప్రతిపద్య మహర్హా
శ్రీశంకరే శిష్యేభ్యస్త్వభాష్యం వివృణ్వతి సతి ఆర్హశసంజ్ఞకే వివసనసమయే ప్రసి
ణాః కేచిదసహిష్టవ ఉచయః. ౧౮౨. బోధాత్మకో బీవో జడవర్తస్త్యజేవః ఏకయో
రయమవరః ప్రపంచో జీవాస్తికాయః పుద్గలాస్తికాయః ధర్మాస్తికాయః అధర్మాస్తి
కాయః ఆకాశాస్తికాయశ్చేతి పంచాస్తికాయానామ అస్తీతి కాయంతే శబ్ద్యంత
ఇత్యుస్తికాయః కైగై శబ్దఇతి స్తరణాత్. తత్ర బీవాస్తికాయస్త్రిధా బద్ధో ముక్తో
నిత్యసిద్ధకాన్తర్మన్నిత్యసిద్ధ ఇతరే కేచిత్సాధనైర్మక్తా అన్యే బద్ధాః పుద్గులాస్తికాయః
షాధా. పృథివ్యాదీని చత్వారి భూతాని స్థావరం జంగమం చేతి శాస్త్రీయబాహ్య
ప్రవృత్త్యా వ్యంతరోఽపూర్వాభ్యాం ధర్మోఽనుమితయత ఇతి ప్రవృత్త్యనుమేయో
ధర్మో ధర్మాస్తికాయః ఉద్ధర్మగమనశీలస్య జీవస్య దేహేఽనుస్థానేనాధర్మోఽనుమితయత
ఇతి స్థిత్యనుమేయోఽధర్మాస్తికాయః. ఆకాశాస్తికాయా ద్వైధా లోకాః ౪ః ౨౪౦౦౦
కాశశ్చ తత్రోపయోగవిస్థితానాం లోకానామంతర్వర్తి ఆద్యస్తేహముపరి మోక్ష
స్థానం ద్వితీయః. పురుషం విషయేష్యాస్తావయతి గమయతీతి ఇంద్రియప్రవృత్తి
రాస్రవః. ఇంద్రియద్వారా హి సౌరుషం జ్యోతిర్విషయోఽస్మిన్ సృష్టశక్త్యుపాదిజ్ఞాన
రూపేణ పరిణమతే. అన్యే తు కర్తాణ్యాస్తవమాహుస్తాని కర్తారమభివ్యక్త్య స్తవంతి
కర్తారమనుగచ్ఛంతీత్యాస్రవః. సేయం మిథ్యాప్రవృత్తిరనర్థ సేవకత్వం. బీవమబీవ
మాస్రవం చాశ్రితవంతో 'త్రైపుహిత' సంపరనిర్జరా సమ్యక్ప్రవృత్తీ తత్ర శమ
దమాదిప్రవృత్తిస్సంపరస్సహి ఆస్రవస్సోతసో ద్వారం సంపృణోతీతి సంపర
ఉచ్యతే నిర్జరస్త్యనాదికాలప్రవృత్తికషాయ రలుపప్రణ్యాపుణ్యప్రహణోహేతుస్తత్త
శిలారోహణాది స్సహి నిశ్శేషం పుణ్యాపుణ్యం సుఖదుఃఖోపభోగిన జరయ
తీతి నిర్జరః. 'బంధోఽప్తవిధం కర్త తత్ర సూతికర్త చతుర్విధం తదభ్యా జ్ఞానావర
ణీయం దర్శనావరణీయం మోహనీయమస్తరాయమితి. తథా చ త్యగ్యసూతికర్తాణి
తద్యథా వేదనీయం నామికం గోలికమాయమ్మం చేతి. తత్ర సమ్యగ్జ్ఞానం న
మోక్షసాధనం న హి జ్ఞానాద్వస్తుసిద్ధిరతిప్రసంగాదితి వివర్తయే జ్ఞానావరణీయం
అర్హతదర్శనాభ్యాసాన్న మోక్ష ఇతి జ్ఞానం దర్శనావరణీయం. బహుధా నిప్రతి

సప్తసంఖ్యాన్నపదార్థాన్కథమేవ సప్తభంగాన్య. ౧౮౩. కథయార్హత
జీవమస్తి కామం స్ఫుటమేవంవిధ ఇత్యువాచ మానీ, అవదత్స చ
దేహతుల్యమానో దృఢకర్తాప్తకవేష్టితశ్చ విద్యకా. ౧౮౪. అమహా

షిధేషు తీర్థకరైరుపదర్శితేషు మోక్షమార్గేషు విశేషానవధారణం మోహనీయమై
క్షమార్గప్రప్నోతాం తద్విష్ణుకరం జ్ఞానమస్తరాయం తానీమాని శ్రేయోహం
తృత్యాద్ధాతీని కర్తాణ్యుచ్యుతే. అసూతీని కర్తాణి తద్యథా శుక్లశరీరాకారేణ పరి
ణామహేతుర్వేదనీయం. తద్వారేణ తత్త్వవేదనహేతుత్వాత్తదనుగుణం నామికం తద్ధి
శుక్లపుద్గళస్యాద్యామవస్థాం కలలబుద్ధుదాదిరూపామారభతే గోమ్రికం త్వవ్యాకృతం
తతోఽప్యాద్యం దేహాకారపరిణామశక్తిరూపేణావస్థితం ఆయుష్కం చాయః
కాయతి కథయత్యుత్వాదనద్వారేణేతి శుక్లశోణితస్వరూపమ్. యద్వై మమ వేదనీయం
తత్త్వమనీతి వేదనీయం. ఏతన్నామహమస్మి త్యభిమానో నామికమహమత్ర భగవతో
దేశికస్వార్థ తత్కీవ్యవంశే ప్రసిద్ధ ఇత్యభిమానో గోమ్రికం. శరీరస్థిత్యర్థం కర్తాయుష్కం
తాన్యేతాని తత్వావేదకశుక్లపుద్గళాశ్రయత్వాదసూతీని కర్తాణి తదేతత్కర్తాప్తకం
పురుషం బద్ధాతీతి బంధః విగళిత సమస్తస్తేతదావసనస్యానాపరణీయజ్ఞానస్య సుఖైక
తనస్యాత్తన ఉపరిదేశాపస్థానం మోక్ష ఇత్యేతే. అన్యే తుర్ధ్వగమనశీలో హి జీవో
ధర్మధర్మాస్తికాయేన బద్ధస్తద్విమోకాదూర్ధ్వం గచ్ఛత్యేవ స మోక్ష ఇతి సప్తానామస్తి
త్వాదీనాం భగ్నానాం సమావేశస్సప్తభంగీ తయోపలక్షితాన్సప్తపదార్థాన్కథం నాంగీ
కరోషి. సప్తభంగాస్తు, స్వాదస్తి, స్వాన్నాస్తి, స్వాదస్తి చ నాస్తి చ, స్వాదవత్త్వవ్యుత్పత్తి,
స్వాదస్తి చావత్త్వవ్యుత్పత్తి, స్వాన్నాస్తి చావత్త్వవ్యుత్పత్తి, స్వాదస్తి చ నాస్తి చావత్త్వవ్యుత్పత్తి
స్వాదీతి తిజస్తప్రతిరూపకం కథంచిదర్థకమవ్యయం తత్ర వస్తునోఽస్తిత్వవాంఛాయాం
ప్రథమో భంగః ప్రచర్తతే. నాస్తిత్వవాంఛాయాం ద్వితీయః. క్రమేణోభయ
వాంఛాయాం తృతీయః. యుగపదుభయవాంఛాయాం చతుర్థః. ఆద్యచతుర్థభంగయో
ర్వాంఛాయాం పంచమః. ద్వితీయచతుర్థేచ్ఛాయాం షష్ఠః. తృతీయచతుర్థేచ్ఛాయాం
సప్తమః. ఇతి వివేకః. ౧౮౩. ఏవముత్తో మానీ స శ్రీశంకరాచార్య ఉవాచ—హే
ఆర్హత, జీవాస్తికాయ మేవంవిధో జీవాస్తికాయ ఇతి స్ఫుటం కథయ ఏవముత్తస్స
చార్హతో బభాషే దేహ తుల్యప్రమాణో దృఢేనోక్తకర్తాప్తకేన బద్ధశ్చ. ౧౮౪. ఆచార్య ఆహ-అమహాననణుర్దేహపరిమాణో జీవో ఘటాదయో మధ్యమపరిమాణత్వా

ననణుర్ఘటాదివత్సాత్స న నిత్యోఽపి చ మానుషాచ్చ దేహాత్, గజదేహమయః విశేన్న కృత్స్నం ప్రవిశేచ్చ ప్లుషిదేహ మప్య కృత్స్నః గరగి. ఉపయాంతి చ కేచన ప్రతీకా మహతా సంహననే న సంగమేఽస్య, అపయాత్యధిజగ్గుఘోఽల్పదేహం తదయం దేహసమ స్సమశ్రుతేశ్చ. గరఁ. ఉపయంత ఇమే తథాఽపయంతో యది వర్జేన సజీవతాం భజేయుః, ప్రభవేయరనాత్మసః కథం తే కథమాత్మా వయవాః ప్రయాంతు తస్మిన్. గరఁ. జనితారహితాఃక్షయేణ హీనా స్సముపాయంత్యపయాంతి చాత్తేనస్తే, అముఘోపచితః ప్రయాతి కృత్స్నం త్వముకై శ్వాసచితః ప్రయాత్యకృత్స్నమ్. గరఁ. కిమచేత సతోత చేతనత్వం వద తేహం చరమే విరుద్ధమత్యా, పురుషస్థితం భవేత్తు పూర్వే బత కాత్తేన్య న సపుర్న చేతయేయుః. గరఁ. చలయంతి రథం యథైకమత్యా బహవో వాజిన ఏనమప్రతీతాః, ఇత

ద్యథా న నిత్యాస్తథా నిత్యో న స్మాత్. అపి శరీరాణామనన్ధిరపరిమాణాన్వన్వను వ్యజీవో మనుష్యశరీరపరిమాణో భూత్వా పునః కేనచిత్కర్తృవిపాకేన హస్తిజన్మ ప్రాప్నువన్న సర్వం హస్తిశరీరం ప్రవిశేద్దేహపరదేశో నిర్జీవః స్యాత్పుత్రికాదేహం చ ప్రాప్నువన్ తం సర్వో న ప్రవిశేత్ దేహాద్యహిరసి జీవస్సాదిత్యర్థః. చకారాదిస్త్విన్నపి జన్మని కామారయావసథ్యవిరేష్వేష దోషా బోధ్యః. గరఁ. ఏవముత్త అర్హత శ్శంకతే - మహతా సంఘాతేనాస్య జీవస్య సంగమి సో కేచనాపయం ఉపయాంతి తథాఽల్పదేహమభిగంతుమిచ్ఛో కేచనాపయం అపయాంతీర్హేచం సమన వ్యాప్తేశ్చ స చాసాపయం జీవో దేహసమః. గరఁ. ఆచార్య ఆహాయదీమేఽపయవాః ఉపయంతస్తథాపయంతశ్చ తద్వ్యాగమాపాయిత్యాచ్ఛరీరవదంతాం న భజేయుః. కిం చానాత్మనస్తే జీవాపయవాః కథం ప్రాదుర్భవేయుః? కథం చ తస్మిన్ననాత్మని తే వీయేరకా? విరోధాదిత్యర్థః. గరఁ. అర్హత ఆహఃఽత్మనస్తేఽపయవాః జన్మనారహితాః క్షయేణ చ హీనా నిత్యా ఏవ సముపయాంత్యపయాంతి చ. తథా చాముక్త రుచచితో గజాదిదేహం కృత్స్నం ప్రయాతి అముకై శ్వాసచితః పుత్రికాదిదేహ మకృత్స్నం స్వల్పం ప్రయాతి. గరఁ. ఆచార్య ఉవాచ-కిం లేహమచేతనత్వముత చేతనత్వమిత్యవదత్ తత్రాంత్యే వక్షే బహునాం చేతనానామేకాభిప్రాయనియమా భావాత్కూచిద్విరుద్ధమత్యా శరీరమున్నథితం భవేత్. ఆద్యేతు కాత్తేన్య న శరీరం న చేతయేయుః. గరఁ. అంత్యవికల్పమవలంబార్హత ఆహ-యథా బహవో

రేతరమంగ మేజయంతు జ్ఞపతే చేతనతామపి ప్రపద్య. ౧౫౦. బహవో ఽపి నియామకస్య సత్వాత్సమతే తత్ర భజేయురైకమ త్యమ్, కథమత్ర నియామకస్య తద్వద్విరహాత్కస్య చిదవ్యదో ఘటేత. ౧౫౧. ఉపయాంతి న చాపయాంతి జీవావయవాః కింతు మహత్తరే శరీరే, వికసంతి చ సంకుచంత్యనిష్టే యతివర్యాత్ర నిదర్శనం జలూకా. ౧౫౨. యది చైవమమీ సవిక్రియత్వాద్భుటవత్తే చ వినశ్వరా భవే యుః, ఇతి నశ్వరతాం ప్రయాతి బీవే కృతనాశాకృతసంగమా భవే తామ్. ౧౫౩. అపిచైవమలంబుసద్భవాద్ధౌ నిజకర్తాష్టకభారమగ్నజం తోః, సతతోర్ధ్వగతిస్వరూపమోక్షస్తవ సిద్ధాంతసమర్థితో న సిద్ధ్యేత్. ౧౫౪. అపి సాధనభూతస ప్రభంగీనయమప్యార్హ తనాద్రియామహే తే, పరమార్థసతాం విరోధభాజాం స్థితిరేకత్ర హి నైకదా ఘటేత. ౧౫౫. ఇతి మాధ్యమికేషు భగ్నదర్పేష్వథ భాష్యాణి స నైమికే విత త్య, దరదాన్భరతాంశ్చ శూరసేనాన్మురుపాంచాలముఖాన్బహున జైత్యేత్. ౧౫౬. పటుయుక్తినికృత్తస్వశాస్త్రం గురుభట్టోదయనాదికై

ఽవ్యక్త్యా ఏకమత్యా రథం చాలయంతి తథా ఽన్యోన్యమప్రతీతాః చేతనతామపి ప్రతిపద్య హే తత్త్వజ్ఞాధిపతే అంగం శరీరమేజయంతు చాలయంతు. ౧౫౦. ఆచార్యః పరహరతి-బహవో ఽపి వాజినో నియామకస్య సత్వా చైకమత్యం తత్ర రథచాలనే భజేయురత్ర తు తద్వత్కస్యచిదపి నియామకస్యాభావాదద వికమత్యం కథం ఘటేత? కటాక్షేణ సంబోధయతి-హే సుమతే ఇతి. ౧౫౧. అర్హత ఆహోపయాంతీలి. అనిష్టే పులికాదిదేహే. ౧౫౨. ఏవముక్త ఆచార్య ఉవాచ-యదిచైవం తస్మి సవిక్రియత్వా తై ఽమీ వినశ్వరా భవేయురీత్యేవం బీవే నశ్వరతాం ప్రయాతి సతి కృతనాశాకృతాభ్యాగమా భవేతామ్. ౧౫౩. కించైవం సతి తుంబికావత్సంసారసాగరే నిజకర్తాష్టకభారేణ మగ్నస్య జంతోస్సంతతోర్ధ్వగతిస్వరూపా మోక్షస్తవ సిద్ధాంతసమర్థితో బాధ్యేత. ౧౫౪. అపి చ హే అర్హత తే సాధనభూతసప్రభంగీనయమపి నాద్రియామహే. హి యస్తాత్పరమార్థసతాం విరోధభాజాం సదసత్త్వాదిధర్మాణామేకస్థితే ధర్మజ్యేకదా యుగపత్ స్థితిర్న ఘటేత. ౧౫౫. ఇత్యేవం మాధ్యమికేషు భగ్నదర్పేషు సత్సు ఆధానంతరం స క్రిశంకరాచార్యో నైమికే భాష్యాణి విస్తార్య దరదాదికాన్ దేశవిశేషాన్ జితవాన్. ౧౫౬. సహి

రజయ్యమ్, సహి ఖండనకారమూఢదర్పం బహుధా వ్యవద్య వశంపదం
చకార. ౧౫౭. తదనంతరమేష కామరూపానధిగత్యాభిసహోపశబ్దగు
ప్తమ్, అజయత్కిల శాక్తభాష్యకారం స చ భగ్నో మనసేదమాలు
లోచే. ౧౫౮. నిగమాబ్జవికాసిబాలభానోర్న సమోఽముష్య విలో
క్యతే త్రిలోక్యామ్, స కథంచన మద్వశంచదోఽసౌ తదబ్జం దైవత
కృత్యయా హరేయమ్. ౧౫౯. ఇతి గూఢమసౌ విచింత్య పశ్చాత్తస్మా
శిష్యైస్సహసా స్వశాక్తభాష్యమ్, పరిహృత్య జనాపవాదభీత్యా యమిన
శ్శిష్య ఇవాన్వవర్తతైషః. ౧౬౦. నిజశిష్యవదం గతానుదీచ్యానితి
కృత్వా ఒథ విదేహకోసలాద్యైః, విహితాపచితిస్తథాంగవంగేష్వయ
మాస్తీర్య యశో జగామ గౌడాక్. ౧౬౧. అభిభూయ మురారిమిశ్ర
వర్యం సహసా చోదయనం విజిత్య వాదే, అవధూయ చ భర్తృగుప్తమి
శ్రం స్వయశఃప్రాథమగాపయత్సగౌడాక్. ౧౬౨. పూర్వం యేన విమో
హితా ద్విజవరా స్తస్మాసతోఽరీన్కలౌ బుద్ధస్య ప్రబిభేదమస్మరివర
స్తాక్ భాస్కరాదీన్స్తాత, శాస్త్రామ్నాయవినిదకేన కుధియా కూట

భాష్యకారః ఖండనకారం శ్రీహర్షాఖ్యం బహుధా వాదం కృత్వా వశంపదం చకార
తం విశిష్టి-బహుయుక్తిభిః. ఖండితాని సర్వశాస్త్రాణి యేన గురుః ప్రభాగరః భట్టో
భట్టపాదో భట్టభాస్కరశ్చ గుర్వాదిభిర్జేతుమశక్యమత ఏవోఢదర్పః. ౧౫౭. గామ
రూపాక్ దేవీవీక్షణగత్య ప్రాప్య అభినవ ఉపశబ్దో యస్య సహసౌ గుప్తశ్చ
తమభినవగుప్తమితి యావత్. స చ భగ్నో ఒభినవగుప్తాచార్యో మనసేదం పశ్య
మాణం విచారయామాస. ౧౫౮. తదేవాహ-వేదాబ్జవికాసిన్ బాలసూర్యస్యాముష్య
శంకరస్య సమస్త్రీలోక్యాం న విలోక్యతే ఒసావతో మద్వశంచదః కథంచిదపి స
భవ్యమితి తస్మాదముం దైవతకృత్యయాహం పరిహరేయమ్. ౧౫౯. ఇత్యేవమసౌ గూఢం
విచింత్య పశ్చాచ్ఛిష్యైస్సహ విచింత్య జనాపవాదభీయన స్వశాక్తభాష్యం సహసా పరి
త్యజ్యైషో యమినశ్శిష్య ఇవాన్వవర్తత. ౧౬౦. ఇత్యేవముదీచ్యానుత్తరదిశి
భవాక్ స్వశిష్యవదం గతాన్విధాయాథ విదేహః ద్వైర్విహితా పూజా యస్య సః
తథాంగాదివ్యయం యశ ఆస్తీర్య గౌడాక్ జగామ. ౧౬౧. లేషు గౌడదేశేషు
స్థితాన్మరారిమిత్రాదీ నిజశిష్య ప్రాథం స్వయశో గౌడదేశోద్భవానగాపయత్.
౧౬౨. పూర్వం కలా యే శాస్త్రామ్నాయవినిదకేన కుబుద్ధినా ద్విజవరా విమోహితా
స్తస్మాసతో బుద్ధస్యారీన్స్తాక్ భాస్కరాదీన్విగమాగమాదిషు నిష్ఠితః పారంగతో

ప్రవాదాగ్రహాన్నిష్ఠాతో నిగమాగమాదిషు మతం దక్షస్య కూట
గ్రహే. ౧౬౩. శాక్తైః పాశుపతైరపి తుషణకైః కాపాలికైర్వైష్ణవై
రప్యన్యై రఖలైః ఖలు ఖలు ఖలైర్దుర్వాదిభిరైవదికమ్, మార్గం
రక్షితు ముగ్రవాదివిజయం నో మానహేతోర్వ్యధాత్సర్వజ్ఞో న
యతో ఒస్య సంభవతి సంమానగ్రహగ్రస్తతా. ౧౬౪. దిష్టే
పంకజవిష్టరేణ జగతామాద్యేన తత్సూనుభి ర్నిర్దిష్టే సనకాదిభిః
పరిచితే ప్రాచేతసాద్యైరపి, శ్రౌతాద్యైతపథే పరాత్తభిదురాస్తు
ర్వాదినః కంటకానోద్ధృత్యాథ చకార తత్ర కరుణో మోక్షా
ద్వగక్షుణ్ణతామ్. ౧౬౫. శాంతిర్దాంబివిరాగతాహ్యుపరతిః ఊంతిః
పరై కాగ్రతా, శ్రద్ధేతి ప్రథితాభిరేధితతనా షడ్వక్త్రనన్తాత్మభిః,
భిక్షుక్షోణిపతౌ పిచండీలతరోచ్చండాతికంఠాచ్చులత్పాషండాసురఖండ

మస్కరివరో యతిశ్రేష్ఠశ్రీశంకరాచార్యః త్విణమాత్రేణ ప్రబిభేష. నను బుద్ధాగ్నిం
తేహం ప్రవిభేదనమనుచితమిత్యాశంకానిరాసాయ తాన్విశినష్టి - కూటేషు మిథ్యా
భూతేషు ప్రవాదేష్వాగ్రహో యేహం. నన్వేషం తర్హి బుద్ధమతస్థాపనం కృతం భవిష్య
తీత్యాశంకావ్యవచ్చేదాయాహ-కూటగ్రహే మిథ్యాభూతపక్షస్వీకారే దక్షస్య బుద్ధ
స్యాపి మతం ప్రబిభేదత్యనుషజ్యతే. శా. ౧౬౩. శాక్తాదిభిరన్యైర్వైశేషికాదిభిరపి
సర్వైర్దుష్టైర్వాదిభిః ఖలముచ్చిన్నం వైదికం మార్గం రక్షితుం సర్వజ్ఞశ్రీశంకరా
చార్య ఉగ్రవాదివిజయం వృధాత్ మానహేతోర్నయతో ఒస్య సమ్మానగ్రహగ్రస్తతా
న సంభవతి. ౧౬౪. శించ జగతామాద్యేన కమలాసనేన చతుర్ముఖేన దిష్టే ఉపదిష్టే
పునశ్చ తస్య పుత్రైః సనకాదిభిర్నిర్దిష్టే సమ్యగుపదిష్టే పునశ్చ వాల్మీక్యాదిభిః పరిచితే
పరిసమంతాత్సంచితే శ్రౌతాద్యైతపథే పరాత్తభేదితో దుర్వాదినః కంటకాన్.
ప్రోద్ధృత్యాధానంతరం తత్ర మోక్షాధ్వని మోక్షాధ్వగైర్ముక్షుభిః త్విణ్ణతామభ్య
స్తతాంచకార. ౧౬౫. మాతృభిః షడాననవత్ ప్రథితాభిక్యాంత్యాభిరేధితకనా
పునశ్చాతిశయితం పిచండముదరం యేహం తే పిచండీలాః స్థూలాదరాః విచ్ఛాదిత్వాది
లచ్. “బృహత్కుక్షిః పిచండీల” ఇత్యమరః. అతిశయేన పిచండీలానాం ప్రచండానా
మతికండ్వోచ్చులతాం పాషండాత్త కానామసురాణాం ఖండనైకరసికే భిక్షురాజే శ్రీ
శంకరాచార్యే సతి బుధానాం చండితాత్త కానాం దేవానాం బాధా కుతః కుతోఒపి

నైకరసికే బాధా బుధానాం కుతః. ౧౬౬. యత్రారంభజకాహళీకల
కల్పైర్లోకాయతో విద్రుతః కాణాః కాణభుజస్తు నైస్యరజసా సాం
ఖ్యైర్భృతా సాంఖ్యధీః, యుద్ధా తేషు పలాయితేషు సహసా
యోగాస్సహౌవాద్రవస్కో వా వాదిభటః పటుర్భువి భవేద్వస్తుం
పురస్తాస్తునేః. ౧౬౭. ఉచ్చండే పణబంధబంధురతరే వాచంయమత్త్వై
పతేః పూర్వం మండనఖండనే సముదభూద్యో డిండిమాడంబరః,
జాతా శృబ్దపరంపరా స్తత ఇమాః పాపండదుర్వాదినామద్యశ్రోత్ర
తటాటవీషు దధతే దాహానలజ్వాలతామ్. ౧౬౮. బుద్ధో యుద్ధసము
ద్యతః కిల పునస్థిత్యా డ్మణాద్విద్రుతః కోణే ద్రాక్షణభగ్విశ్రీ
యత తతః స్తోమావృతో గౌతమః, భగ్నో ౭సా కపిలో ౭పలాయత
తతః పాతంజలాశ్చాంజలిం చక్ర స్తస్య యతీతితుశ్చశ్చుతా కేనో
పమియేత సా. ౧౬౯. హస్తగ్రాహం గృహీతాః కతిచన సమరే వైది
కా వాదియోధాః కాణాదాద్యాః పరే తు ప్రసభమభిహతా హంత
లోకాయతాద్యాః, గాఢం బందీకృతాస్తే సుచిరమథ పునస్సస్య

నైవేత్సర్థః. ౧౬౬. యత్రారంభజస్యైః కాహళ్యాః కలకల్పైః కర్ణాలాభ్యవాద్యవిశేష
కోలాహలైః. ౧౬౭. “కలకల ఉత్తః కోలాహల” ఇతి మేదిని - లోకాయశ్చార్వాకా
విద్రుతః కాణాదస్తు నైస్యరజసా కాణాజాతాః సాంఖ్యైర్భృతా అసాంఖ్యధీర్భృతా. యు
ద్ధంకృత్యా తేషు చార్యకాదిషు పలాయితేషు త్రైస్సహౌవ పాపంజలా అపి సహసా
పలాయ్య గతాస్తథా చ భువి లోకా వాదిభటా మునేః పురస్తాద్వస్తుం పటుర్భువే
న్నుకో౭పీత్సర్థః. ౧౬౭. పణస్య గ్లహస్య బంధనేన బంధురతరే౭తిశోభనే ప్రచండే
పూర్వం మండనస్య ఖండనే యో వాచంయమత్త్వైపతేః డిండిమాడంబరః సముదభూత్త
స్తాత్ డిండిమాడంబరాజ్ఞాతాశృబ్దపరంపరా అద్య పాపండదుర్వాదినాం శ్రోత్రశ
టాటవీషు దావాగ్నిజ్వాలతాం దధతే. ౧౬౮. కించ యుద్ధాయ సముద్యతో శాద్ధః
కిల పునస్థిత్యా డ్మణాద్విద్రుతః. కాణాదస్తు ఝడితి కోణే విలయం గతః గౌతమస్తు
తమస్తోమేనావృతః క్వచిద్గాఢాంధకారే మగ్నః అసా కపిలస్తు భగ్నస్సంస్తతో
౭పలాయత తతః తస్తాత్కారణాది వి పాతంజలాశ్చాంజలిం చక్ర స్తస్య యతివతే
స్సా చతురతా కేనోపమియేత. ౧౬౯. శేచిత్కాణాదాద్యా వైదికా వాదియోధా
స్సంగ్రామే హస్తగ్రాహం గృహీతా హస్తేన గృహీతా ఇత్సర్థః. పరే తు వేదవాక్య
శ్చార్వాకాద్యా బలాత్కారేణాభిహతాః. హంతేతి హస్తే. తే కాణాదాద్యాన్పుదిరం

రాజ్యే నియుక్తాస్సేవంతే తం విచిత్రా యతిధరణిపతేశ్శూరతా వా
దయా వా. ౧౭౦. శాంత్యాద్యర్థవబాడబానలశిఖా సత్వాభ్రవాత్యా
దయా జ్యోత్యాన్నదర్శనిశాఽథ శాంతినభీనీరాకాశశాంత్యుతిః, ఆస్తి
క్యద్దుమదాపపావకనవజ్వాలావలీ సత్కథా హంసీప్రావృడఖండి దండి
పతినా పాపండవాజ్జుండలీ. ౧౭౧. అద్వైతామృతవర్షిభిః పరగురువ్యా
హరథారాధరైః కాంతైర్హంత సమంతతః ప్రసృమరైరుత్కృతై
తాపత్రయైః, దుర్భిక్షం స్వపరైకతాఫలగతం దుర్భిక్షసంపాదితం శాం
తం సంప్రతి ఖండితాశ్చ నిబిడాః పాపండచండాతపాః. ౧౭౨. శాం
తానాం సుభటాః కపాలికపతద్ధ్రాహగ్రహవ్యాపృతాః కాణాదప్రతి
హరిణః క్షుపణకక్షోణీశవైతాళికాః, సామంతాశ్చ దిగంబరాన్వయ
భువశ్చార్వాకవంశాంకురా నవ్యాః కేచిదలం మునీశ్వరగిరా నీతాః
కథాశేషతామ్. ౧౭౩. ఇతి సకలదిశాసు ద్వైతవార్తానివృత్తై స్వయ

గాఢం బందీకృతాః. అథ పునస్సన్వస్వరాజ్యే స్వస్వరూపబ్రహ్మస్థలక్షణే నియుక్తాస్తం
సేవంతే శ్శుభా చాహూః అతిచిత్రా యతిభూమిపతేశ్శూరతా వా దయా వా. స్క. ౧౭౦.
కింధ పాపండవాజ్జుండలీ దండిపతినా ౭ ఖండి ఖండితా. తాం విశిష్ట-శాంతిలక్షణ
సముద్రస్య బాడబాగ్నిశిఖా సత్కలక్షణ మేఘస్య వాత్యా వాయుసమూహో దయా
లక్షణాయాశ్చంద్రికాయా అమావాస్యా రాత్రిః శాంతిలక్షణాయాః కమలిన్యాః
పూర్ణమాసీ చంద్రకాంతిః ఆస్తికృష్ణక్షయ దావానలసూతృజ్వాలానా మావళీ
సత్కలక్షణాయా హంస్యాః ప్రావృత్. అథేతి పదం సర్వత్ర సంబంధనీయం. ఖండ
నయోగ్యతాబోధకాని విశేషణాని. కా. ౧౭౧. హంలేతి వాన్తే. సమంతతః ప్రసృ
మరైః ప్రసరణశీలైః కాంతైస్సుందరైరక్షైతామృతవర్షిభిరుత్కృతమున్మలితమాధ్యా
త్మికాధిదైవికాధిభౌతికలక్షణం తాపత్రయం ద్వైః పరగురువ్యాహరలక్షణైః పయో
దైర్భుక్షసంపాదితం స్వపరైకతాఫలగతం దుర్భిక్షం సంప్రతి శాంతం నిబిడాః
పాపండలక్షణాశ్చండాతపాశ్చ ఖండితాః. ౧౭౨. శాంతానాం పాతంజలీనాం
సుభటాః కపాలికానాం పతద్ధ్రాహానాం గ్రహణే వ్యాపృతాః కాణాదానాం ప్రతి
హరిణః క్షుపణకరాజ్ఞాం వైతాళికా దిగంబరవంశోద్భవాస్సామంతాః కేచిన్నవ్యా
శ్చార్వాకవంశాంకురా మునీశ్వరగిరా కథాశేషతామలం నీతాః. ౧౭౩. ఉపసంహరతి-
ఇత్యేవం సకలాసు దిశాసు ద్వైతవార్తానివృత్తై సత్కలక్షణస్వయమయం ప్రతిదినం

మథ పరితస్తారాయమద్వైతవర్త్తి, ప్రతిదినమపి కుర్వన్ సర్వసందేహా
మోక్షం రవిరివ తిమిరాఘే సంప్రశాంతే మహస్స్వమ్ ౧౭౪.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తత్తదాశాజయకౌతుకీ,
సంతోషశంకరజయే సర్గః పంచదశో ౭భవత్.

సందేహనాశం కుర్వన్నద్వైతమార్గం విస్తారితవాన్ యథా తిమిరాఘే సంప్రశాంతే
సతి రవిర్తహస్వం ప్రకాశం వితనోలి తద్వత్ - మాలిసి. ౧౭౪.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యబాలగోపాలతీర్థశ్రీపాదశిష్యదత్త

పంశావతంసరామకుమారనూనుధనపతిసుఃరికృతే

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిః

పంచదశస్సర్గః.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదేభ్యో నమః.

శ్రీమచ్ఛంకరవిజయే, సవ్యాఖ్యానే

షోడశసర్గ ప్రారంభః.

అథ యదా జితవాన్యతిశేఖరో ౭భినవగుప్తమనుత్తమమాం
త్రికమ్, స తు తదా౭వజితో యతిగోచరం హతమనాః కృతవానపగోర
ణమ్. ౧. స తతో ౭భిచచార మూఢబుద్ధిర్యతిశార్దూలమముం ప్ర
రూఢరోషః, అచికిత్స్యతమో భిషగ్భిరస్తాదజనిష్టాస్య భగందరాఖ్య
రోగః. ౨. అచికిత్స్యభగందరాఖ్యరోగప్రసరచ్ఛోణితపంకిలస్వశా
ట్యాః, అజుగుప్సవిశోధనాదిరూపాం పరిచర్యామకృతాస్య తోట
కార్యః. ౩. భగందరవ్యాధినిపీడితం గురుం నిరీక్ష్య శిష్యాస్సమబో
ధయం శ్చనైః, నోపేక్షణీయో భగవన్తహమయ స్త్వపీడిత శ్శత్రు
రివధిమాప్నుయాత్. ౪. మమత్వహనాద్భవతా శరీరకే న గణ్యతే

ఏవం దిగ్విజయకాతుకం ప్రతిపాద్య శారదాపీఠవాసం సపరికరం నిరూపయితు
మారభతే—అథానుత్తమం మాంత్రికమభినవగుప్తం యతిశేఖరో యస్మిన్నాగ్రే
జితవాన్స్తస్మిన్నాగ్రే స తు పరాజితో హతమనా యతివిషయ మపగోరణం వధోద్య
మం కృతవాక్—ద్రుతవి. ౧. స మూఢబుద్ధిః ప్రరూఢకోపో౭భినవగుప్తస్తదనంతరం
యతిశేఖరమభిచచారాభిచారికం కర్త కృత్యాం కృతవాక్, అస్తాదభిచారాదస్య
శ్రీశంకరస్య వైద్యైరిచికిత్స్యతమో భగందరాఖ్యో రోగః ఆజనిష్ట-వసంతమాలికా.
౨. అచికిత్స్యన భగందరాఖ్యరోగేణ ప్రసరత్ శోణితస్య పంకేన వ్యాప్తాయా
ఆచార్యకాట్యాః అజుగుప్సపరిశోధనాదిరూపాం సేవాం తోటకార్యః కృతవాక్.
౩. హే భగవన్తహరోగస్తూపేక్షణీయో న భవతి నో చేదపీడితశ్శత్రుర్యథా
ఋద్ధిమాప్నుతి తథా వృద్ధిం ప్రాప్నుయాత్ - ఉ. ౪. యద్యపి శరీరకే మమత్వహా

వ్యాధికృతా ర్థిరీదృశీ, పశ్యంత ఏవాంతికవర్తినో వయం భృశాతురా
 స్తస్సహసా వ్యథాసహః. ౧. చికిత్సకా వ్యాధినిదానకోవిదాస్సంప్ర
 చ్ఛసీయా భగవన్నితస్తతః, ప్రత్యక్షవత్సంప్రతిసంతి పూరుషా జీవా
 తువేదే గదితార్థసిద్ధిదాః. ౬. ఉపేక్షమాణే ౭పి గురూనాస్థయా
 శరీరకాదా సుఖమాత్మసిశ్వరైః, నోపేక్షణీయం గురుదుఃఖదృష్టభి
 ర్దుఃఖం వినేయైరితి శాస్త్రనిశ్చయః. ౭. స్వస్థే భవత్పాదసరోరుహద్వయే
 స్వస్థా వయం యస్తథుపాయవృత్తయః, తస్మాద్భవేత్తాపకవిగ్రహా
 యథా స్వస్థస్తథా వాంఛతి పూజ్య నో మహః. ౮. వ్యాధిర్ని జన్మాం
 తరపాపపాకో భోగేన తస్మాత్ ఊపణీయ ఏషః, అభుజ్యమానః పురుషం
 న ముంచేజ్జన్మాంతరే ౭పీతి హి శాస్త్రవాదః. ౯. వ్యాధిర్నివృథా ౭సౌ
 కథితో హి విద్భిః కర్తోద్భవో ధాతుకృతస్తథేతి, ఆద్యక్షయః కర్తృణా
 ఏవ లీనాచ్ఛిక్తేనయా స్యాచ్చరమోదితస్య ౧౦. సంక్షయః కర్తృణా
 ఏవ సంక్షయాద్వ్యాధిః ప్రవృత్తో న చికిత్సయేత్ మయా, పతేచ్ఛతి
 నాత్ భవతా వివందిధాని రోగకృతా పిదా న గచ్ఛేత్ తథాన సమామృత్తినః శిష్యా
 వయం పశ్యంత ఏవ సహసా వ్యథా సహః భృశాంతాః స్తః. ౧. శర్మ, కిం కర్తవ్య
 మితి తత్రాచుక్తిత్సకా ఇతి. సంప్రతి జీవాతువేదే జీవనాపధవేదే ప్రవృత్త్యాస్త్రే.
 “జీవాతురస్త్రియాం భక్తే జీవితే జీవనాపధ” ఇతి మేదిసి. గదితార్థసిద్ధిదాః పురుషాః
 ప్రత్యక్షవత్సంతి. ౬. నను యథా మయోపేక్ష్యతే యథా భవద్విరప్యపేక్షణీయ
 మిత్యాశంక్యాహుశ్యరీరకాదావనాస్థయా గురూపాత్మని గుభముపేక్షమూలే సశ్యసి
 గురుదుఃఖదర్శిభిస్సమైక్యైర్వేషేషేషణీయమితి శాస్త్రనిశ్చయః. ౭. కించ స్వస్థ
 భవత్పాదసరోజద్వంద్యే వయం స్వస్థాః యత్ర పాదసరోరుహద్వయేభ్రమరాణాం
 వృత్తిర్యేషాం తస్మాత్తాపకవిగ్రహో యథా స్వస్థో భవేత్తథా హి పూజ్య, అస్తాకం
 మనో వాంఛతి-ఇన్ద్రావంశా. ౮. ఏవం శస్త్రైర్వేదిత ఆచార్య ఉవాచ—హి యస్తా
 ద్రోగో జన్మాంతరపాపస్య పాకస్తస్మాదేషా భోగేన నాశనీయో హి యతశ్చాభుజ్య
 మానఏవ పురుషం జన్మాంతరే ౭పి న త్యజేదితి శాస్త్రవాదః. ఉప. ౯. నశ్వేషం తర్హి
 చిత్తానాశ్రయైర్వ్యర్థ్యమితి చేత్తత్రాహ—విద్యసిరసో వ్యాధిః ద్విప్రకార ఏవ
 కథితః-కర్తోద్భవో, వాతాదిధాతుభిః కృతశ్చ. తత్ర కర్తృణో లీనాదేవాద్యన్యక్షయః
 చరమోక్తస్య చికిత్సయా తయస్సాన్యత్. ౧౦. తర్హి ధాతుకృతశ్చాచ్ఛిక్తేనయా
 నాశనీయ ఇతి చేత్తత్రాహ - ఆయం ప్రవృత్తో వ్యాధిః కర్తృణా ఏవ సంక్షయాత్సంక్షయే

రం యది తన్నిమిత్తతః పతత్వవశ్యం న బిభేమి కించన. ౧౧. సత్యం
గురో తే న శరీరలోభః స్పృహశ్చుతా న స్తు చిరాయ తస్మై, త్వజ్జీవ
నేనైవ హి జీవనం నః పాథశ్చరాణాం జలమేవ తద్ధి. ౧౨. స్వయం
కృతార్థాః పరతుష్టిహేతోః కుర్వంతి సంతో నిజదేహరక్షామ్, తస్మా
చ్ఛరీరం పరిరక్షణీయం త్వయా ౭పి లోకస్య హితాయ విద్వక్. ౧౩.
నిర్బంధతో గురువరః ప్రదదావనుజ్ఞాం దిగ్భ్యో భిషగ్వరసమానయ
నాయ తేభ్యః, నత్వా గురుం ప్రతిదిశం ప్రయయుః ప్రహృష్టాః
శిష్యాః ప్రవాసకుశలా హరిభక్తిభాజః. ౧౪. సాయో నృపం కవి
జనా భిషజో వదాన్యం విత్తార్థినః ప్రతిదినం కుశలా జుషంతే, తస్మా
దమీ సృపపురేషు నిరక్షణీయా ఇత్యేవ చేతసి మనోరథమాదధానాః.
౧౫. తే ౭తీత్య దేశాన్ బహుభాన్ స్వకార్యసిద్ధ్యై క్వచిద్రాజపురే
భిషగ్భిః, అవాప్య సందర్శనభాషణాని సమానయంతాన్ గురువర్య
పార్శ్వమ్. ౧౬. తతో ద్విజేంద్రైర్నిజసేవకైస్తాన్ సంతోషితాం
తస్మాభిమతార్థదానైః, యదత్ర కర్తవ్యముదీర్యతాం తత్కుర్వ స్వ
శక్త్యైతి వదాన్ జగౌ సః. ౧౭. ఉపగుదం భిషజః పరిబాధతే గద
ఉదేత్య తనుం తనుమధ్యగః, యదిదమస్య విధేయమిదం ధ్రువం వదత

యతాం మయా నైవ చికిన్యతే తర్హి రోగవశాచ్ఛరీరం పరివ్యతీత్యాశంక్యాహ—
యది తన్నిమిత్తతశ్శరీరం పతేత్తర్హి అవశ్యం పతతు తత్పతనాల్గించిదపి న బిభేమి.
౧౧. ఏవముత్తాశ్శిష్యాః సామాన్యే గురో సత్యం తవ శరీరలోభో నాస్తి తథా ౭వ్య
స్తాశం భద్రం చిరాయ చిరకాలం తథ్నితయే స్పృహశ్చుతా ౭స్తి. హి యస్మా త్తవ
జీవనేన నో జీవనం. హి యతో జలచరాణాం జలమేవ తతో జీవనం. ౧౨. భవత్సేవం
తథా ౭పి మయా నిజదేహరక్షా కిమితి కర్తవ్యత్యాశంక్యాహః—స్వయమితి. ౧౩.
ఏవం శిష్యాణామగ్రహేంద్రువరో దిగ్భ్యో వైద్యవరాణాం సమానయనార్థం తేభ్య
శ్శిష్యేభ్యో ౭నుజ్ఞాం ప్రదదా-వ. ౧౪. వదాన్య ముదారం జుషంతే సేవంతే. ౧౫.
గురువర్యసమానం తాన్ భిషజః సమానీకపంతః-ఉ. ౧౬. తతో నిజసేవకై స్సాన్విభిమ
తార్థదానైస్సంతోషితాన్ యదత్ర కర్తవ్యం తత్కర్తవ్యతాం స్వశక్త్యా ఘర్ష ఇతి భాష
మాణాస్తా స్థురువరో జగౌ. ౧౭. యదువాచ తదాహ—హేభిషజో గుదసమీపే
తనుమధ్యగో గదో రోగ ఉదేత్య శరీరం పరిబాధతే, యదిద మస్య రోగస్య విధేయ

రోగతమ స్తిమిరారయః. ౧౮. చిరము పేక్షితవాసహ మేతకం దురితజో
 ౭యమితి ప్రతిభాతి మే, తదపి శిష్యగజైర్నిరహింస్యహం ప్రహిత
 వాక్ భవదానయనాయ తాక్. ౧౯. నిగదితే మునినేతి భిషగ్వరా విద
 ధిరే బహుధా గదసత్క్రియాః, న చ శిశామ గదో బహుతాపదో
 విమనసః పటవో భిషజోఽభవత్. ౨౦. అథ మునిర్విమన స్త్వసమన్వితా
 నిదమవోచత సిద్ధభిషగ్వరాక్, అటత గేహమగాత్సమయో బహుగ్దద
 హృతే భవతామితరాయుషామ్. ౨౧. దినచయం గణయన్పథి లోచనః
 ప్రియజనో నివనేద్విరహేతురః, నరపతిర్భవతాం శరణం ధృవం స చ
 విదేశగమం శ్రుతవాన్యది. ౨౨. కుషితవాన్నచ వో వితరేన్నృపః కథిత
 జీవితమక్షతశాసనః, తురగవన్నృపతిశ్చలమానసో భిషజమన్యమసౌ విద
 ధీత వా. ౨౩. జనపదో విరళో గదహారకైర్బహులరుగ్లజనః ప్రకృతే
 రతః, మృగయతే భవతో భవతాం గృహే గటజనస్సహితుం గదమ
 క్షమః. ౨౪. పితృకృతా జనిరన్య శరీరిణస్సమవనం గదహారిషు తిష్ఠతి, జనిత
 మప్యఫలం భిషజం వినా భిషగసౌ హరిరేవ తనూభృతః. ౨౫. యదు

మాదధం తదదం ద్రువమప్యభిచారి పదత. యతో రోగతమ స్తిమిరారయః. ద్రుతవి.
 ౧౮. నన్దేవంభూతో రోగ వితావత్కాలం కిమిత్కుపేక్షితస్తత్రహ-చిరమితి. తదపి
 తథా ౭సి శిష్యగజైరహం నిరహింసి అత్యాగ్రహేణ నియోజితత్వాద్ధింసికః. ౧౯.
 ఇత్యేవం మునినా కథితే సతి వైద్యవరా రోగస్య సత్క్రియాః బహుధా విదధిరే..౨౦.
 ఇతో గేహమటత గచ్ఛత. యతో రోగహరణార్థం ఇత ఆగతానాం భవతాం కాలా
 మహానగాత్. ౨౧. అవశ్యమేవ భవద్విర్గంతవ్యమిశ్యమశయేనాహ-చిరహేతురః
 ప్రియజనః పథి లోచనో దినసముదాయం గణయన్నివసేదీతి సంభావనాయాం విజ్ఞ
 కించ నరపతిర్భవతాం ధృవం శరణం స చ భవతాం విదేశగమనం యది శ్రుతవాక్.
 ౨౨. తదా కుషితస్సన్నృపః కథితం జీవితం ప్రతిజ్ఞాతాం జీవికాం యుష్మభ్యో న ద
 ద్యాత్. యతో ౭క్షతశాసనః. యద్వా యస్తాదశ్యచన్నృపతిశ్చలమానసస్తతో
 ౭సావన్యం వైద్యం విదధీత. ౨౩. కించ రోగహరణైర్నిరళో రహితో జనపదః స్వభా
 వాదేవ బహులం రుగ్లః జనా యస్మిన్ అతో రోగిజనో రోగం నహితుమనమగ్నో
 భవతాం గృహే భవతో విచినుతే. ౨౪. జనిర్జన్త ఆవనం పాలనం తస్తాదసౌ
 వైద్యః శరీరభృతో విష్ణురేవ తద్వదుపాసనీయం ఇత్యర్థః. ౨౫. వివముక్తా భిషజః

దితం భవతా వితథం న త త్తదపి న క్షమతే ప్రజితుం మనః, సురభువం
ప్రవిహాయ మనుష్యగాం ప్రజితుమిచ్ఛతి కో ౭త్ర నరస్సుధీః ౨౬
ఇతి నిగద్య యయుర్భిషణం గణా విమనసః పటవో ౭పి నిజాన్
గృహాన్, అథ మునిర్విజహన్తమతాం తనౌ గురువరో గురుదుఃఖ
మసోఢ సః. ౨౭. ప్రథితైరవనౌ పరస్పహస్రైరగదంకారచయై
రథా ౭చికిత్సేన్యై, ప్రబలే సతి హా భగందరాభ్యే స్తరతిస్త స్తరశాసనం
ముసీంద్రః. ౨౮. స్తరశాసనశాసనాన్నియుక్తౌ ద్విజవేషం ప్రవిధాయ
భూమిమాప్తౌ, ఉపసేదతురశ్వినౌ చ దేవా సుభుజౌ సాంజనలో
చనౌ సుపుస్తా. ౨౯ యతివర్య చికిత్సితం న శక్యా పరకృత్యాజని
తా హి తే రుగేషా, ఇతి తం స ముదీర్య యోగివర్యం విబుధౌ తౌ
ప్రతిజగ్దతుర్యథాగతమ్. ౩౦. తదను స్వగురో ర్దదాపనుత్త్యై పర
మంత్రం తు జజాప జాతమన్యుః, ముహూరార్యపదేన వార్యమాణో
౭ప్యరివర్గే ౭ప్యనుకంపినా ౭బ్జపాదః. ౩౧ అమునైవ తతో గదేన
నీచః ప్రతియాతేన హతో మహూ గుప్తః, మతిపూర్వకృతో మహాను
భావే ౭ప్యనయః కస్య భవేత్సుభోపలభ్యై. ౩౨. స్వస్థసోస్ ౭యం

హిమః-భవతా యత్కథితం తన్నిధ్యా న భవతి తథా ౭పి గంతుం మనో న క్షమతే
యతో దేవభూమిం ప్రవిహాయ మనుష్యభూమిం గంతుం సుధీర్షరో ౭త్ర జగతి
క ఇచ్ఛతి న కో ౭సీత్యర్థః. ౨౬. ఇతి నిగద్యైవముక్త్యా. ౨౭. భూమా ప్రథితై
స్సహస్రదప్యథితైరావధకారసముహైర్భగందరాభ్యే ప్రబలే. హేతీతి భేదే. అచి
కిత్సేన్యై సతి ముసీంద్రస్త్రిశంకరాచార్యః కామశాసనం మహాదేవం స్తరతిస్త-వ.
మా. ౨౮. స్తృశమహాదేవాజ్ఞయా నియుక్తౌ దేవావశ్శీనుకుమారౌ ద్విజవేషం ప్రవి
ధాయ భూమిం ప్రాప్తౌ సుభుజౌ సాంజనలోచనౌ సుపుస్తకయుక్తౌ ముసీంద్ర
సమీపే వివిశతుః. ౨౯. ఉపవిశ్య యదూచతుస్తదాహ-భో యతివర్య, యైషా తే
రుక్ రోగః చికిత్సితం న శక్యా హి యస్తాత్పరకృత్యా ఉత్పాదితా, ఇతి తం యోగి
వర్యం సముదీర్య తౌ దేవా యథాగతం ప్రతిజగ్దతుః. ౩౦. తదనంతరం జాతకోపః
శత్రువర్గే ౭ప్యనుకంపినా అర్యపాదేనా ౭౭చార్యేణ ముహూరార్యమాణో ౭సీ వద్
పాదస్వగురో రోగస్య నాకాయ పరం మన్త్రం తు జజాప. ౩౧. తతః కిం వృత్త
మిత్యాకాంక్షాయామాహ-అమునైవేతి. ప్రతియాతేన ప్రతిప్రాప్తేన. ౩౨. స్వస్థః

బ్రహ్మ సాయం కదాచిద్ధ్యాయస్థంగాపూరసంగార్థవాతైః, ఆగచ్ఛంతం నైకతే ప్రత్యగచ్ఛద్యోగిశానం గౌడపాదాభిధానమ్.

33. పాణౌ పుల్లశ్యేతపంకేఃపాశ్రీమైత్రీపాత్రీ భూతభాసా ఘటేన, ఆరాద్రాజత్కైరవానందసంధ్యా రాగారక్తాంభోదలీలాం దధానమ్.

34. పాణౌ శోణాంభోజబుద్ధ్యా సమంతాద్భ్రామ్యద్భృంగీమండలీ తుల్యకుల్యామ్, అంగుల్యగ్రాసంగిసద్రాక్షమాలా మంగుష్ఠాగ్రేణాస

కృద్భ్రామయంతమ్. 35. ఆర్యస్యాథో గౌడపాదస్య పాదావభ్య ర్వాసౌ శంకరః పంకజాభౌ, భక్తిశ్రద్ధా సంభ్రమాక్రాంతచేతాః

ప్రహ్వ స్తస్థావగ్రతః ప్రాంజలిస్త్. 36. సింహస్నేహం ఊరవారా శివీచీ సాచివ్యాయాసన్నయత్యైః కటాక్షైః, దంతబ్యోగస్సినదంతు

రాశ్చాపి కుర్వన్నాశాః సూక్తిం సందధే గౌడపాదమ్. 37. కచ్చి త్వర్వాం వేత్సి గోవిందనామ్నో హృద్యా విద్యుసంస్పృహద్భృంగీద్యుః, కచ్చిత్తత్వం తత్త్వమానందరూపం నిత్యం సచ్చిన్నిర్మలం వేద్యమ్.

38. భక్త్యా యుక్తాస్సవిమరక్తా విరక్తాశ్చాతా దంశాన్సంతతం సోఽయం శ్రీశంకరాచార్యః నైకతే సాయంకాలే బ్రహ్మధ్యాయేన్ సంగంపూరే

కార్తైర్వాయుభిస్సహగచ్ఛంతం యోగీశం గౌడపాదసంజ్ఞం ప్రత్యబుధ్యత. కాలి.

33. తమేవ వర్ణయతి-పాణౌ హస్తే ప్రభుల్లిశస్య శ్వేతకమలస్య యా శ్రీక్షయా యా మైత్రీ తస్యాః పాత్రీ భూతా భాః కాంతిరస్య తేన ఘటేన కమండలునా ఆరా

ద్రాజత్కైరవస్య సితపద్మజస్యానందో యస్య శస్య వహ్నిరారాగేణాసమంతాద్రక్తస్య వయోదస్య చ లీలాం దధానమ్. 34. పునశ్చ హస్తే శోణపద్మబుద్ధ్యా సమంతాద్భ్రా

మ్యంతీనాం భ్రమరీణాం మండలీ తత్తుల్యకుల్యామ్ అంగుల్యగ్రాసంగి సద్రాక్షమాలాం పునఃపునః భ్రామయన్తమ్. 35. అథో అనంతరమార్యస్య గౌడపా

దస్య పంకజాభౌ పాదావసౌ శంకరోఽభ్యర్చ్య భక్తిశ్రద్ధాభ్యాం యస్సంభ్రమ స్తేన తైర్వాక్రాంతచిత్తో నమోభూతో అగ్రతః ప్రాంజలిస్సన్నదత్తమ్. 36. వినం

శంకరం ఊరవారిరాశిసదృశ్యానాసన్నయత్యైః ప్రాక్షయత్యైః కటాక్షైః సింహకా దంతబ్యోగస్సినయా దన్తరా వ్యాప్తా ఆశా దిశా దిశోఽసి ధవళిసర్వక్ సుష్మాత్తిం

సందధే. 37. తామేవ దర్శయతి-కచ్చిదితి ప్రశ్న. సంసారోద్ధారకారణీభూతా హృదయస్య ప్రియా యా గోవిందనామ్నో విద్యా తాం సర్వాం వేత్సి జానాసి

సచ్చాస్త్రప్రసిద్ధం నిత్యం సచ్చిదమలం వేద్యం తత్త్వం త్వం కచ్చిద్యేత్సి. 38. భక్త్యా

శ్రద్ధానాః, కచ్చిత్తత్త్వజ్ఞానకామా విసీతాశ్చుక్రాషస్తే శిష్యవర్యా
గురుం త్వామ్. ౩౯. కచ్చిన్నిత్యాశ్చత్రవో నిష్ఠితాస్తే కచ్చితాప్రిప్రా
స్సద్గుణాశ్చాంతిపూర్వాః, కచ్చిద్యోగస్సాధితో ఒప్తాంగయుక్తః కచ్చి
చ్చిత్తం సాధు చిత్తత్వగం తే. ౪౦. ఇత్యద్వైతాచార్యవర్యేణ తేన
ప్రేక్షా పృష్టశ్శంకరస్సాధుశీలః, భక్తుద్రేకాద్బాష్పపర్యాకులాఙ్గో
బద్ధస్తూర్ధనన్యంజలిం వ్యాజహార. ౪౧. యద్యత్పృష్టం సృష్టమాచార్య
పాదైస్తత్తత్సర్వం భో భవిష్యత్వవశ్యమ్, కారుణ్యాభ్రేః కల్పయుష్ష
త్కటాక్షైర్దృష్టస్యావచుర్దుర్లభం కిన్ను జంతోః. ౪౨. మాకో వాగ్మీ
మందఃః పండితాగ్ర్యః పాపాచారః పుణ్యనిష్ఠేషు గణ్యః, కామాసక్తః
కీర్తిమాన్నిస్సృహణామార్యాపాంగాలోకతః స్యాత్తు జేన. ౪౩. లేశం
వాపి జ్ఞాతుమిష్టే పుమాన్తస్సీమాతీతస్యాద్య యుష్మన్తహిమ్నుః, తుష్ట్యా
ఒత్యంతం తత్త్వవిద్యోపదేష్టా జాతస్సాక్షాద్యస్య వైయాసకిన్సః. ౪౪.
ఆజానాత్తజ్ఞానసిద్ధం యమారాదౌదాసీన్యాజ్ఞాతమాత్రం వ్రజంతమ్.

సేవయా యుక్తః స్వస్తింస్త్వయి స్యాత్తస్మిన్ వా ఒసురక్తా విషయేషు విరక్తా వశిక్న
తాంతరింద్రియా జితబాహ్యకరణా నిరంతరం శ్రద్ధావంతస్తత్త్వజ్ఞానాభిలాషా విన
యం ప్రాప్తాశ్శిష్యవర్యాః కచ్చిత్త్వాం గురుం సేవంతే. ౩౯. నిత్యాశ్చత్రవ
కామాద్యః యమనియమాసనప్రాణాయామప్రత్యాహరధారణాధ్యానసమాధిసంజ్ఞై
రప్రభిరంగైర్ముక్తస్సాధుచిత్తత్వగం సమ్యక్తైత్వతత్త్వవిషయమ్. ౪౦. బాష్పపరా
కులే పరివ్యాప్తే ఒక్షిణీ యస్య. ౪౧. హే భగవన్నాచార్యపాదైర్వద్యత్పృష్ట
తత్తత్సర్వమవశ్యం స్వప్తం భవిష్యతి. యస్తాత్కారుణ్యసముద్రస్య కల్పైస్సద్భుతై
ర్భవత్కటాక్షైర్దృష్టస్య జంతోః కింసు దుర్లభం కింపి దుర్లభం నేత్యాచూః. ౪౨
ఏతదేవోపపాదయతి - భవద్విధానామార్యాణాం కటాక్షపలూకాత్ ఉజామత్రేః
మూకో వాగ్మీ స్యానేవమగ్రే ఒసి. నిస్సృహణాం మధ్యే కీర్తిమాన్. ౪౩. సీమ
తీతస్య భవన్తహిమ్నో లేశం వాపి జ్ఞాతుమద్య కః పుమాన్ సమర్థో న శో ఒ
త్యర్థః. కుత ఇతి చేత్రత్రాహ—యస్య భవతః. స ఆతిప్రసిద్ధో వ్యాససూనుశ్చుకా
చార్యోఒత్యంతం తుష్టే భూత్వా సాక్షాత్స్వయమేవ విద్యోపదేష్టా జాతో ఒత
ఇశ్యర్థః. ౪౪. వైయాసకే రిత్సుక్త్యా వ్యాసపుత్ర త్వేనైవ తస్య శ్రేష్ఠ్యం నాస్త్వపితు
స్వతో ఒపీత్యుశయన తం షర్ణయతి—యం జన్తత ఏవాత్తజ్ఞానసిద్ధ మాదాసీన్యేనారా

ప్రేమావేశాత్ పుత్రపుత్రేతి శోచన్పరాశర్యః పృథతోఽనుప్రపేదే.
 ౪౫. యశ్చాహూతో యోగభాష్యప్రణేత్రా పిత్రా ప్రాప్తస్సప్రపం
 చైకభావమ్, సర్వాహంతాశీలనాద్యోగభూమేః ప్రత్యాక్రోశం ప్రాత
 నోద్వృక్షయాపః. ౪౬. తత్తాదృక్షజ్ఞానపాథోధియుష్మత్సాదృశ్యం
 పద్మసాహార్దహృద్యమ్, దైవాదేతద్దీనదృగ్గోచరం చంద్రశ్చంద్రేణాభిగ
 ధేయం హ్యమేయమ్. ౪౭. ఇత్యోక్త్యాభిప్రాయోదాహరణం వత్స
 శ్రుత్వా వాస్తవం స్పష్టమణోమూక, ద్రష్టుం శాంతాన్వంతిమగ్నం మమ
 త్వాం గాఢోత్కంఠాగర్భితం చిత్తమాసీత్. ౪౮. శృణోమి స్వయా
 భాష్యముఖా నిబంధా మత్కూరికావారిజనుస్సుఖాంబుజం, శ్రుత్వా
 గోవింద ముఖాత్ప్రహృష్య దృగధ్వసినోఽస్మి త్వంబుజ విద్యుత్. ౪౯.
 ఇతిస్ఫుటం ప్రోక్షవతే వినీత సోఽశ్రవయ బృహస్పత్యశేషమస్మే, నిశిష్య
 మాండుక్యగ భాష్యయుగ్మం శ్రుత్వా ప్రహృష్యన్నిదమబ్రవీత్సమం.
 ౫౦. మత్కూరికాభావవిభేదితాదృక్షాండుక్యభాష్యైరవిభేదితాదృక్షా

త్సమిపాద్ధూరం వా జాతమాత్రం ప్రజంతం ప్రేమావేశాత్పుత్రపుత్రేతి శోచన్
 రాశరసందనో వేదవ్యాసః పృథతోఽనుప్రపేదే. అతఃకః ఇతి శబ్దే పరిఘ్నతో
 ఽష్టతవతాన్వదిత్యర్థకేనాష్టతవదుపస్థిత ఇతి సుప్రత్యాఘ్నకవ్యవస్థాసంభవః. ౪౫.
 యశ్చ యోగభాష్య ప్రణేత్రా పిత్రా ఆహూత సర్వాహంతాశీలనాద్యోగభూమేః
 ప్రపంచైకభావం ప్రాప్తః స పృథకుః ప్రత్యాక్రోశం ప్రాప్నోత్. శృణోమి క్తం.
 “యం ప్రవ్రజంతమనుపేతమపేతకృత్యం దైవాహునోఽపరహంశర నిజహంషః,
 పుత్రేతి తస్య యతయా తరవోఽభినేదుస్తం వ్యాససూనుముపయూమి గురం మునీ
 నా”మితి. యోగమాహత్మ్యేన గమనాగమనయోః సంభవోఽస్పరితేదుపదేష్ట్యోవ్యవస్థాద
 సాదోపదేష్ట్యత్వమపి స విరుధ్యత ఇతి ద్రవ్యస్యైవ. ౪౬. తత్ప్రాసాదేపం విదస్య జ్ఞాన
 సముద్రస్య భవతిః కమలస్య సాహార్దవ సాదృశ్యేన హృద్యమితోద్విదవ్వంద్వం దైవాద
 న్నద్విధదీనదృష్టివిషయభూతం యది స్యాత్తర్కి వితద్భక్తస్యాప్రమేయం భాగ్యమ్. ౪౭.
 శాంతమనస్వంతం త్వాం ద్రష్టుం అత్యంతోత్కంఠాగర్భితం మమ మానసమాసీత్.
 ౪౮. కించ మత్కృతకారికాజ్జనుభూత్యాః భిక్షుదయో నిబంధాన్తయూ శృతా
 ఇతి గోవిందముఖాచ్ఛ్రుత్వా హర్షం ప్రాప్త్యాద్యుపే విద్యుత్ సవ దృష్టిమార్గో
 ఽస్మి. ౪౯. మాండుక్యగతం భాష్యయుగ్మం శ్రుతిభాష్యం గాఢపాదీయకారికాభాష్యం
 చైత్యర్థః. ౫౦. యదువచః - తదేవాహం - మత్కూరికాభావవిభేదినోస్తాదృశయో

దాతుం వరం తే విదుషాం వరాయ ప్రోత్సాహయత్యాశు వరం వృ
ణీష్య. ౧౧. స ప్రాహ పర్యాయశుకర్షిమీక్ష్య భవంతమద్రాక్షమతి
వ్యపూనుషమ్, వరః పరః కోఽస్తి తథాఽపి చింతనం చిత్తత్వగం
మేఽస్తు గురో నిరంతరమ్. ౧౨. తథేతి సోఽంతర్ధిమపాస్తమోహే
గతే చిరంజీవిమునావథాసౌ, వృత్తాంతమేతం స ముదాశ్రవేభ్యస్స
శ్రావయంతాం ఊణదామనైషీత్. ౧౩. అథ దున్యనద్యాముషసి
మింద్రో నిర్వర్త్య నిత్యం విధివత్స శిష్యైః, తీరే నిధిభ్యాసనలాలసో
ఽభూదత్రాంతరేఽత్రాయత లోకవార్తా. ౧౪. జంబూద్వీపం శస్యతే
ఽస్యాం పృథివ్యాం తత్రావ్యేతన్నండలం భారతాఖ్యమ్, కాశ్మీరాఖ్యం
మండలం తత్ర శస్త్రం యత్రాస్తేఽసౌ శారదా వాగధీశా. ౧౫.
ద్వారైర్యుక్తం మాండవైస్తప్తతుర్భిర్దేవ్యా గేహం యత్ర సర్వ
జ్ఞవీతమ, యత్రారోహే సర్వవిత్సజ్జనానాం నాన్యే సర్వే యత్ప్ర
వేప్తుం శ్చమంతే. ౧౬. ప్రాచ్యాః ప్రాచ్యాం పశ్చిమాః పశ్చిమాయాం
యే చోదీచ్యాస్తాముదీచీం ప్రపన్నాః, సర్వజ్ఞాస్తం ద్వారముద్ధాట

ర్తాంధూక్యభాష్యయోః శ్రవణేనోత్థితో హర్షః విదుషాం మధ్యే శ్రేష్ఠాయ తుభ్యం వరం
దాతుం ప్రోత్సాహయతి తస్మాచ్ఛీఘ్రం వరం వృణీష్య. ఇంద్ర. ౧౧. నివం వరగ్రహ
ణాయ ప్రేరితస్స శ్రీశంకరః ప్రాహ—భవంతం పర్యాయే రూపాంతరేణోపలక్షితం
శుకర్షిం శుకర్షేః పర్యాయమితి వా. సర్వాత్తనా శుకర్షితుల్యమీక్ష్య భగవంతమకలి
పూనుషం త్రియుగం వరమాత్తానం విష్ణుమేవహమద్రాక్షమతోఽస్తాత్పరో వరఃకోఽస్తి
కోఽపి నాస్తి. తథాపి హేగురో మే చింతనం సదైవ చైతన్యతత్వవిషయమస్మితి వరం
దేహిత్యర్థః. ఉ. ౧౨. తథేతి. స గౌడపాదః ప్రాహేత్యనుకృప్య సంబంధనీయం. అథాపా
స్తమోహే చిరంజీవిమునావంతర్ధిం గతే సతి ఆసౌ వితం వృత్తాంతం శిష్యేభ్యో ముదా
సంశ్రావయంతాం రాత్రిమనైషీత్. ౧౩. అథ ప్రాతఃకాలే శ్రీశంకరః శిష్యైస్సహ
నిత్యకర్తవ్యం గంగాయాం విధివత్సంపాద్య తస్మాస్తీరే నిధిభ్యాసనలాలసోఽభూ
దేతస్త్వీన్నంతరే లోకవార్తాఽత్రాయత. ౧౪. తామేవాహ—జంబూద్వీపమితి.
శాలి. ౧౫. మంటపసంబంధిభిః చతుర్భిః ద్వారైర్యుక్తం తస్యా దేవ్యా గేహం యస్మి
న్దేహే సర్వజ్ఞవీతం యత్రారోహే సతి సజ్జనానాం మధ్యే సర్వజ్ఞో భవతి సర్వజ్ఞా
దన్యే సర్వేఽపి యద్గేహం ప్రవేప్తుమపి న శ్చమంతే. యద్వా యదేవంభూతం
తద్దేవ్య గేహమిత్యన్వయః. ౧౬. దాక్షాః దాక్షిణత్యాః పిండం తత్ ద్వారం నోద్ధా

యంతో దాక్షా నద్ధం నో తదుద్ధాటయంతి. ౫౭. వార్తాముఖశ్రుత్య
స దాక్షిణాత్యో మానం తదీయం పరిమాతుమిచ్ఛన్, కాశ్చీగదే
శాయ జగము హృష్టశ్రీశంకరో ద్వారమపాచరీతుమ్. ౫౮.
ద్వారం పినద్ధం కిల దాక్షిణాత్యం న సుతి విద్వాంస ఇతిహ దాక్షాః,
తాం కింవదంతీం విఫలాం విధాతుం జగము దేపీనిలయాయ హృష్యన్.
౫౯. వాదివ్రాతగజేంద్రదుర్దదఘటాదుర్దర్శనంకిర్షణ శ్రీమచ్ఛంకరదేశి
కేంద్రమృగరాడాయాతి సర్వార్థవిత్, దూరం గచ్ఛత వాచిదశ్శత
గజాస్సంన్యాసదంష్ట్రాయుధో వేదాంతోరువనాశ్రయ స్తదహం ద్వైతం
వనం భక్షతి. ౬౦. కరటతటాంతవాస్తవమదసౌరభసారభస్థలదళిసంభ్ర
మత్కలభకుంభజృంభితబలః, హరిరివ జలబుకాసమదదంతిగజాః సుజనా
నపిఖలునాక్షిగోచరయతీహ యతిర్వ్రతకా. ౬౧. సంశ్రావయన్నధ్వని
దేశికేంద్రశ్రీదక్షిణద్వారభూమం ప్రవేదే, కవాటముద్ధాట్య నివేష్టు
కామం ససంభ్రమం వాదిగణో న్యరొత్సీత్. ౬౨. అథాబ్రహ్మద్యుది
గణస్సదేశికం కిమర్థమేవం బహుసంభ్రమక్రీయా, యదత్ర కాన్యం
టయంతి. ౫౭. తస్యా వార్తాయా ఇదం ప్రమాణం మాత్రం ఇనం మానం న పతి
నిశ్చేతుమిచ్ఛన్ తద్ద్వారముద్ధాటయతుం కాశ్చీరదేశాయ జగము. ౫౮. కిలేతి
ప్రసిద్ధం దాక్షిణాత్యం ద్వారం పినద్ధం యత ఇహ భూమా దాక్షిణాత్య విద్వాంసో
నైవ సంతీతి కింవదంతీం జనశ్రుతిం విఫలాం విధాతుం జగము. ౫౯. వాది
సమూహో ఏవ గజేంద్రాస్తేషాం దుర్దదఘటానాం యో గర్వస్థగ సమ్యక్ కర్షతీతి
తథా స చాసౌ శ్రీమచ్ఛంకరదేశికేంద్రలక్షణో మృగేంద్రః సంవిర్భవిదామూహ్యతో
హే వాచిదశ్శతగజా దూరం గచ్ఛత. కిం కరోతీతి చేన్నన్నాస్థలక్షణదంష్ట్రాయుధో
వేదాంతలక్షణబ్రహ్మద్యనాశ్రయో వేదాంతాదన్యత్ ద్వైతప్రతిపాదకం శాస్త్రల
క్షణం వనం భక్షతీత్యధ్వని సంశ్రావయన్నితి వ్యవహితేనాన్వయః - ౫౯. ౬౦.
కరటతటాంతా ద్దజగంధతటప్రాంతభాగా దుద్వమితమదసౌరభసారభస్థలదళి
సంభ్రమతి గజకుంభే జృంభితం బలం యస్య స సింహో యథా యద్రాక్
సృగాలాక్ మదదస్తవర్జితాక్ గజాంశ్చ నాక్షిగోచరయతి న ప్రతి గణయతి
తథేహ లోకే యతిః నిందితాక్ కున్పితజనానపి నాక్షిగోచరయతి స గణయతి
'యది భవతో నజాభజజలాగుదర్శరూటకం'. ౬౧. ఇత్యేవంమూర్తే సంశ్రావయన్
దేశికేంద్ర శ్రీదక్షిణద్వారభూమిం ప్రాప్తవాన్. తతః కవాటముద్ధాట్య ప్రవేష్టు
కామం ససంభ్రమం తం వాదిగణో నిరీధితవాక్-౬౨. ౬౩. అథ. నిరీధనానంతరం

తదుదీర్యతాం శనైర్న సంభ్రమః కర్తవ్యమలం తదీప్సితమ్. ౬౩. యః కశ్చిదేత్యేతు పరీక్షీతుం చేద్వేదాఖిలం నావిదితం మమాణు, ఇత్థం భవాన్వక్తి సమున్నతీచ్ఛో దత్వా పరీక్షాం ప్రజ దేవతాలయమ్. ౬౪. షడ్భాసవాదీ కణభుజ్తత్వః పప్రచ్ఛ తం స్వీయరహస్యమేకమ్, సంయోగభాజః పరమాణుయుగ్మాజ్ఞాతం హి సూక్ష్మం ద్వ్యణుకం మతం నః. ౬౫. యత్స్వాదణుత్వం తదుపాశ్రితం తజ్జాయేత కస్తాద్వద సర్వవిచ్ఛేత్, నో చేత్ప్రేభుత్వం తవ వక్తుమేతే సర్వజ్ఞభాషాం విహితాం కథంతే. ౬౬ యా ద్విత్వసంఖ్యా పరమాణునిష్ఠా సా కారణం తస్య గతస్య మాత్రా, ఇతీరితే తద్వచనం ప్రపూజ్య స్వయం ని(న్య)వర్తిష్ట కణాదలక్ష్యః ౬౭. తత్రాపి నైయ్యాయిక ఆత్మగర్వః కణాదపక్షాచ్ఛరణాక్షపక్షే, ముక్తేర్విశేషం వద సర్వవిచ్ఛేన్నో చేత్ప్రేతిజ్ఞాం త్యజ సర్వ విత్తే. ౬౮. అత్యంతనాశే గుణసంగతేర్యాస్థితిర్న భోవత్కణభక్ష

స వాదిగణో దేశికమువాచ ఏవం బహుసంభ్రమక్రియా కిమర్థం బహుసంభ్రమస్య క్రియాకరణం ఇతి వా. యదత్ర కార్యం తత్కథ్యతాం యతస్తదీప్సికం కర్తం సంభ్రమస్సమర్థో న భవతి. పంశ. ౬౩. యః కశ్చిత్పరీక్షీతుమాయాతి స కామమాగచ్ఛతు యతోఽహమఖిలం వేద అణ్ణపీ మమావిదితం నాస్తీతి వాదిగణ ఆహ— అమునా ప్రకారేణ భవాన్ వక్తి చేత్తర్హి హే సమున్నతీచ్ఛో పరీక్షాం దత్వా దేవతాలయం ప్రజ-ఇంద్ర. ౬౪. ఏవం శ్రుత్వా పరీక్షాం దాతుమవస్థితం శ్రీశంకరాచార్యం ప్రతి కణాదమతే స్థితః ఏకం స్వీయం రహస్యం పప్రచ్ఛ తం విశిష్యే-ద్రవ్య గుణకర్త సామాన్యవిశేషసమవాయాః షడ్భావా ఇతి వాదీ రహస్యమేవ దర్శయతి సంయోగభాగినః పరమాణుద్వయాత్సూక్ష్మం ద్వ్యణుకం జాతమితి నో మతమ్. ౬౫. ద్వ్యణుకాశ్రితం అణుత్వం యత్స్వాత్మత్వస్సాజ్ఞాయేలేతి వద యది త్వం సర్వ విచ్ఛేత్తవ ప్రభుత్వం వక్తుమేతే తవ శిష్యా రచితాం సర్వజ్ఞభాషాం బ్రువంతి న త్వర్థతః త్వం సర్వజ్ఞోఽసీత్సర్వః. ౬౬. పరమాణుద్వయనిష్ఠా యా ద్విత్వ సంఖ్యా సా తస్య ద్వ్యణుకగతస్యాణుత్వస్య కారణమితి మాత్రా జ్ఞాత్రా శ్రీశంకరేణ కథితే సతి తద్వచనం ప్రపూజ్య కణాదలక్ష్యస్వయమేవ నివృత్తిం గతా. ఉ. ౬౭. తదనంతరం తేషు మధ్యే గౌతమమతాశ్రయ ఆత్మగర్వో నైయ్యాయిక ఆహ - కణాదపక్షాద్గౌతమపక్షే ముక్తేర్విశేషం వద. యది త్వం సర్వజ్ఞో నో చేత్సర్వవిత్తే ప్రతిజ్ఞాం త్యజ. ౬౮. ఏవముక్త ఆచార్య ఆహ — గుణసంబద్ధస్యాత్వంతనాశే సభోవద్యాస్థితి స్సా కణాదపక్షే ముక్తిః తదీయే గౌతమపక్షే తు సా గుణసద్గుణేరత్యంతనాశే సభోవ

పక్షే, ముక్తిస్తదియే చరణాక్షపక్షే సానందసంవిత్సహితావిముక్తిః. ౬౯. పదార్థభేదస్సుటవీన సిద్ధస్తథేశ్వస్వస్వజగద్విధాతా, స ఈశ వాదీతుద్వితే లభినంద్య నైయాయికో లపి న్యపుతన్నిరోధాత్. ౭౦. తం కాపిలః ప్రాహ చ మూలయోనిః కింవా స్వతంత్రా చిద ధిష్ఠితా వా, జగన్నిదానం వద సర్వవిజ్ఞాన్వోచేత్ప్రేవేశస్తన దుర్లభః స్యాత్. ౭౧. సా విశ్వయోనిచ్ఛమరూపభాగినీ స్వయం స్వతంత్రా త్రిగుణాత్తికా సతీ, ఇత్యేవ సిద్ధాంతగతిస్తు కాపిలీ వేదాంతపక్షే పరతంత్రతా మతా. ౭౨. తతో నదంతో న్యరుధస్సుగం్వం దత్వా పరీక్షాం ప్రజ థామ దేవ్యాః, బౌద్ధాస్తథా సగప్రణాః పృథి వ్యాం బాహ్యార్థవిజ్ఞానకళూన్యవాదైః. ౭౩. బాహ్యార్థపాదో ద్వివిధ స్తదంతరం వాచ్యం వివిత్తుర్వది దేవతాలయం, విజ్ఞానవాదస్య చ కిం విభేదకం భవన్తతాద్భూహి తతః పరం ప్రజ. ౭౪. సౌత్రాంతికో

త్థినితిరానందసంవిత్సహితా ముక్తిరిత్యర్థః. ౬౯. పదార్థభేదస్తు స్సుట వీన సిద్ధః. కణాదమతే సప్తపదార్థాః. గౌతమమతే తు షోడశ తే. తథా చ కణభిన్నానాం 'ద్రవ్య గుణకర్తృసామాన్య విశేషసమవాయాభావాన్సప్త పదార్థాః' ఇథా 'గౌతమీయమపి "ప్రమాణప్ర మేయసంశయప్రయోజనదృష్టాంతసిద్ధాంతావయవశర్క నిర్గమవాదజల్ప వితండాహేత్వాభాసచ్ఛలజాతినిగ్రహస్థానానాం తత్త్వజ్ఞానాన్నిశ్చేయసాధిగమః" ఇతి. సర్వజగన్నిమిత్రకారణభూత ఈశ్వరస్తథా కణాదపక్షవచేన ఇన్యునితే సతి స ఈశవాదీ నైయాయికో లపి నిరోధనాన్న్యపుతన్నిస్పృతః. ౭౦. తతస్తం సాంఖ్యః ప్రాహ-మూలప్రకృతిః కిం స్వతంత్రా జగత్కారణముత చిదధిష్ఠితేతి. సర్వజ్ఞతత్త్వం వద. నో చేత్ప్రేవేశస్తన దుర్లభస్సాన్యత్. ౭౧. ఏవముక్త ఆచార్య ఆహ - సా విశ్వ యోనిస్సత్వరజస్తమాలిభిగగుణత్రయాత్తికా స్వతంత్రా సతీ బహురూపభాగినీ జగన్ని దానమితి తు కాపిలీ సిద్ధాంతగతిః. వేదాంతపక్షే త్వస్యాః పరతంత్రతా మతా. ౭౨. తతో నదంతో న్యరుధస్సుతి. తతస్తదనంతరం తత్తైవ బాహ్యార్థవిజ్ఞానకళూన్యవాదైః పృథి వ్యాం ప్రథితాః సగర్వాః సౌత్రాంతికవైభాషియోగాచార్యమాధ్యమికమతావలంబినో జ్ఞాధాః పరీక్షాం దత్వా దేవ్యా థామ ప్రజేతి నాదం కుర్వంతో నిరీధం కృతమంతః. ౭౩. యని త్వం దేవతాలయం వివిత్తుస్తద్వి ద్వివిధో యో బాహ్యార్థస్తదంతరం త్వయా వాచ్యం విజ్ఞానవాదస్య చ భవతో వేదాంతవాదినో మతాత్కిం విభేదకమితి బ్రూహి తతః పరం ప్రజ. ౭౪. ఏవముక్త ఆచార్య ఆహ - సౌత్రాంతికస్సర్వమపి వేద్య

పక్షి హి వేద్యజాతం లింగాధిగమ్యం త్వితరోఽక్షిగమ్యమ్, తయో
 ధ్యయోఽంబుగురతా విశిష్టా భేదః కియాన్వేదన వేద్యభాగీ. ౭౫.
 విజ్ఞానవాదీ ఊణికత్వమేషామంగీచకారాపి బహుత్వమేషః, వేదాం
 తవాదీ స్థిరసంవిదేకేత్వంగీచకారేతి మహాన్విశేషః. ౭౬. అథాబ్రవీ
 ద్విగ్వసనానుసారీ రహస్యమేకం వద సర్వవిచ్ఛేత్, యదస్తికాయో
 త్తరశబ్దవాచ్యం తత్త్విం మతేఽస్తిన్వద దేశికాశు, ౭౭. తత్రాహ దేశి
 కవరశ్శబ్దం రోచతే చేజ్జీవాదిపంచకమభీష్టముదాహరంతి, తచ్చబ్ద
 వాచ్యమితి జైనమతే ప్రశస్తే యద్యస్తి బోధ్యమవరం కథయాశు
 తన్వే. ౭౮. దత్తోత్తరే వాదిగణే తు బాహ్యే బభాణ కశ్చిత్కిల
 జైమినీయః, శబ్దః కియాన్తా వద జైమినీయే ద్రవ్యం గుణో వేతి తతో
 ప్రజత్వమ్. ౭౯. నిత్యా వర్ణాస్సర్వగాః శ్రోత్ర వేద్యా యత్తద్రూపం
 శబ్దజాలం చ నిత్యమ్, ద్రవ్యం వ్యాపీత్యబ్రువన్ జైమినీయా ఇత్యే
 వంతం ప్రోక్తవాన్ దేశికేంద్రః. ౮౦. శాస్త్రేషు సర్వేష్యపి దత్త

మనుమానగమ్యం పక్షి. వైభాషికస్తు తత్సర్వం ప్రత్యక్షగమ్యం పక్షి - తయోస్సాత్రాం
 తికపై భాషికయోః పదార్థయోః ఊణభంగురతా సమానా. వేదనవేద్యవిషయో భేదో
 లింగవేద్యత్వాక్షి వేద్యత్వరూపా విశేషః కియాన్విద్యుత ఇత్యర్థః. ౭౫. విజ్ఞానవాద్య
 యం విజ్ఞానానాం ఊణికత్వం బహుత్వంచాంగీచకార. ఆయం వేదాంతవాదీ తు స్థిర
 మేకం జ్ఞానమిత్యంగీచకారేతి మహాన్విశేషః. ఇంద్ర. ౭౬. అథ దిగంబరానుసారి
 జగాద యది త్వం సర్వజ్ఞస్తర్వేకం గుహ్యం వద కిం తదితి తత్రాహ—కాయఇత్యు
 త్తరశబ్దో యేషాం తైర్వాచ్యం యదస్తి జైనమతేఽస్తి తత్త్విం హేదేశికాశు వద.
 ఉ. ౭౭. త్రైవిదీస్తీకాయః పుద్గలాస్తీకాయో ధర్మాస్తీకాయ అధర్మాస్తీకాయః ఆకాశా
 స్తీకాయః ఇతిశబ్దైర్వాచ్యం జీవాదిపంచకమభీష్టమిత్యుదాహరంతి తత్ప్రస్తుముక్త్యా
 ౭ప్రశస్తే జైనమతే ౭వరమపి యజ్ఞాతుమాస్తే తస్మిన్ముం వదేత్యాహ—జైనమత
 ఇతి. వనం. ౭౮. ఏవం వేదబాహ్యే వాదిగణే తు దత్తోత్తరే సతి కశ్చిజ్జైమినీమతా
 వలంబ్యధర్మమిమాంసతో జగాద-జైమినీయే మతే శబ్దః కిం స్వరూపః? కిం శబ్దార్థమాహ?
 ద్రవ్యం గుణో వేతి? తథాచ శబ్దస్వరూపముక్త్యా తతో ప్రజ. ఉ. ౭౯. నిత్యావర్ణా
 వ్యావర్యాః శ్రోత్రేంద్రియవేద్యాః యద్రూపం శబ్దజాలం తచ్చ నిత్యం ద్రవ్యవ్యా
 పీతి జైమినీయా అబ్రువన్ ఇత్యేవం తం జైమినీయం దేశికేంద్రః ప్రోక్తవాన్. శాలి.
 ౮౦. సర్వేష్యపి శాస్త్రేషు ప్రత్యుత్తరం దత్తవంతం తం శ్రీశంకరం తే వాదినస్సమ్య

వంతం ప్రత్యుత్తరం తం సమపూజయంతే, ద్వారం సముద్ఘాట్య దదు
శ్చ మార్గం తతో వివేశాంతరభూమిభాగమ్. ౮౧. పాణో సనందన
మసావవలంబ్య విద్యాభద్రాసనం తదవరోధుమనాశ్చచాల, అత్రాం
తరే విధివధూ ర్విబుధాగ్రగణ్యనూచార్యశంకర మవోచ దనం
గవాచా. ౮౨ సర్వజ్ఞతా తే ౭స్తి పురైవ యస్తాత్సర్వత్ర పరైస్త్రి
క్షీభవాన్న చేత్తే, విరించిరూపాంతరవిశ్వరూపశ్శిష్యః కథం స్యా
త్ప్రథితాగ్రజీస్యః. ౮౩. సర్వజ్ఞతైకైవ భవేన్న హేతుః పీతాధిరో
హే పరిశుద్ధతా చ, సా తే ౭స్తి వా నేతి విచార్యమేతత్త్రిప్త త్తణం
త్వం కురు సాహసం మా. ౮౪. త్వం చాంగనాస్సముపభుజ్య కలార
హస్యప్రావీణ్యభాజన మభూ ర్యతిధర్తనిష్ఠః, ఆరోధుమిదృశపదం
కథ మర్హతా తే సర్వజ్ఞతేవ విమలత్వ మపిహ హేతుః. ౮౫.
నాస్తిచర్చరే కృతకీర్తిహో ౭హం జన్తప్రభృత్యంబ స సంధిహే
౭హమ్, వ్యథాయ దేహాంతరసంశ్రయా ద్యన్న తేన లిప్యేత హి క

గపూజయన్ ద్వారం సముద్ఘాట్య మార్గం చ దదుః. తదనంతరమంతరభూమిభాగం
వివేశ. ఉ. ౮౧. పాణే సనందనమసావవలంబ్య తద్విద్యాభద్రాసనమారోధుమనా
శ్చచాల, ఏతస్మిన్నంతరే విబుధాగ్రగణ్యం శ్రీశంకరాచార్యమశరీరవాచా శారదా
౭వోచత్. ప. ౮౨. యదవోచత్తదుదాహరతి—తే సర్వజ్ఞతాయాం సంశంకా
నాస్తి యస్తాత్సర్వమేవ సర్వత్ర పరీక్షాం ప్రాప్తో ౭సి యది భవాన్ సర్వజ్ఞో
నాభవత్ తర్హి విరించి రూపాంతరం యస్య స చాసా నిశ్వరూపః ప్రథితానామగ్ర
జీః సశిష్యః కథం స్యాత్. ఉ. ౮౩. యద్యప్యేవం తథా౭పి పీతాధిరోహే శేషలం
సర్వజ్ఞతేవ హేతుర్న భవేదసి తు పరిశుద్ధతాపి సా తే ౭స్తి న పేత్యేతద్విచారణీయ
మతః త్తణమాత్రం త్వం తిష్ఠ సాహసం మాదురు. ఇం. ౮౪. ఏనం హేతిద్వయముక్తో
త్తరతోటిం సాధయతి—త్వం యతో యతిధర్తనిష్ఠస్స స్పృశనాః సమ్యగపభుక్త్వా
కామకలారహస్యప్రవీణతాపాత్ర మభూః. అత ఈదృశపద మారోధు మేవం
భూతస్య తవ యోగ్యతా కథ మసి నాస్తి. యత స్సర్వజ్ఞతేవ విమలతాపిహారోహే
హేతుః. ౮౫. ఏవముక్త శ్రీశంకర ఉవాచ-నేతి. అహమసి నసంధిహే ౭ంబాయా
స్తవ సంజేహో నాస్తితి కిము పక్షవ్య మిత్యనుశయేన సంబోధయతి-హే ౭ంబేతి. యత్తు
త్వంచాంగనా ఇత్యాది తత్ర శృణు యత్కర్త దేహాంతరసంశ్రయాద్విహితం లేన
కర్తనా అన్యో౭న్యం దేహో నలిప్యతే లోకశాస్త్రప్రసిద్ధం చైతత్. ఉ. ౮౬.

ర్మణా ౭నయః ౮౬. ఇత్థం నిరుత్తరపదాం స విధాయ దేవీం సర్వజ్ఞవీత
మధిరుహ్య ననంద సభ్యః, సమ్మానితో ౭భవదసౌ విబుధైశ్చ వాణ్యా
గార్హ్యకహోలముఖై రివ యాజ్ఞవల్క్యః. ౮౭. వాదప్రాదుర్వివోద
ప్రతికథనసుధీవాద దుర్వారతర్కస్యక్కారస్వైరథావీభరితహరిదుప
స్యస్తమాహానుభావ్యః, సర్వజ్ఞో వస్తుమర్హస్త్వమితి బహుమతః
స్ఫారభారత్యమోఘశ్లాఘాజోఘుష్యమాణో జయతి యతివతేశ్వార
దావీతవాసః ౮౮. కుత్రాప్యాసీత్ప్రలీనే క్షణచరణకథా కాపిలీ కావసి
లీనా భగ్నా ౭భగ్నా గురూక్షిః క్వచిదజని పరం భట్టపాదప్రవాదః,
భూమావాయోగ కాణాదజనిమతమథాభూతవాగ్మేదవార్తా దుర్దాం
తబ్రహ్మవిద్యాగురుదురుదకథా దుందుభేర్ధింధిమేతః. ౮౯. కాణా

సరస్వత్యా పండితైశ్చ పూజితో ౭భివత్ యథా గార్హ్యకహోలాదిభిశ్చ యాజ్ఞ
వల్క్యస్తద్వత్. ౮౭. ఆథ భగవత్పాదస్య కారదావీతవాసం వర్ణయతి-వాదేన
ప్రాదుః ప్రకటతాం గతో వినోదో యేషాం తే చ తే ప్రతికథనసుధియః ప్రతివాది
పండితా మండనమిశ్రప్రముఖానైస్సాకం యో వాదస్తత్ర యే దుర్వారాస్తర్కా
అవిజ్ఞాతతత్వే ౭ర్థే కారణోపపత్తితస్తశ్చక్షానార్థమూహస్తర్క ఇత్యుక్తలక్షణాస్తేషాం
స్యక్కారే తిరస్కారే నైవరాభిః స్వతంత్రాభిర్ధాటిభిర్యుద్ధయాత్రాభిర్భరితాభిర్వా
ప్రాభిర్న రిద్ధి ర్దిగ్భిరుపన్యస్తం పరితం మహానుభావ్యం మహాప్రభావత్వం యస్య
స త్వం సర్వజ్ఞో ౭తవివ బహుభిన్నమస్తగుణకాలిత్యేనాత్యంతం సంభావితో ౭స్తి
స్మితే వస్తుమర్హో యోగ్య ఇతి స్ఫారభారత్యా వికాలయా వాచా ౭మోఘ శ్లాఘయా
నఫలప్రశంసయా సర్వైర్జోఘుష్యమాణో భృశం ఘుష్యమాణో యతివతేః శ్రీశంక
రస్య కారదావీతవాసో జయతి సర్వోత్కర్షణే వర్తతే-స్ఫారం యథా తథా భారత్యా
సరస్వత్యా ౭మోఘశ్లాఘయా జోఘుష్యమాణ ఇతి వా. స్ర. ౮౮. కించ దుర్దాంతై
రుద్ధతైర్వాదిభిస్సహ బ్రహ్మవిద్యాగురోశ్రీశంకరస్య వాదలక్షణమ్యుతకథాయా
దుందుభేర్ధింధిమే ఇతి శబ్దాదీక్షణచరణస్యాక్షపాదస్య గౌతమస్య కథా కావసి ప్రక
ర్షణ లీనా ఆసీత్తథా కాపిలీ కపిలకథా కావసి లీనా ఆసీత్ తథా పూర్వమభ
గ్నాపి ప్రభాకరోక్తిర్భగ్నా ఆసీత్. భట్టపాదప్రవాదః పరం కేవలం క్వచిదసి
భూమావజని ప్రాదుర్భూతః. కించ ఆథ తథా పాతంజలైః కాణాదైశ్చ జనితం య
స్తతం తదభివ్యావ్య భేదవార్తా ౭భూతవాగనుచితవాగాసీత్. ఆసమవాగితి వా. ఆసత్య
వాగితి వా. “భూతం త్వాదా పికాచాదా జంతో క్షీబం త్రిమాచితే, ప్రాప్తే వృత్తే
సమే సత్యే దేవయోన్యంతరే తు నా” ఇతి మేదిని. ౮౯. కించ పాపండసంఘాతాంతాం

దః క్వ ప్రణాదః క్వ చ కపిలవచః క్వాతీపాదప్రవాదః క్వాన్యోగధా
యోగకంథా క్వ గుగురతిలఘుః క్వాపి భట్టప్రఘట్టమ, క్వ ద్వైతా
ద్వైతవార్తా క్షుణ్ణకవివృతీ, క్వపి పాపండుఖండధ్వంసభంగైశ్చ
నోర్జయతి యతిపతేశ్చాపదాపితవానే. ౯౦. తతో దివిహృద్భవని శ్వరి
తమద్వరాశాపలీ ధుగంధరసమిరితత్రుదశపాణికోణంబాత్య, అంధ
హరిదంతరం స్వరభరైర్భ్రమత్సింధుభిర్జ్వునాఘసఘనాంబుప్రళమబంధు
భిస్తుండుభిః. ౯౧. కచభరనమానం పులోమబాయాః కలినివ మన్యోగ
ర్భకం యథా స్యాత్, గురుశిరసి తథా సుధాశనాస్సస్థగరముమా
స్యథహర్షతో ఒభయిర్షత్. ౯౨. ఇతి మునిరశ్వమేష్టో భువ్యవ్య
సర్వజ్ఞపీతం నిజమతగురుతాయై నో పునర్భవహేమ్యోః, కుంచన విని
వేశ్యాధర్మశృంగాశ్రమాదో మునిభ బదర్యం స ప్రాస క్షిప్తి
త్సశిష్యైః. ౯౩. దివసా వినినాయ శత్ర కంభ్యైశ్చ చ పాతంజల
తంత్రనిష్ఠితేభ్యః, కృపయాపదిశిక్ స్వసూత్రభివ్యక్త విజితశ్రీజిత
ధకారధ్వంసైకమూర్త్యయతిపతేశ్చారదాపితవానే జయతి సతి శానాని ప్రవచి
క్వః? క్వాపీశ్వర్థః. క్వాపి క్వచ క్షుణ్ణకవివృతీర్వ్యవ్యభాసం? ౯౪. కళ్యాణదా
పీతారోహణానంతరం దివివనధ్వని దేవమార్గే శ్వరిశం గుప్తతి యజ్ఞభుగ్నం క్షిమరం
ధర ఇంద్రప్రేన సమ్యక్ ప్రేరితానాం దేవానాం హస్తప్రాంతభిర్గ్రోహంత ఆనమం
తాత్రాడితో దుండుభి ర్భ్రమంతస్సింధవస్సముద్రాయైర్జ్వునాఘసో మేఘ ప్రసవ్య
ఘనీభూతానామారవాణాం శబ్దానాం ప్రళమబంధుభిర్జ్వునాంబుప్రళమబంధు
ర్వరితాం దిశామంతరమంతరాశమరున్ధ రోధితవాక్. పృథ్వీ. ౯౫. అథానంబం
సుధాభుజో దేవాః పులోమబాయాశ్చచ్యాగ్నయశశేభరనమానం కలినివసాని
అపగర్భకమపగతేవదిష్టకతుష్టవకం యథా స్యాత్తథా గురశ్శ్రీశక్రశక్రస్య శిరసి కల్ప
వృక్షపుష్పాది హర్షణాభ్యవర్షక్ సమ్యక్ వృష్టిం శృణ్వంతః, పుష్పితాః. ౯౬. ఇత్యే
వమతితుప్తో మునిః శ్రీశంకరస్సర్వజ్ఞపీతమధ్యమ్య నదబతి క్షిత్వా తది నిజమతస్య
గురుతాయై శ్రేష్ఠాయ న పునర్భవహేతోః, అథానంతరం కలివన సుశేషరాడిక్
తచ్ఛిష్యైక్ ఋష్యశృంగాశ్రమాదో వినివేశ్యాః స మునిర్బదరీం బదరశాశ్రమం
క్షిప్తిత్సశిష్యైశ్చపితృనృప్రావ. మాలినీ. ౯౭. అథ శత్ర యశ్శ్వాతపం
స్తదాహ—తత్ర బదర్యాం స చ శ్రీశంకరాచార్య విజితశ్రీ త్విజితసర్వదర్శ
నాశ్చ ఇతి తే తథాభూతేభ్యః పాతంజలశాస్త్రనిష్ఠితేభ్యః కృపయా న్యకృతం భవ్య

సర్వదర్శనేభ్యః. ౯౪. నితరాం యతిరాడుడురాజకరప్రకరప్రచుర
ప్రసరస్వయశాః, స్వమయం సమయం గమయన్తమయః హృదయం
సదయం సుధియాం శుశుభే. ౯౫. ఏవం ప్రకారైః కలికల్పమైర్ము
శ్శివావతారస్య శుభైశ్చరిత్రైః, ద్వాత్రింశదత్సుజ్జ్వలకీర్తిరాశే
స్సమా వ్యతీయుః కిల శంకరస్య. ౯౬. భాష్యం భూష్యం సుశీలై
రకలి కలిమలభ్యంసి కైవల్యమూల్యం హంతాహంతాసమంతాత్కు
మతినతిశ్చతా ఖండితా పండితానామ్, సద్యో విద్యోతితా సా విపథ
విమథనైర్మక్షిపద్యా నవద్యా శ్రేయో భూయో బుధానామధికతర
మితశ్శంకరః కిం కరోతు. ౯౭. హంతాఽఽశోభి యశోభన్త్రైజగతీ
మందూరకుండేందుభాముక్తాహరపటీరహీరవిహరన్నిహరతా రా నిభైః,
కారుణ్యామృతనిర్మలైస్సుకృతినాం దైన్యానలశ్శూన్యతాం సీత
శృంకరయోగినా కిమధునా సౌరభ్యమారభ్యతామ్. ౯౮ ఆక్రాంతాని

మువదిశక్ స న్కానిచిద్దివసాని వ్యతిక్రాంతవాః. చసంతమాలికా. ౯౪. ఉదురా
జస్య చంద్రస్య కిరణప్రకరః కిరణకలాపస్తద్వత్ప్రచురః ప్రసరో యస్య తథాభూ
తం స్వీయం యశో యస్య యతిరాట్ శ్రీశంకరాచార్యస్య మయమాత్మప్రచురం సమ
యం శాస్త్రమవగమయన్నయం సుధియాం హృదయం రమయన్సన్నితరాం శుశుభే.
తోటకం. ౯౫. ఉపసంహరతి-ఏవం ప్రకారైః కలికల్పమైర్ముశ్శుభైశ్చరిత్రైరుజ్జ్వల
కీర్తిరాశేశ్శివావతారస్య శంకరస్య ద్వాత్రింశత్సంవత్సరా వ్యతీయంతి యోజనా.
ఆఖ్యానగీ. ౯౬. శ్రీశంకరాచార్యో భాష్యవిశిష్టస్సుధియాం కృతే నిరతిశయం
శ్రేయస్సంపాదితవాః ఇత్యాశయేనాహ-భాష్యమితి. సుశీలైః భూష్యం కలిమల
వినాశకం కైవల్యస్య మూల్యం వేదనం భాష్యమకలి కృతం. వాన్తేతి వాన్తే. తోమలా
మంత్రశే వా. తుమతీనాం నమస్కారైః కృతా యా పండితానామహంతా సా
సమంతాత్పండితా. ఏవం చ విపథమథినైరసావనవద్యా ముక్షిపద్యా మోక్షపద్ధతి
స్సద్యో విద్యోతితా తస్మాదేవం కర్తా శంకరః ఇతో ఽధికశరం శ్రేయః పునః కిం
కరోతు తస్మాభావాచ్యర్థః. స్రగ్ధ. ౯౭. కించ హంతేత్యాశ్చర్యే వాన్తే వా.
త్రిజగత్త్వాం త్రిలోక్యాం యాని మందారాదీని తత్తుల్యైరాసమంతాచోభిభవైర్మృశ
సాం భక్తరూపైరతిశయైర్వా. కారుణ్యామృతస్య సిద్ధ్యైః ప్రవాహై శృంకరయోగి
నా సుకృతినాం దైన్యలక్షణో ఽగ్నిశూన్యతాం సీతో ఽతిప్రేమాధునాశఃపరం సౌర
భ్యం సౌగంధ్యం కిమరభ్యతాం. ఆత్మేంద్రభాష్యంద్రజ్యోత్స్నావరీత్యుదనం పీఠ
పత్రం. వివరస్మిన్పరశ్చలతుమారి శాబ్దాల. ౯౮. కించ సాధీయసా బాధితరణాలి

దిగంతరాణి యశసా సాధీయసా భూయసా విస్తేరాణి దిగంతరాణి
 రచితాన్యత్యద్భుతైః క్రీడితైః, భక్తాన్స్వేషితభుక్తిముక్తికలనోపా
 యైః కృతార్థీకృతా భిక్షుత్వాపతినా కిమన్యదధునా సౌజన్యమాతన్య
 తామ్. ౯౯. పారికాంక్షీశ్వరోఽప్యపదుద్ధారకం నేవమానాతులస్వస్తి
 విస్తారకమ్, పాపదావానలాతాప సంహారకిం యోగిబృందాధిపప్రాపకేద
 రకమ్. ౧౦౦. తత్రాతిశీతార్థితశిష్యసంఘసంరక్షణాయాతులితప్రభావః,
 తప్తాదకం ప్రార్థయతే స్వ చంద్రకలాధరా తీర్థకరప్రధానః. ౧౦౧. కర్తృం
 దిబ్బందపతినా గిరిశోఽర్థితస్సృక్ సంతప్తవారి లహరిం స్వపదంబరిందాత్,
 ప్రావర్తయత్ప్రళయతి యతినాథకీర్తి రన్యదన్యపి తత్ర సముదంచతి
 తప్తతోయా. ౧౦౨. ఇతి కృతసురకార్యం నేతుమంజగ్దురేనం పజత
 శిఖరిశృంగం తుంగమీశావతారమ్, విధిశతవఖచంద్రోపీంద్రవా
 య్యగ్నిపూర్వా స్ఫురనికరవరేణ్యా స్పర్షసంఘా స్ససిద్ధాః. ౧౦౩.

దృఢేన భూయసా యశసా దిగంతరాణి ఆక్రాంతాని వ్యాప్తాని 'అంతికబాధయో
 ర్నేదసాధా'వతి బాధశబ్దస్య సాధాదేశః. "బాధం దృఢప్రతిష్ఠా" గతి మేదిని -
 తథాకాత్యంతమాశ్చర్యరూపైరతిమానుషైః క్రీడితైర్దిగంతరాణి విస్తేరాణి విస్తయశీలాని
 రచితాని తథా స్వభక్తా స్పృశ్యేషితభోగమోక్షప్రాప్త్యుపాయైః కృతార్థీకృతాస్తస్మా
 దేవం కృతవతా యతిరాజేనాధునేతోఽన్యతన్యజన్యం కిమాకన్యతాం. ౯౯. పారికాం
 షీశ్వరోఽపి. "తపస్వీ తాపసః పారికాంక్షీ"శ్చమరః. కేదారకం ప్రాప. తం విశి
 నష్టి-ఆపదుద్ధారకం నేవమానానామతులయాన్యస్తేర్విస్తారకం పాపదావాన్నివరితాప
 న్య సంహారకం-స్వగ్నిణి. ౧౦౦. తత్ర కేదారకే అతిశీలేన వీడితన్య శిష్యసముహస్య
 సంరక్షణార్థమతులప్రభావశ్చాస్త్రకర్తృఘ ప్రధానః శ్రీశంకరాచార్యః చంద్రకలాధరా
 న్నహదేవా తప్తాదకం ప్రార్థయామాన-ఉపజాతిః. ౧౦౧. కర్తృందిబ్బందస్య భిక్షుసముదా
 యస్య పతిః శ్రీశంకరస్తేన ప్రార్థితస్సృక్ గిరిశశ్శివస్సంతప్తతోయలహరిం నదీం స్వవర
 గారదించాత్ప్రవర్తితవాక్ యా తప్తతోయా యతినాథకీర్తిం విస్తారయంతి యద్యాపి
 తత్ర సముద్గచ్ఛతి సముల్లసతీతి-వసంతతిలకా. ౧౦౨. ఇత్యేవం కృతం దేవకార్యం యన
 తమేనమీశావతారం శ్రీశంకరం తుంగమున్నతం కైలాసగిరిశృంగం ప్రతిసేతుం ప్రస్తేం
 ద్రాదయస్ఫురసముదాయప్రవరా ఋషిసంజ్ఞే స్పృశ్యైశ్చ సహితా ఆజగ్మః - మాలి. ౧౦౩.
 ౯౯. కృతయత్కృతవత్తప్తవాహ— విద్యుద్వల్లీనాం నియుతైర్లత్యున్నమృగారణం యథం

విద్యుద్వల్లీనియుతసముదారబ్ధయుద్ధై ర్విమానై స్సంఖ్యాతీతై స్సపది
గగనాభోగ మాచ్ఛాదయంతః, స్తుత్వా దేవం త్రిపుర మథనం తేయ
తీశానవేషం మందారోత్థైః కుసుమనిచయైరబ్రువన్నర్చయంతః. ౧౦౮.
భవానాద్యో దేవః కబళితవిషః కామదహనః పురారాతిర్విశ్వప్రభ
వలయ హేతుస్త్రినయనః, యదర్థం గాం స్రాప్తో భవమథనవృత్తం
తదధునా తదా యాహి స్వర్గం సపది గిరిశాస్త్రప్రియకృతే. ౧౦౯. ఉన్న్తి
లద్వినయప్రధానసుమనోవాక్యావసానే మహాదేవే సంభృత సంభ్రమే
నిజపదం గంతుం మనః కుర్వతి, శైలాదిః ప్రమథైః పరిష్కృతనపు
స్తప్థా పురస్తాత్తతా దుత్పాశారదవారిదుగ్ధవరటాహంకారహంకార
కృత్. ౧౦౬. ఇంద్రోపేంద్రప్రధానైశ్చిదశపరిబృహైస్తూయమానః
ప్రసూనైర్దివైర్విరభ్యర్చ్యమానస్సరసిరుహభువా దత్తహస్తావలంబః, ఆరు

యైః విద్యుద్వల్లీనియుతతుల్లిరితి యావత్. తథాభూతైః సంఖ్యారహితైర్విమానైః
సపది తత్తతే ఆభోగం పూర్ణం గగనమాకాశమాచ్ఛాదయంతో యతీశవేషం
త్రిపురమథనం మహాదేవం స్తుత్వా మందారోత్థైః పుష్పసముదాయైరర్చయంతస్తే
బ్రహ్మదయా దేవా అబ్రువన్నుక్తవంతః, మందాక్రాంతా. ౧౦౮. యదబ్రువం
స్తదుదాహరతి-అద్యస్పర్శకారణభూతో దేవః ద్యోతనాత్మకస్సకలదేవాదిః జగద్రక్ష
ణాయ కబళితం గ్రసిశం విషం సముద్రమథనాదుత్థం హాలాహలాఖ్యం యేన పున
శ్చ కామదహనః పురారాతిస్త్రీపురసంహరకర్తా విశ్వోత్పత్తిలయకారణం త్రినేత్రో
మహాదేవో భవాన్ యదర్థం వేదమర్వాదాస్థాపనార్థం భూమిం స్రాప్తస్తదధునా
హే సంస్మృతినివారక వృత్తం సంపన్నం తత్తస్తాదధునా సపది ద్రాగహే గిరిశాస్త్రప్రి
యార్థం స్వర్గమాయాహి - శిఖ. ౧౦౯. వికసద్వినయప్రధానానాం సుమనసాం
దేవానాం వాక్యస్యాంతే ఉన్న్తిలతో వినయప్రధానసుమనోవాక్యస్యేతి వా. మహాదేవే
శ్రీశంకరే స్వీకృతసంధ్రమే నిజపదం గంతుం మనః పుర్వతి సతి ప్రమథైః రుద్ర
గణైః పరిష్కృతం భూషితం వపుర్యస్య శైలాదిరుత్పా నంద్యాభ్యో వృషస్తత్తతా
చ్ఛ్రీశంకరాచార్యస్యాగ్రే తస్థా. తం విశిష్య-శరత్కాశీనజలస్య దుగ్ధస్య వరటాయా
హంసయోషితకృపాహంకారస్య కొక్త్యాహంభావస్య హంకారకృత్ లేభ్యో ఒసి
శుక్ల ఇత్యర్థః. "హంసస్య యోషిద్వరటే"త్యమరః. శార్దూలనిక్రీడితం ఛందః. ౧౦౬.
అభ్యంపాదితసమస్తసురకార్యస్య శ్రీశంకరాచార్యస్య స్వధామారోహణం పర్యయతి

హ్యోతూణమగ్ర్యం ప్రకటితసుజటాఘాటద్రావణగచ్ఛన్వా
లోకశబ్దం సముదితమృషిభిర్ధామ నైజం ప్రకటే. ౧౦౭.

ఇతి శ్రీమాధవీయే తచ్ఛార్దూహితవాసగః,
సంక్షేపశంకరజయే సగః పూర్ణో ౭ ష షోడశః.

ఇంద్రోషేద్రప్రధానైస్త్రిదశసృభుడైర్దేహాభిప్తైః స్థూమహానః పునశ్చ దివిగృహ్యైః
పుష్పైరర్చ్యమానః కమలజేన బ్రహ్మణా దంతో సంతాపింబుః కుంభైః సాగ్ర్యం
శ్రేష్ఠం వృషం నందినం సహాయ్యః ప్రకటితాః జటాఘాటచంద్రావణగచ్ఛన్వా
ఋషిభిశ్చముదితం ఆలోకశబ్దం వన్దిభౌషగాశబ్దం శృంగ్వర్ణ స్వీయం ధామ ప్రకటే.
“ఆలోకస్తు పుమాన్ ద్యౌలే దర్శనే పందిభౌషణే” ఇతి వేదిసి. స్కర్మణా. ౧౦౭.

జీవన్నేవ విముచ్ఛతే య సుదితం బ్రహ్మద్వయం తానగం
శ్రుత్వా తం ద్విజరాజసంక్రితవనం భూమిభిషస్సృజ్యమిహ,
వేదాంతామృతయుక్తగంధమమలైర్హంసైస్సదా సేవయం
భోగ్యానంగబపర్జితం యది పరం సౌమ్యగృహ్యతం శంకరమ్.
పాండవేష్వహితారేశ సమితీ శుభసన్సరే,
శ్రావణే నితవంచమ్నాగి సింహే స్థిరః గురూయమి.
రచితో మాధవేనాసౌ యుతో డిండిమటికగూ,
కాంకరో దిగ్గమో నామ గ్రంథస్కర్వరసాత్మకః.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకచార్యబాలగోసాలశీర్షశ్రీపాదశిష్యకృత
పంచావతంసరామకుమారమాధవసంభిషాగిగృతే

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యవిజయడిండిమ

షోడశస్కర్మ.

